

22 decembrie 1889 – 22 decembrie 2014
125 de ani de la Nașterea lui NICHIFOR CRAINIC

28 noiembrie 1989 – 28 noiembrie 2014
25 de ani de la Adormirea
Părintelui ARSENIE BOCA

Anul Sfinților Martiri Brâncoveni 1714-2014
300 de ani de la Sfînta Mucenie a Voievodului Constantin
Brâncoveanu, a fiilor săi Constantin, Radu, Ștefan și Matei și a
vistiernicului Ianache Văcărescu

Colecția *Bune Vestiri*

Florin DUȚU, licențiat în Teologie Ortodoxă (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul” - Universitatea din București) și în Cibernetică Economică (Facultatea de Cibernetică, Statistică și Informatică Economică - Academia de Studii Economice din București)

Cărți publicate:

1. „Și cărțile au fost deschise...” (Apoc. 20, 12) – *Părintele ARSENIE BOCA (1910-1989) – O BIOGRAFIE*, cuvânt înainte de P. S. Dr. Daniil Stoenescu (Episcop-Loctiitor al Daciei Felix), Ed. Floare Albă de Colț, 2013;
2. *Părintele ARSENIE BOCA (1910-1989) – Biografie Vizuală*, Ed. Floare Albă de Colț, 2014.

Copertă I:

Foto 1: Părintele Arsenie BOCA la 66 de ani (23 mai 1976), cu pălărie și ochelari, la parastasul pentru Nichifor Crainic și Aglaia Crainic, coborând treptele Bisericii Enei din București, fotografiat de Serviciul de Filaj al Securității. În actul de scoatere din mănăstire, emis de Episcopia Aradului la ordinele Securității, i se impusese: „să iasă din mănăstire fără rasă, urmând ca Episcopia noastră să-i pună la dispoziție suma necesară pentru ași (sic!) achiziționa un costum civil” (Actul nr. 2407/14 mai 1959).

Foto 2: Nichifor CRAINIC susținând discursul de recepție la Academia Română (22 mai 1940).

Foto 3: Părintele Dumitru STĂNILOAE și Părintele Arsenie BOCA pe vremea când lucrau la traducerea Filocaliei (c. 1944).

Fundal: Peisaj cu Munții Făgărașului, desen al Părintelui Arsenie Boca

Copertă IV: Ernest RENAN (1823-1892), cu țigara în gură și cu bască pe cap, îi spune filosofului Friedrich NIETZSCHE (1844-1900): „Ți-am spus să fii pe pace. Oamenii l-au creat pe Dumnezeu!” Nietzsche îi răspunde: „Iar eu l-am omorât!” Scenă pictată de Părintele Arsenie BOCA la Biserica Drăgănescu.

Clape copertă: Medalioane cu sfinți, autor: Pr. Arsenie BOCA (Biserica Drăgănescu).

Clape copertă I: Sf. Antonie CEL MARE (c. 251-356) părintele monahismului; Sf. Dionisie AREOPAGITUL (sec. V-VI) părintele teologiei mistice; Sf. Grigorie PALAMA (1296-1359) apologetul și teologul isihasmului.

Clape copertă IV: Sf. Macarie EGIPTEANUL (295-392); Sf. Ioan SCĂRARUL (†654); Cuviosul Stareț Paisie VELICIKOVSKI (1722 – 1794) de la Dragomirna (1763-1775), Secu (1775-1779) și Neamț (1779-1794); canonizat ulterior (în 1988).

Florin DUȚU

**Mistica Ortodoxă și Schimbarea la Față a
Teologiei Românești**

**NICHIFOR CRAINIC
ARSENIE BOCA
DUMITRU STĂNILOAE**

CEI MAI BUNI DINTRE CEI MAI BUNI

Editura

FLOARE ALBĂ de COLȚ

București, 2014

Copertă: editare foto de Irinel Cîrlănu

Explicații copertă: vezi pagina 2.

© Florin Duțu & Editura Floare Albă de Colț, 2013

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate.

Reproducerea integrală sau parțială, pe orice suport, fără acordul scris al autorului și al editurii este interzisă.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DUȚU, FLORIN

Mistica ortodoxă și schimbarea la față a teologiei românești : Nichifor Crainic, Arsenie Boca, Dumitru Stăniloae : cei mai buni dintre cei mai buni / Florin Duțu. -

București : Floare Albă de Colț,

2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-93528-2-3

281.95

Editura Floare Albă de Colț

www.floarealbadecolt.ro

Telefon: 0726.99.77.26

E-mail: floarealba.decolt@yahoo.ro

contact@floarealbadecolt.ro

Cuprins

Introducere	7
Capitolul I MISTICA ORTODOXĂ de la <i>Predica de pe Munte</i> a Mântuitorului Iisus Hristos la <i>Părinții Misticii și Filocaliei românești</i> : Nichifor CRAINIC, Arsenie BOCA, Dumitru STANILOAE	24
Capitolul II De la Filocalia Sfântului Grigore Teologul la Filocalia de la Sibiu și Sâmbăta de Sus	109
Capitolul III Academicianul Ioan NICHIFOR-CRAINIC Viața, activitatea, descoperirea misticii și invazia Teologiei Ortodoxe în cultura română	131
Capitolul IV Părintele Arsenie BOCA - Viața, activitatea pastorală (Sâmbăta, Prislop), pictura (Elefterie, Patriarhia Română, Bogata Olteană, Drăgănescu) și invazia duhului Filocaliei în viața bisericească a neamului românesc	341
Capitolul V Părintele Dumitru STĂNILOAE – viața, activitatea teologică (Sibiu, București) și invazia Filocaliei în teologia academică românească	464
BIBLIOGRAFIE	500

Anul Sfinților Martiri Brâncoveni 1714-2014

„Jertfa Brâncovenilor m-a adus pe mine pentru țara asta”.

Părintele Arsenie Boca

„Duhul lui Brâncoveanu se va fi bucurat împreună cu îngerii în ceruri că în această zi mare «Vinerea» din săptămâna Învierii Domnului, «Izvorul Tămăduirii», poporul român ortodox venit pe timp ploios, ca să-și întâmpine ierarhul care-i poartă bucuriile și necazurile în sufletul său de mare român și de mare creștin...Vreau să vorbesc de mișcătoarea și emoționanta tundere în monahism pe seama acestei ctitorii voevodale, a unuia din mulții și luminații absolvenți ai Academiei Andreiane, păr. diacon Boca, diplomat al școalei de Belle-Arte din București. Moț după locul de naștere, crescut și îndrumat în studiul teologiei, tânărul monah a înțeles să dea ascultare gândurilor marelui ierarh al Bisericii noastre, consacrandu-și viața lui Hristos prin studiul picturii bisericești, pe care s-o desfășoare acolo în liniștea munților pe care Brâncoveanu îi alesese ca loc de retragere și de rugăciune. (Haralambie COJOCARU, *În pelerinaj la Sâmbăta de Sus*, în „Telegraful Român” 12 mai 1940, p. 6)

„Această mănăstire [Brâncoveanu] a stat zid în fața dușmanilor și contra papalității încă de acum 250 de ani, iar în ultimul timp a devenit o cauză a Ortodoxiei. Călugării să fie vrednici și să păstreze renumele mănăstirii așa după cum a fost ridicat în ultimul timp de Arsenie Boca. Toți cetățenii să devină credincioși”. Patriarhul Iustinian MARINA, la Marea Brâncoveanu în ziua de 5 dec. 1949, (în: Cristina PĂIUȘAN, Radu CIUCEANU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist (1945-1958)*, Vol. I, Ed. INST, București, p. 166.)

„Sub Brâncoveanu misiunea noastră ortodoxă capătă un hotărât accent cultural: din teascurile Țării Românești ies cărți aproape în toate graiurile popoarelor răsăritene și aceste cărți se duc până în Caucaz, până la Iordan și până la Nilul cel galben...” (Nichifor CRAINIC, „*Politică și ortodoxie*”, Revista *Gîndirea*, an 2, nr. 1, 1923, p. 83)

„Ne este imposibil să redăm măcar schematic toate laturile propovăduirii de la Sâmbăta de Sus. Ținem doar să mai accentuăm importanța națională pe care o are lucrarea de acolo”. (Dumitru STĂNILOAE „*Lucrarea de la Mănăstirea Brâncoveanu*”, în: *Telegraful Român*, an XCI, nr. 31-32, 8 aug. 1943, p. 1-2)

Introducere

„Teologia mistică este știința îndumnezeirii omului.”¹

Nichifor CRAINIC

„Cum și-au păstrat românii predania lor isihastă în lungul răstimp al secetei duhovnicești din epoca modernă, cum i-au vegheat, împlinit și transmis învățăturile sihaștrii nelipsiți nici atunci din poienile Carpaților, mărturiile despre nevoințele, încercările și biruințele lor reprezintă un capitol încă în lucru al istoriografiei noastre spirituale. El a fost inaugurat de Nichifor Crainic (s.n.) și amplificat prin opera Părintelui Dumitru Stăniloae și a discipolilor lui.”

(Virgil CÂNDEA, *Din nou despre Filocalia de la Prodromul*)

Cartea se bazează pe documente inedite din Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității² (C.N.S.A.S.), Arhivele Bisericii Ortodoxe Române, Arhivele Statului, Arhiva Universității Naționale de Artă din București, memorii, articole și studii, monografii etc., și cuprinde viețile, activitățile, contribuțiile teologice și legăturile de prietenie ale celor care au produs invazia misticii ortodoxe și a duhului Filocaliei în cultura română, în viața bisericească a românilor și în teologia academică: academicianul Nichifor Crainic, Părinții Arsenie Boca și

¹ *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV*, editarea îngrijită de N. Mladin stud., an. IV, 1938, p. 16.

² Mulțumiri personalului C.N.S.A.S., în special: Domnului Dr. Silviu MOLDOVAN (Șef Serviciu Cercetare C.N.S.A.S.), Domnului George VIȘAN (consilier C.N.S.A.S.), Doamnei Marilena JIANU (consilier C.N.S.A.S.).

Dumitru Stăniloae. Dacă în Grecia se poate vorbi de o epocă „ante-Romanidis” și de o epocă „post-Romanidis” (G. Metallinos), în teologia românească se poate vorbi despre o epocă „ante-(Crainic-Boca-Stăniloae)” și de o epocă „post-(Crainic-Boca-Stăniloae)”.

Nichifor Crainic a introdus studiul Misticii ortodoxe – experiența lui Dumnezeu în Ortodoxie - în universitățile românești, mai întâi la Chișinău în 1926, apoi la București în 1932. Acesta studiasse opt ani *între zidurile roșii* ale Seminarului Central din București (1904-1912), apoi alți patru ani la Facultatea de Teologie din București (1912-1916), dar nu auzise nimic despre mistica ortodoxă bizantină – *comoara cea mai de preț a vieții ortodoxe*. Se poate spune că nu exista vreo preocupare pentru metoda *vieții duhovnicești*. De ce? Pentru că profesorii erau formați de obicei la Universitatea din Cernăuți, după modele apusene, iar pe de altă parte nu aveau asemenea preocupări.

Nichifor Crainic *se întoarce* la scrierile și la duhul Părinților Bisericii înaintea semnalului tras de Părintele Gheorghe Florovsky în cadrul primului Congres Internațional al Facultăților de Teologie Ortodoxă (1936, Atena; momentul declanșării epocii neopatrstice). Teologul rus din diaspora, emigrat la Paris (apoi la New-York) din cauza revoluției bolșevice (1917), cita de fapt în acest discurs cuvintele unui episcop anglican („ad sacros Patres redite”) adresate tinerilor teologi: „Tu, care te dedici pe tine studiului dumnezeiesc al teologiei! Tu, care te nevoiești asupra Sfintelor Scripturi! Înainte de toate, tu, care se întâmplă să ocupi cinstita slujire de preot sau te pregătești pentru ea! Tu, care ești aproape să preiei înfricoșătoarea tămăduire a sufletelor! Lasă deoparte studiul lucrurilor din lumea în care trăiești! Să nu ai nimic de-a face cu ceea ce este la modă! Caută să vezi cum a fost la

început! Întoarce-te la surse, uită-te la cum se petreceau lucrurile atunci, în vechime! Întoarce-te la venerabilii Părinți! Cinstește ceea ce era cinstit în Biserică la început! Adică ceea ce s-a spus prin profetul: «Căutați căile vechi!»³.

Nichifor Crainic a descoperit *strălucitoarea mistică ortodoxă* nu în România cum ar fi fost normal într-o țară ortodoxă, ci prin anticariile din Viena. Cum se întâmplase de fapt? În 1920, prietenul său Lucian Blaga (1895-1961) l-a luat la Viena. Aici s-a înscris la Facultatea de Filosofie a Universității din Viena și și-a ales o teză de doctorat din teologia medievală germană despre *Meister Eckhart*. La scurt timp (1922) a întrerupt studiile din *cauza prăbușirii monedei austriece* și s-a întors în țară. Dar la Viena, după cum spuneam, a descoperit mistica ortodoxă - *știința îndumnezeirii omului*. Descoperirea misticii bizantine s-a produs prin intermediul cărții „Byzantinische Christentum” a lui Hugo Ball: „voiam să cunosc mistica ortodoxă, despre care nu-mi vorbise nimeni în Universitate. Dacă există una occidentală atât de bogată și de profundă, trebuie să existe la temelia ei una bizantină din care a derivat. Cultura occidentală s-a dezvoltat în cea mai mare parte din umanismul greco-latin restrâns și din umanismul creștin cu orizonturi nemărginite, amândouă cultivate în Bizanț, de unde au iradiat în apus. Cugetarea religioasă bunăoară a fost fecundată în occident de operele a doi autori bizantini, Ioan Damaschin și Dionisie Areopagitul. Există studii de considerabilă erudiție, care demonstrează acest adevăr. În filosofie, în artă, în știință, Bizanțul e miezul culturii europene. Am citit cartea lui Hugo Ball **Byzantinische Christentum** și am descoperit mistica ortodoxă”.

³ Adrian MARINESCU, *Părintele Bisericesc sau Sfântul Părinte...*, Revista *Studii Teologice*, nr. 1/2009, p. 42.

A aprofundat apoi acest subiect prin studiul cărților misticilor (*Filocalia*), dar și ale celor care vorbesc despre mistici. Aceste noi cunoștințe le-a folosit pentru alcătuirea cursului de mistică predat din 1926 la Facultatea de Teologie și Litere din Chișinău, iar din 1932 la Facultatea de Teologie din București. Tot la Viena Nichifor Crainic a luat contact cu gândirea mistică a scriitorului rus Feodor Dostoievski: „Rigidele prelegeri de la Facultatea catolică nu m-au interesat. În schimb, entuziastul curs despre Dostoievski de la Institutul Protestant, care încă nu era acceptat în cadrul universitar, mi-a atras atenția asupra profunzimii filosofice a marelui romancier, pe care aveam să-l interpretez studenților mei când, pe negândite, am ajuns profesor”. Acestea sunt rădăcinile cursului său despre „Dostoievski și creștinismul rus”, ținut la Chișinău în 1926-1927, iar la București în 1932-1933, care a circulat litografiat printre toți tinerii teologi de la vremea aceea.

Invazia teologiei ortodoxe în cultura română (L. Blaga) a declanșat-o Nichifor Crainic odată cu primul său eseu din revista *Gândirea*, intitulat „Iisus în țara mea” (1923). Revista *Gândirea* fusese înființată (Cluj, 1 mai 1921) de către scriitorii Cezar Petrescu (care a propus denumirea) și Gib. I. Mihăescu, dar cel care-i va trasa orientarea tradiționalist-ortodoxă și care va face din ea cea mai importantă revistă culturală din perioada interbelică va fi Nichifor Crainic.

Întâlnirea dintre *cei trei* (Crainic, Stăniloae, Boca) a avut loc la Sibiu. Zian-Vălean Boca (viitorul Părinte Arsenie Boca) l-a întâlnit prima oară pe Nichifor Crainic la Academia Teologică din Sibiu, prin intermediul Părintelui Dumitru Stăniloae (1903-1993). În 1934, Nichifor Crainic venind la Sibiu să țină o conferință, s-a întâlnit cu părintele Dumitru Stăniloae la masă la Mitropolitul Nicolae Bălan. Cu această

ocazie, Nichifor Crainic l-a cooptat pe părintele Stăniloae să scrie la revista Gândirea; „am ajuns la o prietenie foarte caldă” spunea Părintele Dumitru Stăniloae.

Părintele Dumitru Stăniloae și Zian Boca se cunoșteau de la Academia Teologică din Sibiu (1929-1930). Părintele Stăniloae își începuse activitatea didactică chiar în anul în care Zian Boca se înscriesese la Academia Teologică (1929).

În 1933 Zian Vălean Boca a venit să studieze la Academia de Arte Frumoase din București (1933-1938). Primise o bursă (199000 lei) din partea Mitropolitului Nicolae Bălan. În primul an (1933-1934), înscriindu-se după repartizarea locurilor la internat (după cum rezultă din lista studenților de la clasa pregătitoare; Zian Boca era trecut cu stiloul ca ultim înscris, sub numele celorlalți studenți, bătute la mașina de scris), a stat în gazdă la Gheorghe Stăniloae, fratele Părintelui Dumitru Stăniloae. În anii următori a prins loc la Internatul Radu-Vodă. În perioada cât a studiat pictura la București, în timpul liber, i-a audiat și cursurile lui Nichifor Crainic de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, unde acesta predă *mistică ortodoxă* și *mistică germană*. Aceste cursuri i-au deschis calea către desăvârșire tânărului Zian Vălean Boca; „aveam legături de cunoștință și prietenie, cunoscându-l ca pe un profesor foarte bun” va mărturisi peste ani Părintele Arsenie.

În 1938 Nichifor Crainic a cerut sprijinul Bisericii pentru publicarea Filocaliei printr-o scrisoare către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. S-a discutat în ședința Sinodului din 28 iunie 1938, iar Mitropolitul Nicolae Bălan și-a luat angajamentul tipăririi acesteia. În primăvara anului următor, Părintele Arsenie Boca a fost trimis cu o bursă la Muntele Athos (12 martie - 8 iunie 1939), unde să învețe *toată rânduiala duhovnicească și meșteșugul artei bizantine*,

dar de unde să aducă și scrieri ale Filocaliei. Zian Vălean Boca s-a întors de la Muntele Athos cu transcrieri după Filocalia de la Prodromu (o traducere a monahilor români de la *Schitul Românesc Prodromu*, din anul 1922), apoi s-a retras la Mănăstirea Sâmbăta de Sus. Al Doilea Război Mondial începuse, iar România se afla *sub Imperiul Haosului* (*Gheorghe Buzatu*). În acest timp, Părintele Arsenie Boca îl încurajează pe Părintele Dumitru Stăniloae să realizeze împreună o ediție a Filocaliei în limba română.

Dacă până la 23 august 1944, sub conducerea mareșalului Ion Antonescu, românii se aliaseră cu germanii lui Hitler contra lui Stalin pentru a elibera Basarabia, Bucovina și Ținutul Herța, în ziua de 23 august 1944, Regele Mihai ordonă arestarea mareșalului Antonescu și întoarcerea armelor contra aliatului său de până atunci, Germania lui Hitler. Armatele sovietice s-au stabilit pe teritoriul țării noastre, iar anglo-americanii ne-au lăsat în mâinile otrăvite ale comuniștilor. Cum? În seara zilei de 9 octombrie 1944, la Moscova, premierul britanic Winston Churchill și Stalin, pe un „petic de hârtie” au hotărât sferele de influență prin următorul „acord de procentaj”: 90% din România să fie sub influență sovietică, iar 90% din Grecia sub influență britanică, unde aveau interese anglo-americanii; de asemenea, Iugoslavia 50%-50%, Ungaria 50%-50%, Bulgaria 75% sub influența sovieticilor, iar 25% sub influența altora. În memoriile sale, Churchill relatează ce i-a spus lui Stalin cu această ocazie:

„*«Haideți să reglementăm afacerile noastre în Balcani. Armatele dvs. sunt în România și Ungaria. Noi avem acolo interese, misiuni și agenți. Să nu ne ciocnim pentru lucruri mărunte. În ceea ce privește Anglia și Rusia, ce-ați spune de o predominare pentru dvs. de nouăzeci la sută în*

România, iar noi să avem nouăzeci la sută în privința Greciei și fiecare câte cincizeci în Iugoslavia?». În timp ce se traducea, am scris pe o jumătate de coală de hârtie:

România

Rusia.....90%

Alții.....10%

Grecia

Marea Britanie (de acord cu SUA).....90%

Rusia.....10%

Iugoslavia.....50-50%

Ungaria.....50-50%

Bulgaria

Rusia.....75%

Alții.....25%

I-am întins apoi hârtia lui Stalin, care ascultase traducerea. A fost o mică pauză. Apoi el și-a luat creionul albastru și a făcut un semn mare de bifare și mi-a dat înapoi. Totul a fost rezolvat în nu mai mult timp decât trebuia pentru a consemna asta în scris”⁴.

Iată cum, pe o jumătate de coală de hârtie, s-a decis soarta României și totodată și destinele lui Nichifor Crainic, Arsenie Boca și Dumitru Stăniloae.

În acest context, comuniștii români (c. 800 la număr) au ieșit din ilegalitate și, sprijiniți de agenții sovietici și de armata lui Stalin, au creat cadrul legal pentru condamnarea „dușmanilor poporului” și au început sovietizarea instituțiilor și anchetarea tuturor naționaliștilor și opozanților. Au pătruns rapid în Armata Română și în Serviciul Român de Informații de atunci (Siguranța). La scurt timp au lichidat Poliția Română și au transformat-o în Miliție. Polițiștii au fost

⁴ Ioan CHIPER, Florin CONSTANTINIU, Adrian POP, *Sovietizarea României: percepții anglo-americe (1944-1947)*, Ed. Iconica, București, 1993, p. 8-9.

închiși în temnița din Făgăraș și chinuiți în mod bestial⁵. Dar prima măsură au luat-o împotriva ziariștilor naționaliști printre care se afla și Nichifor Crainic, tocmai pentru ca, punând stăpânire pe presă, aceștia să-și poată intensifica propaganda prin care să manipuleze opinia publică. La scurt timp (4 iunie 1946) Nichifor Crainic va fi condamnat la detenție pe viață cu confiscarea averii în procesul ziariștilor naționaliști. Acesta a fost momentul încetării libertății presei în România. Comuniștii (acuzatorul public a fost Alexandrina Sidorovici, soția lui Silviu Brucan, ex-Saul Bruckner) nu uitaseră articolele sale antimarxiste, atitudinea sa de condamnare a comunismului și scurta perioadă de ministru al Propagandei.

Nichifor Crainic a aflat din ziare că este căutat și s-a adăpostit în Sibiu. Acest lucru se întâmpla în toamna anului 1944. Părintele Arsenie Boca și Părintele Dumitru Stăniloae, care traduceau în acest timp Filocalia, au aflat de la Emilian Vasilescu (profesor de Istoria religiilor, finul lui Crainic) de necazul prietenului lor (Nichifor Crainic) și l-au vizitat în ascunzătoare ducându-i diverse alimente.

Deoarece în Sibiu începuseră raziile româno-sovietice, Părintele Arsenie Boca i-a propus lui Nichifor Crainic să-l ascundă la Mănăstirea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus. Zis și făcut. Pentru a putea ieși din Sibiu, aceștia s-au ascuns într-un camion ce transporta brânză. În timpul petrecut

⁵ La 23 august 1944, Poliția Română avea 16394 de angajați. În perioada imediat următoare, au rămas, pentru o vreme, doar 4040 dintre cei vechi, iar restul de 12354 au fost excluși, rândurile lor fiind ocupate de tot felul de specimene umane, puse pe căpătuială, care ascultau orbește de comuniști. Astfel a fost compromisă Poliția Română (Florin ȘINCA, *Martirii Poliției Române: distrugerea Poliției sub regimul comunist*, Ed. RCR Editorial, București, 2004, p. 66).

la mănăstire Nichifor Crainic a revăzut din punct de vedere literar traducerea Filocaliei. Aici a stat ascuns până în primăvara anului 1945. A plecat pentru că s-a temut să nu fie recunoscut, acest loc fiind extrem de vizitat de pelerini, „sute și mii de oameni venind să-l asculte pe părintele Arsenie” (Nichifor Crainic).

La Sâmbăta l-a cunoscut pe fratele de mănăstire Vasile Șortan (ulterior va fi medic la Cluj) care l-a trimis pe Nichifor Crainic să se ascundă la diverse rude și cunoștințe de-ale sale din Apuseni, apoi din zona Mureșului. A plecat și s-a adăpostit în satele din Munții Apuseni (Hunedoara) Grosuri-Blăjeni, Zdrapți, Vața, apoi la preotul Cornel Dascăl din Lepindea (Târnava, azi Mureș), la preotul Matei Morușca (fratele lui Policarp Morușca, primul episcop al românilor din America; Matei Morușca este și bunicul actualului ambasador al României în Japonia, dl. Radu Petru Șerban) din satul Iceland (de lângă Târgu Mureș), ca în sfârșit Nichifor Crainic să ajungă la fostul său student, preotul Ioan Sămărghițan din Cerghid (acest preot era ginerele părintelui Matei Morușca, fiind căsătorit cu fiica acestuia, Constanța), unde s-a predat autorităților la 24 mai 1947. Avea 58 de ani. A mai existat o variantă dacă nu s-ar fi predat: să plece de la Părintele Ioan Sămărghițan și să se ascundă la Mănăstirea Hodoș Bodrog de lângă Arad (cea mai veche așezare cu viață monahală neîntreruptă din țara noastră), ajutat de Părintele Mucenic Ilarion Felea (n. 1903, com. Valea-Bradului, Hunedoara; † 18 sept. 1961, la închisoarea Aiud și s-a refuzat asistență medicală), profesor de teologie la Arad.

Se pare că părintele Arsenie Boca a salvat manuscrisul memoriilor lui Nichifor Crainic, „Zile albe, zile negre” (conform mărturiei lui Alexandru Cojan, ginerele lui Crainic), care rămăseseră la doamna preoteasă Constanța

Sămărghițan, căci preotul Ioan Sămărghițan fusese și el arestat deoarece nu-l denunțase pe Crainic.

Între timp, Părintele Dumitru Stăniloae și-a dat demisia (3 iulie 1946) din funcția de rector al Academiei Teologice din Sibiu deoarece s-au făcut presiuni politice, fiind șantajat cu faptul că a știut unde s-a ascuns Nichifor Crainic, în Sibiu, în toamna anului 1944, și nu l-a denunțat. Mai precis șeful cabinetului (Spiridon Săndulescu) prim-ministrului Petru Groza (fiu de preot ortodox, burghez, dar „un prost de care s-au folosit comuniștii pentru a prelua puterea” – Neagu Djuvara) a trimis o notificare în care preciza: „ne găsim în posesia unor dovezi precise despre legăturile pe cari le-a avut Protopopul Dr. Dumitru Stăniloae, actualul rector al Academiei Teologice din Sibiu cu Nichifor Crainic, care a fost adăpostit în Sibiu prin concursul câtorva colaboratori ai Î.P.S. Voastre, între cari, în primul rând, înșiși Părintele Stăniloae și Prof. Emilian Vasilescu, cunoscuți ca vechi prieteni ai lui Nichifor Crainic”. Părintele Dumitru Stăniloae s-a transferat la Facultatea de Teologie din București unde va preda mistică ortodoxă, doar un an, până în 1948, când: mistica va fi scoasă din programa universitară, iar Părintele Stăniloae mutat la catedra de Dogmatică.

Tot acum au fost tipărite și primele patru volume ale *Filocaliei*. Părintele Dumitru Stăniloae recunoștea în prefețele volumelor sprijinul esențial al Părintelui Arsenie Boca și lega apariția *Filocaliei* de mișcarea duhovnicească de la Sâmbăta de Sus. Îi dedică volumul al III-lea chiar Părintelui Arsenie Boca: „*Prea Cuc.[ernicieii] Sale Părintelui Ieromonah Arsenie, care a reînviat, cu viața și cu propovăduirea, duhul Filocaliei în viața religioasă a poporului nostru*”. Dar despre Nichifor Crainic niciun

cuvânt. Se înțelege de ce nu apare numele lui în nicio prefață. Părintele Dumitru Stăniloae și-ar fi riscat nu numai libertatea, dar și viața (poate nici n-ar fi trecut de cenzură). De altfel și Nichifor Crainic avusese un rol esențial, doar el vorbise primul despre *Filocalie* în cursurile și-n articolele sale și, în plus, făcuse primele demersuri pentru publicarea ei, după cum vom vedea.

Nichifor Crainic a reușit să ceară și să i se aprobe rejudecarea procesului din 1945. L-a apărât avocatul Petre Pandrea: „am profitat între timp, vorbind cu [Mihail] Sadoveanu, [C.I.] Parhon și Gala Galaction ca să-l salvăm pe Nichifor Crainic, al cărui proces îl susțin”; „mai am apoi, în curs, procesul lui Nichifor Crainic, unde sper să obțin un rezultat senzațional. Am vorbit și cu Gala Galaction, Sadoveanu, Parhon etc. și toți mi-au promis tot sprijinul posibil”⁶.

În acest timp Crainic fusese dus la Văcărești. Cei care au depus mărturie favorabilă pentru Crainic au fost N. Crevedia susținând că ziarul *Calendarul* „avea ca directive economice, sociale, susținerea păturei muncitorești și sărace... contra trusturilor capitaliste”, sculptorul Oscar Han l-a apărât vorbind despre ajutorul oferit de Crainic atât pictorului evreu Iosif Iser (Iosif Isidor Rubinsohn), „a cumpărat din picturile lui și l-a promovat în ce privește renumele lui” și în plus i-a dedicat un număr special în *Revista Gândirea*, cât și sprijinul pentru pictorul sas Hans Eder; filosoful Vasile Băncilă a precizat că „Grupul de la revista Gândirea era un grup literar și nu unul politic... acuzatul este fiu de țăran și datorită acestui fapt întreaga sa operă literară poartă amprenta preocupărilor sale pentru această clasă socială”; evreul

⁶ Stelian NEAGOE, *Petre Pandrea în pușcăriile comuniste*, Ed. Machiavelli, București, 2001, p. 27-29.

Solomon Segal l-a prezentat pe Crainic ca ocrotitor al său „prin ajutorul material permanent și adăpostirea sa în casa familiei Crainic”.

Nichifor Crainic și-a dovedit nevinovăția: „procesul în sine a scos la lumină lipsa de temeinicie a acuzațiilor, judecătorii reținând un dosar superficial și lipsit de argumente, punându-i în dificultate pe acuzatori”⁷. S-a dovedit practic că Alexandra Sidorovici nu avusese dreptate și procesul din 1945 fusese o mascaradă.

Dar s-a întâmplat un lucru ce a schimbat cursul evenimentelor: comuniștii l-au dat jos pe Lucrețiu Pătrășcanu din funcția de Ministru al Justiției, singurul intelectual comunist român (acuzat de naționalism și șovinism; declarase într-un miting: „*Înainte de a fi comunist, sunt român*”). Petre Pandrea, cumnatul lui Pătrășcanu și avocatul lui Nichifor Crainic, a fost și el arestat (14-15 apr. 1948) și condamnat. Prin urmare, Nichifor Crainic, cu toate că-și dovedise nevinovăția, va fi depus la închisoarea Aiud fără sentință judecătorească: „aceștia au amânat de peste zece ori verdictul, reușind să respingă opoziția foarte argumentată a condamnatului abia la 15 ianuarie 1949”⁸.

Așadar, după 24 mai 1947, Nichifor Crainic își va petrece următorii 15 ani (cinsprezece ani!) la închisoare (Văcărești, Aiud): nevinovat, bătut, înfometat, chinuit, batjocorit. Urmează lunga perioadă a *martirajului său, suportat fără nicio vină de-a fi aparținut vreunui partid politic, ci pentru simplul fapt că s-a manifestat ca ziarist și ca*

⁷ Ioan OPRIȘ, *Procesul ziariștilor naționaliști 22 mai – 4 iunie 1945*, Ed. Albatros, București, 1999, p. 161.

⁸ Ioan OPRIȘ, *Procesul ziariștilor naționaliști 22 mai – 4 iunie 1945...*, p. 161.

poet român creștin (D. Stăniloae, *Poezia creștină a lui Nichifor Crainic*).

După moartea soției sale Aglaia (†26 mai 1946; singurul profesor care avusese curaj să dea o mână de ajutor la înmormântarea ei fusese Teodor M. Popescu), în timpul pribegiei sale în Transilvania, și căsătoria fiicei sale Furtuna Ioana cu inginerul Alexandru Cojan, Nichifor Crainic spera să iasă din închisoare, să-l ia și pe bunul Părinte Dimitrie Bejan (fost student de-al său), și să se retragă la o mănăstire alături de Părintele Arsenie Boca: „*Măi băiete, Bun e Dumnezeu și rabdă multe. Dac-oi avea zile, gândesc să mă așez la o mănăstire. Să mă curăț de zgură. Numai să trecem hopul. Aș vrea să scot «Gândirea» din nou. Asta se poate și de la mănăstire. Celelalte preocupări le las pe seama altora. Am de scris câteva cărți. După atâta experiență. Și un volum de poezii, dintre acelea care circulă pe aici. Vii cu mine? Tu ești un suflet curat! Să trecem și pe la Arsenie [Boca, n.n.]. Îl luăm și pe Cristofor cu noi*”, îi spunea Nichifor Crainic Părintelui Dimitrie Bejan în închisoare (*Vifornița cea mare*, Ed. Ileana, București, 2013, p. 206-207). În închisoare a continuat să țină cursurile de mistică și să compună poezii care au fost o adevărată hrană duhovnicească pentru ceilalți deținuți. Poeziile lui Nichifor Crainic și ale lui Radu Gyr „au suplinat antibioticele, vitaminele, poeziile lor ne-au ținut de foame” (Nicolae Enescu, *Memoria lacrimei*).

Nichifor Crainic avea 73 de ani când a ieșit din închisoare, în 1962. Nu povestea nimic din cele întâmplate, spunea doar atât: „*Am cunoscut iadul!*”.

În cei 15 ani avuseseră loc următoarele schimbări:

* Părintele Arsenie Boca nu mai era în mănăstire: după ce făcuse și el închisoare pe nedrept (1951-1952 Canal; 1955-1956 Timișoara, Oradea), a fost exclus definitiv din

mănăstire, în 14 mai 1959, din ordinul Securității Statului și cu ordin scris de la Episcopia Aradului în care i s-a comunicat că „*potrivit dispozițiunilor date de Sf. Sinod... decidem Ieromonah Arsenie Boca, duhovnic la mănăstirea de maice Prislop – să părăsească îndată localul susnumitei mănăstiri. Numitul va ieși din mănăstire fără rasă, urmând ca Episcopia noastră să-i pună la dispoziție suma de bani necesară pentru ași (sic!) achiziționa un costum civil...*”;

* Părintele Dumitru Stăniloae încă se mai afla în închisoare, din 1958 (va fi eliberat în 1963), de când fusese condamnat în procesul Grupului isihast „Rugul Aprins”, împreună cu Daniil Sandu Tudor, Alexandru Mironescu, Sofian Boghiu etc. Fiind închis tot la Aiud, probabil s-a întâlnit cu Nichifor Crainic în închisoare.

După anul 1964 documentele ne descoperă faptul că au mai existat întâlniri între Nichifor Crainic, Arsenie Boca și Dumitru Stăniloae:

- **CRAINIC-STĂNILOAE:** în ziua de 5 mai 1964, Stan Dimancea, preot și consilier patriarhal, fost student de-al lui Nichifor Crainic, i-a avut invitați la masa de prânz, cu ocazia Sărbătorii Sfintelor Paști, pe **Nichifor Crainic, Părintele Dumitru Stăniloae**, profesorul de istorie bisericească Teodor M. Popescu și liturgistul Petre Vintilescu. Aflăm din nota informativă dată de colaboratorul „Lascăr” faptul că Nichifor Crainic nu obținuse niciun fel de ajutor din partea patriarhului: „când preotul Vintilescu a spus: «Patriarhul Iustinian n-a lăsat pe niciun teolog fără sprijin», Crainic a răspuns: «Și totuși mai sunt foști profesori de teologie care nu s-au bucurat de sprijinul Patriarhului Iustinian și printre aceștia sunt și eu!». Teodor M. Popescu a spus atunci: «Aceasta pentru că n-ai cerut»”; de asemenea, cunoaștem că Părintele Dumitru Stăniloae îl vizita adesea pe

Nichifor Crainic în apartamentul acestuia de pe bulevarudul Dinicu Golescu, de lângă Gara Basarab. De asemenea, cu siguranță s-au mai întâlnit în redacția revistei „Glasul Patriei”, unde amândoi au scris după ieșirea din temniță.

- **CRAINIC-BOCA-STĂNILOAE:** în seara zilei de 23 decembrie 1969, Nichifor Crainic a fost sărbătorit la *Restaurantul Bucur* din București (pe 22 decembrie 1969 împlinise 80 de ani). Au fost invitate aproximativ 40 de persoane, printre care s-au aflat și Părintele Arsenie Boca și Părintele Dumitru Stăniloae. Există o fotografie de grup în care apar toți trei alături de o parte dintre invitați (publicată în: *Părintele Arsenie Boca – biografie vizuală*, autor Florin Duțu, Ed. Floare Albă de Colț, 2014, p. 54-55). Cu această ocazie, Părintele Dumitru Stăniloae a ținut un discurs despre activitatea lui Nichifor Crainic.

- **CRAINIC-BOCA:** în 1971 Nichifor Crainic i-a făcut o vizită Părintelui Arsenie Boca la Biserica Sfântul Nicolae din satul Drăgănescu (com. Mihăilești, Giurgiu). Cu această ocazie i-a zis să nu uite să reprezinte iconografic „Nunta din Cana Galileii” și i-a înmănat o scrisoare neterminată, ce urma să fie completată pe măsura înaintării picturii: „*Iubite Părinte Arsenie, a fost o vreme când te-am știut pictor de suflete după modelul Domnului nostru Iisus Hristos... Sfinția Ta ai înțeles să faci o pictură transfigurată în nuanțe clare și deschise, paradiziace pentru a sugera lumea feerică de dincolo. Biserica de la Drăgănescu iradiază lumina raiului. Ceea ce domină în ea până acum e imaginea Maicii Domnului...*”.

Nichifor Crainic a plecat în lumea de dincolo în noaptea de **20 spre 21 august 1972**. Nu știm dacă Părintele Arsenie Boca sau Părintele Dumitru Stăniloae au participat la înmormântarea din 24 august 1972 (documentele cercetate

până acum nu ne arată acest lucru), dar cunoaștem că au participat la parastasul de un an de la Biserica Enei (la 19 august 1973) ținut pentru Nichifor Crainic și soția sa Aglaia. Cu această ocazie a slujit și Părintele Dumitru Stăniloae alături de preotul paroh Stan Dimancea (fost student de-al lui Nichifor Crainic) și de arhimandritul Leca: „pe lângă preotul bisericii Enei, pe numele său: Stan Dimancea, au mai slujit la aceste parastase și următorii: preotul DUMITRU STANILOAIE, profesor la Institutul Teologic din București, vechi prieten și colaborator al scriitorului NICHIFOR CRAINIC la revista «Gîndirea» și arhimandritul LECA, exortul mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureștilor... Au mai fost de față și diaconul Emilian Vasilescu, fost profesor la Institutul Teologic din București, împreună cu soția, finii profesorului NICHIFOR CRAINIC, fostul călugăr BOCA din Ardeal” (ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1, f. 23-31).

Părintele Arsenie Boca a fost prezent și la parastasul de patru ani din 23 mai 1976, slujit tot la Biserica Enei: „printre aceștia se numără NICOLAE CREVEDIA, ARSENIE BOCA, EMILIAN VASILESCU cu soția și LAE LUPU care au participat la parastas, la biserică, unde au fost prezente circa 30-40 de persoane dintre care foarte multe femei în vârstă foste cunoscute și paciente ale Dr. AGLAIA CRAINIC...” (ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1, f. 53). Cu această ocazie au fost prezenți și agenții Securității care i-au fotografiat pe participanți la ieșirea din biserică, inclusiv pe părintele Arsenie Boca (fotografia de pe coperta cărții), descoperită de autorul acestei cărți în Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (A.C.N.S.A.S.).

Dacă despre Părintele Dumitru Stăniloae s-au organizat congrese, conferințe, aniversări, seri speciale, etc., în schimb, despre Nichifor Crainic și Părintele Arsenie Boca, nu s-a organizat nimic serios. Nici măcar nu au fost menționați tangențial în acele prelegeri, cu toate că Dumitru Stăniloae recunoștea într-un interviu că el a fost un ucenic deal lui Nichifor Crainic („Pr. I. Pinte: «- I-ați fost ucenic [lui Nichifor Crainic], dacă nu mă înșel». Pr. D. Stăniloae: «- Da.»”⁹), iar în prefețele primelor patru volume ale *Filocaliei* de la Sibiu același Părinte Dumitru Stăniloae recunoștea că n-ar fi fost posibilă apariția lor fără sprijinul Părintelui Arsenie Boca și leagă această apariție de caracterul filocalic al mișcării duhovnicești de la Mănăstirea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus.

⁹ Pr. Ioan PINTEA, *O întâlnire cu Părintele Stăniloae*, în: *Pr. Dumitru Stăniloae, teolog al profunzimilor*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2012, p. 25. Publicat inițial în Revista „Renașterea”, nr. 9, sept./1990, p. 4.

Capitolul I

MISTICA ORTODOXĂ

de la *Predica de pe Munte* a Mântuitorului Iisus Hristos la *Părinții Misticii și Filocaliei românești*:
Nichifor CRAINIC, Arsenie BOCA, Dumitru STANILOAE

Pentru a înțelege ce este mistica ortodoxă, în primul rând trebuie definite câteva chestiuni esențiale:

- * Ce este Ortodoxia?
- * Care este scopul *vieții în Hristos* în Ortodoxie?
- * De ce este *mistica ortodoxă* (*viața duhovnicească*), cu cele trei etape - curățire→iluminare→îndumnezeire - care se întrepătrund, metoda de vindecare în Ortodoxie?

Pentru aceasta am apelat la studiul „Ortodoxia ca terapie” al părintelui savant Gheorghe Metallinos, studiu ce are la bază *Tradiția patristică*.

* **Ce este Ortodoxia?**

Părintele Gheorghe Metallinos ne-a oferit una dintre cele mai bune definiții ale Creștinismului Ortodox: „Dacă am dori să definim în mod convențional Creștinismul, ca Ortodoxie, am spune că este experiența Dumnezeuului Celui Nezidit în istorie și posibilitatea omului zidit de a deveni ca Dumnezeu *după har*. Dată fiind prezența permanentă a lui Dumnezeu prin Hristos în realitatea istorică, Creștinismul oferă omului posibilitatea îndumnezeirii, la fel cum medicina îi conferă posibilitatea menținerii sau redobândirii sănătății lui, prin intermediul unei anumite *proceduri terapeutice* și al

unui *mod corespunzător de viață*”¹⁰. Gheorghe Metallinos este un urmaș al Părintelui Ioan Romanidis căruia i se datorează, în Grecia, „întoarcerea la considerarea filocalică (ascetico-terapeutică) a credinței, firește la un nivel academic” (G. Metallinos), care susținea că „nimic altceva nu este Tradiția ortodoxă, decât această educație terapeutică, în timpul căreia se realizează curățirea minții, iluminarea minții și, în continuare, dacă dorește Dumnezeu, și îndumnezeirea minții și a omului întreg”¹¹.

*** Care este scopul vieții în Hristos în Ortodoxie?**

„Unicul și absolutul scop al vieții în Hristos este *îndumnezeirea*, adică unirea cu Dumnezeu, astfel încât omul, participând la energia necreată a lui Dumnezeu, să devină *după har* ceea ce Dumnezeu este după firea Lui (fără de început și fără de sfârșit). Acesta este sensul creștin al mântuirii. Nu este vorba despre o îmbunătățire morală a omului, ci despre recrearea și rezidirea în Hristos a omului și a societății, prin legătura existențială și vitală cu Hristos, Care este arătarea în trup a lui Dumnezeu în istorie... cel unit cu Hristos este o făptură nouă... intrarea mântuitoare a Celui veșnic și mai presus de timp în timpul istoric, reprezintă începutul unei noi lumi, propriu-zis al unei Noi Epoci care continuă până la sfârșitul veacurilor prin persoanele creștinilor autentici, adică ale sfinților”¹².

În continuarea studiului, preotul-profesor Metallinos

¹⁰ Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie*, trad. Ion Marian Croitoru, în: *Omagiu profesorului Nicolae Dură la 60 de ani*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2006, p. 171.

¹¹ Pr. Prof. Dr. Ioan ROMANIDIS (†2001), *Teologia patristică*, trad. Ion Marian Croitoru, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2012, p. 108.

¹² Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie...*, p. 171.

evidențiază următoarele aspecte:

1. *Biserica este loc de vindecare universal, mai exact spital duhovnicesc după expresia Sf. Ioan Gurădeaur (347-407) sau laboratorul experienței îndumnezeirii după înțeleptul ieromonah Makarios Simonopetritul¹³. În Biserică se desfășoară lucrarea de mântuire a omului, în Biserică omul merge pe Cărarea Împărăției (titlul cărții părintelui Arsenie Boca).*

2. *Boala tuturor oamenilor pe care o vindecă Ortodoxia este „starea de cădere a omului (nefuncționarea sau subfuncționarea energiei mentale a omului - inexistența comuniunii cu Dumnezeu, a rugăciunii neîntrerupte, a liturghisirii minții în inimă) și, în același timp, a întregii zidiri, care suferă împreună cu el”.*

Lăuntric omul este înzestrat cu trei sisteme de memorie:

i. Memoria celulară (ADN) – stabilește totul în organismul uman;

ii. Memoria celulară encefalică – funcțiunea creierului – reglează legătura noastră cu noi înșine și mediul înconjurător. Rațiunea (logica) are acest spațiu de desfășurare. Prin această lucrare rațională, misticii scriitori au putut să descrie cele pe care le trăiau la nivelul inimii ca experiențe mistice (viață duhovnicească). Trebuie reținut că „minte și rațiunea nu sunt identice din punct de vedere ortodox, deoarece rațiunea (logica) se exercită în creier, pe când mintea în inimă”, cum vom vedea în continuare;

iii. Memoria inimii sau a minții – lucrează în inimă

¹³ Ieromonahul Makarios de la M-rea Simonopetra de la Muntele Athos, în: George CĂBAȘ, *Părinți contemporani din Sfântul Munte Athos*, Ed. Anastasis, Sibiu, 2007, p. 54.

(*centrul conștiinței noastre*). Inima are atât o funcție naturală (fizică) de pompare a sângelui, cât și o funcție supranaturală (spirituală, suprafizică) *ca spațiu de comuniune cu Dumnezeu, adică cu energia Lui necreată*: „energia minții în inimă se numește funcțiunea mentală a inimii... [care] se realizează ca rugăciune neîntreruptă [I Tes. 5,17] a Duhului Sfânt în interiorul inimii [Gal. 4,6; Rom. 8,26] și este numită de Sfinții Părinți *aducerea aminte sau memoria lui Dumnezeu*”. Prin căderea protopărinților s-a întunecat această lucrare a minții în inimă (numită *lucrare noetică*) și omul a pierdut comuniunea cu Dumnezeu, omul a pierdut harul lui Dumnezeu și astfel a apărut *moartea duhovnicească* (lipsa harului, despărțirea omului de Dumnezeu), urmată de *moartea trupească* (despărțirea sufletului de trup): „nefuncționarea sau subfuncționarea energiei mentale a omului reprezintă esența căderii”; „așa-numitul păcat strămoșesc reprezintă exact eșecul omului, chiar de la începutul apariției sale istorice, de a salva aducerea aminte de Dumnezeu, adică comuniunea cu Dumnezeu în inima lui”; „toți urmașii lui Adam și Eva participă la această stare bolnăvicioasă... o boală a firii omului”¹⁴. Prin Tainele Botezului, Mirungerii și Euharistiei are loc *redeschiderea căii persoanei spre îndumnezeire*, adică i se reactivează această *memorie a inimii* prin care are posibilitatea să fie în comuniune cu Dumnezeu prin har și să vadă slava lui Dumnezeu: „Fiți, dar, voi, desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este”(Mt. 5, 48); Sf. Ap. Pavel (c.5-c.67): „Rugați-vă neîncetat” (I Tes. 5, 17); Sf. Ap. Petru: „să vă faceți părtași dumnezeieștii firi” (II Petru 1, 4). De asemenea, „în tradiția isihastă, a pătrunde în inimă înseamnă

¹⁴ Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie...*, p. 172.

deplina reintegrare a persoanei umane în Dumnezeu”¹⁵.

Părintele Arsenie Boca susținea, de fapt, aceleași lucruri în opera sa *Cărarea Împărăției*, mai exact că omul (trup și suflet) are: 1. **SISTEM CELULAR** și *moștenire genetică*, 2. **CREIER** (sediul al inteligenței/rațiunii, dar unde „funcționează și un centru de cenzură care are la dispoziție tot mecanismul bio-chimic necesar capabil să aprobe sau să frâneze tot ce obligatoriu trebuie să treacă pe la acest centru de informație”) și 3. **CONȘTIINȚĂ** și **INIMĂ** (prin acestea se realizează comunicarea între om și Dumnezeu; „Să nu-L căutăm pe Dumnezeu în vreo văgăună din univers, pentru că El este în inima noastră” - Părintele Arsenie Boca). Patimile conduc la *perturbarea* comunicării dintre om și Dumnezeu, omul receptând glasul patimilor („patima îi duh necurat și când stăpânește pe cineva îi dă chipul”), în loc să recepteze glasul conștiinței (chemarea lui Dumnezeu).

3. „Scopul prezenței Bisericii în lume, ca și comuniune în Hristos, este **vindecarea omului**, prin **refacerea comuniunii inimii lui cu Dumnezeu**, adică a funcției lui mentale. **Metoda de vindecare** oferită de Biserică este **viața duhovnicească**, ca viață în Duhul Sfânt. Viața duhovnicească se trăiește ca asceză și participare la Harul necreat, acordat prin Sfintele Taine”¹⁶, numite și *Tainele Vindecării* de către Mitropolitul Kallistos Ware de Diokleia.

Părinții Bisericii (*Patres Ecclesiae*) spun că viața duhovnicească are trei etape: **curățirea inimii**, **iluminarea minții** și **îndumnezeirea**. Prin *viața duhovnicească* omul

¹⁵ Mitropolitul Kallistos WARE de Diokleia, *Tainele Vindecării*, trad. Florin Caragiu, Ed. Basilica, 2013, p. 26.

¹⁶ Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie...*, p. 172.

poate birui mai întâi moartea duhovnicească și poate gusta Împărăția Cerurilor încă de aici de pe pământ, după cum susținea și Părintele Arsenie Boca: „Cine crede că raiul e o stare a sufletelor (numai) după moarte, nu-l cunoaște și nu va nimeri în el. Vom ajunge numai în stările pe care le-am început și în care ne-am statornicit de aici”¹⁷. Apoi omul biruie moartea trupească la cea de-a **Doua venire a lui Hristos în slavă**, când va avea loc:

a) *Învierea generală a morților și schimbarea trupurilor celor de pe pământ* („Trupurile dreptilor vor ieși pnevmatizate din sânul pământului transfigurat și trupurile vii se vor preface în trupuri înviate”; „Trupurile păcătoșilor vor fi incoruptibile și lipsite de nevoia consumării dar capabile să simtă chinurile, vor avea o accentuată expresivitate a răutății și tristeții din sufletele lor chinuite de demoni”¹⁸);

b) *Judecata universală din urmă* (criteriul judecății: „*practicarea sau nepracticarea iubirii de oameni, care-și are temelia în vederea lui Dumnezeu prin om*”¹⁹);

c) *Viața veșnică întru fericire sau nefericire*.

4. „Limitarea Bisericii la simpla iertare a păcatelor pentru intrarea de după moarte în Rai înseamnă o denaturare a ei și echivalează ca și cum știința medicală îngăduie ca cel bolnav să se vindece după moartea lui! Biserica nu poate să trimită pe cineva în rai sau în iad. De altminteri, Raiul și Iadul nu sunt locuri, ci moduri de existență. Biserica,

¹⁷ Din cuvintele Părintelui Arsenie Boca, în: P.S. Daniil STOENESCU, Episcop-Loctiitor al Daciei Felix, *Epicleze*, Vârșeț, 2012, p. 282.

¹⁸ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III*, Ed. a III-a, Ed. IBMBOR, București, 2003, p. 445.

¹⁹ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III...*, p. 453.

vindecând pe om, îl pregătește să vadă pe Hristos veșnic în lumina Lui necreată ca rai și nu ca iad, adică foc mistuitor (Evrei 12, 29)”²⁰.

În iconografia ortodoxă, în scena Judecării de Apoi (a se vedea de exemplu la Mănăstirea Voroneț), de sub picioarele/tronul Mântuitorului izvorăște un singur *râu de foc* – focul iubirii dumnezeiești, foc necreat care îi arde pe cei păcătoși. Ierarhul grec Ierotei Vlachos de Nafpaktos, invitat de Mitropolitul Teofan și conferențiind la Universitatea din Iași [14 oct. 2011] despre „Teologia ca trăire din perspectiva învățăturii Părintelui Ioannis Romannidis”, la punctul al IX-lea al discursului a vorbit tocmai despre Rai și Iad și despre focul dumnezeiesc:

„Raiul și Iadul există din perspectiva omului, nu din perspectiva lui Dumnezeu. Nu Dumnezeu a creat Raiul și Iadul. Dumnezeu este Lumină și luminează întreaga lume. Lumina necreată are două însușiri: luminează și arde. Unii sunt luminați, iar alții ard. Astfel Dumnezeu se împărtășește ca lumină necreată și cei care nu sunt capabili să-L primească, ard... Părintele Ioannis Romannidis spunea că Mântuitorul Hristos, vorbind despre Iad, uneori îl numește întuneric, iar alteori îl numește foc. Însă acolo unde există foc, nu există întuneric. Acolo unde există întuneric, nu există foc. Ceea ce înseamnă că Iadul nu este nici întuneric, nici foc, așa cum le înțelegem noi. Dumnezeu iubește pe toți oamenii și pe cei drepti și pe cei păcătoși și le trimite harul Său. Cei care nu s-au vindecat (de păcat), nu vor trăi harul ca lumină, ci ca foc. De aceea focul Iadului nu este creat, ci este necreat... De aceea, în Biserică, toți să ne luptăm, să ne nevoim, să ne vindecăm (de păcat), ca să putem primi harul

²⁰ Pr. Prof. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie...*, p. 173.

lui Dumnezeu ca lumină, ci nu ca foc”²¹.

Trebuie amintit aici cuvântul Părintelui Arsenie Boca scris pe pereții Bisericii de la Drăgănescu, în scena călugărului răstignit, unde la picioarele sale se observă textul: „Temelia, Piatra Hristos. Să nu credeți că veți intra «după moarte» în împărăția în care n-ați trăit de pe pământ”. Părintele Arsenie se referă tocmai la acest foc necreat care îi arde pe cei care nu au încercat să se vindece în Biserică în timpul vieții lor.

După moartea persoanei umane se întâmplă următoarele lucruri: moartea trupească - despărțirea sufletului de trup; sufletul este nemuritor (2 Cor 5,6-8; Eccl.12,7; Lc.16,19;) și se desparte de trup până la a Doua Venire a lui Hristos când va avea loc, repetăm, *învierea generală a morților și schimbarea trupurilor celor de pe pământ, precum și judecata universală*; după moartea fizică are loc judecata particulară cu consecințe pentru *modul de existență* al sufletelor (2 Cor 5,10; Gal 6,8): Rai sau Iad; *sporirea în comuniunea cu Dumnezeu a sufletelor celor decedați și vindecați în credință și ajunși în starea de Rai; comuniunea dreptilor întreolaltă și a Bisericii de pe pământ cu ei*; rugăciunile Bisericii pentru cei răposați, căci nu se știe care sunt drepti (excepție sfinții canonizați) – „cei aflați în iad, dar nu lipsiți total de credința în Hristos, pot fi mutați și ei în raiul comuniunii cu Hristos până la judecata din urmă [universală], sau pot fi ridicați de la chinuri mai grele la unele mai ușoare, prin rugăciunile celor de pe pământ și ale

²¹ Î.P.S. Hieroteos VLACHOS, *Teologia ca trăire din perspectiva învățăturii Părintelui Ioannis Romannidis*, în: coord. Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA și Pr. Lect. Dr. Ilie Melniciuc-Puică, *Familia în societatea contemporană*, tipărit cu binecuv. Î.P.S. Teofan, Mitrop. Moldovei, Ed. Doxologia, Iași, 2011, p. 21.

sfinților, cerute de cei de pe pământ, dar poate săvârșite și din proprie inițiativă”²²; moaștele sfinților sunt o anticipare a incoruptibilității trupurilor înviate și îndumnezeite din veacul viitor²³.

Nr.	Tipul de memorie	Știința al cărei subiect este
1.	Memoria celulară (ADN)	Știința medicală
2.	Memoria celulară encefalică (locul de manifestare pentru rațiune - logică)	
3.	Memoria inimii sau a minții (spațiu de comuniune cu Dumnezeu; aducerea aminte sau memoria lui Dumnezeu; liturghisirea minții în inimă; adâncul inimii - <i>nous</i>). Biserica (Trup al lui Hristos) are rostul de a vindeca personalitatea umană și de a reactiva această memorie a inimii.	Știința pastoral-terapeutică: <i>deschiderea căii persoanei spre îndumnezeire.</i> Metoda de vindecare a Bisericii: <i>viața duhovnicească (curățire, iluminare, îndumnezeire), care se trăiește ca asceză, și participare la Harul necreat, acordat prin Sfintele Taine.</i>

Tipurile de memorie din interiorul omului după pr. Gheorghe Metallionos.

Așadar a avut loc căderea protopărinților Adam și Eva și odată cu ei a întregului neam omenesc, mai exact pierderea comuniunii cu Dumnezeu/*moartea duhovnicească*, urmată de *îmbrăcarea hainelor de piele* (Facere 3, 21) și *moartea trupească*, adică pierderea nemuririi și despărțirea sufletului

²² Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III...*, p. 338.

²³ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III...*, p. 315-366.

de trup.

Profeții Vechiului Testament (Ilie, Isaia, Ieremia, Iezechiel etc.) au avut comuniune cu Dumnezeu dar nu au putut birui moartea trupească, nu au putut să distrugă porțile Iadului și nu au putut inaugura Împărăția Cerurilor cum a făcut Mântuitorul Iisus Hristos prin Întrupare, Răstignire și Înviere. În Vechiul Testament sufletele oamenilor după moarte ajungeau în Șeol²⁴/Hades/Iad²⁵ (excepție Enoh și Sf. Ilie care au fost ridicați cu trupul de slava dumnezeiască și duși în alt loc, dar nu în Ceruri – după cum susțin Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie Palama, Cuviosul Nil ²⁶). Înomenirea Fiului lui Dumnezeu ar fi avut loc independent de căderea lui Adam, după cum, din descoperire dumnezeiască, susțin Sfinții Bisericii (Maxim Mărturisitorul, Grigorie Palama, Nicodim Aghioritul etc.), Patimile, Răstignirea, Moartea și Învierea Domnului fiind urmări ale căderii protopărinților²⁷ (prin cădere a intervenit moartea trupească pe care a biruit-o Hristos).

Cu alte cuvinte, chiar dacă nu ar fi căzut în păcat Adam și Eva, omul ar fi putut dobândi *îndumnezeirea după har* tot prin Întruparea Domnului, dar în alt context.

Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, persoana a doua din Sfânta Treime, *S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om (Crezul Niceo-Constantinopolitan)*, cu

²⁴ ȘEOL în lb. ebraică înseamnă *peșteră, prăpastie, abis și semnifică împărăția întunecoasă și nevăzută a morților, adică locul unde se află sufletele celor plecați din lumea aceasta.*

²⁵ IAD corespunde ebraicului Șeol și desemnează *împărăția și puterea morții și a diavolului.*

²⁶ Arhim. Hierotheos VLACHOS, *Predici la marile sărbători*, trad. Daniela Filioreanu, Ed. Cartea Ortodoxă/Egumenița, 2004, p. 261.

²⁷ Lipsa de dependență a sfintei Întrupări de căderea în păcat este dezbătută în lucrarea: Î.P.S. Hierotheos VLACHOS, *Predici la marile sărbători...*, p. 325-334.

alte cuvinte firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească în mod „*neamestecat, neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit*” (Sinodul IV Ecumenic, Calcedon, 451) în persoana/ipostasul Fiului lui Dumnezeu²⁸, iar numele „Hristos desemnează cele două firi, adică firea dumnezeiască și cea omenească, ce alcătuiesc împreună Dumnezeu-Om”²⁹. Acesta a fost un eveniment istoric, petrecându-se în timpul împăratului roman Augustus (27 î.Hr.-14 d.Hr.), pe când în Iudeea guverna Irod. Hristos biruie pe diavolul și moartea (duhovnicească și trupească) prin Răstignirea și Învierea Sa cea de a treia zi și „îl readuce pe om la starea dinainte de cădere și îl ridică încă și mai sus”³⁰ pentru că îl unește cu Sine – prin *îndumnezeire*³¹: „și așa cum a fost atunci Adam înainte de păcat, așa se fac toți cei ce s-au botezat... deci aceia care au fost rechemăți prin Botezul Tău în vie, adică în rai, și au intrat aici cu totul lipsiți de păcat sau chiar sfințiți, au ajuns ca întâiul Adam”³². Icoana Învierii este icoana *Pogorării la Iad*, când Mântuitorul Hristos îi scoate pe Adam și Eva din Iad.

După 40 de zile de la Înviere, timp în care S-a arătat ucenicilor Săi de mai multe ori și le-a dezvăluit tainele Împărăției, Hristos S-a înălțat, adică S-a urcat cu Trupul la

²⁸ **Hristologia**=învățătura (dogma) Bisericii despre Mântuitorul Iisus Hristos; „Cel care este mai înainte de veci deoființă cu Tatăl din punct de vedere al dumnezeirii Sale, Același, în zilele din urmă, a devenit deoființă cu noi din punct de vedere al omenității Sale (Sf. Grigorie Teologul).

²⁹ Arhim. Hierotheos VLACHOS, *Predici la marile sărbători...*, p. 33.

³⁰ Î.P.S. Hierotheos VLACHOS, „Teologia ca trăire din perspectiva învățăturii Părintelui Ioannis Romannidis”... , p. 19.

³¹ „Îndumnezeirea omului se mai numește și tămăduire sau vindecare [terapie], pentru că omul care merge pe această cale se vindecă de stricăciune și de moarte și se izbăvește de asuprirea diavolului”, Arhim. Hierotheos VLACHOS, *Predici la marile sărbători...*, p. 38.

³² Sf. Simeon Noul Teolog, *Imne, epistole și capitole. Scrieri III*, trad. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2001, p. 284.

ceruri. La 10 zile după Înălțare și la 50 de zile de la Înviere, a avut loc Pogorârea Sfântului Duh (Cincizecimea), ultimul eveniment din iconomia dumnezeiască pentru mântuirea omului (*răscumpărarea din cădere*) care a început cu *Bunavestire*. De Cincizecime omul s-a făcut prin Duhul Sfânt mădular al Trupului înviat al lui Hristos³³. În această zi, Hristos L-a trimis ucenicilor Săi pe Duhul Sfânt Mângâietorul, Care lucrează în Biserică (dar *sufală și unde vrea*), iar în Biserică prin Sfintele Taine omul poate birui toate puterile vrăjmașului cu ajutorul lui Hristos și se poate vindeca de stricăciune și de moartea duhovnicească și poate gusta încă de aici Împărăția lui Dumnezeu.

Prin Botez are loc *nașterea cea de-a doua din apă și din Duh* prin *întreita afundare în numele Sfintei Treimi*, curățirea de păcatul strămoșesc și de toate păcatele săvârșite până în acel moment, îmbrăcarea în Hristos prin refacerea chipului lui Hristos în om („Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și-mbrăcat” Gal. 3,26), devenim părtași ai Trupului înviat al Mântuitorului Iisus Hristos și membri ai Bisericii: „prin Botez, adică prin scufundarea omului în apă în numele Sfintei Treimi, se produce moartea omului vechi și renașterea lui la viața adevărată în Hristos. Odată cu aceasta omul se spală de păcatul strămoșesc al căderii (al pierderii harului) și de toate păcatele săvârșite mai înainte și se imprimă chipul lui Hristos în el. Prin aceasta omul, unindu-se cu Hristos, este introdus în Biserică”³⁴; „prin Sfântul Botez, Biserica lui Hristos ne naște de sus în obștea creștinilor sau a ucenicilor Domnului. Prin el primim ștergerea păcatului

³³ Arhim. Hierotheos VLACHOS, *Predici la marile sărbători...*, p. 281.

³⁴ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III...*, p. 40.

străvechi, întrucât toți eram în Adam când a păcătuit el, întărirea firii în starea de curăție, dobândită prin Botez, rămâne să se implinească treptat, conlucrând fiecare cu harul dat la Botez... Tot la Botez mai primim de la Dumnezeu și înger păzitor care răspunde de noi și de darurile primite, atât în vremea vieții cât și la ieșirea noastră din viața pământească”³⁵.

Taina Mirungerii - *îmbrăcarea în Duhul Sfânt* - se săvârșește imediat după botez și constă în ungerea celui botezat în chipul crucii cu Sfântul și Marele Mir - la frunte, la ochi, la nări, la gură, la amândouă urechile, pe piept, pe spate, la mâini și la picioare -, preotul zicând de fiecare dată „Pecetea darului Sfântului Duh”. Aceasta reprezintă „întărirea celui botezat pentru dezvoltarea vieții celei noi într-o împreună-lucrare a lui cu Duhul Sfânt... prin Mirungere, Duhul Sfânt pătrunde și se imprimă în aceste mădulare și organe și în puterile sufletești care stau la temelia lor și persistă în ele ca o bună mireasmă, ca și Mirul... Duhul produce un dar special în fiecare om pe măsura întăririi mai puternice a unui anumit mădular al lui, producând un dar deosebit în fiecare membru al Bisericii”³⁶.

Aceste daruri deosebite sunt talanții/talentele fiecărei persoane: „Prin Sfântul Mir primim sălășluirea în noi a darurilor Duhului Sfânt, potrivit cu atotștiința și orânduirea lui Dumnezeu ce-o are în viață cu noi cu fiecare. Taina aceasta ne dă întărirea în viața cea nouă primită la Botez și face să se dezvolte, în bine, talanții ascunși în țarina fiecărui

³⁵ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției*, Ed. a V-a, 2006, Ed. Episcopiei Aradului, p. 141-142.

³⁶ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III...*, p. 80-81.

ins la naștere”³⁷.

Prin Taina Euharistiei - Împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos - primim *medicamentul nemuririi*³⁸, „spre iertarea păcatelor și spre viața de veci, spre sfințire, spre luminare, spre tărie, spre **vindecare** și spre sănătatea sufletului și a trupului și spre ștergerea și pierderea cu totul a cugetelor, a gândurilor și a deprinderilor mele celor rele și a nălucirilor de noapte de la duhurile viclene și întunecate” (*Rugăciune a Sf. Ioan Gură de Aur ce se citește de credincioși înainte de Sfânta Împărtășire*).

După Botez, Mirungere și Împărtășire, moartea trupească rămâne totuși pentru că „omului i se dă șansa să aleagă, să lupte împotriva păcatului, care este inseparabil legat de stricăciunea și moartea trupului său. În acest sens, mântuirea omului nu se face decât cu ajutorul lui Dumnezeu, dar și cu împreună-lucrarea omului... mai întâi este învinsă moartea duhovnicească, întrucât omul se unește cu Trupul Înviat al lui Hristos prin Tainele Bisericii, și în continuare este eliberat și de moartea trupească”³⁹.

„Prin botez scăpăm de jugul robiei, devenim liberi de silnicia păcatului. Poruncile Noului Testament sunt porunci ale libertății, porunci ale harului, nu ale legii. Dar dacă nu le împlinim ne pierdem iarăși libertatea. Poruncile Noului Testament ne asigură libertatea spiritului, precum neîmplinirea lor ne întoarce iarăși sub tirania păcatului... Mântuirea noastră nu e numai un dar de la Dumnezeu, ci și o faptă a libertății noastre... Deși înzestrați cu darurile

³⁷ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 141.

³⁸ Hierotheos [Vlahos], Mitropolit de Nafpaktos, *Viața după moarte*, trad. Adrian Tănăsescu-Vlas, îngrijire teologică de Pr. Eugen Drăgoi, Ed. Bunavestire, 2000, p. 38.

³⁹ Hierotheos [Vlahos], Mitropolit de Nafpaktos, *Viața după moarte...*, p. 39-41.

Botezului, totuși n-am scăpat de războiul momelelor. Momeala, nefiind păcat, e permisă de Dumnezeu să cerce cumpăna libertății noastre”⁴⁰.

Dacă omul derapează existențial prin păcat și își murdărește *haina botezului* și apar muștrările de conștiință, mai are șansa de a se curăți prin botezul pocăinței, adică prin *Taina spovedaniei*, numită și al doilea botez. Definiția acestei taine în duh patristic-filocalic a *pictat-o* Părintele Arsenie Boca pe pereții Bisericii Drăgănescu: „Spovedania, Taina Pocăinței, prin care puterea lui Dumnezeu, dată preoților, șterge biruințele diavolului asupra omului. Căci «păcatul» aceasta este: o conspirație între diavol și minte împotriva lui Dumnezeu, sau împotriva unei porunci a Lui, - o ascultare a omului de Satana și nu de Dumnezeu. Când aceste biruințe sunt spovedite și ispășite prin canon și necazuri, acelea nu mai au nici o greutate la cântarul judecății particulare. Când sunt spovedite, dar numai pe patul morții și n-a mai rămas timp de canon și îndreptare, diavolii vin și înfricoșează sufletul cu necaz și urgie mare. Dacă însă omul a ars păcatele pe pământ măcar cu o lacrimă, aceasta nu se pierde, ci poate atrage mila lui Dumnezeu. Când biruințele lui rămân consimțite întru totul toată viața și neșterse de Taina Pocăinței, omul acela – deși botezat – s-a făcut fiu «aceluia» de care a ascultat. Biruințele «lui» au toată greutatea fărădelegii și cumpliții au câștigat sufletul omului. Sufletele dreptilor însă ca un șuvoi de foc urcă la cer, ca unele ce s-au îmbogățit în Focul Duhului Sfânt”.

Părintele Arsenie Boca dădea cea mai mare însemnătate *Predicii de pe Munte* (Evanghelia după Matei, capitolele 5-7) a Mântuitorului Iisus Hristos, considera că este textul reper pentru urcușul duhovnicesc al tuturor

⁴⁰ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 156-157.

credincioșilor, fie mireni, fie monahi. Părintele a receptat-o ca o sinteză a Evangheliei Mântuitorului: „**Asta-i vama de trecut: Predica de pe Munte**”⁴¹; „Părintele le spunea celor care ziceau că nu se prea pot ruga să înceapă cu citirea Noului Testament; să înceapă cu Evanghelia de la Matei și să citească cu mare atenție **Predica de pe Munte de mai multe ori până ce va pătrunde și în minte ceva din duhul Evangheliei**”⁴².

Predica de pe Munte a Mântuitorului a fost principalul reper scripturistic al său de-a lungul întregii vieți, a fost idealul pe care a încercat să-l atingă prin conlucrare cu Dumnezeu, alături de învățăturile Părinților din *Patericul egiptean* și *Filocalie*. Dacă la Sâmbăta de Sus în anii '40 i-a îndrumat pe credincioși să citească în special *Predica de pe Munte* pe cei care căutau să se angajeze într-o autentică viață duhovnicească, același lucru l-a făcut și înainte de a pleca din lumea aceasta: „asta a fost în primăvara lui 1988... și eu [maica Marina Lupou] am zis: «Dar acum ce să facem, Părinte, că acum plecați». A zis: «Aveți Predica de pe Munte, de la Matei capitolul 5»”⁴³:

„Văzând mulțimile, Iisus S-a suit în munte, și așezându-se, ucenicii Lui au venit la El. Și deschizându-și gura, îi învăța zicând: Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este Împărăția cerurilor. Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia. Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul. Fericiți cei ce

⁴¹ Părintele Arsenie Boca, în: P.S. Daniil STOENESCU, „*Arhanghelul*” de la Prislop și alte scrieri, Ed. Charisma, Vârșeț, 2009, p. 264.

⁴² Pr. Nicolae STREZA, *Conferință despre Părintele Arsenie Boca*, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj Napoca, 4 aprilie 2002, în: *Alte mărturii despre Părintele Arsenie Boca*, Ed. Agaton, Făgăraș, 2008, p. 20.

⁴³ Maica Stareță Marina Lupou (Mănăstirea Bic Sălaj), în: *Alte mărturii despre Părintele Arsenie Boca...*, p. 50.

flămânzesc și însetează de dreptate, că aceia se vor sătura. Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui. Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu. Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema. Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este Împărăția cerurilor. Fericiți veți fi voi când vă vor ocări și vă vor prigoni și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind din pricina Mea. Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri, că așa au prigonit pe proorocii cei dinainte de voi. Voi sunteți sarea pământului; dacă sarea se va strica, cu ce se va săra? De nimic nu mai e bună decât să fie aruncată afară și călcată în picioare de oameni. Voi sunteți lumina lumii; nu poate o cetate aflată pe vârful de munte să se ascundă. Nici nu aprind făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic, și luminează tuturor celor din casă. Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri. Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc. Căci adevărat zic vouă: Înainte de a trece cerul și pământul, o iotă sau o cirtă din Lege nu va trece, până ce se vor face toate. Deci, cel ce va strica una din aceste porunci, foarte mici, și va învăța așa pe oameni, foarte mic se va chema în Împărăția cerurilor; iar cel ce va face și va învăța, acesta mare se va chema în împărăția cerurilor. Căci zic vouă: De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra în Împărăția cerurilor. Ați auzit că s-a zis celor de demult: «Să nu ucizi»; iar cine va ucide, vrednic va fi de osândă. Eu însă vă spun vouă: Că oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă; și cine va zice fratelui său: netrebnicule, vrednic va fi de judecata sinedriului; iar cine va zice: nebunule, vrednic va fi de gheena focului. Deci, dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și mergi întâi și împacă-te cu fratele tău și apoi, venind, adu darul tău. Împacă-te cu pârâșul tău degrabă, până ești cu el pe cale, ca nu cumva pârâșul să te dea

judecătorului, și judecătorul slujitorului și să fii aruncat în temniță. Adevărat grăiesc ție: Nu vei ieși de acolo, până ce nu vei fi dat cel de pe urmă ban. Ați auzit că s-a zis celor de demult: «Să nu săvârșești adulter». Eu însă vă spun vouă: Că oricine se uită la femeie, poftind-o, a și săvârșit adulter cu ea în inima lui. Iar dacă ochiul tău cel drept te smintește pe tine, scoate-l și aruncă-l de la tine, căci mai de folos îți este să piară unul din mădularele tale, decât tot trupul să fie aruncat în gheenă. Și dacă mâna ta cea dreaptă te smintește pe tine, taie-o și o aruncă de la tine, căci mai de folos îți este să piară unul din mădularele tale, decât tot trupul tău să fie aruncat în gheenă. S-a zis iarăși: «Cine va lăsa pe femeia sa, să-i dea carte de despărțire». Eu însă vă spun vouă: Oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de pricină de desfrânare, o face să săvârșească adulter, și cine va lua pe cea lăsată săvârșește adulter. Ați auzit ce s-a zis celor de demult: «Să nu juri strâmb, ci să ții înaintea Domnului jurămintele tale». Eu însă vă spun vouă: Să nu vă jurați nicidecum nici pe cer, fiindcă este tronul lui Dumnezeu, nici pe pământ, fiindcă este așternut al picioarelor Lui, nici pe Ierusalim, fiindcă este cetate a marelui Împărat, Nici pe capul tău să nu te juri, fiindcă nu poți să faci un fir de păr alb sau negru. Ci cuvântul vostru să fie: Ceea ce este da, da; și ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decât acestea, de la cel-rău este. Ați auzit că s-a zis: «Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte». Eu însă vă spun vouă: Nu vă împotriviți celui rău; iar cui te lovește peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt. Celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina, lasă-i și cămașa. Iar de te va sili cineva să mergi o milă, mergi cu el două. Celui care cere de la tine, dă-i; și de la cel ce voiește să se împrumute de la tine, nu întoarce fața ta. Ați auzit că s-a zis: «Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău». Iar Eu zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc, Ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele și peste cei răi și peste cei buni și trimite

ploaie peste cei drepti și peste cei nedrepti. Căci dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veți avea? Au nu fac și vameșii același lucru? Și dacă îmbrățișați numai pe frații voștri, ce faceți mai mult? Au nu fac și neamurile același lucru? Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Evanghelia după Matei, Capitolul 5).

Rezultă din ultima frază a predicii Mântuitorului - „Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” - că măsura desăvârșirii la care suntem chemați, noi oamenii, este măsura dumnezeirii. Pentru a tinde către desăvârșire omul trebuie să intre în comuniune cu Dumnezeu.

Gânditorul creștin-ortodox Petre Țuțea (1902-1991), într-un interviu video acordat după 1990, vorbea despre generozitatea Mântuitorului Iisus Hristos, Care-i oferă omului darul desăvârșirii - Dumnezeu dând omului șansa de a ajunge la măsura dumnezeirii - făcând referire la *Predica de pe Munte*:

„Eu mă mișc între acest dialog al lui Moise și Predica de pe Munte. Se spune de obicei că omul e un animal rațional perfectibil. Mântuitorul e mult mai generos, zice: «Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este». Nu exclude aspirația la perfecțiune, Mântuitorul, a credinciosului. Morala laică arată că omul, orice dicționar filosofic sau etic laic [susține acest lucru], se mișcă asimptotic la perfecțiune pe care nu o poate atinge niciodată, că perfecțiunea ar fi, cum ziceau medievalii despre Dumnezeu, că *es Realisimum – numai Dumnezeu e perfect*. Dar vezi, Mântuitorul e generos, ne raportează la Stăpân. De altfel, țin să spun că tot ce gândesc eu teologal, nu e teologie propriu-zisă, că nu vreau să cad în eroarea unui mare gânditor politic spaniol, i-am uitat numele, care a fost lichidat într-o

polemică teologală cu un călugăr... a avut scule mai multe teologice ăla decât el. Eu nu am pretenția că sunt teolog, eu mă mișc în măsura în care pot teologal, în care pot să înțeleg lumea dogmelor care-i opusă lumii normelor. Omul e guvernat pe pământ de două morale: de *morala dogmelor* care-i creștină, eternă, adică absolută, și *morala normelor* care sunt construite pe puținătatea și imperfecțiunea omului, de legiuitor”⁴⁴.

De asemenea, teologul elvețian Ulrich Luz, profesor la Universitatea din Berna, a alcătuit un tratat despre *Predica de pe Munte*, la sfârșitul căruia a punctat câteva trăsături ale Predicii de pe Munte: *Predica de pe Munte se referă la practica creștină; Evanghelia faptei este expresia harului - în centrul practicii stă rugăciunea, iar cel care înfăptuiește se află sub harul lui Dumnezeu; Predica de pe Munte reunește porunca centrală a iubirii cu alte cerințe exemplare ale lui Iisus - iubirea dușmanului este esența și apogeul «dreptății» pretinse de Dumnezeu și a vieții trăite în «desăvârșirea» corespunzătoare acesteia; Predica de pe Munte, prin propovăduirea ucenicilor, este valabilă pentru întreaga lume; Predica de pe Munte îndrumă spre împlinirea Legii și a Profeților; Predica de pe Munte formulează cerințele de intrare în Împărăția Cerurilor*⁴⁵.

Se poate spune că punctul de plecare al misticii ortodoxe este *Predica de pe Munte* a Mântuitorului Iisus Hristos, Dumnezeul-Om, Care-l îndeamnă la desăvârșire pe om și-i promite că dacă-și va curăți inima va vedea pe

⁴⁴ Interviu cu Petre Țuțea, luat de Vartan Arachelian pentru emisiunea „Cuvântul care zidește”, www.youtube.com/watch?v=tG6EWFroofk [accesat 7 nov. 2014].

⁴⁵ Ulrich LUZ, *Predica de pe Munte (Matei 5-7)*, trad. Ligia Taloș, Romeo Popa, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, p. 472-476.

Dumnezeu: „Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu”.

Cuvântul „mistică” derivă din termenul grec *μυστηριον* (*mysterion*), el însuși provenind se pare de la verbul *μύω* (*mýo*), însemnând a închide ochii sau a strânge buzele cuiva, dar și a iniția pe cineva într-un cult secret sau în anumite taine. *Mystrrion* era de fapt o ceremonie la care participau numai cei care fuseseră inițiați în aceste taine (cei care se purificau mai întâi prin spălări, posturi și sacrificii). Adjectivul *μυστικός* (*mysticós*) însemna, deci, în lumea antică, pur și simplu „ascuns”, „secret”, „tainic”. Cel care iniția pe alții în aceste taine se numea mistagog (*μυσταγωγός*, *mystagogos*), iar acțiunea de a iniția *μυσθαγωγειν* (a se vedea *Catehezele mistagogice către cei de curând luminați/botezați* ale Sfântului Chiril al Ierusalimului: „pentru că trebuie să vă întindem masa învățăturilor mai desăvârșite, haide să vă învățăm bine pe acestea, ca să vă puteți da seama de cele ce s-au făcut cu voi în acea seară a Botezului... catehezele mistagogice și învățăturile mai noi care vi se dau în fiecare zi ne sunt de folos pentru că ne vestesc învățături pe care nu le-am cunoscut încă; dar mai cu seamă vă sunt de folos vouă, care v-ați înnoit de la cele vechi la cele noi”).

Preasfințitul Alexander Golitzin (Episcop de Toledo și al Episcopiei Bulgare a Bisericii Ortodoxe din America) constata despre adjectivul *mysticós* următoarele: „ca și termenul modern de *mister*, el servește deopotrivă pentru a denota atât profunzimile experienței religioase, cât și ceva necunoscut dar lipsit de semnificație sacrală; potențial, el acoperă deci un larg spectru de semnificații – mergând, ca să spunem așa, de la lucrurile lui Dumnezeu și până la romanele

polițiste ale Agathe Christie”⁴⁶. La plural, adjectivul *mysticós* - „*ta mystica*” - indica ceremoniile misterelor, adică riturile de inițiere practicate de diferite culte ale unor zei, preponderent ai vegetației sau agriculturii ca, de exemplu, cultul zeiței Demetra și al fiicei sale Persefona la templul din Eleusis în Grecia antică. Conform legendei, eleusinii erau protejați de Demetra fiindcă se arătaseră primitori față de ea când luase înfățișarea unei bătrâne sărmane, atunci când o căuta pe fiica ei Persefona. Inițiații erau atât de marcați de experiențele mistice primite în cadrul cultului, încât acestea îi influențau pentru tot restul vieții lor. Aceste ceremonii au fost interzise în 382 de către împăratul roman convertit la creștinism, Teodosie cel Mare (379-395), cel care a hotărât ca religia creștină să fie singura acceptată de statul roman.

Dacă Sfântul Ipolit Romanul (sec. III) utilizează termenul „mistic” pentru a descrie ceremoniile religioase păgâne, Marcel de Ancira (sec. IV) vorbește deja despre o *teologie inefabilă și mistică*. Încreștinarea termenului printr-un tratat de *Teologie mistică - cunoașterea prin experiență a tainelor divine* - a fost făcută de Sfântul Dionisie Areopagitul (sec. V).

Sfântul Simeon Noul Teolog este primul Părinte al Bisericii care vorbește despre experiențele duhovnicești la persoana I. Adjectivul *μυστικός* (*mystikos*; *tainic, ascuns*) sugerează la Sf. Simeon *experiențe legate de vederea lui Dumnezeu ca lumină necreată* ce-i transfigurează sufletul și trupul⁴⁷.

⁴⁶ Alexander GOLITZIN, *Mistagogia: experiența lui Dumnezeu în Ortodoxie*, trad. Ioan. I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1998, p. 24.

⁴⁷ Ilarion ALFEYEV, *Sfântul Simeon Noul Teolog și tradiția ortodoxă*, trad. Ioana Stoicescu, Maria-Magdalena Rusen, ed. îngrijită Pr. Eugen Drăgoi, Ed. Sophia, București, 2010, p. 15.

Nichifor Crainic în cursul său de mistică ortodoxă vine cu o definiție scurtă și cuprinzătoare: „**teologia mistică e știința îndumnezeirii omului**. Teologia mistică are în vedere termenul ultim la care poate ajunge omul răscumpărat și pornit în sus pe calea adevărului și a vieții, deschisă de Domnul Cel Care S-a Îtrupat. Iar termenul acesta ultim e asemănarea cu Dumnezeu sau îndumnezeirea harică a omului. Aceasta e ceea ce numim noi de obicei perfecțiune, desăvârșire sau sfințenie. De aceea *Teologia mistică* se mai numește și *știința sfinților*, fiindcă obiectul ei e un lucru cu totul împlinit numai dincolo de ordinea vremelnică, în ordinea cerească, unde sfinții se bucură de Dumnezeu, față către față, inundați de vecinica Sa prezență infinită. Aici în condiția pământească, *Teologia mistică*, privită în esența ei de realitate teandrică [divino-umană, n.n.], e numai o scurtă anticipare a științei sfinților sau a fericirii veșnice”⁴⁸.

Participarea credinciosului la *viața duhovnicească* ce cuprinde cele trei etape care se întrepătrund, curățire-iluminare-îndumnezeire, se face prin *asceză* (gr. ἄσκησις, askesis= asceza; ἄσκητής, asketis=atlet, ascet; de la verbul grecesc ἄσκειω, askeo= „a prelucra un material până a ajunge să faci din el o podoabă”; mă exercit), în timp ce participarea dumnezeiască se face prin acțiunea harului și darurilor ce formează *mistica* propriu-zisă⁴⁹. Termenul *asceză* era utilizat în trei sensuri: **fizic** („exercițiul forțelor trupesti”, atleții și soldații greci ce se pregăteau de luptă trebuiau să facă asceză), **moral** (în sensul filosofului Socrate „strădania

⁴⁸ Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV*, ed. N. Mladin stud., an. IV, 1938, p. 16-17.

⁴⁹ Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV...*, p. 41.

calculată și metodică de a elibera sufletul de pasiunile rele”) și **bisericesc** („exercițiul metodic care perfecționează sufletul și-l pregătește pentru contemplația lui Dumnezeu” – Philon din Alexandria).

În Noul Testament Mântuitorul le descoperă apostolilor *taina Împărăției lui Dumnezeu* („το μυστήριον (*mysterion*) τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ”) conform Evangheliei după Marcu (4, 11): „Vouă vă e dat să cunoașteți taina Împărăției lui Dumnezeu, dar pentru cei de afară totul se face în pilde”; *tainele Împărăției Cerurilor* („τα μυστήρια τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν”) conform Evangheliei după Matei (13, 11): „Pentru că vouă vi s-a dat să cunoașteți tainele Împărăției Cerurilor, pe când acelora nu li s-a dat”.

Sfântul Grigorie Palama ne lămurește unele lucruri, în privința celor care au acces la Tainele lui Dumnezeu, în introducerea la „Tomosul aghioritic” (1340), redactat în apărarea *celor ce viețuiesc cu sfințenie în isihie*, față de *potrivnicii care disprețuiesc învățătura despre energiile necreate ale lui Dumnezeu*. Le reproșează acestora că nu au experimentat cele dumnezeiești și nici n-au ascultat de sfinți, prin urmare atacul lor la adresa celor care viețuiesc potrivit Duhului este nejustificat. Sfântul Grigorie susține că *dogmele*, care acum sunt cunoscute de toți, *au fost văzute mai înainte în Duhul numai de profeți* (dogmele în sens de adevăruri teologice care au fost pecetluite de Sinoadele ecumenice pe baza teologiei Părinților cărora li s-au descoperit; învățături despre Sfânta Treime – triadologia – *Crezul Niceo-Constantinopolitan*; învățături despre Înomenirea lui Hristos - hristologia). Cât despre Tainele vieții veșnice întru Împărăția lui Dumnezeu, acestea sunt cunoscute de sfinți: „sunt taine ale vieții potrivit Evangheliei date ca o arvună și văzute mai dinainte de cei ce s-au învrednicit să le

vadă prin Duhul, dar chiar și de aceștia numai într-un chip modest”⁵⁰.

Mitropolitul Hieroteos VLACHOS a vorbit de fapt despre *Tainele lui Dumnezeu* cunoscute de profeți, apostoli și sfinți, într-o conferință din 2011 de la Iași, al cărei subiect era „Teologia ca trăire din perspectiva învățaturii Părintelui Ioannis Romannidis”:

1. *„Dumnezeul Bisericii Ortodoxe este Dumnezeul revelației, adică Dumnezeu S-a descoperit pe Sine sfinților. Această descoperire, această revelație se numește și este însăși vederea lui Dumnezeu. Sfinții îl văd pe Dumnezeu în lumină, asemenea celor trei ucenici, care L-au văzut pe Mântuitorul Hristos în Muntele Taborului în lumină. Și nu numai că văd lumina, ci trăiesc în lumină.*

2. *Dumnezeu atunci când se descoperă în lumină este un Dumnezeu în Trei Străluciri, Trei Lumini... participăm la energiile lui Dumnezeu, dar nu putem participa la esența lui Dumnezeu. Faptul că Dumnezeu este esență și energii, Părinții nu L-au înțeles în mod filosofic, rațional, ci au înțeles acest lucru din propria lor trăire.*

3. *Dumnezeul Treimic se arată începând din Vechiul Testament, nu doar în Noul Testament. Toate arătările lui Dumnezeu din Vechiul Testament sunt teofanii, arătări ale Cuvântului neîntrupat, care este numit și Îngerul Marelui Sfat, de către Profetul Isaia. Avem, prin urmare, **Cuvântul neîntrupat**, care se numește Iahve, este Cel Care Se revelează, Se descoperă. Este și Dumnezeul care se numește și **Elohim**, Cel ascuns, tainic. Există și **Duhul Domnului**. În Noul Testament Iahve se întrupează și ni-L descoperă pe Tatăl și pe Duhul Domnului. Diferența dintre Vechiul și Noul Testament este faptul că, în Vechiul Testament avem teofanii, arătări ale Cuvântului neîntrupat, iar în Noul Testament avem arătări ale Cuvântului întrupat. În Noul*

⁵⁰ Sfântul Grigorie PALAMA, *Tomosuri dogmatice. Viața. Slujba. Scrieri I*, trad. Ioan Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2009, p. 155.

Testament știm că este vorba de Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

4. *Dumnezeul Treimic a creat prin Hristos întreaga lume, care are ca cea mai înaltă, desăvârșită făptură pe om. Dumnezeu este nezidit, necreat, în vreme ce lumea și omul sunt create. Adam și Eva, înainte de cădere, aveau suflet, trup, dar și harul lui Dumnezeu, aveau o comuniune personală cu Dumnezeu. Vorbeau cu Dumnezeu, ceea ce înseamnă că aveau părtășie, comunicare și relație cu Dumnezeu, trăiau în lumina lui Dumnezeu. Acesta este omul firesc, adevărat. Adică este omul care are suflet, trup și harul Duhului Sfânt. Omul nu este trihotomic, ci este dihotomic pentru că are suflet și trup, dar are și harul Duhului Sfânt în suflet și în trup.*

5. *Căderea omului nu este o cădere juridică, adică faptul că nu au respectat o anume poruncă, ci este pierderea harului lui Dumnezeu. Aceasta este moartea duhovnicească. Adică, după săvârșirea păcatului, omul a rămas cu trup și suflet, dar L-a pierdut pe Duhul Sfânt[pe care Hristos îl va trimite în lume la Cincizecime]. Acesta, în esență, este păcatul strămoșesc. Mai întâi a venit moartea duhovnicească, apoi moartea trupească.*

6. *Hristos Își asumă stricăciunea omului și biruiește moartea și biruiește încă și păcatul și pe diavolul și-l readuce pe om la starea dinainte de cădere și îl ridică încă și mai sus.*

7. *Lucrarea de mântuire se face în interiorul Bisericii. Biserica a existat și în Vechiul Testament, prin comuniunea proorocilor cu Cuvântul neîntrupat, dar era o Biserică duhovnicească. Prin Întrupare, Biserica devine și trupească, devenim mădulare ale Trupului lui Hristos. În ziua Cincizecimii, Sfinții Apostoli au primit Duhul Sfânt și au aflat tot adevărul.*

8. *Viața eshatologică [partea finală a existenței creației, τὰ ἔσχατα=cele din urmă] nu este viața de după moarte și de după A Doua Venire a Mântuitorului Iisus Hristos, ci este viața în Hristos. Mulți spun că vom trăi zilele din urmă, Eshatologia, după A Doua Venire a Lui Hristos. Aceasta este o greșeală. În Apocalipsă se spune faptul că Hristos este Primul și Ultimul. În Hristos, prin Întrupare, sfârșitul, Eshatologia, sfârșitul istoric, teologia, au*

intrat în istorie. Astfel, prin Hristos, Împărăția lui Dumnezeu a intrat în istorie și oamenii se pot împărtăși, pot deveni părtași ai acestei Împărății a lui Dumnezeu. Sfinții care au (dobândit) vederea lui Dumnezeu, îl văd pe Hristos și au ajuns la Eshaton, au ajuns la sfârșit. Aceasta se numește «Prima Înviere», iar A Doua Înviere, va fi la cea de-A Doua Venire a Domnului, când toate trupurile vor învia.

9. *Raiul și Iadul există din perspectiva omului, nu din perspectiva lui Dumnezeu. Nu Dumnezeu a creat Raiul și Iadul. Dumnezeu este lumină și luminează întreaga lume. Lumina necreată are două însușiri: luminează și arde.*

10. *Prin Întruparea Sa, Dumnezeu a intrat în istorie. Biserica trăiește în istorie și o sfințește. Istoria nu se va încheia niciodată, ci se va transfigura.*⁵¹

Cât de importantă poate fi descoperirea misticii ortodoxe, pentru cineva care caută sincer să se inițieze într-o autentică viață duhovnicească, vedem în viața unui francez convertit la Ortodoxie (în 1979). Învățăatul părinte Makarios de la Mănăstirea Simonopetra (Muntele Athos), autorul *Triodului explicat* și al unui splendid *Sinaxar* (Viețile sfinților) în 12 volume, a crescut ca francez romano-catolic, dar și-a pierdut interesul pentru cele bisericesti după Conciliul II Vatican (1962-1965) și a urmat mișcările intelectuale ale timpului. După îndelungi căutări a constatat următorul lucru: **„am descoperit că în întreaga istorie a umanității numai societatea occidentală încercase să edifice o societate fără Dumnezeu”**. Căutarea unui alt *mod de viață* a pornit de la faptul că **„nu văzusem nimic mistic în educația noastră creștină”**. Astfel că a căutat în afara creștinismului, cum ar fi în filosofia indiană, dar și în alte doctrine. Dar adevăratul mod de viață care l-a mulțumit a fost

⁵¹ Î.P.S. Hieroteos VLACHOS, *Teologia ca trăire din perspectiva învățăturii Părintelui Ioannis Romannidis...*, p. 13-23.

cel al misticilor ortodocși bizantini: „am ajuns să ne dăm seama că tot ceea ce găseam în mistica orientală necreștină și încă ceva pe deasupra se găsea deja în tradiția creștină, mai precis în Tradiția Părinților greci ai Bisericii.”⁵²

De aceea șansa omului contemporan pentru a se vindeca și a se simți împlinit în viața sa este experiența lucrurilor duhovnicești prin care experimentează viața veșnică: „ceea ce caută omul contemporan nu sunt ideile, deoarece cunoaștem «totul», avem acces în prezent la toate informațiile. Nu de cunoșterea intelectuală, ci de experiență (de trăirea real-directă), de aceasta este însetat omul contemporan, de ceva de care el este lipsit: experiența reală a lucrurilor spirituale. Sunt oameni, sunt mulți occidentali care cunosc mai multe decât toți ortodocșii chiar și despre Ortodoxie, chiar și despre Sfinții Părinți, posedă cunoștințe mai multe decât noi, dar cunoașterea exterioară nu-i împlinește. Oamenii aceștia sunt lipsiți de experiență, de experiență. **Iar Biserica este, ca să spunem așa, tocmai laboratorul experienței îndumnezeirii. Un laborator care lucrează activ și căruia îi reușește această experiență**”⁵³.

Comentând spiritualitatea poeziei fostului călugăr Iosif devenit mare pamfletar și poet Tudor Arghezi (1880-1967), teologul-poet Nichifor Crainic (1889-1972) prezintă cele două *metode* prin care-L putem cunoaște pe Dumnezeu, adică prin **revelația naturală** (*Dumnezeu ni se descoperă prin faptele Sale*) și **supranaturală** (*trăirea lăuntrică a*

⁵² Makarios Simonopetritul, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic*, Ed. a III-a, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2008, p. 5.

⁵³ Ieromonahul Makarios de la M-rea Simonopetra de la Muntele Athos, în: George CĂBAȘ, *Părinți contemporani din Sfântul Munte Athos...*, p. 54.

prezenței harice): „există două moduri de a simți noi prezența divină. Ca prezență de imensitate intuim existența lui Dumnezeu prin credința în dogma creațiunii⁵⁴. Știm aprioric că îndărătul mărețiilor acestei lumi se ascunde spiritul supranatural din voința și atotputernicia căruia s-au creat toate cele văzute și nevăzute. În clipele de admirație în fața acestor măreții, ele capătă parcă o anumită transluciditate prin care întrezărim spiritual pe Dumnezeu cum dintr-o poezie simți personalitatea autorului sau dintr-o simfonie geniul compozitorului. În contemplarea lumii, admirația e revelatorie ca emoție religioasă, dar această revelație [naturală] este și rămâne mijlocită de lucrurile admirate. Dumnezeu ni se descoperă prin fapăturile Sale. Sentimentul prezenței de imensitate e, prin urmare, un sentiment mijlocit prin intermediul creaturii. De altă natură e însă *trăirea lăuntrică a prezenței harice*. Aici nu e vorba de participarea nici unui lucru din afara sufletului. Ceva mai mult, condiția elementară a acestei trăiri este eliminarea oricărui element

⁵⁴ „Scopul dogmei creației nu este să stabilească un punct cronologic de început al lumii, ci de a afirma că acum și dintotdeauna, lumea depinde în existența sa de Dumnezeu. În Cartea Facerii se spune: «La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul» (1,1), cuvântul «început» nu trebuie luat pur și simplu în sens temporal, ci cu semnificația că Dumnezeu este cauza permanentă și Cel care susține totul. Dumnezeu Creatorul este așadar mereu în miezul lucrurilor, perpetuându-le existența. În cercetarea științifică discernem în fiecare eveniment sau proces o cauză și un efect. Potrivit concepției duhovnicești, care nu contrazice știința, ci privește la ceea ce este dincolo de ea, distingem pretutindeni energiile creatoare ale lui Dumnezeu, cuprinzând tot ceea ce există, formând substanța de bază a tuturor lucrurilor. Deși prezent pretutindeni în lume, Dumnezeu nu se confundă cu lumea. Creștinii nu afirmă panteismul, ci «panenteismul». Dumnezeu este în toate lucrurile, și totuși dincolo și deasupra tuturor lucrurilor» (Ep. Kallistos WARE, *Ortodoxia, calea drepte credințe*, trad. E. Chiosa, G. Jacotă și Pr. D. Ailincăi, Ed. Mitrop. Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 48).

psihologic obișnuit: senzație, reprezentare, gând și chiar fantezie. Trăirea lăuntrică a prezenței harice e un fapt spiritual imediat sau nemijlocit. Ea e o iluminare fulgerătoare, o revelație personală de spirit în spirit”⁵⁵.

În Tradiția Ortodoxă, **metoda cunoașterii supranaturale**, *trăirea lăuntrică a prezenței harice* de care vorbea Nichifor Crainic, se numește *isihasm* sau *viață duhovnicească* și se identifică cu *starea de asceză și curățire a inimii* prin care se ajunge la *iluminarea minții* și, dacă vrea Dumnezeu, la îndumnezeire - desăvârșirea persoanei umane.

Isihasmul, în esența lui, este o „educație ascetico-terapeutică de curăție a inimii de patimi pentru reînsuflețirea liturghisirii minții în inimă”⁵⁶.

Rugăciunea curată mijlocește cunoașterea lui Dumnezeu prin „adâncurile sufletului propriu, prin «inimă»” („Să nu-L căutăm pe Dumnezeu în vreo văgăună din univers, pentru că El este în inima noastră”, Pr. Arsenie Boca⁵⁷); coborând mintea în inimă cu ajutorul rugăciunii curate, credinciosul descoperă harul Mântuitorului Iisus Hristos, sălășluit acolo de la Taina Botezului, când are loc nașterea din apă și din Duh, îmbrăcarea în Hristos și unirea cu Hristos. Astfel, rugăciunea curată „pune în lucrare marile comori de

⁵⁵ Nichifor CRAINIC, *Spiritualitatea poeziei românești*, cuv. înainte Alexandru Condeescu, postf. Paul Dugneanu, Ed. Muzeul Literaturii Române, București, 1998, p. 139.

⁵⁶ Pr. Prof. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Credința și știința în gnoseologia ortodoxă*, trad. din lb. neogracă și note de Ion Marian Croitoru, în: *Referatele Simpozionului Internațional „Omul de cultură în fața descreștinării” organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” Alba Iulia (13-15 mai 2005)*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p. 150-151.

⁵⁷ *Din cuvintele Părintelui Arsenie Boca*, în: P.S. Daniil STOENESCU, Episcop-Locțiitor al Daciei Felix, *Epicleze*, Vârșeț, 2012, p. 283.

acolo și capacitatea de a sesiza realitățile dumnezeiești. Căci se pune într-o comunicare vie cu Hristos Însuși, Izvorul tuturor puterilor și înțelesurilor mai presus de fire... Aceasta e propriu-zis o simțire directă a Lui, căci omul uită și de inimă atunci când, adunat în ea, se simte în prezența lui Iisus Hristos, în atmosfera Împărăției Cerurilor, aflată în lăuntrul său”⁵⁸.

Condițiile ajungerii la rugăciunea curată:

a) *Ca mintea să se întoarcă de la lucrurile din afară în lăuntrul său, spre „inima” sa, părăsind orice lucru și privind doar spre Dumnezeu.*

b) *Să mențină în preocuparea ei numai câteva cuvinte adresate lui Iisus, adică pomenirea Lui stăruitoare, ca mijloc care o ajută să se strângă din împrăștiere, și o îndrumă spre ținta cea unică la care trebuie să ajungă*⁵⁹. *Mintea nu ajunge atât de simplu să pătrundă în inimă deoarece gândurile pătimase s-au strâns în regiunile din preajma inimii și mintea trebuie să-și croiască drum și să lupte cu patimile care sufocă adâncurile sufletului. Dar dacă pătrunde în inimă, se întâlnește cu Iisus Hristos aflat acolo de la Botez*⁶⁰. Deci cel botezat poate să nu fie conștient de prezența harului Domnului Iisus Hristos în adâncul inimii, atâta timp cât ascultă de gândurile pătimase care dau atacul asupra inimii și sufocă această legătură cu Dumnezeu. Ascultând de patimi (Părintele Arsenie Boca ne-a semnalat că „patima îi duh

⁵⁸ Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe*, Ed. IBMBOR, București, 2002, p. 297.

⁵⁹ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 293.

⁶⁰ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 296-297.

necurat și când stăpânește pe cineva îi dă chipul”⁶¹), omul poate avea doar impresia că ascultă de Hristos din inimă, dar de fapt ascultă de gândurile pătimase care au pus stăpânire pe regiunile din jurul inimii.

În spiritualitatea bizantină termenul *isihasm* semnifică un sistem duhovnicesc care aspiră la *isihie* (gr. *ησυχία*, *hesychia*, liniște lăuntrică, pace) ca mijloc de a alunga orice gând (nu numai gândurile rele, dar și gândurile bune⁶²) pentru a atinge unirea cu Dumnezeu, adică starea de *contemplație* (gr. *θεωρία*, *teoria*) a Împărăției lui Dumnezeu din lăuntrul omului. Ca program al acestui sistem poate servi:

- ❖ îndemnul Mântuitorului din Predica de pe Munte: „Fiți, dar, voi, desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Mt. 5,48),

- ❖ îndemnul Sfântului Apostol Pavel (c.5-†c.67): „Rugați-vă neîncetat” (I Tes. 5, 17),

- ❖ îndemnul Sfântului Apostol Petru (c. 1-† 67): „să vă faceți părtași dumnezeieștii firi” (II Petru 1, 4),

- ❖ descoperirea dumnezeiască primită de Sfântul Arsenie cel Mare (354-449), născut la Roma, devenit preceptor la Constantinopol și retras în pustia egipteană: „Fugi, taci, liniștește-te (ησυχάζε)!”⁶³.

În percepția monahismului primar, termenul *isihast*, din punct de vedere al *spațiului geografic*, desemna un anahoret⁶⁴ (*αναχωρήτης*, *anahoritis*; *αναχωρô*, *anahoro*, a se

⁶¹ Părintele Arsenie BOCA, în: P.S. Daniil STOENESCU, „*Arhanghelul*” de la Prislop și alte scrieri..., p. 266.

⁶² Pr. Prof. Dr. Ioan ROMANIDIS (†2001), *Teologia patristică...*, p. 117.

⁶³ *Patericul sau Apoftegmele Părinților din pustiu*, trad. Cristian Bădiliță, Ed. Adevărul, București, 2011, p. 54.

⁶⁴ Primii anahoreți despre care avem date sunt **Sf. Pavel din Teba** (234-347) și **Sf. Antonie cel Mare** (c.251-356). Cu toate că nu a fost

retrage, a părăsi) sau *eremit* (gr. ἐρημίτης, *eremites*, din deșert; ἔρημος, *eremos*, deșert), adică un monah din singurătate, retras în liniștea deșertului (sau în zone nelocuite), diferit de monahii unei comunități *cenobitice* (gr. κοινοβιακός, *koinobiakos*; κοινός, *koinos*, comun; βίος, *bios*, viață), obște monahală caracterizată prin viața în comun, al cărei întemeietor este considerat Sfântul Pahomie cel Mare (c. 292; † 9 mai 347). Așadar isihastii preferau viața eremitică, cultivau tăcerea exterioară și interioară pentru paza gândurilor. *Isihia* trimite și la starea pe care o dobândește monahul în chilia sa care devine *atelierul rugăciunii neîncetate*⁶⁵.

Din punct de vedere duhovnicesc, al interiorizării, *isihia* înseamnă „atitudinea celui care, în inima sa, se ține în fața lui Dumnezeu” prin „revenire în sine”, iar *isihastul*, în sensul adevărat al termenului, „nu este cel care viețuiește trupește în pustie, ci acela care călătorește lăuntric în propria inimă; nu este cel care s-a separat fizic de alții, închizându-și ușa chiliei, ci acela care s-a reîntors înăuntrul său, închizând ușa minții; el răspunde cuvântului lui Hristos: *Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru* (Luca 17, 21)”⁶⁶.

Isihasmul ca termen special capătă o conotație

primul monah, Sf. Antonie este numit „părintele monahismului”, „întrucât datorită uriașei sale personalități, în Egipt, au luat naștere comunități monahale, mai mari sau mai mici, virtuțile sale devenind ideal de atins pentru toți monahii de mai târziu”. (Pr. Prof. Dr. Vasile RĂDUCĂ, *Monahismul egiptean. De la singurătate la obște*, Ed. Nemira, București, 2003, p. 79).

⁶⁵ P.S. Kallistos WARE, *Rugăciune și tăcere în spiritualitatea ortodoxă*, cuv. înainte Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu, postf. Maxim Egger, Ed. Christiana, București, 2003, p. 73.

⁶⁶ P.S. Kallistos WARE, *Rugăciune și tăcere în spiritualitatea ortodoxă...*, p. 75-76.

particulară în secolul al XIV-lea, având două sensuri. Primul se referă la o *mișcare mistică monahală* din Muntele Athos, născută printre *eremiții (pustnicii)* preocupați de *metoda sfintei rugăciuni și atenției*, în apărarea cărora se ridică Sfântul Grigorie Palama (1296-†1359), *apologetul și teologul isihasmului, integrând tradiția ascetică și mistică a isihăștilor în sistemul doctrinei creștine ca întreg și oferind astfel o neclintită temelie dogmatică pentru metodele monahale de rugăciune*⁶⁷.

Monahii isihăști credeau că „Rugăciunea lui Iisus” - „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul!” (gr. „*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, víε τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με, τὸν ἁμαρτωλόν!*”, *Kyrie Iisou Christe Yie tou Theou, Eleison me, ton amartolon!*) – reprezintă calea cea mai directă de întâlnire cu *Hristos Cel Înviat*, susținând că, urmare a rostirii repetate a acestei rugăciuni sau a *chemării repetate a Numelui lui Iisus*, ajungeau să vadă *Lumina dumnezeiască necreată (fără început și sfârșit)*, Slava dumnezeiască care a strălucit în jurul Domnului la *Schimbarea la Față* pe Muntele Tabor.

Această mișcare a atras ironia și critica monahului italo-grec, Varlaam din Calabria (1290-1348), care „ieșind ca un balaur din adânc, dintr-o latură a Italiei ce se numește Calabria, a venit în pământul grecesc și s-a sălășluit mai întâi în Salonic, unde petrecând, a auzit despre călugării Sfântului Munte și de această sfântă rugăciune, căci nu este departe acest [oraș] de Sfântul Munte al Athosului. Și semețindu-se cu înțelepciunea sa filosofică și astrologică, a deschis îndată spurcata sa gură și a început a slobozi veninul de moarte al

⁶⁷ Kallistos WARE (Mitropolit de Diokleia), *Rugăciunea lui Iisus în scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul*, trad. Dragoș Dâscă, Ed. Doxologia, Iași, 2014, p. 6.

hulelor mai întâi asupra rugăciunii săvârșite cu mintea și asupra călugărilor, hulindu-i și numindu-i eutihieni și (amfilopsoni, adică) cu sufletul la buric [buricari], și mesalieni⁶⁸. Apoi și-a îndreptat hula sa asupra întregii Biserici a lui Dumnezeu și a dogmelor ei, numind făptură [creată] lumina nezidită și de-a pururea fiitoare a dumnezeirii lui Hristos, care a strălucit din preasfânta Lui față pe [Muntele] Tabor înaintea sfinților Săi ucenici și apostoli”⁶⁹ (Sf. Paisie Velicikovski de la Neamț). Astfel s-a iscat *disputa isihastă*.

În apărarea celor ce viețuiesc cu sfințenie în isihie s-a ridicat, întocmind *Tomosul aghioritic*, Sfântul Grigorie Palama (n. 1296; † 14 noiembrie 1359, canonizat doar nouă ani mai târziu: 1368), Sfânt Părinte al Sinodului al IX-lea Ecumenic⁷⁰, adică al sinoadelor isihaste din anii 1341, 1347 și 1351, mai ales al celui din urmă, care au proclamat că harul dumnezeiesc este necreat. Pr. Prof. Gheorghios Metallinos⁷¹

⁶⁸ **Mesalianismul** (de la termenul grecesc *messalianoi* care calchiază cuvântul siriac *mesalleyānē* și înseamnă „rugători”) a fost o erezie apărută în secolul al IV-lea. Mesalienii se dedicau cu totul rugăciunii, ca formă de luptă cu cel rău, deoarece considerau că Botezul este ineficace în a-l exorciza. Rezultă că Botezul este inutil ca și celelalte Taine. Doar rugăciunea continuă și asiduă poate tăia rădăcina păcatului. Din cauza acestei credințe ei refuzau participarea la *Sfintele Taine*, iar ca mod de viață trăiau din cerșit, în încercarea de a dedica cât mai mult timp rugăciunii.

⁶⁹ Sf. Paisie de la Neamț, *Cuvinte și scrisori duhovnicești, Vol. II*, Ed. a II-a, publicate după trad. vechi rev., cu note și comentarii de Valentina Pelin, Ed. Doxologia, 2010, p. 255.

⁷⁰ **Sinodul al VIII-lea Ecumenic** este considerat de unii Părinți și istorici bisericești (Nil al Rodosului etc.) cel din vremea Sfântului Fotie (820-891, 6 feb.), din anii 879-880, de la Constantinopol, unde a fost condamnat adaosul *Filioque* în Crezul Niceo-Constantinopolitan.

⁷¹ Pr. Prof. Dr. Gheorghios METALLINOS, doctor în teologie și filosofie-istorie, profesor de istorie bisericească și spiritualitate ortodoxă al Facultății de Teologie din Atena, autor a peste 40 de

evidenția recent [2010] într-o conferință, „importanța învățaturii Sfântului Grigorie Palama pentru societatea contemporană”:

„**Isihasmul** reprezintă **chintesența Tradiției Ortodoxe** identificat cu ceea ce cuprinde și exprimă termenul **Ortodoxia**. În afara **Tradiției isihaste**, ortodoxia este inexistentă și fără de sens. Viața isihastă este, de altfel, piatra de încercare pentru recunoașterea creștinătății autentice.

Prin post, priveghere și rugăciune, ca fapte ale viețuirii isihaste, creștinul statornic în tradiția ortodoxă și patristică dobândește harisme cerești. Se cuvine să fie lămurit dintru-nceput că prin isihasm se înțelege mai ales **calea către îndumnezeire și experiența îndumnezeirii**, iar mai apoi investigarea și înregistrarea acestei căi și experieri, adică dobândirea de sens a termenului Teologie.

Isihasmul reprezintă baza și temelia hotărârilor dogmatice și teologice ale sinoadelor ecumenice, fiind **calea duhovnicească și sfântă a curățirii, a iluminării și a îndumnezeirii și nu o procedură intelectual-scolastico-științifică**.

De aceea, **cunoașterea lui Dumnezeu (Teognosia) ca îndumnezeire (Theosis)** reprezintă ipoteza tuturor, fie învățați sau neînvățați, înțelepți sau neînțelepți, și nu numai a celor ce filosofează după cum pretindea adeptul uniației, **Varlaam de Calabria**, în secolul al XIV-lea. Pe acesta l-a combătut îndeosebi, ca principalul reprezentant și apărător al tradiției isihaste, **Sfântul Grigorie Palama**, cel mai mare teolog ortodox al epocii lui și mare părinte al Bisericii Ortodoxe. Sfântul Grigorie Palama a studiat

volume de specialitate, dintre care unele traduse în limba română (Sinodul al VIII-lea este considerat cel din vremea Sfântului Fotie, din anii 879-880, de la Constantinopol, unde a fost condamnat adaosul Filioque), cu prilejul Conferinței „Importanța învățaturii Sfântului Grigorie Palama pentru societatea contemporană”, susținută la Constanța în prezența Î.P.S. Teodosie, Arhiep. Tomisului și a P.S. Nicodim, Ep. Severinului și Strehaiei, trad. Ion Croitoru, 1 iunie 2010.

teologia la adevărata facultate de teologie a Ortodoxiei (conform capitolelor 2-14 din **Epistola I către Corinteni** structura Bisericii prin harisme), adică în **spațiul ascezei și al pocăinței**. În mănăstirea de obște, Sf. Grigorie Palama a devenit teolog. Izvorul teologiei lui nu a fost cunoașterea prin școală academică, chiar dacă o avea și pe aceasta, ci viața duhovnicească și sfântă. Cu această premisă s-a dovedit **continuator al profeților, al sfinților apostoli și părinți, și teolog autentic al Tradiției**. Pe baza minunilor lui, adevărarea a evidențierii lui ca templu al Sfântului Duh, a fost proclamat, în 1368, Sfânt al Ortodoxiei, conform **criteriilor ei hagiologice** și nu datorită scrierilor lui excelente, după cum a dorit duhul lumesc...

Sfântul Grigorie Palama a fost cunoscut, de harul lui Dumnezeu, ca **teolog isihast** prin excelență care a delimitat, în vremuri critice, autenticitatea patristică față de rătăcirea eretică, samavolnicia și înstrăinarea de adevăr a creștinătății apusene... După cuvântul Sf. Grigorie Palama, Dumnezeu are **Ființă și Energie**. **Cel ce exercită energie este persoană, iar energia reprezintă mișcarea fundamentală a firii dumnezeiești spre lume, spre zidire**. Sf. Grigorie Palama consideră această distincție demnă de Dumnezeu și mai presus de cuvinte, ca premisă de bază a îndumnezeirii omului. Dacă Harul trimis de către Dumnezeu în lume nu este **Necreat**, nu există posibilitatea de îndumnezeire a omului și de sfințire a zidirii. Prin primirea harului necreat se salvează experiența prezenței lui Dumnezeu în lume. Participarea la Harul dumnezeiesc depășește ascensiunile logice ale teologhisirii scolastice către Dumnezeu, care insistă asupra doctrinei despre **Actus purus**, adică despre identitatea dintre ființă și energie. Mi se va îngădui în această conexiune un exemplu isihast: teologia apuseană îl vede pe Dumnezeu ca pe un disc solar care este totuși luminos pe cer, dar razele lui nu ajung pe pământ pentru a încălzi și a înviora lumea; în acest caz, fie că există, fie că nu există soarele nu are o importanță practică. Din contră, Dumnezeul Ortodoxiei, al tuturor sfinților ei, este un Soare ale

cărui raze ajung pe pământ și îl înviorează, de aceea se și grăbesc oamenii să urce prin pocăință, de la oricare ar fi subsolurile păcatului și ale desfrâului lor, la suprafață pentru a primi energia mântuitoare a Soarelui Dreptății și să se mântuiască prin El.

De la doctrina scolastică apuseană despre identitatea între ființă și energie în Dumnezeu decurg toate celelalte erezii și rătăcirii ale creștinătății apusene. De exemplu, Filioque care reprezintă blasfemie contra Sfintei Treimi: Tatăl, comunicând fără început și fără sfârșit Ființa Lui Fiului, îi comunică, chipurile, și Purcederea Sfântului Duh. În felul acesta sunt anulate însușirile personale și neîmpărtășibile ale Persoanelor divine: Nenașterea Tatălui, Nașterea Fiului și Purcederea Sfântului Duh⁷². Desigur, ar putea careva să se întrebe în acest punct: nu cumva toate acestea sunt chestiuni scolastice fără vreo importanță

⁷² **Triadologia**= învățătura (dogma) Bisericii despre Sfânta Treime și modul de existență al persoanelor dumnezeiești ca relație (ceea ce este propriu ca relație a Persoanelor între Ele). Numele particulare ale Persoanelor, adică Tatăl (Nenaștere), Fiul (Naștere), Sfântul Duh (Purcedere) indică relația între ele, și nu ființa. **Sfântul Grigorie Teologul (c.330-390)** a teologhisit întâia oară despre relația dintre Persoanele divine și deoființialitatea Sfântului Duh: „Duh Sfânt... provenit din Tatăl, nu prin naștere de fiu, căci nu este născut, ci purces, dacă trebuie și să tăiem un drum nou, pentru corectitudinea termenilor folosiți. Nici Tatăl nu încetează a fi nenăscut pentru că a născut! Nici Fiul nu încetează să fie născut pentru că S-a născut din Cel nenăscut! Cum să se întâmple acest lucru? Nici Duhul nu se schimbă nici în Tată și nici în Fiu, pentru că purcede și pentru că este Dumnezeu, lucru care nu le place ateilor! Însușirea personală nu trece de la un Ipostas la celălalt [...] Cel dintâi este **Născător și Purcezător (= Tatăl)**, în chip nepătimitor și netemporal și netrupesc. Dintre ceilalți, Unul este **Născut (= Fiul)**, Celălalt **Purces (= Sfântul Duh)** [...] Căci Tatăl și Fiul și Sfântul Duh au în comun faptul că nu sunt creați și dumnezeirea. Fiul și Sfântul Duh faptul că sunt din Tatăl. Însușirea Tatălui este aceea că este **Nenăscut**, a Fiului **nașterea** și a Duhului **purcederea**. (Sfântul GRIGORIE Teologul, *Cuvântări*, în: Prof. Dr. Stylianos G. PAPADOPOULOS, *Patrologie, Vol. II/2, secolul IV (Răsărit și Apus)*, trad. Prof. Dr. Adrian Marinescu, Ed. Bizantină, București, f.a., p. 224).

soteriologică [care ține de mântuirea omului]? Dar după cum spune Sf. Ioan Damaschin, «Dumnezeu ne-a desoperit ceea ce ne era cu putință să cunoaștem și să ducem», cunoaștem despre Dumnezeu ceea ce El ne-a descoperit. Așadar, dacă raportăm la Dumnezeul cel Treimic superstițiile noastre, atunci cădem în idolatrie, pentru că se închipuiește un dumnezeu care nu există. Alte rătăcirii în legătură cu identitatea de mai sus sunt: subestimarea lumii materiale, de vreme ce nu este sfințită de harul necreat; celibatul obligatoriu al clerului [...], considerarea Întrupării Dumnezeiești ca ispășire a omului și nu ca îndumnezeire a lui, iar Jertfa de pe Cruce a lui Hristos ca satisfacere a dreptății divine. De altfel, acceptarea papei ca **vicarius Christi in terra** reprezintă invenția pentru acoperirea golului dintre Dumnezeu și lume. Ortodoxia sfinților noștri nu a avut niciodată nevoie de un om în locul lui Hristos. De precizat că sfinții nu înlocuiesc pe Hristos și se roagă către Hristos. Mijlocirea lui Hristos se face către Dumnezeu Tatăl, pe când cea a sfinților către Hristos... Insistența creștinătății apusene în problemele moral sociale reprezintă rodul acestei concepții [a harului creat], strădania pentru îndumnezeire este înlocuită de încercarea moralizării omului.

Însă **mântuirea este schimbarea firii omului prin lucrarea harului necreat al lui Dumnezeu.** Luminarea omului, așadar, de către lumina cea sfântă și treimică necreată, este la fel cum fierul este înroșit de focul material și dobândește însușirile lui. **Calea către îndumnezeire formează modul de viață ortodox...** Lumea din punct de vedere al Ortodoxiei se transformă într-o nouă zidire și ceea ce acest termen exprimă. De altfel, comuniunea dintre Dumnezeu și lume reprezintă un fapt bisericesc fiind identificată cu participarea la Taina Bisericii... Teologul propriu-zis este profetul, cel care prin experiența vederii lui Dumnezeu atât în Vechiul, cât și în Noul Testament, este glasul lui Dumnezeu către lume, cel care grăiește ca de la Dumnezeu înaintea lui Dumnezeu în Hristos... Ruperea teologiei academice și-n Răsărit de

experierea vederii lui Dumnezeu și trăirea stării de îndumnezeire a denaturat viața autentică creștină conducând la secularizare și la filosofarea credinței. Acest lucru a fost încercat în epoca Sfântului Grigorie Palama de către Varlaam și ucenicul său, Achindin, ca și de către scolastici bizantini”⁷³.

Disputa isihastă s-a desfășurat între anii 1340-1364, „concentrându-se pe distincția operată de Sfântul Grigorie între ființa incognoscibilă și inaccesibilă a lui Dumnezeu și lucrările sau «energiile» Sale, respectiv Dumnezeu așa cum ni se dăruie cu adevărat și se face cunoscut de noi în Duhul Sfânt prin Hristos”⁷⁴.

În sens extins, **Isihasmul** este termenul utilizat pentru a desemna o amplă mișcare de reînnoire spirituală, condusă de monahi formați în spiritualitatea isihastă. Această mișcare s-a extins de la cancelaria patriarhului ecumenic de la Constantinopol, prin Balcani, până în mănăstirile organizate de **Sfântul Nicodim de la Vodița, Tismana și Prislop (†1406)**⁷⁵ în Țările Române, precum și cele întemeiate de Sf.

⁷³ Pr. Prof. Gheorghios METALLINOS, *Conferința „Importanța învățăturii Sfântului Grigorie Palama pentru societatea contemporană”*, Arhiepiscopia Ortodoxă a Tomisului, Constanța, trad. Ion Croitoru, 1 iunie 2010.

⁷⁴ Alexander GOLITZIN Simonopetritul, *Athos, trecut și prezent*, studiu în: Emilianos Simonopetritul, *Cateheze și cuvântări. 1. Monahismul – pecetea cea adevărată*, trad. Ioan Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1999, p. 257.

⁷⁵ **Sfântul NICODIM de la Vodița, Tismana și Prislop (†1406, 26 dec.)**, isihastul-organizator al mănăstirilor cu viață de obște din Țările Române, căruia îi datorăm pătrunderea (încă din sec. XIV) isihasmului și a spiritualității filocalice pe teritoriul românesc; nu se cunoaște exact când (c.1302) și unde (Prilep - Kosovo?) s-a născut, unele surse istorice susțin că era grec (*Viața egumenului Isaia*), altele aromân (*Nicolae Iorga*), iar altele că mama sa era sârboaică și tatăl său era grec din Castoria (*Pavel de Alep*). S-a călugărit la Muntele Athos, de unde a plecat și s-a stabilit în regiunea Cladovei, lângă Dunăre, unde a ridicat Biserica Sfânta Treime din Șaina, apoi două

mănăstiri la Vratna și la Monastirica. În 1370, după ce ungurii catolici au cucerit Cladova, a trecut Dunărea (pe la Orșova) și s-a stabilit în regiunea Severinului, unde a construit, cu ajutorul domnitorului Vladislav Vlaicu, M-rea Sfântul Antonie de la Vodița, după rânduielele vieții isihaste. Îl sprijină pe egumenul sârb Isaia de la M-rea Hilandar (Muntele Athos) când acesta primise misiunea, de la cneazul Lazăr, de a rezolva problemele pe care le aveau sârbii cu Patriarhia Ecumenică, care nu le recunoștea Patriarhia; Biserica Sârbă fiind sub anatema din 1352 (sârbii au fost uniți într-un stat de marele jupan Ștefan I Nemanja 1168-1196; fiul său, Ștefan II Nemanja 1196-1228 a înființat o mitropolie sârbă autocefală, iar primul mitropolit a fost fratele său, Sava Nemanja 1173-1236, care a fost monah la Muntele Athos unde a ctitorit M. Hilandar). Ce se întâmplase? Sârbul Ștefan Dușan (Uroș al IV-lea, 1331-1355) după numeroasele cuceriri teritoriale (Albania, Macedonia, Epir, Thessalia, Akarmania) și pretenția de a cuceri chiar Imperiul Bizantin și Imperiul Vlaho-bulgar, se proclamase împărat al sârbilor și grecilor (25 sep. 1345). Dar avea nevoie și de un patriarh care să-l încoroneze conform obiceiurilor medievale. Patriarhul de Constantinopol nu ar fi acceptat apariția unui alt imperiu, astfel că Ștefan Dușan a ridicat Biserica Sârbă la rangul de patriarhie (1346). La Skopje s-a convocat un sinod cu acordul patriarhiei de Târnovo, iar Ștefan Dușan a fost încoronat (16 apr. 1346, Skopje) de patriarhul Ioanichie (primul patriarh al sârbilor). Patriarhia Ecumenică nu a recunoscut această patriarhie și a reacționat cu anatema din 1352. Nicodim trebuia să rezolve această situație. Astfel că a ajuns la Constantinopol, unde l-a întâlnit atât pe împăratul bizantin Ioan al V-lea Paleologul, cât și pe patriarhul isihast Filotei Kokkinos, ucenicul marelui doctrinar al isihasmului Grigorie Palama. Patriarhia Ecumenică a recunoscut (1375) patriarhatul sârb (Serbia va deveni vasală otomanilor care-l înfrâng pe cneazul Lazăr în bătălia de la Kossovopolje – 15 iun. 1389 – iar din 1459 va fi încorporată Imperiului Otoman). La întoarcerea în Țara Românească, domnitorul Vladislav murise († 1377), iar mănăstirea sa se găsea sub stăpânirea ungurilor care cuceriseră Banatul Severinului. Sfântul Nicodim apelează la ajutorul lui Radu I, care-l ajută să ctitorească M-rea Tismana (c. 50 km de Târgu Jiu, jud. Gorj). Aici și-a săpat o chilie în stâncă unde se retrăgea pentru isihie. A purtat corespondență cu patriarhul isihast Eftimie de Târnovo, ucenic al Sfântului Teodosie (ucenic la rândul său al marelui sfânt isihast Grigorie Sinaitul 1255-1346) de la M-rea Kelifarevo, un centru isihast recunoscut din Balcani. Nu se cunoaște exact contextul în care, pentru câțiva ani, s-a

Serghie din Radonej (c.1314-1392) în Rusia, cum este Mănăstirea Sfânta Treime în apropiere de Moscova.

Numit de unii cercetători „Isihasm Internațional”⁷⁶ datorită monahilor de diverse naționalități, acest amplu curent mistic de idei și personalități a avut o contribuție esențială pentru a consolida și uni Biserica Ortodoxă în ajunul căderii Constantinopolului în mâinile turcilor otomani (1453), ceea ce l-a făcut pe bizantinologul englez Sir Steven Runciman (1903-2000) să constate în celebra sa lucrare *Marea Biserică în captivitate*: „Biserica Ortodoxă și-a extras mare parte din forța sa din vechea sa *tradiție mistică*. Puterea de a supraviețui dezastrelor lumești stă în mare parte în acceptarea

refugiat în zona Hațegului, unde conform tradiției a întemeiat M-rea Prislop, ci doar se presupune că a intrat în conflict cu Mircea cel Bătrân, după cum reiese dintr-o însemnare a sfântului pe un Evangheliar slavon: „**Această Evanghelie a scris-o Nicodim în Țara Ungurească, în anul al șaselea al prigonirii lui, 6913 (1405)**”. După împăcarea cu Mircea cel Bătrân, care numește „rugătorul domniei mele, popa Nicodim”, a revenit la Tismana, unde cinci zile din săptămână petrecea în chilia din stâncă, iar sâmbăta și duminica în mijlocul monahilor. Pe aceste locuri a trecut la viața cea veșnică († 26 dec. 1406), descoperindu-se la scurt timp trupul neputrezit (*moaștele*) în care s-a sălășluit harul dumnezeiesc (*energiile necreate, veșnice, fără început și sfârșit*). Nu se cunoaște contextul în care moaștele sale au dispărut, păstrându-se în prezent la M-rea Tismana doar arătătorul de la mână dreaptă, iar dintre obiectele sale crucea de metal. A fost totdeauna cinstit ca un sfânt, de aceea Patriarhul Iustinian Marina a hotărât împreună cu Sfântul Sinod (1955) generalizarea cultului Sfântului Nicodim. (Mitrop. Serafim JOANTĂ, *Isihasmul: tradiție și cultură românească*, trad. Iuliana Iordăchescu, Ed. Anastasia, 1994, p. 58-61; Marcel Cojocaru, *Spiritualitate și cultură în Țările Române în secolele XV-XVI*, Teză de doctorat sub îndrumarea Acad. Emilian Popescu, Facultatea de Teologie din București, 2010, p. 68-99.)

⁷⁶ Michael PROKURAT, Alexander GOLITZIN, Michael PETERSON, *Historical Dictionary of the Orthodox Church*, Ed. Scarecrow Press, Londra, 1996, p. 158.

de către ea a tainei transcendente a divinității”⁷⁷.

Se pot distinge mai multe faze și personalități harismatice în istoria isihasmului:

1) **Pustnicii Egiptului**, primii *teologi ai rugăciunii neîncetate* („dicteurile Sfântului Antonie cel Mare”; *instruirea dumnezeiască* primită de Sfântul Arsenie cel Mare (354-449): «Fugi, taci, liniștește-te!»⁷⁸); *Omiliile duhovnicești* ale Sfântului Macarie Egipteanul – (prima atestare a rugăciunii „Doamne miluiește!”) „un moment al misticii răsăritene... autorul e un călugăr care se adresează călugărilor pentru a-i edifica asupra vieții lăuntrice din punct de vedere ascetic și mistic”⁷⁹; Evagrie Ponticul cu al său *Tratat practic și Rugăciune a minții*; Diadoh din Foticeea („Doamne Iisuse!”).

Există două trăsături distinctive ale *Părinților deșertului* (după Lucien Regnault)⁸⁰:

i. *Au plecat să viețuiască în adâncul deșertului* (Avva Antonie cel Mare în Muntele Qolzum; Avva Ammun în Nitria, apoi în Kellia; Avva Macarie în Sketis), ceea ce îi diferențiază de toți monahii egipteni, solitari sau chinoviți, ce locuiau în vecinătatea orașelor și satelor, fie în Delta, fie în Valea Nilului.

ii. *Sunt singurii ce exercită o paternitate specială, care îi face să fie numiți „avva”*.

⁷⁷ Steven RUNCIMAN, *Marea Biserică în captivitate*, Ed. Sophia. 2013, p. 316.

⁷⁸ *Patericul sau Apoftegmele Părinților din pustiu*, trad. Cristian Bădiliță, Ed. Adevărul, București, 2011, p. 54.

⁷⁹ Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică : prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV...*, p. 61.

⁸⁰ Lucien REGNAULT, *Viața cotidiană a Părinților deșertului în Egiptul secolului IV*, Ed. a III-a, trad. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2013, p. 12.

Nichifor Crainic prezenta această fază a monahismului, în cursul său de mistică din 1937-1938, în felul următor: „începe să se dezvolte monahismul anahoret și apoi monahismul cenobit. Asceții primelor veacuri trăiau în lume. Acum se retrag în pustie, sau se adună organizați, în mănăstire. Izvoarele spiritualității monahale le găsim în dicteurile lui Antonie cel Mare care nu știa carte, în Viața lui scrisă de Atanasie cel Mare, în regulile lui Pahomie, și în regulile Sfântului Vasile, care constituie până azi, baza monahismului răsăritean. De asemenea, în Instituțiile monahale și în celelalte scrieri ale lui Ioan Casian [...]. Noi avem însă Patericul sau «Cuvintele părinților bătrâni», care e de asemenea o antologie în care experiența duhovnicească a marilor anahoreți este expusă sub formă de povestiri, de sfaturi, de sentințe sau de anecdote bogate în înțelesul spiritual”⁸¹.

2) Capadocienii – Sf. Grigorie Teologul de Nazianz (c.330-390), Sf. Vasile cel Mare (330-379) și fratele său Sf. Grigorie de Nyssa (c.335-c.395); „capadocienii nu au altceva mai caracteristic decât statornicia în credință și dragostea sinceră pentru dogma Sfintei Treimi”⁸² (Sf. Grigorie Teologul de Nazianz).

„Despre viața lui Moise sau Despre desăvârșirea prin virtute”, lucrarea Sfântului Grigorie de Nyssa este considerată primul tratat de mistică din literatura creștină, în care urcușul duhovnicesc spre desăvârșire este asemănat cu

⁸¹ Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV...*, p. 61.

⁸² Sf. Grigorie Teologul (de Nazianz), *Cuvânt la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos, Cuvânt la Sfintele Paști, Panegiric (cuvânt de laudă) la Sf. Vasile cel Mare*, Ed. IBMO, București 2009, p. 105.

urcuşului lui Moise pe Muntele Sinai: „Dar ce înseamnă intrarea lui Moise în întuneric şi vederea lui Dumnezeu în acesta? Căci ceea ce istoriseşte acum pare oarecum contrar primei arătări a lui Dumnezeu. Căci atunci, Dumnezeu S-a arătat în lumină, iar acum, în întuneric. Dar nici acest lucru nu-l socotesc abătându-se din şirul celor tâlcuite de noi după înţelesul lor mai înalt. Căci cuvântul ne învaţă prin acestea că cunoaşterea dreptei credinţe se arată prima dată în lumină celor ce o primesc. Pentru că ceea ce se cugetă contrar dreptei credinţe e întuneric; iar alungarea întunericului se face prin împărtăşirea de lumină. Dar mintea înaintând şi, printr-o luare-aminte din ce în ce mai mare şi mai desăvârşită, ajungând la înţelegerea adevăratei cunoaşteri a Celui ce este, cu cât se apropie mai mult de vedere (contemplare), cu atât vede mai mult că firea dumnezeiască este de nevăzut (de necontemplat, de neînţeles). Părăsind deci tot ce se vede, nu numai câte le cuprinde cu simţurile, ci şi pe cele câte socoteşte mintea că le vede (le înţelege), înaintează mereu spre cele dinăuntru până ce, străbătând prin multa străduinţă de a înţelege, la ceea ce este de nevăzut şi de neînţeles, acolo vede pe Dumnezeu. Căci în aceasta constă adevărata cunoaştere a Celui căutat: că a-L cunoaşte stă chiar în faptul de a nu-L cunoaşte. Pentru că Cel căutat e mai presus de orice cunoaştere, înconjurat din toate părţile de necuprinsul Lui, ca de întuneric. De aceea zice şi înțeleptul Ioan, ajuns în acest întuneric strălucitor, că «pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată» (Ioan 1, 18). **Căci cunoaşterea fiinţei dumnezeieşti rămâne neapropiată nu numai oamenilor, ci şi întregii firi gândite cu mintea (inteligibile).** Când deci Moise ajunge mai tare în cunoaştere, mărturiseşte că vede pe Dumnezeu în întuneric, pentru că e propriu firii lui Dumnezeu să fie mai presus de orice cunoaştere şi

înțelegere”⁸³.

Așadar Dumnezeu nu poate fi cunoscut în ființa Sa (*incognoscibilitatea lui Dumnezeu și incomprehensibilitatea ființei Sale*), dar poate fi cunoscut prin energiile Sale prin care El se împărtășește omului: „deci, pentru că noi concepem feluritele energii ale Puterii transcendente, noi dăm numele fiecăreia dintre energiile care ne sunt cunoscute”⁸⁴ (*Grigore de Nyssa către Ablabius*).

3) **„Școala sinaitică”** și **„legarea numelui lui Iisus de respirație”**, părinți specializați în deosebirea duhurilor și paza gândurilor - *Sinaiții* (Sf. Ioan Scărarul – sec. VI-VII - **„Pomenirea lui Iisus să se unească cu răsuflarea ta și atunci vei cunoaște folosul liniștii/isihiei!”** (Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, treapta 27, 25); Isihie Sinaitul, Filotei Sinaitul, Anastasie Sinaitul, Sf. Grigorie Sinaitul) – de la Mănăstirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu a Rugului Aprins din Muntele Sinai, unde Dumnezeu i s-a arătat lui Moise în minunea Rugului Aprins, poruncindu-i să se întoarcă în Egipt și să aducă pe fiii lui Israel la muntele Horeb pentru a I se închina; este locul unde se poate vedea peștera în care locuia Ilie și unde s-a învrednicit să vorbească cu Dumnezeu (3 Regi 19, 9 – 15).

Nichifor Crainic îl introduce pe Sf. Ioan Scărarul, în Cursul său de Mistică Ortodoxă în modul următor: „Ioan Scărarul e autorul cărții de renume universal *Scara Paradisului* și al cărții către păstor, cu sfaturi pentru superiorii mănăstirilor. Ioan se mai numește și Sinaitul

⁸³ Sfântul Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise sau Despre desăvârșirea prin virtute*, trad. Pr. Prof. Ion Buga, Ed. Sf. Gheorghe-Vechi, 1995, p. 123-124.

⁸⁴ John MEYENDORFF, *Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă*, trad. Angela Pagu, cuv. înainte Teodor Baconsky, Ed. Humanitas, București, 2007, p. 48.

fiindcă și-a petrecut viața în Muntele Sinai, locul de origine al marii mișcări mistice care este isihasmul; se mai numește și Scolasticul nu numai fiindcă era un om învățat, dar fiindcă opera sa a ajuns îndreptarul vieții spirituale. Numele lui însă cel mai obișnuit e acela de Ioan Climax (de la climax=«scară»). Scara paradisului e prima încercare considerabilă de sistematizare a experienței ascetice din veacurile anterioare. Ioan o face la cerere cu scopul precis de a învăța pe cei doritori de viață desăvârșită. E, prin urmare, o metodă ascetico-mistică. Scara e un simbol al progresului ascendent către perfecțiune. Ea are 30 de trepte – iarăși un simbol, fiindcă 30 de ani are viața ascunsă a Mântuitorului. Fiecare treaptă reprezintă un grad de perfecțiune. Din această concepție a lui Ioan Scărarul ne încredințăm definitiv, dacă mai era nevoie, că Iisus Hristos e centrul misticii ortodoxe și că, în afară de El, ortodoxia nu concepe viața desăvârșită”⁸⁵.

Părintele Arsenie Boca (1910-1989) a audiat acest curs de mistică ortodoxă în anii '30. Prezentarea făcută de profesorul Nichifor Crainic persoanei și operei Sfântului Ioan Scărarul cu siguranță a constituit impulsul pentru ca tânărul Zian Vălean Boca să traducă această capodoperă duhovnicească bizantină (probabil din limba franceză): „Așa s'a întâmplat că odată, plăcându-mi foarte mult scrierea mistică a sfântului Ioan Scărarul, am tradus-o în românește, în vreme de 5 luni. M-a ajutat foarte mult la încheierea convingerii mele de-a intra în călugărie”⁸⁶.

⁸⁵ Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV...*, p. 64.

⁸⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar 13928, f. 17-21. [Autobiografie, 17 iulie 1945, Ieromonahul Arsenie; Autobiografia poartă ștampila „Biroul Siguranței. Poliția Orașului R. Vâlcea”, precum și însemnarea „23-7-945, vizat de noi spre neschimbare, Comisar ss/neidentificată”].

4) **Sfântul Dionisie Areopagitul** (Ierarhia cerească, Ierarhia bisericească, Despre numele divine, Teologia mistică) este „filosoful Bisericii prin excelență, adică al universalei rânduiei dumnezeiești pentru salvarea omului din păcat... e un filosof fără biografie. Nimeni nu știe până astăzi cine a fost, când și unde a trăit. Scrierile lui sunt semnalate întâia oară în anul 533, stârnind încă de atunci oarecare nedumerire. Dar numele pe care îl purtau aceste scrieri și frumusețea seducătoare a filosofiei pe care o cuprind au făcut ca tot Evul Mediu să creadă că autorul lor e însuși Dionisie, învățatul grec pe care Sfântul Apostol Pavel l-a convertit prin celebra cuvântare rostită în Areopagul atenian... De abia în timpul Renașterii, adică după o mie de ani de la ivirea operei, autenticitatea ei începe să fie pusă la îndoială. Nu i se contesta valoarea, ci numai faptul că autorul ar fi însuși Dionisie cel din Areopagul atenian. Chestiunea a fost reluată de învățați din veacul al XIX-lea, care, pe baza criticii textelor și a argumentării istorice, au ajuns la concluzia că autorul n-ar fi însuși Dionisie Areopagitul, care a trăit în secolul întâi al erei creștine, ci un filosof ortodox, probabil din secolul V sau VI, care și-ar fi semnat cărțile nu cu numele său adevărat, ci cu acela al Sfântului Dionisie Areopagitul... Dionisie Areopagitul e părintele filosofiei noastre mistice”⁸⁷.

„Viața mistică, după Dionisie, e *θέωσις* (teosis) îndumnezeire, prin iubire și supracunoaștere... cunoașterea teologică nu e pur omenească devreme ce convingerea religioasă e dilatată supraomenește de energiile harului divin. Ea e deci o cunoaștere teandrică după chipul lui Hristos cel istoric. Iisus Hristos, «Dumnezeu și Om împreună, zice Dionisie, a făcut cunoscut lumii un nou mod de a lucra,

⁸⁷ Nichifor CRAINIC, *Dionisie Areopagitul*, Revista *Gândirea*, an XIII, 1944, nr. 4-5, p. 185-186.

lucrarea teandrică»... în concepția lui Dionisie, orice fel de cunoaștere vine de la Dumnezeu și merge către Dumnezeu. Cunoașterea creștină e în genere teandrică [teos=divin, andros=uman; dumnezeiesc-omenească]. Dar e mai mult sau mai puțin, e mai mult omenească sau mai mult dumnezeiască după felurile puteri omenești angajate în ea și după felurile haruri dumnezeiești care participă în lucrarea ei. Pe lângă aceasta există însă și un alt mod de a cunoaște, cu totul neobișnuit pentru condiția terestră, neașteptat, năprasnic, peste puterile omului: cunoașterea supranaturală extraordinară. Ea e simplă, imediată, pur spirituală, unitivă, fiindcă e după modul divin, pe cât se poate. Această cunoaștere e contemplația mistică. Ea are caracterul fulgerător a unei răpiri a omului din lume, al unei smulgeri din sine însușiși al unei ridicări năprasnice dincolo de tot ce există”⁸⁸.

Sfântul Maxim Mărturisitorul și teologia rațiunilor dumnezeiești din fapte, Sfântul Ioan Damaschin, sunt sfinți care nu pot lipsi dintr-o istorie a misticii ortodoxe.

5) Sf. Simeon Noul Teolog (949-1022) – „această excepțională figură de vizionar ceresc, ne-a lăsat de asemenea Cuvântările și Imnurile sale în care se găsesc și considerații teoretice asupra contemplației mistice și mărturisirile extrem de valoroase ale propriei sale trăiri în Dumnezeu”⁸⁹. Teologia sa este o *teologie a luminii dumnezeiești*. Susținea: „Nimeni nu poate vorbi despre Dumnezeu dacă nu L-a văzut!”. Adjectivul *mistikos* (μυστικός; *tainic, ascuns*) sugerează la Sf. Simeon *experiențe legate de vederea lui Dumnezeu ca lumină*

⁸⁸ Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV...*, p. 79; 85.

⁸⁹ Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV...*, p. 72.

necreată ce transfigurează sufletul și trupul celor care au experiențe mistice⁹⁰.

Preotul Ștefan Dobra evoca momentele în care Nichifor Crainic le-a vorbit studenților de Sf. Simeon Noul Teolog la cursurile de mistică ortodoxă: „Cine poate să descrie starea sufletească pe care am trăit-o când dl. Crainic, cu neîntrecuta-i artă a cuvântului, ne-a povestit un asemenea moment de transfigurare a celui mai mare mistic din Răsărit: Sf. Simeon Noul Teolog ? Mintea în loc ni s-a oprit, inima ni s-a deschis, obrazii ni s-au îmbujorat și ochii noștri și-au depășit puterea naturală și-n adâncimea a zece veacuri l-au văzut pe nemuritorul Sfânt în chilia sa «ieșit cu trup cu tot din lucrurile pământești», înfășurat în mantia înfricoșător de strălucitoare a unei lumini ce-i «năvălea corpul întreg»”⁹¹. Părintele Arsenie Boca își însușise învățătura acestui sfânt ortodox încă de la aceste cursuri de mistică ortodoxă ținute de Nichifor Crainic la Facultatea de Teologie, în anii '30, și făcea referire la Sf. Simeon într-o scrisoare către Părintele Daniil (viitorul Episcop al Daciei Felix): „Ai aflat de la Sf. Simeon Noul Teolog că trebuie să fim conștienți de Iisus Hristos pe care-l avem în noi și care prinde toată viața și sensul vieții noastre pământești”⁹².

6) Mișcarea de înnoire duhovnicească a isihaiștilor de la Muntele Athos din secolul al XIV-lea (post-cruciade și înainte de cucerirea otomană a Constantinopolului din 1453 și transformarea sa în Istanbul) și metoda lor psihofizică de rugăciune: Nichifor Monahul din Singurătate; Sfântul

⁹⁰ Ilarion ALFEYEV, *Sfântul Simeon Noul Teolog și tradiția ortodoxă...*, p. 15.

⁹¹ Preot Ștefan DOBRA, *Magister Ad Cathedram*, în *Revista Gândirea*, anul XIX, nr. 4, apr. 1940, p. 294.

⁹² Pr. Arsenie Boca, *Scrisoare către Pr. Daniil* [Sinaia, 11 oct. 1989], la: www.nistea.com/boca-scrisoare.htm [accesat 7 aug. 2014].

Grigorie („cel dumnezeiesc”) Sinaitul (1255-1346)⁹³, „mai

⁹³ **Sf. Grigorie Sinaitul** (n. 1255, Koukoulos, Asia Mică; † 1346, Muntele Katakryomenos, Paroria). La vârsta de c. 27 ani, „a fost luat între sulite și dus în robie” de turci, împreună cu părinții și frații săi, în vremea împăratului bizantin Andronic al II-lea Paleologul (1282-1328); creștinii din Laodicea l-au răscumpărat, ajungând apoi *monah rasofo* în Cipru, ucenicind pe lângă „un bărbat monah, care și-a ales o viață trăită în liniște și de sihastru”; „ca un alt Moise văzător de Dumnezeu”, la scurt timp a mers la M-rea Rugului Aprins (Sf. Ecaterina) de pe Muntele Sinai, unde a fost tuns în monahism, „străduindu-se să devină fără dorințe materiale, într-un trup material”, iar ca ascultare a îndeplinit slujba de magopeț (brutar) pentru trei ani; simțind invidia celorlalți, „a ieșit în taină din mănăstire și a luat cu sine pe cinstitul Gherasim”, ucenicul său; a călătorit la Ierusalim pentru a se închina la Locurile Sfinte, apoi a rămas în Creta, unde „și-a aflat o peșteră după dorința sa și acolo și-a aflat locuință”; tot aici, prin descoperire dumnezeiască, l-a întâlnit pe pustnicul **Arsenie** „de Dumnezeu văzătorul”, care iubea liniștea (*isihia*) și care i-a vorbit despre „păzirea minții” (gr. *nepsis*, *trezvie*), „deșteptarea cea adevărată” și „rugăciunea curată: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul!” (p. 22); îmbogățit cu aceste învățături, a plecat la Muntele Athos, pe care l-a cercetat în întregime, însă monahii întâlniți „fiind întrebați despre liniște, despre păzirea minții, despre vedenie, au spus că nu au cunoștință de ele”; aici s-a stabilit la Schitul Magula (aproape de M-rea Filotei), „unde a întâlnit trei monahi, care se numeau: Isaia, Corneliu și Macarie, pe care, cu adevărat, i-a cunoscut că încă au puțină îndeletnicire întru fapta bună cea lucrătoare și întru cea văzătoare”; „și-a zidit o sihăstrie, ca să poată vorbi el singur numai cu Dumnezeu [...]. După aceea, așa aflându-se, și-a adus aminte de cinstitul și sfințitul bărbat, adică de acela ce locuia în insula Creta și și-a adus bine aminte, în sufletul său, câte i-a sfătuit bărbatul acela, în împăcarea sa cu sufletul, pentru liniște și rugăciune, câte i-a tâlcuit pentru trezirea minții. Deci, cu aceste cuvinte iubitoare de Dumnezeu al acelui <bărbat Arsenie> întipărimdu-și-le în minte, cu sârguință, adunându-le întru sine, și închinare Sfântului Duh, am putea spune că s-a pironit în crucea lui Hristos, «Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu», cu acele cuvinte rugându-se mereu: «miluiește-mă pe mine, păcătosul», în durerea sufletului, și în zdrobirea inimii, cu suspinuri din adâncuri, cu duh de umilință, udând fața pământului cu lacrimi fierbinți... casa în care locuia i se părea că este plină de lumină cu strălucirea darului,

mult un *maestru* al vieții duhovnicești decât un teolog sistematic, el nu încearcă să alcătuiască o justificare teoretică a isihasmului, preocuparea sa este să spună ucenicilor săi ce să facă, să arate în detaliu și cu termeni preciși calea de rugăciune pe care trebuie să o urmeze”⁹⁴; Sfântul Grigorie Palama (1296-1359), „apologetul și teologul isihasmului, integrând tradiția ascetică și mistică a isihaiștilor în sistemul

umplându-se de bucurie nespusă și de veselie” (p. 22); nici la Muntele Athos nu a scăpat de invidia unor călugări „orbiți de o lumină străină” care i-au făcut cu „deadinsul rău și s-au răzvrătit prin năravuri și vicleșuguri”, în batjocură spunând că „a venit un nou învățător” și reproșându-i cu obraznicie: „Nu ne vei învăța tu calea pe care nici noi n-o știm”; astfel și-au pus în gând să-l izgonească din Muntele Athos; Sf. Grigorie a fost primit în alt loc din Sfântul Munte, la Protaton; jafurile și invaziile turcilor conduc la plecarea sa din Muntele Athos – merge la Tesalonic, apoi în insula Chios cu intenția de a ajunge la Muntele Sinai, însă un monah îi face să se răzgândească și merg la Constantinopol, de unde, după o scurtă ședere, pleacă „în străfundul pustiu al Paroriei”, în M-ții Stradja, la granița dintre Imperiul Bizantin și Bulgaria; aici au avut probleme din cauza unui monah Amirali care din invidie a tocmnit o ceată de tâlhari pentru a-i prăda; Sf. Grigorie reușește să scape și pleacă la Constantinopol, apoi iarăși în Muntele Athos; invaziile barbare și „sporovăiala călugărilor” îl fac să revină la Paroria – „pustietatea cea adâncă și nelocuită” (p. 53), în Muntele Katacryomene, primind ajutorul împăratului bulgar Ioan Alexandru; aici a dezvoltat un important centru isihast (patru lavre) cu monahi greci, sârbi, bulgari, români, denumit de unii „isihasm internațional”: „acel pustiu se va schimba într-o cetate prea strălucită pentru monahi” (p. 50); cunoșcându-și dinainte sfârșitul, a adormit în 27 noiembrie. 1346; Din acest centru balcanic s-a răspândit *isihasmul* („*monahismul contemplativ*”) în ortodoxia slavă (Sf. Teodosie din Târnovo, Sf. Romil din Vidin, patriarhul Eftimie [de Târnovo] al Bulgariei și mitropolitul Ciprian al Kievului) și românească (prin Sf. Nicodim de la Vodița, Tismana și Prislop, care a purtat corespondență cu Eftimie de Târnovo). (Patriarhul Calist al Constantinopolului, *Viața și faptele Sf. Grigorie Sinaitul*, text bilingv slavo-român, trad. Dragoș Șesan, Ed. Universității din București, 2013).

⁹⁴ Kallistos WARE (Mitropolit de Diokleia), *Rugăciunea lui Iisus în scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul...*, p. 6.

doctrinei creștine ca întreg și oferind astfel o neclintită temelie dogmatică pentru metodele monahale de rugăciune”⁹⁵. Sfântului Nicodim de la Vodița, Tismana și Prislop (†1406, 26 dec.), isihastul-organizator al mănăstirilor cu viață de obște din Țările Române, îi datorăm pătrunderea isihasmului și a duhului filocalic pe teritoriul românesc (încă din sec. XIV).

Tot în secolul al XIV-lea Sfântul Nicolae Cabasila redactează capodopera ortodoxă „*Despre Viața în Hristos*”⁹⁶, cu un pronunțat caracter mistic-liturgic („Viața în Hristos se dobândește prin Sfintele Taine”; „prin Sfintele Taine... strălucirea vieții viitoare... își face loc în lumea aceasta”⁹⁷), în care dezvoltă teme legate de *viața duhovnicească* a cărei esență este *comuniunea omului cu Hristos* (elementul esențial este „identitatea voinței noastre cu voința lui Hristos... dezlipirea voinței omului și oferirea acesteia lui Hristos”⁹⁸), străduindu-se să arate că „valoarea adevărată a omului și adevărata renaștere și dreptate se găsesc în Dumnezeu-Omul Hristos, adică în Ortodoxie”⁹⁹ (concepția sa a fost numită de

⁹⁵ Kallistos WARE (Mitropolit de Diokleia), *Rugăciunea lui Iisus în scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul...*, p. 6.

⁹⁶ Cartea „Despre viața în Hristos” de Sf. Nicolae Cabasila a fost tradusă în limba română de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae (1911-1994) și publicată în 1946 la Sibiu. Minunata copertă a fost realizată de Părintele Arsenie Boca. Cei doi fuseseră colegi la Academia de Teologie din Sibiu (1929-1933). Părintele Teodor Bodogae susținuse o teză de doctorat monumentală despre *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos* (1938).

⁹⁷ Sf. Nicolae Cabasila, *Despre Viața în Hristos*, trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, 2009, p. 33.

⁹⁸ Panayotis NELLAS, *Hristos, dreptatea lui Dumnezeu și îndreptarea noastră – pentru o soteriologie ortodoxă*, trad. Pr. Prof. Dr. Ioan Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2012, p. 350.

⁹⁹ Panayotis NELLAS, *Hristos, dreptatea lui Dumnezeu și îndreptarea noastră – pentru o soteriologie ortodoxă...*, p. 349.

cercetători **isihasm laic**): *rolul Sfântului Botez în viața duhovnicească; roadele Sfântului Mir în viața duhovnicească; roadele Sfintei Împărtășanii în viața duhovnicească; cum putem păstra roadele vieții duhovnicești dobândite prin Sfintele Taine; cum se schimbă sufletul creștinului dacă, pe lângă harul Sfintelor Taine, se adaugă și strădania proprie.*

7) Mișcarea filocalică din secolul al XVIII-lea, adică *relansarea spiritualității isihaste prin traducerea și publicarea textelor din această categorie:*

(I) Paisianismul și Filocalia (românească) de la Dragomirna (1769; Moldova), în limba română cu litere chirilice, rămasă în manuscris, prima Filocalie într-o limbă modernă¹⁰⁰, tradusă de monahii români din *școala monahală* a Sfântului Paisie Velicikovski de la Neamț („**Veacul de aur al Ortodoxiei românești**”¹⁰¹ – N. Crainic).

Paisie Velicikovski de la Dragomirna, Neamț și Secu (1722-† 15 noiembrie 1794) s-a născut la Poltava (Ucraina), al unsprezecelea copil din cei doisprezece ai protoiereului Ioan și al Irinei. A studiat la școala primară din Poltava, apoi la Academia din Kiev, organizată după model apusean, ceea ce i-a displicut. La 17 ani a devenit rasofor primind numele Platon la o mănăstire din Ucraina. Între 1743-1746 s-a nevoit în schiturile din Țările Române, apoi a mers la Muntele Athos unde a petrecut 17 ani (1746-1763) în viață ascetico-mistică și căutări de manuscrise ale părinților mistici.

¹⁰⁰ Prof. Dr. Dan ZAMFIRESCU, *Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1996, p. 13.

¹⁰¹ Nichifor CRAINIC, *Cursurile de mistică*, st. intro. și ed. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2010, p. 312.

Într-o scrisoare către arhimandritul Teodosie de la Sihăstria Sofroniev, Sfântul Paisie vorbește despre aventura căutării manuscriselor Părinților filocalici:

*„Și după mai mulți ani ai petrecerii mele în Sfântul Munte, învățând în parte să vorbesc limba greacă, tot mai stăruitor, cu durere în inimă, mă lua gândul să caut cărțile elino-grecești ale Sfinților Părinți, nădăjduindu-mă ca după ele să fac îndreptarea celor slavone. Și în multe locuri, și în mai multe rânduri căutând (întrebând), nu le-am putut dobândi [...] ci de la toți într-un glas acest răspuns am auzit: «**Noi nu numai că nu cunoaștem asemenea cărți, dar și de numele acestor sfinți nu am auzit!**». Un asemenea răspuns primind, numai Dumnezeu știe în ce nedumerire am căzut, chibzuind că, dacă într-un așa loc sfânt ales de Dumnezeu și întru acea liniște și petrecere în tăcere a călugărilor și unde mulți și mari și desăvârșiți sfinți au trăit, nu m-am învrednicit, nu numai să dobândesc mult doritele acele sfinte cărți, ci nici măcar numele acestor sfinți să le aud de la cineva [...]. Mergând eu odată cu doi frați de la Sfânta și Marea Lavră a Sfântului Atanasie Athonitul către marele schit Sfânta Ana al Lavrei, am ajuns în dreptul colinei Sfântului Prooroc Ilie, care are în înălțime a treia parte din marele, preaînaltul, Sfântul Munte Athos, sub care colină, pe un loc destul de înalt, dinspre mare, se află un schit al Sfântului Vasile cel Mare, întemeiat nu demult de călugării cei veniți din Chesareea Capadociei, pe un loc foarte aspru [...]. Venind noi în schitul acela și șezând aproape de sfânta biserică, ne-a văzut un preacuvios călugăr, care ne-a deschis. Iar după închinăciunea noastră în acea biserică la sfintele icoane, ieșind din ea, ne-a chemat cu dragoste în chilia sa, pentru a ne odihni de osteneala drumului, și a ieșit să ne pregătească nouă ceva de mâncare. Privind eu pe masa de lângă fereastră, am văzut o carte deschisă pe ea, din care se copia alta, căci era copist de meserie [călugărul]. Și, uitându-mă la acea carte, am văzut că era a Sfântului Petru Damaschin, pe care văzând-o, nu pot spune de*

câtă bucurie sufletească m-am cuprins, căci mi s-a părut că m-am învrednicit să văd o comoară cerească pe pământ. Iar când s-a întors el în chilie, am început a-l întreba cu multă bucurie și nemărturisită mirare, de unde are o asemenea carte în locașul lui sfânt? El mi-a spus, cum că are și altă carte a aceluiași sfânt, cu douăzeci și patru de cuvinte, după alfabet. Apoi l-am întrebat dacă mai are și altele asemenea cărți? Mi-a răspuns că se mai găsesc acestea: *a Sfântului Antonie cel Mare, a Sfântului Grigorie Sinaitul, dar nu toată, a Sfântului Filotei, a Sfântului Isihie, a Sfântului Diadoh, a Sfântului Thalasia, a Sfântului Simeon Noul Teolog, Cuvânt pentru rugăciune, și a Sfântului Nichifor Monahul, Cuvânt pentru rugăciune, Cartea Sfântului Isaia și alte asemenea cărți. Iar a Sfântului Nichita Sthitat, numai douăzeci și două de capete, dar întreagă se află doar în bibliotecile marilor mănăstiri.*

Întrebându-l pe el, de ce eu, căutând cu durere în inimă atâta timp asemenea cărți, nu le-am dobândit, și cu sârguință pe multe cinstite fețe întrebând, nici a auzit de ele nu m-am învrednicit. Mi-a răspuns mie, zicând: «Aceasta este, după părerea mea, pricina, că aceste cărți sunt scrise în cea mai curată limbă elino-grecească, pe care acum, în afară de persoanele învățate, abia găsești pe cineva dintre greci să le înțeleagă, mulți însă nicidecum nu le înțeleg. De aceea și cărțile acestea puțin de nu au ajuns în desăvârșită uitare, și pentru aceea nu te-ai învrednicit să auzi despre cărțile ce ai întrebat».

Iar cei șapte călugări ce petreceau în schit, aflându-se încă în țara lor, în Chesareea Capadochiei, auzise îndeajuns despre aceste cărți și, venind în Sfântul Munte, cu multă osteneală și timp, și nu cu puțină cheltuială, câștigând din lucrul său de mână, plătind persoanelor luminate, au învățat, nu numai limba obișnuită, dar și pe cea elino-grecească. Și dobândind, cu ajutorul lui Dumnezeu, din oarecare mănăstiri asemenea cărți, le copiază, le citesc, se folosesc și se nevoiesc, după puterile lor, întru acea după ele lucrare.

Auzind eu acestea, m-am bucurat nespus pentru dobândirea pe pământ a unei asemenea comori cerești și am început să-l rog pe el cu sârguință, ca, pentru dragostea lui Dumnezeu, să-mi copieze și mie aceste cărți, făgăduindu-i să-i dau orice preț îmi va cere pentru osteneala sa. El însă, având mult de scris, nu s-a învoit și m-a dus la alt copist, ce petrecea în același schit. Pe acela, cu aceeași mare sârguință, l-am rugat pentru copierea cărților Sfinților Părinți, făgăduindu-i să-i dau pentru osteneală un preț întreit. El însă, pentru dragostea lui Dumnezeu, văzând dorința mea de dobândire a acelor cărți, trei prețuri nu a vrut, dar, pentru cel obișnuit mi-a făgăduit o parte din cărți să-mi copieze, cât îi va sta în putință, pentru că și el însuși avea mult de scris.

*Și astfel în mai mult de doi ani, înainte de ieșirea noastră din Sfântul Munte, a început să le copieze, cât îi da lui mâna, copiindu-mi o parte din mult doritele cărți, pe care eu cu toată bucuria primindu-le, ca pe un dar dumnezeiesc din cer trimis nouă, am ieșit din Sfântul Munte al Athosului, pentru mai lesnicioasa a celor de trebuință nevoi în țările din partea locului (în Moldova), întru îndestularea soborului nostru.*¹⁰²

Tot în Sfântul Munte primește schima mică și numele Paisie de la părintele Vasile de la Poiana Mărului din Munții Buzăului (1692 - † 25 aprilie 1767; canonizat în 2003 de B.O.R.), care se afla în vizită la Athos. În 1757 s-a instalat la schitul Sf. Proroc Ilie, apoi din cauza numărului prea mare de călugări care doreau să-l aibă ca îndrumător s-a stabilit la M-reă Simonopetra, dar din cauza datoriilor mari ale acestei mănăstiri și a creditorilor care cereau sume exorbitante, a plecat în Moldova-Bucovina, la M-reă Dragomirna, unde a stat 12 ani (1763-1775), până la 14 oct. 1775, când Bucovina

¹⁰² Sfântul Paisie de la Neamț, *Cuvinte și scrisori duhovnicești*. Vol. 1, trad. Valentina Pelin, pref. Virgil Cândea, Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 1998, p. 46-49.

a intrat sub ocupația Imperiului Habsburgic. La Dragomirna au fost traduse scrierile părinților mistici (filocalici) prima oară într-o limbă vorbită (*Filocalia de la Dragomirna*, 1769; tradusă în limba română de monahii români din obștea starețului Paisie Velicikovski; rămasă în manuscris – Ms. rom. 2597, Biblioteca Academiei Române). În aceeași scrisoare către arhimandritul Teodosie de la Sihăstria Sofroniev, Sfântul Paisie vorbea și despre textele traduse la Dragomirna:

„Așezându-ne în Sfânta Mănăstire Dragomirna, am început cu toată sârguința să cuget și să mă frământ, în ce chip aș putea să fac, sau îndreptarea cărților slavone ale Sfinților Părinți, sau să încep din nou traducerea lor de pe cele elino-grecești.

Și am început acest lucru în felul următor.

Mi-am luat ca îndrumare traducerile cărților Sfinților Părinți în limba moldovenească, pe care le-au tradus de pe cărțile elino-grecești, copiate pentru mine în Sfântul Munte, în a lor firească limbă moldovlahă preiubiții noștri frați, Macarie și Ilarion, dascăli iscușiți în traducerea cărților și bărbați învățați. O parte din ele au fost traduse de fratele Macarie încă în Sfântul Munte Athos, iar altă parte la Dragomirna. Asemenea și cinstitul dascăl, părintele Ilarion, a tradus o parte oarecare din acestea în soborul nostru (de la Dragomirna). ”¹⁰³

Pentru următorii 4 ani (1775-1779) s-a stabilit la Mănăstirea Secu, ca în final să se așeze tot în apropiere, la Mrea Neamț (la 15 km de Târgu Neamț) din Moldova, unde

¹⁰³ Sfântul Paisie de la Neamț, *Cuvinte și scrisori duhovnicești*. Vol. 1, trad. Valentina Pelin, pref. Virgil Cândea, Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 1998, p. 49-51.

ajunsese să coordoneze pe calea isihastă a liturghisirii minții în inimă prin Rugăciunea lui Iisus 1000 (o mie) de monahi. În 1793 publică **Filocalia slavonă** la Moscova. A adormit la Mănăstirea Neamț la 15 noiembrie 1794. Pe lespedea de mormânt stă scris în marmură: „*Aicea se odihnește fericitul părintele nostrum Starețul ieroschimonah și arhimandrit PAISIE Malorosianul, carele viind de la Muntele Athos în Moldova cu 60 de ucenici, și aici mulțime de frați adunând în viața de obște, prin sine o au înnoit, și așa către Domnul s-au mutat, la anul 1794, noemvrie 15, în zilele binecredinciosului Domn Mihai Suțu și a Preasfințitului Iacov*”.

A fost canonizat de ruși în 1988 odată cu Teofan Zăvorâțul, Andrei Rubliov, Maxim Grecul, Ignatie Briancianinov, Ambrozie de la Optina, iar din 1992 a fost trecut în calendarul Bisericii Ortodoxe Române, cu zi de prăznuire 15 noiembrie. În data de 19 mai 2014, cu aprobarea mitropolitului Teofan Savu al Moldovei și Bucovinei, a fost cercetat mormântul din biserica Mănăstirii Neamț, unde au fost descoperite moaștele Sfântului Paisie, ce au fost puse în raclă permanent la închinare în biserică.

(II) **Filocalia greacă** (Veneția, 1782) a Sfântului Nicodim Aghioritul (1749-1809) și Macarie al Corintului (1731-1805), care făceau parte din *mișcarea de înnoire duhovnicească și liturgică a „Colivarilor”*¹⁰⁴ *de la Muntele*

¹⁰⁴ „Colivarii” (numiți astfel în batjocură de către adversari) tradiționaliști s-au ridicat împotriva monahilor de la Schitul „Sfânta Ana” (M-rea Marea Lavră, Muntele Athos) care mutaseră (1744-1745) săvârșirea slujbei celor adormiți (a parastaselor cu colivă) de sâmbăta, duminica după Dumnezeiasca Liturghie. Motivul: începuseră construcția unei noi biserici și pentru aceasta munceau și sâmbăta, iar unii dintre ei erau nevoiți să meargă tot sâmbăta la târgul din capitala Athosului (Karyes) ca să-și vândă *rucodelile* (lucru de mână). De aceea au mutat parastasele pentru adormiții din neamul celor care sponsorizau construcția, în ziua de duminică. „Colivarii” au luat

Athos ce aveau în centrul programului lor *împărtășirea deasă* (în fiecare duminică și de sărbători; în anumite privințe chiar zilnică) cu Trupul și Sângele Domnului;

(III) **Filocalia slavonă** (Moscova, 1793) a școlii monahale a Starețului Paisie Velicikovski.

De asemenea **Sfântul Serafim de Sarov** (1759-1833) va afirma, aproximativ în această perioadă, că *adevărata țintă a vieții creștine este dobândirea Sfântului Duh*.

8) **Ucenicii starețului Paisie Velicikovski din Mănăstirile Cernica, Căldărușani, Neamț (Țările Române) și Sihăstria Optina** (c. 200 km de Moscova) – *centrul rus al misticii paisiene și al mișcării de reînnoire duhovnicească a Rusiei pre-revoluționare*, vizitat de **Feodor Dostoievski** („Romanul său *Frații Karamazov* e, de fapt, romanul misticii paisiene”, spunea Nichifor Crainic), Nikolai Gogol (1809-1852), Vladimir Soloviov (1853-1900), Constantin Leontiev (1831-1891), Lev Tolstoi (1928-1910), Nikolai Berdiaev (1874-1948).

atitudine numindu-i „defăimători ai Învierii” (duminica fiind zi a Învierii), anticolivarii (*aghianiții*, de la „*Aghia Ana*” = *Sfânta Ana*) au răspuns la atac uneori în stil criminal când doi colivari au fost înecați de un pirat tocmnit de ei. În acest scandal monahal care a împărțit Athosul în două tabere au fost implicate nume importante ale vremii din partea „colivarilor”: rectorul Academiei Athoniada Neofit Kavsocialivitul (1713-1784), Atanasie din Paros (1721-1813), Sf. Nicodim Aghioritul (1749-1809), Macarie Notaras al Corintului (1731-1805). De asemenea, „colivarii” susțineau împărtășirea continuă a credincioșilor cu Sfintele Taine în fiecare duminică și sărbători. (*Împărtășirea continuă cu Sfintele Taine. Dosarul unei controversă: mărturiile Tradiției*, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2006).

Filocalia în limba rusă modernă (1877-1889; 5 volume) a Sfântului Teofan Zăvorâtul¹⁰⁵. Tot Sfântul Teofan Zăvorâtul va reedita în 1884 faimoasa cărtică *Pelerinul rus – Povestirea sinceră a unui pelerin către părintele său duhovnicesc* (ediția I, Kazan, 1881).

Această carte va deveni subiect de roman american prin „Franny și Zooey” al lui J. D. SALINGER (1919-2010),

¹⁰⁵ **Teofan Zăvorâtul (1815-1894)**. Numele său era Gheorghe Vasilevici Govorov. S-a născut, la 10 ianuarie 1815, în satul Cernavask (gubernia Orlov), unde tatăl său era preot; urmează Seminarul Teologic din Orlov (1828-1837), apoi Academia din Kiev, unde îl are ca profesor de omiletică pe Iakov Amfiteatrov (1802-1848), de la care își însușește concepția că „adevărurile creștine cele mai adânci pot fi explicate și oamenilor celor mai simpli”; teza de doctorat „*Privire de ansamblu asupra religiei Vechiului Testament*” (1841). Tuns în monahism cu numele Teofan (15 martie 1841). Profesor la școala Sofia din Kiev, la Seminarul din Novgorod (psihologie și logică), apoi la Academia din Sankt Petersburg (teologie morală și pastorală); membru al misiunii ruse la Ierusalim (1847-1852); preot al Bisericii ambasadei ruse la Constantinopol (1852-1853). După ce vizitează Italia (Roma, 1853) și Germania, revine la Academia duhovnicească din Sankt Petersburg (1857), unde va fi rector; episcop de Tambov și Șațk (1859), apoi, din 1863, de Vladimir și Suzdal. Se retrage din scaunul episcopal (1866), devenind simplu monah în sihăstria din Vîșen (Tambov): „Nu mă retrag în singurătate pentru odihna trupească, ci pentru a uita grijile de fiecare zi și a mă putea dedica lucrurilor care-mi stau la inimă; Voi continua să-mi slujesc Biserica, chiar dacă într-un alt fel”; s-a „zăvorât”(1872) în chilia sa de două camere, dotată cu o bibliotecă bogată, unde își amenajase și o capelă cu hramul „Schimbarea la Față”. Slujește, se roagă, scrie, răspunde la scrisori, pictează. La 6 ian. 1894 (79 ani) trece la Domnul: „*Moartea nu-i nimic deosebit... Să dea Dumnezeu să murim în Domnul, ca să fim pururea cu el!*”. Canonizat în 1988 odată cu Andrei Rubliov, Maxim Grecul, Paisie Velicikovski, Ignatie Briancianinov, Ambrozie de la Optina; zi de prăznuire 10/23 ianuarie (Tomáš ŠPIDLÍK, *Inima și Duhul în învățătura Sfântului Teofan Zăvorâtul: o fenomenologie ascetico-mistică*, trad. Maria Cornelia Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2011, p. 13-15).

ceea ce s-a numit invazia isihasmului în literatura americană:

„Pelerinul - țăranul ăsta simplu – pornește în pelerinaj ca să afle care-i sensul pasajului din Biblie care zice că trebuie să te rogi neîncetat. Apoi se întâlnește cu starețul – acest monah grozav de înțelept de care ți-am spus, cel care studia de ani și ani Filocalia. Franny se opri brusc să se gândească, să-și pună ordine în idei. Ei bine, starețul îi vorbește mai întâi de toate despre Rugăciunea lui Iisus: «Doamne Iisuse Hristoase, ai milă de mine». Vreau să spun că așa sună rugăciunea. Și-i arată că acelea sunt cuvintele cele mai potrivite pe care trebuie să le rostești când te rogi. Mai cu seamă cuvântul «milă», pentru că-i, într-adevăr, o vorbă atât de adâncă și poate să însemne atât de multe lucruri. Adică nu-i musai să însemne doar milă. Franny se opri din nou să se gândească. Nu se mai uita în farfuria lui Lane, ci peste umărul lui. În fine, continuă ea, starețul îi spune pelerinului că, tot repetând-o de nenumărate ori – la început nu trebuie decât s-o rostești cu buzele -, până la urmă se-ntâmplă ca rugăciunea să se rostească de la sine. Ceva se ntâmplă, după o vreme. Nu știu ce anume, dar ceva se-ntâmplă și cuvintele ți se sincronizează cu bătăile inimii și atunci, de fapt, ajungi să te rogi neîncetat. Ceea ce are un efect spiritual cu adevărat extraordinar asupra întregului tău mod de a privi lucrurile. Vreau să spun că ăsta-i, mai mult sau mai puțin, sensul rugăciunii. Adică te rogi ca să-ți purifici pe de-a-ntregul felul de a privi lucrurile și ca să dobândești o concepție cu totul nouă despre rostul lucrurilor.»¹⁰⁶

9) Părintele Vichentie Mălău, isihast și văzător cu Duhul (n. 1887, satul Ghidion-Neamț; d. 1945, înmormântat la M-reă „Sf. Ilie” Vasiova – Bocșa-Caraș Severin). Este un caz unic în istoria monahismului românesc

¹⁰⁶ Jerome David „J. D.” SALINGER, *Franny și Zooey*, Ed. a II-a, trad. Mihaela Dumitrescu, Ed. Polirom, 2011, p. 44.

din câte cunoaştem, părinţii săi hotărând să intre în monahism, în anul 1894, împreună cu copiii lor: tatăl Dumitru şi fiul Vasile de 7 ani (viitorul Vichentie) s-au retras la mănăstirea de călugări Secu, iar mama Maria împreună cu cele două fete Elena (5 ani) şi Marghioliţa (1 an) au mers la mănăstirea de maici Văratec. În vara aceluiaşi an, tatăl şi fiul au plecat în Sfântul Munte Athos, mai întâi la M-rea Vatopedu (1894-1896), apoi la schitul românesc Prodromu, unde au deprins meşteşugul vieţuirii călugăreşti. De la 14 ani, tânărul Vasile a ucenicit trei ani la un pustnic isihast de la care a învăţat rugăciunea lui Iisus. După 12 ani (1894-1906) s-au întors în ţară. Satisfăcându-şi stagiul militar, Vasile a fost călugărit (1912), primind numele Vichentie. După ce România a intrat în Primul Război Mondial, a fost trimis ca preot sanitar pentru îngrijirea răniţilor de pe front (1916-1918). Pentru scurt timp a fost stareţ la Secu (1926-1927), dar a fost destituit din ordinul unor boieri cu ifose, nemulţumiţi de *trataţia de la mănăstire*.

A slujit la Secu (1912-1928), la Agapia (1928-1940), iar în ultima parte a vieţii în Banat, la M-rea „Sf. Ilie” Vasiova (1940-1945). Când s-a mutat ca duhovnic la mănăstirea de maici Agapia, mama sa (maica Migăluşa, †1938) s-a transferat de la Văratec, tot aici, pentru a fi alături de cel mai iubit copil al său. Fiica ei mai mică şi sora părintelui Vichentie, Marghioliţa, murise la vârsta de nouă ani, iar cealaltă, se călugărise cu numele de Epraxia (1890-1967) şi devenise o monahie model de viaţă duhovnicească la M-rea Văratec.

Sfântul Vichentie Mălău a trecut la Domnul în 1945. Nu i-au respectat testamentul: a dorit să fie îngropat la M-rea Săraca, însă l-au îngropat la M-rea Vasiova; a lăsat vorbă ca „nimeni să nu îndrăznească – cu legământ – a mă dezgropa

vreodată, până la a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos” (ca și Părintele Arsenie Boca mai târziu în 1989), însă l-au dezgropat într-o noapte a anului 1952 și l-au transferat la Secu; mâinile sale, până la coate, au fost găsite neputrezite-moaște¹⁰⁷, și sunt puse la închinare în paraclisul „Adormirea Maicii Domnului” de la M-rea Secu. Tot în acest loc se găsesc și strănile pe care părintele Vichentie a scris 14 cugetări:

- ⊗ *Omul rău e cu desăvârșire rău când se preface că e bun;*
- ⊗ *O conștiință fără Dumnezeu e ca un tribunal fără judecători;*
- ⊗ *A nu te mânia niciodată e semn de mare înțelepciune;*
- ⊗ *Mânia e o scurtă nebunie;*
- ⊗ *Leneșul e frate cu cerșetorul;*
- ⊗ *Trândăvia e mama tuturor păcatelor;*
- ⊗ *Durerea este o învățătură;*
- ⊗ *În anii durerii am învățat să mă rog;*
- ⊗ *A ponegri pe altul e cea mai mare crimă;*
- ⊗ *Altora să ierți totdeauna, ție niciodată;*
- ⊗ *Din faptele tale vei fi judecată slugă vicleană;*
- ⊗ *O cameră fără cărți e ca un trup fără suflet;*
- ⊗ *Acel ce știe să înduioșeze știe tot;*
- ⊗ *Nimic nu e mai liber ca cugetarea.*

Pe un bilet s-au păstrat câteva sfaturi de-ale sale către un monah tânăr:

„JURĂMÂNTUL MONAHULUI. 1. Sărăcia de bună voie. 2. Curăția trupului (castitatea). 3. Ascultarea la toate și tuturor.

FAPTELE BUNE. 1. Mărturisește-ți toate păcatele tale; 2. Fă-ți canonul și toată pravila în chilie; 3. Zi pururea rugăciunea minții (Doamne Iisuse...); 4. Iubește singurătatea ca să fii scutit de a auzi, de a vedea, de a pofti și de a critica pe drept sau pe nedrept; 5. În fața ta toți să-ți fie socotiți sfinți.

¹⁰⁷ Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Chipuri de călugări îmbunătățiți*. Vol. 2, Ed. Mănăstirea Sihăstria, 2009, p. 152.

*Cu dragoste silește-te și fă acestea și vei fi viu. Iar nefăcând acestea, pentru ce ai jurat? Nesilit fiind! O, ce nebunie fără leac e a jura, fără a-ți da seama pentru ce juri!”*¹⁰⁸

Un ucenic de seamă al Părintelui Vichentie Mălău a fost Protosinghelul Antim Găină (1894-1974) de la Mănăstirile Secu și Agapia. Această filiație duhovnicească a continuat cu părintele Iustin Pârvu (n. 10 feb. 1919, sat Poiana Largului, Neamț; d. † 16 iun. 2013, M. Petru Vodă, Neamț), *arhanghelul de la Mănăstirea „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” Petru Vodă*, care a fost călăuzit pe calea monahală de Antim Găină, pe care l-a avut duhovnic în tinerețe. În 30 mai 2013 moaștele părintelui Antim Găină au fost aduse de la Secu la M-rea Petru Vodă pentru ca părintele Iustin, grav bolnav, să le cinstească și să ceară ajutor isihastului Antim înainte de plecarea din lumea aceasta la 16 iunie 2013.

10) Nichifor CRAINIC (n. 22 dec. 1889, Bulbucata, Vlașca/Giurgiu; d. 20/21 aug. 1972, Mogoșoaia) introduce mistica ortodoxă în programa universitară la Facultatea de Teologie din Chișinău (1926-1932), apoi la Universitatea din București (Facultatea de Teologie Ortodoxă, 1932-1944, cu mici întreruperi). Nichifor Crainic le vorbește studenților despre Dumnezeu altfel decât o făcuse școala de până atunci: „prelegerile lui universitare îi înălțau pe auditori la ceruri”¹⁰⁹; „la frumusețea acestei vieți harice, neluată în seamă până atunci de studiul teologiei și, deci, necunoscută de noi, adăugați sclipirile de foc și gura de aur a lui Nichifor Crainic și veți înțelege ce-au însemnat pentru noi prelegerile sale

¹⁰⁸ Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Chipuri de călugări îmbunătățiți*. Vol. 2, Ed. Mănăstirea Sihăstria, 2009, p. 102.

¹⁰⁹ Ioan IANOLIDE, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*, ed. îngrijită M-rea Diaconești, cuv. înainte Pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Ed. Christiana, București, 2006, p. 305.

despre mistică, atât în general, cât și-n legătură cu anumiți inși binecuvântați ai harului divin... Nu exagerăm, afirmând că datorită acestui glas, cu rezonanțe îndepărtate, am început a privi altfel Ortodoxia, Ortodoxia cea adevărată, Ortodoxia Bizanțului strălucitor, sub al cărei baldachin de azur ne-am plămădit și noi ființa națională și spirituală. Am simțit un fel de mândrie când ni s-a vorbit despre paisianismul românesc ca cea mai înaltă formă de viață ortodoxă, care se încadra desăvârșit în orbita strălucitoare a misticismului oriental”¹¹⁰. Aceste cursuri au fost audiate (1933-1938) și *i-au deschis calea către desăvârșire* și tânărului Zian-Vălean Boca (1910-1989, viitorul părinte Arsenie Boca de la Sâmbăta (1939-1948), Prislop (1948-1959), București (1959-1967), Drăgănescu (1967-1989) și Sinaia (1977-1989).

De asemenea, Nichifor Crainic a fost cel care a propus publicarea *Filocaliei* încă din 1938. Propunerea sa a fost discutată în ședința Sfântului Sinod în ziua de 28 iunie 1938. Mitropolitul Nicolae Bălan și-a luat răspunderea tipăririi ei. În anul 1939, părintele Arsenie a mers la Muntele Athos, de unde s-a întors cu transcrieri după manuscrisul *Filocaliei de la Prodromu* (o traducere din 1922). După 23 august 1944, Nichifor Crainic s-a ascuns, pentru scurtă vreme, la Sibiu, întâlnindu-se cu părinții Arsenie Boca și Dumitru Stăniloae, care lucrau la traducerea *Filocaliei*. În iarna respectivă, Părintele Arsenie Boca l-a adăpostit pe Nichifor Crainic la M-rea Sâmbăta de Sus, unde acesta a revăzut din punct de vedere literar traducerea noii *Filocalii* (cel puțin primele volume), pentru care făcuse demersuri către Sfântul Sinod încă din 1938.

¹¹⁰ Preot Ștefan DOBRA, *Magister Ad Cathedram*, în *Revista Gândirea*, anul XIX, nr. 4, apr. 1940, p. 290-296.

NICHIFOR CRAINIC

CURS DE TEOLOGIE MISTICĂ

(Prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV Editarea îngrijită de N. Mladin. Stud. An. IV 1938)

Prelegerea I. Ce e mistica?

II. Justificarea definiției ortodoxe

III. Teologia spiritual și metoda

IV. Izvoarele misticii ortodoxe.

V. Sistemul Dionisian (I).

VI. Sistemul Dionisian (II).

VII. Sistemul Dionisian (III). Ierarhiile.

VIII. Cele trei faze ale vieții spirituale.

IX. Purificarea (1).

X. Purificarea (2).

XI. Iluminarea.

XII. Unirea.

XIII. Meditația.

XIV. Rugăciunea minții: metoda isihastă.

XV. Rugăciunea lui Iisus. Considerații istorice și psiho-fiziologice.

XVI. Rugăciunea lui Iisus, esența paisianismului.

XVII. Popularizarea rugăciunii lui Iisus. Sensul ei cosmic.

XVIII. Despre transfigurare.

XIX. Contemplație și har.

XX. Felurile contemplației.

Anexă. Teologia sau calea unitivă: Caracteristicile extazului; Faptele extraordinare; Interpretările extazului.

11) Teologii ruși din diaspora. După Revoluția bolșevică din octombrie 1917, o serie de intelectuali ruși creștin-ortodocși au emigrat, mulți ajungând la Paris, unde au fondat în 1926 Institutul Teologic Ortodox, care va deveni

Institutul Saint Serge în 1940. Îi putem aminti pe: Nicolae Losski (1870-1965); Nicolae Berdiaev (1874-1948); Serghei Bulgakov (1871-1944); Paul Evdokimov (1901-1970), Nikolai Afanasiev (1893-1966); Vladimir Lossky (1903-1958), care a publicat în 1944 faimoasa lucrare „Teologia mistică a Bisericii de Răsărit” și a înființat, împreună cu Evgraph (Jean-Nectaire) Kovalevsky, „Frăția Sf. Fotie”(1927) și Institutul *Saint Denise* (1944) pentru răspândirea ortodoxiei în limba franceză și pentru formarea de preoți; George Florovsky (1893-1979), care a introdus termenul de „teologie neopatristică” și a susținut „întoarcerea la Părinți” la primul Congres Internațional al Facultăților de Teologie de la Atena din 1936; Alexander Schmemmann (1921-†13 dec. 1983), cu scrierile sale de teologie liturgică; John Meyendorff (1926-†22 iul.1992); Sofronie Saharov (1896-1993).

Unii dintre acești teologi neopatristici vor aduce un aport semnificativ la dezvoltarea nou-înființatului (3 oct. 1937) Seminar Teologic Ortodox „Sf. Vladimir” din New York (din 1961 are sediul în Crestwood; a devenit facultate teologică din 1946). Din 21 septembrie 1948 se alătură corpului profesoral și George Florovsky (1893-1979), care a plecat de la *Institutul Saint Serge* din Paris. Aici a predat Patrologie și Teologie dogmatică, iar în 1949 a fost numit decan. În 1951 corpul profesoral se înmulțește cu Alexander Schmemmann, profesor de Istorie bisericească și Liturgică (decan din 1962-1983), iar din 1959 John Meyendorff se va alătura ca profesor de Istorie bisericească și Patrologie (decan din 1983, după ce Alexander Schmemmann a fost răpus de un cancer la 13 dec. 1982). John Meyendorff a susținut o teză de doctorat la Sorbona despre Sfântul Grigorie Palama, iar în 1959 a publicat „Sfântul Grigorie Palama și mistica

ortodoxă”, precum și „O introducere în studiul vieții și operei Sfântului Grigorie Palama”, cărți fundamentale despre istoria și fundamentele patristice ale misticii ortodoxe, în care a tratat pe larg viața și teologia Sfântului Grigorie Palama.

Toți au încercat să salveze *ortodoxia din captivitatea teologiei apusene* promovând în scrierile lor *teologia mistică a Bisericii de Răsărit și întoarcerea la duhul Părinților*.

12) Filocalia de la Sibiu și Sâmbăta de Sus (1946-1948) - părinții Dumitru Stăniloae și Arsenie Boca - și mișcarea duhovnicească de la M-ea Brâncoveanu (1940-1948) sub coordonarea starețului Arsenie Boca - isihast și văzător cu Duhul: „poate fi numit pe drept cuvânt ctitor de frunte al Filocaliei românești... acest act [al apariției în limba română] va rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale și de mișcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul M-mănăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiției ortodoxe și cu mijloacele celei mai curate duhovnicii, ale învățăturii stăruitoare și ale dragostei de suflete”¹¹¹ (D. Stăniloae). Părintele Arsenie recomanda citirea Filocaliei și *acoperirea cu viața* a celor scrise din experiență de către Părinții filocalici: „citește și toată atenția Filocalia toată, dar nu în fugă, ci adâncind în minte toate datele și tot duhul în care scriau din experiență (din lucrare), sfinții scriitori ai acestei dumnezeiești îndrumări”¹¹² (A. Boca).

¹¹¹ *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. II, *Din scrierile Sf. Maxim Mărturisitorul*, trad. Prot. Stavr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din București, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947, p. IV.

¹¹² Pr. Arsenie Boca, *Scrisoare către Pr. Daniil* [Sinaia, 11 oct. 1989], la: www.nistea.com/boca-scrisoare.htm [accesat 7 aug. 2014].

13) Grupul isihast „Rugul Aprins” de la M-rea Antim condus de Ioan Kulîghin/„Părintele cel Străin” (ucenicise la Optina, *centrul mișcării de reînnoire duhovnicească a Rusiei pre-revoluționare*), apoi de ucenicul său Daniil Sandu Tudor (Alexandru Teodorescu). Rugul Aprins era o „grupare de călugări și laici intelectuali preocupați de *Rugăciunea inimii*”¹¹³ (Ioan Ianolide), ce își desfășura activitatea la M-rea Antim din București, mai precis „Sandu Tudor inițiasse în primii ani de după război întâlniri duminicale, reunind prieteni și cunoscuți în biblioteca mănăstirii în jurul unor teme de cultură și spiritualitate”¹¹⁴. Din grup mai făceau parte: poetul mistic Vasile Voiculescu („Suflete, fii gata să urcăm Taborul.../ Noi, copiii Slavei, ne-nturnăm acasă”, poezia *Taborul*), Alexandru Mironescu, Șerban Mironescu, Alexandru (Adrian) Făgețeanu, Vasile (Benedict) Ghiuș, Roman Braga, Serghie (Sofian) Boghiu, Felix Dubneac, Anghel (Arsenie) Papacioc, George Văsâi, Nicolae Rădulescu, Grigore Dan Pistol, Gheorghe Dabija, Dumitru Stăniloae, Emanoil Mihăilescu.

Părintele Ioan Kulîghin (n. 24 feb. 1885, Eleț, gubernia Orël; d. ?) s-a născut în Rusia. A rămas orfan de tată de la două săptămâni. Avea patru frați. A absolvit gimnaziul și s-a înscris la Școala de Artă Dramatică, însă n-a fost mulțumit de stilul de viață: „dar anturajul artiștilor, cu viața lor de după culise, cu nopți nedormite, nu-mi plăcea. În sufletul meu se ascundea dragostea și atracția către Biserică”. Pentru a se întreține și a o ajuta și pe mama lui a lucrat la un magazin de produse alimentare. După o vreme, i-a cerut

¹¹³ Ioan IANOLIDE, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă...*, p. 326.

¹¹⁴ André SCRIMA, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, Ed. Humanitas, București, 2012, p. 178.

patronului să-l mute la birouri pentru ca în zilele de sărbătoare să poată merge la biserică. Află de părintele Ioan din Kronstadt și îi cere ajutorul pentru a o salva pe mama lui: „mama, de patru ani, suferea de o neputință grea: ura cele sfinte și Sfintele Taine și avea grozav de chinuitoare accese de demonizare... am trimis la Kronstadt o scrisoare părintelui Ioan, arătând starea mamei mele și cerându-i rugăciuni. Peste trei săptămâni am primit răspuns, scris de altcineva, că Părintele Ioan, în cutare zi, după Liturghia de dimineață, a slujit paraclis și s-a rugat pentru sănătatea roabei lui Dumnezeu cu numele Matrona, căreia îi trimite binecuvântarea sa. Eu trăiam atunci la Rostov, mama la Eleț. După primirea acestei scrisori, i-am scris mamei, întrebând-o dacă nu s-a produs vreo schimbare în boala ei. Ea mi-a răspuns, că în dimineața zilei respective, a avut un acces grozav, de parcă îi ieșea ceva pe gât, că a trecut printr-un moment asemănător cu moartea, apoi s-a simțit complet liniștită. De atunci mama a mai trăit încă vreo 30 de ani, dar simptomele bolii nu s-au mai arătat”.

Un moment hotărâtor în viața lui a fost descoperirea în casa unor bătrâni a cărții *Sbornic, cu felurite întâmplări din viața sfinților*. A simțit chemarea către viața de mănăstire, deși nu văzuse călugări până atunci. Părintele Ioan de Kronstadt l-a sfătuit într-o scrisoare să scape mai întâi de *militărie*. La scurt timp a întâlnit la biserică un fiu de negustor care avea aceleași gânduri. În 1904 au plecat pe ascuns către Kiev. Au trecut astfel pe la multe mănăstiri și s-au închinat la moaștele multor sfinți, cerându-le ajutorul. Au trecut și pe la moaștele Sfântului Tihon din Zadonsk, cel ce a constituit modelul pentru starețul Zosima din romanul „Frații Karamazov”, după cum Feodor Dostoievski a scris în jurnalul său. Peste tot au fost primiți ca pelerini, însă au fost refuzați

când au vrut să rămână în mănăstire, din cauza militariei nesatisfăcute. În cele din urmă au ajuns și la vestita Sihăstrie Optina¹¹⁵, unde au simțit ceva ce nu mai simțiseră niciunde: **„la Optina, sufletul a simțit ceva nou, neobișnuit... la Optina simțeam ceva mistic, care ni se întipărea în suflet.** Ca atras de un magnet, fără să-și dea seama, sufletul rămânea rob de această mănăstire și nu mai dorea nimic pentru sine, șoptind parcă în taină: «Acesta este locul, mai mult n-am ce căuta»”¹¹⁶.

Au primit același răspuns: după militarie. S-au întors acasă la Rostov.

După militarie, viitorul părinte Ioan a revenit ca frate la Optina, dar, în 1914-1917, a fost mobilizat în Primul Război Mondial. În timpul revoluției bolșevice, părintele Ioan era frate la M-reă Valaam, unde au năpustit trupele armatei roșii care i-au exterminat pe călugări; fratele Kulîghin a scăpat deoarece nu depusese jurământul de călugărie: „în timpul revoluției, trupele armatei roșii au intrat în mănăstire și au ucis pe toți călugării, însă pe frații tineri, între care și Părintele Ioan, i-au scos cu sila din mănăstire, ca să lucreze pentru comunism. Părintele Ioan ne-a povestit la Antim cum s-a petrecut acel măcel. Când armatele roșii s-au apropiat de mănăstire, starețul a poruncit tuturor călugărilor și fraților să intre în chiliile lor, să îngenuncheze și să se roage. După povestirile Părintelui Ioan, soldații au intrat în fiecare chilie și au întrebat cine e călugăr, cine vrea să părăsească călugăria,

¹¹⁵ Părinții de la Optina erau păstrătorii tradiției paisiene. Ucenicii direcți ai Sfântului Paisie Velicikovski, veniseră aici din Țările Române, de la Neamț și Secu, și dezvoltaseră o mișcare isihastă ce a dus la reînnoirea vieții duhovnicești din Rusia.

¹¹⁶ *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)*, ed. Prof. Gheorghe Vasilescu, postf. Arhim. Sofian Boghiu, Ed. Anastasia, 1999, p. 21.

cine este frate. Pe călugării care au refuzat să părăsească călugăria, și aceștia au fost de fapt majoritatea, i-au omorât cu topoarele. Un măcel de nedescris! Pe frații care nu erau tunși [în monahism], i-au trimis la casele lor. Fratele Ioan, ca să i se piardă urma, a plecat din aceea Tebaidă a Rusiei cât mai la sud, tocmai jos la Rostov, și acolo l-a cunoscut pe viitorul mitropolit Nicolae, intrând sub ascultarea lui”.

Vin alte vremuri, țarismul este înlăturat, iar Lenin și Stalin preiau frâiele puterii. Ioan Kulîghin, după ce a fost preot la Rostov (1919-1930), a fost închis (1930-1937). În 1943, în timpul celui de-al doilea Război Mondial, reușește să se refugieze în România împreună cu Mitropolitul Nicolae Amasuschi al Caucazului de Nord și al Azovului, fost cu reședința în Rostov pe Don, fiind adăpostiți la Mănăstirea Cernica (1943-1946). Ei se refugiaseră la Odessa cerând ajutor lui Visarion Puiu, Mitropolit de Transnistria la Odessa (16 noiembrie 1942 - 14 decembrie 1943)¹¹⁷. Mitropolitul Nicolae, fiind foarte bătrân, a murit la scurt timp la M-rea Cernica. După 23 august 1944, trupele sovietice s-au stabilit pe teritoriul României. Sovieticii au solicitat tabele cu toți refugiații de pe teritoriile lor. Ioan Kulîghin, în 7 ianuarie 1946, cere să fie primit definitiv în obștea de la Cernica. Avea 61 de ani și dorea să-și sfârșească zilele în mănăstire: „de la vârsta de 18 ani am părăsit casa părintească, pentru a îmbrățișa viața duhovnicească, viețuind în mănăstirea Optina, sub conducerea stareților succesori ai lui Paisie Velicikovski”¹¹⁸.

¹¹⁷ Pentru această funcție a condamnat în 1946 la moarte în contumacie de Tribunalul Poporului din București. De asemenea, excomunicat de Sfântul Sinod al BOR în 1950 și reabilitat post mortem de același for pe 25 septembrie 1990.

¹¹⁸ *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)...*, p. 91.

Mitropolitul Nicodim Munteanu a aprobat cererea lui, dar la 4 octombrie 1946 autoritățile române l-au ridicat spunându-i că-l duc la Comisia Aliată, însă l-au predat sovieticilor care l-au acuzat de *trădare de patrie* și l-au amenințat cu împușcarea. A fost ținut iarna în haine de vară, închis într-o clădire din b-dul Alexandru 20. Tribunalul Militar Sovietic l-a judecat în ziua de 18 ianuarie 1947 și l-a condamnat la 10 ani muncă silnică, 3 ani interdicție în drepturi și confiscarea totală a averii: „prima vină este că am slujit în bisericile deschise în vremea ocupației, fapt socotit în folosul dușmanului; a doua este trecerea graniței; a treia, viețuirea pe teritoriul dușman și, în sfârșit, nedorința de a mă întoarce”¹¹⁹.

S-a păstrat ultima lui scrisoare [19 ian. 1947] către părintele Sofian Boghiu și Daniil Sandu Tudor, expediată după ce fusese condamnat: „nu mă așteaptă decât greutate. Numai Domnul este puternic să mi le ușureze. Lucrurile mele, începând cu ceasul, vindeți-le și împărțiți-le pe la cerșetori și pe la biserici, pentru pomenit, ca să mi se ușureze soarta. Vă rog cu stăruință să vindeți lucrurile treptat și să împărțiți săracilor și pe la biserici, dar mai ales săracilor, ca să mi se ușureze soarta. Convoiul poate fi expediat între 26-30 ianuarie. Vă rog stăruitor să mă ajutați cu rugăciunile, atât cu cele de acasă, cât și cu cele din biserică, dar mai ales cu milostenia”¹²⁰. La scurt timp a fost deportat în URSS. După aceea nu s-a mai aflat nimic despre el.

Cum intrase în legătură Ioan Kulîghin cu grupul de la Antim? Varianta lui Roman Braga este următoarea:

„El auzise de mănăstirea Antim și într-o zi, venind de la Cernica la Patriarhie, a trecut și pe la Antim. Și s-a

¹¹⁹ *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)...*, p. 61.

¹²⁰ *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)...*, p. 61.

întâmplat astfel să-l cunoască pe Sandu Tudor și apoi tot grupul Rugului Aprins. El a văzut imediat că și noi băjbâiam ceva, căutam ceva, dar nu știam nici unde, nici cum. De aceea a venit el a doua oară cu cele două volume al *Sbornicului* și cu caporalul basarabean [pe post de translator, n.n.], pe care-l chema, cred, Gheorghe. Aș putea spune că Părintele Ioan Kulîghin a fost întemeietorul Rugului Aprins. Părintele Sandu Tudor, pe vremea aceea doar frate, era în fond tot un căutător, ca toți ceilalți. Părintele Ioan Kulîghin a venit cu regula hirotisirii pentru Rugăciunea inimii, de unde se vede că pentru el practica Rugăciunii lui Iisus nu putea să o facă cineva fără știrea, sfatul și binecuvântarea unui cunoscător ale ei”¹²¹.

Varianta a doua aparține lui Andrei Scrima: „într-o zi, avea să-mi povestească în repetate rânduri părintele Daniel, cel ce era încă Sandu Tudor întreprinde, alături de părintele Benedict și Al. Mironescu, una din frecvențele lui vizite la Cernica: acolo aud vorbindu-se despre cei doi ruși, recent veniți. (La drept vorbind, mitropolitul Nicolae decedase de curând). Părintele Ioan îi va primi cu o căldură a sufletului rămasă întreagă până în ultima clipă. Și cu simplitatea celui ce recunoștea sensul preorânduit a acestor întâlniri. De atunci și până în toamna lui 1946, când a fost arestat, părintele Ioan s-a găsit mereu înconjurat de noii lui prieteni, împărțindu-și timpul între Antim și Cernica. El însuși ne îndemna fără încetare: «Puneți-mi toate întrebările dorite, folosiți-vă de prezența mea cât mai e cu putință; nu peste mult timp, voi fi luat și dus departe»”¹²².

Dintr-o scrisoare către Daniil Sandu Tudor, reiese

¹²¹ *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)...*, p. 117

¹²² André SCRIMA, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană...*, p. 177.

legătura de paternitate duhovnicească dintre cei doi:

„Binecuvântare fiului și urmașului meu duhovnicesc, iubit în Dumnezeu, Sandu Tudor, în amintirea plină de rugăciune, de la părintele duhovnicesc, protoiereul Ioan Kulîghin, ucenic și urmaș duhovnicesc, din anul 1906, al stareților vieții contemplative de la mănăstirea și schitul Optina-Pustina, care sunt urmașii lui Paisie Velickovski, ieroschimonahilor Iosif, Varsanufie, Anatolie, Nectarie, protoiereului Teodot și pustnicilor mănăstirilor din Munții Caucazului.

25 martie 1946,
Mănăstirea Cernica

Ioan,
Părintele cel Străin”¹²³

Părintele Daniil Sandu Tudor a fost arestat în 1958. Motivul l-a constituit întâlnirile cu cei care formaseră Rugul Aprins. A murit ca un mucenic în închisoarea de la Aiud, după îndelungi înfometări, izolări și bătaii, în ziua de 17 noiembrie 1962, diagnosticul fiind hemoragie cerebrală.

14) Sf. Siluan Ivanovici Antonov Athonitul (1866-1938; canonizat 1987), ucenicul său **Arhimandritul Sofronie Saharov** (1896-1993) și **mișcarea duhovnicească de la Essex** (Anglia); „lucrarea minții, care alcătuiește nucleul adevăratei vieți monahale, se află acum într-o decădere extremă”). Sfântului Siluan Athonitul de la M-rea „Sf. Pantelimon” - mănăstirea rușilor de la Muntele Athos -, după îndelungi rugăciuni, într-o situație extremă, i s-a arătat Mântuitorul Iisus Hristos Care i-a spus: „Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjnuir!”. Arhimandritul Sofronie, după moartea

¹²³ Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)...., p. 47.

starețului Siluan, merge mai întâi la Paris, apoi la Essex în Anglia, unde înființează M-rea „Sf. Ioan Botezătorul”. Printre ucenicii arhim. Sofronie se află și Părintele Rafail Noica, fiul filosofului român Constantin Noica.

O întâmplare interesantă despre stabilirea Părintelui Sofronie în Anglia a fost istorisită de arhimandritul Zaharia ZAHAROU: „Când Părintele Sofronie a cerut să meargă în Anglia, a fost intervievat la Ambasada Britanică din Franța și consulul de acolo l-a întrebat: «Cu ce puteți fi de folos societății noastre?» Părintele Sofronie a răspuns: «Vă vom fi nefolositori; noi nu putem produce nimic, căutăm doar un loc liniștit unde să putem sluji Liturghia.» La care consulul a exclamat: «Ce oameni ciudați!». Dar părintele și-a lăsat acolo cererea de viză și cazul său a ajuns să fie discutat în parlamentul Angliei. Era un moment critic, întrucât primeau foarte greu străini în Anglia. Deși nu-mi amintesc toate amănuntele știu că problema a fost dezbătută în Camera Comunelor și unii parlamentari erau foarte hotărâți să nu-i lase să vină în Anglia, căci Părintele Sofronie ceruse să vină cu toată sinodia («obștea») sa. În arhivele mănăstirii păstrăm documentul guvernamental cu procesul-verbal al dezbaterii. La un moment dat, când discuțiile înclinau cert spre un refuz, un membru al Parlamentului s-a ridicat și a spus: «Nu doriți să-l lăsați pe arhimandrit să vină pentru că ei nu pot contribui cu nimic la economia noastră; astfel, dacă cei doisprezece apostoli ar veni astăzi la Dover, l-ați primi numai pe Iuda, pentru că el are banii!». În acea clipă ministrul-secretar de interne, Butler, a semnat cererile și a zis: «Dați arhimandritului tot ce dorește». Și așa a primit permisiunea, într-acest chip minunat.”¹²⁴

¹²⁴ Arh. Zaharia ZAHAROU, *Lărgiți și voi inimile voastre! (2 Cor.6-13). Lărgirea inimii în teologia Sf. Siluan Athonitul și a Starețului*

Părintele Sofronie Saharov prin cartea sa despre Sfântul Siluan Athonitul, „Viața și învățăturile starețului Siluan”, publicată în principalele limbi de circulație, a trezit interesul multor tineri spre viața duhovnicească.

15) Gheron Iosif Isihastul (Francisc Kottis; n. 2 nov. 1897, sat Levkes, Insula Paros; † 15 aug. 1959, Noul Schit - Muntele Athos)¹²⁵ **și renașterea monahismului mistic în**

Sofronie de la Essex, trad. Monahiile Mariam Vicol, Tecla și Fevronia de la Essex, Ed. Reîntregirea, Alba-iulia, 2009, p. 200-201.

¹²⁵ **Gheron Iosif Isihastul** s-a născut în insula Paros. Hotărârea de a se călugări a luat-o după ce a citit viețile Sfinților și în urma unui vis în care era chemat să slujească în palatele împărătești. La Muntele Athos s-a dus în 1921, la vârsta de 23 de ani, dar a fost dezamăgit pentru că nu a întâlnit un îndrumător duhovnicesc: „După ce am venit în Sfântul Munte am plâns zi și noapte, pentru că nu am găsit ceea ce citisem despre Sfinții Sfântului Munte”; „*Atunci când am venit la Sfântul Munte nu ne-am închis într-o casă, așa cum obișnuiesc mulți să facă. Ci am căutat, am strigat, am plâns. Nu am lăsat munte sau peștera neumblată, căutând îndrumător nerătăcit, ca să ascultăm cuvintele vieții, nu cuvinte zadarnice, neroditoare. Nu am lăsat nici un părinte eremit de la care să nu luăm fie și un pic de folos. Iar unor fiice duhovnicești le scria: am căutat mult, dar n-am găsit decât rânduiala cu mâncare o dată în zi. Nu vă spun câte lacrimi, câtă durere în suflet, cât am strigat de se cutremurau munții, plângând ziua și noaptea pentru că nu găseam rânduiala așa cum citisem în Viețile Sfinților. Toate peșterile Sfântului Munte m-au avut oaspete, pas cu pas am cercetat totul. Precum cerbul care caută un firisor de apă pentru a-și potoli setea, așa căutam să găsesc un duhovnic care să mă învețe vederea și lucrarea cea dumnezeiască*”. Gheron Iosif a dobândit cu timpul rugăciunea neîncetată. Obștea sa, din 1953 până la sfârșitul vieții sale (1959) a viețuit la Noul Schit (Nea Skiti, între Marea Sf. Pavel Athonitul și Schitul Sf. Ana). Ucenicii săi vor fi Părinții duhovnicești care, împreună cu obștile lor, se vor răspândi în tot Muntele Athos după moarte sa. Aceștia vor avea o contribuție esențială la renașterea monahismului Sfântului Munte. Gheron Iosif a fost ca o rădăcină din care au ieșit vlăstarele pentru revigorarea isihastă a Sfântului Munte.

Sfântul Munte Athos (renașterea aghiorită) ¹²⁶ **de la începuturile anilor '70.** Ce a căutat Francisc Kottis la Muntele Athos? „Dorința noastră arzătoare era să găsim un om duhovnicesc care să cunoască din lucrare cele pe care le căutam noi. Căutam peste tot colibe unde auzisem sau credeam că am putea întâlni astfel de oameni isihăști. Peste tot găseam oameni cuvioși și bătrâni care ne dădeau mângâiere și curaj, dar mai mult decât atât n-am întâlnit nicăieri. **Un om care să aibă înlăuntrul lui rugăciunea și contemplația nu am găsit niciunde**” ¹²⁷ (Gheron Iosif Isihastul).

Astfel că a devenit el un asemenea om. De la acest *gheronda* (părinte îmbunătățit; stareț în lb. rusă), „absolvent” al „Universității” din pustia athonită („**Universitatea pustiei l-a învățat acele lucruri de care avem mare nevoie, tainele cerești**”) ¹²⁸, de *meserie isihast* cu o vechime de c. 38 (treizecișopt) de ani pe *cartea de muncă isihastă*, își revendică paternitatea duhovnicească șase mănăstiri (Dionisiu, Filotheu, Konstamonitu, Xiropotamu, Karakalu,

¹²⁶ Monahii de la Muntele Athos (adăpostește în sânul său monahi ortodocși de diferite naționalități) trăiesc în mănăstiri (chinovii), schituri (semi-anahoretism) și chilii izolate (anahoretism). Dintre acestea, rolul principal este jucat de cele 20 de mănăstiri, sub jurisdicția cărora intră și celelalte forme de viață (schituri și chilii). În 2001 erau în Sfântul Munte 2 262 de monahi. Există și două schituri românești: Schitul Prodromu (aparține de M-rea Marea Lavră) și Schitul Sf. Dimitrie-Lacu (aparține de M-rea Sf. Pavel). De asemenea, există și o chilie românească: Chilia Sf. Ipatie (ține de M-rea Vatopedu), unde a fost găzduit Părintele Arsenie Boca în 1939.

¹²⁷ Monahul Iosif Vatopedinul, *Trăiri ale dumnezeiescului har: o epistolă despre viața lui Gheron Iosif Isihastul. Epistole inedite*, trad. ierom. Agapie Corbu, Ed. Sf. Nectarie, Arad, 2008, p. 29.

¹²⁸ Arhim. Efrem, starețul M-rii Filothei, în *Prolog la: Gheron Iosif, Mărturii din viața monahală*, trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2003, p. 20.

Vatoped) dintre cele douăzeci de mănăstiri din Sfântul Munte Athos, fiind părinte duhovnicesc pentru stareții: Efrem Filotheitul, Iosif Vatopedinul, Haralambie Dionisiatul și al altora.

Se socotește că din rădăcina lui Gheron Iosif Isihastul provin direct sau indirect mai bine de o mie de monahi și monahii: „aplicând o tactică neobișnuită, a dat binecuvântare fiecăruia dintre fiii săi duhovnicești să își alcătuiască propria obște. Această neobișnuită opțiune a lui Gheron Iosif nu poate fi înțeleasă separat de perspectiva pe care o avea cu privire la viitorul obștii sale, perspectivă dobândită prin dumnezeiască descoperire. De altfel, cu mulți ani înainte, când un cunoscut al lui, Ioannis Bitsios, l-a întrebat despre trei monahi pe care i-a văzut în preajma lui, dacă fac parte din obște, Gheron Iosif a răspuns: «Da, așa este, fac parte din obștea mea», și a continuat: «Îi vezi pe acești călugări, Iánni? Va veni vremea când ei vor umple Sfântul Munte cu monahi». Astfel, cu opt luni înainte de adormirea sa, în decembrie 1958, s-au format patru obști în colibele de la Nea Skiti, care au devenit apoi poli de atracție pentru tinerii monahi. În paralel, faima acestor părinți isihăști s-a răspândit la mănăstirile din jur, iar două dintre acestea s-au grăbit să invite doi ucenici ai Starețului ca părinți duhovnicești”¹²⁹.

¹²⁹ Prof. Gheorghios I. MANTZARIDIS, *Gheron Iosif Isihastul și renașterea athonită* – partea a II-a [2 oct. 2013] , la: www.pemptousia.ro/2013/10/gheron-iosif-isihastul-si-renasterea-athonita-partea-a-ii-a/ [accesat 11 aug. 2013].

Gheron Iosif Isihastul

Fiind vizitat în data de 14 august 1959 (ziua precedentă morții sale) de către Sotirios Shinas, un editor din Volos, Gheron Iosif a prorocit în legătură cu soarta ucenicilor săi:

„Apoi domnul Shinas l-a întrebat pe Stareț:

- Gheronda, acești călugări sunt ucenicii Sfinției Voastre?

Atunci Starețul a tăcut timp de un minut, după care i-a spus zâmbind:

- Vezi acești călugărași? Într-o bună zi ei vor cuceri Sfântul Munte.”¹³⁰

Și așa s-a întâmplat.

¹³⁰ Arhim. Efrem Filotheitul, *Starețul meu Iosif Isihastul*, trad. Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Ed. Evanghelismos, București, 2010, p. 417.

„Cu o simplă privire ne citea gândurile”¹³¹ mărturisește ucenicul său, arhimandritul Efrem, starețul M-rii Filothei.

Părintele Paisie Aghioritul (n. 1924; d. †12 iul. 1994; înmormântat la M-rea „Sf. Ioan Evanghelistul” Souroti, lângă Tesalonic), la rândul lui, a avut contribuția sa la proiectul de revigorare a mănăstirilor și a vieții isihaste de la Muntele Athos, care a avut loc în 1968 prin popularea Mănăstirii Stavronikita. Viața sa duhovnicească a constituit un model pentru mulți tineri care au ales să-și petreacă restul vieții pe stâncile Athosului. Acești tineri au luat în stăpânire colibe, chiliile, schiturile, formând nucleele de viață isihastă care există astăzi în Sfântul Munte.

Credea că **„din isihasm va veni renașterea Bisericii!”**¹³², însă „pentru ca cineva să fie isihast, trebuie să aibă rugăciunea minții; cei care trăiesc la liniște ori se folosesc de ea, ori discută cu gândurile. Dacă discută cu gândurile, sunt mai flecari decât flecarii. Pentru că celui flecar i se fac observații, este certat și astfel se corectează încet-încet. În timp ce celălalt are impresia că este isihast, dar de fapt își pricinuiește un mare rău”.

În 1963, atunci când Republica monahală a Sfântului Munte sărbătorea împlinirea primului mileniu de istorie, s-a spus că sărbătorirea aceasta constituia „slujba de îngropare” sau chiar „parastasul” monahismului Sfântului Munte. Dar Dumnezeu a rânduit altfel.

¹³¹ Arhim. Efrem, starețul M-rii Filothei, în *Prolog la: Gheron Iosif, Mărturii din viața monahală*, trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2003, p. 15.

¹³² Ieromonahul Isaac, *Viața Cuviosului Paisie Aghioritul*, trad. Ieroschim. Ștefan Nuțescu de la Schitul Lacu-Sf. Munte Athos, Ed. Evanghelismos, București, 2005, p. 463.

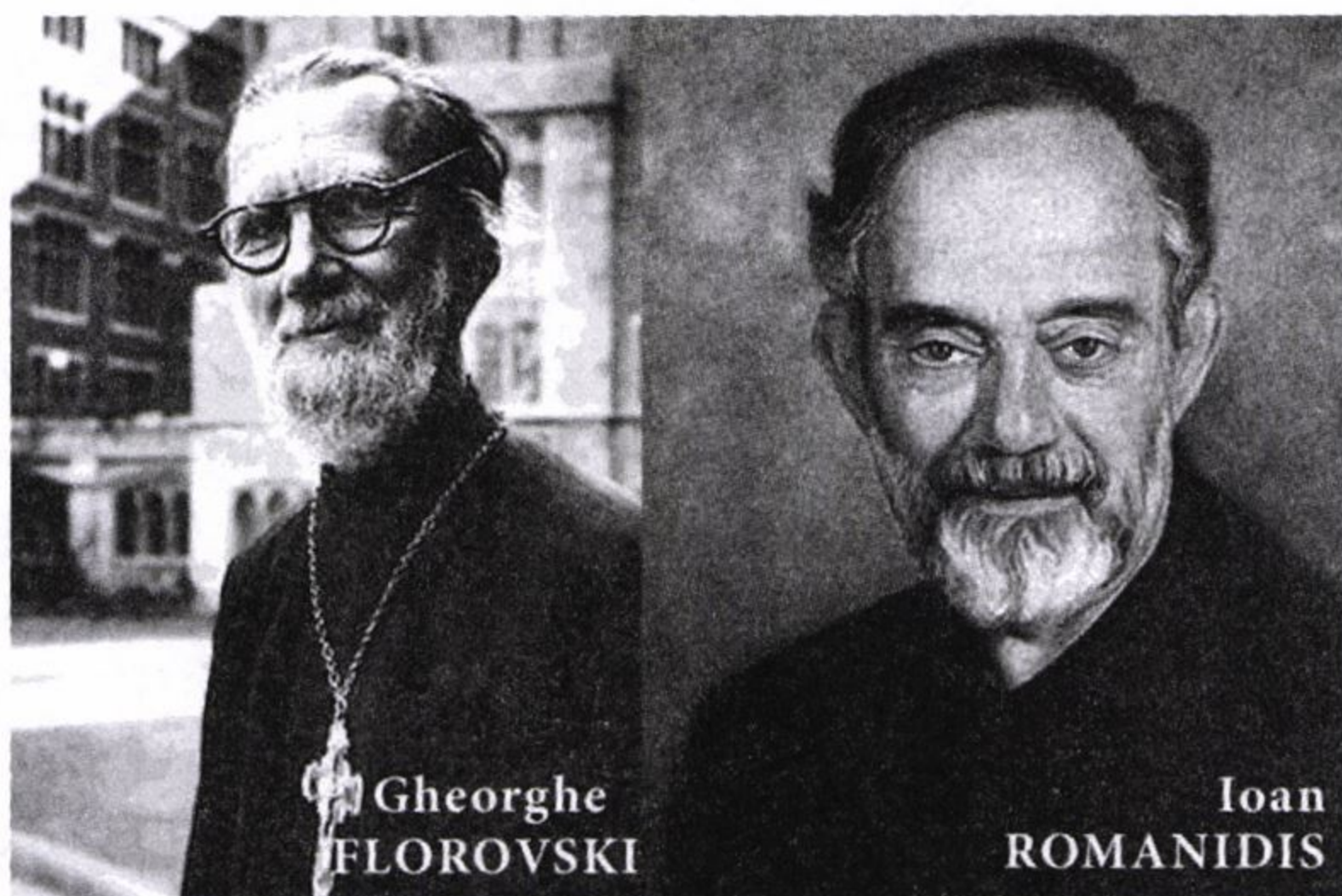
16) Părintele Ioan ROMANIDIS ¹³³ (1927-2001).

Pr. Gheorghe Florovsky le spunea studenților săi: „Să-l ascultați pe Părintele Romanidis pentru că astfel veți deveni buni teologi și mai ales vă veți mântui sufletele” (Mitrop. Ierotei Vlachos). Grecii și ceilalți ortodocși care au fost influențați de teologia sa (pr. prof. Gheorghe Metallinos, mitropolitul Ierotei Vlahos etc.) îi datorează „întoarcerea la considerarea filocalică (ascetico-terapeutică) a credinței, firește la un nivel academic”¹³⁴, căci „ortodoxia a suferit o înstrăinare din cauza faptului că a fost alungat *isihasmul*, care este purtătorul acestei tradiții... pentru că spațiile în care a înflorit acesta au început să se apusenizeze cultural, în Rusia după reforma lui Petru cel Mare, iar în Grecia după Revoluția

¹³³ Părintele Ioan ROMANIDIS (1927-2001), s-a născut la 2 martie 1927 la Pireu (Grecia). Părinții săi i-au pus numele Ioan, în cinstea Sfântului Ioan Rusul (c.1690-1730), la care credincioasa sa mamă avea mare evlavie. Tot în 1927 s-a stabilit împreună cu părinții săi în America (Manhattan, New York), unde va absolvi Facultatea de Teologie „Sfânta Cruce” din Boston (1949), Facultatea de Teologie a Universității Yale (1954). După cursuri de specializare la Seminarul „Sfântul Serghie” (*Saint Serge*) din Paris, la Universitatea Columbia, și la Institutul Teologic rusesc „Sfântul Vladimir” din New York, unde a început o strânsă prietenie cu pr. Gheorghe Florovsky; a obținut titlul de doctor al Facultății de Teologie a Universității Naționale Kapodistria din Atena (1957) și al Facultății de Teologie a Universității Harvard din America; a fost căsătorit și a avut două fete; a fost hirotonit diacon și preot în anul 1951; din anul 1958 a fost profesor la Facultatea de Teologie Holy Cross Brookline, de unde și-a dat demisia în anul 1965, în semn de protest față de îndepărtarea preotului profesor Gheorghe Florovsky de la catedra aceleiași Facultăți de către Arhiepiscopul Iacov al Americii. A fost, de asemenea, profesor la Facultatea de Teologie a Universității Aristotelice din Thessalonice (1968-1984). După moartea tatălui său, mama sa s-a retras ca monahie (maica Evlampia) la Mănăstirea Sourotis (lângă Thessalonice), sub povățuirea harismaticului Părinte Paisie Aghioritul.

¹³⁴ Pr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie...*, p. 171.

de la 1821”, iar în România odată cu școlirea la Cernăuți a viitorilor profesori de Seminarii și Facultăți Teologice.

Teza sa de doctorat, intitulată *Păcatul strămoșesc* (Atena, 1957) „a provocat foarte multe dezbateri și a polarizat foarte mult lumea academică profesională de la Atena, pentru că pune sub semnul întrebării toate șabloanele și principiile pe care se întemeia teologia ortodoxă de la Atena, la acea dată. Toți teologii greci recunosc astăzi că această lucrare de doctorat a schimbat orientarea întregii teologii grecești contemporane și este recunoscut faptul că teologia ortodoxă grecească, care până la acea dată era influențată de idealismul german și de teologia lui Toma D'Aquino, (odată cu apariția acestei lucrări) s-a orientat către sursele patristice”¹³⁵ (Mitrop. Ierotei Vlachos). Părintele Gheorghe Metallinos vorbea de o epocă „ante-Romanidis” și de o epocă „post-Romanidis”: „cuvântul său, care exprima

¹³⁵ Î.P.S. Hieroteos VLACHOS, *Teologia ca trăire din perspectiva învățăturii Părintelui Ioannis Romannidis...*, p. 15.

într-o altă formă învățătura patristică, nu era alcătuit dintr-o simpla juxtapunere de pasaje patristice, ci era întemeiat pe pătrunderea spiritului și experienței lor, dinlăuntrul relației intime cu Dumnezeuul nostru Treimic.

Aceste mărturii despre părintele profesor Ioannis Romanides, alături de propriile mele observații făcute pe baza studiului textelor sale, m-au convins de faptul că putem vorbi de o epocă «ante-Romanides» și de o epocă «post-Romanides». Pentru că este prima dată când teologia universitară a cunoscut, în persoana acestuia, restabilirea legăturii dintre ea însăși și istoria și tradiția liturgică a Bisericii Ortodoxe, ca expresie a experienței trupului ecclesial și ca mărturie a vieții în Hristos, și nu ca expresie a unei cunoașteri științifice autonome, fără o legătură imediată cu lupta credinciosului pentru mântuire”. Înainte ca Părintele Romanidis să treacă în viața de dincolo de mormânt, Mitropolitul Ierotei Vlachos l-a vizitat la spital, unde i-a lăsat ca testament dorința ca teologia ortodoxă din Grecia (și de peste tot în definitiv) să se apropie și mai mult de Părinții Bisericii: „l-am văzut conectat la tot felul de aparate și l-am întrebat: «Părinte, ce spun doctorii despre sănătatea sfinției voastre?». Și a răspuns: «Nu mă interesează sănătatea mea, ci mă interesează teologia» și a început să-mi vorbească despre teologie. Îmi spunea că ar trebui să facem ca teologie în Grecia să se îndrepte și mai mult către Sfinții Părinți”¹³⁶.

¹³⁶ Î.P.S. Hieroteos VLACHOS, *Teologia ca trăire din perspectiva învățăturii Părintelui Ioannis Romannidis...*, p. 15.

Capitolul II

De la Filocalia Sfântului Grigore Teologul la Filocalia de la Sibiu și Sâmbăta de Sus

Cuvântul grecesc **φιλοκαλία** (*filocalia*) care înseamnă, literal, *iubirea de frumusețe* [dumnezeiască], desemnează totodată o colecție de texte de spiritualitate ortodoxă, ascetice („viața activă”) și mistice („viața contemplativă”), „o enciclopedie sau breviar al isihasmului” (Kallistos Ware), o adevărată *bază de date* cu conținut isihast. Aceste *experieri dumnezeiești* au fost consemnate de Părinții Sfinți și scriitorii bisericești între secolele IV-XIV, cuprinzând luptele pentru *purificare de patimi prin virtuți* (credința, frica de Dumnezeu și gândul la Judecată, pocăința, înfrânarea, paza minții sau a gândurilor, răbdarea necazurilor, blândețea și smerenia, nepătimirea), pentru *iluminare* (arătarea deplină a darurilor Sfântului Duh primite prin Taina Mirungerii: *darul sfatului*-discernământului al deosebirii binelui de rău; *darul științei* realizării binelui; *darul cunoștinței* rațiunilor văzute și nevăzute; *darul înțelegerii*; *darul înțelepciunii* „de a-L vedea pe Dumnezeu ca Făcătorul, Susținătorul și Cărmuitorul efectiv al tuturor”¹³⁷) și *desăvârșire prin unirea cu Dumnezeu sau îndumnezeire*, grupate în mai multe cărți/volume.

Sfântul Grigorie Teologul de Nazianz (c.330-390) este cel dintâi care a folosit cuvântul *Filocalie* ca titlu pentru o antologie (alcătuită între 357-360) din vasta operă teologică

¹³⁷ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 217-219.

a *neobositului alegorist*¹³⁸ Origen (c.185-c.253), după care a dat-o (361) spre verificare Sfântului Vasile cel Mare (c.330-379)¹³⁹.

***Filocalia* - istoric**

I. **1769 - Filocalia de la Dragomirna (Moldova)** – tradusă de monahii români din obștea starețului Paisie Velicikovski (1722-94), în limba română (rămasă în manuscris – Ms. rom. 2597, Biblioteca Academiei Române) – prima într-o limbă vorbită.

II. **1782 - Filocalia de la Veneția** a Sfântului. Nicodim Aghioritul (1749-1809) și Macarie Notara al Corintului (1731-1805) – în greaca bizantină neînțeleasă de grecii din secolul al XVIII-lea care se aflau sub puterea otomană; „*Filocalia Părinților neptici culeasă de la sfinții și de Dumnezeu-purtătorii noștri Părinți, în care se arată cum prin filozofia morală a acțiunii practice și contemplației mintea se curățește, luminează și desăvârșește; îndreptată cu cea mai mare grijă iar acum pentru prima dată tipărită pe cheltuiala preacinstului și preaevlaviosului domn Ioan Mavrocordat spre folosul obștesc al ortodocșilor*”; reeditată la Atena în 1893.

III. **1793 - Filocalia (*Dobrotoliubie*) de la Moscova** a școlii monahale a lui Paisie Velicikovski (1722-94; canonizat

¹³⁸ Prof. Dr. Stylianos G. PAPADOPOULOS, *Patrologie: vol. I: secolele II-III*, trad. Adrian Marinescu, Ed. Bizantină, București, 2006, p. 373.

¹³⁹ Prof. Dr. Stylianos G. PAPADOPOULOS, *Patrologie: vol. II: secolul IV (Răsărit și Apus)*, trad. Prof. Dr. Adrian Marinescu, Ed. Bizantină, București, f.a., p. 101, 240, 250.

în 1988) – în slavonă (limbă moartă), în trei volume; reeditată în 1822 (ediția a II-a cu completări).

IV. **1877-1889 - Filocalia în limba rusă (5 vol.)** a Sf. Teofan Zăvorâtul (1815-94; canonizat în 1988; zi de prăznuire 10/23 ian.).

V. **1922 - Filocalia de la Prodromu.** Părintele Arsenie Boca a adus în România transcrieri după această ediție, care au fost valorificate la traducerea *Filocaliei de la Sibiu și Sâmbăta de Sus*: „De asemenea la unele scrieri am folosit și copii de pe manuscrise românești mai vechi de la Atos, aduse de P. C. Sa [Serafim Popescu] și de Părintele Arsenie” (Filocalia, Vol. 1, Ed. II, 1947). **Filocalia de la Prodromu** a fost inițiată în 1893 și definitivată în 1922 de către monahii români de la Schitul românesc Prodromu de la Muntele Athos și urma să fie publicată în România. Pentru alcătuirea acestei Filocalii, monahii prodromiți s-au folosit de vechile traduceri de la Neamț și Secu, realizate de monahii din obștea Sf. Paisie Velicikovski. Traducerea în limba română a textelor care n-au fost găsite printre manuscrisele școlii paisiene, a fost realizată de către monahul Ignatie Transilvăneanul de la Schitul Ivirului. O copie a fost trimisă la M-rea Frăsinei episcopului Gherasim Safirin, care încurajase proiectul traducerii. Trecerea în viața de dincolo de mormânt a acestui episcop va împiedica publicarea acestei versiuni. Nichifor Crainic ajunge în posesia acestei copii a traducerii (incompletă; mai precis vol. 1 fără *Însămnările introductive* unde se specificau traducătorii) pe care o atribuie eronat

episcopului Gherasim Safirin¹⁴⁰.

VI. 1946-48 - Filocalia de la Sibiu și Sâmbăta de Sus (vol. I-IV) – Părinții Dumitru Stăniloae și Arsenie Boca; texte revăzute (cel puțin vol. I) „din punct de vedere al formei literare”¹⁴¹ de gânditorul Nichifor Crainic în iarna 1944-1945, cât timp a stat ascuns la Mănăstirea Brâncoveanu.

Mitropolitul Kallistos Ware, gândindu-se la istoria Filocaliei, constata că „sunt cărți ce par a fi scrise mai puțin pentru timpul lor și mai mult pentru generațiile viitoare... Adevărată «bombă cu întârziere» duhovnicească, *Filocalia* este cu siguranță una dintre acestea. Adevărata epocă a Filocaliei este mai degrabă secolul nostru decât cel de-al XVIII-lea”¹⁴².

Același Mitropolit Kallistos Ware, analizând unitatea interioară a *Filocaliei* (*The inner unity of the Philokalia*), sesizează trei caracteristici comune ale textelor autorilor filocalici¹⁴³:

a) **Domeniul de aplicare** (obiectivul general) **este actul interior** (*The General Scope of the Philokalia: Inner*

¹⁴⁰ Virgil CÂNDEA, *Din nou despre Filocalia de la Prodromul*, în: *Închinare lui Petre S. Năsturel la 80 de ani*, Ed. Istros, Brăila, 2003, p. 653-657.

¹⁴¹ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89-91 [Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, Nichifor Crainic, București]; Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 524-532.

¹⁴² P. S. Kallistos WARE, *Rugăciune și tăcere în spiritualitatea ortodoxă...*, p. 117.

¹⁴³ Kallistos WARE, Bishop of Diokleia, *The inner unity of the Philokalia and its influence in East and West*, Ed. Alexander S. Onassis Public Benefit Foundation, Athens 2004, www.myriobiblos.Gr/texts/english/wear_innerunity2.html [accesat 4 iul. 2014].

Action), descoperirea Împărăției lui Dumnezeu care este înlăuntrul nostru (Luca 17, 21: „Și fiind întrebat de farisei când va veni împărăția lui Dumnezeu, le-a răspuns și a zis: Împărăția lui Dumnezeu nu va veni în chip văzut, Și nici nu vor zice: Iat-o aici sau acolo. Căci, iată, **împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru!**”; Matei 13, 44: „Asemenea este împărăția cerurilor cu o comoară ascunsă în țarină, pe care, găsind-o un om, a ascuns-o, și de bucuria ei se duce și vinde tot ce are și cumpără țarina aceea”). Kallistos Ware susține că *trezvia* (νῆψις, *nepsis*; *sobrietate, cumpătare duhovnicească, vigilență, priveghere*) și *isihia* (ἡσυχία, *isihia*; *liniște interioară a inimii*; „vărsare de gânduri”- Sf. Grigorie Sinaitul) sunt cele două concepte prin care poate fi rezumat mesajul Filocaliei;

b) **Scopul principal e îndumnezeirea** (*The Basic Aim: Deification*), adică unirea cu Dumnezeu (θεώσις): „Fiți, dar, voi, desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” – *Predica de pe munte*, (Mat. 5, 48). Credinciosul atinge asemănarea *după har* cu Dumnezeu: „să vă faceți părtași dumnezeieștii firi” (II Petru 1, 4); „Cuvântul S-a făcut om, pentru ca noi să devenim Dumnezeu” (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Întrupare*, 54);

c) **Mijlocul** (pentru îndeplinirea scopului) e **chemarea continuă a Sfântului Nume al lui Iisus** (*The Means: Continual Invocation of the Holy Name*), adică *Rugăciunea lui Iisus*: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul!”.

Tot episcopul luminat Kallistos Ware, într-un studiu

separat, expune cele patru calități ale *Rugăciunii lui Iisus*¹⁴⁴:

1) **Simplitate și flexibilitate** („accesibilă oricărui creștin, dar ea conduce în același timp spre cele mai adânci taine ale contemplației. Oricine își propune să rostească Rugăciunea lui Iisus mult timp în fiecare zi și, mai mult decât atât, cine vrea să recurgă la controlul respirației și la alte exerciții fizice legate de rugăciune are, fără îndoială, nevoie de un stareț, de o călăuză duhovnicească experimentată. Asemenea călăuze sunt foarte rare în zilele noastre. Dar cei ce nu au contact personal cu un stareț pot totuși să practice Rugăciunea fără nicio teamă atâta vreme cât o fac un timp limitat – la început nu mai mult de 10-15 minute odată - și atâta vreme cât nu încearcă să intervină în ritmurile naturale ale corpului”, p. 25; „deosebit de ajutătoare în momentele de tensiune și de mare neliniște; «Mâinile la muncă, mintea și inima cu Dumnezeu» - Sf. Teofan Zăvorâtul”, p. 27);

2) **Integralitate** („cuprinde tot adevărul Evangheliei” p. 31; „include cele două taine principale ale credinței creștine, Întruparea și Treimea. Unde apare Întruparea? Se subînțeleg cele două naturi ale lui Hristos Dumnezeu-Omul (*Theanthropos*): **omenitatea**: „El este chemat cu numele lui de om, Iisus, pe care Maica Lui, Maria, I L-a dat după naștere Lui la Betleem; **dumnezeirea** Lui veșnică: Iisus este numit și „Domn” și „Fiu al lui Dumnezeu”. Sfânta Treime apare implicit (Tatăl: se vorbește de Fiul lui Dumnezeu, deci Fiul are un Tată; Fiul apare explicit; Sfântul Duh: „nimeni nu poate spune Domn este Iisus decât în Duhul Sfânt” (I Cor. 12, 3);

3) **Puterea Numelui** („puterea și slava lui Dumnezeu

¹⁴⁴ P.S. Kallistos WARE, *Puterea Numelui sau despre Rugăciunea lui Iisus*, în: P.S. Kallistos WARE, *Rugăciune și tăcere în spiritualitatea ortodoxă...*, p. 24.

sunt prezente și lucrătoare în Numele Lui; a invoca Numele lui Dumnezeu cu atenție și în mod deliberat înseamnă a te aduce pe tine în prezența Lui, a te deschide față de energia Lui, a I te oferi ca un instrument și ca o jertfă vie în mâinile Lui; Numele este putere”, p. 35-36);

4) Disciplina duhovnicească a repetării perseverente (unificare a energiilor/lucrărilor sufletești, interioritate, exerciții respiratorii - poziția exterioară, controlul respirației, căutarea lăuntrică) Contextul Rugăciunii lui Iisus este cel al *credinței* și al *comunității* (în Biserică).

Treptele desăvârșirii (Cărarea Împărăției Lăuntrice)		
1.	Curățirea de patimi (gr. κάθαρσις, catharsis)	Asceza (gr. ἄσκησις, askesis); Praxis-ul
2.	Iluminarea (gr. φωτισμός, fotismos)	Conemplația (gr. θεωρία, teoria); Teologia mistică
3.	Îndumnezeirea (gr. θέωσις, teosis)	

Praxis-ul (viața activă) și contemplația „nu trebuie să fie privite ca două stadii succesive – una încetând când începe cealaltă – ci, mai degrabă, ca două trepte ale experienței duhovnicești ce se întrepătrund și sunt simultan prezente în viața de rugăciune. Fiecare este chemat să lupte pe planul praxis-ului până la sfârșitul vieții”. (Mitrop. Kallistos WARE)

Atenție! „Isihasmul nu trebuie înțeles cumva ca un cult magic al numelui lui Iisus, investit cu atribuții de talisman miraculos, care ar sta în afară de noi și la dispoziția bunului nostru plac. El e o artă a contemplației, dar o artă condiționată de cea mai riguroasă și mai pură asceză. Puterile îndumnezeitoare din numele Mântuitorului se desfac ca o

explozie de lumină lăuntrică numai în ființa devenită fără prihană și translucidă prin eliminarea ultimului rest de răutate. Prin Iisus ajungi asemenea cu Dumnezeu după ce ai ajuns asemenea cu Omul cel fără păcat dintr'Însul.”¹⁴⁵

În spiritualitatea ortodoxă se propun următoarele condiții pentru ca mintea să ajungă la starea rugăciunii curate:

a) *Ca mintea să se întoarcă de la lucrurile din afară în lăuntrul său, spre inima sa, părăsind orice obiect;*

b) *Să mențină în preocuparea ei numai câteva cuvinte adresate lui Iisus, adică pomenirea Lui stăruitoare, ca mijloc care o ajută să se strângă din împrăștiere, și o îndrumă spre ținta cea unică la care trebuie să ajungă*¹⁴⁶.

Prin întoarcerea minții, adică a lucrării ei, în inimă, având ca preocupare permanentă scurta rugăciune adresată lui Iisus, se obțin următoarele lucruri:

a) *Mintea nu mai e primejduită să fie furată de gânduri pătimase, devenind unitară și concentrată;*

b) *Prin această concentrare și prin numele lui Iisus își ferește și lăuntrul său de gânduri păcătoase;*

c) *Mintea ce vrea să se întoarcă spre inimă, găsește greu locul său. La început trebuie să lupte din greu cu gândurile din jurul ei. Pătrunzând în inimă, acolo îl găsește pe Iisus aflat acolo de la Taina Botezului;*

d) *Starea aceasta se numește deschiderea inimii deoarece este cuprinsă de dragostea față de Mântuitorul Iisus Hristos*¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Nichifor CRAINIC, „Rugăciunea lui Iisus”, Revista Gândirea, anul XVII, nr. 5, mai 1938, p. 218.

¹⁴⁶ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 293.

¹⁴⁷ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 297.

Sir Steven Runciman constata în celebra sa lucrare „*Marea Biserică în captivitate*”: „Biserica Ortodoxă și-a extras mare parte din forța sa din vechea sa tradiție mistică. Puterea de a supraviețui dezastrelor lumești stă în mare parte în acceptarea de către ea a tainei transcendente a divinității”¹⁴⁸.

Etapele *Filocaliei* românești din secolul XX

1. 1937 - Nichifor Crainic descoperă că *Filocalia* fusese tradusă în românește (cu litere chirilice) încă de pe vremea Sfântului Paisie Velicikovski, mărturisind acest lucru într-o scrisoare către filosoful Lucian Blaga: „în vara asta am dat peste o adevărată comoară: am descoperit că celebra colecție mistică a ortodoxiei, *Filocalia*, e tradusă în românește încă de acum 150 de ani! N-a fost tipărită însă, ci a rămas în manuscrise chirilice pentru uzul călugărilor subțiați cu duhul. Un monah, destul de simplu, nu știu cum a ajuns la ideea de a porni pe urmele ei, de a aduna manuscris cu manuscris de prin hârtoagele vechi, de a le transcrie și de a reface colecția. El mi-a pus-o la îndemână, cinci volume de câte 3-4000 de pagini compacte! Înțelegi bucuria mea frenetică: e tocmai ceea ce căutam pentru a-mi documenta ortodox cursul de mistică. Toată vara am citit-o și mi-am scos note, astfel că redactarea nouă a cursului, pe care eram hotărât s-o fac pe vară, am amânat-o pe această iarnă. O dificultate destul de mare e că traducerile acestea vechi se împotmolesc vizibil la paginile unde e vorba de contemplație în limbaj filosofic. Tălmăcitorii noștri știau grecește, dar n-

¹⁴⁸ Steven RUNCIMAN, *Marea Biserică în captivitate...*, p. 316.

aveau termeni intelectuali în românește. Arhaiștii noștri, care se entuziasmează de vechile traduceri, nu știu ce spun. Afară de cele cu caracter, nicio traducere veche nu merită să fie actualizată, fiindcă toate sunt incomplete, ca limbaj, când se întâlnesc cu nobila gândire greacă. Iar *Filocalia* îndeosebi cuprinde autori de o nebănuită subtilitate filosofică și lingvistică. Teologia noastră de până acum n-a cunoscut decât «buricul» isihasmului, hrănit din *Filocalie*”¹⁴⁹.

2. Mai 1938 – Nichifor Crainic publică în Revista *Gândirea* un mic articol despre *Filocalie*, în care menționează despre manuscrisul primit de la fostul episcop Gherasim Safirin, împrumutat pentru a-l îndrepta și a face demersuri pentru tipărirea lui: „O nouă traducere ne-a dat-o regretatul episcop Gherasim Safirin. E făcută după ediția greacă de la 1893 și nu conține decât volumul I și încă nici acesta întreg. Versiunea lui Safirin, fără să fie literară și întru totul corectă, e cea mai bună; traducerile paisiene sunt ilizibile mai ales în pasajele filozofice ale tratatelor. Manuscrisul lui Gherasim Safirin e proprietatea sfintei Mănăstiri Frăsinei, unde l-a lucrat. El se găsește astăzi la noi, ridicat cu obligații scrise de a-l îndrepta și tipări în folosul mănăstirii”¹⁵⁰. Această variantă a lui Safirin, după cum arată academicianul Virgil Cândea (1927-2007) în articolul „Din nou despre *Filocalia* de la Prodromul”, nu este o traducere a lui Gherasim Safirin, ci este un manuscris aparținând monahilor de la Schitul Românesc Prodromu. Virgil Cândea ne informează, în același studiu, că cel care a observat acest lucru este Pr. Tudor

¹⁴⁹ Nichifor Crainic către Lucian Blaga, *Scrisoare din 17 septembrie 1937*, în Revista *Manuscriptum*, an XXVI, nr. 1-4/1995 (98-101), f. 140.

¹⁵⁰ Nichifor CRAINIC, *Cronica mărunță*, în Revista *Gândirea*, anul XVII, nr. 5, mai 1938, p. 280.

Ciocan¹⁵¹.

3. Iunie 1938 – Nichifor Crainic propune publicarea Filocaliei. Se discută în ședința Sfântului Sinod din ziua de 28 iunie 1938, Mitropolitul Nicolae Bălan „arată că dată fiind însemnătatea acestei opere ascetice și mistice, și apreciind marele folos duhovnicesc ce va izvorî de pe urma tipăririi ei în românește, își ia îndatorirea să o editeze în tipografia arhidiecezană din Sibiu”:

„Ședința din ziua de 28 Iunie 1938

Sumarul ședinței.

Ședința se deschide la orele 9 dimineața, în palatul patriarhal, sub președinția Înalt Prea Sfințitului Patriarh Miron.

Secretar de ședință: P.S. Arhiereu Galaction Craioveanul...

Tem. Nr. 1775/938. D-l Profesor universitar Nichifor Crainic, de la Facultatea de Teologie din București, intervine prin Ministerul Cultelor și Artelor cu rugămintea de a i se da sprijinul cuvenit în vederea tipăririi «Filocaliei».

Chestiunea se declară de urgentă și se ia în discuție.

Î.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului arată că dată fiind însemnătatea acestei opere ascetice și mistice, și apreciind marele folos duhovnicesc ce va izvorî de pe urma tipăririi ei în românește, își ia îndatorirea să o editeze în tipografia arhidiecezană din Sibiu.

Sfântul Sinod ia act cu mulțumire de hotărârea D-lui profesor Nichifor Crainic de a tipări Filocalia, și îndeamnă pe PP. SS. Membri ca după apariția cărții să sprijine răspândirea ei.

Mulțumește Î.P.S. Mitropoliti Nicolae al Ardealului pentru bunăvoința cu care s-a oferit să tipărească Filocalia și-l asigură de tot sprijinul pentru răspândirea acestei cărți...

Președinte

(ss) Miron [Cristea]

Secretar

*†Galaction Craioveanul”.*¹⁵²

¹⁵¹ Virgil CÂNDEA, *Din nou despre Filocalia de la Prodromul...*, p. 655.

4. 12 martie – 8 iunie 1939 – Diaconul Zian Vălean Boca a mers la Muntele Athos de unde s-a întors cu transcrieri după *Filocalia de la Prodromu* (1922).

5. Nichifor Crainic în timpul când s-a ascuns la Sibiu (toamna 1944) i-a întâlnit pe părinții Dumitru Stăniloae și Arsenie Boca, lucrând la traducerea *Filocaliei*: „[Arsenie Boca] știu că avea legături cu toți preoții și profesorii de teologie din Sibiu și în special cu profesorul Dumitru Stăniloae cu care traducea împreună o voluminoasă colecție de cărți de teologie ce poartă numele generic de «Filocalia»”¹⁵³.

Părintele Dumitru Stăniloae, care știa bine greacă bizantină (o studiasse la Universitatea din München, în primul semestru al anului 1928, la seminarul de istorie și filologie bizantină al prof. August Heisenberg), impulsionat și ajutat de Părintele Arsenie Boca, a început traducerea *Filocaliei*, folosindu-se totodată și de transcrierile aduse de Părintele Arsenie de la Muntele Athos: „Cineva [Părintele Arsenie Boca ?] mi-a adus de la Sfântul Munte un exemplar în grecește al *Filocaliei*, în două volume «in folio» și eu am prezentat-o în consiliu profesoral, colegilor mei de la Teologie și am zis: «Hai să luăm fiecare câte o parte să o traducem, că e o carte minunată!». Nu s-au apucat. Atunci m-am apucat eu și am tradus cât am stat la Sibiu, vreo trei ani, patru volume. Pe urmă n-am mai putut să tipăresc pentru că a venit comunismul și am început din '77 să le tipăresc și pe celelalte, în total 12 volume. *Filocalia* este o carte de trăire

¹⁵² Ședința Sfântului Sinod din ziua de 28 iunie 1938, în: *Revista Sfântului Sinod, Supliment Desbaterile Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române – sesiunea ordinară din 1938*, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1938, p. 56.

¹⁵³ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-88 [Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, Nichifor Crainic, București].

reală cu Dumnezeu. Pe Dumnezeu nu-l cunoaștem numai teoretic, ci Îl cunoaștem și practic, prin rugăciune și despățimire”.¹⁵⁴

6. Nichifor Crainic a stat ascuns (iarna 1944-1945) la M-reă Brâncoveanu, timp în care a revăzut și corectat textele (cel puțin vol. I al Filocaliei) „din punct de vedere al formei literare”¹⁵⁵.

7. **1946-48** – publicarea primelor patru volume din **Filocalia de la Sibiu și Sâmbăta de Sus** (vol. I-IV) – Părinții Dumitru Stăniloae și Arsenie Boca.

Conținutul celor patru volume este următorul:

Vol. I. Sfântul Antonie cel Mare (251-356; Învățăături despre viața morală); **Evagrie Ponticul (345-399;** Schiță monahicească; Capete despre deosebirea gândurilor; Din capetele despre trezvie; Cuvânt despre Rugăciune); **Ioan Casian (360-435;** Despre cele opt gânduri ale răutății; Cuvânt despre Sfinții Părinți din Skkit); **Nil Ascetul (sec. V;** Cuvânt ascetic); **Marcu Ascetul (sec. V-VI;** Despre legea duhovnicească; Despre cei ce cred că se îndreptează din fapte; Despre Botez; Epistolă către Nicolae Monahul); **Diadoch al Foticeei (sec. V;** Cuvânt ascetic în 100 de capete); **Isaia Pustnicul (†491;** Despre păzirea minții în 27 de capete)

Vol. II. Sfântul Maxim Mărturisitorul (580-662; Cuvânt ascetic; Capete despre dragoste; Capetele teologice

¹⁵⁴ Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Mitrop. Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994, p. 58.

¹⁵⁵ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89-91 [Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, Nichifor Crainic, București]; Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 524-532.

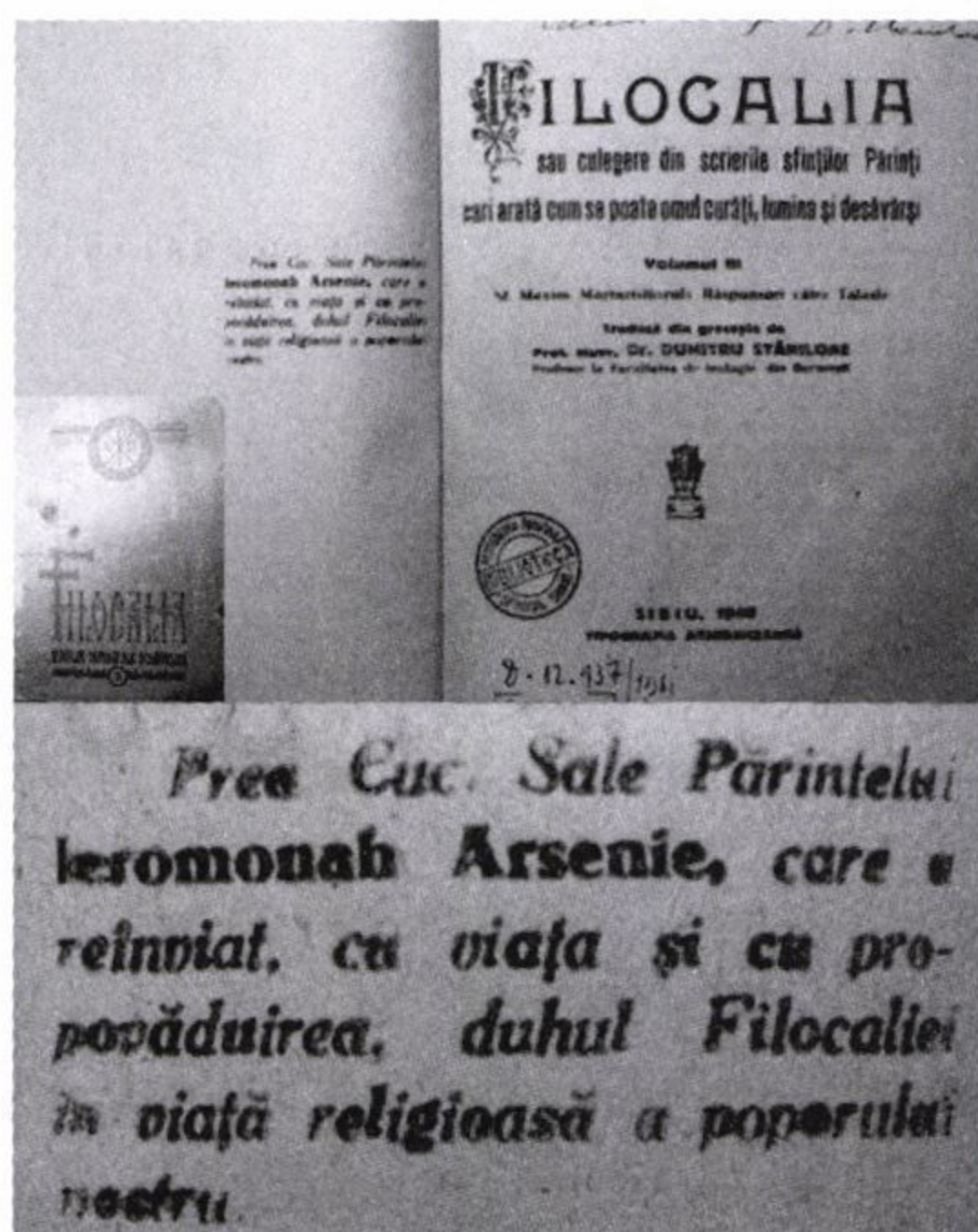
(gnostice); Întrebări, nedumeriri și răspunsuri; Tâlcuire la Tatăl nostru)

Vol. III. Sfântul Maxim Mărturisitorul (580-662; Răspunsuri către Talasie - titlul sub care se ascunde lucrarea Sf. Maxim intitulată: „Despre diferite locuri grele din Sfânta Scriptură”)

Vol. IV. Talasie Libianul (sec. VII; Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte); **Isihie Sinaitul (sec. VIII-IX;** Cuvânt despre trezvie și virtute); **Filotei Sinaitul (sec. IX-XI;** Capete despre trezvie); **Ioan Carpatiul (sec. V-VII;** Una sută capete de mângâiere); **Avva Filimon (sec. VI-VII;** Despre Avva Filimon); **Sf. Ioan Damaschin (†749;** Cuvânt de suflet folositor); **Teodor al Edesei (Una sută capete, Cuvânt despre contemplație); Teognost (sec. XIII;** Despre făptuire, contemplație și preoție); **Ilie Ecdicul (sec. XI-XII;** Culegere din sentințele înțelepților); **Teofan Monahul (Scară)**

Rolul esențial al Părintelui Arsenie Boca pentru apariția *Filocaliei* a fost evidențiată de către Părintele Dumitru Stăniloae în prefețele volumelor I-IV apărute în 1946-1948. Filocalia reeditată după evenimentele din 1989, fie la editura Harisma, fie la editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, nu este integrală. A fost trunchiată de prefețele primelor patru volume. Ne-am fi așteptat la aceste manevre înainte de 1989, în perioada comunistă, pentru a trece de cenzură și a putea a fi tipărite cărțile. Eliminarea prefețelor nu s-a făcut numai din cauza lipsei de profesionalism (toate cărțile, e normal, să-și păstreze prefața inițială la eventualele reeditări mai ales când se specifică metoda de lucru, sursele traducerilor și contribuția persoanelor implicate). De ce au fost cenzurate?

Pe cine putea să deranjeze numele Părintelui Arsenie Boca? Acum nu mai era „ctitor de frunte al Filocaliei românești”? Celelalte dedicații de pe volume care nu aveau legătură cu numele Arsenie Boca au fost păstrate, însă dedicația de pe volumul al III-a, dedicat exclusiv Părintelui Arsenie Boca, a fost eliminată. Editorii nu cred să fi avut vreo vină, ci poate cei care dețin drepturile de autor.

DEDICAȚIA de pe *Filocalie*, Vol. III (Sibiu, 1948).

Încă un semn care ne descoperă faptul că nu s-a dorit ca numele Părintelui Arsenie Boca să apară: volumul al IV-lea, apărut la editura Harisma, în 1994. Este singurul volum, din ediția respectivă, care conține prefața din 1948, însă a fost eliminată exact următoarea frază:

„Iar P.C. Păr. Ieromonah Arsenie [Boca], cu binecuvântarea Î.P.S. Mitropolit Nicolae, a continuat să dea același sprijin hotărâtor prin abonamentele făcute”.

Deci, aceasta este singura frază eliminată din ediția *Filocaliei Sfințelor Nevoințe ale desăvârșirii*, vol. 4, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae [†5 oct. 1993] membru al Academiei Române, ediția a II-a, Ed. Harisma, București, 1994, p. 11. Editorii exprimă mulțumirile lor d-nei Lidia Stăniloae, d-lui Dumitru Ionescu etc. Ediția a fost îngrijită de Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu, corectura textului grec de Pr. Prof. Dr. Ștefan Alexe, redactor Nicolae Prelipceanu. Oare cei care s-au ocupat de lucrul acesta nu cunoșteau cuvântul psalmistului: „Nu vă atingeți de unșii Mei și nu vicleniți împotriva profeților Mei” (Psalmul 104,15)?

Privitor la ediția *Filocaliei* de la editura Humanitas (apărută între edițiile Harisma și Institutul Biblic), putem observa că au fost eliminate prefețele primelor două volume, a fost scoasă și dedicația de pe volumul al III-lea dedicat Părintelui Arsenie Boca (dedicațiile primelor două volume au fost păstrate!). Au păstrat totuși prefețele volumelor III și IV.

Redăm mai jos textele din anii 1946-1948, în care este subliniat sprijinul oferit de către Părintele Arsenie Boca pentru publicarea *Filocaliei*:

Filocalia de la Sibiu și Sâmbăta I

Vol. I (Sibiu, 1946)

„Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși, Vol. I, trad. din grecește de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Academia teologică «Andreiană», Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946” (1500 exemplare)

1. Dedicatie (p. IV.):

„Doamne, primește munca acestei
traduceri ca pe o rugăciune pentru sufletul
scumpei mele copile Mioara”

2. Cuvânt înainte (p. V-XII) redactat la „Sibiu, la
Întâmpinarea Domnului, [2 feb.] 1946”, în care
menționează (p. XI.):

„Un cuvânt de mulțumire trebuie să aduc
P. C. Părinte Ieromonah Arsenie Boca de la
Mănăstirea Brâncoveanu, care o scris după
dictatul nostru o mare parte din traducere la
prima ei redactare.

Tot P. C. Sa a executat și coperta”.

Filocalia de la Sibiu și Sâmbăta I (ediția 2)

Vol. I, ediția II (Sibiu, 1947)

*Filocalia sau culegere din scrierile sfinților
Părinți cari arată cum se poate omul curăți,
lumina și desăvârși, Vol. I, Ed. II, trad. trad.
din grecește de Prot. Stavr. Dr. Dumitru
STĂNILOAE, Profesor la Academia
teologică «Andreiană», Institutul de Arte
Grafice «Dacia Traiană» S.A., Sibiu, 1947*

1. Dedicatie (p. II):

„Întru pomenirea părinților mei: Irimie și Reveca”

2. Cuvânt înainte (p. III-IV) redactat la „București, la
Înălțarea Domnului, 1947”, în care se menționează (p.
III-IV):

„Ajutorul hotărâtor la tipărirea acestui
volum l-a dat însă iarăși bunul meu fost student,
Părintele Ieromonah Arsenie de la mănăstirea
Brâncoveanu.

Datorită abonamentelor masive ce le-a

procurat P.C. Sa, am putut face față unor greutăți ce se ridicau ca munții în calea tipăririi acestui volum. P.C. Sa poate fi numit pe drept cuvânt ctitor de frunte al Filocaliei românești.

După imboldul ce mi l-a dat neconținut la traducerea acestei opere, acum susține cu putere neslăbită lucrarea de tipărire. Dacă Dumnezeu va ajuta să apară întreaga operă în românește, acest act va rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale și de mișcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul mănăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiției ortodoxe și cu mijloacele celei mai curate duhovnicii, ale învățăturii stăruitoare și ale dragostei de suflete”.

Filocalia de la Sibiu și Sâmbăta II

Vol. II (Sibiu, 1947)

Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși, Vol. II: Din scrierile Sf. Maxim Mărturisitorul, trad. trad. din grecește de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din București, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947

1. Dedicatie (p. II):

„Întru pomenirea părinților mei: Irimie și Reveca”

2. Cuvânt înainte (p. III-IV) redactat la „București, la Înălțarea Domnului, 1947”, în care se menționează (p. III-IV.):

„Ajutorul hotărâtor la tipărirea acestui volum l-a dat însă iarăși bunul meu fost student, Părintele Ieromonah Arsenie de la mănăstirea Brâncoveanu.

Datorită abonamentelor masive ce le-a procurat P.C. Sa, am putut face față unor greutăți ce se ridicau ca munții în calea tipăririi acestui volum. P.C. Sa poate fi numit pe drept cuvânt ctitor de frunte al Filocaliei românești.

După imboldul ce mi l-a dat neconținut la traducerea acestei opere, acum susține cu putere neslăbită lucrarea de tipărire. Dacă Dumnezeu va ajuta să apară întreaga operă în românește, acest act va rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale și de mișcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul mănăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiției ortodoxe și cu mijloacele celei mai curate duhovnicii, ale învățăturii stăruitoare și ale dragostei de suflete”.

Filocalia de la Sibiu și Sâmbăta III

Vol. III (Sibiu, 1948)

Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși, Vol. III: Sf. Maxim Mărturisitorul: Răspunsuri către Talasie, trad. trad. din grecește de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din București, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948

1. Dedicatie (p. 2):

„Prea Cuc.[ernicieii] Sale Părintelui Ieromonah Arsenie [Boca], care a reînviat, cu viața și cu propovăduirea, duhul Filocaliei în viața religioasă a poporului nostru.”¹⁵⁶

¹⁵⁶ Această dedicație a fost eliminată din toate edițiile Filocaliei tipărite după 1990.

2. Cuvânt înainte (p. I - XVI) redactat la „București, Botezul Domnului, [6 ian.] 1948”, în care menționează (p. I-II):

„Mai înainte de a spune câte ceva despre scrierea ce-o publicăm în acest volum, mă simt dator să mulțumesc, într-o măsură chiar mai mare decât am făcut în prefețele primelor două volume, Părintelui Ieromonah Arsenie [Boca] pentru apariția acestei scrieri în românește. De la scrierea aceasta a pornit munca mea de tălmăcire în iarna anului 1943/44, și ceea ce mi-a dat curaj să lupt până la capăt cu greutatea neobișnuit de mari ale textului grecesc a fost – pe lângă înțelegerea iubitoare a soției mele – stăruința întăritoare a Părintelui Arsenie, care a stat lângă mine tot timpul traducerii, scriind întreg textul românesc în prima formă pe care am reușit să i-o dau.

După isprăvirea ei a venit gândul și curajul de a porni la tălmăcirea *Filocaliei*. Dar recunoștință și mai mare i se cuvine pentru tipărirea ei. La decretarea stabilizării monetare, în 15 august 1947, erau tipărite din acest volum de abia vreo 160 de pagini și în lipsa de bani ce-a urmat perspectivele și făgăduințele pe cari mă bizuiam, când anunțam în prefața vol. II pornirea volumului de față, au căzut la pământ. Credeam că va trece timp îndelungat până se va putea relua tipărirea. Iată însă că ceea ce nu mă așteptam s-a realizat.

Datorită abonamentelor pe care în cea mai mare parte le-a adunat P.C. Sa – cu binecuvântarea Î.P.S. Mitropolit Nicolae –, tipărirea volumului a fost dusă până la capăt.

Se poate spune fără exagerare că fără Părintele Arsenie și fără mișcarea religioasă trezită în jurul mănăstirii Brâncoveanu, manuscrisele acestea ale *Filocaliei* ar fi avut și ele soarta pe care

au avut-o alte manuscrise ale ei și ale altor traduceri păstrate în bibliotecile mănăstirilor.

O repet: P.C. sa împreună cu mișcarea religioasă din jurul Mănăstirii Brâncoveanu sunt ctitorii *Filocaliei românești*. Se vede că duhul Filocaliei, pe care l-a reînviat P.C. sa în viața religioasă a poporului nostru, a fost condiția de maturitate pentru apariția scrierilor din *Filocalie* la lumina tiparului în românește. Cu cea mai mare însuflețire au răspuns la apelul P.C. sale brașovenii mei, care au dovedit aceeași dragoste de carte și de ortodoxie ca și înaintașii lor de totdeauna.

Trebuința ca Părintele Arsenie să fie aproape de locul tipăririi și obișnuința prietenilor mei, tipografii de la Arhidiecezana din Sibiu, cu scrisul meu m-a făcut să tipăresc și acest volum, și cred că și cel următor, tot la Sibiu, deși mi-ar fi fost, din alte puncte de vedere, cu mult mai la îndemână să le tipăresc la București.”

Filocalia de la Sibiu și Sâmbăta IV

Vol. IV (Sibiu, 1948)

Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși, Vol. IV, trad. trad. din grecește de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din București, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948

1. Fără dedicație

2. Cuvânt înainte (p. V - VII), în care menționează (p. VII.):

„Greutăților materiale ale tipăririi le-am putut

face față în mare măsură prin ajutorul dat de I.P.Sf. Patriarh Iustinian, care a binevoit, cu o promptă înțelegere, să dispună plasarea, a trei sute de exemplare din primele 3 volume (câte 100 din fiecare) între preoții din Arhiepiscopia Bucureștilor, act pentru care îi exprim întreaga mea gratitudine. P.S. Episcopul Nicolae al Clujului de asemenea a angajat pentru eparhia Sa 100 de exemplare. Un însuflețit sprijinitor și răspânditor al cărții s-a arătat P.C.Păr. Dr. Ilarion Felea, rectorul Academiei teologice din Arad, la îndemnul P.S.Sale Episcopul Andrei.

Iar P.C. Păr. Ieromonah Arsenie [Boca], cu binecuvântarea Î.P.S. Mitropolit Nicolae, a continuat să dea același sprijin hotărâtor prin abonamentele făcute.¹⁵⁷

Tuturor le aduc cele mai călduroase mulțumiri în Domnul”.

¹⁵⁷ Aceasta este singura frază eliminată din ediția *Filocaliei* (vol. 4) reeditată la Ed. Harisma, în 1994. Editorii exprimă mulțumirile lor d-nei Lidia Stăniloae, d-lui Dumitru Ionescu etc. Ediție îngrijită de Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu, corectura textului grec de Pr. Prof. Dr. Ștefan Alexe, redactor Nicolae Prelipceanu.

Capitolul III

Academicianul Ioan NICHIFOR-CRAINIC **Viața, activitatea, descoperirea misticii și invazia** **Teologiei Ortodoxe în cultura română**

„Eu unul, ca fiecare tânăr la vremea lui, m-am visat orice vreți, afară de profesor universitar. Pe băncile Seminarului m-am visat preot în satul meu, și n-am izbutit. Pe băncile acestei venerate Facultăți m-am visat preot în capitală, și iarăși n-am izbutit. Pe băncile Universității vieneze m-am visat publicist liber în țara mea, luptând pentru o directivă în cultura românească și nu știu dacă și cât am izbutit. Bruma de cultură pe care am dobândit-o de la maștrii mei din țară și din străinătate, precum și din cărțile citite, am crezut că o pot folosi în această directivă de publicistică ortodoxă. Dar profesor universitar n-am îndrăznit niciodată să mă visez”. (Nichifor CRAINIC, Prelegere inaugurală a cursului despre Dostoievski și creștinismul rus, 1932, Facultatea de Teologie Ortodoxă)

„Am visat țării mele un tineret creștin!”¹⁵⁸

„Eu am fost un suflet frământat de grijile țării mele.”¹⁵⁹
(Nichifor CRAINIC, Declarație, 31 Mai 1947)

„Eu urmez steagul țării, după principiul lui Nicolae Iorga!”¹⁶⁰

¹⁵⁸ Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.

¹⁵⁹ ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 510.

¹⁶⁰ Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 527.

„Eu m-am socotit întotdeauna un scriitor independent care n-are nevoie de încadrare pentru a exprima ce crede. Nici nu m-a mușcat de inimă pofta puterii ca să am nevoie să mă încadrez. Aș fi fost mulțumit dacă alții ar fi realizat ideile în care am crezut. Demnitățile pe care le-am deținut nu s-au datorat nici măcar legăturilor personale ci, ca să zic așa, persoanei sau personalității mele”. (Nichifor CRAINIC, Declarație, 31 Mai 1947)

„Nichifor Crainic, directorul acestei reviste, lega în mod strâns spiritualitatea românească de Ortodoxie. Era și un mare poet. În poemele sale el exprima această spiritualitate pe care o vedea prezentă în popor. Vedea Ortodoxia ca pe o componentă esențială a spiritualității românești.”¹⁶¹ (Pr. Dumitru Stăniloae)

„Deși credința lui Crainic e imprimată de trăirea românească, el este totuși și un mare exponent al drepte credințe, un teolog adevărat.”¹⁶² (Pr. Dumitru Stăniloae)

„PR. IOAN PINTEA:

- Avem și noi scriitorii noștri creștini.

PR. DUMITRU STĂNILOAE:

*- Da și nu. Au încercat: Coșbuc, Sadoveanu, Arghezi. Au reușit se pare alții: Goga, Voiculescu, Alexandru, Turcea. **Dar cazul exemplar este și rămâne Nichifor Crainic.***

PR. IOAN PINTEA:

- I-ați fost ucenic, dacă nu mă înșel.

PR. DUMITRU STĂNILOAE:

*- **Da.** Mi-a citit câteva articole publicate în Telegraful*

¹⁶¹ Pr. Marc-Antoine COSTA de BEAUREGARD, Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, Ed. a III-a, trad. Maria-Cornelia Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2007, p. 31.

¹⁶² Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Poezia creștină a lui Nichifor Crainic*, în: Nichifor CRAINIC, *Șoim peste prăpastie: versuri inedite create în temnițele Aiudului*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1990, p. 13.

Român (eram atunci la Sibiu) apoi m-a chemat – fără niciun fel de rezervă – să le public în Gândirea. Avea mare încredere în mine. A fost un martir, un dăruit".¹⁶³

*„Păcat că profesorul ăsta nu-i și popă. Că de-ar fi fost așa ceva în Bărăganul de unde zice că se trage, dacă s-ar fi armonizat și cu clopotele bisericii din sat la liturghie, ar fi făcut cât o întreagă academie!”*¹⁶⁴ (Petre Țuțea despre Nichifor Crainic, la Aiud)

Schiță biografică

(1926 * Și-a schimbat numele de familie din DOBRE în NICHIFOR-CRAINIC, păstrându-și prenumele IOAN. Inițial a fost nevoit în seminar să recurgă la pseudonimul literar Nichifor Crainic.)

n. 22 decembrie 1889*Bulbucata, Vlașca(azi jud. Giurgiu)
m. 20/21 august 1972 * Mogoșoaia, București-Ilfov;
înmormântat în Cimitirul „Sfânta Vineri” (la figura 22 a cimitirului) din București

Distincții:

Academician (membru titular din 21 mai 1940, discursul de recepție: „Elogiul lui Octavian Goga, 22 mai 1940; exclus din Academie de „apostolii urii” ai comunismului la 2 iunie 1946; repus în drepturi la 22 nov. 1995)

¹⁶³ Pr. Ioan PINTEA, *O întâlnire cu Părintele Stăniloae*, în: *Pr. Dumitru Stăniloae, teolog al profunzimilor*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2012, p. 25. Publicat inițial în *Revista Renașterea*, nr. 9, sept./1990, p. 4.

¹⁶⁴ Marcel PETRIȘOR, *Trecute vieți de domni, de robi și de tovarăși*, Ed. Vremea, București, 2008, p. 154-157.

Doctor Honoris Causa al Universității din Viena (5 nov.1940)
Premiul Național de Poezie (1928)

Părinții și frații:

DOBRE Nedelea și Stana (ex-Șerban) – țărani agricultori

Frați: „am fost 7 copii. Eu cel mai mare, 2 frați care au murit și 3 surori [Voica, Eugenia și Elena], care sper că trăiesc” [1962].

Studii:

5 clase primare în comuna natală (repetă clasa a 5-a din cauza secetei din 1903)

1904-1912 * Seminarul Central din București (bursă) – opt ani *între zidurile roșii din Dealul Filaret*

1912-1916 * Facultatea de Teologie din București.

1920-1922 * Filosofia la Universitatea din Viena; și-a ales o teză de doctorat din teologia medievală germană despre *Meister Eckhart*¹⁶⁵, dar a întrerupt studiile din cauza *prăbușirii monedei austriece*. Mai târziu a devenit *Doctor Honoris Causa* al acestei universități (5 nov. 1940).

Activități:

1912-1916 * Funcționar la Casa Corpului Didactic

1916-1918 * Soldat sanitar în Primul Război Mondial

1923-1926 * Director al secției culturale la Fundația

¹⁶⁵ Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viața mea 1899-1944*, în manuscris, f. 102-103. Aceasta este o variantă a memoriilor pe care Nichifor Crainic spera să o publice în anii '60 după ieșirea din temniță. Există diferențe minore între aceasta și cea întocmită în anii '40, unele pasaje care n-ar fi trecut de cenzură au fost scoase, dar au fost adăugate și altele care vin să lămurească anumite aspecte și întâmplări din viața sa cum este aceasta despre teza de doctorat.

Principele Carol.

1926-1932 * Profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău (primul profesor care introduce studiul misticii ortodoxe și al isihasmului - *esența creștinismului ortodox* - într-o facultate dintr-o țară ortodoxă).

1932-1944 * Profesor la Facultatea de Teologie din București (cursuri: Dostoievski și creștinismul rus (1932-33); Mistică ortodoxă; Mistică germană; Apologetică – teologia culturii).

1940 * Președinte al Radiodifuziunii Române.

1942-1944 * Președinte al Societății Cinematografice „Filmul românesc”.

Ziarist:

„Eu nu m-am simțit niciodată ziarist profesionist în serviciu comandat, ci ziarist în slujba convingerilor mele și numai alor mele.”

1916-1918 * Debutază ca redactor la ziarul „Neamul Românesc” al lui Nicolae Iorga (1871-1940)

1918-1920 * Redactor principal la ziarul „Dacia” sub direcția lui Alexandru Vlahuță (1858-1919) și Ioan Al. Brătescu-Voinești (1868-1946).

1924-1926 * A întemeiat ziarul „Cuvântul”, cu Cezar Petrescu (1892-1961), Pamfil Șeicaru (1894-1980), Victor Ion Popa (1895-1946) etc.

1926-1928 * Colaborează la ziarul artistic „Rampa” al lui Scarlat Froda (1899-1964), unde, printre altele, a luat apărarea actriței evreice Leny Caler (1904-1992), jignită de o

manifestație studențească.

1928-1929 * A colaborat la ziarul „Curentul” al lui Pamfil Șeicaru (1894-1980); „am plecat, fiindcă șantajele lui Șeicaru îmi compromiteau și numele meu”.

1932-1933 * A întemeiat ziarul „Calendarul”. Atacând concubinajul de pe Tronul țării [Carol al II-lea și Elena Lupescu] în articolul „Țara regelui Wieder și a reginei Duduia”, a fost arestat timp de 4 luni, judecat și achitat, iar ziarul suprimat. De atunci nu i s-a mai dat voie să scoată vreun ziar personal.

„La 24 ianuarie 1932, am întemeiat ziarul meu «Calendarul», subintitulat «ziarul tuturor categoriilor sociale». Funcțiunile organice ale societății – ziceam eu atunci – sunt meseriile și profesiunile. Societatea nu se poate îmbunătăți decât îmbunătățind aceste organe ale ei. Am combătut plutocrația, demonstrând zilnic, printr-o «casetă» din pagina primă. Printre altele, am făcut o lungă campanie documentată împotriva cartelului zahărului, am antrenat întregul parlament, care a legiferat prețul acestui aliment de la 33 lei kg la 22. A fost mândria mea ca ziarist. Pentru aceste campanii, C. Argetoianu, ministrul de Interne, mi-a suprimat ziarul și m-a numit «bolșevic», în Senat. Reapărând, după căderea lui, am combătut printr-o serie de articole, camarila afaceristă a regelui. Dar în toamna lui 1933, am atacat chiar pe rege și pe concubina lui, Elena Lupescu, într-un articol violent, în urma căruia, regele mi-a suprimat ziarul. N-am mai avut voie să mai fac ziaristică atâta timp cât a domnit el”.

1936-1938 * Revista „Sfarmă-Piatră” a lui Al. Gregorian, „cu articole ce combăteau Garda de Fier, cuzismul și articole

culturale. În politica externă am susținut pe Nicolae Titulescu”.

1938 (două luni) * Ziarul „Porunca Vremii” a lui Ilie Rădulescu, unde a combătut politica de imperialism economic și de amestec în treburile interne ale României a național-socialismului german

Scriitor:

1919-1920 * A condus Revista literară „Luceafărul”, fondată de Octavian Goga la Sibiu și mutată în București; simultan, a fost redactor principal al Revistei „Lamura”, întemeiată de Al. Vlahuță și editată pentru învățători, de Fundația Principele Carol.

1923-1944 * Revista literară și artistică „Gândirea”, unde a grupat scriitori de seamă ai țării. Din 1926 devine singurul conducător al revistei.

GÂNDIREA

Cărți:

1906 * A publicat versuri încă din clasa a III-a de seminar în diverse reviste literare.

1916 „Șesuri natale” și „Zâmbete’n lacrimi”; 1920 „Darurile Pământului”; 1921 „Priveliști fugare”; 1925 „Cântecele patriei”; 1932 „Țara de peste veac”; postum, 1990 „Șoim peste prăpastie” (versuri create în temnițele Aiudului).

Apoi volumele („Cea mai mare parte din studiile și cursurile mele au rămas în reviste. Dacă le-aș fi tras în volum, ar fi fost cam 15-20 cărți”):

1919 „Icoanele vremii” (articole din Primul Război Mondial); 1921 „Priveliști fugare: note din Transilvania”; 1934 „Puncte cardinale în haos” (articole din „Gândirea”); 1941 „Ortodoxie și etnocrație” (articole din „Gândirea” și „Sfarmă-Piatră”); 1939 „Nostalgia Paradisului” (curs universitar de apologetică – teologia culturii); 1943 „Germania și Italia” (articole retipărite din „Calendarul”, pentru propagandă, în situația în care se găsea țara)

Demnități politice:

1926-1927 * Secretar General al Ministerului Cultelor și Artelor, chemat ca tehnician de fostul ministru ardelean Vasile Goldiș:

„La minister venisem cu un minuțios program, care voia să însemneze o politică de stat pentru stimularea și ocrotirea creației artistice. E publicat în ziarele timpului. Nu l-am putut realiza pentru că proiectele de legi pe care le pregătisem n-au ajuns până în parlament... Am înființat Arhiva fonogramică, pentru culegerea, după cele mai moderne, a folclorului muzical. Era a doua instituție europeană de acest fel, după cea de la Praga. Am cumpărat de la compozitorul maghiar Bela Bartok cele câteva mii de melodii românești, culese din Ardeal, și le-am depus la Academia Română... În amintirea primului congres al studenților din toate provinciile românești, ținut la 1871, am ridicat la mănăstirea Putna un bust lui Eminescu, animatorul aceluia congres. Cum Eminescu a fost pe-atunci tânăr student la Viena, am sugerat sculptorului O. Han să modeleze bustul după chipul de

arhanghel al poetului, cel de la 19 ani.”¹⁶⁶

1929 * A fost deputat independent de Vlașca.

„Susținusem în ziare pe național-țărăniști, în opoziție și persecutați de liberali. Eram convins că oricum aveau să aducă o grijă deosebită pentru țăranime. Eu am hotărât să destineze 6 locuri în parlament ziariștilor independenți care i-au susținut. La alegerile generale, mi-au oferit și mie un loc la Neamț și am refuzat. La prima alegere parțială, primul ministru a insistat să primesc, fiindcă Vlașca era județul unde m-am născut. Am primit și am făcut astfel o experiență interesantă, pe care am exprimat-o în articole de ziar, spre supărarea celor de la guvern. Dar pentru județ am lucrat. În special am rectificat multe nedreptăți la împroprietărire. Sunt țărani, care și azi, poate, îmi țin chipul în casă cu recunoștință. Dar afară de asta, am numit pădurari, care apoi furau lemnele statului, sergenți de oraș, care își părăseau cele mai bune pământuri pentru a lenevi în capitală. Diurna de deputat era în medie de 12000 pe lună și neajungându-mi să plătesc alergăturile, trebuia să cheltuiesc și din salariul meu de profesor. Am constatat astfel că deputăția, cum era atunci, era o îndeletnicire costisitoare pentru mine, om sărac.”

1935 (5 luni) * Membru al Partidului Național-Creștin; a demisionat din acest partid, criticându-i în revista „Sfarmă-Piatră” politica demagogică pe care o făceau în problema evreiască.

1940 (2 luni, iulie și august) * Ministru al Propagandei în Guvernul „Gigurtu”; forțat să intre de Carol II, crezând că

¹⁶⁶ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, Vol. I, ed. îngrijită de Nedic Lemnaru, Casa Editorială Gândirea, București, 1991, p. 194-195.

prin oameni ca el și-ar putea salva tronul.

1941 (4 luni; 27 ian. - 30 mai) * Ministru al Propagandei în guvernul „Ion Antonescu”, după rebeliunea legionarilor; a demisionat în 30 mai: *„timp în care am tipărit și difuzat în străinătate 300 000 de volume în câteva limbi pentru susținerea drepturilor române asupra Ardealului răpit.”*

Pribegia în Transilvania (sub numele de Ion Vladimir Spânu, negustor de cherestea din Bucovina; cu buletin de identitate fals eliberat de primarul refugiat la Sibiu din Gălănești-Rădăuți, Nichifor Crainic pribegeste prin Transilvania. Se ascunde mai întâi în Sibiu, apoi la M-reă Brâncoveanu, ajutat de pr. Arsenie Boca, de unde pleacă în satele Grosuri-Blăjeni (Hunedoara), Zdrapți, Vața, Lepindea, Iceland, Cerghid (Mureș), unde se predă la 24 mai 1947):

6 mar. 1945 - 4 apr. 1945 / iarna 1944-1945 (după mărturia Părintelui Arsenie Boca) a stat ascuns doar la Mănăstirea Brâncoveanu¹⁶⁷

4 - 6 apr. 1945 * În căruță pe drum spre Hunedoara.

6 apr. 1945 - 15 iun. 1946 * Se ascunde în satul Grosuri (com. Blăjeni, jud. Hunedoara) la doamna Elena Șortan (68 de ani), preoteasă văduvă. Aceasta locuia

¹⁶⁷ Părintele Arsenie Boca în declarația din 3 oct. 1955 susține, despre găzduirea lui Nichifor Crainic, că: *„Acest lucru s-a petrecut prin luna octombrie/noiembrie 1944”* ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 34-36. [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timișoara. Arestat: Arsenie Boca]. Nichifor Crainic a căutat să-i protejeze cât a putut pe cei care l-au ascuns, iar în cazul acesta a declarat cu siguranță o perioadă mai scurtă. De altfel, în declarația din 11 oct 1955, a declarat că a stat la Sâmbăta: *„la începutul anului 1945 – luna februarie și o parte din luna martie cât am stat acolo pentru a mă feri de autorități”*.

împreună cu o fiică a ei, în vârstă de c. 40 ani, bolnavă de picioare – probabil rahitism sau tuberculoză osoasă - care n-avea o înălțime mai mare de un metru, apoi în satele Zdrapți și Vața.

15 iunie 1946 - 17 oct. 1946 * La preotul Cornel Dascăl (preot tânăr cu trei copii), în comuna Lepindea (între Blaj și Sovata), jud. Târnava Mică (azi Mureș), regiune de câmpie, liniștită.

17 oct. 1946 - 30 apr. 1947 * A iernat la preotul Matei Morușca, fratele lui Policarp Morușca (primul episcop al românilor din America între 1935-1939) în satul Iceland (20 km de Târgu Mureș).

30 apr. 1947 - 24 mai 1947 * De la Iceland a venit în Cerghid (Mureș), la preotul Ioan Sămărghițan, un fost student de-al său, căruia i-a găsit numele și parohia într-un calendar.

Închisorile sale:

25 mai 1947 – iul. 1947 * Închis la sediul Ministerului de Interne

iul. 1947 - 19 iun. 1948 * Închis la Văcărești

„După sfatul lui Petru Groza, am stat camuflat prin satele ardelenesti doi ani și jumătate, crezând, după cuvântul său, că vine amnistia politică. M-am predat la 24 mai 1947. Am făcut contestație și, în noiembrie 1947, mi s-a anulat pedeapsa și s-a început rejudecarea. Dar în 19 iunie 1948, înainte de terminarea procesului, am fost depus la Aiud”¹⁶⁸.

19 iun. 1948 – martie 1962 * În penitenciarul Aiud

martie 1962 - 26 apr. 1962 * A fost transferat la București unde, la cererea lui Alexandru Drăghici, a redactat

¹⁶⁸ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 177-178. [Note autobiografice, 16 februarie 1962, București, Deținut Ion Nichifor Crainic].

o istorie a Mișcării Legionare, *Cuibarul ucigașilor*, plagiată de istoricii partidului, Mihai Fătu și Ioan Spălățelu.

După închisoare:

1962-1968 * Redactor la Revista „Glasul Patriei” a Ministerului de Interne, destinată celor din exil.

Academicianului ¹⁶⁹ **Nichifor CRAINIC**, Biserica Ortodoxă și neamul românesc îi datorează „**invazia teologiei [ortodoxe] în cultura românească postbelică...** *Teologia ortodoxă a devenit sare a culturii românești de astăzi datorită precumpănitor activității sale literare, susținute și de fiecare zi. Ceea ce Crainic a întreprins timp de douăzeci și cinci de ani pentru renașterea spiritului ortodox, rămâne fără pereche în analele vieții noastre literare... este aici și o operă de gânditor ortodox... punctul de mănecare al gândirii lui Crainic este credința într-o «revelație divină» făcută omului prin literatura testamentară, dar și prin acele organe ale revelației care sunt sfinții Părinți acceptați ca atare de ecumenicitatea ortodoxă... Crainic își ia locul de membru activ al Academiei Române, dar el nu vine singur între noi. Cu el alături intră în Academia Română și Dionisie Areopagitul, Maxim Confesorul și Ioan Damaschin, gânditorii falnici ai creștinătății răsăritene, sosiți din țara lui Lerui-Ler”* (Lucian Blaga, 22 mai 1940); de asemenea îi datorează introducerea studiului isihasmului (*mistica ortodoxă, viața duhovnicească*) – esența Ortodoxiei - în

¹⁶⁹ **Membru titular** (din 21 mai 1940), **exclus de comuniști** (2 iun. 1946), **repus în drepturi** la 22 nov. 1995. Academia Română este cel mai înalt for cultural-științific din societatea românească. În: *Dicționarul membrilor Academiei Române 1866-2010*, Ed. IV, Ed. Enciclopedică, București, 2010, p. 395-396.

programa universitară încă din 1926 la Chișinău, apoi la București din 1932; era un „**episcop laic**” cum îl numeau fețele bisericești pentru opera încreștinării tineretului¹⁷⁰.

A fost **profesor de teologie mistică** – *teologia purificării-iluminării-îndumnezeirii* („aveam legături de cunoștință și prietenie, cunoscându-l ca pe un profesor foarte bun”¹⁷¹ – Pr. Arsenie Boca; „Nichifor Crainic înflăcără în dogoarea unor inspirate cursuri de mistică ortodoxă și teologie a culturii pe iluminatul tânăr proaspăt licențiat în teologie de la Sibiu și student la Academia de Arte Frumoase din București – care avea să fie mai târziu părintele Arsenie – cel care va întrupa în viață concepția teologică mistică a ctitorului generațiilor pentru care a scris *Gândirea* și în care a trezit «Nostalgia Paradisului»”¹⁷²; „prelegerile lui universitare îi înălțau pe auditori la ceruri”¹⁷³ – Ioan Ianolide; „Eu l-am urmărit pe Crainic la toate cursurile. Talentul său excepțional de vorbitor, de gânditor, de om al stilului, al verbului, cucerea”¹⁷⁴ – pr. Constantin Galeriu); **publicist tangențial-politic** („Pe lângă profesiunea dascălească, am exercitat simultan și pe aceea de ziarist, scriitor și așa zicând om politic, deși eu nu m-am considerat niciodată ca atare, ci numai publicist tangențial-politic”¹⁷⁵);

¹⁷⁰ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 272.

¹⁷¹ ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 33v.

¹⁷² Monahia Zamfira Constantinescu, *Limpeziri pe marginea memoriilor lui Nichifor Crainic* [17 dec. 1991, Sinaia], în: *Revista Gândirea*, serie nouă, nr. 2-3 (Nr. Învierii), Sibiu, 1992, p. 12.

¹⁷³ Ioan Ianolide, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă...*, p. 305.

¹⁷⁴ Pr. Prof. Constantin GALERIU, *Interviu cu părintele Constantin Galeriu*, de Cezar Tănase, la crestinortodox.ro/interviuri/interviu-parintele-constantin-galeriu-70479.html [accesat 13 sep. 2014].

¹⁷⁵ Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.

„scriitor format la școala lui Nicolae Iorga”, dar **scriitor creștin ortodox militant** („Eu m-am format la școala lui Nicolae Iorga, pe care l-am proslăvit în toate cărțile mele, în poezii și în nenumărate articole. El a fost, în mod subconștient, modelul vieții mele publice. Am vrut să fiu un educator al tinereții, cu deosebire față de N. Iorga, că **am visat țării mele un tineret creștin** [s.n]. Ideea aceasta e accentuată în tot ce am scris. La începuturile mele am colaborat la publicațiile literare ale lui Iorga. Prima mea carte de versuri a fost subliniată de el. Literatura mea o considera el, ca o hrană pentru «înnobilarea sufletelor». Sunt cuvintele lui”¹⁷⁶); „afară de el, Dostoievski a exercitat o adâncă influență asupra mea, nu numai prin spiritul său religios, ci mai ales prin ideea că sufletul unei țări nu se poate înnoi decât prin tineretul educat creștinește, idee care stă la baza celebrului roman «Frații Karamazov»”¹⁷⁷ („o cultură românească fecundată și adâncită de creștinism, cum o visez eu, n-o va putea crea decât o pătură intelectuală încreștinată. Va trebui deci să începem această operă cu tineretul”¹⁷⁸); **animator cultural** și **poet** al Șesurilor natale (1916), al Zâmbetelor în lacrimi (1916), al Darurilor pământului (1920), al Priveliștilor fugare (1921), al Cântecelor patriei (1925), al Țării de peste veac (1931), dar și al unor versuri inedite create în temnițele Aiudului (Șoim peste prăpastie, postum, 1990), cel ce a avut în viață „două sentimente mai presus de toate: credința în Dumnezeu și dragostea de țară” [„Aici îmi simt eu inima în libertate!”¹⁷⁹]

¹⁷⁶ Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.

¹⁷⁷ ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.

¹⁷⁸ ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 511.

¹⁷⁹ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, Vol. I..., p. 182.

și două crezuri: în domeniul artistic - „*neamul nostru nu poate fi slujit decât de o literatură și de o artă care să fie suprema expresie armonioasă a etnicului străluminat de raza veșniciei*”, iar în politică - „*acest neam nu poate fi slujit real decât de un naționalism înnobilit de creștinism*”. A pătit mult în ultimii treizeci de ani din viață pentru acest crez al său: „*a suferit o grea mucenie atâta el cât și familia lui numai pentru iubirea neamului său și a lui Hristos*”¹⁸⁰ (Pr. Dumitru STĂNILOAE, 26.01.1992).

Pe numele său adevărat Ioan DOBRE¹⁸¹, s-a „*îvit în lumina lumii venind dintr-o adâncime de două mii de ani*”

¹⁸⁰ Părintele Dumitru STĂNILOAE, *Amintiri despre Nichifor Crainic, directorul «Gândirii»* (26.01.1992), în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 9.

¹⁸¹ Nichifor Crainic și-a schimbat numele în 1926, din Ioan Dobre în Ioan Nichifor-Crainic: „JURNAL, Consiliul Miniștrilor, în ședința sa de astăzi, **20 Aprilie 1926**, luând în deliberare referatul D-lui Ministru al Justiției sub. **No. 33414/1926**, privitor la cererea făcută de D-l **Ioan N. Dobre, domiciliat în București**, de a fi autorizat să schimbe numele său patronimic de «**Dobre**» în acela de «**Nichifor-Crainic**» spre a se numi «**Ioan Nichifor-Crainic**». Văzând că s-au făcut cercetările prevăzute de art. 8 al II din legea numelui asupra temeiurilor acestei cereri, precum și publicațiunile necesare și că nici o opozițiune nu s-a primit contra cererii de **schimbare de nume** patronimic al D-lui **Ioan N. Dobre**, Consiliul în temeiul art. 12 din lege, admite ca Dl. **Ioan N. Dobre** să **schimbe** numele său patronimic de «**Dobre**» în acela de «**Nichifor-Crainic**». Această deciziune se va publica în «Monitorul Oficial». Dl. **Ioan N. Dobre** are dreptul, în virtutea art. 15 din legea asupra numelui, de a cere ofițerului stării civile rectificarea actelor sale de stare civilă, după care D-sa va purta numai noul său nume patronimic. ss. **General Averescu, T. Cudalbu, General G. Văleanu, I. Mitilineu, I. Lupaș. Garoflid, Ion. I. Lapedadu, G-al Mircescu, Sergiu Niță. MINISTERUL JUSTIȚIEI, DIRECȚIUNEA GENERALĂ JUDICIARĂ**. Prezenta copie fiind conform cu originalul aflat în dosarul acestui Minister 5/40/1925 și publicată în Monitorul Oficial No. 92 din 25 Aprilie 1926, se legalizează. 29 APR. 1926. MINISTRU, Director General”. În: ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 286.

într-o familie de țărani cu șapte copii, într-o căsuță „acoperită cu trestie, iar pe vârf cu paie și sus un cuib de barză”¹⁸² din săracul sat de câmpie Bulbucata (în jud. Vlașca, azi Giurgiu), așezat pe apa Neajlovului: „sunt născut în 1889”¹⁸³, Decembrie 22¹⁸⁴ în comuna Bulbucata, jud. Vlașca, din părinți țărani, proprietari ai unui singur hectar de pământ”¹⁸⁵;

¹⁸² Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, Vol. I..., p. 29.

¹⁸³ „REGATUL ROMANIEI, Primăria comunei Bulbucata, Plasa Argeșul, Județul Vlașca (în prezent Giurgiu), Extract din registrul actelor de naștere pe anul 1889, nr. 87, Oficiul Stării Civile, Primăria comunei Bulbucata, plasa Argeșul, județul Vlașca [în prezent Giurgiu]: «Din anul una mie opt sute optzeci și nouă, luna Decembrie ziua douăzeci și patru. Act de naștere al d-lui Ion de sex bărbătesc, de religie ortodoxă, născut alaltăieri, în casa părinților săi din comuna Bulbucata. Fiu al d-lui Nidelea Dobre în etate de ani douăzeci și opt plugar și al d-nei Stana Nidelea în etate de ani douăzeci și cinci de profesie muncitoare, domiciliată în com. Bulbucata. După declarațiunea făcută de tatăl, care ne-a înfățișat copilul. [Martori] I. Dumitru Dobre în etate de ani patruzeci și șase, plugar, domiciliat în com. Bulbucata. II. Martor Ion Tudorache, în etate de ani patruzeci și unu, plugar domiciliat în com. Bulbucata, ambii martori în calitate de rudenie cu părinții copilului, care au subscris acest act după ce li l-am citit, împreună cu noi și cu declarantele. Constatat după lege de noi B. Bulumac președintele comisiei interimare al com. Bulbucata și ofițer al stării civile. (ss) Nidelea Dobre declarant; (ss) Martori Dumitru Dobre, Ion Tudorache. Președ. și of. B. Bulumac» Conform cu originalul. Astăzi 11 august 1926”. în: ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 287.

¹⁸⁴ **22 decembrie 1889** este data exactă a nașterii. Eronat apare 24 sept. în: Revista *Manuscriptum*, anul XXVI, nr. 1-4 (98-101)/1995, *Manuscrise arestate. Nichifor Crainic*, red. resp. de număr Manuela Tănăsescu, Ed. Ministerul Culturii și Muzeul Literaturii Române, p. 417. Eronat 24 dec. în: *Nichifor CRAINIC și redescoperirea misticiei în Ortodoxie în prima jumătate a secolului XX*, de diac. Ioan I. Ică jr. în: Nichifor CRAINIC, *Cursurile de mistică...*, p. 5. La fel, în teza de doctorat: Stelian SPÂNU, *Nichifor Crainic-lumini și umbre. O Biografie*, Ed. Saeculum Vizual, București, 2013, p. 7.

¹⁸⁵ Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 507.

„Sunt fiul lui Nedelea Dobre, de profesiune plugar, și al Stanei Șerban. Mama era din comuna Gântești-Români (?), același județ. Tata n-avea nicio brazdă de pământ, iar mama un pogon și jumătate, la 10 km depărtare. Am fost 7 copii. Eu cel mai mare, 2 frați care au murit și 3 surori [Voica, Eugenia și Elena], care sper că trăiesc [1962]”¹⁸⁶.

În primele pagini ale memoriilor sale, Nichifor Crainic vorbește despre satul copilăriei și neamurile sale. Strămoșii săi au migrat la Bulbucata dinspre ținutul Oltului, comuna Mierlești, de lângă Slatina:

„eu nu cobor de pe culmile istoriei, ci mă urc din peșterile anonimatului. Boierii coboară și adesea coborâșul lor e alunecare, țărani suie din greu, cu trudă mare. De aceea, cugetul luminos al acestei obârșii anonime mi-a dat totdeauna sentimentul înălțării, al biruinții și al răzbunării unei soarte mocnite sub grămada veacurilor. Sentimentul acesta nu-l am numai eu; îl avea și tatăl meu, țăranul anonim, al cărui suflet chiuia de bucurie că-și vede feciorul cărturar, ridicat dintr-un neam care n-a citit decât în stele și n-a scris decât cu plugul pe coalele negre ale țărâniei. E fără doar și poate o fericire necunoscută celor legănați în puf; ea

¹⁸⁶ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174. [Note autobiografice, 16 februarie 1962, București, Deținut Ion Nichifor Crainic].

dă vieții un gust particular și puternic, pe care îl știu numai cei care poartă în obraz fața pământului și zâmbetul soarelui”¹⁸⁷.

La bătrânețe, Nichifor Crainic îi povestea prietenului său Pan Vizirescu, într-o convorbire literară, despre anii copilăriei, frământările, crezul și drumul său în viață:

„M-am ridicat dintr-o sărăcie lucie, însuflețit de tatăl meu fără carte, care m-a voit «om mare» ca și învățătorul genial pe care l-am avut în sat. Ceea ce am luat din casa părintească pentru formația ulterioară este emoția de copil când bunica după tată mă trimitea pe lunca Neajlovului să culeg ghiocei și floarea Paștelui, mergând dus de mâna ei, să le depunem pe masa sfântă în Vinerea Mare și să ne dăm amândoi «pe sub Domnul Hristos». Apoi, în aceeași noapte a marii dureri mergeam cu mama la morminte, și auzeam jelania sfâșietoare evocând sufletele morților în cimitirul înstelat de lumânări. Trăiam emoții covârșitoare. De la tata mi-a rămas prima educație literară, când mă lua pe genunchi, spunându-mi baladele haiducești ale Munteniei în luptă cu turcii.

Dacă aș fi rămas în sat, sigur aș fi fost poet popular.
Încă din școala primară versificam.

Cum m-am ridicat apoi? Numai prin puterile mele proprii și printr-o încredere spontană în ajutorul Celui de Sus, căci altul n-am avut. Când mă gândesc în perspectiva octogenară, prin câte umilințe, prin câte boale și operații medicale am trecut, nici nu-mi vine să cred că sunt eu însumi care am supraviețuit. Iar biruințele de tot felul, pe care le-am avut în viață și pe care nu le-am vânat, n-am crezut niciodată că sunt meritele mele.

Dar fondul strămoșesc de-acasă a rămas nealterat în dezvoltarea mea...

¹⁸⁷ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 1.

M-am simțit dintru început identic cu strămoșii mei țărani, identic cu țara mea, cu cultura ei autohtonă și, în tot ce am scris, m-am frământat pentru viitorul ei. Fondul meu nativ a fost patrie și religie în mod embrionar, adică fondul nostru ancestral. De aceea, dezvoltat în scrisul meu, în măsura în care l-am aprofundat prin cultură, acest scris a avut de la început răsunet imens în contemporanii mei, care se recunoșteau în el. Am avut adversități feroce de injurioase, dar și aderenți fanatici cum știi foarte bine. Adversarii erau cosmopoliți superficiali fără afinitate cu sufletul acestei țări. Mi-aduc aminte de o poezie¹⁸⁸ dedicată de mult regretatul Vasile Voiculescu, în care mă deplângea că n-am avut adversar pe măsură”¹⁸⁹.

Popa Barbu, „îngerul satului”, l-a botezat pe Ioan Dobre de sărbătoarea Soborului Sfântului Proroc Ioan Botezătorul [7 ianuarie 1890]:

„Popa Barbu m-a făcut pe mine creștin. M-am născut în ajunul Crăciunului, în anul de jale când a picat din cer Luceafărul cântecului românesc [Mihai Eminescu]. În ziua de 7 ianuarie, popa Barbu m-a scufundat de trei ori în cristelniță și mi-a pus numele Sfântului din ziua aceea, Ioan Botezătorul. Nume predestinat propovedaniei și suferinții. Dacă în lumea protestantă bunăoară se serbează ziua nașterii fizice, în lumea ortodoxă e în mare cinste ziua numelui sau a botezului, adică a nașterii spirituale, când omul face un salt în comunitatea creștină. Chiar când onomastica se sărbătorește

¹⁸⁸ Poezia *Cincizeci de ani* de Vasile Voiculescu: „.... Râvnesc din veci un înger adversar... Și pân-acum parcă-ntr-adins mi-ai dat / Numai cu pleava lumii să mă bat. / Stă totuși semn în câmpul gol c-am dus / Ucenicia luptelor de sus: / Cincizeci de lespezi și deasupra jar, / Alcătuind spre slava Ta altar”.

¹⁸⁹ *Convorbire literară între poetul Nichifor Crainic și scriitorul Pan. M. Vizirescu*, realizată în ziua de 7 feb. 1969, în: *Revista Gândirea*, serie nouă, nr. 4, Sibiu, 1993, p. 4-5.

în veselie laică, felicitările și urările pentru cel în cauză au caracterul unor rugăciuni. Numele are o semnificație de dincolo de istorie. El corespunde unui ins, care figurează în calendar. Unui om desăvârșit moralmente pe care lumea l-a numit sfânt și care devine modelul nostru de viață. Departate de mine cutezanța de a mă asemăna cu patronul meu baptismal, a cărui personalitate uriașă o cunosc destul de bine. Dar în unele privințe exterioare soarta misterioasă a pus unele apropieri. E adevărat că nu m-am hrănit cu lăcuste și miere sălbatică, dar ceapa cu mămligă a vârstei mele fragede, pe care mai târziu aveam s-o doresc vreo 15 ani¹⁹⁰, nu cred să fie mai gustoasă decât produsul apidelor; e adevărat că n-am umblat în piele de cămilă, dar am spânzurat destule zdrențe pe umeri; e adevărat că nu mi s-a tăiat capul la cererea Irodiadei, dar am cunoscut îndelung singurătatea zidurilor ferecate cu lacăt. Nu-mi pare rău de nimic, fiindcă toate acestea te ajută să te revizuiești când nu te lași copleșit de ele ci, dimpotrivă, știi să le folosești, convertindu-le spre binele tău moral.

De la popa Barbu mai păstrez amintirea primei mele spovedanii. A fost într-o zi cu soare din Săptămâna Patimilor, când toată lumea satului mergea la mărturisirea păcatelor pentru a le arde în focul iertării cum ardeau grămezile de gunoaie printre pomii înfloriți ai grădinilor. Mama m-a dus într-una din aceste grădini unde, sub un nuc mare, cu frunză crudă, gălbioară, și mițe date-n floare, popa Barbu aștepta pe o pernă cu pătrățele negre și roșii, în iarba verde, mătăsoasă. Înjurasem și drăcuisem ca toți zurbagii de teapa mea, în harțele cu ei, furasem fructe de la vecini în capcane de trestie lungă, despicate la capătul de sus, precum învățasem de la ei, găurisem pe furiș cu briceagul pepenii din bostănării,

¹⁹⁰ Nichifor Crainic se referă aici la cei 15 ani de închisoare (1947-1962).

stricând zece ca să găsim unul copt, târându-ne pe brânci sub frunzele lor că erau mari și nu vedeau pândarii cocoțați în pătuiege. Toate acestea mi se păreau până atunci lucruri firești, fiindcă le făcea toată lumea mucoșilor. Dar când m-am apropiat de popa Barbu, al cărui chip strălucea în lumina vărgată de umbre, ce cădea dintre ramurile nukului, ele mi-au revenit toate în minte ca niște munți de păcate, care mă striveau. Făcusem repetiție sub povața mamei și le știam ca pe apă. Am îngenuncheat și, simțind epitrahilul pe creștetul capului, am crezut că mă prăvălesc în fundul iadului. I-am spus gâfâind fărădelegile mele și era bine că el nu mă vedea. Dar nu m-am prăvălit în fundul iadului că popa Barbu era bun. A zis cu blândețe că mă iartă, dar să nu mai fac. Mă simțeam ca un fulg când m-am ridicat și i-am sărutat mâna. Bunătatea lui se revărsase în mine ca lumina dulce a primăverii aceleia de întâie spovedanie.”¹⁹¹

Tatăl său, plugarul și căruțașul Nedelea Dobre, a fost pentru fiul său ca un *dascăl fără școală*, de la el învățând să scrie și să citească, dar și cel care l-a introdus în lumea poeziei prin baladele haiducești pe care le recita:

„Tata n-a fost nici măcar o zi la școală, dar a învățat să scrie și să citească singur, pe câmp, păzind oile satului, când era băețandru. El m-a învățat și pe mine să citesc și să scriu de la vârsta de 5 ani”¹⁹²; „De la tata mi-a rămas prima educație literară, când mă lua pe genunchi, spunându-mi baladele haiducești ale

¹⁹¹ Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viața mea 1899-1944*, în manuscris, f. 7.

¹⁹² ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178. [Note autobiografice, 16 februarie 1962, București, Deținut Ion Nichifor Crainic].

Munteniei în luptă cu turcii. „¹⁹³

Alături de tatăl său și de popa Barbu, o altă figură a satului a avut o influență profundă asupra sa, anume învățătorul Constantin Spâneștenu, care a dezvoltat o școală adevărată. Dar până să apară acest dascăl genial, școala nu a fost deloc o atracție, elevul Ioan Dobre fiind *pe-alături de școală*:

„Școala, cu toată clădirea ei măreață, n-a fost de la început o atracție. Știam să citesc și să scriu de-acasă. Ce m-ar fi putut învăța mai mult băiatul acela de la catedră, pripășit la noi ca suplinitor, într-o haină de catifea cafenie, și care, în stângăcia lui, nu spunea nimic nou? După câteva zile dezamăgite, am luat-o razna cu vitele la păscut. Câmpul știa să grăiască mai înțelept decât domnu' învățător... Clasa întâi la școala primară s-a încheiat cu următorul rezultat: repetent din lipsă de frecvență. Acasă nimeni nu m-a muștrat. Din toamna următoare m-am dus ceva mai regulat la școală. Aveam o învățătoare. Și-acum îmi zgârie urechile glasul ei răgușit. Când vorbea parcă spărga geamuri. Era trecută, cu obraz veșted, din care înmugureau negri niște negi, ca și din bărbie, prevăzuți cu fire lungi de păr. Îți venea să te duci la catedră și să-i smulgi. În clasa a doua, dascălul mi-era rudă: soțul unei verișoare primare și tatăl lui Iorgu. Din pricina vârstei, îi spuneam unchiu, iar cu Iorgu fiind de aceeași vârstă, ne spuneam veri, deși mi-era nepot. Unchiul avea școala normală din Câmpulung, iar în satul nostru de pe Vlașca se purta tot în albul și frumosul lui costum argeșean. Bărbat simpatic și chipeș, nenorocirea venea cu el din patria țuicii. A murit mai târziu, scos din învățământ și cufundat în negurile alcoolului. Ce nevoie să ne batem capul când dascăl

¹⁹³ Convorbire literară între poetul Nichifor Crainic și scriitorul Pan. M. Vizirescu, realizată în ziua de 7 feb. 1969, în: Revista Gândirea, serie nouă, nr. 4, Sibiu, 1993, p. 4-5.

era el? Ne-am văzut de treburile noastre ca mai înainte și nici n-am știut cum am trecut clasa: Iorgu întâiul și eu al doilea, calsificați după gradul de rudenie!

Viața mea cărturărească începe abia cu clasa a treia. Un om nou, cu totul nou, își făcuse apariția în Bulbucata, originar din ținutul nostru, din Crevenicul Mare. Falnica școală cu paratrăsnet, unică în județ, dar moartă cu duhul, avea să învieze dintr-odată și faima ei va cuceri în curând mari depărtări, prefăcând-o într-un adevărat centru de cultură populară. Dascălul cel nou era tânăr de tot, numai mușchi și energie. Purta părul tuns mărunț la ceafă, iar în creștet retezat ca de un deget și ridicat în sus ca o perie castanie. Așa tunsoare nu mai văzusem noi până atunci; ne impunea respect. Avea vorba limpede, precisă și categorică, nimic mai mult, nimic mai puțin. Când deschidea gura parcă știa totul. Ne-a pus fel de fel de întrebări la început ca să vadă cu ce pramatii are a face. Eu ședeam de obicei în ultima bancă, din fund, unde mă simțeam mai în afară de control. După câteva zile dialogate, eram scos din bârlogul acela și pus în capul băncii din față, lângă el. Nu mă cunoșteam defel până atunci, nici dacă sunt deștept sau prost, nici dacă sunt cuminte sau zurbagiu. Nu-mi spusese nimeni cum sunt. Din clipa aceea binecuvântată și hotărâtoare pentru viața mea, am început să mă cunosc fiindcă mă cunoscuse domnul învățător Constantin Spâneșteanu. După tata, el avea să fie al doilea om cu degetul pus pe destinul meu. Cu acest dascăl de geniu școala nu mai era o corvoadă, ci o bucurie de toate zilele. Au simțit-o repede și părinții noștri. Adio câmpii și zăvoaie, de-acum încolo intrăm în lumea cărții! Și abia acum vedem că ea e cu totul alta decât lumea satului nostru. Dacă erau unii care se mai oțărau că nu mai au pe cine trimite după coada vacilor, tata sălta de bucurie și râdea după felul lui: «Las' că e bine!» Ierarhia clasei se întoarce pe dos. Cine credeam noi că stă în frunte cădea la urmă și cine lăncezise la

fund ieșea în frunte. Dascălul cântărea parcă inteligențele cu dramul și le alegea cu precizie uimitoare. Metoda lui nu era democratică. Ocupându-se de toți copiii cu aceeași dragoste, el deosebea elita și îi purta o dragoste pasionată. Peste un an începură să vină elevi din alte sate; peste câțiva ani școala din Bulbucata era, în populația ei, un rezumat al întregului județ. În preajma examenelor, învățătorii din alte părți veneau la Bulbucata cu cetele lor de ucenici, ca într-un pelerinaj și aici se desfășurau marile întreceri dintre școlari, la care, bineînțeles, discipolii lui Constantin Spâneșteanu câștigau locurile de onoare. Mama, cu lacrimile în ochi, îmi atârna cununile la icoane. Dascălul nostru căpătă repede un prestigiu fără pereche în lumea învățătorescă. În timpul verii, școala lui n-avea vacanță. Acum năvăleau de pretutindenii absolvenții claselor primare să se pregătească pentru concursurile din toamnă la licee, la școlile normale, la seminarii, la școlile militare. Sute și sute de intelectuali din toate profesiunile își datoresc ridicare din bezna satelor acestui om extraordinar în care puterea de muncă, apostolatul didactic și capacitatea alegerii se ridică la rangul de merit național.”¹⁹⁴

În câteva note autobiografice întocmite în timpul detenției [16 februarie 1962], cu puțin timp înaintea eliberării, Nichifor Crainic vorbea despre cum s-a ajuns la situația de a urma școala la oraș:

„am făcut școala primară în sat, cu învățători mediocri. Dar venind în ultimele clase un mare învățător, care avea un fel de geniu didactic, C.[onstantin] Spâneșteanu, m-a distins dintre toți elevii și, împreună cu tata, care avea mare dor să mă facă un «mare cărturar», au hotărât să ma trimeată la București, la o școală cu burse de stat, fiindcă tata era nespus de sărac. Am terminat școala primară în 1903, dar anul acela

¹⁹⁴ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 15-19.

a fost grozav de secetos, încât aproape nu aveam ce mânca. A trebuit să repet încă o dată clasa a 5a. În anul 1904, am dat examen la Seminarul Central din București. Între 750 de concurenți pentru 17 burse, am reușit întâiul. Bursa însemna numai mâncare și internat. Ca să-mi facă hainele de uniformă, tata a vândut un cal din câți avea, și un porc, singurul, pe care îl avea. De restul taxelor m-a scutit directorul Seminarului. Seminarul era un liceu clasic, plus studiile teologice. După cei 8 ani de rigoare, am absolvit în 1912”¹⁹⁵; „după școala primară, învățătorul meu Const. Spâneșteanu, considerându-mă un element cu însușiri și înclinări pentru studii, a îndemnat pe tatăl meu să mă ducă la Seminarul Central din București. Am cucerit o bursă prin concurs și ea mi-a ajutat să termin această școală în 1912.”¹⁹⁶

Așadar în anul 1903 a terminat școala primară din satul natal; clădirea școlii s-a păstrat până astăzi - 2014 - în comuna Bulbucata.

Nichifor Crainic, viitorul teolog și cântăreț bisericesc de la Biserica Zlătari din București (1912-1916), își aducea bine aminte de *anul acela de cumpănă grea*, de rugăciunile preotului Barbu și de sfeștania făcută de acesta la câmp, împreună cu țăranii din sat. De citirea, în această situație de criză, a *rugăciunilor la vreme de secetă sau neplouare* din cartea de cult denumită *Molitfelnic*, rugăciuni întocmite de Sfântul patriarh de Constantinopol, misticul Calist (†20 iunie 1363), ucenic al Sfântului isihast Grigorie Sinaitul (1255 - †27 nov. 1346).

¹⁹⁵ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178. [Note autobiografice, 16 februarie 1962, București, Deținut Ion Nichifor Crainic].

¹⁹⁶ Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 507-532.

Toți sătenii cereau ajutorul lui Dumnezeu, întreaga creație luând parte la sfeștania preotului Barbu, „căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri până acum” (Romani 8, 22), după căderea din Rai a lui Adam și a Evei, când au pierdut harul lui Dumnezeu și au pierdut totodată comuniunea personală cu Dumnezeu:

„Dar anul acela [1903] era un an blestemat. Încă o stavilă neînduplecată va pune deacurmezișul drumului, era un an de secetă pustiitoare. Foametea își arăta spaimile în deșertul câmpurilor. Grânele abia se ridicaseră ceva mai sus de gleznă, iarba se uscuse, vânturi fierbinți spulberau țarinile, porumburile se răsuceau fierte de soare, vitele mergeau în coșare de ți se rupea inima. Satul mânca pâine afânată de orz sau mămligă pământie de mei. Secetă era în țara toată. Umbla zvonul că la mănăstiri se fac slujbe zi și noapte, moaștele Sfântului Dumitru Basarabov au fost scoase din Mitropolie cu sobor mare, purtate prin țară și pe unde treceau tot mai stropea câte-o milă de ploaie. Pe la noi nici pic. Nori albi, de lucire orbitoare se târau prin dogoarea cerului și cum veneau așa se duceau, lăsând în suflete jale și mai adâncă. S-a înrăit lumea, ne pedepsește Dumnezeu, suspinau oamenii cu capul căzut în piept.

În această deznădejde obștească se făcu sfeștania în largul câmpului. Nicio slujbă a Bisericii nu e zguduitoare ca această rugăciune pentru ploaie. Crăciunul e bucurie, Paștile de asemenea. Prohodul e contemplarea morții lui Iisus, dar sfeștania pentru ploaie e groaza de moarte a celor vii, ridicată spre ceruri cu nădejdea disperării. Elegiile sfâșietoare, scrise de patriarhul Calist al Bizanțului, care se citesc atunci, dau glas ierburilor, dobitoacelor și oamenilor în implorarea milei de sus. Popa Barbu, îngenuncheat în țărână, cu fața în vipia ucigașă, se tânguia: «Miluiește-ne pre noi, Doamne, miluiește-ne pre noi. Adu-Ți aminte că Tu ne-ai

făcut pre noi. Doamne, miluiește-ne pre noi. Adu-Ți aminte că făptura mâinilor tale suntem noi. Ia aminte la neputințele firii noastre, că Tu ne-ai făcut pre noi. Vezi suspinul păsărilor, mugirea dobitoacelor, plânsul pruncilor, strigarea tinerilor, chinuirea bătrânilor, lipsa orfanilor, părăsirea văduvelor, trebuința săracilor, și glasul cel de rugăciune al poporului tău; cercetează pământul și-l adapă cu ploi îngrășătoare, că lipsit de umezeală amenință rodurile sale cu veștejire, iar pre oameni și dobitoace cu pierzare»¹⁹⁷. Poporul trântit la pământ bătea mătânii cu fruntea în iarba scorojită. Dacă vreun surtucar se uitase pe sine în picioare, i se striga cu temere: în genunchi, în genunchi! de parcă din pricina lui rugăciunea nu s-ar prinde. Din crăpăturile adânci ale țarinii uscate, greieri prăfuiți se iveau și încremeneau pe loc de parcă ar fi luat și ei parte la jalea tuturor. Când glasul preotului rostea cuvintele «oameni și dobitoace» sau «să nu ne pierzi pre noi cu foamete și secetă», hohote de plâns zguduiau mulțimea nenorocită și lacrimile se rostogoleau pe fețele năclăite de sudoare. Vaietele femeilor, slobozite din băierile inimilor, înfiorau apocaliptic ca la sfârșitul lumii această rugăciune a deznădejdiei cosmice. Ce alta mai putea face gloata flămândă când norii cerului treceau nepăsători pe

¹⁹⁷ Nichifor Crainic citează aici un fragment din *Rânduiala slujbei ce se face la vreme de secetă sau neplouare* (din Molitfelnic), mai exact din *Rugăciunea a 4-a a Sf. Ierarh CALIST*, Patriarhul Constantinopolului (20 iunie) care a ucenicit la început în Muntele Athos sub îndrumarea duhovnicească a Sf. isihast Grigore Sinaitul (8 august), a cărui viață a și scris-o. În 1350 a fost ales Patriarh al Constantinopolului, rămânând în funcție sub împărații Ioan Cantacuzino (1341-1355) și Ioan Paleologul (1341-1376). În 1354 s-a retras în liniștea mănăstirii pe care a ridicat-o în cinstea Sf. Mamas la Tenedos, iar mai târziu a fost pus din nou în scaunul de patriarh între anii 1355-1363. Sf. Patriarh Calist s-a stins din viață în anul 1363 în Serbia, unde se afla ca ambasador al Împăratului Ioan Paleologul. Sf. Calist mai este cunoscut și ca scriitor mistic, lucrările sale apărând în *Filocalia* (vol. 8).

deasupra ei și când puterea cârmuitoare, fără prevedere și târzie ca totdeauna, aducea porumb din America după ce oamenii ajungeau fantome vii și populau cimitirele cu duiumul?”¹⁹⁸ ... „Oamenii de alte felurite meserii, care se obișnuiesc cu gândul că lucrul mâinilor sau al minții lor atârnă exclusiv de puterea lor, pot să uite de Dumnezeu, dar cum plugăria nu atârnă numai de om, țăranii se simt de-a pururea în mâna lui Dumnezeu. Plugarul seamănă, dar Dumnezeu face să răsară; plugarul sapă, dar Dumnezeu rodește. Prin brazda pe care el o răstoarnă, el vine în atingere cu creatorul vieții. Ceilalți ostenitori ai existenței uită de Dumnezeu fiindcă uită că și pâinea care îi hrănește pe ei tot în țarina plugarului se coace. Nu mă gândeam pe vremea aceea cu limpezime la astfel de lucruri, dar le trăiam cu toții laolaltă în acel dureros extaz obștesc, cum e sfeștania pentru ploaie.”¹⁹⁹

Fiul de țăranii „a pornit din anonimatul câmpului să cucerească lumina orașului”²⁰⁰, ajungând astfel (din 1904) să frecventeze „fabrica de popi”²⁰¹, adică Seminarul Central din București (1904-1912). Nu oricum, ci a reușit să intre întâiul, deși concurența a fost acerbă. Următorii opt ani îi va petrece între zidurile roșii din Dealul Filaret:

„între 750 de concurenți pentru 17 burse, am reușit întâiul. Bursa însemna numai mâncare și internat. Ca să-mi facă hainele de uniformă, tata a vândut un cal din câți avea, și un porc, singurul, pe care îl avea. De restul

¹⁹⁸ Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viața mea 1899-1944*, în manuscris, f. 13.

¹⁹⁹ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 27.

²⁰⁰ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 132.

²⁰¹ „Liceenii numeau în glumă seminarul «fabrica de popi», poate și fiindcă școala e vecină cu fabrica de bere, iar prietenia seminariștilor era căutată și forța lor temută la întrecerile școlare”, Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 37.

taxelor m-a scutit directorul Seminarului. Seminarul era un liceu clasic, plus studiile teologice. După cei 8 ani de rigoare, am absolvit în 1912”²⁰².

Deși situat la oraș, Seminarul Teologic era format din fiii satului: „în ce privește populația ei școlărească, ea nu are nimic de-a face cu orașul. Târgoveții nu învață la seminar. El e o atracție numai pentru fiii satului. Acolo e și de acolo vine puterea vie a credinței ortodoxe. A trecut demult vremea când boierii țării tălmăceau Scriptura, țineau predici și ocupau scaunele chiriarhale. Astăzi numai fiii satului mai râvnesc la cinstea de a se dedica lucrurilor dumnezeiești.”²⁰³

Britanica Maude Rea Parkinson (1860-1938) a locuit în România timp de 22 de ani (1889-1911) ca profesoară de limbi străine. În cartea sa de amintiri despre anii petrecuți în Regatul Român „scrie fără ocolișuri despre unele dintre obiceiurile și tradițiile românilor”. Aceasta se oprește și asupra preoțimii ortodoxe despre care observa aceleași lucruri ca și Nichifor Crainic: „preoții provin, de obicei, din clasa țăranimii – nici un membru al unei familii care face parte măcar din clasa de mijloc nu s-ar gândi în veci să intre în rândul clerului. Nu sunt foarte educați și nu sunt priviți cu mare respect”²⁰⁴.

Dar ce urmăreau fiii *boierilor* români? Ne lămurește tot doamna Parkinson cu ochiul obiectiv al străinului, atât asupra activităților pe care le urmăreau, cât și asupra sectorului comercial al societății:

„tinerii din clasele superioare din România trebuie să

²⁰² ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

²⁰³ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 36.

²⁰⁴ Maude Rea PARKINSON, *Douăzeci de ani în România 1889-1911*, trad. Constantin Ardeleanu și Oana Celia Gheorghiu, Ed. Humanitas, 2014, p. 34.

aibă o profesie. Aceștia studiază medicina, ingineria, dreptul sau intră în armată, dar nu-și murdăresc mâinile făcând comerț. De aceea, tot comerțul este în mâinile evreilor. Aceștia au magazine sau sunt cămătari, dar se poate observa lesne că nici un evreu sau evreică nu lucrează niciodată ca servitori. Pe strada Lipscani și pe străduțele învecinate, aproape toți proprietarii de magazine sunt evrei, iar când afacerea merge rău îi poți găsi întotdeauna la ușa magazinului, rugând stăruitor trecătorii să intre și să cerceteze marfa. Vai de bietul țăran nepriceput care se aventurează singur pe străzile acestea să-și cumpere ceva de îmbrăcat; e în primejdie să fie făcut bucăți. Am fost într-o zi martora unei întâmplări care m-a amuzat copios. Un om din pătura săracă a societății se plimba agale uitându-se la diferite costume expuse la vedere, evident cu intenția de a cumpăra unul. Deodată, a fost prins între doi proprietari de magazin, care au început fiecare să-l tragă pe bietul om înspre prăvălia lui, lăudându-și în același timp marfa în gura mare. La început, omul râdea, luând-o drept glumă, dar s-a convins imediat că negustorii erau puși pe treabă. Era tras ba spre un magazin, ba spre celălalt, iar și iar, așa că mă așteptam să-i fie smulse mânecile hainei în orice clipă. În cele din urmă, cel mai puternic dintre cei doi proprietari a ieșit victorios și și-a dus trofeul în siguranță în prăvălie. Foarte probabil că nu l-a lăsat să plece până nu și-a cheltuit aproape, dacă nu chiar toți, banii din portofel. Evreii nu sunt iubiți în România, cu toate că românii sunt mereu gata să recurgă la ei când au problema financiară. Ei cer o dobândă exorbitantă pentru banii dați cu împrumut, rata dobânzilor nefiind reglementată în România, cum este, spre exemplu, în Franța, iar acest aspect contribuie, probabil, la sentimentul de antipatie pe care îl au mulți față de evrei. Evreul se poartă la fel și la țară, fiind la fel de urât și acolo. Are o cârciumă sau o vinărie, dar este dispus să

împrumute și bani cu camătă. Când țăranul a avut o recoltă proastă sau a fost prea leneș să muncească, apelează la evreu, căruia trebuie să-i ofere garanții serioase pentru banii împrumutați. Rezultatul este că, până la urmă, vitele lui ajung una câte una în ghearele cămătarului, proprietarul acestora nefiind în stare să le răscumpere și se poate considera fericit dacă scapă din mâinile evreului încă având un acoperiș deasupra capului. Românii sunt o nație foarte imprudentă, iar vina este și a lor, în aceeași măsură în care este a evreilor, deși n-ar recunoaște-o niciodată. Țăranii se opun numai dobânzilor exorbitante care li se pretind. Nu putem nega că evreii îi asupresc când au ocazia, dar de ce le dau ocazia?. Oamenii din clasa de sus care au ceva pământ, dar care nu doresc să-și bată capul cu lucrul acestuia îl dau în arendă în general unui evreu, căci aceștia oferă cele mai mari prețuri. Evreul îl subînchiriază mai departe, cerând cel mai ridicat preț cu putință. Apoi românul se plânge că sărmanii țărani sunt exploatați de către evrei; când i-am atras atenția odată unui domn, întrebându-l «De ce dați pământul în arendă unui evreu?», răspunsul naiv a fost: «Păi, vedeți dumneavoastră, oferă mai mult». Așa că mi s-a părut că nu este nici o diferență între cei doi. Românul nu s-a dat înapoi să profite de pe urma evreului, care, la rândul lui, avea să profite de cei aflați mai prejos decât el. În general, evreii sunt tratați destul de bine în România.»²⁰⁵

Aceasta era situația într-un sector important al economiei, în perioada în care Ioan Dobre își desfășura studiile în seminar. Mai târziu (1937), Nichifor Crainic, având la bază formula savantului Nicolae Iorga, „România a românilor, a tuturor românilor și numai a românilor” (strigătul de luptă al generației de aur a războiului și a Marii

²⁰⁵ Maude Rea PARKINSON, *Douăzeci de ani în România 1889-1911...*, p. 70-72.

Uniri de la 1918), va alcătui un program de organizare statală, „Programul statului etnocratic”, în care, pentru a nu exista monopoluri ale minoritarilor în anumite ramuri economice, va stipula soluția proporției numerice în profesii ca o soluție de *pacificare* în viața internă a statului.

Ca să se întrețină, Ioan Dobre a lucrat în prima vacanță mare la monografia satului Bulbucata alături de fostul său dascăl Constantin Spâneșteanu, altădată a făcut pe agentul fiscal, dar cel mai des a redactat litografii de muzică psaltică, cu toate că această activitate nu aducea un câștig care să-i ofere un anumit confort financiar:

„împreună cu Constantin Vuiescu am devenit «litografii» seminarului, pentru cele două feluri de muzică ce se studiază în școală. Cum tipăriturile de note costau scump și nu se găseau, profesorii respectivi, D. Theodorescu, de muzică vocală, fost în tinerețe primul bas al Operei Române, și celebrul I. Popescu-Pasărea de psaltichie, ne-au însărcinat pe noi să le litografiem. În orele libere, când colegii jucau oina pe platou, noi liniam coalele cu cerneală chimică specială, de culoare galbenă, Vuiescu desena notele, iar eu scriam dedesubt cuvintele ca de tipar. Ani de zile am făcut această muncă migăloasă și curse săptămânale în oraș, la atelierul litografic și la seminarul Nifon, căruia îi furnizam repertoriul de psaltichie, pentru că Popescu-Pasărea era și acolo profesor. Din truda noastră de copisti, ca odinioară în evul mediu, au ieșit două colecții voluminoase de muzică, apreciable ca execuție tehnică. Câștigul acestei munci meticuloase era foarte modest și nu acoperea decât nevoile mărunte, școlarești. Dar pe deasupra aveam bucuria că îndeplineam un lucru cum se cade, prețuit și de profesori și de colegii noștri. În calitate de «litograf» aveam deci prilejul des să-l văd pe tata căruțaș și să plec totdeauna cu amarul în suflet gândindu-mă la

soarta lui.”²⁰⁶

De asemenea, tatăl său muncea din răspuțeri pentru a putea să-și țină băiatul în seminar, dar și pentru a acoperi nevoile celorlalți membri ai familiei, ajunsese

„vara plugar la Bulbucata, iarna salahor cu calul în capitală... Meseria nu era ușoară și avea să-l macine încet-încet, până la moarte. Să încarci și să descarci baloturi, să dormi pe apucate tu și calul, pentru a nu plăti chirie la gazdă, să te hrănești cu socolteală ca să mai rămână și pentru cei de-acasă... Îl găseam adesea între alți căruțași, așteptând să pice vreun client și mâncând de obicei un colț de pâine cu castravete murat. Viața lui devenise o adevărată mucenicie”²⁰⁷.

Cu toate că era o școală de elită („Corpul ei profesoral se alegea pe sprânceană. A fi profesor la Central însemna de regulă candidat la o catedră universitară. Și, într-adevăr, mulți dintre dascălii aceștia eminenți au ilustrat și ilustrează disciplinele academice cele mai felurite... Examenele serioase, care puneau stavilă la intrare, îngăduiau ca populația acestei școli să fie lamura inteligenței rurale. Seminariștii nu se distingeau numai la studii. În toate manifestările interșcolare ale Capitalei, ei cucereau linia întâia, la concursurile gimnastice și de coruri, la întrecerile de la Tinerimea Română. Impunea în afară puterea unei discipline, a unei educații deosebite și a unui spirit de corp colectiv umanitar... În toate aceste lucrări biruia vigoarea modelată a sufletului ridicat de la țară”²⁰⁸), seminarul avea și neajunsurile sale care veneau din cauză că profesorii erau

²⁰⁶ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 43-44.

²⁰⁷ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 43.

²⁰⁸ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 36-37.

formați după modele apusene la Facultatea de Teologie din Cernăuți, ignorând esența Ortodoxiei: „nu ne pregătea nimeni cu nimic din ceea ce, abia târziu de tot, am descoperit că se numește pregătirea pentru viața spirituală superioară. Educația religioasă a seminariștilor consta din două extreme: instrucție intelectuală de la catedră și ritual liturgic. Nu intervenea între ele nici o lucrare de adâncire a vieții religioase individuale. E adevărat că aveam un spiritual. Om foarte bun, el era crescut după aceeași metodă și n-avea cum să iasă din rutină”²⁰⁹; „începând din clasa întâi, până într-a opta, învățământul nostru nu folosea niciodată **Biblia**. Nici măcar atunci când studiile în legătură directă cu **Cartea cârților** ne-ar fi obligat s-o folosim. Dacă elevul își cumpăra **Biblia** din inițiativă proprie, era bine; dacă nu, nimeni nu-l silea. Și dacă singur se hotăra s-o citească, era iarăși bine; iar dacă nu, nimeni nu se interesa”; „manualele care înlocuiau **Biblia** și după care eram obligați să învățăm se mențineau într-un simplism submediocru. Dar nici unul nu m-a indignat ca tratatul de dogmatică din cursul superior, scris ca pentru hamali”²¹⁰.

Mai târziu, după Marea Unire, în anul 1923, Nichifor Crainic sublinia toată această *captivitate a ortodoxiei în robia apuseană* și greșeala care s-a făcut de către conducerea bisericească prin faptul că nu a făcut din București un centru de unire și avânt al Ortodoxiei care să se impună și în provinciile robite:

„e lucru limpede că dacă noi cei liberi – în această vreme care a fost totuși a idealului nostru unionist – am fi dat ortodoxiei puțința unei strălucite dezvoltări culturale, creând din București, un centru de avânt religios și de

²⁰⁹ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 42.

²¹⁰ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 42.

știință religioasă superioară, între cei robiți și noi s-ar fi restabilit măcar în parte vechile legături duhovnicești din epoca voievodală și, prin aceasta, însuși idealul românismului integral ar fi câștigat. S-a întâmplat pe dos, în paguba demnității noastre de Stat chiar: în vremea aceasta, Cernăuții habsburgici devin centrul științei noastre ortodoxe, furnizându-ne profesori fără orizont pentru Facultatea de Teologie din București [și pentru Seminarul Central, n.n.], care în condițiile date nu s-a sputut ridica de la un rol mecanic-profesional la unul de știință și de avânt. Astăzi [1923], Biserica vechiului regat, cu clerul ei bătut de nevoi, care, când se adună în corp, nu poate agita decât probleme ca salariul și recăsătorirea, nu e în stare să se impună ca un nucleu al unificării.”²¹¹

Dar sminteala supremă în seminar venea din:

*„dezacordul total între disciplinele laice și cele teologice. Disciplinele laice se predau după concepția fals științifică a vremii în care nu era loc pentru Creatorul lumii. De la aceeași catedră, vedeam pe dl. G. Gorciu mânuind șapte ghiulele de fier ale unul aparat și rotindu-le în jurul altei ghiulele mai mari, în timp ce ne explica sistemul solar, care s-a făcut singur, aidoma cum îl arată aparatul, atunci când i-a venit poftă să se desprindă din haos, și auzeam apoi pe profesorul de religie cum, la început, Dumnezeu a făcut cerul și pământul. Doamne, cui să dăm crezare? Aparatului domnului Gorciu, profesor de o gravitate înspăimântătoare, sau **Bibliei**? Să nu uităm că e vorba de niște copii din clasa întâi, însetați de adevăruri absolute și de incertitudini indiscutabile! Nimeni nu bănuia ce se petrece în sufletul nostru când spuneam lecția la geografie într-un fel, iar la*

²¹¹ Nichifor CRAINIC, *Politică și ortodoxie*, în *Revista Gândirea*, an 3, nr. 5, nov. 1923, p. 77-83.

religie în felul contrar.”²¹²

Trebuie spus că în Ortodoxie exista dubla gnoseologie. Teologia ortodoxă nu este în conflict cu știința, fiecare având propria metodă de cunoaștere. În Ortodoxie metoda cunoașterii este însăși *viața duhovnicească* prin care credinciosul intră în legătură cu *energiile dumnezeiești NECREATE* (fără început și sfârșit), în timp ce știința investighează *CREATUL* (materia care are început la facerea lumii, dar care se va transfigura la A Doua Venire a Mântuitorului). Știința modernă a ajuns la constatarea că materia este energie creată condensată, de aceea Părintele Dumitru Stăniloae actualizează teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul adăugând atributul de *plasticizate* rațiunilor dumnezeiești din fapte.

Tânărul teolog Ioan Dobre a rămas cu un gol în suflet văzând că nu are parte în seminar la orele de religie de personalități asemănătoare dascălului său Constantin Spăneșteanu:

„Dacă manualele erau submediocre, neajunsul acesta s-ar fi putut îndrepta prin personalitatea profesorilor. Dar noi tocmai la religie n-am avut parte de personalități. Singur Iuliu Scriban făcea excepție. Tânăr monah, sosit din străinătate, aderent al vijelioasei mișcări de înnoire a lui N. Iorga, el strălucea în prestigiul mării speranțe a Bisericii și a Învățămintului. Ca profesor de morală a fost un revoluționar: a dat la o parte manualul și ne-a obligat să luăm note după lecțiile rostite de dânsul. A fost singurul curs teologic care ne-a entuziasmat... la religie aveam pe un Iordăchescu, pe un Ionescu, sau pe un C. Popescu. Preoții Ionescu și Iordăchescu, sunt cele mai șterse figuri de profesori. Apar în amintire numai ca prezențe fizice. Ba de

²¹² Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 42.

la cel din urmă aud încă păcănitul de barză al unor cuvinte fără noimă și pretenția să reproducem gramofonic lecția din carte. O figură originală în felul său era părintele Constantin Popescu, doctor în teologie de la Cernăuți. În fiecare lecție ne amintea de acest doctorat, care de altfel era singura sa operă. Om de o mândrie burzuluiță ca și coada diavolului, el nu pășea ca toată lumea, ci sălta biruitor, probabil ca în ziua când a ieșit de la examenul de doctorat. Privindu-l, căpătai convingerea că și ochelarii cu rame de aur fac parte integrantă fără îndoială, din acest doctorat. La catedră nu se așeza cu fața spre noi: eram prea netrebnici ca să privim o față de doctor de la Cernăuți. Întorcea speteaza scaunului, șoldiu, trântea cotul pe catedră, sprijinea tâmpla geniului său într-un deget și își înțepenea ochii în fereastră, atât de fix un ceas întreg încât ne temeam că o să găurească geamul. Așa ședea și când vorbea și când asculta. Dar dânsul mai mult asculta decât vorbea. Curios: ne asculta fără să ne privească vreodată. Chema elevii în serii, exact după ordinea alfabetică a catalogului. Când i se părea că a suportat de ajuns pe unul, dezlipea degetul de tâmplă, continuând nemișcat să găurească geamul cu ochii și rostea cu basul său de un dispreț definitiv: «Ălalt!» Expresia preferată, care preciza distanța dintre măreția sa și nimicnicia noastră, era: «Bă!» Când elevul se dovedea substanță cu totul inferioară, lângă „bă” înflorea încă un termen doctoral: «Bă, dobitocule!» Când i se năzărea din nimica toată, se răstea ca un Jupiter în Olimp: «Bă, eu nu sunt d'ăia care umblă cu Testamentul la brăcinar. La mine totul e aici!» Și arăta fruntea. Aluzia era la Iuliu Scriban, care umbla veșnic cu **Noul Testament** în buzunar.²¹³

Fără să negligeze studiile obligatorii care ofereau

²¹³ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 49.

posibilitatea bursei, tânărul Ioan Dobre și-a format o cultură enciclopedică, fiind interesat de artă, literatură, reviste literare și alte *cărți de idei*: „nicio carte de valoare n-a scăpat necitită în vremea aceea... pentru procurarea lor, neavând bani, aveam o altă serie de prieteni mai cu dare de mână, care primeau bucuroși să fie îndrumați în literatură. Cutreierând împreună librăriile, ne întorceam cu brațele pline și cu frenezia de a ne ține la curent”²¹⁴.

Tot în vremea seminarului a început să publice versuri, sub pseudonim, în diverse reviste. Nichifor Crainic ne spune *povestea unui nume*: „am început să public versuri din clasa a III-a de seminar. Cum disciplina școlii era severă și nu permitea elevilor să se manifeste în afară, a trebuit să-mi iau un pseudonim, Nichifor Crainic, pe care l-am legalizat târziu, prin Parlament, abia în anul 1926, fiindcă nimeni nu mă mai cunoștea cu fostul meu nume Ioan N. Dobre”²¹⁵. Cauza exactă pentru care a recurs la pseudonim a fost regula impusă de directorul (1909-1919) arhimandrit Iuliu Scriban care „nu vedea cu ochi buni literatura și a eliminat un elev fiindcă citea pe Sadoveanu. Atât mi-ar fi trebuit, ca părintele director să afle că scriu literatură, și încă poezii!... Regimul sever al lui Iuliu Scriban a determinat pseudonimul meu literar. Aș putea zice: prea cuvioșia sa e, fără să vrea și fără să știe, nașul lui Nichifor Crainic... Era o taină ce trebuia păstrată de frica eliminării, deși versurile mele erau foarte cuviincioase”²¹⁶.

După Seminar, Nichifor Crainic s-a înscris la Facultatea de Teologie din București (1912-1916) depunând *multă trudă pentru a fi student*, dar unde „nu toți profesorii

²¹⁴ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 42.

²¹⁵ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

²¹⁶ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 73.

își țineau cursurile regulat. Pierdeai vremea zadarnic pe sălile Universității, așteptând maestrul care uita că are oră, sustras de alte îndeletniciri”²¹⁷.

Facultatea a absolvit-o cu o disertație despre „Armonia Evangheliilor”:

„M-am înscris în continuare la Facultatea de Teologie din București. Cum n-aveam mijloace de existență, am devenit funcționar la Casa Corpului Didactic. Cum îmi țineam lucrările la zi, directorul acestei instituții mi-a dat libertatea să plec când vreau la orele de cursuri universitare. Am urmat concomitent și cursurile Facultății de Litere. La unele din ele eram obligat chiar prin regulamentul Facultății de Teologie. Seara mi-o petreceam la Biblioteca Universitară Fundația Carol. În 1916 mi-am luat licența în Teologie, cu un discurs ținut de președintele comisiei examinatoare, care îmi prevedea nu știu ce mare viitor”²¹⁸; „pe vremea noastră nu existau teze de licență scrise. După probele orale, candidatul trebuia să susțină o disertație în fața comisiei profesorale, pe o temă trasă la sorți și pregătită în 24 de ore. Era, cred, o rămășiță din celebrele dispute ale Universității medievale, care dădeau prilej candidatului să-și afirme personalitatea la sfârșitul anilor de studii. Mie mi-a căzut la sorți «Armonia Evangheliilor», temă meticuloasă și oarecum aridă, pe care am căutat s-o lărgesc în regiuni unde puteam să folosesc autori din cele mai variate lecturi.... Când am isprăvit Vartolomeiu Stănescu²¹⁹ s-a ridicat din nou, de data aceasta

²¹⁷ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 88.

²¹⁸ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

²¹⁹ Vartolomeu STANESCU (n. 25 aug. 1875, Ciuperceni, jud. Teleorman; d. 2 nov. 1954, M-rea Bistrița), „s-a născut în august 1875, într-un bordei de pe malul Dunării, în Teleorman. Era primul copil și singurul băiat al părinților săi, care au mai avut trei fete. La vârsta de 5 ani a rămas orfan de tată. Serios și muncitor, și-a croit

pentru a rosti o cuvântare, ceea ce nu se obișnuia la un examen de licență. Când se entuziasma, Vartolomeiu Stănescu vorbea cu superlative. A subliniat cunoștințele mele, forma literară și felul de a gândi. Și a încheiat cu convingerea sa că domnul candidat va fi o mare personalitate a bisericii noastre. S-a coborât apoi de la catedră, m-a îmbrățișat și m-a sărutat pe frunte [s.n.].”²²⁰

Vartolomeu Stănescu îi va scrie mult mai târziu lui Nichifor Crainic o scrisoare (datată 4 mai 1940) de la M-rea Bistrița Vâlcea, unde se retrăsese după ce fusese episcop al Râmnicului (1921-1938), în care îl înștiința că a rămas impresionat de cartea de teologie a culturii, care tocmai apăruse, „Nostalgia Paradisului”, și că citise cu interes și numărul din revista „Gândirea”, apărut în aprilie 1940, intitulat „Despre Nichifor Crainic la 50 de ani”, unde personalități de seamă ale vieții culturale și bisericești (Ion Petrovici, Mitropolitul Nicolae Bălan, Vasile Voiculescu, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Pan Vizirescu, Dumitru Stăniloae, Teodor M. Popescu, Emilian Vasilescu etc.) își exprimau aprecieri legate de persoana și opera lui Nichifor

drum în viață numai prin efort susținut și prin puterea minții. În 1888 intra cu cea mai mare medie la Seminarul Central din București, iar zece ani mai târziu repeta isprava la Facultatea de Teologie (licența în 1905, cu lucrarea *Autenticitatea Cărilor Sfinte ale Noului Testament*), construindu-și rapid renumele de student de excepție”; studii de drept și sociologie la Sorbona, apoi Facultatea de teologie catolică și protestantă; 1909 – vicar la Episcopia Dunării de Jos; 1913 este numit profesor titular la Facultatea de Teologie din București, la catedra de Exegeza Noului Testament; 1919 – înființează Seminarul de la Curtea de Argeș; ca episcop al Râmnicului (1921-1938) înființează Societatea Preoțească Renașterea și 5 bănci clericale ale Eparhiei. (Alexandru CIOLAN, „Bartolomeu Stănescu, episcopul ortodox al timpului său”, *Ziarul de Duminică*, 13 iulie 2012.)

²²⁰ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 112.

Crainic:

„Scumpe și mult Stimate Domnule Crainic,

Am terminat citirea cărții, cu îndatorirea de a o reciti poate de trei ori; pentru că țin să-i prind osatura de care să-i pot lega părțile constitutive, spre a o închea, pentru mine, într-un tot unitar. Dreptarul după care aș putea să mi-o însușesc ca călăuză a cugetării mele, ar fi de aci... Am citit și toate omagierile din Gândirea, care au fost la înălțimea personalității istorice a Domniei tale. Cea care m-a încântat însă peste măsură îi aparține Dlui Teodor Popescu, cu care mă mândresc ca fost dascăl al său; și pe care îl omagiez, pentru că a omagiat așa de sublim, pe fostul meu Discipol Nichifor Crainic, de care sunt nu numai mândru, dar sunt fermecat și transpus prin scrierile lui într-o lume supralumească; și care este pe cale să atingă în curând lumea dumnezeiască... Iată, Scumpe Domnule Crainic, ce m-a făcut să vă felicit de Sfânta Înviere, nu prin telegrama care trece prin alte minți și mărimi și care se transmite prin fir mecanic, ci prin scrisul meu personal, în care mi-am revărsat mintea, sufletul și inima ca admirație și ca încurajare sinceră a Domniei tale... „²²¹

Diploma de licență avea următorul conținut:

„Nr. 7876

ROMÂNIA

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII ȘI AL CULTELOR

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Diploma de Licență în Teologie

În Numele Majestății Sale Regelui FERDINAND I-^{iu}

²²¹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 224-225.

Noi, Ministrul Secretar de Stat la Departamentul Instrucțiunii și al Cultelor văzând certificatul de aptitudine *No. 147 din anul 1916* aprobat de Rectorul Universității prin care se constata că *D. Dobre N. Ioan* a trecut examenul de Licență cu 4 albe și 1 bilă roșie subiectul tezei fiind fără teză.

Conferim *D-lui Dobre N. Ioan* născut la anul 1889 în Comuna *Bulbucata* Județul *Vlașca* Diploma de Licență în Teologie pentru a se bucura de toate drepturile și prerogativele acordate de legi

București, anul 1916 luna *Iulie* 28

Ministrul Secretar de Stat la Departamentul Instrucțiunii și al Cultelor [ss/indescifrabil]

Rectorul Universității [ss/indescifrabil]

Decanul Facultății [ss/indescifrabil]

Directorul învățământului secundar și superior [ss/indescifrabil]

Semnătura purtătorului *Dobre N. Ioan*. „²²²

Memoriile lui Nichifor Crainic conțin o mulțime de descrieri ale atmosferei de la Facultatea de Teologie din București, inclusiv portrete ale dascălilor competenți, dar și ale celor pe care „nepăsarea oficială îi ținea ca niște momâi pe catedrele universitare”. „Primele prelegeri de la teologie m-au decepționat”²²³, așa începe Nichifor Crainic evocarea anilor de studenție. Dintre figurile universitare ale timpului, Nichifor Crainic se oprește și asupra câtorva mai pitorești:

Badea Cireșeanu, profesor de liturgică: „un exemplar pitoresc aveam și noi, studenții teologi, în Badea Cireșeanu,

²²² ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 33.

²²³ Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viața mea 1899-1944*, în manuscris, f. 45.

titular la teologia liturgică. Numele de Badea era parcă predestinat pentru a-l simboliza. Badea nu e un nume personal, ci un nume anonim, iar cel care îl purta acum ridica anonimatul la o celebritate pe toată Universitatea... cu o îndemânare, am zice anormală, organizase tot studiul liturgic în jurul persoanei sale. Erau arhicunoscute fotografiile care îi împodobesc voluminosul tratat *Tezaurul liturgic*: «Badea Cireșeanu în călătorie de studii liturgice, scăldându-se în Iordan», în care savantul se vede intrat la apă pe jumătate gol; «Badea Cireșeanu în călătorie de studii liturgice, privind piramidele»; «Badea Cireșeanu în călătorie de studii liturgice privind Parisul din Turnul Eiffel»; și așa mai departe, tot mai departe până în negurile inofensivei aberații. Nu e nevoie să insist asupra acestor originalități demult popularizate și care îi păstrază o tristă celebritate și după moarte, din moment ce sunt tipărite cu voință și cheltuială proprie. Dar închipuiți-vă ce prestigiu avea Badea în ochii studenților, înfățișându-se gol în apa Iordanului! Aceleași aberații ornamentau și cursul, în timp ce ifosele naive și deșarte ca o butie dogită nu mai stârneau râsul, ci mila față de un nenorocit, pe care nepăsarea oficială l-a ținut până la sfârșit momâie pe o catedră universitară²²⁴; „Badea Cireșeanu era foarte exigent în ce privește frecvența studenților. Voia, sărmanul, în orgoliul lui de nebun, ca balivernele debitate să aibă auditoriu numeros. Striga catalogul la începutul prelegerii. Studenții trebuiau să fie prezenți. Sila de a-l asculta conta în ochii lui de oaie ca un merit egal cu examenul. Atunci băieții au găsit un mijloc ingenios de-a scăpa măcar din două în două prelegeri... Seria noastră era împărțită în două părți. Se prezenta la curs o jumătate și fiecare student răspundea la

²²⁴ Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viața mea 1899-1944*, în manuscris, f. 47.

apelul lui Badea Cireșeanu pentru el și pentru colegul din cealaltă jumătate care lipsea. La prelegerea următoare venea schimbul. Dar nici jumătatea prezentă nu rămânea la oră, care n-avea nici un haz. Când celebrul savant ieșea din baia Iordanului și începea să glăsuiască din Turnul Eiffel, unul câte unul băieții se strecurau pe după paravanul din fund și zdup! Săltau pe fereastra deschisă afară în coridor, la aer curat! Transportat și încântat de propriile-i cuvinte și isprăvi, cu ochii aiuriți de vaporii inofensivei nebunii, Badea nu observa că până la sfârșit n-are decât doi sau trei auditori, care se bat cu cocoloașe de hârtie”²²⁵.

„Titularul de Istoria universală a Bisericii, Dragomir Demetrescu, om deștept, cu studii la Atena, împodobit cu distincția de «mare nomofilax al Patriarhiei ecumenice», făcea vreo șase prelegeri pe an. Le vorbea frumos, cu pospai de filosofie a istoriei, menținându-se în generalități și lăsându-te cu regretul lucrului neisprăvit”²²⁶.

„La fel de comod se înfățișa Constantin Chiricescu, om cu o urâtă poveste de delațiune în spate, care ne propunea un curs de patrologie, citit de pe foi vechi și galbene ca tutunul, copiat, se spunea, de pe la Cernăuți. Patrologia, care e istoria cugetării ortodoxe, se reducea în acest curs mizer la câteva date de sinaxar, ce n-aveau nimic comun cu ideile frământate de geniul Sfinților Părinți, care au făurit gloria ortodoxiei”²²⁷.

„Ion Cornoiu, profesorul de disciplinele Noului Testament, ținea hangul celorlalți colegi. Cursurile sale de ermeneutică și de introducere istorică nu treceau limitele

²²⁵ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 93.

²²⁶ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 88.

²²⁷ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 89.

manualelor didactice, pe care i le învățasem în seminar. La fel era cursul de drept bisericesc al dulcelui dascăl D.G.Boroianu”²²⁸.

„I. Popescu-Mălăiești predă disciplinele Vechiului Testament, în frunte cu limba ebraică. Nu cred că exista pe lume dascăl de ebraică iubit de studenți, mai ales dacă e conștiincios și riguros la examene. Cazul părintelui Mălăiești. Harnic și punctual de parcă ar fi voit să răzbune absenteismul colegilor, era egal de pretențios în ce privește frecvența studenților. Și avea dreptate. Învățam o limbă semită, cu reguli și scris de-andoaselea față de toate celelalte limbi antice sau moderne... Nici un studiu nu părea studenților mai anacronic și inutil ca ebraica. Dar cu cât lor li se părea mai de prisos, cu atât profesorul se arăta mai înverșunat și mai pretențios. Aceasta făcea dintr-însul figura cea mai nepopulară a Facultății. Energia mintală a studenților din anul I și al II-lea se mistuia în pregătirea examenelor la părintele Mălăiești și la Istoria Bisericii Române”²²⁹.

„Istoricul Bisericii române, Nicolae Dobrescu, impunea printr-o severă metodă științifică de cea mai bună școală germană. În fața lui rumenă și rotundă, tăiată în două de o bogată mustață neagră, ridicată în sus, te găseai într-adevăr în fața erudiției meticuloase. Nici o afirmație fără documentare, nici o conjectură fără conglăsuirea mai multor date care s-o îngăduie. Nicolae Dobrescu n-avea imaginație să umple golurile ca Nicolae Iorga, și să reînvie figurile trecutului ca și cum le-ai vedea în carne și oase. Din prelegerile lui nu zăreai oamenii, ci faptele... Dragostea

²²⁸ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 89.

²²⁹ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 90.

pentru descoperirile lui mergea până acolo încât ni le vărsa pe toate în curs pretinzând să știm câți țigani, câte vaci și câți nuci roditori a dăruit cutare voievod în cutare an cutărei mănăstiri. Grămada acestor amănunte, cu toată enormitatea lor, nu frângea însă linia logică și clară a cursului. Când treceai peste sperietoarea datelor și a mărunțișurilor, aveai bucuria rară să asiești, oră de oră, la creația științifică a unui erudit, care organiza un material ieșit numai din contribuția lui personală. Nu știu dacă l-ai fi putut iubi, fiindcă era rece, dar de respectat era cu neputință să nu-l respecti pe dacălu acestuia, care te învăța nu numai teoretic ce însemnează metodă științifică, dar era el însuși, din cap până în picioare, încarnația lor vie”²³⁰.

Dacă în Seminar figura centrală era reprezentată de Iuliu Scriban, în facultate era cea a lui Ioan Mihălcescu (1874-1948; viitorul mitropolit Irineu Mihălcescu al Moldovei 1939-1947; trecut pe linie moartă de comuniști - pensionat la 16 aug. 1947 - și mort în condiții suspecte la M-reia Agapia):

„marele nostru noroc în ciclul al doilea și ultimul de studii teoretice și practice a fost profesorul Ioan Mihălcescu. Viitorul mitropolit al Moldovei era pe-atunci un dascăl civil cu largă pregătire teologică și filosofică din germania. Pe umerii săi apăsa un colos de discipline, Dogmatica, Apologetica și Istoria religiilor, cel puțin trei catedre contopite într-una singură. Te impresiona puternic să vezi cum le poartă cu egală strălucire pe toate. Mihălcescu nu era orator, nu-l ajuta nici vocea, nici modestia, care interzice gesturile mari și tonul emfatic. Pe lângă acestea, programul încărcat îl silea să extindă o prelegere în două ceasuri, lucru ostenitor pentru ascultători. Dar profesorul

²³⁰ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 90-91.

dispunea de o memorie ce reproducea aproape exact prelegerile totdeauna studiate și scrise dinainte. Mănuia un stil plăcut, adesea înflorit de ornamente literare. Cursurile citite în litografia după manuscris constituiau pentru student o desfătare a minții și aveau mai multă forță lăuntrică decât atunci când le ascultai rostite”²³¹.

Dar printre aceste cursuri nu exista unul despre viața duhovnicească, despre mistica ortodoxă, care singură te face contemporan cu Dumnezeu. Rezulta astfel o secetă sufletească și apărea un sentiment morbid al nostalgiei biblice (Nichifor Crainic). De aceea Nichifor Crainic va compune poezia „Iisus prin grâu”:

*„Prin grâul copt, pe unde-aleargă
șerpuitoarea mea cărare
Ce scapătă departe-n aur
de glorioasă înserare,*

*Mi s-a părut că treci, Iisuse,
precum treceai pe vremea ceea
Gustând în mers prietenia
pescarilor din Galileea.*

*Pe părul tău, încununându-l,
juca o flacără bălaie
Și soarele muia veșmântul
drumeților în vâlvătaie.*

*Vorbeai și inimile toate
Se aninau de vorba ta
Și le purtai ca o podoabă
de ciucuri prinsă la manta.*

²³¹ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p 93.

*Că vorba ta era mai dulce
ca rodiile din Edom
Și-nomenia dumnezeirea
și îndumnezeia pe om.*

*Treceai... și sângera în tine
prigoana crudelor sinedrii.
În zări vă așteptau gigantici,
cu crengi ocrotitoare, cedrii.*

*Iar eu părea că merg în ceata
de ucenici și ucenice
Și sfărăm și eu, pentru cină,
cu palmele-amândouă, spice.*

*Eram, socot, prea mult al lumii
și prea puțin al vremii tale
Că pământeana grijă, Doamne,
m-a-ntârziat, stingher, pe cale.*

*Pe-același galben grâu coboară
același glorios apus,
Dar n-aud vorbele-ți pe care
evangheliștii nu le-au spus.*

*Trecură veacuri, și cu ele
că treci din nou mi s-a parut
Și-ți caut urma luminoasă
În lutul moale s-o sărut.”*

Prima căsătorie a lui Nichifor Crainic a avut loc la scurt timp după intrarea României (15 august 1916) în Primul

Război Mondial. Fata se numea Eleonora Ionescu, avea doar 18 ani și era fiică de tipograf. Nunta a avut loc pe 5 noiembrie 1916. Naș a fost preotul și scriitorul Gala Galaction, mai târziu traducătorul unei noi versiuni în limba română a Bibliei (între anii 1928-1934, alături de preotul prof. Vasile Radu).

Când a auzit că Nichifor Crainic e scriitor, Dimitrie Ionescu, tatăl fetei, a avut reticențe în ceea ce-l privește pe viitorul său ginere, având experiențe foarte neplăcute cu mulți scriitori:

„Mama a primit cererea cu toată bunăvoința, dar tatăl, om practic, ridicat patron din lucrător, avea reticențe. Că voi fi preot n-avea nimic de zis, dar faptul că sunt scriitor îl stânjenea strașnic. Scriitorii sunt oameni aiurea, lămurea el. Îi cunoaște bine. A tipărit ani de zile «Convorbirile critice» ale domnului Mihail Dragomirescu și n-a fost de ajuns că nu le-a achitat, dar colaboratori ca Ion Dragoslav și Mihail Sorbul îi mai cereau și bani cu împrumut... Reticențele lui s-au accentuat când, întrebându-mă ce pretenții am ca zestre, i-am răspuns că n-am nici una. Chestiunea nu mă interesează, fiindcă sunt în stare să-mi duc singur familia. Asta probabil i-a întărit convingerea că, într-adevăr, calc aiurea. Dar căsătoria s-a făcut, fata și mama erau de acord. Gala Galaction mi-a fost naș, iar Alexandru Vlahuță a venit la nuntă.”²³²

Căsătoria a avut loc cu două săptămâni înaintea căderii Bucureștilor în mâinile germanilor. Nu a trecut mult timp și Nichifor Crainic a plecat ca soldat sanitar pe front în Moldova. Tânara sa soție, aflată încă sub papucul tatălui nu a

²³² Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 116.

primit acordul de a-l urma: „soția mea n-a terminat liceul și nu s-a obișnuit încă să iasă de sub autoritatea părinților. Tatăl ei n-are încredere în mine și n-o lasă cu nici un chip să plece în Moldova. Voi pleca singur. Pentru nimic în lume nu părăsesc steagul țării...”²³³

„ROMÂNIA
PRIMĂRIA COMUNEI BUCUREȘTI
PLASA BĂNEASA, JUDEȚUL ILFOV
OFICIUL STĂREI CIVILE

EXTRACT

Din registrul actelor de CĂSĂTORIE pe anul 1916, No. 3044,

Act de căsătorie din anul una mie nouă sute șasesprezece, luna *Noiembrie* ziua *cinci*, la orele *nouă 5/60* minute *amiază*.

Domn *Ion Dobre* – major *necăsătorit*, în vârstă de ani 27, de profesiune *teolog*, născut în Comuna *Bulbucata Vlașca*, domiciliat în Comuna *București*, strada *Burebista*, No. 8, fiu al lui D. *Nedelea Dobre* de profesiune *agricultor* domiciliat în Comuna *Bulbucata (Vlașca)* și al D-nei *Stana*, născ. St. *Șerban*, domiciliată în Comuna *Bulbucata (Vlasca)*, și

Domn-ra *Eleonora Ionescu* minoră *necăsătorită* în vârstă de ani 18, născută în Comuna *București*, domiciliată în *București*, str. *Câmpineanu*, No. 9, fiică a D-lui *Dimitrie Ionescu* de profesiune *tipograf*, domiciliat în Comuna *București*, str. *Câmpineanu*, No. 9, și a D. *Elisabeta*, născ. *Niculescu*, domiciliată în Comuna *București*, str. *Câmpineanu*, No. 9.

Părinții soției fiind de față au consimțit.

²³³ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 119.

S-au înfățișat azi înaintea noastră spre a li se celebra căsătoria:

Văzând că s-au făcut în termen publicațiunile cerute de lege și că nu s-a ivit în opozițiune la această căsătorie

Având în vedere că martorii mai jos arătați declară că viitorii soți *nu sunt rude între D-lor la grad oprit de lege, se căsătoresc acum ambii soți pentru prima oară că au un domiciliu mai mare de zece luni în localitatea arătată mai sus. Persoanele ce asistă pe soție ca părinți sunt adevărate.*

[...]

Toate cele de mai sus s-au făcut în casa comunală în ființa următorilor doi martori:

D. Alexandru Pretorian, de ani 50, de profesiune funcționar domiciliat în Comuna București, strada Grațioasă.

D. Const. Oprescu, de ani 25, de profesiune student domiciliat în Com. București, strada Burebista, No. 8, cel dintâiu din partea soțului, iar cel de al doilea din partea soției.

După ce am dat citire acestui act în auzul celor de față, Noi l-am subscris împreună cu aceștia

Soți:

(ss) Ion Dobre

(ss) Elena Ionescu

Părinții soției:

D. Ionescu

Elisabeta Ionescu”²³⁴

„Căsătoria dintre D-l. *Ion Dobre* și *Eleonora* născută Ionescu, înscrisă în [...] cu No. 3044, s-a desfăcut prin hotărârea de despărțenie a Trib. Ilfov Sect. I cu nr. 15 din 2 Februarie 1920, investită cu formula executorie și

²³⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 187-188.

*pronunțată în favoarea soției care [...] în registru de căsătoriți sub No. 855 din 1 Luna martie Anul 1920 [...] s-a făcut de Ion Popescu Novaci ... și ofițer al Stării Civile al comunei București astăzi 1 ale lunii martie anul 1920 în urma cererii făcute de soție merg la No. 8280/920. (ss) I. Popescu Novaci*²³⁵.

După doi ani de pribegie prin Moldova, Nichifor Crainic s-a întors în Muntenia. Două întâmplări îl vor zgudui din temelii sufletului: moartea tatălui și divorțul de prima soție.

Moartea tatălui său este evocată cu multă durere de către Nichifor Crainic:

„ai mei mă întâmpină la podișcă, unde pe vremuri făceam din lut păpușa lui Ene Caloianu și-i dam drumul pe apa șanțului, când se umflau ploile. Părul mamei a încărunit de grijile celor doi ani să nu mor prin străini... Tata zăcea pe patul de sub icoane. Când am intrat, a deschis ochii arși de suferință și i-a fixat asupra mea. I-am privit fața suptă de lăcomia morții și n-am avut curajul să-i spun: «Bine te-am găsit, tată». El nu mai putea grăi. A mișcat brațul osos și l-a lăsat în mâna mea. Împrejurul nostru, ceilalți plângeau tăcuți, știau că aceasta e cea din urmă revedere a noastră. Poate că el, tot așteptându-mă, nu murise încă. Suferea de multă vreme de un betșug căpătat în meseria lui de căruțaș în București, tot radicand și descărcând lăzi grele. Cu încăpățănare țărănească, n-a voit să se opereze. Țăranii pot să ia doctorii, dar îi apucă groaza când aud de operații. Acum îl doborâse jertfa pentru noi, pentru mine și pentru ceilalți copii. Îi strângeam mâna și mă gândeam la viața de câine pe care a dus-o omul acesta, care era tata. El mă privea mereu, cu ultimele pâlpâiri: am fost

²³⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 187.

mândria și nădejdea lui. Nu l-a interesat nimic decât gândul să răzbat eu la lumină. Să-și răzbune dorurile sugrumate de soartă prin ridicarea mea... Într-un târziu și-a tras brațul din mâna mea și, culcat pe spate cum era, l-a ridicat în sus cu degetul către icoane, către cer:

- Ionică,... Dumnezeu! Atât a putut șopti cu o ultimă silință a trecerii în moarte, și brațul i-a căzut pe piept.

Era singurul testament pe care mi-l lăsa din marginea veșniciei.

Atât așteptase să mă vadă, să mi-l spună ca să poată luneca în făgăduința Evangheliei, pe care a iubit-o în viață... Căci așa murim noi de două mii de ani, țăranii lui Hristos: simplu, fără spaime ce strâmbă fața și zvârcolesc sufletul în horcăieli groaznice; îl slobozim ușor și lin, ca o ultimă răsufflare, fiindcă Domnul ne-a spus unde merge El după moarte. Înțelepții pământului pot să mintă, dar Domnul Dumnezeuul lumii nu minte.

Dormi, tată! Dumnezeu să te odihnească! Țărâna țării noastre te cunoaște și va fi ușoară pe trupul tău istovit de caznele vieții înainte de vreme. Nu ne-ai lăsat nici un chip al tău ca să-l privim când ne va fi dor de tine, că nu ți-a plăcut să-ți lași chipul pe hârtie. Tu ți-ai trecut făptura toată în om viu și când mi-o fi dor de tine, voind să știu cum arătai, mă voi uita în oglindă și te voi vedea. Uite, până și alunița de deasupra sprâncenii mele drepte e a ta. Ești întreg în mine, în trupul și în sufletul meu. Cine te-a cunoscut și mă vede crede că sunt tu în straie de oraș, cum ți-a plăcut să mă știi. Cu ochii tăi văd aceste păduri și câmpii, cu mâinile tale strâng mâinile oamenilor și cu râsul tău râd între prietenii. Mi-a plăcut să am mulți cum aveai tu. Cu seninătatea ta întâmpin necazurile și cu evlavia ta privesc cerul lui Dumnezeu. Nu știu dacă te bucuri acolo sus de viața pe care o trăiești în mine pe pământ. Tu ai visat-o fericită, această a

doua viață a ta, dar ea este așa cum a vrut Dumnezeu. „²³⁶

Aceste rânduri le-a scris Nichifor Crainic în anul 1945, când a fost ascuns de către Părintele Arsenie Boca la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, apoi a plecat să se adăpostească prin satele din Apuseni.

Cât despre divorț, Nichifor Crainic se destăinuie:

„bine că cel puțin tata n-a văzut sfârșitul căsniciei mele, care a urmat îndată după moartea lui. Suntem încă sub ocupația germană. Socrul meu, om simplu, nu pricepea ce însemnează o ținută determinată de o conștiință românească. Voia cu orice chip să intru funcționar la stat. Se ivise un loc într-adevăr foarte bun într-o instituție condusă de un fost profesor al meu, numit sub ocupație. Zadarnic i-am lămurit că eu nu-l pot primi, că dacă l-aș primi, cei din Moldova m-ar înfiera pe bună dreptate ca trădător de neam. Doar n-am suferit doi ani ca să mă înec la mal. Afară de aceasta, găsisem un mijloc provizoriu de a câștiga atât cât îmi trebuie mie și fetișcanei, care mi-era soție. Bătrânul tipograf și-a spus gândul brutal, cum ai trânti un vingalac după ce textul s-a tras, că lui îi trebuie ginere funcționar la stat, ca, în cazul că voi muri eu, fata lui să aibă o pensie. Cu neputință să ne înțelegem. Am cerut sfatul maestrului Vlahuță, întors și dânsul din Moldova. El a găsit o soluție foarte înțeleaptă: vom închiria o casă și ne vom muta împreună. Doamna mea, care n-avea ceea ce se numește personalitate proprie, va fi sustrasă astfel influenței părintești. Căci, în definitiv, nu m-am căsătorit cu socrul meu... Tipograful n-a lăsat fata nici măcar să vină să vadă casa. Eu m-am mutat și i-am dat tinerei mele doamne un răgaz de o lună, timp în care o aștept să descindă în căminul nostru. Întâmplările dramatice ale războiului nu ne

²³⁶ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 134-135.

îngăduiseră tihna să ne cunoaștem, eram aproape ca doi străini, dar în orice caz eram legați prin taina sfântă a cununiei și nici prin gând nu-mi trecea s-o sfărâm. Fata, deși ar fi vrut, n-a găsit în sufletele ei nici atâta energie cât îi trebuia să se sustragă tiraniei părintești. Plângea zi și noapte, după cum îmi spuneau mătușile ei, dar lânzezea în nehotărâre. După luni de așteptare jugnită, nimic pe lume nu m-ar mai fi putut îmbuna. I-am dat libertatea să intenteze divorțul... O singură dată m-am înfățișat la tribunal... Fata era în partea dreaptă, frumușică și plânsă. La întrebarea magistratului, ar fi vrut să zică «nu», dar tipograful i-a pus un pumn în coastă și-a trebuit să zică «da». Nu simțeam păreri de rău pentru fată, dar m-a copleșit o jale și-un amar pentru căsnicia sfărâmată. O dată trebuie să facă omul acest pas în viață, iar eu n-am avut noroc. După moartea tatei, sfărâmarea căsniciei și întreaga atmosferă a vremii m-au aruncat într-o perioadă întunecată a vieții mele, pentru care cuvântul deznădejde e cel mai potrivit”²³⁷.

Numai descoperirea misticii ortodoxe și întâlnirea celei de-a doua soții la Viena îi vor reface pofta de viață.

După cum am văzut, de la absolvirea Facultății de Teologie și până la divorțul de prima soție, Nichifor Crainic a trecut printr-o suită de întâmplări care și-au pus amprenta asupra personalității sale. În timpul războiului a dus o *viață intelectuală între tunuri* debutând ca ziarist la „Neamul românesc” al lui Nicolae Iorga, unde a fost redactor, făcându-și în același timp și obligațiile militare. Întors acasă, din 1919 a lucrat ca redactor principal la ziarul „Dacia” sub direcția lui Alexandru Vlahuță și Ioan Brătescu-Voinești, până în 1920, când a plecat la Viena:

²³⁷ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 136-137.

„în anii 1916-18 am făcut războiul ca soldat sanitar, fără ca mai înainte să fi făcut serviciul militar”²³⁸; „dar a izbucnit războiul. După război, muncind ca ziarist, mi-am strâns suma de 40 000 de lei cu care, în 1920, am plecat la Viena și m-am înscris la Facultatea de Filosofie. Mi-am ales o teză de doctorat destul de dificilă din filosofia germană medievală. Dar a venit faimoasa prăbușire a monedei austriece. Am pierdut totul și nu mi-am putut trece doctoratul. Ulterior, Universitatea din Viena m-a proclamat «doctor honoris causa»”²³⁹.

La îndrumarea prietenului său, poetul și filosoful Lucian Blaga (1895-1961), a plecat la Viena (1920-1922), unde a descoperit „*strălucitoarea mistică ortodoxă*”, pe care o definea în cursul său astfel: „**teologia mistică e știința îndumnezeirii omului**”²⁴⁰, *știința sfinților*, care i se părea de „un interes teologic capital”, deoarece „singură ne pune în situația vie de a fi contemporani cu Dumnezeu; comoara cea mai de preț a vieții ortodoxe”; descoperirea misticii bizantine s-a produs prin intermediul cărții „Byzantinische Christentum” a lui Hugo Ball („Am citit cartea lui Hugo Ball **Byzantinische Christentum** și am descoperit mistica ortodoxă”), apoi a aprofundat-o prin studiul cărților misticilor (*Filocalia*), dar și ale celor care vorbesc despre mistici (Paul Deussen, Lehmann). Aceste noi cunoștințe le-a folosit pentru alcătuirea cursului de mistică predat, din 1926, la Facultatea de Teologie și Litere de la Chișinău, iar din 1932 la Facultatea de Teologie din București, pe care îl va audia cu

²³⁸ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 92-93.

²³⁹ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

Dr. CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din V...*, p. 16.

mare interes și Zian Vălean Boca (viitorul părinte Arsenie Boca):

„În 1926 am fost numit prin concurs profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, nou înființată, și anume la catedra de Teologie mistică și ascetică, disciplină care până astăzi lipsea dintre studiile teologice românești. În 1932, facultatea similară din București m-a chemat cu unanimitatea voturilor consiliului profesional și al senatului universitar titular al acestei catedre, unde am funcționat până în 1944, când am fost epurat. Să-mi fie îngăduit să adaug că pentru această disciplină nouă, a cărei reconstituire mi-a cerut o muncă excepțională, nu existau cărțile de specialitate în bibliotecile noastre românești. Fără să fac apel la ajutorul Statului, am răscolit centrele de cultură europeană, procurând cărțile necesare pe cheltuiala mea și punându-le la dispoziția studenților mei. Cursurile, redactate de mine și litografiate de studenți, se vindeau exclusiv în favoarea lor, eu neînsușindu-mi nicio centimă din drepturile ce mi s-ar fi cuvenit ca autor. Țin să mai adaug că această disciplină, al cărei obiect e personalitatea sfinților creștini, nu are absolut nimic a face cu ceea ce se numește în mod obișnuit «misticism politic» sau «misticism literar». Ca profesor, însăși structura disciplinei mele, îmi interzicea orice aluzie la domeniul politic curent și nimeni în lumea aceasta n-ar putea aduce o dovadă că aș fi făcut politică de la catedră.»²⁴¹

Viena, acest paradis al artei, a găsit-o Nichifor Crainic într-o situație de mizerie după măreție, prin prăbușirea Imperiului Austro-Ungar.

Aflăm din memoriile lui Nichifor Crainic mai multe amănunte despre această descoperire a misticii ortodoxe care

²⁴¹ ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 507.

i-a produs o reală schimbare a minții:

„Rareori am fost așa de fericit în viața mea intelectuală ca atunci când, după ani de dibuiri și căutări, am descoperit – pentru mine vorbesc – strălucitoarea Mistică a Filocaliei. Caută și vei afla! E îndemnul Mântuitorului. Și dacă El mi-a îngăduit să caut atâta vreme e pentru că ceea ce am aflat e comoara cea mai de preț a vieții ortodoxe. Iisus Hristos e prezent în ea precum e prezent în viața fiecărui credincios”²⁴²; „Mistica – însăși esența și culminația vieții religioase”²⁴³; „Termenul de «Mistică» avea, pe atunci, chiar între teologii noștri, o rezonanță oarecum derizorie, și propunerea mea a fost acceptată cu condiția să fie predată sub numele de «Literatura religioasă modernă», care nu suna anacronic. Cu alți colegi aveam să am lungi și stupide discuții pe această temă, ei susținând, cu desăvârșită necunoștință, că nu există Mistică ortodoxă! Numai după ce aveau să iasă cursurile litografiate, aveau să se convingă și dâșii de existența și de esențialitatea ei în ortodoxie”²⁴⁴; „La Viena, răscolind anticăriile, am descoperit mistica, adică fuziunea luminii eterne cu sufletul omului în extazul rugăciunii. Cine vorbește peiorativ de mistică e un ignorant, care vorbește în bobote [aiurea, fără socoteală, la întâmplare, fără rost, n.n.]. Toți marii mistici ai lumii au fost poeți geniali: cei pe care îi auzim la strană, misticii spanioli poeți geniali, misticii italieni poeți geniali, misticii germani poeți geniali. Între mistica și poezia înaltă e o legătură derivativă. Mistica e o psihologie atât de subtilă și de precisă încât prin ea înțelegem poezia. Întemeietorul mănăstirilor muntene, din care au derivat și cele din Moldova a fost canonizatul Nicodim, un mistic și un caligraf

²⁴² Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 177.

²⁴³ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 199.

²⁴⁴ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 200.

strălucit, venit de la Muntele Athos”²⁴⁵.

„Cititorul de azi²⁴⁶, cu o anumită pregătire intelectuală, întâlnind cuvântul mistică, se va schimonosi poate la chip, izbit ca de un lucru neplăcut, anacronic și odios. În realitate, cuvântul mistică e un vas de aur, pe care nu raționalismul modern, ci un anume raționalism l-a încărcat cu sensuri false și defăimătoare. Unii cred că e vorba de un obscurantism ignorant sau de o magie neagră medievală. Alții cred că e vorba de curente politice demente, care în țara noastră au dus pe vremuri la feroase asasinat. Mistica nu are absolut nimic comun cu asemenea mistificări. Marele filosof și matematician francez, Blaise Pascal, a fost un mistic în sensul cel mai pur al cuvântului, fiindcă a trăit în extaz. Marele filosof contemporan, Henri Bergson, și-a încununat sistemul cu elogiul mistice. Au fost acești oameni de geniu obscuranțiști sau vrăjitori sau politicieni demenți?

Mistica e un fenomen excepțional de psihologie religioasă. E o rugăciune care iese din comun prin extaz, adică o evadare în transcendent. Misticii sunt o elită restrânsă a omenirii, niște singuratici de obicei, care mărturisesc că, prin contemplație, ajung să pipăie cu antenele spiritului miezul imaterial al lumii de dincolo de lume.

Nu cunoșteam decât foarte vag aceste lucruri. La Universitatea din București nu mi s-a vorbit niciodată de ele. Dar nici la Universitatea din Viena. Citeam poezia lui

²⁴⁵ „Convorbire literară între poetul Nichifor Crainic și scriitorul Pan. M. Vizirescu”, realizată în ziua de 7 feb. 1969, în: *Revista Gândirea*, serie nouă, nr. 4, Sibiu, 1993, p. 5.

²⁴⁶ Această variantă a memoriilor a fost scrisă de Nichifor Crainic după ieșirea din temniță, între 1962-1972, când spera că poate să-și publice memoriile. De aceea, el „a periat” varianta inițială redactată în anii de pribegie prin Transilvania (1944-1947), variantă publicată după 1990.

Rilke, mai ales cartea lui de căpetenie **Stundenbuch**, a cărei traducere românească exactă e Ceaslov. Citeam studii critice despre el, care îi derivau poezia din misticii germani medievali, Meister Eckart, Johannes Tauler și Angelus Silesius. Am citit apoi în tălmăcire germană poezia cehului Otokar Brezina, un poet tot așa de adânc ca și Rilke. Și inspirația acestuia era hrănită tot de lectura mysticilor germani medievali. Istoria generală a filosofiei de Paul Deussen dădea o atenție insistentă mysticeii. Nu cunoșteam nimic din numele medievale, ce reveneau mereu. Am cotrobăit anticăriile vieneze. În sfârșit am dat de o carte Die deutsche Frömmigkeit, - Evlavie germană. Era o antologie a mysticilor germani medievali, cu scurte note biografice și trimiteri la operele lor. Cartea aceasta a fost pedagogul meu către mystica ortodoxă. După indicațiile ei, am citit pe rând operele autorilor din antologie. Meister Eckart era capul școalei, autor de-o adâncime abisală și de-o obscuritate transcendentă încât, pentru un pasagiu, îți băteau capul o noapte ca să prinzi într-adevăr ce vrea să spună, fiindcă spunea foarte mult. Aceste exerciții îndelungi m-au familiarizat cu înțelegerea mysticeii, a principiilor și a psihologiei ei. Se vorbea în toți acești autori de strădania extraordinară de a pipăi cu antenele spiritului, prin rugăciune, prin contemplație, transcendentul ca pe o personalitate vie. Am descoperit în Eckart pasagii versificate în poezia lui Rilke. Am descoperit în stanțele lapidare ale lui Angelus Silesius, poet de-o îndrăzneală metafizică uluitoare, versuri întregi trecute în Rilke. Am citit că biblioteca lui Otokar Brezina era alcătuită din mysticii medievali. Și mi-am dat seama de puterea de fecunditate a mysticeii acestora asupra celor doi poeți de geniu din Europa centrală. Prin urmare între una și cealaltă există un proces de întrepătrundere sau de înrudire.

Cu câțiva ani mai târziu, Henri Bremond, printr-un

discurs devenit celebru, ținut în Academia franceză, făcea din mistică o metodă analogică de înțelegere mai adâncă a poeziei. Pentru el, ceea ce alții socotesc negură obscurantistă e claritate în lumina căreia se pot lămuri subtilitățile poetice. Până să ajungă la această idee, Henri Bremond a studiat până la epuizare sentimentul religios în literatura franceză într-o operă de impresionantă vastitate.

Bremond avea dreptate. El n-o spune, dar sunt sigur că teoria lui a plecat de la constatarea că marii mistici sunt totodată și mari scriitori, mari poeți în proză sau în versuri. Vizionara extatică, Tereza d'Avila, e unul din scriitorii celebri ai Spaniei, de coloratură stilistică extraordinară. Ucenicul ei spiritual, Juan de la Cruz, un poet de impresionantă concizie. Meister Eckart, fondatorul limbajului filosofic german, are un stil care vrea să capteze absolutul. Heinrich Sause e un poet în proză de o frăgezime primăvărată. Angelus Silesius exprimă mistica în poezie. Extaticul flamand, Ioan Ruysbroeck, care l-a influențat adânc pe Maurice Maeterlinck, scrie în efuziuni lirice de splendoarea Terezei d'Avila. Același lucru aveam să-l descopăr la premergătorii lor, misticii bizantini. Literatura lor e generată de viziuni extatice. Strădania de a capta inefabilul în cuvinte potențează stilul literar până la culmi. Există deci un raport genetic între mistică și poezie. Henri Bremond a plecat de la fondul bine cunoscut de el pentru a explica forma poetică.

Dar pe mine nu mă interesa problema doar din punct de vedere literar. Voiam să cunosc mistica ortodoxă, despre care nu-mi vorbise nimeni în Universitate. Dacă există una occidentală atât de bogată și de profundă, trebuie să existe la temelia ei una bizantină din care a derivat. Cultura occidentală s-a dezvoltat în cea mai mare parte din umanismul greco-latin restrâns și din umanismul creștin cu orizonturi nemărginite, amândouă cultivate în Bizanț, de

unde au iradiat în apus. Cugetarea religioasă bunăoară a fost fecundată în occident de operele a doi autori bizantini, Ioan Damaschin și Dionisie Areopagitul. Există studii de considerabilă erudiție, care demonstrează acest adevăr. În filosofie, în artă, în știință, Bizanțul e miezul culturii europene.

Am citit cartea lui Hugo Ball **Byzantinische Christentum** și am descoperit mistica ortodoxă. Hugo Ball, ca tânăr entuziast, făcuse parte din mișcarea dadaistă de la Zürich și, dându-și seama repede că e vorba de un simplu fleac, s-a întors la studii serioase. În cartea lui, analizează frumos viața și opera a trei mistici ortodocși: Ioan Climax, Dionisie Areopagitul și Simeon Stâlpnicul, dintre care primii doi sunt fundamente ale spiritualității bizantine.

Iată prin ce ocoluri a trebuit să ajung, ca teolog, la descoperirea misticei ortodoxe, din deficiența studiilor universitare.

De ce mă interesa pe mine și de ce mă pasiona acest studiu? Călugăr n-aveam de gând să mă fac. Brahmanii au o regulă înțeleaptă: la ei nu se intră în pustnicie decât după vârsta de 40 de ani, când instinctele vitale se mai potolesc. Dar am avut o emotivitate, care adesea m-a făcut de râs, fiindcă lăcrămam la lucrurile scumpe ale țării mele și la cele religioase. Cu această emotivitate, simțeam o bucurie rară de a-i înțelege pe mistici. Mă pasiona să admir dimensiunile omului dilatate spiritual până la absolut și mă încânta să văd această experiență maximă captată în forme literare strălucitoare.

Și mai era ceva. Suferisem în școală, în seminar și în Universitate, de o boală spirituală, pe care aș numi-o nostalgie minoră, din lipsă de educație religioasă. E vorba despre cu totul altceva decât tema despre care vorbesc în cartea mea *Nostalgia Paradisului*. Studiile teologice sunt încărcate de filologie, de istorie și de teorie abstractă uscată. Mai ales excesul de istorism invadator îți lasă impresia că obiectul acestor studii, care e Dumnezeu, a fost cândva, în timpuri depărtate, pe pământ și nu mai este. O contrarietate penibilă între ceea ce aveai în tine de-acasă și ceea ce învățai în școală. Citeai în forme multiple istoria sfântă desfășurată pe pământ în epocile trecute și-ți părea rău că n-ai trăit și tu pe vremea aceea să fi jubilat spiritual cu ceea ce porți contrariat în suflet. Din acest sentiment al nostalgiei biblice, pe care îl numesc morbid, am scris poeziile **Patriarhală** și **Iisus prin grâu**. Mistica e o forță cu totul contrară acestei nostalgii morbide. Sunt oameni de geniu spiritual, care vorbesc despre experiența religioasă proprie, despre experimentarea prezenței divine în sufletul lor, despre actualizarea absolutului personalizat ca prezență mai vie decât focul. Scrierile lor sunt fierbinți ca lava și ard de flacăra acestei experiențe maxime. Nicio dovadă istorică, niciun argument filosofic sau apologetic nu valorează spiritual cât această trăire personală a absolutului, înțelegând prin el perfecțiunea și frumusețea divină.

Am descoperit mistica bizantină la mine acasă, adică în țara mea. E în literatura monahală, care circulă numai în mănăstiri, e în *Viețile Sfinților*, când nu e vorba de fabulații pentru oamenii simpli, dar mai ales în *Filocalia*, colecție de autori bizantini dintr-un spațiu de o mie de ani. Ea conține esența misticei ortodoxe. Tradusă în românește la Mănăstirea Neamțu, pe vremea lui Paisie [Velickovski], Nicolae Iorga vorbește despre ea într-un capitol numit Paisianismul ca de un fenomen cultural, fără să-i fi prins

sensul spiritual. A trebuit să-l completez într-un studiu publicat. Traducere aproximativă, dar de mare interes filologic neglijat până azi. Tălmăcitorii, neavând în veacul al XVIII-lea termenii filosofici respectivi în românește, au creat cuvinte noi după modelul celor grecești, exact cum făcuse Meister Eckart în veacul al XIV-lea, creând cuvinte germane după cele latinești medievale.

Filocalia înseamnă iubire de frumusețe. Față de cea occidentală, mistica ortodoxă este eminamente estetică. Extazul, adică saltul în absolut prin rugăciune, revelează prezența divină ca o lumină de frumusețe fascinantă, orbitoare ca lumina iradiată din ființa lui Iisus pe muntele Taborului. Departate de a tăgădui frumusețea fizică a lumii acesteia, mistica ortodoxă [...] în ea refluxul cosmic al frumuseții metafizice, experimentate în extaz. Filocalia e o metodă somatic-psihologică pentru a pregăti viziunea extatică. Pentru a dilata dimensiunile spiritului omenesc la maximum. Pentru aceasta ea folosea și cunoștințele anatomo-fiziologice ale timpului, ceea ce o îndreptățește să se numească și «metoda științifică a rugăciunii».

Nu cunoșteam aceste lucruri la Viena, când mi-am ales ca teză de doctorat pe Meister Eckart²⁴⁷. Interpretarea pe care o dădeam eu acestui dificil autor, am confruntat-o mai târziu cu părerile profesorului Clușint de la Breslau, care edita meticulos scrierile lui Eckart în originalul hochdeutsch. Am avut bucuria să-l găsesc de acord cu mine.²⁴⁸

Viena pentru Nichifor Crainic a fost o perioadă de regăsire: „sunt convins că mediul vienez, unde am trăit doi

²⁴⁷ Este singurul loc în care am găsit menționat acest lucru, faptul că la Viena și-a ales o teză de doctorat despre misticul german Meister Eckart.

²⁴⁸ Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viața mea 1899-1944*, în manuscris, f. 102-103.

ani cu o intensitate ca pentru douăzeci, departe de a mă asimila, mi-a conturat prin contrast tot ce aveam mai specific în mine... La Viena m-am simțit român prin izolare, mai mult decât acasă prin comunitate”²⁴⁹.

La Viena Nichifor Crainic a întâlnit-o pe bucovineanca Aglaia Cârstiuc (n. 24 feb. 1892, Petriceni, Bucovina; d. 26 mai 1946, București), care studia medicina și care va deveni medic ginecolog. Cu ea s-a căsătorit la data de 22 august 1921 la Rădăuți în Bucovina. Nichifor Crainic avea 32 de ani, iar soția sa 29 de ani: „la Viena am cunoscut pe soția mea, doctor în medicină Aglaia Cârstiuc, bucovineancă din Rădăuți. Am avut un singur copil, o fată, Furtuna Ioana. Soția mea a murit în anul 1946, de mizerie”²⁵⁰.

Certificatul de cununie cuprindea următoarele informații:

„Arhidieceasa ort. or. a Bucovinei. *România*

Protopresviteratul ort. or. al *Rădăuților*

Țara: Bucovina

Comuna politică: *Rădăuți*

No. 1415/21

Certificat de cununie

N-rul curinte: 43

N-rul casei: *Rădăuți 1/2377*

Anul, luna și ziua cununiei: *1921/douăzeci și unul/la 22 august*

Numele de botez și de familie, starea și domiciliul mirelui: *Ioan fiul lui Nedelea Dobre și al Stanei n. Șerban licențiat în teologie și publicist născut în comuna Bulbucata, jud. Vlașca și domiciliat în Rădăuți.*

Religiunea și vârsta mirelui: *ort. orientală; născut la 24.XII. 1889*

²⁴⁹ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 180.

²⁵⁰ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

Mirele (holteiu/văduvoiu): *divorțat*

Numele de botez și de familie, starea și domiciliul miresei: *Aglaia fiica lui Teodor Cârștiuc și a Rozaliei n. Cuparencu, Dr. în medicină, în Rădăuți*

Religiunea și vârsta miresei: *ort. orientală, născută la 28.II.1892*

Mireasa (fată/văduvă): *fată*

Numele de botez și de familie, starea și domiciliul nunilor:

Gavril Rotică, publicist în Cernăuți și Elena fiica lui Teodor Cârștiuc, învățătoare în Rădăuți.

Numele preotului, care au cununat: *Dimitrie Cărbune, paroh și exarh arhiepiscopesc.*

Spre adeverire urmează subscrierea mea proprie și întipărirea sigiliului bisericesc.

Păstoria de suflete ort. or. *Rădăuți la 28/VIII/10/IX 1921 (unul).*

(ss) Dimitrie Cărbune

Ștampila: PAROHIAȚUL ORT.OR. DIN RĂDĂUȚI. „²⁵¹

La scurt timp se va naște la Viena fiica lor Furtuna Ioana (n. 5 Noiembrie 1921, Viena; d. 1983, București).

„Revenit în țară, în 1923, la recomandăția lui Nicolae Iorga, prințul Carol m-a numit directorul secției culturale din Fundația ce-i purta numele.

În 1926, înființându-se Facultatea de Teologie din Chișinău, Ministrul Instrucțiunii, Ion Petrovici, a ținut să fiu profesor acolo, spunând că pe numele lui G. Galaction și al meu întemeiază această Facultate.

Mi s-a creat o catedră de «Istoria literaturii religioase moderne». Am fost, între alții, coleg cu Petre Constantinescu-Iași la această Facultate”²⁵².

²⁵¹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 182.

²⁵² ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

Între timp, a început să publice la revista *Gândirea*, al cărei mentor va deveni la scurt timp. *Invazia teologiei ortodoxe în cultura română* (L. Blaga) a declanșat-o Nichifor Crainic odată cu primul său eseu din revista *Gândirea*, intitulat „Iisus în țara mea”, în care vorbea despre ortodoxia „în rădăcinată puternic în realitatea psihologică a poporului nostru și străluminată de focul adevărului evanghelic”. Revista *Gândirea* fusese înființată (Cluj, 1 mai 1921) de către scriitorii Cezar Petrescu (care a propus denumirea) și Gib. I. Mihăescu, dar cel care-i va trasa orientarea tradiționalist-ortodoxă și care va face din ea cea mai importantă revistă culturală din perioada interbelică va fi Nichifor Crainic.

Părintele basarabean Paulin Lecca (1914-1996) a fost student la Facultatea de Teologie din Chișinău în vremea când Nichifor Crainic a introdus mistica ortodoxă în programa universitară. În memoriile sale arată ceea ce a însemnat pentru el întâlnirea cu acesta și situația în care profesorul său l-a sprijinit cu bani, nu cu câteva sute cât avea nevoie, ci cu o mie de lei:

„În Seminar și la Facultate, doi profesori puseseră stăpânire pe sufletul meu: Nichifor Crainic și Gala Galaction. Dar nu amândoi deodată, ci pe rând. Ca seminarist, citisem cursul lui Nichifor Crainic despre literatura religioasă rusă. Era vorba de Dostoievski. Mi-a plăcut mult de tot. Apoi, urmărindu-l pe Nichifor Crainic ca poet, publicist, scriitor, eram din ce în ce mai atras de simțirea și cugetarea acestui profesor. Chiar ca om era de o sensibilitate și de o bunătate rare.

Fiind student sărac, în primul an de studii aveam nevoie de câteva sute de lei pentru a-mi achita taxele. Nimeni nu-mi venea în ajutor. Atunci i-am scris lui Nichifor Crainic, iar peste câteva zile m-am pomenit cu un mandat poștal de o mie de lei. Mai târziu, când am primit bani de

*acasă, i-am restituit cinci sute de lei, urmând ca restul să-i trimit ulterior. Dar Nichifor Crainic mi-a răspuns: «Nu trebuia să-mi trimiți ceea ce mi-ai trimis. Pe viitor să nu-mi trimiți decât dragostea ta»... O recunoștință în plus aveam față de Nichifor Crainic pentru că, prin el, l-am descoperit pe Dostoievski. Figura starețului Zosima din «Frații Karamazov» m-a captivat atât de mult încât, atunci când m-a întrebat cineva cine este duhovnicul care te-a îndrumat pe cale călugăriei, i-am răspuns: «Starețul Zosima».*²⁵³

Din 1932 Nichifor Crainic a predat la Facultatea de Teologie din București: „după 6 ani de muncă, Senatul universitar al Universității din București, cu unanimitate de voturi, m-a chemat la o catedră similară creată la Facultatea de Teologie, unde am funcționat până în 1944.

Între alte cursuri, la această facultate, am făcut unul care a durat un an întreg, numai despre Dostoievski²⁵⁴, analizându-i opera în ansamblul cugetării rusești, și cea de dreapta și cea de stânga, al căror rezultat e gândirea acestui mare scriitor. Cursul e litografiat după note stenografice.

Pentru munca la această Facultate, colegii mei m-au propus Ministerului pentru o «gradație de merit»²⁵⁵.

²⁵³ Pr. Arh. Paulin Lecca, *De la moarte la viață*, Ed. Paideia, f.a., p. 41-42.

²⁵⁴ Nichifor Crainic participase la un curs bun despre gândirea lui Dostoievski în perioada când s-a cultivat la Viena: „Rigidele prelegeri de la Facultatea catolică nu m-au interesat. În schimb, entuziastul curs despre Dostoievski de la Institutul protestant, care încă nu era acceptat în cadrul universitar, mi-a atras atenția asupra profunzimii filosofice a marelui romancier, pe care aveam să-l interpretez studenților mei când, pe negândite, am ajuns profesor”. (Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viața mea 1899-1944*, în manuscris, f. 92).

²⁵⁵ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

Despre cursul de mistică de la București

La cursurile lui Nichifor Crainic nu participau doar studenții de la Facultatea de Teologie, ci și studenți de la alte specializări, cum a fost cazul lui Nicolae Enescu, cu care se va întâlni în anii '50 la închisoarea Aiud:

„Cât de mult îl prețuiam și îl iubeam! Eram student la Facultatea de Litere și Filozofie, iar Teologia era în aceeași clădire. Nu cred că am pierdut două ore din cursurile dânsului. Sala era plină până la refuz”²⁵⁶.

Mărturisirea preotul Ștefan Dobra despre cursurile de mistică:

„Pentru că d. Crainic este pentru foarte mulți «Domnul Profesor», fără ca toți aceștia să fi simțit vreodată distanța care realmente există între profesor și elev. Domnul Crainic are o mulțime de asemenea elevi, care niciodată n-au experimentat emoția unui examen cu domnia-sa. Sunt elevii școalei lui Nichifor Crainic... Era în toamna anului 1932, când studențimea teologică din București, pe atunci numeroasă, așteptam să se-mplinească ceea ce ni se anunțase: d. Nichifor Crainic, profesor la noi. Venirea aceasta era un act ce se datora în întregime largii înțelegeri de care a dat dovadă întregul nostru corp profesoral care, dintr-o nobilă dorință de dezvoltare a învățământului teologic superior, a găsit de cuviință să se înființeze și la Facultatea noastră o catedră de «Istoria literaturii religioase și bisericești moderne», cu scopul precis de a se înfățișa studenților teologi viața și scrisul născut și dezvoltat sub influența harului lui Hristos. S-a crezut, și pe bună dreptate, că viața harică și învățătura celor din vremurile mai noi, ce-au luat pe umeri jugul lui Hristos, nu sunt

²⁵⁶ Nicolae ENESCU, *Memoria lacrimii*, Ed. Pământul, Pitești, 2007, p. 33.

îndeajuns prezentate și de-aci gândul și înființarea noii catedre. Cât privește persoana celui ce urma s-o ocupe. Toți profesorii, ca unul, și-au îndreptat ochii spre titularul aceleiași materii de la Facultatea de Teologie din Chișinău: d. profesor Nichifor Crainic...

Amfiteatrul nostru, cât este de mare, devenise neîncăpător pentru tineretul, ce voia să-și audă noul profesor. Băncile din față erau ocupate de o lume ce nu aparținea Facultății noastre nici prin vârstă și mai ales nici prin înfățișare. Erau, socotesc, intelectualii Capitalei noastre, ce așteptau cu același dor să audă vorbind de pe catedră pe cel care, fără îndoială, nu le era necunoscut și nici indiferent. Prin urmare, nu eram doar noi, care-l așteptam.

Într-o liniște de cremene, profesorii noștri au început a intra în sală, având în mijlocul lor pe noul coleg. Un ropot de bătăi din palme a însoțit uralele tuturor ce aveau în față, în carne și oase, pe Nichifor Crainic, care ne-a surprins prin trupul său mic, împodobit însă cu un cap distins. A fost prezentat și mușcându-și din buze, a-nceput a ne glăsuși...

Însemnătatea literaturii mistice a fost subiectul prelegerii. Aproape o oră n-am fost decât ochi și urechi. Nu se auzea decât un singur glas. Era al profesorului Crainic, care liturghisea ca într-un altar sfințit, iar noi ca niște credincioși, priveam și ascultam smeriți. Cuvântul său precis și potrivit ales, cu intonație perfectă și învăluit de-un timbru cum la altul n-am mai auzit, ne fermeca. Ideile sale, pline de frumusețe și de-o logică desăvârșită, ne captivau. Forma sa, adevărată poezie, iar fondul său, știință adevărată, arătau deopotrivă pe poetul, ca și pe teologul, care într-un avânt de inimă și de inteligență, ne entuziasmase. Convingerea cu care cuvânta i se citea pe față. Am văzut la omul acesta un chip, care-i face cel mai expresiv și frumos cap. Sub o splendidă și rarisimă frunte se

arcuiesc stufos două sprâncene, împodobind niște ochi, ce par a fi negri ca și ele. Un nas bărbătesc și-o bărbie la fel îi sunt despărțite de-o gură potrivită, ce i se deschide prin două buze din belșug cărnoase, pe care deseori le mușcă, silindu-le parcă să nu se despice decât numai când vor elibera mărgăritare ce au puterea să meargă la inimă și să vrăjească mintea.

Fața aceasta distinsă i se transfigurase. Fruntea ni se părea mai mare și-așa de luminoasă, încât ne minuna; ochii îi străluceau și înnotau în lacrimi, iar glasul său articula parcă melodii, ce ne-au făcut o oră să fim fericiți.

A fost o frumusețe, iar sfârșitul, delir. Îi văd și acum pe cei trei foști decani, ce mai înainte îi fusese profesori, azi pensionari: Boroianu, Mihălcescu și Popescu-Mălăești cum l-au îmbrățișat și, pe rând, cu ochii de bucurie înlăcrimați, l-au sărutat.

Profesorii aveau un nou coleg, pe fostul lor elev. Facultatea noastră făcuse o strălucită achiziție, așa că întreg corpul profesoral putea fi mândru că nu s'a înșelat în alegerea ce o săvârșise.

Au trecut șapte ani de-atunci, ani de muncă și de rod. Profesorul a rămas același, iar materia predată, ca și fețele studenților, s-au schimbat cu fiecare an. Numărul studenților din amfiteatru n-a scăzut, însă, de fel, căci mulți dintre aceștia au fost neteologi, ce participau la prelegerile sale cu dragoste vădită.

În primul său an de profesorat, ne-a vorbit despre Dostoievski, ca reprezentant al creștinismului rus, care mai mult decât oricare alt scriitor al Rusiei, «e o culminație și un răsărit de eră nouă a gândului: în el se concentrează lumea ideilor ce l-au precedat; din el pornește puternicul curent de filozofie religioasă a Rușilor, care trăiesc azi în exil». Scriitorul acesta, am credința, i-a fost o obsesie a vieții. Domnul Crainic a vorbit despre el și la Chișinău și la

București...

Prelegerile despre Dostoievski, cu toți eroii săi tineri au făcut ca în primul an de profesorat la București, d. Crainic să apară nu ca simplu profesor al teologilor, ci ca incontestabil conducător spiritual al întregului tineret universitar. Cei răi chiar îi imputau aceasta, numindu-l «pervertitor al tineretului»...

Am văzut în Dostoievski un mistic ortodox curat, așa cum niciodată nu ne-am fi așteptat. Pe marginea cuvintelor lui, spuse de Zosima: «iubește și vei înțelege», d. profesor și-a dezvoltat ultima și cea mai frumoasă prelegere a sa din anul acela, arătându-ne pe Dostoievski cel adevărat în toată splendoarea strălucirii sale: un scriitor laic preconiza «iubirea» ca mijloc de cunoaștere. Este aceasta cea mai pură concepție mistică.

Totul a fost nou pentru noi. Și-această noutate n-a rămas fără urmări: Dostoievski, cu ortodoxia sa curată, înveștmântată în haina artei literare, a devenit pentru tineret o preocupare plăcută și dezinteresată. Și n-a fost puțin.

Și cu anii ce-au urmat, materia s-a schimbat, domeniul catedrei fiind cât se poate de vast. Ni se arătase un scris ortodox, mistic chiar, al unui profan. În anii următori ni s-a înfățișat viața harică adevărată a mysticilor creștini, fapt cu aceeași însușire de noutate pentru noi, deși pentru studiul Teologiei constituie un non sens...

La frumusețea acestei vieți harice, neluată în seamă până atunci de studiul teologiei și, deci, necunoscută de noi, adăugați sclipirile de foc și gura de aur a lui Nichifor Crainic și veți înțelege ce-au însemnat pentru noi prelegerile sale despre mistică, atât în general, cât și-n legătură cu anumiți inși binecuvântați ai harului divin.

Domnul Crainic nu e un orator, în sensul obișnuit al cuvântului. Mi se pare că însușirea aceasta implică anumite poziții, anumite gesticulații, care să facă cuvântul rostit mai

convingător. Nimic de natura aceasta n-am văzut că are. Domnul profesor stă pe scaun și vorbește. În fața studenților săi nu este decât cap, restul îl astupă catedra. Și totuși cuvântul său transpune, ceea ce se datorește artei cu care-și exprimă propria-i simțire. Simțirea aceasta îl luminează și impresionează. De aceea lecțiile sale sunt lipsite de răceală și dezinteres. Au ceva așa din înviorarea unei recreații...

Cine poate să descrie starea sufletească pe care am trăit-o când d. Crainic, cu neîntrecuta-i artă a cuvântului, ne-a povestit un asemenea moment de transfigurare a celui mai mare mistic din Răsărit: Sf. Simeon Noul Teolog ? Minte în loc ni s-a oprit, inima ni s-a deschis, obrajii ni s-au îmbujorat și ochii noștri și-au depășit puterea naturală și-n adâncimea a zece veacuri l-au văzut pe nemuritorul Sfânt în chilia sa «ieșit cu trup cu tot din lucrurile pământești», înfășurat în mantia înfricoșător de strălucitoare a unei lumini ce-i «năvălea corpul întreg»...

D. profesor a spus-o de atâtea ori cu competență și bună dreptate. «Ortodoxia e încă foarte insuficient cunoscută. Marile și luminoasele sale izvoare de idei, în stare să adape exigențele oricărei minți, sunt ca și pecetluite. Literatura teologică atâta câtă o avem, construită după un anume tip cam învechit, a rămas restrânsă în cercurile de specialitate, ca în lacuri stătătoare, neizbutind să se reverse peste sufletul care caută orientare. E necesară o schimbare de metodă, o strălucire a formei, o sensibilitate fragedă, care să sufle poleiul actualității peste o doctrină eternă ca Dăruitorul ei, dar vibrantă de viața oricui se apropie de ea»...

Nu exagerăm, afirmând că datorită acestui glas, cu rezonanțe îndepărtate, am început a privi altfel Ortodoxia, Ortodoxia cea adevărată, Ortodoxia Bizanțului strălucitor, sub al cărei baldachin de azur ne-am plămădit și noi ființa națională și spirituală. Am simțit un fel de mândrie când ni

s-a vorbit despre paisianismul românesc ca cea mai înaltă formă de viață ortodoxă, care se încadra desăvârșit în orbita strălucitoare a misticismului oriental.

N-a existat prelegere, n-a existat cuvântare a profesorului nostru, în care să nu scoată în evidență nu vreo notă de superioritate, ci adevărul absolut al Ortodoxiei noastre. Coloratura aceasta de apologie, de multe ori însoțită de înțepături puternice, a contribuit, poate, ca prelegerile sale să fie mai atrăgătoare.

Contribuția pe care a adus-o d. Crainic în actualizarea Ortodoxiei noastre, trebuie să recunoaștem, nu poate fi înfățișată în întregime astăzi. Actul acesta rămâne în sarcina timpurilor ce vor veni, care, prin perspectiva trecutului, vor putea mărturisi întemeiate pe evidențe incontestabile.

Până atunci, putem menționa un adevăr: glasul profesorului n-a strigat în pustiu, sămânța azvârlită de semănătorul harnic n-a picat pe pământ rău. Profesorul s-a făcut înțeles de studenții săi, de aceea nu puțini și nici din cei slabi au primit bucuroși a lucra sub directă sa supraveghere, deși, vrem să se știe, d. Crainic este extrem de pretențios...

O muncă entuziastă și bine dirijată, de un real folos și plină de speranțe, e ce se poate spune despre prezența profesorului Crainic pe catedra de la Teologie... „²⁵⁷

Nichifor Crainic a avut un rol foarte important în cultura și în teologia ortodoxă românească. Lucian Blaga în răspunsul la discursul de recepție [22 mai 1941] pentru primirea lui Nichifor Crainic în Academia Română, mărturisea: „invazia teologică în cultura românească postbelică - înțeleg penetrația ei masivă și profundă - va

²⁵⁷ Preot Ștefan DOBRA, *Magister Ad Cathedram*, în *Revista Gândirea*, anul XIX, nr. 4, apr. 1940, p. 290-296.

rămâne pentru totdeauna legată de numele lui Nichifor Crainic [...]. Teologia ortodoxă a devenit sare a culturii românești de astăzi datorită precumpănitor activității sale literare, susținute și de fiecare zi [...]. Ceea ce Crainic a întreprins timp de douăzeci și cinci de ani pentru renașterea spiritului ortodox rămâne fără pereche în analele vieții noastre literare ²⁵⁸ [...]. În deplinătatea puterilor și a maturității sale, Crainic își ia locul de membru al Academiei Române, dar el nu vine singur între noi. Cu el alături intră în Academia Română și Dionisie Areopagitul, Maxim Confesorul și Ioan Damaschinul, gânditorii falnici ai creștinătății răsăritene, sosiți din țara lui Lerui-Ler”²⁵⁹.

Mărturia Părintelui Constantin Galeriu:

„Nichifor Crainic m-a atras de la început. Catedra sa de «Teologie Ascetică și Mistică» se desființase în 1938 și atunci Irineu Mihălcescu i-a cedat lui N. Crainic «Apologetica», lui rămânându-i «Dogmatica» și «Istoria Religiilor».

Apoi în acel an, 1938-1939, N. Crainic a ținut cursul de Apologetică sub titlul de «Teologie și cultură». Eu l-am urmărit pe Crainic la toate cursurile. Talentul lui excepțional de vorbitor, de gânditor, de om al stilului, al verbului, cucerea. Ulterior, prelegerile sale s-au publicat sub titlul de «Nostalgia Paradisului», carte ce l-a făcut cunoscut și i-a slujit cu o forță deosebită atunci când a fost primit în Academia Română în locul lui O. Goga, care murise în 1938. În 1939-1940 N. Crainic a predat Dogmatică, iar mai apoi, reînființându-se catedra sa, m-am înscris la licență la el cu o lucrare despre îndumnezeirea omului. La Academie am găsit multe manuscrise ale Sfinților Părinți și modul în care am pregătit lucrarea l-a

²⁵⁸ Lucian BLAGA, *Izvoade*, Ed. Humanitas, București, 2011, p. 44.

²⁵⁹ Lucian BLAGA, *Izvoade*, Ed. Humanitas, București, 2011, p. 51.

*impresionat, căci mi-a dat o bursă la Berlin. N-am putut s-o fructific. Era în 1942, războiul era în toi, am fost luat în armată, în 1944 Crainic a trebuit să ia calea bejeniei și apoi a fost arestat îndurând 14-15 ani de închisoare. Evenimentele s-au desfășurat precum se știe... **Cel care m-a cucerit a fost într-adevăr Nichifor Crainic.**”²⁶⁰*

Zian-Vălean Boca (viitorul Părinte Arsenie Boca) l-a cunoscut pe Crainic prin intermediul Părintelui Dumitru Stăniloae (1903-1993). În 1934, Nichifor Crainic venind la Sibiu să țină o conferință, se întâlnise cu părintele Dumitru Stăniloae la masă la Mitropolitul Nicolae Bălan, „care îl aprecia [pe Nichifor Crainic] de asemenea cu toată căldura”. Cu această ocazie, Nichifor Crainic l-a cooptat pe părintele Stăniloae să scrie la revista *Gândirea*: „bucurându-se de-a mă cunoaște față către față, mi-a cerut să-i dezvolt unele din temele cu care mă ocup în «Telegraful Român», pentru «Gândirea». De atunci ne întâlneam adeseori fie la București, fie la Sibiu. Îmi cerea să-i scriu câte un articol pentru fiecare număr din «Gândirea». Am ajuns la o prietenie foarte caldă. Îl apreciam ca om bun, comunicativ, iubitor al poporului nostru și el mă lăuda către toți ca proaspăt interpret al ortodoxiei trăite de poporul român. Îl aprobam în toate părerile lui despre spiritualitatea poporului român și despre credința lui strămoșească”²⁶¹. Cum cei doi se întâlneau fie la București, fie la Sibiu, într-o astfel de conjunctură l-a cunoscut tânărul Zian Vălean Boca pe teologul Nichifor Crainic. Pe părintele Stăniloae îl cunoștea de la Academia

²⁶⁰ *Interviu cu părintele Constantin Galeriu*, de Cezar Tănase, [www.crestinortodox.ro, accesat 13 sep. 2014].

²⁶¹ Părintele Dumitru STĂNILOAE, *Amintiri despre Nichifor Crainic, directorul Gândirii* (26.01.1992), în: *Revista Gândirea*, serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 9.

Teologică din Sibiu (1929-1930), îl avusese profesor. De altfel, Zian Vălean Boca a stat o perioadă în gazdă, în București, la Gheorghe Stăniloae, fratele Părintelui Dumitru Stăniloae²⁶², probabil în primul an de Belle-Arte (1933-34), căci după aceea a locuit la Internatul Radu-Vodă.

În timpul cât a studiat pictura la București, a audiat și cursurile de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, unde Nichifor Crainic predă *mistică ortodoxă*, *mistică germană*, precum și un curs despre *Dostoievski și creștinismul rus*²⁶³.

[Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timișoara. Arestat: Arsenie Boca. Anchetator: Lt. Antila Nicolae]

„Întrebare [Lt. Antila Nicolae]: Pe prof. NICHIFOR CRAINIC când l-ați cunoscut?

Răspuns [Arsenie Boca]: L-am cunoscut în perioada anilor 1934-1939, în timpul cât locuiam la București, la Internatul Teologic din str. Radu Vodă. Împrejurările în care l-am cunoscut sunt următoarele: în timpul liber, în afara orelor de cursuri pe care le aveam la Academia de Arte Frumoase, mergeam uneori și asistam la cursurile lui pe care le ținea la Facultatea de Teologie la catedra de «Mistică și literatură contemporană». Vreau să precizez că personal am făcut cunoștință cu NICHIFOR CRAINIC în perioada 1930-1934, când eram student la Academia Teologică din Sibiu. L-am cunoscut prin intermediul prof. STĂNILOAE

²⁶² Gheorghe F. ANGHELESCU, *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaș vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie)*, Ed. Enciclopedică, București, 2013, p. 37.

²⁶³ ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 507. Acest curs, predat în 1932-1933, a circulat și litografiat și cu siguranță Zian Vălean BOCA îl deținea și era la curent cu conținutul său.

DUMITRU.

Întrebare [Lt. Antila Nicolae]: Ce politică făcea NICHIFOR CRAINIC?

Răspuns [Arsenie Boca]: După câte știu eu, a fost un aderent al politicilor lui Cuza, Goga și legionară²⁶⁴. Mai la urmă știu că vroia să-și formeze un partid aparte bazat pe un principu «etnocratic».

Întrebare [Lt. Antila Nicolae]: Ce legături aveai d-ta cu NICHIFOR CRAINIC?

Răspuns [Arsenie Boca]: Aveam legături de cunoștință și prietenie, cunoscându-l ca pe un profesor foarte bun. Legături de nuanță politică nu am avut cu el²⁶⁵.

[Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, orele 8.30-14.30, București. Condamnat: Ion Nichifor Crainic]²⁶⁶:

„Întrebare [Anchetator]: Cine-i Arsenie?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Arsenie BOCA este un călugăr de reală valoare spirituală, care s-a făcut foarte cunoscut în părțile ardelene, prin viața lui personală riguros morală, prin predicile lui de o mare putere de influență asupra sufletelor și printr-o pătrunzătoare artă de a lămuri stările de psihologie religioasă și de a da sfaturi duhovnicești. Ca pregătire intelectuală este absolvent al Academiei Teologice din Sibiu și diplomat al Academiei de Arte Frumoase din București. În vremea cât a studiat

²⁶⁴ Ruptura dintre Nichifor CRAINIC și legionari s-a produs când aceștia au început să apeleze la „focul de revolver”: „Asasinarea lui Duca a provocat ruperea oricăror legături cu legionarismul [...]. Aceasta a fost singura mea atingere cu mișcarea legionară. Ea n-a durat decât doi ani: 1932 și 1933, cât mi-a durat iluzia că o încreștinez” (ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 512).

²⁶⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 33v.

²⁶⁶ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-88 [Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, Nichifor Crainic, București].

Academia de Arte Frumoase în București, a frecventat și cursurile mele de la Facultatea de Teologie. Cu această ocazie l-am cunoscut personal. El pretindea că audierea cursurilor mele i-a deschis calea spre desăvârșirea spirituală și ca urmare, a plecat în Grecia la Atena²⁶⁷ și mai ales la Muntele Athos, unde și-a însușit tehnica vieții spirituale. Pregătit astfel, s-a stabilit din ordinul Mitropolitului Nicolae Bălan la Mănăstirea Sâmbăta de Sus județul Făgăraș, unde a dezvoltat o mare activitate pastorală, de răsunet adânc, atât în rândurile țărănimii cât și ale intelectualilor. O scurtă vreme Mănăstirea Sâmbăta de Sus, a ajuns un loc de pelerinaje religioase, sute și mii de oameni venind să-l asculte pe părintele Arsenie. Până în anul 1945, dată după care eu nu mai știu nimic, mișcarea de la Sâmbăta de Sus avea un caracter pur religios, fără niciun fel de amestec politic.

Întrebare [Anchetator]: Precizați împrejurările în care l-ați cunoscut pe Arsen[i]e Boca?

Răspuns [Nichifor Crainic]: „L-am cunoscut prin anul 1934 sau 1935 când s-a prezentat el personal la mine după curs cu care ocazie mi-a spus că intenționează să meargă la Muntele Athos. Eu l-am sfătuit că face bine, fiindcă mănăstirile noastre din țară sunt în stare de decadență morală și spirituală și numai la Athos se mai poate învăța arta de a ne ridica din nou la nivelul spiritual de altădată.

Întrebare [Anchetator]: Ce relații ați avut cu Arsenie

²⁶⁷ Din *Raportul de cheltuieli* detaliat întocmit de diaconul Zian Boca la întoarcerea din Grecia (14 iun. 1939) și predat Mitropoliei din Sibiu, rezultă că nu a ajuns la Atena, ci, în afară de Muntele Athos, doar la Salonic (oraș de tranzit spre Muntele Athos), unde a petrecut șapte zile, închinându-se cu siguranță și la moaștele Sfinților Dimitrie Izvorătorul de Mir și Grigorie Palama (Pr. Nicolae Zian STREZA, *Catisme ale Părintelui Arsenie Boca pe Muntele Athos*, Ed. Credința strămoșească, 2008, p. 40-41).

Boca după ce l-ați cunoscut?

Răspuns [Nichifor Crainic]: După ce s-a întors de la Athos, l-am reîntâlnit la Sibiu, cu ocazia deselor mele conferințe culturale pe care le țineam în acest oraș, și apoi la Mănăstirea Sâmbăta, unde am fost de mai multe ori. Relațiile mele cu Arsenie au fost de natură pur intelectuală, ca de la un profesor mai bătrân la un tânăr care cerea adesea lămuriri în chestiuni teologice sau îmi comunica experiențele de viață duhovnicească care le trăia.

Întrebare [Anchetator]: În ce împrejurări ați fost la Arsen[i]e la mănăstire?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Întâia oară am fost la mănăstire la un hram al bisericii. Alte dăți am mai fost cu diferite excursii ce le-am făcut la mănăstire. În iarna anului 1945 fiind în Sibiu pentru a mă feri de autorități, m-a vizitat Arsenie, care m-a invitat să merg la mănăstire. Am plecat la mănăstire unde n-am putut să stau mult deoarece venea lume care m-ar fi putut cunoaște și am plecat în satele din Munții Apuseni.

Întrebare [Anchetator]: Ce cunoștea el despre situație dumneavoastră în acel moment?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Cunoștea că situația mea este nelămurită și echivocă, fiindcă eram la începutul anului 1945 într-o epocă de confuzii a spiritului public și de dezorientare, când în viața publică nu era încă nimic cristalizat.

Întrebare [Anchetator]: Cât timp ați stat la el la mănăstire și de unde știa cele de mai sus?

Răspuns [Nichifor Crainic]: La el la mănăstire am stat o lună și ceva, iar situația că e nelămurită o știa din spiritul public și din discuțiile ce le-am avut împreună. Menționez că în acel timp nu eram urmărit oficial nefiind nici mandate oficial de arestare a mea.

Întrebare [Anchetator]: Dacă nu erați urmărit oficial

și nici mandate lansate împotriva dumneavoastră, de ce vă fereți de autorități?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Prin luna octombrie 1944 a apărut în ziarele din București o informație redactată în termeni identici – adică în toate gazetele la fel - în care se spunea că eu am fost arestat și dus sub o puternică escortă la București. Cum eu eram liber atunci și nu se întâmplase nimic din cele de mai sus, mi-am închipuit după felul cum e redactată informația că e un comunicat dat de la o autoritate în favoarea mea. Am întâlnit în Sibiu un ziarist tânăr care tocmai pleca la București și l-am întrebat dacă cunoaște pe cineva la Ministerul de Interne și mi-a răspuns că-i prieten cu dl. Dămăceanu, subsecretar de Stat. L-am rugat ca să-l întrebe ce știe despre comunicatul cu arestarea mea. Într-adevăr era ce am bănuir. Col. Dămăceanu i-a spus că, comunicatul a fost dat de la Ministerul de Interne pentru a astupa gura unor «gălăgioși» care veneau din când în când la Minister cerând arestarea mea. Comunicatul a fost dat pentru a le da satisfacție, dar că mă sfătuiește să stau mai ferit de lume până se stabilește într-un fel situația. Ziaristul pe care l-am rugat cele de mai sus se numește CIUCEANU. Pe Dămăceanu nu l-am cunoscut niciodată în viața mea și nici nu am avut cu el niciunfel de relații.

Întrebare [Anchetator]: Ce relații ați avut cu Arsenie după ce ați plecat de la mănăstire?

Răspuns [Nichifor Crainic]: De când am plecat de la mănăstire nu l-am mai văzut niciodată.

Întrebare [Anchetator]: În afară de a-l vedea, ce ați mai avut cu Arsenie?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Plecând i-am lăsat niște poezii în păstrare, de altfel care n-aveau nicio valoare artistică deosebită; poeziile tratau teme lirice, sentimentale. Cât despre caseta de fier ce o aveam acasă, aparținea soției mele și eu niciodată n-am umblat cu ea. În ea soția ținea

actele noastre și lucrurile ei, amintiri din familie precum și mici bijuterii, o pereche cercei de mărgean și colier tot de mărgean, ce le avea de la familia ei. Făcea parte din bagajele duse la Sibiu, în urma bombardamentelor. De asemenea, soția mea mi-a spus că, costumul meu de academician l-a trimis la mănăstire fără a-mi motiva de ce. Întâlnirea cu ea a fost întâmplătoare, deoarece ea venise la Sibiu după bagaje, iar eu după ce am plecat de la mănăstire, am stat câteva zile în Sibiu. Aflând aceasta, a venit la mine.

Întrebare [Anchetator]: Ce ați mai dat spre păstrare lui Arsenie?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Nu i-am mai dat spre păstrare absolut nimic. Menționez că i-am făcut cadou servieta mea, deoarece aveam două.

Întrebare [Anchetator]: Precizați anchetei cu ce persoane avea Arsenie Boca legături?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Știu că avea legături cu toți preoții și profesorii de teologie din Sibiu și în special cu profesorul Dumitru Stăniloae cu care traducea împreună o voluminoasă colecție de cărți de teologie ce poartă numele generic de «Filocalia». Știu că relațiile ce le avea cu cei de mai sus erau numai spiritual sau cunoștințe de natură obișnuită. Știu de la el că a fost invitat în toamna 1944 sau iarna 1944-1945 de Arhiducesa Ileana la Castelul familiei regale de la Bran, unde ea conducea un spital. Scopul acestei invitații a fost ca ea să se informeze mai îndeaproape de mișcarea spirituală de la mănăstire, și să cunoască personal pe Arsenie despre care se vorbea așa de mult în aceea vreme.

Întrebare [Anchetator]: În ce împrejurări v-a spus Arsenie cele de mai sus?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Acest lucru mi l-a spus ca o informație obișnuită.

Întrebare [Anchetator]: Ce politică a făcut Arsenie Boca?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Era cu desăvârșire apolitic.

După ce am citit prezentul proces verbal cuvânt cu cuvânt și am constatat că el corespunde întru-totul cu cele declarate de mine, îl susțin și-l semnez.

Anchetator prim [SS Indescifrabil, semnătura se pare că este tot a *Lt. Antila Nicolae*]

Condamnat *Ion Nichifor Crainic*. „²⁶⁸

[*Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, orele 10.00-13.45, București. Condamnat: ION NICHIFOR CRAINIC*]²⁶⁹.

Întrebare [Anchetator]: În procesul verbal anterior cu privire la Arsen[i]e Boca, ați declarat că ați vizitat Mănăstirea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus la un hram și în excursii. Precizați când ați fost la acel hram și când ați făcut excursiile?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Atât participarea la hram cât și excursiile ce le-am făcut la mănăstire se eșalonează în decursul anilor cu mult înainte de 1945, când în cursul iernii la începutul anului 1945 – luna februarie și o parte din luna martie cât am stat acolo pentru a mă feri de autorități.

Întrebare [Anchetator]: Anterior în procesul verbal ați declarat că vă fereți de autorități. Precizați anchetei de ce vă fereți de autorități?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Mă feream deoarece citeam ziarele și vedeam că sunt atacat, ca toți oamenii din vechiul regim.

²⁶⁸ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-88 [Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, Nichifor Crainic, București].

²⁶⁹ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89-91 [Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, Nichifor Crainic, București].

Întrebare [Anchetator]: Pe ce motive erați atacat?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Eram atacat pentru activitatea mea de scriitor și ziarist dusă în favoarea curentelor de dreapta naționaliste, dusă înainte de 23 august 1944.

Întrebare [Anchetator]: Ce ați discutat cu Arsen[i]e Boca despre activitatea dumneavoastră și motivele ascunderii?

Răspuns [Nichifor Crainic]: N-am discutat nimic special cu el în această privință, fiindcă toate aceste lucruri el le cunoștea, deoarece mă cunoștea personal încă cu mulți ani înainte.

Întrebare [Anchetator]: Cât timp ați fost ascuns la mănăstire cu ce v-ați ocupat?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Așa cum am declarat anterior, profesorul Stăniloae și Arsenie lucrau la traducerea Filocaliei. El avea la mănăstire primele părți traduse din această operă și profitând de ocazie că eram acolo, mi le-a dat să le revăd din punct de vedere al formei literare. Ori în tot timpul n-am lucrat la aceasta. Afară de aceasta, am tradus și comentat cartea «Exercițiile» a lui Ignățiu de Loyola²⁷⁰. În calitate lui de călugăr, fiind foarte curios să cunoască această metodă de viață spirituală, m-a rugat să i-o traduc și s-o comentez. Altceva n-am mai făcut în timpul acesta.

Întrebare [Anchetator]: Ce persoane ați cunoscut cât timp ați stat la mănăstire?

Răspuns [Nichifor Crainic]: N-am cunoscut decât

²⁷⁰ **Ignatius de Loyola** (Don Inigo de Oñaz y de Loyola, 1491-1556), ofițer spaniol, rănit la Pamplona (1591), nevoit să renunțe la carieră, plecat apoi în pelerinaj la Ierusalim. Reîntors, studiază teologia și în 1534 depune votul monahal. Va întemeia Ordinul Iezuit (Societatea lui Iisus), aprobat (1540) de Papa Paul III. Ignățiu de Loyola este cunoscut mai ales prin lucrarea „Exerciții spirituale” ce este un fel de jurnal în care și-a notat trăirile.

oamenii mănăstirii; călugărul Serafim Popescu, diaconul Vasile Șortan student în medicină, un candidat la călugărie al cărui nume nu-l știu decât de «fratele Ioan». Cei de mai sus, în afară de Ioan, știau cine sunt.

Întrebare [Anchetator]: Ce persoane ați cunoscut prin Arsen[i]e în acest timp?

Răspuns [Nichifor Crainic]: N-am cunoscut nicio persoană prin Arsenie Boca.

Întrebare [Anchetator]: Preczați relațiile ce le-ați avut cu Arsenie Boca.

Răspuns [Nichifor Crainic]: Relațiile ce le-am avut cu el, le-am relatat în procesul verbal anterior. Menționez ca o completare la procesul verbal anterior următoarele: chestiunea uniformei de academician și a cutiei de fier stă astfel: eu am relatat că au fost trimise la mănăstire după ce eu am plecat de acolo. Ulterior mi-am adus aminte că, sosind la mănăstire, chiar Arsenie mi-a comunicat că a primit de la Sibiu aceste obiecte, fără să-mi precizeze ce persoane i le-a trimis și nici cine i le-a adus. Explicația prezenței acestor obiecte la mănăstire, cred că e următoarea: bagajele noastre evacuate din București, se găseau în Sibiu, depuse de soția mea într-o familie pe care eu n-am cunoscut-o, deoarece în acel moment eram internat în spital. După plecarea soției mele la București în luna noiembrie 1944, în Sibiu au început raziile româno-sovietice aproape zilnice. Afară de asta, au început descinderile de noapte ale unor grupe care pretindeau că lucrurile se vor da la săraci. Desigur gazda care deținea lucrurile noastre, s-a înspăimântat, gândindu-se cum ar putea justifica (lucrurile) în fața unor asemenea percheziții o uniformă pompoasă cum e aceea de academician, și știind relațiile mele cu Arsenie, le-a trimis spre adăpostire la mănăstire. Astfel îmi explic eu proveniența acestor lucruri la mănăstire. Când m-am întâlnit cu soția, mi-a spus numai cele relatate în procesul verbal

anterior. În ce privește cutia de fier eu cred că era goală, deoarece nevasta mea nu putea lăsa actele, chitanțele și lucrurile ei de care avea nevoie la București.

Întrebare [Anchetator]: Dacă era goală și fiind cutia de fier, de ce a trimis-o la mănăstire?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Era închisă și gazda nu știa ce conține. Altă explicație nu știu să dau.

Întrebare [Anchetator]: În timpul cât ați stat la mănăstire, ați mai fost în altă parte?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Da, am fost odată la Sibiu de mi-am vândut niște lucruri în vederea plecării. Când m-am întors înapoi, am stat la vila Vasu de lângă mănăstire la câțiva kilometri pe râul Sâmbăta. Cheile de la vilă mi-au fost date de Arsenie care le avea de la doamna Vasu. Pe doamna Vasu nu am cunoscut-o niciodată personal.

Întrebare [Anchetator]: Ce v-a vorbit Arsenie despre vizita lui la Arhiducesa Ileana?

Răspuns [Nichifor Crainic]: În afară de cele declarate anterior, nu mi-a mai spus decât că a primit de la ea medicamente pentru a le da la săraci și și-a exprimat dorința de a vizita mănăstirea.

Întrebare [Anchetator]: Ce persoane a cunoscut Arsenie Boca la Arhiducesa Ileana?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Nu mi-a spus persoanele ce le-a cunoscut la Arhiducesa Ileana, și dacă a cunoscut asemenea persoane.

După ce am citit prezentul procesul verbal îl susțin și-l semnez.

Anchetator prim [SS Indescifrabil , semnătura se pare că este tot a *Lt. Antila Nicolae*]

Condamnat *Ion Nichifor Crainic.* „²⁷¹

²⁷¹ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89-91 [Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, Nichifor Crainic, București].

În perioada când a audiat cursurile lui Nichifor Crainic, Părintele Arsenie Boca era student la Academia de Arte Frumoase din București (1933-1938), la clasa de *artă decorativă* a maestrului Costin Petrescu, cel care a coordonat lucrările la *Marea Frescă a Neamului Românesc* de la Ateneul Român, unde diaconul celib (din 11 septembrie 1936, hirotonit pe seama Catedralei din Sibiu) Zian-Vălean Boca a pictat sub coordonarea maestrului scena *Intrarea în Alba Iulia a voievodului Mihai Viteazul*.

Așadar, cursurile de mistică ale teologului Nichifor Crainic *i-au deschis calea spre desăvârșire* tânărului Zian Boca și l-au influențat în activitatea pe care o va urma odată cu retragerea la Mănăstirea Sâmbăta (1939-1948). Câteva fragmente din cursurile lui Nichifor Crainic arată preocuparea sa pentru dezvoltarea unei mișcări duhovnicești cu efecte în societatea românească („Această nouă oaste duhovnicească, apostolică, va fi în stare să facă față oricărui curent anarhic”):

„fără o mănăstire care să reînvieze într-adevăr și să pună în circulație din nou imaginea pură a lui Iisus Hristos, e mai greu să ajungem la o renaștere a societății noastre”²⁷² (din Cursul „Dostoievski și creștinismul rus”); „noi suntem convinși însă că ceea ce îi lipsește Bisericii noastre, în zilele de restriște prin care trece, e o puternică organizație a ordinului său monahal. Când, potrivit glorioaselor tradiții ale Răsăritului, Biserica noastră va dispune de monahism ca de un organism militant, sub comandă unică, adaptat asprelor necesități ale timpului, Ortodoxia nu

²⁷² Nichifor CRAINIC, *Dostoievski și creștinismul rus*, Ed. Sfinții Martiri Brâncoveni, 2013, p. 182. Volumul reproduce ediția din 1998, editată de Arhidiecezana Cluj și Ed. Anastasia, la rândul ei editată după un exemplar litografiat, păstrat de arhim. Grigore Băbuș (1915-2007) de la Biblioteca Sinodală de la M-reă Antim.

va avea de ce să se teamă. Această nouă oaste duhovnicească, apostolică, va fi în stare să facă față oricărui curent anarhic”²⁷³ [din Cursul de mistică germană. Magistrul Eckhart și școala sa (1936-1937)].

Procesul ziariștilor naționaliști – o mascaradă. Pentru Nichifor Crainic: confiscarea averii și detenție grea pe viață

După 23 august 1944, Nichifor Crainic nu a mai predat la Facultatea de Teologie Ortodoxă, fiind *sub mască*, *pribeag în țara sa*, căci Armata Roșie a lui Stalin și agenții sovietici se stabiliseră pe teritoriul României și începuse *procesul de comunizare a instituțiilor*, iar toți cei care avuseseră funcții în timpul regimului antonescian erau căutați de noile autorități pentru a fi judecați și întemnițați. Nichifor Crainic fusese ministru al Propagandei Naționale (dar înainte de a porni ofensiva contra URSS!) și scrisese articole anticomuniste (în revista *Gândirea* și în ziarul *Calendarul* în anii '30). În această perioadă de *confuzie a spiritului public*, era urmărit de autorități sub acuzația de *vinovat de dezastrul țării*: „mă feream deoarece citeam ziarele și vedeam că sunt atacat, ca toți oamenii din fostul regim. Eram atacat pentru activitatea mea de scriitor și ziarist dusă în favoarea curentelor de dreapta, naționaliste, dusă înainte de 23 august 1944”²⁷⁴. Noii „aliați” sovietici încercau să preia cât mai repede puterea politică, iar pentru aceasta utilizau toate mijloacele posibile pentru a-i compromite pe potențialii opozanți.

²⁷³ Nichifor CRAINIC, *Cursurile de mistică*, st. intro. și ed. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2010, p. 427.

²⁷⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89v.

De unde știau acești comuniști pe cine să aresteze? *Secta comunistă* a funcționat în ilegalitate până la 23 august 1944, Partidul comunist fiind o *minuscule formă clandestină* (Vladimir Tismăneanu) încă din anii '20. Un adept fanatic al acesteia, **Silviu Brucan** (ex-Saul Bruckner, 1916-2006), a cărei soție **Alexandra Sidorovici** (1906-2000) a fost *acuzatorul public* în *Procesul ziariștilor din 1945* (când a fost condamnat în lipsă și Nichifor Crainic), istorisește despre acțiunile comuniștilor din anii '30. Mulți dintre aceștia s-au aflat printre cei cu funcții importante după 23 august 1944. Inclusiv Silviu Brucan făcea parte din aparatul ideologic, îi scria discursurile lui Gheorghiu Dej și făcea propagandă comunistă în presă. În perioada de la Scânteia, el „a cerut cu vehemență suprimarea, inclusiv fizică, a elitelor politice democratice românești”²⁷⁵. Acești *apostoli ai lui Stalin*²⁷⁶ s-au răzbunat și i-au trimis în temniță pe toți cei care aduseseră critici comunismului și nu numai. Iată cum se pregăteau acești *apostoli ai urii* încă din anii '30: „Deși nu devenisem ceea ce se numea «membru de partid», mă învârteam în cercurile comuniste și începusem să cunosc stilul lor de viață. Una dintre formele de activitate era serata culturală, care avea loc, de regulă, în casa unui simpatizant mai înstărit [...]. Acestea erau formele «legale» de activitate comunistă, și omul cel mai activ pe care l-am cunoscut era Ștefan Teodorescu, provenit din vechea mișcare socialistă. Nea Fănică, așa cum îi spuneam noi, trăia cu o doctoriță evreică foarte prosperă, care devenise renumită pentru

²⁷⁵ Vladimir TISMĂNEANU, *Dubioasa convertire a lui Silviu Brucan*, în *Revista 22*, anul XV (864) (29 septembrie - 05 octombrie 2006).

²⁷⁶ Laurențiu UNGUREANU, Radu EREMIA, *APOSTOLII LUI STALIN: Cine a adus comunismul în România? Un documentar cât un manual de istorie*, în ziarul *Adevărul*, 25 august 2014.

dibăcia în rezolvarea cazurilor complicate de naștere. Avea o casă mare, primitoare, și pregătea mâncăruri și prăjituri ispititoare, ce atrăgeau multă lume. Era acolo un amestec ciudat de intelectuali de stânga, muncitori mai vârstnici de formație social-democrată, studenți din Frontul Democratic și ucenici recrutați din fabrici de activiștii partidului. De asemenea, foarte multe evreice basarabene, cam urâte, dar având o energie cu totul ieșită din comun. Din această lume pestriță, vechii comuniști îi recrutau pe cei care li se păreau apți pentru activitatea ilegală și se concentrau asupra lor, trecându-i prin «coridorul tentațiilor» și al probelor de curaj, pentru a vedea dacă aceștia corespund. Pe mine, Nea Fănică m-a întrebat la început dacă vreau să citesc literatură marxistă, avertizându-mă însă că trebuie să păstrez secretul absolut în această privință și să citesc cărțile împrumutate numai atunci când sunt singur [...]. Nea Fănică m-a întrebat dacă aș fi dispus să ascund acasă la mine literatură ilegală a Partidului Comunist. Am acceptat [...]. Pe vremea aceea, mi se părea firesc ca Partidul Comunist din România să primească ajutor financiar de la Komintern”²⁷⁷.

„Apostolii urii” sau „apostolii lui Stalin”, din rândurile comuniștilor de pe teritoriul României, după 23 august 1944, în baza Convenției de Armistițiu din 12 sep. 1944, în special a articolului 14, au trecut la arestarea, judecarea și condamnarea persoanelor acuzate de crime de război, totodată concedierea tuturor funcționarilor din vechiul regim și bineînțeles a tuturor celor bănuți de atitudini antisovietice. Profitând de prezența armatei sovietice și a consilierilor sovietici, reușesc să se infiltreze în structurile de

²⁷⁷ Silviu BRUCAN, *O biografie între două revoluții: de la capitalism la socialism și retur*, ed. îngrijită de Alexandru Singer, Ed. Nemira, 1998, p. 14-15.

stat și să implementeze cadrul legal pentru a-i acuza și întemnița pe toți potențialii opozanți, pe anticomuniști, pe antistaliști și pe toți naționaliștii. Comuniștii au pus eticheta de „fasciști” tuturor naționaliștilor pentru a-i denigra și întemnița. Campania de arestări a început cu oamenii de presă naționaliști pentru că astfel prosovieticii vor avea la îndemână canalele *mass-media*, adică toate sursele/mediile de informație publice care ajung la un număr foarte mare de persoane, prin care să-și ducă liniștiți propaganda și manipularea opiniei publice în favoarea URSS: „motivul pentru care jurnaliștii au fost incluși printre primele loturi de inculpați aduși în fața Tribunalului Poporului a fost acela că noile autorități, la cererea sovieticilor, doreau nimicirea prestigioaselor ziare și reviste de orientare anticomunistă, națională și democratică, precum și a ziariștilor grupați în jurul publicațiilor «Curentul», «Universul», «Porunca Vremii», «Gândirea» și altele. În Jurnalul nr. 189 al Consiliului de Miniștri, din 29 ianuarie 1945, prin care se ordona arestarea a 64 de persoane presupuse a fi vinovate de dezastrul țării, întâlnim nume binecunoscute: Nichifor Crainic, Alexandru Hodoș, Ion Dumitrescu, Romulus Seișanu, Pamfil Șeicaru, Ilie Rădulescu, Radu-Demetrescu-Gyr, Gabriel Bălănescu... Prin scoaterea din sfera publicisticii a scriitorilor ziariști de mare calibru, locul lăsat liber a fost populat de ziariști grăbiți în a plăti unele polițe mai vechi. Așa iese în relief presa pro-sovietică, publicațiile de stânga... care tipăresc ample liste cu numele unor reputate personalități propuse pentru a fi înlăturate definitive din instituții, printre care figurau și scriitorii, condamnați de către aceștia la moarte civilă. În 24 sept. 1944, Societatea Ziariștilor aderă la Proiectul-Platformă elaborate de Partidul Comunist, în care se arăta că «scriitorii români cer ca

sanctiunile împotriva celor vinovați de dezastrul țării să se aplice și perioadei începând din anul 1940 și până în 18 octombrie 1944 [Scânteia, nr. 10/30 sep. 1944]»... revista «Orizont» publică la 1 noiembrie, același an, o impresionantă listă a scriitorilor care, în viață fiind, sunt etichetați «morți la 23 august». Acesta a fost prologul și pretextul pentru terorizarea și defăimarea public prin campanii de presă, duse cu perseverență împotriva personalităților notabile ale ziaristicii românești, de către ziarele: «România Liberă», «Scânteia», «Tribuna Poporului», «Veac Nou», «Lumea», «Națiunea», «Dimineața», «Victoria», «Adevărul», «Lupta». Concomitent cu această campanie de denigrare s-au impus noii «condeieri» convertiți la comunism, precum: Silviu Brucan [Saul Bruckner], Alexandru Toma, Sorin Toma, Nicolae Moraru, Zaharia Stancu, Ion Pas, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Radu Gallin, Victor Iliu, Miron Radu Paraschivescu, Gh. Dinu, Iorga Traian, I. Lespezeanu, M. Ralea²⁷⁸.

Cum era Nichifor Crainic denigrat în ziarele prosovietice?

1. „Articol din ziarul DREPTATEA, Fratele Nichifor, 9 septembrie 1944:

Fiindcă ne-am propus să facem pomelnicul tuturor slugilor naziste, nu putem trece cu vederea, fără a comite o nedreptate strigătoare la cer, pe fratele Nichifor Crainic, ortodox, de profesie, specialist în păcate lumești și partizan nedezmintit al doctrinelor aristocrate.

Directorul «Gândirii» are cinstea de a figura printre principalii autori morali ai dezastrului în care ne zbatem. De la războiul celălalt și până la acesta pe care-l trăim, d-sa n-a

²⁷⁸ Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariștilor 1945*, Ed. INST, București, 2012, p. 12.

pregetat să ne lumineze în ale duhului. Democrația n-a avut dușman mai neîmpăcat și teoria ierarhiilor naturale susținător mai aprig decât pe fiul lui Dobre Căldăraru, din comuna Bulbucata, satul Găunosul, județul Vlașca, fiu care după cum vedeți și-a trădat neamul și pământul ca să slujească pe boieri la București [...] Când a venit războiul cu un instinct de o uimitoare precizie, d. Nichifor Crainic nu s-a înșelat. A mers din prima clipă spre nazism, adică spre doctrina păgână prin excelență, care îl violenta poate aparent ideologia, dar care îi satisfăcea din plin pornirile”²⁷⁹.

2. Ziarul LIBERTATEA, „Un hoit moral”, 24 noiembrie 1944, Ion Pas:

„Acest Ion Dobre care sub numele de Nichifor Crainic a ținut într-o mână cădelnița, tricolorul, bâta și paharul cu rachiu, dând celeilalte numai misiunea de-a scrie articole ce duhneau a ură și-a trădare, a fost în ultimul sfert de veac un vierme lung și gras al culturii și politicii românești [...] teologul apologet al intoleranței, ortodoxul bețiv, înșelătorul tovarșilor săi de așa zise credințe”²⁸⁰.

3. Ziarul Victoria, 24 noiembrie 1944, „Nichifor Crainic”, articol semnat de L. Medreanu:

„Nichifor Crainic înseamnă gândirismul, citadelă reacționară, publicație șovinistă și fascistă, cu simpatii declarate pentru Garda de Fier și țelurile ei”²⁸¹.

Cadrul legal pentru pedepsirea celor responsabili de „dezastrul țării” în viziunea pro-sovieticilor, a fost fixat astfel:

²⁷⁹ ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 321.

²⁸⁰ ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 327.

²⁸¹ ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 328.

a) 10 oct. 1944 – în baza art. 15 din Convenția de Armistițiu, se emite *Legea nr. 488 privind măsurile privative de libertate care pot fi luate împotriva celor vinovați de dezastrul țării*: art. 1. Consiliul de Miniștri va putea dispune luarea oricăror măsuri privative de libertate, în vederea stabilirii responsabilității politice și penale, împotriva autorilor și complicilor morali și materiali ai dezastrului țării, în special în legătură cu războiul purtat alături de Germania hitleristă împotriva Națiunilor Unite; art. 2. Se vor putea lua orice măsuri asigurătorii asupra bunurilor acestor persoane”²⁸² (Decret-lege semnat de regele Mihai I prin care le dă mână liberă comuniștilor de fapt);

b) 29 ian. 1945 – Jurnalul nr. 189 al Consiliului de Miniștri, prin care se ordonă arestarea a 64 persoane bănuite a fi responsabile de dezastrul țării: conform Legii 488 „Consiliul de Miniștri... ordonă arestarea persoanelor mai jos arătate, bănuite a fi responsabile de dezastrul țării și deferirea lor acuzatorilor publici, spre cercetare și instrucție. Al 15-lea pe listă se afla „**Profesor Nichifor Crainic**, fost ministru al Propagandei”²⁸³, 56. Profesor Ion Petrovici, 64. Î.P.S.A. Visarion Puiu (pentru că a acceptat să păstorească, în anii celui de-al doilea război mondial, populația ortodoxă din Transnistria; în august 1944, el se afla la Viena, unde participa la hirotonirea unui episcop ortodox pentru Croația și a înțeles că nu se mai poate întoarce în țară; Sinodul Bisericii Ortodoxe Române l-a excomunicat în 1950, în anii

²⁸² *Legea nr. 488 din 10 oct. 1944 privind măsurile privative de libertate care pot fi luate împotriva celor vinovați de dezastrul țării*, în: Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariștilor 1945*, Ed. INST, București, 2012, p. 29.

²⁸³ *Jurnalul nr. 189 din 29 ian. 1945 al Consiliului de Miniștri*, în: Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariștilor 1945*, Ed. INST, București, 2012, p. 42.

stalinismului; a murit în 1964 în Franța);

c) 21 apr. 1945 – Legea 312 privind urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării²⁸⁴;

d) 16 mai 1945 – *Actul de acuzare pentru Ion Dobrezis Nichifor Crainic și Stelian Popescu*. Acuzatori publici: Constantin Vicol și I.D.Ioan. „Profet mincinos, el [Nichifor Crainic] fuge la 23 august odată cu germanii și ceilalți trădători, spre a lupta pe pământ străin, contra țării”²⁸⁵. Fals, Crainic se ascundea la Sibiu, Sâmbăta de Sus, apoi prin satele din Transilvania, considerând o lașitate a-și părăsi țara;

e) 1 iun. 1945 – Rechizitoriile Alexandrinei Sidorovici și Ion D. Ion, susținute în cadrul ședinței publice a Tribunalului Poporului: „la redeschiderea ședinței, dl. președinte al Tribunalului a dat cuvântul d-nei acuzator public Alexandrina Sidorovici... analizând apoi faptele puse în sarcina acuzatului Nichifor Crainic, arată că acesta înainte de declararea războiului de agresiune împotriva Uniunii Sovietice, prin scris și prin grai a luptat pentru fascism, pentru rasism și împotriva ideilor democratice, timp de peste 20 ani. A dus o campanie de otrăvire a sufletelor, mai cu seamă a celor tinere, deoarece ca profesor universitar avea o mare influență asupra tineretului. Un adevărat cabotin politic, oscilează de la legionari la cuziști, apoi iarăși la legionari, pe urmă la Antonescu și iar la legionari, în străinătate însă, nu rămâne consecvent decât în lupta sa antidemocratică și pur fascistă. Încă din 1933 publică în „Calendarul”, cel editează, articole favorabile Axei. Continuă pe aceeași linie în

²⁸⁴ *Legea 312 din 21 apr. 1945 privind urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării*, în: Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariștilor 1945*, Ed. INST, București, 2012, p. 65-69.

²⁸⁵ *Actul de acuzare pentru Ion Dobrezis Nichifor Crainic și Stelian Popescu*, în: Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariștilor 1945*, Ed. INST, București, 2012, p. 124-126.

„Sfarâmă Piatră”, iar în „Gândirea”, revista pe care-o conduce de peste 20 de ani, militează pentru pregătirea invaziei germane în România. În calitate de ministru al Propagandei, în ianuarie-mai 1941, în cabinetul Antonescu, militează în strânsă legătură cu fasciști germani și, prin călătorii dese în Germania și Italia, leagă și mai strâns legăturile lui cu Axa. Tot în calitatea lui de ministru pune la dispoziție țara întreagă unor spioni germani, care sub masca de gazetari erau ofițeri, specialiști în topografie. Tot ca ministru al Propagandei, alcătuiește în anul 1942 o lege cu caracter rasial, iar la înființarea Asociației Româno-Germane, Crainic este numit, alături de Mihail Antonescu, în comitetul de direcție. **La 23 august 1944 părăsește țara și se refugiază în Germania, cu care eram în război, punându-se din nou în slujba hitlerismului. [Alexandra Sidorovici] cere aplicarea maximului de pedeapsă și confiscarea averii**”²⁸⁶;

f) 4 iunie 1945 – *Hotărârea nr. 2 a Tribunalului Poporului în care este condamnat întregul lot al ziariștilor* (acuzatori publici: Constantin Vicol, Ion D. Ion, Alexandra Sidorovici): „condamnă pe Ion Dobre zis Nichifor Crainic, profesor universitar, scriitor și ziarist, cu ultimul domiciliu în București, str. Polonă, nr. 28, azi dispărut, pentru crima de dezastrul țării, prin săvârșire de crime de război... să sufere pedeapsa detențiunii grele pe viață și degradațiune civică pe timp de 10 ani. Ordonă confiscarea întregii averi a numitului, cu titlu de despăgubiri în folosul Statului, considerându-se în patrimoniul său și toate bunurile înstrăinate după 22 [23]

²⁸⁶ *Hotărârea nr. 2 din 4 iun. 1945 a Tribunalului Poporului în care este condamnat întregul lot al ziariștilor*, în: Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariștilor 1945*, Ed. INST, București, 2012, p. 177-179.

August 1944, precum și acelea dobândite pe numele soției sale sau al descendenților săi, după data de 6 septembrie 1940, cu excepția acelor care aceștia au dobândit prin succesiune”²⁸⁷.

Nichifor Crainic nu a fost fascist. I s-a pus această etichetă de către comuniști. În viziunea lor, după cum am arătat, orice naționalist era considerat fascist, fiind un dușman al internaționalismului pe care-l propovăduiau, ei considerându-se „soldați ai armatei internaționale a lui Stalin, iar atașamentul lor era supranațional... acesta era un tip nou de fanatism politic [deoarece] problemele de credința comunistă transcendeau orice afiliere etnică sau religioasă”²⁸⁸. Românii nu avuseseră înclinații spre mișcarea comunistă deoarece, cu câteva mici excepții gen Lucrețiu Pătrășcanu, „elita P.C.R. era formată în principal din indivizi cu nume ciudate și cu accente ciudate, ceea ce a contribuit foarte mult la perceperea generală a P.C.R. ca fiind un partid străin de România”²⁸⁹. Comunismul nu s-ar fi implementat în România fără sprijinul armatei sovietice care a stat din 1944 până în 1958 și a consilierilor sovietici care s-au bucurat de toate privilegiile posibile din 1944 până în 1964 (oficial). De asemenea faptul că România a fost abandonată de anglo-americieni în mâinile lui Stalin (prin acordul de procentaj prin care s-au stabilit zonele de influență) a permis foarte mult triumful comuniștilor. Aceștia doreau pedepsirea lui Nichifor Crainic pentru că știa că era de fapt antimarxist și anticomunist. Aceștia, care uneltiseră în clandestinitate

²⁸⁷ Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariștilor 1945*, Ed. INST, București, 2012, p. 241-242.

²⁸⁸ Vladimir TISMĂNEANU, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, Ed. Humanitas, 2014, p. 101.

²⁸⁹ Vladimir TISMĂNEANU, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc...*, p. 102.

împotriva poporului român și a orânduirii politice, ascultând de stăpânul și dumnezeul lor Stalin, cunoașteau bine articolele sale în care atrăgea atenția asupra pericolului sovietic („Marxismul în acțiune e crima perpetuă desfășurată sub lampionul de hârtie roșie al unei iluzii de fericire viitoare”; „Regimul criminal al Sovietelor e, fără să vrea, demascarea universală și definitivă a marxismului”). Unele dintre criticile aduse de Nichifor Crainic marxismului și Sovietelor în articolele de ziar sunau astfel:

„...De la Karl Marx la antropofagie, iată drumul și ținta practică la care duce socialismul revoluționar! Îmi pare rău că nu mai am fotografiile de acum 11 ani, acele fotografii cu părinți halucinați de foame, mușcând din carnea copiilor lor, spectacol fără precedent în istoria omenirii și imagine reală a «paradisului terestru» pe care l-au creat bolșevicii. Spectacolul se repetă din nou pe nesfârșita stepă rusească, anulată în fabuloasa ei fertilitate de planurile cincianuale ale economiei marxiste.

Dintre toate doctrinele nihiliste, imaginate de creierele bolnave ale tuturor epocilor, nici una nu e mai primejdioasă vieții, mai dușmană omului și mai criminală decât marxismul, - fiindcă în marxism criminalitatea și lipsa totală de umanitate se ascund sub învelișul pseudo-științific al materialismului istoric și sub poleiala iluzorie și seducătoare a unei fericiri materiale universale, date pe seama unui viitor incontolabil. Punând această iluzie înaintea mulțimilor, marxismul revoluționar a putut ucide în voie.

El ucide milioane de oameni în perioada revoluționară, cu scuza că terenul trebuie curățat de clasele protivnice fericirii proletariatului.

El ucide apoi în «perioada constructivă» celelalte milioane de oameni sub titlu de experiență și de organizare

nouă a societății viitoare. Și cum utopia paradisului terestru rămâne veșnic utopie, ceea ce face acțiunea marxistă real, continuu și metodic, e uciderea milioane de oameni după milioane de oameni uciși mai înainte. **Marxismul în acțiune e crima perpetuă desfășurată sub lampionul de hârtie roșie al unei iluzii de fericire viitoare.**

Oamenii prezenți trebuiesc uciși pentru oamenii din viitor, - iată ce înseamnă în realitate marxismul revoluționar! Bestializarea omului prin marxism, e o expresie care nu mai spune nimic. Fiindcă omul e considerat de marxiști mai prejos de bestie și e coborât mai prejos de ea. Bestiile de aceeași speță nu se devorează între ele. Dar oamenii paradisului marxist au ajuns antropofagi”²⁹⁰.

„Printr-o imensă publicitate a marxismului, s-a creat superstiția universală că proletariatul nu poate fi fericit decât realizând marxismul în forme politice. S-o spunem de la început: **marxismul nu e numai cea mai barbară, dar cea mai criminală doctrină din câte a formulat mintea gânditoare.** Societatea, care e alcătuită din variate categorii de oameni, ce îndeplinesc funcții deosebite, ce se întregesc unele pe altele, e redusă de Karl Marx la proletariatul industrial mondial. Tot ce e viciu, răutate, barbarie, monstruozitate, e dat pe socoteala celorlalte categorii sociale neproletare. Toate aceste categorii sociale vor trebui să dispară ca să facă loc proletariatului mondial. Cum să dispară? Prin revoluție! Prin revoluția mondială dezlănțuită de proletariatul organizat. Adică: prin masacrul universal.

Prin acest masacru universal, proletariatul își va institui dictatura lui și va realiza paradisul terestru al tuturor flămânzilor care vor avea ce mânca după ce vor fi

²⁹⁰ Nichifor CRAINIC, *De la Marx la antropofagie*, în: ziarul *Calendarul*, anul II, nr. 428, miercuri 26 iul. 1933, p. 1.

ucis pe toți «bogații», pe toți «burghezii», pe toți «dușmanii». Religie creștină, cultură, stat național, patrie, - totul trebuie ars în pârlolul revoluției pentru a face loc republicei mondiale a proletariatului.

Pentru a ajunge la acest ideal de sânge, lucrătorii trebuie organizati, îndoctrinați, asmuțiți perpetuu și perpetuu preparați pentru crima revoluționară. Când Marx și Engels au lansat faimosul manifest comunist de la 1848: «Lucrători din toată lumea, uniți-vă!», - ei au rostit cel mai criminal îndemn la asasinatul în masă, din câte au răsunat în istoria omenească. Căci manifestul acesta însemna: Lucrători mondiali, distrugeți-vă patriile, distrugeți monarhiile, distrugeți creștinismul, distrugeți cultura, masacrați restul omenirii ca să fiți fericiți! [...]

Regimul criminal al Sovietelor e, fără să vrea, demascarea universală și definitivă a marxismului. S-a ucis țarul pentru ca Leon Trotzky să încerce a-i lua locul; s-a ucis creștinismul pentru ca Zinoview să-și poată face mendrele la Moscova; s-au nimicit milioane de ruși pentru ca Litvinow, fost dentist la Londra, să devină arbitru în relațiile diplomatice ale Europei.

Asta e fericirea proletariatului? Asta e dictatura proletariatului, care a devenit o turmă subumană terorizată de cea mai cruntă tiranie din câte a cunoscut istoria?

Datoria elementară a statului român e ca, făcând o politică umană și românească față de muncitori, să procedeze la dezintoxicarea sufletului lor de otrava ucigașă a marxismului!”,²⁹¹

Toate aceste articole fuseseră publicate încă din anul 1932, când Nichifor Crainic înființase propriul său ziar

²⁹¹ Nichifor CRAINIC, *Marxismul, fericirea muncitorilor?*, în: ziarul *Calendarul*, anul II, nr. 355, joi 27 apr. 1933, p. 1.

intitulat „Calendarul”, care devenit a treia gazetă de tiraj din țară: („Am ținut să realizez un ziar creștin fără ajutorul Bisericii și am izbutit”²⁹²):

„La 24 ianuarie 1932, am întemeiat ziarul meu «Calendarul», subintitulat «ziarul tuturor categoriilor sociale». Funcțiunile organice ale societății – ziceam eu atunci – sunt meseriile și profesiunile. Societatea nu se poate îmbunătăți decât îmbunătățind aceste organe ale ei. Am combătut plutocrația, demonstrând zilnic, printr-o «casetă» din pagina primă, intitulată «Pentru [...] vieții», care speculează [...].

Printre altele, am făcut o lungă campanie documentată împotriva cartelului zahărului, am antrenat întregul parlament, care a legiferat prețul acestui aliment de la 33 lei kg la 22. A fost mândria mea ca ziarist.

Pentru aceste campanii, C. Argetoianu, ministrul de Interne, mi-a suprimat ziarul și m-a numit «bolșevic», în Senat.

Reapărând, după căderea lui, am combătut printr-o serie de articole, camarila afaceristă a regelui. Dar în toamna lui 1933, am atacat chiar pe rege și pe concubina lui, Elena Lupescu, într-ul articol violent, în urma căruia, regele mi-a suprimat ziarul. N-am mai avut voie să mai fac ziaristică atâta timp cât a domnit el.

Ziarul simpatiza cu Mussolini pentru realizările lui constructive, care uimeau lumea. Atunci, în 1932 și 33, nu era vorba de niciun război.

Am susținut Societatea Națiunilor, spre deosebire de toți naționaliștii.

Și fiindcă Germania hitleristă agita revizuirea tratatelor de pace am preconizat colaborarea economică cu ea, după o formulă stabilită în prealabil cu Nicolae

²⁹² Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 271.

Titulescu, ministru de externe și președinte al Societății Națiunilor. Colaborarea economică era recomandată chiar de pactul general. Aceasta mă deosebea total de naționaliștii de la noi, care voiau ieșirea din Societatea Națiunilor și alianța cu Germania.

Cu un cuvânt, în politica externă am susținut punctul de vedere al lui Nicolae Titulescu, cum foarte bine știe fostul său colaborator, Pavel Rădulescu.

În anii 1936-38, am colaborat la revista politică «Sfarmă-Piatră», condusă de Al. Gregorian, cu articole ce combăteau Garda de Fier, cuzismul și articole culturale. În politica externă am susținut pe Nicolae Titulescu.

N-am fost fascist, fiindcă nu admiteam partidul unic dictatorial. Credeam într-un parlament profesional, din sânul căruia să se formeze guvernul, cum arată lucrarea mea «Programul Statului Etnografic»²⁹³;

„În 1932 am întemeiat ziarul «Calendarul», pe socoteala mea. Iată geneza lui: un bătrân inginer S. Zamfir Christodorescu, nașul copilei mele și ca un al doilea părinte al meu, mi-a pus la dispoziție suma de 7 (șapte) milioane. Cunoștea suferința mea morală, pricinuită de moravurile celor cu care colaborasem până atunci. Nu mi-a impus nicio idee ci mi-a cerut o singură condiție, care știa că-mi place: ziarul să spună purul adevăr. Și l-a spus pentru epoca de atunci încât văd că lumea nu l-a uitat nici azi! Nu l-a uitat dar îl califică cu totul inexact. «Calendarul» a apărut numai doi ani, spațiu în care a suferit o suprimare, o suspendare și apoi o ultimă suprimare definitivă.»²⁹⁴

Ziarul lui Nichifor Crainic fusese apreciat de clerul ortodox: „în ce ne privește pe noi pe cler - și Biserica

²⁹³ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

²⁹⁴ ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.

îndeobște – suntem bucuroși în a constata că acest ziar și-a impus și a izbutit să fie un adevărat amvon pentru problema noastră religioasă și pentru moralizarea vieții de obște”²⁹⁵.

Nichifor Crainic s-a remarcat mai ales prin activitatea de la revista *Gândirea*, ce reunea o mare parte din intelectualitatea vremii, pe care a condus-o și al cărei mentor a fost între anii 1928-1944, fiind inițiatorul curentului *gândirist*, axat pe *teologie ortodoxă*, *spirit autohton* și *naționalism sub aspect creștin*:

*„în acest sens am redactat timp de 23 ani, cu sacrificii pe care numai Dumnezeu le știe, revista literară Gândirea. Ea a vrut să creeze în România o literatură creștină și cred că în parte a reușit prin cele câteva sute de cărți, trecute mai întâi prin paginile ei. N-a fost o revistă exclusivistă cum s-a afirmat. Colaboratorii ei permanenți aparțineau celor mai variate formații politice sau niciuneia. Singura condiție era ca literatura prezentată, dacă nu era religioasă, să nu fi fost cel puțin antireligioasă sau pornografică. Nu era nici rasistă, cum i s-a zis, pentru că un Tudor Vianu, evreu creștin, era colaborator permanent. H. St. Streitman colaborator oricând voia, M. Mircea, Ștefan și alți evrei, al căror scris se potrivea cu spiritul revistei.”*²⁹⁶

Nichifor Crainic nu a fost agent al hitlerismului cum căutau să arate comuniștii tocmai pentru a justifica aruncarea lui în temniță. Serviciile secrete știau că Nichifor Crainic s-a opus propagandei naziste germane și de aceea a plecat din Partidul Național-Creștin: „[NOTĂ 16 septembrie 1936] în

²⁹⁵ Pr. P. Partenie, președintele clerului ortodox în: ziarul *Calendarul*, anul II, nr. 360, joi 4 mai 1933, p. 1.

²⁹⁶ ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.

cercurile naționaliste se spune că demiterea prof. Nichifor Crainic din Partidul Național Creștin a fost determinată mai ales de neînțelegerea ivită între acesta și forurile conducătoare ale Partidului Național Creștin, în ceea ce privește orientarea politică externă a României.

Prof. Crainic - spun cercurile de mai sus – s-ar fi opus influenței directe exercitate de propaganda germană în conducerea partidului, insistând ca mișcarea național-creștină să-și păstreze complectă independență și să activeze numai potrivit cu interesele naționale.

Această atitudine intransigentă ar fi determinat excluderea prof. Nichifor Crainic, care intenționează – afirmă aceleași cercuri – să întreprindă o acțiune personală și să divulge prin presă legăturile ce ar exista între unii din conducătorii Partidului Național Creștin și anumiți emisari ai propagandei germane”²⁹⁷. De asemenea, a combătut rasismul nazist în cursul său de mistică germană, care circula litografiat printre studenți:

„La proces mi s-a spus că sunt rasist și hitlerist. Răspund aici și rog mult, dacă se poate, să se ia în considerație: sunt, pe cât știu, singurul om din țară, care am atacat în esența ei teoria rasistă germană. E un studiu al meu, documentat cu multe lecturi, intitulat «Rasă și religie», aflător în cartea «Puncte cardinale în haos». Studiul are 30 de pagini. Arăt acolo care e geneza doctrinară, a absurdităților susținute de Alfred Rosenberg, în cartea «Mitul al 20-lea», socotită ca evanghelia rasismului hitlerist și ce consecințe funeste ar avea o astfel de teorie. Studiul se încheie chiar cu expresia că această teorie e o nebunie.

²⁹⁷ ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 60.

Aceeași categorică respingere a rasismului hitlerist se găsește în prima prelegere din cursul meu universitar litografiat «Magistrul Eckart și școala sa». Prelegerea e o largă expunere a evoluției acestei idei în cultura germană, până la absurditățile lui Rosenberg și respingerea ei. Acest curs l-am susținut chiar în toiul războiului, când germanii erau în România. Am spus mai sus motivele pentru care am scris în vederea unei apropieri de Germania acum 15 ani, dar niciodată în scrisul meu nu se va găsi însușirea vreunui punct din absurditățile doctrinei rasiale germane, pe care o cunoșteam foarte bine. A fost totuși cu puțință ca pentru aceasta să fiu condamnat.»²⁹⁸

Nichifor Crainic nu a fost antisemit, ci a crezut în formula lansată de marele istoric Nicolae Iorga, „România a românilor, a tuturor românilor și numai a românilor” (strigătul de luptă al generației de aur a războiului și a Marii Uniri de la 1918); însă se știe că acuzatorul său public, în procesul din 1945, a fost comunistă evreică Alexandrina Sidorovici (1906-2000), cea care l-a trimis la detenție pe viață cu confiscarea întregii averi. Trebuie spus că „în afară de primul lider al partidului [Comunist din România], muncitorul Gheorghe Cristescu, nici un alt secretar general până la Gheorghiu-Dej nu a fost de origine română.”²⁹⁹

Nichifor Crainic se apăra: „eu n-am scris nicio carte antisemită, niciun articol antisemit, niciun discurs antisemit n-am rostit. Să nu ne jucăm cu cuvintele. M-am ocupat de problema evreiască la noi, atunci când a devenit la ordinea

²⁹⁸ Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 522.

²⁹⁹ Vladimir TISMĂNEANU, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc...*, p. 47.

zilei. Și am găsit că soluția cea mai rațională pentru împăcarea spiritelor de atunci ar fi fost numărul proporțional în toate profesiunile. E clar în scrierea mea **Programul Statului Etnocratic**. De la această soluție până la negarea însușirilor poporului evreu, până la expedierea lor în Madagascar³⁰⁰ sau până la exterminarea lui în masă e o distanță ca de la pământ la cer. N-am scris niciun articol violent contra lor, dar am condamnat totdeauna ca scriitor naționalist, violențele la care au fost supuși. Dovezi sunt multe în articolele mele. Mi-am bătut joc de soluția cuzistă cu exproprierea urbană, iar când aceasta totuși s-a făcut de Antonescu, am refuzat categoric să beneficiaz de bunurile lor câștigate prin muncă. Era un lucru josnic și imoral. N-am aprobat niciodată lagărele și cu atât mai puțin execuțiile. La București se auzea vag despre aceste lucruri, dar numai posibilitatea lor e de natură să revolte pe un om cu inimă omenească. Eu am vizat un stat în care «legea lui Hristos să fie legea statului», după cum am scris de zeci de ori, și toate problemele pe care le-am atins le-am raportat la acest principiu de morală creștină. Am scris de nenumărate ori: «Există evrei buni și evrei răi, cum există români buni și români răi». Aceasta nu e atitudine de antisemit... În viața practică iată atitudinea mea față de evrei: am avut colaboratori evrei la toate publicațiile pe care le-am condus. Am botezat evrei și am criticat Biserica Ortodoxă, când a îngăduit ca ministerul să le interzică accesul la creștinism. Eu cu soția mea, moartă azi, am sprijinit, am ajutat, am ocrotit timp de 25 ani, familia bătrânului și modestului scriitor evreu Solomon Segall, care trăiește. Când nu avea bani, soția mea făcea colecte pentru ei printre prieteni și

³⁰⁰ Această propunere îi aparținea lui A. C. Cuza: „pentru că Madagascarul este o insulă. Și-i vom putea supraveghea mai ușor pe jidani să nu mai iasa din hotarele ei”.

umbla pe la autorități să-i plaseze scrierile modeste. 25 de ani, soția mea, doctoriță, le-a dat asistență medicală și medicamente gratuite acestor doi bătrâni. Ei o numeau îngerul lor păzitor. Ca să le asigurăm bătrânețea am intervenit stăruitor la Casa de Pensii a Scriitorilor și a fost anchetat între pensionari. În perioada terorii, ajungând eu președintele acestei Case, i-am salvat pensia lui și a poetului A. Toma, singurii evrei pensionari pe atunci – cu toată rezistența ce mi se făcea de la Ministerul Muncii. Chemați pe acești oameni să vă vorbească de antisemitismul nostru. Oricine a apelat la mine în această tristă perioadă de teroare, am căutat să-l ajut și, când n-am putut, să-l mângâi și să-l îmbărbătez cel puțin. Actualul deputat socialist C. Linden a avut în vremea teroarei dificultăți cu poliția, fiind reclamat că e evreu. Eu l-am luat pe garanția mea, dând o declarație scrisă și subscrisă de mine, adăugând totodată că nu trebuie să abuzăm și să cădem în excese, folosindu-ne de greaua situație pe care o aveau evreii.

Redacția revistei mele «Gândirea» ocupa o jumătate de apartament în str. Domnița Anastasie nr. 16. Cealaltă jumătate era ocupată de câțiva ani și cred și acum de familia bijutierului evreu Solomon, a cărui soacră se numește Doamna Berciu. Am conlocuit în cele mai bune raporturi toată vremea. N-aveau voie să aibă telefon și le-am pus telefonul redacției la dispoziție, gratuit, firește, făcându-le orice înlesnire mi-au cerut. Când au început bombardamentele, le-am dat cheie și le-am pus la dispoziție toată redacția. Doamna Berciu invita să doarmă acolo evrei refugiați din provincie, unde teroarea era mai mare. Dormeau pe canapea, în fotolii, pe birouri și pe jos, ocupând amândouă camerele mele. Astfel redacția «Gândirii» era noaptea azil pentru refugiații evrei. Ce antisemit convins ar fi făcut acest lucru și încă într-o vreme

de teroare, când el însuși ar fi fost responsabil în fața autorităților? Când într-o ședință intimă, Academia Română a pus cazul profesorului Tudor Vianu, membru corespondent, eu am fost acela care l-a apărat, și faptul că era redactor permanent la Gândirea a fost hotărâtor pentru stingerea cazului lui. În adăpostul blocului unde locuiam, str. Vasile Conta 5, evreii erau adesea molestați. Totdeauna le-am luat apărarea. Într-un conflict de acesta am cunoscut pe dentistul Bernhardt care locuiește în același bloc, la etajul 8. Are un copil de toată frumusețea pe care îl admiram văzându-l în cărucior, la plimbare. Când se da alarma, ascensorul nu mai funcționa, așa că era un chin să cobori cu copilașul în brațe și încă două la subsol. Doamna Bernhardt, avocată exclusă din barou pe atunci, m-a rugat să intervin la Prefectura Poliției pentru a obține un permis să părăsească orașul. Căci evreii n-aveau voie să-l părăsească. Mi-a spus că a avut acest curaj fiindcă a îndemnat-o doamna Berciu de lângă redacția mea. Am intervenit chiar la prefectul poliției, care m-a refuzat net. Atunci am decis pe d. Bernhardt să-și trimită soția și copilul afară din oraș fără autorizație. Ceea ce a și făcut. Eu eram singur acasă, familia mea fiind evacuată și locuiam la primul etaj. L-am invitat pe d. Bernhardt să doarmă la mine, fiindu-i astfel mult mai scurt coborâtul la adăpost. După 23 august se zvonise că nemții din Balcani ar veni să ocupe capitala. D. Bernhardt se temea și l-am asigurat că într-un caz eventual îl voi lua cu câți prieteni va voi în casa mea pentru a-i salva. Cazurile sunt multe, dar mă opresc aici. E suficient pentru a se vedea că n-am fost sălbatic, ci un ins care și în scris și în viață am procedat după [...] creștinismului, pe care îl profesez.”³⁰¹

³⁰¹ Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 522-524.

Părintele Paulin Lecca (1914-1996), care-l cunoscuse personal pe Nichifor Crainic, evoca într-un interviu din 1991 câteva situații din care reiese *iubirea aproapelui de orice naționalitate* practică de Crainic în *întâmplările concrete ale vieții* și că atacurile la adresa maestrului veneau de pe urma semnalelor de alarmă pe care acesta le trăgea prin articolele și conferințele sale:

„referitor la dl. profesor Nichifor Crainic, pot să afirm că l-am cunoscut personal. Venind la Chișinău să țină o conferință în fața studenților, a văzut articolul meu din ziarul local despre curentul gândirist, m-a căutat, m-a felicitat, și de atunci am rămas prieteni. La conferință au venit foarte mulți intelectuali și studenți, a fost și un grup de legionari – care atunci când dl. profesor a vrut să înceapă conferința, au început să cânte «Ștefan, Ștefan, domn cel Mare» pentru ca să-l intimideze. Îmi aduc aminte conferința a durat două ore și dl. profesor cu vocea lui de bariton, a trecut peste bruijul legionarilor. Când s-a terminat conferința, dl. profesor Crainic, însoțit de mine și de profesorul de teologie I. Gh. Savin, s-a întâlnit cu o fetiță sărac îmbrăcată, care i-a cerut bani. Domnul profesor Savin a zis să nu-i dea nici un leu, pentru că este jidancă [evreică]. Însă dl. Crainic i-a dăruit 100 lei (sumă mare pentru vremea aceea), zicând că suferința nu cunoaște naționalitate.

De la Chișinău, Nichifor Crainic a plecat spre o altă localitate din Basarabia ca să țină o conferință pentru studenți și intelectuali. În autobuz era însoțit de studenți care îl jigneau pe un controlor de naționalitate evreiască. Participând la această scenă, Nichifor Crainic a vorbit pe tot parcursul drumului cu tânărul evreu în limba germană, și le-a spus studenților că nu se cuvine ca un român și un

creștin să ponegrească și să jignească pe cineva, chiar dacă nu este de un sânge cu noi.

De asemenea, atunci când era în închisoare s-a întâmplat ca să fie în celulă cu câțiva legionari cu studii ieftine, care-l jigneau și-l umileau tot timpul, iar el le primea pe toate cu răbdare și smerenie sfântă...

*Este adevărat că N. Crainic a avut multe acuzații împotriva, dar acestea nu sunt temeinice și nici adevărate. De pildă catolicii, pentru că N. Crainic le dezvăluia inovațiile din teologie și influența nefastă în Ardeal, din invidie și din ură, ziceau că a deflorat 2000 de fecioare. Evreii, pentru faptul că N. Crainic le demasca abuzurile ce le făceau la noi în politică, în comerț și industrie... îl socoteau legionar. Toate aceste acuzații i le aduceau pentru că adevărul întotdeauna supără.*³⁰²

Părintele Arsenie Boca îl ascunde pe Nichifor Crainic la Mănăstirea Brâncoveanu

1944. Toamna. Nichifor Crainic se afla în Sibiu. Auzind că este căutat și citind campaniile orchestrate împotriva sa în presă, s-a ascuns pentru o vreme la finul său, teologul Emilian Vasilescu, care-i fusese asistent la Facultatea de Teologie³⁰³, apoi Părintele Arsenie Boca l-a adăpostit la M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus. Crainic a susținut într-o declarație din 1947 că a stat la M-rea Brâncoveanu în primăvara lui 1945 (6 mar. - 4 apr.), însă Părintele Arsenie susține că el a stat din octombrie/noiembrie 1944 până în primăvară. Fostul frate de mănăstire de la

³⁰² *Nichifor Crainic și Mișcarea gândiristă*, interviu cu pr. Paulin Lecca (de Cornel Toma), în: *Revista Gândirea*, serie nouă, an 1, nr. 1, Sibiu, dec. 1991, p. 8.

³⁰³ ACNSAS, fond Informativ, dosar 203645, vol. 1, f. 46.

Sâmbăta, Langa Ioan a declarat că Nichifor Crainic a stat din noiembrie până în martie. De asemenea în memoriile sale, Crainic susține că a fost la Sâmbăta și în luna februarie. De fapt, Crainic a încercat să declare o perioadă cât mai scurtă tocmai pentru a-l proteja pe Părintele Arsenie și pe cei care l-au ajutat:

Întrebare [Lt. Antila Nicolae]: Relatează împrejurările în care NICHIFOR CRAINIC a devenit fugar, urmărit de organele de stat și cu ce l-ai sprijinit în situația lui de fugar?

Răspuns [Arsenie Boca]: În anul 1944 înspre toamnă, am mers la Sibiu la Mitropolie și cu această ocazie am mers și la prof. STĂNILOAE DUMITRU. În discuțiile purtate cu prof. STĂNILOAE, am aflat că prof. NICHIFOR CRAINIC se găsește în Sibiu. Prof. STĂNILOAE ne-a spus că NICHIFOR CRAINIC este fugar: urmărit de organele de stat pentru faptul că a desfășurat activitate fascistă legionară. Ne-a precizat că stă ascuns și că îi cunoaște strada. Eu i-am spus prof. STĂNILOAE să mergem să-l vedem, lucru pe care l-am și făcut. Astfel că am mers la ascunzătoarea lui, unde găzduia. Nu cunosc numele familiei unde găzduia și nu cunosc nici strada și nici numărul.

La prima vizită pe care i-am făcut-o fiind însoțit de prof. STĂNILOAE, el și-a mărturisit situația lui de fugar, apoi ne-a spus că se ocupă cu poezii pe care le compune el și ne-a înfățișat câteva probleme familiale în legătură cu soția sa.

L-am vizitat de mai multe ori. O dată sau de două ori l-am vizitat împreună cu prof. STĂNILOAE, iar restul de vizite i le-am făcut singur. Atunci când mergeam în vizită pe la el, îi duceam și alimente ca zahăr etc.

Îmi amintesc că, cu prilejul unei vizite am găsit la CRAINIC pe o fată care de asemenea îi adusesese alimente și pe care el mi-a recomandat-o cu numele de MARIA

ROMAN, că este legionară și cu acest prilej ne-a spus că numai în legionari mai are încredere întrucât sunt singurii care mai pot să se organizeze. Despre MARIA ROMAN nu cunosc alte date.

La alte vizite făcute de mine, CRAINIC și-a manifestat dorința că ar vrea să se mute, întrucât în situația în care se găsește el a fost părăsit de prieteni, s-a referit la mitropolitul BĂLAN, spunându-mi că nici mitropolitul nu mai vrea să-i păstreze lucrurile, ci le-a dat lui VASILESCU EMILIAN, finul lui – se referea la diferite acte, îmbrăcăminte și unele obiecte de valoare pe care mitropolitul le ținuse într-un rezervor de păcură neîntrebuințat.

Văzându-i dorința lui de a se muta, am mers la familia BRAȘCA DUMITRU din Sibiu pe care-l cunoșteam întrucât îi curtam fata cu care intenționeam să mă căsătoresc³⁰⁴ [când era student la Academia Teologică din Sibiu, n.n]. Lui BRAȘCA i-am înfățișat situația profesorului meu CRAINIC, spunându-i că este fugar și urmărit de organele de stat pentru activitate politică și l-am rugat să-l găzduiască, însă BRAȘCA ne-a arătat că nu-l poate găzdui deoarece nu are loc. BRAȘCA nu-l cunoștea pe Crainic.

Negăsindu-i loc unde să găzduiască în Sibiu, eu m-am hotărât să-l ascund de organele de stat la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, unde eu eram preot, însă fără știrea mitropolitului BĂLAN întrucât îl știam pe CRAINIC prieten cu BĂLAN, ținând seama că mitropolitul îi finanțează în parte apariția revistei «Gândirea», la care e redactor CRAINIC, și că peste tot îi este prieten - și mitropolitul BĂLAN nu are să se supere dacă eu ascund pe CRAINIC la Mănăstirea Sâmbăta de Sus.

³⁰⁴ Este singurul loc unde apare mărturia Părintelui Arsenie Boca despre intenția sa de a se căsători, în timpul studenției de la Sibiu (1929-1933).

I-am adus la cunoștință lui CRAINIC hotărârea mea de a-l ascunde la Mănăstirea Sâmbăta de Sus. El fiind de acord, am fixat cu el ziua, ora și trenul cu care trebuie să vină până în comuna Arpașu de Jos, Raion Făgăraș, unde eu trebuia să-l aștept. În ziua hotărâtă, eu am mers în comuna Arpaș, am luat o căruță a unui cetățean, al cărui nume nu mi-l mai amintesc, și am mers în gară. Acest lucru s-a petrecut prin luna octombrie/noiembrie 1944. La ora fixată a venit cu trenul din Sibiu neînsoțit de nimeni.

Am luat bagajele pe care le avea și am urcat în căruță și am mers la mănăstire. Bagajele lui erau: o casetă de metal mărimea 30x20x10, un costum de haine (uniformă primită cu ocazia conferirii titlului de «Dr. Honoris Causa» [5 nov. 1940] al Universității din Viena) și un vălăluc de acte.

Ajuns la mănăstire a stat ascuns câteva zile într-o cameră a bibliotecii vechi, însă nefiind bun acest loc, l-am mutat într-o casă care era construită în jurul mănăstirii și care aparținea unei cetățene din Făgăraș, cu numele de VASU, soția lui DĂNILĂ VASU din Făgăraș, care în prezent e decedat.

Pentru a-l ascunde în această casă eu personal am mers la domna VASU, i-am explicat situația în care se găsește CRAINIC – că este fugar, urmărit de organele de stat-și i-am cerut să-l găzduiască. A acceptat acest lucru, astfel că fugarul CRAINIC a fost găzduit în casa doamnei VASU, la o familie de maghiari, IANY ANDREI, care locuiau în casă.

În această casă a fost ascuns până prin luna decembrie-ianuarie 1944/1945. Făcându-se frig l-am luat pe CRAINIC de acolo și l-am ascuns în camera de oaspeți a mitropolitului BĂLAN unde a stat până prin luna februarie-martie 1945, când a plecat de la mănăstire.

Despre faptul că legionarul [acest cuvânt este probabil intercalat de ofițerul care nota] CRAINIC este ascuns la mănăstire au știut următorii – preotul SERAFIM POPESCU,

preotul ȘORTAN VASILE care în prezent e medic la Cluj și prof. de teologie din Sibiu, NICOLAE MLADIN.

Tot timpul cât a stat ascuns la mănăstire i-am purtat de grijă (s.n.). În acest timp a fost vizitat de MARIOARA ROMAN în care el avea încredere și care-l vizitase, purtându-i de grijă și în timpul cât a stat ascuns la Sibiu. Ultima dată am văzut-o pe această fată în anul 1951 la U.M. nr. 2 Cernavodă [Canalul Dunăre-Marea-Neagră].

Prin luna noiembrie – decembrie 1944, eu împreună cu fratele ION LANGA, originar din com. Jibert, Raion Făgăraș, am ascuns în podul casei călugărilor, cam deasupra camerei unde se găsea biblioteca veche, am ascuns lucrurile care au aparținut lui NICHIFOR CRAINIC³⁰⁵. Ele se găsesc

³⁰⁵ Căpitanii de Securitate, Jora Alexandru din Timișoara și Balaban Gheorghe din orașul „Stalin”, în data de 2 noiembrie 1955, realizează la M-rea Sâmbăta de Sus o percheziție în urma celor declarate de Părintele Arsenie Boca în Procesul Verbal de Interogatoriu din 3 octombrie 1955 privind ascunderea unor lucruri ce aparținuseră lui Nichifor Crainic. Aceștia descoperă în „*podul chiliilor*” următoarele obiecte: pașapoarte pe numele lui Nichifor Crainic, 30 cărți poștale, 9 scrisori, manuscris „Actul de Constituire și Programul Partidului Național Creștin”, o diplomă pe numele lui Nichifor Crainic, 21 de broșuri „Un neam, o viață, un avânt!”, 3 exemplare din lucrarea „Este primatul lui Petru un privilegiu de drept divin după Noul Testament, 3 exemplare „Biserica Neamului și drepturile ei”, 2 exemplare „Ortodoxie și Etnocrație”, un exemplar „*Puncte cardinale în haos*”, un exemplar „Nostalgia Paradisului”, un exemplar „Comunism și creștinism”, „Creștinismul și gândirea contemporană”, un caiet-atlas „Istoria românilor”, „Materialismul economic”, 5 telegrame, diferite fotografii, diferite notițe și însemnări, cartea „Cuvântare către națiunea germană” (ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 9, f. 9) În data de 10 octombrie 1955, are loc o nouă percheziție în *podul locuinței călugărilor*, când se descoperă lucrările: „Programul Statului Etnocratic”, „Cuvinte de credință românească”, „Gândirismul”, „Ortodoxie și cultură”, „Cele patru patimi”, iar în *podul clădirii mitropolitului* următoarele lucrări: „Apologeți creștini”, „Germania și Italia”, „Tainele Protocoalelor Întelepților Sionului”, „Comunitarism și comunism”, „Metafizică” etc. Pe spatele Procesului Verbal de

și în prezent ascunse între tavan și podeaua pusă deasupra grinzilor și acoperită cu pământ.

Despre lucrurile ascunse, am cunoștință eu și cu ION LANGA care în prezent ar putea fi găsit ca muncitor la o întreprindere în orașul STALIN, com. CODLEA.

NICHIFOR CRAINIC în timpul cât stătea ascuns în camera de oaspeți a mitropolitului BĂLAN se ocupa cu cititul propriilor lui cărți – în special cărți politice - și îmi spunea că se pregătește de proces, gândindu-se că va fi prins. În luna februarie – martie 1945, nemaivoid să rămână ascuns la mănăstire s-a înțeles cu ȘORTAN VASILE să-l găzduiască la el acasă în com. Blăjenii de Sus, Raion Brad. ȘORTAN VASILE a acceptat și într-o zi CRAINIC a plecat de la mănăstire, îmbrăcat într-o dulamă (haină) preotească pe care i-am dat-o, împreună cu ȘORTAN VASILE, în com. Blăjenii de Sus, unde a stat ascuns la părinții lui ȘORTAN.

La părinții lui ȘORTAN VASILE, după câte îmi amintesc, a stat ascuns cam un an de zile după care s-a mutat înspre Târgul Mureș - comuna nu o cunosc - și a stat ascuns la un fost elev al lui de la Facultatea de Teologie din București și anume la preotul SĂMĂRGHIȚAN, numele celălalt nu-l cunosc. Nu știu cât a stat ascuns la acest preot însă am auzit că la acest preot a fost identificat și arestat de organele de stat.

Preotul SĂMĂRGHIȚAN a fost și el arestat și condamnat la 4 ani de închisoare, iar în prezent cred că se găsește tot preot în comuna sa natală.

Precizez că începând din luna februarie sau martie 1945, de când NICHIFOR CRAINIC a plecat de la Mănăstirea «Sâmbăta de Sus» nu am mai avut niciun fel de

Percheziție stă scris: „Toate cărțile au fost distruse prin ardere” (ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 9, f. 11).

legătură cu el.”³⁰⁶

Redăm mai jos și varianta (interogatoriu 25 oct. 1955) lui Langa Ioan (n. 2 iun. 1924, Jibert-Rupea, Brașov; d. -), care era la mănăstire în perioada când a fost ascuns Crainic. Aflăm cum era văzut Nichifor Crainic de cei de la mănăstire:

„Pe preotul călugăr BOCA ZIAN ARSENIE l-am cunoscut în primăvara anului 1944, dată la care eu am intrat ca frate de mănăstire la Mănăstirea Brâncoveanu din comuna Sâmbăta de Sus... Țin să precizez un lucru că în toamna anului 1944 prin luna noiembrie a venit la noi la mănăstire o persoană care ne-a fost prezentată de către călugăru[l] Boca Arsenie și care spunea c[ă] se numește fratele IOAN pe care am auzit ulterior că îl cheamă NICHIFOR CRAINIC, despre care am aflat că avea studii superioare însă nu pot să precizez în ce domeniu avea el studiile; această persoană pentru mine era suspectă deoarece fuma, lucru ce nu era permis să facă un frate de mănăstire, din alt punct de vedere era suspect pentru mine că avea studii superioare și a venit să se facă frate de mănăstire, tot ca suspect îmi era faptul că el nu ieșea afară din incinta mănăstirii...

Prin luna martie, fratele Ioan a părăsit mănăstirea fără ca să spună unde pleacă și nici nu l-am mai văzut de atunci.

După câteva zile după ce a plecat fratele IOAN, m-a chemat părintele BOCA ARSENIE la el în cameră și mi-a spus că avem să punem (ascundem) niște lucruri în podul mănăstirii, lucru ce am și făcut împreună cu călugărul ARSENIE care mi-a dat cheie de la el din cameră, o casetă de fier de mărime 30x20x10, un tub de carton în care mi-a spus că se află o diplomă a lui fratele IOAN și un pachet cu cărți pe care l-am luat împreună cu călugărul ARSENIE și

³⁰⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 34-36 [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timișoara. Arestat: Arsenie Boca].

le-am dus în podul casei, pe care le-am ascuns între scândurile de la tavanul casei și cele care erau puse pe grinzile casei, adică podul.”³⁰⁷

Despre cărțile și manuscrisele ascunse în podul casei și care au fost ulterior găsite și arse de către agenții Securității, Părintele Arsenie Boca ce se afla în arest (8 nov. 1955, Timișoara), într-un interogatoriu în care i s-au cerut detalii legate de împrejurările în care au fost ascunse toate obiectele, declara:

„În anul 1947, primăvara, am primit personal dispoziții de la Mitropolitul Bălan, ca să epurez biblioteca mănăstirii de o serie de publicații interzise între care diferiți autori ca Nichifor Crainic, Nae Ionescu, Brătescu-Voinești și alții. De asemenea și alte cărți de istorie națională, cu chipul și cu istoria Regelui, ca de pildă «Metafizica» lui Nae Ionescu, «Puncte cardinale în haos» de N. Crainic, de asemenea manuscrisul lui Nichifor Crainic original intitulat «Actul de constituire și Programul Partidului Național-Creștin» și altele.

Cu prilejul cărților am ascuns și lucrurile privitoare la Nichifor Crainic: caseta din metal fără să-i știu conținutul, uniforma primită la Universitatea de la Viena, unele manuscrise și cărți precum și alte serii de cărți epurate din biblioteca mănăstirii. Tot cu acest prilej i-am pus și o legătură cu acte al căror conținut la fel nu-l cunosc... în anul 1947, când am primit dispoziții de la M. Bălan de a tria biblioteca de publicațiile interzise, nu mi-a dat nicio indicație de a le distruge, ci doar atât ca să la scot din bibliotecă și să le ascund să numai poată fi folosite, întrucât erau interzise de a le

³⁰⁷ ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 1, f. 41-41 [Proces verbal de interogatoriu, LANGA IOAN, 25 oct. 1955, orașul Stalin].

menține în bibliotecă. Cu acest prilej am ascuns și obiectele și manuscrisele lui N. Crainic. „³⁰⁸

Nichifor Crainic evocă în memoriile sale „Sub mască - Pribeag în țara mea”, modul în care a ajuns de la Sibiu la Sâmbăta de Sus, ajutat fiind de lelea Paraschiva și de Părintele Arsenie Boca:

„În Sibiu nu se mai putea rămâne. Raziile controalelor români-sovietici se înmulțeau. Se căutau sașii capabili de muncă, se imbarcau în trenuri și se expediau la minele de cărbuni din Ucraina. Trec peste această tragedie alcatuită din sinucideri, din copii nevârstnici și nevolnici, rămași fără părinți, care mureau părăsiți forțat, fără grija nimănui. De groază, tinerele săsoaice, trăite până atunci în orgolioasa lor izolare de cetate medievală, se măritau peste noapte cu români ca să se poată salva din moderna robie a Babilonului.

Toate ieșirile orașului erau baricadate de controale sovieto-române. Oricine intra sau ieșea trebuia să se justifice cu acte. Problema era cum să ies din oraș? Nu vreau să zic ceea ce s-ar cuveni să zic, dar soluțiile veneau totdeauna ca de la sine. În cazul de față mi-a dat-o lelea Paraschiva, o țărancă din Arpașu de Jos... Știa doar că sunt profesor și avea mare respect pentru această îndeletnicire. Uitasem să spun că lelea Paraschiva citea Biblia și, spre deosebire de înalt Preasfințitul Nicolae Bălan, avea curajul faptelor bune. Cunoștea pe șoferul unui camion de marfă, care transporta zilnic brânzeturi de la Fabrica Lica la Brașov. Camionul era închis ca un vagon.

Era o zi cu soare rășfrânt pe zapada stralucitoare, când ne-am prezentat la fabrică, eu, lelea Paraschiva și un călugăr [Arsenie Boca, n.n.], fost student al meu, de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus. Camionul tras la scară se

³⁰⁸ ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 1, f. 44.

încărca cu lăzi de brânzeturi. Pentru a nu da de bănuț, am fost poștiți să vizităm fabrica. Explicațiile intrau pe o ureche și vâjâiau pe cealaltă. Făceam o aventura foarte riscantă. Când, în sfârșit, a fost gata, ne-am urcat în fundul camionului cu lăzi, ușile de lemn s-au închis și s-au încuiat și am pornit. Mai era un tânăr necunoscut cu noi. În împrejurări ca astea îl suspectam câte trei. Cred că mai fierbinte decât toți se ruga lelea Paraschiva. În camion era întuneric beznă. Aveam impresia că sunt o oală care fierbe în clocot... Deodată camionul s-a oprit brusc. Eram la barieră. S-au auzit câteva cuvinte străine, în clipa aceea cele mai odioase din lume. Am înmărmurit cu toții, și tânărul pe care îl suspectam degeaba. În față, lângă șofer, erau înghesuiți șapte călători. Ne găseam în plin război. Trenuri puține, vehicule pe șosele rarități, încărcătura de călători peste măsura. A început controlul minuțios al celor din față... În clipa aceea mi-am zis: «Doamne, de s-ar ispravi odata!». În exaltarea în care ardeam, s-a auzit o voce românească:

- Ce aveți înăuntru?
- Brânza, ce să avem!
- Dă-i drumul!

Camionul a luat-o din loc cu viteza maxima. Vocea care a zis «dă-i drumul» mi s-a părut serafică. Eram salvat. Mi-am șters fruntea de nădușeală. Alături de mine, călugărul, făcea prin întuneric cruci de mulțumire.

Tânărului străin i se dezlegase limba. A început cu întrebările. La fiecare îi răspundeam cu câte o țigară oferită.

- Iată-ne și branză, fraților, zic eu, revenindu-mi în fire. Multe-am mai fost în viață mea, numai brânză Lica nu fusesem. ... Suntem noi, românii, oameni răi? Uite dumneata, lele Paraschiva. Cine te-a trimis la mare nevoie? Uite șoferul care ne-a închis aici fără să mă cunoască, fără

să ceară ban: Uite polițaiul acela care a strigat: dă-i drumul. Crezi că era așa de naiv să nu știe că în camion mai e și altceva decât brânză? Față de străinul de lângă el s-a simțit român și a dat comanda de plecare.

- E un suflu, zise călugărul, care vine de undeva de sus și la vreme de primejdie ne amintește că suntem frați.

Ne-am dat jos în Arpașu. Șoferul surâdea vesel că ne-a trecut primejdia. Am poposit câteva ceasuri la o familie înstărită, care ne-a ospătat. El lucrase ani de zile în America și trimisese bani acasă. Ea, soția, îi sporise ținând cârciuma. Era încă frumoasă, cu măreție în statură. Amândoi vorbeau plini de respect și dragoste cu tânărul călugăr. Pe pereți icoane, pe masa Biblia, în raft cărți de edificare sufletească. M-a lămurit ea îndată: «Am ținut multă vreme cârciuma, dar cuviosul Părinte ne-a sfătuit s-o lăsăm. Și am trecut de la tejghea la Sfintele Icoane. Trebuia s-o fac că multă apă am mai turnat în vin și-n țuica». Vorbea cu o sinceritate cuceritoare, fără nimic din afectarea convertiților de circumstanță. Te simțeai bine în casa asta, învăluit în prietenie caldă tocmai fiindcă erai străin. Recunoscându-se ucenici, reflectau în suflet devoțiunea tânărului călugăr, care îi îndruma și ei îndeplineau orice le-ar fi zis să facă.

Gospodarul casei a observat că aveam o căciulă de focă, nepotrivită pentru vreme și împrejurare. Nu știa cine sunt, dar era destul că mă găseam în tovărășia călugărului. M-a rugat să facem schimb și mi-a dat pe a sa, de astrahan. Trebuia să plecăm și să ajungem la Mănăstire, până a nu se face ziuă. Lelea Paraschiva ne aștepta la poartă cu cei doi telegari împăturiți pe spinare. Noaptea era senin, zapada scrâșnea sub picioare. Gerul cumplit [...]. Mănăstirea dormea încă sub scânteierea polară a zăpezii. E ctitoria mucenicului Constantin Brâncoveanu ca și biserica principală din Făgăraș. O văzusem căzută în ruină cu

pustiul în jurul ei. Zidurile abia mai susțineau o căciulă de pământ [...]. E meritul lui Nicolae Bălan că a restaurat-o. Dar clădirile noi, pe care i le-a adăugat, în loc s-o închidă în pătratul tradițional, sunt azvârlite la întâmplare... Călugărul [Arsenie Boca, n.n.] cu care am sosit a transformat-o, prin zelul său focos, într-un imens loc de pelerinaj. Pentru aceasta, el s-a luminat la București și s-a stilat la Muntele Athos. Pelerinii, care sosesc cântând, cu zăpada până la piept, aduc ofrande enorme, cu care călugării hrănesc un cătun sărac de sub munte și un orfelinat din Sibiu. Dar nu e momentul să descriu lucrarea duhovnicească de aici, în situația de haiduc în care mă aflu.

Suntem într-o cameră luminoasă cu două paturi paralele, acoperite cu cuverturi albe, mătase, numite în partea locului straie. Pe masă, un paner cu o piramidă de mere roșii.

- Știți unde suntem aici? Chiar în vila mitropolitului. Asta e o cameră de oaspeți. Dacă el n-are curaj, am vrut să va dau eu [Părintele Arsenie Boca, n.n.] această mângâiere. Mitropolitul n-avea să știe niciodată că i-am fost oaspete fără voie."³⁰⁹

Părintele Arsenie Boca, după cum s-a văzut, recunoștea în declarația din 3 oct. 1955: „Negăsindu-i loc unde să găzduiască în Sibiu, eu m-am hotărât să-l ascund de organele de stat la M-rea Sâmbăta de Sus, unde eu eram preot, însă fără știrea mitropolitului BĂLAN...”³¹⁰

În câteva note autobiografice din 16 februarie 1962, Nichifor Crainic mărturisește că i-a cerut ajutorul lui Petru

³⁰⁹ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare*, Ed. Muzeul Literaturii Române, București, 1996, p. 45.

³¹⁰ ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 34-36 [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timișoara. Arestat: Arsenie Boca].

Groza: „După sfatul lui Petru Groza, am stat camuflat prin satele ardelenesti doi ani și jumătate, crezând, după cuvântul său, că vine amnistia politică. M-am predat la 24 mai 1947. Am făcut contestație și, în noiembrie 1947, mi s-a anulat pedeapsa și s-a început rejudicarea. Dar în 19 iunie 1948, înainte de terminarea procesului, am fost depus la Aiud”³¹¹. Cel care a mers să discute cu Petru Groza a fost chiar Părintele Arsenie Boca: „Părintele Arsenie [Boca] cu dragoste de ucenic și cu tot riscul i-a asigurat adăpost vreme de câteva luni la Mănăstirea Sâmbăta, cu consimțământul tacit al lui Petru Groza în urma unei întrevederi, cu care prilej Petru Groza i-a spus părintelui Arsenie referindu-se la Nichifor Crainic: **«Omul acesta trebuie păstrat pentru neamul românesc!...»**”³¹². Dar Petru Groza nu a fost decât *„un prost de care s-au folosit comuniștii pentru a prelua puterea”* (Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*). Guvernul Groza a fost instalat la ordinul lui Stalin care l-a trimis pe Andrei Ianuarevici Vișinski în România la 27 februarie 1945. Acesta a mers în audiență la Regele Mihai, a bătut cu pumnul în masă ordonându-i să-l schimbe pe generalul Rădescu, iar la sfârșit a trântit atât de tare ușa încât a căzut tencuiala,. La 6 martie 1945, Regele Mihai se supune ordinului primit de la Vișinski și-l pune în fruntea Guvernului pe cel impus de acesta, adică pe Petru Groza. Cum arăta noul guvern: „un grup oarecare de oameni, adunați fără niciun criteriu de competență ori de apartenență politică strictă. Antisemiți laolaltă cu evrei, pronaziști și antinaziști, atei și preoți, proruși și antiruși”

³¹¹ ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 177-178.

³¹² Monahia Zamfira CONSTANTINESCU, *Limpeziri pe marginea memoriilor lui Nichifor Crainic* [17 dec. 1991, Sinaia], în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 12.

(Reuben Markham, *România sub jugul sovietic*, Ed. Fundația Academia Civică).

Revenind la Crainic, putem spune că nu același sprijin l-a obținut din partea ierarhilor cărora le-a cerut ajutorul. Nichifor Crainic vorbește despre cele trei lepădări din partea ierarhiei ortodoxe române. Mai întâi, mitropolitul Nicolae Bălan:

„Acum, la marea întorsătură istorică, aflându-mă la o strâmtoare, pe care o credeam vremelnică, prietenii mei, din amabilitate frățească, s-au dus la mitropolitul Nicolae Bălan, vorbindu-i despre chestiunea mea. Au rămas interziși când înaltul prelat le-a tăiat-o scurt:

- Dragii mei, eu nu am stofă de martir. Iar acest nume (adică numele meu) să nu-l mai pronunțați niciodată în fața mea!

Între ierarhi, Nicolae Bălan era figura cea mai răsărită. Om de reală cultură, căutând să creeze valori culturale, orator puternic, dar afișându-se ca un prinț al bisericii după stilul catholic, l-am susținut din răputeri în toate acțiunile sale, l-am apărat de câte ori a fost atacat. Mă căuta la București, mă invita regulat la Sibiu, creând personal o atmosferă festivă conferințelor mele.”³¹³

Nicolae Bălan a reușit să se salveze el însuși (în 1945, când s-a pus problema înlăturării lui - toți episcopii din Ardeal fuseseră îndemnați să depună mărturie împotriva lui), prin intervenția rabinului Alexandru Șafran (informația apare în memoriile acestuia, *Un tăciune smuls flăcărilor*), pe care la rândul său îl ajutase în 1941 când a împiedicat deportarea

³¹³ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 36.

evreilor din Sudul Transilvaniei.

A doua lepădare a venit din partea lui Nicolae Colan, episcopul Clujului, căruia i-a cerut ajutorul printr-un prieten comun în iarna anului 1945 (Crainic se ascundea acum la o familie din comuna Vața din Apuseni și se afla într-o situație extrem de dificilă):

„Mă găseam la mare strâmtoare și nu știam ce să fac. Nevoia mi-a scos în minte figura unui prieten vechi. Ne cunoșteam de când el era încă student la Litere în București. Acum era episcop al Clujului eliberat. În anul tragic, când a trebuit să evacuăm acest scump oraș împlântat de romani în inima Transilvaniei, m-am gândit la el, la episcop, care rămânea păstor de neam în gura lupilor și, în preziua cedării forțate, i-am trimis ultimele milioane din casa Ministerului ca să nu ajungă cerșetor în mijlocul urgiei, care avea să-l bântuie. Cu firea lui blândă, a îndurat toate umilințele la care a fost supus în cei patru ani și jumătate de ocupație teroristă și s-a dovedit un vrednic conducător spiritual și național, cu drept în recunoașterea poporului pe care l-a păstorit și a noastră a tuturor.

I-am scris o scrisoare prietenească, spunându-i cum trăiesc și cerându-i un împrumut, nu un împrumut legat de soarta mea efemeră, ci unul garantat de câteva covoare grele, rămase la Sibiu de la evacuarea familiei mele de groaza bombardamentelor americane asupra capitalei. Scrisoarea o ducea un prieten comun³¹⁴. A desfăcut-o tremurând, cu ușile încuiate, la gura sobei,

³¹⁴ Se poate ca acest prieten comun să fi fost chiar părintele Arsenie Boca, care îl cunoștea bine pe episcopul Nicolae Colan. Îl avusese profesor la Academia Teologică din Sibiu și invitat la hramuri la Mrea Sâmbăta de Sus. În plus, Părintele Arsenie s-a interesat tot timpul de dascălul său, Nichifor Crainic, cât timp a fost *pribeag în țara sa*.

fiind încă iarnă. Nici n-a apucat s-o citească bine și-a aruncat-o în foc.

- Spune-i, te rog, să nu-mi mai scrie. Pentru Dumnezeu, să nu-mi mai scrie niciodată!

Prietenul s-a întors de la Cluj cu o sută de mii de lei. În luna aceea, o sută de mii de lei era prețul a cinci cutii de chibrituri. Prețul oficial ajunsese 20 000 lei cutia.

*Gestul constituia a doua lepădare din partea ierarhiei ortodoxe române – ca să vorbesc în termeni monahali... De această sută de mii mi-a fost scârbă să mă ating. Eram sigur că nu e blagoslovită. Am trimis-o înapoi cum venise.*³¹⁵

A treia lepădare: „a treia lepădare mi-a venit de la Arad. Episcopul de-acolo [Andrie Magieru] a răspuns că nu poate primi la ora aceea de după amiază, fiind timp pentru somn!”

Concluzia lui Nichifor Crainic: „și am constatat că mai bine te descurci în viață dacă nu tulburi odihna sfântă a ierarhiei ortodoxe române, cum, într-adevăr, n-o tulburasem până atunci”³¹⁶.

După cum vom vedea, curajoșii care l-au sprijinit pe Nichifor Crainic au fost preoții de mir Cornel Dascăl din Lepindea și Ioan Sămărghițan din Cerghid. Primul avea trei fete, iar Ioan Sămărghițan patru băieți și o fată. Ioan Sămărghițan a făcut închisoare, fiind arestat odată cu Nichifor Crainic, iar Cornel Dascăl a fost șantajat tot timpul de Securitate pe acest motiv (dar nu a turnat niciodată), după cum vom vedea în continuare. Aceștia nu au regretat că au

³¹⁵ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 95.

³¹⁶ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 95.

întins o mână de ajutor profesorului de mistică ortodoxă. De asemenea, preotul Matei Morușca din Iceland (proteasa Constanța Sămărghițan din Cerghid era fiica acestui preot) l-a ascuns în iarna dintre 1946-47. Acești oameni au suferit mult, preoteasa Constanța Sămărghițan, învățătoare pe atunci, a fost dată afară din învățământ în 1948 pentru motivul că soțul ei l-a găzduit pe Crainic, deși aceasta avea de crescut cinci copii, iar Părintele Ioan Sămărghițan în închisoare „plângea numai când li se dădea mâncarea de arpacaș. Spunea: «Oare preoteasa mea și copiii mei au ce mânca?»”³¹⁷

După 23 august 1944. Sub mască. Pribeag în țara sa. Destăinuiri dintr-o Declarație [31 mai 1947]

„Aproape tot timpul bombardamentelor am stat în București, familia fiindu-mi evacuată la Gușterița, o mahala a Sibiului. Eram președintele societății cinematografice «Filmul românesc» și trebuia să-i îngrijesc averea.

În seara de 23 august, singur în casă, am ascultat la ora 22 cuvântul regelui care anunța armistițiul și noul regim. I-am telefonat imediat dlui I. Petrovici, fostul ministru, care locuia în același bloc, ceva mai sus de mine. N-auzise nimic, afla întâia oară de la mine. A doua zi au început bombardamentele germane din avioane românești. Bombardamente aproape permanente. M-am refugiat în adăpost de unde n-am mai avut răspas să ies. Aglomerația era enormă, căldura era groaznică. Ridicându-mă până la subsolul prim să răsuflu, am răcit grav. Nu știam ce am. Dentistul Bernhardt mi-a pus termometrul: 40°. Aveam pneumonie. Cum nu mă puteam culca în casă, servitoarea dlui Petrovici mi-a improvisat un pat la subsol. Aiuram. Dna Dr. Gheorghiu din

³¹⁷ Nichifor Crainic: «Cu mine să fie plătit totul», interviu cu d-na preoteasă Constanța Sămărghițan, în: Revista Gândirea, serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 10-11.

același bloc mi-a făcut injecții. Familia Petrovici se refugiase cu o zi înainte la Mănăstirea Pasărea. Auzind că sunt bolnav, a trimis după mine mașina și m-a transportat la Pasărea instalându-mă în casa unei maici, pe care nu știu cum o cheamă. Opt zile am zăcut acolo, îngrijit de maici care aveau practica spitalului. În vremea aceasta a venit la d. Petrovici, la Pasărea, prof. Aurel Popa, fostul său secretar general la Culte. Tocmai pleca la Sibiu. Am profitat de prilej și l-am rugat să meargă să-mi vadă familia la Gușterița. Eram tulburat de grija ei, fiindcă războiul izbucnise și situația era extrem de confuză. Rezultatul a fost că, în ziua a opta de când mă găseam la Pasărea, a apărut pe ușă soția mea seara.

Sosise cu un taxi de la Sibiu ca să mă ia acolo. Am plecat a doua zi dis de dimineață trecând prin București. Ne-am întâlnit cu grosul armatei sovietice pe șoseaua Ștefan cel Mare. Nici n-am trecut măcar să ne vedem locuința. Am călătorit așa pe lângă unitățile sovietice până spre Câmpina. Taxiul nostru era o rablă așa de fioroasă încât nimeni nu ne invidia văzându-l. Un mare depozit militar dintre Băicoiu și Câmpina sta dechis devastării. Cine trecea lua. A luat și șoferul nostru două cauciucuri și nu știu ce piese mici. Mai departe n-am întâlnit nici urme de lupte pe drum. Noaptea am rămas în Făgăraș la hotel. A doua zi eram la Gușterița, fără să fi avut vreo neplăcere pe drum. M-am așezat la pat. Dar după câteva zile, unitățile sovietice au început să facă popas de trecere la Gușterița. Din război n-am văzut de pe dealul Gușteriței decât lupta de la Șura Mare. Grupuri de soldați ruși ne vizitau mereu. Eram cu fata și-mi era teamă. A trebuit să părăsesc patul și să stau mereu la ușă ca să-i primesc eu ca bărbat. Cum vilele în care erau evacuate familiile funcționarilor Filmului Românesc erau prea izolate una de alta, ne-am înghesuit vreo trei familii într-una singură. Eram acum vreo 7 femei în casă. Boala mi s-a agravat. Am tocmnit un car cu boi, am încărcat bagajele și seara am pornit la Sibiu. Prima noapte am dormit îngrămădiți la profesorul Emilian Vasilescu. Soția mea m-a internat în clinica profesorului Hațiegan și a închiriat o cameră la prof. Nicolae Terchilă, cu 20 mii lunar,

ceea ce mi s-a părut enorm. Acolo a locuit dânsa cu fata noastră până în ziua de 7 noiembrie 1944, când au plecat amândouă și s-au restabilit în București. Am ieșit din clinică, cred, în ziua de 12 sau 13 octombrie. Data e în orice caz înscrisă în registre. Bolnav în clinică citeam atacurile presei noi din București contra «trădătorilor poporului». Eram și eu printre ei. Însănătoșit, în duminica lui 15 oct., am ieșit să iau parte la marea manifestație de bucurie că s-a reluat Clujul, ținută în fața Universității. Pe când ascultam discursurile, un grup de tineri s-a apropiat de mine cu un vraf de ziare: «Domnule profesor, ați citit ziarul azi?», «Nu, le-am răspuns eu». Mi l-au dat. Cu titluri pe două și trei coloane se anunța arestarea mea și a lui Ilie Rădulescu la Sibiu. Un puternic detașament de polițiști ne ridicase de unde fusesem ascunși și ne-a depus la București.

Situația era foarte curioasă. Am întâlnit în aceeași zi pe ziaristul Nicolae Ciuceanu (nu Emil), care plecând de curând la București, s-a oferit să întrebe la Ministerul de Interne, unde are prieteni buni, pe colonelul D.F.d.S. A plecat și când s-a înapoiat în Sibiu, unde eu continuam să circul liber spre uimirea cunoscuților, ce citiseră că sunt arestat, mi-a comunicat că: știrea cu arestarea a fost dată de la Interne pentru a astupa gura celor care veneau și cereau acest lucru.

Eu, Nichifor Crainic, să nu am nicio grijă, cât va dura acest guvern nimeni nu mă va aresta, sunt o personalitate prea însemnată. Să am însă grijă să dispar din ochii lumii.

Trebuie să spun că eu nu cunosc înaltul personaj despre care e vorba. Deocamdată am rămas cu familia în casa Terchilă, până să-mi caut cameră. Între timp, același ziarist a mai făcut o călătorie la București pentru nevoile sale ca și mai înainte și mi-a adus aceleași indicații, adăugând de data aceasta că și primul ministru e de aceeași părere. Nu-l cunoșteam personal nici pe prim ministrul și n-am avut nicio posibilitate să controlez dacă e adevărat. Dar pe mine, în situația în care mă găseam, m-a determinat să fiu prudent în sensul indicației. Am găsit cu mare

greutate o cameră dincolo de linia ferată, pe str. Șarpelui, la urechea podului gării. Gazda mea era o văduvă de ceferist cu doi copii, o fată de 15 ani și un băiețuș în clasele primare. Mi-a dat dormitorul lor. La dreapta lui, camera din față era locuită de un plutonier. La stânga altă cameră locuită de alt plutonier. Femeia și copiii dormeau în bucătărioară. O cheamă mi se pare Stroia sau Stoia. Am locuit acolo două sau trei săptămâni. Neprecizia aceasta nu are nicio importanță pentru că gazda mea singură mi-a găsit camera următoare și ea m-a condus acolo seara. E de prisos să spun că nu știa cine sunt. Faptul că stam ascuns nu uimea pe nimeni fiindcă foarte mulți procedau la fel în Sibiul de atunci. Am plecat din str. Șarpelui fiindcă acei plutonieri vecini erau intrigati că nu mă vedeau la față. De aici am trecut în marginea de sud-est a orașului, pe str. Mihail Weiss, stradă de sași numai că avea două case românești. Într-una din aceste două case, a doua pe dreapta din fundul străzii, aproape de un câmp de exerciții militare, am locuit la o familie modestă de funcționar de primărie. Bărbatul era concentrat la Timișoara. Acasă, soția lui cu un băiețuș, prieten cu cel pe care l-am lăsat în str. Șarpelui, ca și mamele lor. Nici această femeie nu a știut cine sunt. Era f. nervoasă, numai piele și oase, tuberculoasă și cu o voce groaznic de ascutită și tare. Mi se plângea toată ziua că soțul o înșeală cu o colegă de la Primărie. După vreo trei săptămâni am plecat și de aici. Mă enerva prea mult. Familia aceasta din str. Mihail Weiss se numește Orza. Pe soț nu l-am văzut niciodată, fiind atunci concentrat la Timișoara cum am spus. Am găsit o altă cameră în str. Reissenfeld nr. 6, în preajma liceului Gheorghe Lazăr. Aici am locuit o lună și jumătate. E o casă veche săsească (proprietarul e cam surd), cu etaj și curte pătrată interioară, în care dau o mulțime de ferestre. Camera mea era la etaj, ultima din fund, cum te urci pe scara din dreapta, de la intrare. Deținătoarea camerei era o funcționară Popovici, detașată cu serviciul la Ocna Sibiului. Mi-a pus condiție să las să doarmă acolo un nepot al ei, elev din cl. VII la liceu, ceea ce am primit cu bucurie, ca să nu fiu singur.

Afară de aceasta băiatul îmi aducea ziare și cumpărături din oraș. Deținătoarea camerei n-a venit în această vreme la Sibiu decât o dată să facă curățenie pentru Crăciun. Știa că mă cheamă domnul Ionescu, pensionar, abia ieșit din spital și că, din această pricină trebuie să șed în casă. Aș fi stat mai mult acolo, dar de la o vreme, capetele de la multe ferestre au început să se nedumerească de ce nu ies toată ziua, ci numai pe seară, când mergeam la dentistul apropiat (un ungur) sau pentru cumpărături.

Am găsit o altă cameră pe strada Cunțan, la o spălătoreasă bătrână care în camera alăturată mai avea un chiriaș, un inginer cu serviciul în oraș. Nu știu cum am locuit aproape două luni de iarnă după care am plecat din Sibiu.

Cât am locuit în Sibiu n-am ieșit seara pe stradă, după indicațiile primite de la București. Dar că în tot acest timp nu m-am mișcat de acolo se poate constata prin mărturiile gazdelor și ale puținilor prieteni, care știau de mine. Când locuiam în Reissenfeld, m-a vizitat și scriitoarea Dna. Georgeta Cancicov, care locuia la o soră a domniei sale. Făcuse mi se pare o călătorie la București, unde rămăsese d. Mircea Cancicov, care îmi comunica dânsa, e foarte mirat că stau ascuns, fiindcă nu mi se va întâmpla nimic. I-am răspuns cu indicațiile pe care le aveam. Dânsa plănuia să se reîntoarcă în Moldova, la moșie și să reînființeze cantine pentru lumea săracă. Spun aceasta împotriva aserțiunii stupide că în vremea aceasta aș fi călătorit în Germania. Știam de după Stalingrad că Germania va fi învinsă. Mi-o spusese chiar ofițerii superiori germani, căci nu toți erau hitleriști orbi. Oricui a vorbit cu mine în acest timp i-am spus să-și mute speranțele false, culese din vorbăria de la Radio Donau, căci Germania e ca și prăbușită. Dădeam exemplu atentatul din urmă împotriva lui Hitler, săvârșit chiar de ofițeri superiori (am uitat să spun că, pe când mă aflam încă în București, a doua zi după 23 august, seara, între bombardamente, am luat un ceai în casa doctorului Enăchescu, care locuiește chiar deasupra mea. La ceai era și d. ministru plenipotențiar N. Davidescu, pe atunci secretar general, care ne-a

povestit amănunțit lovitura de la 23 august. Eram cu toții profund indignați de ticăloșia germanilor, care bombardau Palatul și instituțiile culturale ale capitalei. Am spus atunci: «după asemenea barbarii, germanii trebuiesc socotiți cei mai mari dușmani ai noștri. Au dat cu bombe în însuși sufletul românesc». Dr. Enăchescu, care mi-a spus în acea seară că el e comunist, a zis: «îmi pare foarte bine că chiar Nichifor Crainic e de această părere». La care eu i-am răspuns: «Doctore, te rog să nu fiu confundat cu legionarii iresponsabili, care s-au dat ostatici în mâinile nemților. Eu urmez steagul țării, după principiul lui Nicolae Iorga». Tot atunci i-am spus, vorbind despre noua configurație internă: «Voi comuniștii veți învinge fără doar și poate, sunteți dinamici și aveți în față negativismul steril al lui Iuliu Maniu».

Revin la Sibiu. Cât am stat acolo am trimis două semne de existență cercurilor oficiale. În decembrie 1944 guvernul se configurase altfel și avea un nou vicepreședinte de Consiliu. Îl cunoșteam bine și îmi era simpatic de când l-am cunoscut de la 1926. Un prieten sibian m-a îndemnat să-i scriu. Nu eram urmărit oficial, dar situația mea era confuză. M-am hotărât și i-am scris. Îl rugam, dacă binevoiește și poate să-mi lămurească situația și odată lămurită îi stau la dispoziție în plănuita ridicare a țărănimii, fără nicio altă pretenție. Răspunsul a fost să am răbdare și să stau mai departe așa cum stau. Eu nu jur că dânsul a spus aceste cuvinte. Fapt e că i-am scris și fapt e că așa mi-a transmis intermediarul. Al doilea semn l-am trimis la începutul lui martie 1945 unui membru din Comisia Română pentru aplicarea armistițiului. Aveam vechi legături cu dânsul. I-am trimis un scurt memoriu asupra activității mele trecute. Îi spuneam între altele că: N-am cerut niciodată război contra sovietelor, nici nu-i vedeam posibilitatea fiindcă până în ultimul moment Germania fusese aliată cu Sovietele. N-am fost ministru nici demnitar oficial în timpul războiului, demisionasem de la minister cu o lună înainte de izbucnirea conflictului. Că în război mi-am urmat ca orice român steagul țării, când însuși

Patriarhul Nicodim binecuvântase în pastoreală armata germană³¹⁸. N-am admis aventura din Transnistria, care nu era de nasul nostru. Fiindcă nu se putea scrie nimic în această privință din cauza cenzurii, părerea mi-am difuzat-o între cunoscuți și am refuzat toate invitațiile de a conferenția la Odessa și invitația lui Alexianu de a-mi pune la dispoziție o mașină să-i văd isprăvile de acolo.

Am atacat teoretic comunismul din pricina atitudinii sale religioase. Ca dascăl de teologie eram obligat s-o fac. Dar cum în URSS ortodoxia e azi liberă, îmi scot pălăria cu recunoștință.

În schimb nimeni ca mine n-a lucrat în ultimele decenii la cunoașterea culturii rusești în România, preamărind geniul care a creat această cultură.

Îl rugam, la sfârșitul acestui memoriu, că fiind în contact cu personalitățile sovietice prin locul pe care-l ocupă, să le aducă la cunoștință aceste lucruri, căci chestiunea mea are o latură internațională. Am primit un răspuns foarte îmbucurător, că se va ocupa de chestiune. Dar după două săptămâni, dânsul a plecat de la Comisia română pentru armistițiu.

La 6 Martie 1945 s-a instalat regimul actual. În Sibiu nu se mai putea sta. Grupuri de cetățeni, fără autorizația guvernului, răscoleau noaptea casă cu casă. A trebuit să plec.

O venerabilă doamnă ardeleancă, cu legături înalte în noul regim, a venit la București și a vorbit în chestiunea mea. A primit același răspuns: să mă păzesc cât mai bine deocamdată.

Dânsa mi-a pus la dispoziție o cameră din vila sa, izolată la

³¹⁸ *Telegrama Patriarhului Nicodim către Ion Antonescu* [22 iunie 1941]: „Dumnezeu v-a ales să fiți Conducătorul Neamului Românesc în aceste vremuri de adâncă prefacere socială în lume. Pe El îl rugăm și Îl implorăm să ducă Armata noastră și a puternicului aliat și sprijinitor Adolf Hitler la izbândă deplină hărăzind sufletului Dv. marea mulțumire că v-ați împlinit cu prisosință datoria către Rege, Neam și Lege. Chem binecuvântarea lui Dumnezeu asupra Dv. și armatelor aliate spre a vă duce la victoria desăvârșită. Patriarh Nicodim”, în: Gheorghe BUZATU, *România sub Imperiul Haosului (1939-1945)*, Ed. RAO, București, 2007, p. 482.

80 km de Sibiu³¹⁹. Era foarte frumos acolo și aș fi putut lucra în voie la problemele mele de specialitate. Dar tocmai izolarea vilei mă puneă mai în vază, căci pe lângă ea era drumul spre munte. Jandarmii tocmai căutau niște tâlhari fioroși prin partea locului. Cu infinit regret a trebuit să plec în ziua de 4 aprilie 1945. Data o țin minte precis.

De acum încolo rog să fiu înțeles de ce nu spun numele celor care m-au găzduit. Toți sunt oameni ireproșabili fiindcă i-am ales cu îndelungă chibzuială înainte de a apela la fiecare. Am cercetat în prealabil ce atitudine politică au și ce moralitate. Orice s-ar fi întâmplat, n-aș fi locuit la un opozant. Oamenii care m-au găzduit sunt mai toți preoți de elită care știu ce însemnez eu pentru cultura teologică și pentru Biserica noastră. Ei au făcut o faptă creștinească. Evanghelia, prin Graiul Mântuitorului, poruncește să ocrotești pe cel osândit. În Evul Mediu, dacă un osândit reușea să se refugieze în Biserică, era salvat. Nimeni nu-l mai urmărea. Afară de aceasta, tuturor acestor gazde le-am spus că eu am făcut cunoscută situația mea la București. Când scriam o scrisoare ei mă vedeau și știau astfel că nu mint. Sunt de 4 zile adus aici [București, sediul Ministerului de Interne]. M-am frământat zi și noapte ce să fac în această chestiune. Dacă îi spun eu de bunăvoie îi voi avea pe suflet. Le răsplătesc cu rău imensul bine ce mi l-au făcut dându-mi adăpost, o bucată de pâine sau de mămăligă și făcându-mă timp de doi ani să mă mai simt și eu între oameni, deși sunt un deklasat cum sunt. Am pierdut absolut totul. Sunt o fantomă a celui care am fost. Dar conștiința morală nu mi-am pierdut-o. Rigorile închisorii le voi îndura cu seninătate căci posed disciplina interioară a răbdării. Știu că nu mă voi revolta în mine, fiindcă aproape de trei ani mă rog zilnic la Dumnezeu să mă ajute

³¹⁹ De fapt Părintele Arsenie Boca l-a ascuns în vila d-nei Vasu, în apropiere de M-rea Sâmbăta de Sus. Nichifor Crainic nu pomenește numele părintelui Arsenie Boca, încercând astfel să-l protejeze de o eventuală condamnare și arestare pentru „omisiune de denunț”.

să nu-mi urăsc adversarii. Și nu urăsc absolut pe nimeni. Dar în chestiunea care mă frământă azi, am în față imaginea bietului părinte Ioan Sămărghițan. Autoritatea vede în el un individ și un delincvent, dar nu pe îngerul satului Cerghid, care și-a lăsat câmpul nearat ca să are întâi văduvei și săracului, care își dă ultima bucățică zecilor de cerșetori ce-l asaltează zilnic, în timp ce copilașii lui au rămas acasă aproape muritori de foame. Pentru a le da hrană era pe cale să contracareze un împrumut la bancă în Tg. Mureș de zece milioane, adică 4 holdere de porumb. Nu l-a putut face. Acum stă după gratii ca mine. Ce voi face eu când îi voi ști pe toți câți m-au găzduit arestați ca și el, când eu cunosc bine sufletul și situația de acasă a fiecăruia. De ce tocmai eu să-i nenorocesc? Poliția are mijloace suficiente să afle.

Firul îl are în mână. Nu va descoperi comploturi, nu va descoperi acțiuni subversive, nu va descoperi decât oameni ca Sămărghițan, în slujba Bisericii și a guvernului.

Itinerarul pe care îl dau aici e riguros, exact, cum se va putea verifica ulterior.

De la vila părăsită am plecat la 4 aprilie 1945, cale de două zile cu căruța în cea mai mare parte pe șoseaua asfaltată, la o bătrână doamnă văduvă, în vârstă de 68 de ani. În familia ei numeroasă am stat mai bine de un an, de la această dată până la 15 iunie 1946. Multă vreme doamna aceasta n-a știut cine sunt. Cum n-avea mână de bărbat la casă, am avut prilejul să deprind din nou toate îndeletnicirile vieții de țară, pe care le știam din copilărie. Am săpat din greu cu cazmaua și sapa, am semănat, am secerat, am cules [...] și am cărat-o în spate, am desfundat o grădină înțelenită, am curățat mulțimea de pomi, ce nu mai fuseseră curățați de 20 de ani, le-am pus proptele când se dărâmau de rod. Am ajuns ca acasă la mine. M-am dus la bisercă și preotul, din întâmplare, un fost student de-al meu, m-a recunoscut deși purtam barbă mai mare ca acum. După aceea venea în vizită la mine. Satul era izolat, nu era nici organizat de curențele politice actuale. Tânărul preot la început îmi vorbea rău de regim. Nu putea suferi comunismul. Am avut

lungi discuții cu el. I-am explicat că astăzi comunismul nu mai constituie o primejdie pentru Biserică și că tendința lui de a ridica pe cei de jos, măcar că e întemeiat pe teoria materialistă, coincide totuși cu morala evanghelică. În ce admite țărănimea, el admite proprietatea individuală. Deci nu mai avem de ce ne teme. «Dimpotrivă: ce ar fi ca să te înscrii la comuniști și să organizezi satul?» i-am propus eu într-o zi. S-a gândit câteva zile, s-a hotărât și s-a anunțat la centrul cel mai apropiat, un orășel. A venit foarte însuflețit după cunoștința cu fruntașii comuniști de acolo. Și fiecare vizită l-a însuflețit mai mult. A început să vorbească la întrunirile de propagandă din împrejurimi. Mi-a spus că toți îl prețuiesc. Era singurul preot din regiune, care avusese acest curaj. Apoi a început organizarea satului. A câștigat 26 de membri într-un mediu cu totul rutinar, era un succes frumos. În cămăruța unde primea, pusese lângă icoana Mântuitorului, portretul lui Lenin. Trebuie să recunosc că propaganda lui era cam exagerată, dat fiind rutina spiritului local: îl brusca. Fiindcă centrul de care aparținea n-avea gazetă, i-am dat ideea să propună întemeierea unui săptămânal sau bilunar cu titlul: Flamura roșie. Propunerea lui a fost primită bine și urma să se găsească fondurile. Preotul nu era îndemânat la scris. Articolele i le-aș fi [compus] eu, iar el le-ar fi semnat. Voiam să fac pe neștiute o gazetă model de propagandă a noilor idei. Să nu mire pe nimeni lucrul acesta.

În scrierea mea amintită: Programul Statului Etnocratic, soluțiile pentru viața muncitorească sunt exact sau absolut exact cele comuniste, iar soluțiile pentru viața agricolă sunt mai precise și mai dezvoltate decât ale Frontului Plugarilor. Dar pe măsură ce mișcarea lui creștea, s-a înverșunat opoziția. Oamenii s-au înrăit și acum îl amenințau chiar cu bătaia. În cele din urmă, dezgustat și fiindcă aproape nu avea ce mânca – regiunea e foarte săracă - și-a cerut mutarea și, cu ajutorul fruntașilor de la București, s-a mutat într-o parohie de pe Valea Dunării. I-am pierdut urma.

Bătrâna doamnă unde stam a aflat târziu din întâmplare cine sunt. Atunci m-a declarat văr primar cu dânsa și a spus fetelor

ei măritate prin alte sate că sunt realmente vărul ei. Familia aceasta numeroasă crede și astăzi că-i sunt unchi, și toți îmi spun unchiule. Doamna are un ginere preot, membru de la început al Partidului Dlui Tătărescu, dar nu militează. Duce viață misionară și intelectuală. Om foarte cult. Mai are un ginere notar, membru militant în Frontul Plugarilor. Aș fi stat ani de zile în această familie, care mă iubea și mă respecta ca pe o rudă, dar spre primăvara 1946 s-a ivit prin partea locului un personaj dubios, despre care țărani spuneau că se dă drept dezertor rus și se face că vorbește prost românește. Nu l-am văzut. Mi s-a spus că locuiește peste două dealuri la un țăran [...] și lucrează pe ea oameni pe plată. M-am temut să nu fie ori membrul vreunei organizații clandestine, ori un agent travestit. Și cu mare părere de rău a trebuit să plec la 15 iunie 1946, în altă regiune. Am locuit astă vară la un preot tânăr cu trei copii. Acolo am aflat, târziu de tot, de moartea soției mele care a fost înmormântată din contribuția prietenilor noștri. Așa s-a încheiat viața unei femei despre soțul căreia indivizii care năvăleau în casă îi țipau că s-a îmbogățit din banii lui Hitler. Am stat patru luni la acest tânăr preot³²⁰ și am plecat la 17 oct. 1946 din pricină că nu avea sobă camera unde locuiam. Am iernat la un alt preot mai în vârstă³²¹, după care am ajuns la Ion Sămărghițan.

Eu aveam de gând să mă prezint singur după ratificarea tratatului de pace. Dar împrejurările m-au forțat. În ultimul timp s-au făcut numeroase arestări la Tg. Mureș. Se zvonea că încep la sate. Mă temeam să nu fiu descoperit și bietul părinte să pață vreo nenorocire. Are casă grea și tocmai acum e momentul culminant al crizei de hrană. Plutonierul major venise mai înainte pe la noi și

³²⁰ Preotul Cornel DASCĂL din satul Lepindea (Târnava Mică, azi Mureș).

³²¹ Preotul Matei MORUȘCA din satul Iceland, fratele episcopului Policarp (Pompei) Morușca, primul episcop al românilor ortodocși din America (1935-1939), și bunicul actualului ambasador al României în Japonia, dl. dr. economist Radu-Petru ȘERBAN.

luasem masa împreună. Mi s-a părut isteț. Sămărghițan, naiv cum e, îmi adăuga că e un om bun. Atunci l-am trimis să vorbească cu dânsul și să-i spună cine sunt. Credeam că voi obține îngăduială să rămân acolo în evidența lui, până după ratificarea tratatelor. De cinci ori l-am trimis pe părintele. A patra oară m-am și supărat. Îl căutase și i s-a spus că e bolnav la spital la T. Mureș. Atunci l-am trimis la T. Mureș, sâmbătă 24 mai.

În după-masa acelei zile m-am dus cu copiii la o stână și la întors am cules cu ei mari buchete de flori de pe câmp. Am intrat în casă veseli, cu buchetele. Ne așteptau plutonierul major Teodeanu și cu un ajutor, și părintele. I-am salutat foarte voios, am vorbit lung despre boala lui Rodeanu, după care el ne-a invitat în camera mea unde m-a declarat arestat. Părintele Sămărghițan îi spusese încă de la T. Mureș cine sunt.

Aceasta e declarația mea. Tot ce am scris e riguros adevărat. Cele privitoare la scris se pot controla în publicitate și în cărțile pe care le-am scris – deși știu că nimeni nu-și va lua această osteneală. Cele privitoare la timpul cât m-am eschivat se pot controla și mai ușor pe teren.

31 mai 1947 ss/Ion Nichifor Crainic

București”³²².

Așadar, după ce a plecat de la M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus, unde stătuse ascuns în camera de oaspeți a mitropolitului Nicolae Bălan (fără știrea acestuia care de frică refuzase să-l sprijine), Ioan Nichifor-Crainic s-a adăpostit în satele din Transilvania până când s-a predat la 24 mai 1947:

1. de la Sâmbăta a mers în satul Grosuri din comuna Blăjeni (17 km de Abrud), la doamna Elena Șortan preoteasă văduvă, în vârstă de 68 ani. Această doamnă era mama diaconului Vasile Șortan, student în medicină și candidat la

³²² Declarație [31 Mai 1947, după ce se predase autorităților], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 524-532.

călugărie, pe care l-a întâlnit la M-rea Sâmbăta de Sus. Părintele Arsenie Boca vorbea despre plecarea lui Nichifor Crainic într-un interogatoriu din 1955: „în luna februarie – martie 1945, nemaivoid să rămână ascuns la mănăstire s-a înțeles cu ȘORTAN VASILE să-l găzduiască la el acasă în com. Blăjenii de Sus, Raion Brad. ȘORTAN VASILE a acceptat și într-o zi CRAINIC a plecat de la mănăstire, îmbrăcat într-o dulamă [haină preoțească] pe care i-am dat-o, împreună cu ȘORTAN VASILE, în com. Blăjenii de Sus, unde a stat ascuns la părinții lui ȘORTAN”³²³. Nichifor Crainic revine cu adăugiri la declarația din 31 mai 1947, oferind câteva detalii despre gazdele sale și activitățile pe care le-a desfășurat *sub mască*: „m-am mutat cum am spus de la vila Doamnei V[asu], în județul Hunedoara, comuna Blăjeni, satul Grosuri, la Doamna Elena Șortan preoteasă văduvă, în vârstă de 68 ani. Trăiește împreună cu o fiică a ei, în vârstă de aproximativ 40 ani, bolnavă de picioare – probabil rahitism sau tuberculoză osoasă - și n-are o înălțime mai mare de un metru. Le-am ajutat cu toate puterile la gospodărie, în special la munca câmpului, la grădinărit și la pomicultură. A fost pentru mine o adevărată mulțumire sufletească să le pot sta în ajutor și să le pot fi de folos. E de prisos să adaug că sunt două femei cu totul în afară de actualitatea vieții publice.

Aici, mergând la biserică, am fost recunoscut de preotul satului Alexandru Vlad, care mi-a fost student la București. După lungi discuții, l-am convins să se înscrie în partidul comunist, organizația din Criscior, lângă Brad, devenind în scurtă vreme un propagandist foarte asiduu.

³²³ ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 34-36 [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timișoara. Arestat: Arsenie Boca].

Chestiunea am povestit-o cu amănunte în declarație. În cele din urmă, nemaiputând rămâne în această parohie, preotul Vlad a plecat în Vechiul Regat, spunându-mi la despărțire că i se dă o parohie în jud. Teleorman, pe Valea Dunării, cu concursul de la București al partidului. Nu știu numele acestei parohii, dar se poate afla de la Sf. Patriarhie de care depinde jud. Teleorman.

Neamurile doamnei Șortan, fete măritate, gineri, nepoți, mă cunosc ca văr primar al ei, venit din Bucovina. Îmi spun «unchiu».

În familia acestei bătrâne, cum am declarat, am trăit până la 15 iunie 1946, când cu mare părere de rău, a trebuit s-o părăsesc din pricina acelei apariții suspecte prin părțile locului, despre care vorbeau țăranii [niște dezertori căutați de jandarmi]”³²⁴;

2. în vara anului 1945, în satul Zdrapți (comuna Criscior, lângă orașul Brad), pe Crișul Alb, Nichifor Crainic este găzduit de preotul Ștefi, care era fiu de miner de la Petroșani și de doamna preoteasă, învățătoare în sat³²⁵. Nici aceștia nu știau că el este de fapt Nichifor Crainic ci doar un unchi necunoscut din Bucovina. În acest timp se emite mandatul de arestare nr. 150530 al Tribunalului Ilfov (Legea 312/1945), fiind judecat în lipsă și condamnat la închisoare pe viață și confiscarea întregii averi, în „Lotul ziariștilor” [conform Hotărârii nr. 2 din 4 iun. 1945 a Tribunalului Poporului, acuzatorul public Alexandra Sidorovici (1906-2000) - soția lui Silviu Brucan]. Nichifor Crainic află de condamnare din ziarele care veneau de la București: „Am

³²⁴ ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 533.

³²⁵ Alexandru Cojan, *Nichifor Crainic-pribeag în „țara de peste veac”*, în: Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., 1991, p. XXX.

citit sentința în data de 6 sau 7 iunie, adusă de ziarele de la București, foarte liniștit, fumându-mi pipa. Era un element în plus că nu voi fi urmărit cu înverșunare. Voi fi chiar mai liniștit până în ziua când mă voi prezenta să-mi rejudece procesul. Iar gazda mea, care, cum am spus, era un admirator al lui Nichifor Crainic, comentând această sentință, a spus: «Unchiule, ce greșeală! Toată lumea știe că Nichifor Crainic e în Spania». Într-adevăr, multă lume, pentru că tot în ziarele din București se scrisese că aş fi în Spania cu care n-am avut nici o legătură niciodată”³²⁶.

Dar gazdele sale sunt nevoite să plece din acest sat de mineri, preotul fiind promovat într-un post din orașul Brad. Dar învățătoarea cum să-și obțină transferul? Nichifor Crainic a riscat și a dat o mână de ajutor gazdelor sale chiar dacă se găsea *sub mască* și exista pericolul să fie deconspirat: „Nu cunoșteau pe nimeni la București. Socialiștii nu fuzionaseră încă, dar colaborau cu comuniștii. Ștefan Voitec era ministrul Învățământului, dar n-aveam raporturi cu el. Cu șeful său politic însă, C.[onstantin] Titel-Petrescu, eram în relații simpatice. Am spus gazdelor că eu, din întâmplare sunt în legătură cu șeful socialiștilor, care venea adesea prin Bucovina, în căutare de partizani. Eram sigur că Titel nu mă va divulga. Îi voi scrie deci o scrisoare, rugându-l să dispună această transferare. Scrisoarea începea cu rugămintea să nu spună aducătorului cine sunt. Aducătorul și solicitanta sunt gazdele mele, dar, în împrejurările actuale, nu trebuie să știe adevărul ca să nu se intimideze. Dar, cum sunt dator să le fac și eu un bine, îl rugam prietenește pe Titel-Petrescu să facă, prin Ștefan Voitec, transferarea învățătoarei la Brad. Am pecetluit plicul cu ceară roșie, explicând că sunt acolo și

³²⁶ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 76.

secrete ce-l priveau numai pe Titel și pe mine. Nepotul meu a plecat la București și peste câteva zile s-a întors cu transferarea. Titel-Petrescu m-a satisfăcut imediat, păstrând discreția absolută. Am rămas tot unchiul din Bucovina. Își închipuie oricine bucuria că, pândit pe viață ca fugăr în Germania, mijloceam o transferare plănuită pe Valea Crișului Alb”³²⁷;

3. în toamna anului 1945 se transferă în comuna Vața³²⁸, „unde lumea e obișnuită cu vizitatori străini”, la o familie înrudită cu aceea care-l găzduise la Zdrapți. Era sora învățătoarei din satul anterior, tot învățătoare și aceasta, căsătorită cu un funcționar public; aveau un *băiețuș* de cinci ani, care avea să fie *prietenul* lui Crainic. Aici începe să scrie eseul *Spiritualitatea poeziei românești*³²⁹: „plănuisem demult un curs despre spiritualitatea poeziei românești. N-avusesem încă timp să-l aștern pe hârtie. Era iarnă. Aveam destul răgaz, mai ales noaptea”³³⁰. Părăsește regiunea Munților Apuseni deoarece jandarmii căutau tot mai des partizanii din grupurile de rezistență anticomunistă, iar „grupuri de tehnicieni din armata rusă, cercetau munții făcând fel de fel de măsurători”;

4. în primăvara anului 1946 îl găsim în satul Lepindea³³¹ (între Blaj și Sovata), „pe-o vale strâmtă și seacă”, la preotul Cornel Dascăl:

³²⁷ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 77.

³²⁸ În satul Vața de Sus din apropiere s-a născut Părintele Arsenie Boca la 29 sep. 1910.

³²⁹ Alexandru Cojan, *Nichifor Crainic-pribeag în „țara de peste veac”...*, p. XXX.

³³⁰ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 87.

³³¹ Tot Vasile ȘORTAN i-a recomandat să vină la preotul Cornel Dascăl, (ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 201, f. 35).

„M-am mutat în jud. Târnava Mică, regiune de câmpie, liniștită, la preotul Cornel Dascăl, în comuna Lepindea. E tânăr, n-a fost amestecat până ieri în niciun fel de mișcare politică, are trei fete și soție cu studii de comerț. Anul trecut, la serbările de la 3-15 mai, la Blaj făcu satul întreg în chip strălucit încât d. Prim Ministru l-a chemat la tribună și l-a felicitat. E foarte fericit de această distincție, și satul împreună cu el. E preot fără niciun viciu, extraordinar de pasionat pentru misiunea lui. Pentru vrednicia lui a fost însărcinat să organizeze cultul și în satul Ormeniș, săsesc, azi alcătuit din coloniști. În scurt timp a rânduit acolo o capelă și a pus în ordine viața spirituală a acelui sat. L-am ajutat tot timpul cu sfatul și, cum era mereu pe drumuri pentru trebuințele celor două sate, i-am condus în cea mai mare parte gospodăria. I-am treierat și grâul în timp ce dânsul era la Sibiu pentru trebuințele coloniei din Ormeniș. Pentru munca lui preoțească Mitropolitul din Sibiu l-a distins cu mari laude. Am locuit la dânsul 4 luni, până la 17 oct. când a trebuit să mă mut fiindcă odaia în care locuiam era cu totul improprie pentru iernat.”³³²

În acest timp îi moare soția, dr. Aglae Crainic, care rămăsese în București. Află acest lucru chiar de la fiica lui, Ioana Furtuna, care-l vizitează împreună cu inginerul Alexandru Cojan, cu care aceasta se va căsători în toamna acelui an. Fiica lui știa că se ascunde în satul Lepindea dintr-o scrisoare pe care Crainic i-o trimisese, dar cu numele său conspirativ, Ion Vladimir Spânu:

„într-o înserare de iulie urcau scara casei parohiale cu rucsacul în spate o fată și un băiat. Desfigurată de emoții,

³³² ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 533-534 [Declarație 1947].

de spaime, de mizerie, abia am recunoscut-o. Era fata mea. Pe băiat nu-l cunoșteam. Avea să fie soțul ei. De la Mediaș, cale lungă, veniseră pe jos, cu ocolișuri, și erau doborâți de oboseală. De la o vreme țineam contact cu familia mea prin poștă, pe numele meu cel nou. Oricât mi-ascundea fata realitatea, bănuiam situația gravă în care suferea soția mea. Am întrebat discret ca să nu afle gazdele:

- Ce face mama?*
- Mama nu mai este.*
- Culcă-te și-ai să-mi spui mâine între patru ochi.*

Am ieșit afară, în cimitirul vecin, unde am umblat până târziu.

Murise de mizerie, cu două luni înainte, la 26 mai 1946 și fusese înmormântată cu talerul. Contribuiseră doi foști studenți. Studenții teologi făcuseră o coletă, iar corul lor o petrecuse cu cântece la groapă. Nimeni din prietenii mei, care îi frecventaseră casa un sfert de secol, n-a asistat, afară de bunul coleg Teodor Popescu, care s-a îngrijit de locul de veci. Multe din fostele ei cliente au acoperit-o cu flori... Femeia aceasta n-a rezistat asprimii decât un an și jumătate în lipsa mea. A murit spunându-i fetei să creadă în mine. Eu sunt tare și voi birui... După plecarea fetei, care mergea spre un calvar mai presus de închipuire, față de care eram cu desăvârșire neputincios, m-am dus în cimitirul vecin și m-am oprit la mormântul cel mai proaspăt. Nu știam cine zace acolo. Tocmai de aceea îmi închipuiam pe cea care s-a dus. Nu era decât o movilă de pământ, așa cum trebuie să fie mormântul ei sărac din București. Am luat cu mine Psaltirea, această carte de monolog sfâșietor în fața cerului, consacrată de poporul nostru veacuri întregi ca o carte de citire, acest strigăt suprem din zbuciumul vremelniceii, al sufletului omenesc spre Milostiva îndurare, când nimic nu-l mai leagă de acest pământ, și am început s-o citesc. E cartea în care rugăciunea și poezia se unesc cu

fierbințeala și strălucirea flăcării în unitatea aceluiasi foc. Chiar dacă n-ar fi inițial inspirată, atâta torent de suflet omenesc a trecut prin ea de câteva mii de ani încât i-a consacrat fiecare cuvânt cu atributul unic al sfințeniei. Citită la vreme de urgie, la suferință, la agonie, la moarte și după moarte, poporul nostru îi atribuie virtutea salvării, a vindecării, a alinării și a iertării. Am citit-o o dată, de două ori, trecând peste psalmii de ură vulcanică ai poporului evreu împotriva dușmanilor săi. Ce-mi folosea mie în fața unui mormânt această ură aplicată împotriva unei cete de sălbăticiți care, năvălind în casă, cu program sadic, terorizau gingășia femeii adormite, în neputință de a se apăra? Ura nu e alinare decât pentru sufletele sadice care, în fața suferinței sau a morții altuia, simt satisfacția răzbunării. Omul normal în fața suferinței compătimentește, în fața morții iartă sau, înfrângându-se pe sine, imploră iertare. Sunt psalmi grandioși, care se ridică până la extazul cosmic, în măreția căruia ne vedem pe noi înșine atomic, cu toate pasiunile noastre reduse la nimic; sunt psalmi de umilință sau de pocăință prin care, confruntându-ne cu semenii noștri sau cu măreția lumii, ne vedem inferioritatea morală și recurgem la grația iertării. La ce mai putem recurge în fața morții, unde puterea omenească e dintr-o dată redusă la nimic? La știință, la filosofie? Ce alinare îmi aduc ele când simt nevoia să împărtășesc această alinare și celui care a murit? Nu-mi rămâne la marginea lumii și-a vieții decât această rugăciune a umilinței învăluită în poezie inspirată. Poezia, pentru mine, este rugăciunea singur pentru cel care nu mai este. La marginea vieții, singura mângâiere care ne rămâne este să ne rugăm pentru cei care s-au dus. „³³³

³³³ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 110-111;

Tot în această perioadă se pare că a compus poeziile *Epitaf* (în amintirea soției sale) și *Rugăciune sub cruce*:

*„Tu ai intrat în marea înserare
De unde nu mai vin câți au purces,
Tu crin domnesc pe care te-am cules
Din Bucovina lui Ștefan-cel-Mare.*

*Departe de bărbatul tău proscris,
Te-ai stins rănită ca o căprioară
Ce m-a lovit fu dat ca să te doară,
Ce m-a durut pe tine te-a ucis...³³⁴*

*„Sunt ca o vatră unde mai arde un tăciune,
Mi-a mai rămas din viață doar sfânta rugăciune.
Nădejdea cearcă cerul în mohorâri de horn
Când fum, bățut de vânturi, spre mila Ta mă-ntorn.
Auzi-mă, Iisuse! Dă-mi har să mă priceapă
Urechea-ți sângerândă de spinii cari o-nțeapă.
Dacă mi-ai dat o viață trăită de istov
În trista seminție a biblicului Iov,
Te laud cu schilozii, cu vulturii și ciufii...
Pe vârful de-am jucat-o, sunt doborât la fund,
Din culmea ei în zdreanța milogului m-ascund.
Urcasem din noianul străbunei umilinți
Și-am fost cinstit cu pâine și vin de regi și prinți.
M-am frânt în mii de vorbe și-n carte după carte,
Azi date la gunoaie ca amforele sparte.
Întru-nvățați șezut-am și-n sfaturi înțelepte,
M-au prăbușit, netrebnic, pe ultimele trepte.
Onorurile lumii sunt astăzi terfeloage
Și puf de păpădie suflat peste pârlloage.*

113-114.

³³⁴ în: Revista *Manuscriptum*, an XXVI, nr. 1-4/1995 (98-101), f. 19.

*Dacă mi-ai dat și mie o pâine de femeie
Nu știu nici groapa unde sortit i-a fost să steie.
O singură odraslă, de două ori orfană,
Visează de la mila călăilor pomană:
Căci țării mele dacă m-am mistuit prinos
Sunt osândit pieririi ca fur și ticălos.
Vrăjmașii în efigii mă ard și mă sugrumă,
Prietenii au groază de mine ca de ciumă.
Nălucă rătăcită din ce-am putut să fiu,
Mă sbucium în sicriul ocării pus pe viu.
Și astfel, Milostive, silesc cerescul scut
Cum un lepros ar cere pe bube un sărut.* „³³⁵

Nichifor Crainic a început să fie oarecum recunoscut, astfel că bunul preot Ioan Sămărghițan a venit în Lepindea, l-a luat și l-a dus la socrul său, preotul Matei Morușca din Iceland: „notarul satului, cântărețul de pricesne, cu excepțional simț muzical, îmi spusese că vocea mea seamănă grozav cu a lui Nichifor Crainic din vremea când vorbea la radio București. Mă făcusem că sunt măgulit, dar în fond m-am îngrijorat. Ce Dumnezeu, și vocea am ajuns să mă dea pe față!... [Ioan Sămărghițan] a venit direct la mine. Fusesse student al meu la București și era preot în satul vecin. Nu vă mai las aici, șopti el în mers. Mergeți la socrul meu care nu vă cunoaște. Voi pregăti terenul și vin să vă iau.”³³⁶

Dar cine era de fapt preotul Cornel Dascăl, ce s-a mai întâmplat cu el în următorii ani și de ce poate fi considerat un preot model, un adevărat mucenic? A suferit cumva din pricină că l-a ascuns pe Nichifor Crainic? Ce i-au făcut

³³⁵ în: Revista *Manuscriptum*, an XXVI, nr. 1-4/1995 (98-101), f. 16.

³³⁶ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 116.

bestiile Securității și cum l-au șantajat? Vom vedea în continuare:

Cornel Dascăl s-a născut la 9 ianuarie 1916 în orașul Cluj. Părinții săi fiind săraci, a fost ajutat de o mătușă învățătoare să urmeze clasele primare (două clase în comuna Boian – Târnavă Mică, alte două clase în comuna Suplac – Târnavă Mică, clasa a V-a în comuna natală a tatălui său – Cetatea de Baltă, lângă Târnăveni), apoi a fost iarăși întreținut de mătușa sa, ca în final, părinții săi să se mute în Blaj, unde a continuat ultimele patru clase de liceu, pe care le-a absolvit în 1934. Din cauza unei boli, nu a putut să-și susțină bacalaureatul decât în toamnă, ratând astfel înscrierea la Teologie. Pentru a se întreține, a intrat în serviciul unui avocat din Blaj, urmând în paralel Facultatea de Drept din Cluj. Renunță și la serviciu, și la Drept, deoarece în 1936 intră bursier la Academia Teologică din Sibiu, pe care o absolvă în 1940. Aici l-a avut profesor pe Părintele Dumitru Stăniloae care l-a îndrumat să nu facă politică, ci să-și vadă de carte³³⁷. Se angajează ca econom la Școala Normală de băieți „Andrei Șaguna” din Sibiu, unde lucrează până în iunie 1943. Între timp se căsătorește cu Stoica Maria (1941) și au o fetiță (1942). La 1 aprilie 1943 este numit prin concurs preot în comuna Lepindea, unde își va desfășura activitatea până la 1 noiembrie 1947. Între timp, familia se îmbogățește cu încă două fetițe. În primăvara anului 1946 l-a primit pe Nichifor Crainic: *„într-o seară ploiosă am primit vizita profesorului Nichifor Crainic despre care eu știam că este arestat de la 23 august 1944. Până în acest moment nu ne-am cunoscut. Ca student, audiam conferințele lui pe care în colaborare cu alți profesori le ținea în cadrul «Astrei» din Sibiu, și aveam ca manuale de studiu, unele lecții de-ale lui. El mi s-a adresat:*

³³⁷ ACNSAS, Micro-Film 1286 Sibiu, f. 13.

«Dvs sunteți preotul Dascăl?» I-am răspuns: «Da, eu sunt». S-a adresat: «Eu sunt Nichifor Crainic. Te rog, salvează-mă». În sufletul meu s-a produs un șoc de conștiință: ca toți preoții, purtam stimă față de fostul profesor de Teologie, Nichifor Crainic, dar mă copleșea tristețea, pentru că el era totodată și om politic... Pus în fața unui moment crucial, n-am avut puterea sufletească să reacționez. Am stat mut de uimire și de groază. Pe soție n-am lăsat-o să se revolte, de teamă de-a nu fi trădat. Fără să-mi dau pe față consimțământul, am lăsat lucrurile baltă o zi două, apoi. Dar după scurgerea câtorva zile, n-am mai găsit altă cale decât aceea de a-l adăposti în casa mea, cu hrana mea... El fiind profesor de mistică, dorea să mă capaciteze a-mi lua ca subiect al tezei de licență o problemă din studiul misticeii... În tot timpul șederii lui la mine, a fost prezentat sătenilor din sat ca «unchi al soției». De sătenii din sat nu l-am ascuns. L-am rugat doar atât să nu discute prea multe cu ei. Dar el nu m-a ascultat, căuta de multe ori, societatea din afara casei mele. La străini nu l-am arătat. Când veneau la mine preoți cu diferite ocazii sau când aveam cerc pastoral îl rugam să plece pe hotar și se plimba printre lanurile de porumb până seara când oaspeții erau plecați. Eram nevoit a proceda așa, deoarece figura lui era cunoscută tuturor preoților. În luna Octombrie, în tot cazul după 20, căci partea cea mai mare din vii erau culese... el a plecat. Mi-a promis că merge mai departe. Mare mi-a fost surpriza, când într-una din zilele lui Noiembrie 1946, îmi face o vizită o femeie care îmi dă un bilet. Desfac biletul, era de la Nichifor Crainic. Scribe să-i trimit niște must, la Cerghidul Mare, fostul județ Mureș. Eu nu aveam, aveam intenția să-i cumpăr din sat, dar femeia, neavând timp să stea, nu i-am mai trimis. Astfel, abia în momentul acesta am aflat că el nu s-a dus departe, decât abia la 7-9 km de mine, ceea ce m-a neliniștit și mai mult. În decursul iernii, nu am mai aflat

nimic despre el, iar în primăvara următoare s-a auzit de arestarea lui și a preotului Ion Sămărghițan din Cerghidul Mare”³³⁸. Preotul Cornel Dascăl, de la 1 noiembrie 1947, a fost transferat în comuna Arpașul de Jos (Făgăraș). Aici a venit pe lume a patra fetiță. Un timp nu s-au văzut consecințele faptei sale. Dar Securitatea n-a uitat. La 25 aprilie 1955 agenții au încercat să-l racoleze ca informator (aveau nevoie de informații despre anumiți săteni), șantajându-l, mai precis aducându-i aminte că ei știu că, în 1946, el l-a ascuns pe fugarul Nichifor Crainic. Văzând că nu le dă nicio informație au aplicat planul B, amintindu-i că ei știu de asemenea că el are patru fetițe și o soție și amenințându-l că situația lui nu va fi ușoară. Securiștii aveau nevoie să le dea informații despre anumite persoane din zona comunei. Să vedem cum a decurs întreaga acțiune: „conform legendei prevăzute numitul Dascăl Cornel a fost chemat de împuternicitul raionului Făgăraș cu privire la construirea bisericii din com. Arpașul de Jos. Pe la orele 9,30 obiectivul a plecat de la împuternicitul Cultelor după care a făcut diverse cumpărături din magazinele orașului Făgăraș timp de circa 3 ore. La orele 12 se îndrepta spre gara orașului Făgăraș în care timp echipa care avea sarcina pentru a-l reține secret și aduce la acest raion, l-a reținut și l-a invitat în mașină fără a fi observat de nimeni și apoi transportat la sediul raionului M.A.I. Făgăraș. Imediat ce a fost invitat în mașină s-a observat la dânsul o frică începând să tremure și întrebând de ce este invitat la Securitate. De la început i s-a cerut să-și facă o autobiografie verbală în care să descrie periodic activitatea lui profesională după care activitatea lui politică, care a făcut-o. Fiind apoi anchetat conform planului de anchetă și ajungându-se la punctul ce ne interesează dacă dânsul a adăpostit pe fugarul NICHIFOR CRAINIC, la

³³⁸ ACNSAS, Micro-Film 1286 Sibiu, f. 8-13.

început a evitat să arate acest lucru. Observându-se nesinceritatea din partea sa și cunoscându-se de noi în prealabil că obiectivul ține foarte mult la cei 4 copii și soție, i s-a pus în vedere că dacă va fi sincer și ne arată în mod detaliat ce ne interesează pe noi, situația lui va fi mai ușoară. După circa 5 minute de gândire obiectivul s-a sculat în picioare și într-o stare extrem de nervoasă s-a exprimat că poate să i se întâmple orice însă el e dispus să arate tot adevărul, cerând totodată puțină apă. În continuare, obiectivul a arătat felul cum fugarul NICHIFOR CRAINIC a venit la dânsul noaptea, cum l-a adăpostit, cum a dus un bilet unui lăptar ce l-a ajutat pe fugar și sentimentele ce le poartă față de NICHIFOR CRAINIC, lucruri reieșite din procesul verbal de interogatoriu. După circa 8 ore de anchetă obiectivul a cerut să anunțe familia că este reținut de organele Securității și că este nevoit să ispășească pedeapsa meritată pentru adăpostirea și alimentarea lui NICHIFOR CRAINIC, pedeapsă ce demult o așteaptă, prin faptul că și numitul SĂMĂRGHIȚAN IOAN a fost arestat și condamnat pentru adăpostirea și eliminarea lui NICHIFOR CRAINIC”³³⁹. Dar Cornel Dascăl nu a turnat pe nimeni maiorului Popa Iacob: „nu a dat nici un fel de randament în munca informativă, fiind un element nesincer și foarte mistic... element nesincer, a cunoscut o serie de fapte ce interesează organele noastre și pe care nu le-a adus la cunoștință... propun a se aproba excluderea din rețeaua informativă a numitului DASCĂL CORNEL pentru motivul a fi un element nesincer... **în ultimul timp s-a exprimat chiar că el preferă să facă pușcărie pentru faptele săvârșite în trecut numai să scape de această sarcină**”³⁴⁰, se spunea în raportul cu propunerea de excludere și-n

³³⁹ ACNSAS, Micro-Film 1286 Sibiu, f. 5-6.

³⁴⁰ ACNSAS, Micro-Film 1286 Sibiu, f. 16.

caracterizare făcută de maiorul Popa Iacob.

Pe moment a scăpat de Securitate, însă la scurt timp avea să fie trimis în închisoare (șapte ani, 1957-1964), dar pentru altă pricină, tot creștinească. Ce s-a întâmplat de fapt? Într-o seară a venit la el Borzea Olimpiu (din Viștea de Jos, Făgăraș), un partizan din rezistența anticomunistă din Munții Făgărașului, și l-a rugat să-l spovedească. Părintele Cornel Dascăl și-a făcut datoria de preot (conform canoanelor și misiunii preoțești) și l-a spovedit. Acesta i-a spus că face parte din grupul de partizani al lui Ion Gavrilă Ogoranu și l-a rugat să facă și un parastas pentru unul dintre partizani, Sofonea Remus, împușcat mortal. La câteva zile acest partizan a fost prins de autorități în urma unei razii în munții Făgărașului și anchetat dur. Printre altele a dezvăluit faptul că s-a spovedit la părintele Cornel Dascăl³⁴¹. Imediat Părintele Cornel a fost ridicat, judecat și condamnat (2-VIII-1957) la 10 ani temniță grea pentru „complicitate la nedenunțarea crimelor de constituire în bandă”³⁴². La interogatoriu nu a divulgat secretul spovedaniei³⁴³. A lăsat acasă o soție îndurerată și patru fete. În închisoare a avut o comportare demnă: „chiar și la închisoare mulți oameni au avut ce să învețe de la el și se făceau și slujbe în închisoare”³⁴⁴. În timpul detenției a fost prin unitățile M.A.I. Brașov (Securitate), Sibiu, Gherla, și coloniile de muncă ale formațiunilor Piatra-Frecăței, Luciu-Giurgeni și Periprava³⁴⁵ (unde a fost și Părintele Iustin Pârvu și Părintele Ilie Lăcătușu). A trecut prin situații limită, *flămând și desculț* a fost pus să taie stuf în Deltă, spunea că „nu-i nici de

³⁴¹ ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 35.

³⁴² ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 93, vol. 1, f. 2.

³⁴³ ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 93, vol. 1, f. 3.

³⁴⁴ ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 36.

³⁴⁵ ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 201, f. 31.

închipuit mizeria în care a trăit. Unul dintre ei a murit din cauză că nu l-a lăsat să fie ajutat de medic, deși erau acolo 6 medici care spuneau că o singură injecție cu penicilină l-ar fi salvat... [deținuții] sunt tratați mai rău ca animalele. Necesitățile lor le făceau acolo unde erau 4 hârdane/ciubere la cca 120 de persoane. Din cauza mizeriei au murit mulți deșinuți.”³⁴⁶

A fost eliberat în 1964 și s-a stabilit pentru puțin timp la sora sa din orașul Victoria. Între timp își reface viața familială, adică reia legăturile cu soția sa care divorțase formal, probabil pentru binele copiilor. A fost numit preot în Cornățel (jud. Sibiu), apoi în Sebeșul de Jos. Contactele sale se rezumă de acum înainte doar la activitatea preoțească: „am cărat destul stuf în Deltă, flămând și desculț, așa că de aci înainte am să mă feresc de orice discuții cu persoane necunoscute și chiar și cunoscute”³⁴⁷; „duce o viață modestă, ocupându-se numai de-ale preoției. Este iubit de parohieni și apreciat de superiori”³⁴⁸; „a propus Consiliului ca să-i dea voie să facă în fiecare casă feștanie gratuit ca prin această ocazie să poată sta de vorbă cu toți credincioșii”³⁴⁹; „Părintele Dascăl Cornel care este acum în Cornățel face minuni. Toată partea aceea nu numai Cornățelul a înduhovnicit-o... și în închisoare a avut o purtare excepțională, a fost un preot model, a vorbit cu profesori universitari și cu alte personalități și toți se mirau de deșteptăciunea lui. Ținea la închisoare și predici și le ținea la nivel foarte înalt”³⁵⁰. Nu știm dacă în intervalul 1964-1972 s-a mai întâlnit cu Nichifor Crainic.

³⁴⁶ ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 39.

³⁴⁷ ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 31.

³⁴⁸ ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 29.

³⁴⁹ ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 32. [21.12.1968, Cornățel]

³⁵⁰ ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 41.

5. Nichifor Crainic, de la preotul Cornel Dascăl își continuă pribegia prin Ardeal mutându-se în satul Iceland (20 km de Târgu Mureș), la preotul Matei Morușca³⁵¹: „*De aici m-am mutat la preotul Matei Morușca, în comuna Iceland, T.[ârgu] Mureș. E un preot bătrân, de stil mai vechi. Dedicat Bisericii, e cu totul pasiv în ce privește politica. Principiul lui e cel formulat de apostolul Pavel: „Supuneți-vă stăpânirilor, căci toate stăpânirile sunt de la Dumnezeu”. În toamnă a votat firește cu guvernul. Îl determinasem să se înscrie în Frontul Plugarilor și s-ar fi înscris*

³⁵¹ **Preotul Matei MORUȘCA** (n. 1 martie 1890; ?) era fratele mai mic al episcopului Policarp (Pompei) Morușca (1883 - † 26 oct. 1958), primul episcop al românilor din America (1935-1939). Policarp Morușca fusese locțiitor de episcop al Cetății Albe-Ismail (1941-1944), director al Internatului Teologic din București (1944-1945), locțiitor de episcop al Maramureșului cu reședința în Sighet (1945-1946), în 1948 a fost pensionat cu forța de comuniști (semna „episcop pus în retragere”) printr-o lege pe care o implementaseră și prin care puteau pensiona anumiți episcopi incomozi (cum a fost și cazul lui Nicolae Popovici al Oradei și al lui Irineu Mihălcescu al Moldovei), închinoviat la catedrala „Reîntregirii” din Alba Iulia între anii 1955-1958 stareț al M-rii „Sf. Ioan Botezătorul” din Alba Iulia. Preotul Matei Morușca era tatăl preotesei Constanța Sămărghițan, căsătorită cu preotul Ion Sămărghițan din Cerghid, cel care-l va adăposti ulterior pe Nichifor Crainic. Matei Morușca nu a fost bănuț că l-ar fi ascuns pe Nichifor Crainic, prin urmare nu a suferit de pe urma acestei fapte. Mai târziu i s-a deschis dosar de urmărire informativă de către Securitate în urma unor reclamații. Motivele: „acesta a desfășurat o intensă activitate mistico-religioasă pe linia cultului ortodox și de atragere a tineretului școlar”; „în lipsă de ocupație trimitea la diferiți credincioși din satul Iceland, cu ocazia zilei de naștere, câte un bilețel în care scria ca aceștia să-și petreacă creștinește ziua nașterii”; „susține ore de catehizare”. Măsurile luate de Securitate: „să i se atragă atenția să se rezume la activitatea bisericească” (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 73088). Matei Morușca este bunicul actualului ambasador al României în Japonia, dr. ec. Radu Șerban care a publicat câteva cărți despre unchiul său: „*Prea Sfințitul Policarp, Însemnări despre Unchiul Pompei* (Ed. Dareco, 2007); *Zidire sufleteasca: Despre episcopul Policarp Morușca* (Ed. Ecou Transilvan, 2013) etc.

dacă nu s-ar fi întâmplat următorul lucru: pe iarnă au venit în sat un domn și o doamnă să organizeze viața de partid. Întrunirea s-a ținut la școală. Preotul a participat și a ținut o frumoasă cuvântare. Cei doi organizatori sosiți în sat însă, în loc să lămurească pe țărani ce este și ce vrea Frontul Plugarilor, au declarat că nu au venit să spună nici ce s-a făcut nici ce se face, ci au venit să organizeze partidul. Atitudinea aceasta, poate cam inabilă, i-a determinat pe unii să stea în rezervă. Așa a rămas și preotul, un om foarte corect și foarte bisericos. Chiar pe gerurile cele mai cumplite slujea liturghia de 3 și de 4 ori pe săptămână, eu ținând la strană rolul cântărețului. Pe preotul Morușca l-am determinat în special să se ocupe mai de aproape de lumea bolnavă. În sat erau molime. El nu mergea la bolnavii care îl chemau. Cum e mai bătrân ca mine, n-am îndrăznit să-i dau îndrumări verbale. Am luat termometrul și medicamentele pe care le aveam la mine și am pornit pe la bolnavi. Între alții, cum aveam sulfamide am vindecat o femeie, mamă a patru copii, de aprindere de plămâni. E fata cantorului Gheorghe Săracu. Medicamente și sfaturi medicale am împărțit la foarte multă lume. Le-am împărțit într-o vreme când medicamentele costau enorm, iar eu eram, cum sunt, lipsit cu totul de mijloace bănești. Preotul, văzându-mă cum plec în fiecare dimineață pe la bolnavi, s-a antrenat și el, de la o vreme a început să îndeplinească acest rol de primă asistență medicală. Oamenii mor cu zile din boli ce s-ar putea vindeca ușor cu puțină îngrijire pricepută. În noile reforme ar trebui ca preoții și învățătorii să fie instruiți practic în arta medicală, să cunoască pe cât posibil bolile, leacurile obișnuite și să îndrume pe suferinzi spre spitale.”³⁵²

6. Nichifor Crainic, în cele din urmă, s-a adăpostit la preotul Ioan Sămărghițan³⁵³ din satul Cerghid (20 km de

³⁵² ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 533-534.

³⁵³ **Ioan SĂMĂRGHIȚAN**, preot ortodox în Cerghidul Mare (20 km de Tg. Mureș), n. 18 oct. 1910 la Petea de Câmpie (com. Oroii, Luduș-

Cluj), părinții, țărani mijlocași: Maxim și Aurelia; frații: șapte; școala primară în satul natal; liceul cu bacalaureat la Tg. Mureș; 1931-1935 a făcut Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, unde îl are ca profesor pe Nichifor Crainic (din 1932 predă și în București); căsătorit cu Constanța Morușca (fiica preotului Matei Morușca, fratele episcopului Policarp Morușca, primul episcop al românilor ortodocși din America); Ioan Sămărghițan avea cinci copii (Pompei, Octavian, Ioan, Mihai, Aurelia). Activitate profesională: profesor suplinitor la Gimnaziul „Petru Maior” din Reghin și paroh la parohia Gurghiu până în 1940; 1940-1960 preot în satul Cerghid; condamnat la trei ani închisoare (Penitenciarele Târgu Mureș (din 7 august 1947), Cluj (din 1 oct. 1947, apoi reîntors la Tg. Mureș), Văcărești (din 17 mai 1948), Aiud), „deferit în justiție pentru faptul: găzduire de infractori [Nichifor Crainic]”, începând cu data de 30 aprilie 1947 și până la data de 24 mai 1947, a ascuns în casa sa și a favorizat pe Nichifor Crainic, condamnat în lipsă de către Tribunalul Poporului București la muncă silnică pe viață” [Mandat de arestare nr. 4040, Cabinetul 2 Instrucție de pe lângă Tribunalul Mureș]; închisoare: de la 7 august 1947 până la 5 august 1950; în închisoare „plângea numai când li se dădea mâncarea de arpacaș. Spunea: «Oare preoteasa mea și copiii mei au ce mânca?». Eu fusesem dată afară din învățământ în 1948 din cauză că în găzduisem pe Crainic (căruia îi ziceau toți ai casei «unchiule»), și aveam de crescut 5 copii.”; „în timpul cât a fost arestat, fratele său, preotul Aurel Sămărghițan, a deservit ca preot parohia Cerghid; preoteasa sa, învățătoarea Constanța, a fost dezavantajată de autorități, pe motiv că-i soție de preot, cu toate că desfășoară și programe extrașcolare cu elevii: „Soțul meu, după ce a fost eliberat, a stat 5 ani cu domiciliu forțat, fără ca să primească niciun salariu [...] era mutat tot timpul dintr-o parohie în alta, pe motiv că atrage prea multă lume în jurul său – era foarte iubit de credincioși. A fost o vreme preot-paroh la Tîrnăveni, eu eram la Cuștelnic, mi s-a permis atuncea să lucrez la o grădiniță. Cinci ani de zile am făcut naveta 20 de kilometri, fie vară, fie iarnă, pe frig și zăpadă troiene, mă mir că nu m-au mâncat lupii în așa ținut înghețat. Am acceptat muncile cele mai umiltoare ca să-mi pot crește copiii. Și totul pentru că eram soția preotului care-l adăpostise pe Crainic”; din 12 mai 1960 îl găsim preot în comuna Cuștelnic (Tîrnăveni-Mureș), supravegheat și turnat la Securitate de către agenții special dirijați pentru a vedea dacă acesta mai ține legătura cu Nichifor Crainic, ce comentarii mai face, ce relații mai are, dacă posedă publicații interzise; părintele Ioan Sămărghițan este respectat și chemat la

Târgu Mureș), „un om pur, care crede că toți semenii pot fi curați la suflet cum este el. E convins că idealul misionar, pe care și l-a format în facultate, îl poate îndeplini integral ca păstor de oameni. Muncind de dimineață până seara, cu firea lui de o blândețe evanghelică, pasionat de lucrul public și cu totul dezinteresat, el și-a câștigat stima și, ceea ce e mai greu, iubirea tuturor... Părintele Sămărghițan n-avea nimic autoritar în făptura lui mică și blândă, în figura lui nuanțată de o blândețe fină. Ar fi fost un dezarmat în fața oamenilor dacă n-ar fi avut darul vorbirii inspirate în fața altarului, vorbire prin care fluidul evanghelic se comunica ascultătorilor, fierbinte, de adeziune personală.”³⁵⁴

Pe acesta îl va convinge să-l denunțe (sâmbătă, 24 mai 1947) pentru a-i ușura situația preotului și nădăjduind că va fi rejudicat cazul său și va fi liber: „de la Iceland am venit la preotul Sămărghițan în Cerghid, ca la un fost eminent ucenic al meu. Care a fost purtarea mea în Cerghid se cunoaște foarte bine

înmormântări de către maghiarii reformați: „eu sunt chemat de cetățeni maghiari pentru că slujba lor este mai redusă și ei au mare dorință să li se explice unele probleme de credință. Chiar în liturgia noastră ei găsesc ceva mai strâns de puterea dumnezeiască. Mulți dau prescură și plătesc liturghii”. Părintele Ion Sămărghițan învățase limba maghiară de la un preot maghiar, în închisoarea de la Aiud: „mai era acolo [la Aiud] și un preot maghiar romano-catolic, un ierarh de la Alba Iulia cu care părintele s-a înțeles foarte bine; acest preot maghiar l-a învățat pe soțul meu limba maghiară, scriind cuvintele cu un ac pe o bucată de săpun”. Prietenia dintre Nichifor Crainic și părintele Ion Sămărghițan nu s-a sfârșit odată cu arestarea lor. După ieșirea lui Nichifor Crainic din temniță în 1962 (părintele Sămărghițan fusese eliberat la 5 august 1950), cei doi s-au întâlnit fie la București, fie la Cerghid. În 1968, 28-29 iulie, Nichifor Crainic a participat la nunta lui Mihai Sămărghițan, unul din fiii părintelui Sămărghițan, mergând la Sibiu special pentru acest eveniment. Părintele Ion Sămărghițan a venit la înmormântarea lui Nichifor Crainic și chiar a slujit în soborul format din cei 10-12 preoți. (ACNSAS, fond Informativ, dosar 66062, vol. 1-2; fond Penal, dosar 14574).

³⁵⁴ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 137-138.

de către organele locale și de către Legiunea de Jandarmi Mureș. Așa m-am purtat absolut pretutindeni unde am trăit în această vreme. M-am ferit cu desăvârșire de oamenii opoziției și n-am vorbit decât în favoarea regimului. Cauzele care m-au determinat? Sunt de la sine înțelese.

Una era însăși situația mea delicată. Admițând că aș fi făcut stângăcia să critic sau să atâț spiritele, lucrul acesta imediat ar fi bătut la ochi.

Al doilea, cum am spus, în cercuri, se știe de mine, primeam vești de bunăvoință și îngăduială și speram și mai multă bunăvoință.

Al treilea, anunțasem chiar în decembrie 1944 că ader la frontul Plugarilor. M-am purtat potrivit acestei obligații morale și acestui angajament.

Al patrulea, situația țării e de așa natură încât orice acțiune nesăbuită i-ar dăuna.

Al cincilea, precum v-am spus, în opera regimului, desfășurată în împrejurările grele, sunt lucruri care m-au entuziasmat, cum e împrumutarea și ajutorarea înfometaților, în afară de atâtea altele.

În consecință, spuneam oricărui om cu care vorbeam, intelectual sau țăran, că un guvern mai bun nu se poate, opoziția de acum fiind arhicunoscută ca sterilă de acțiuni constructive (democrația pe care eu am combătut-o totdeauna), că a ne răzvrăti pe chestiunea foametei este a acuza guvernul că n-a dat ploaie la timp, când el a făcut tot ce i-a stat în putință să aline suferințele țării; că o revoltă internă ar însemna pentru noi o catastrofă și dădeam exemplul Greciei și al Spaniei.

Aceasta a fost atitudinea mea în ce privește latura politică.

Afară de aceasta, mi-am redeprins toate îndeletnicirile vieții de țară, să îngrijesc pomii și via, să secer, să treier. Trăind și în lumea medicală [soția sa Aglaia fusese medic], mi-am pus cunoștințele practice în slujba oamenilor mei. Am îndemnat pe sătenii cu stare să primească orfani sau refugiați moldoveni, iar

după ce i-au primit m-am interesat de aproape cum îi îngrijesc. Am făcut tot ce mi-a stat în putință ca uitând mâhnirile mele să fiu de folos aproapelui meu. Căci cel mai mare chin moral al omului este acela de a se simți de prisos.”³⁵⁵

Tot în ziua de 24 mai 1947, Gala Galaction (pseudonimul literar al lui Grigore Pișculescu) a fost admis ca membru definitiv al Academiei Române în locul lui Nichifor Crainic. Gala Galaction nota în jurnalul său: „*ceea ce mă împovărează este că sunt ales în locul lui Nichifor Crainic... Sărmanul Nichifor Crainic, unde o mai fi el acum și ce va gândi când va afla că am fost ales la Academie, în locul lui!... Înaintea Stăpânului meu din ceruri și din Sfânta Euharistie, mă doare inima că Nichifor Crainic – marele talent Nichifor Crainic – a fost ostracizat și osândit de lumea cea nouă și sunt trist că nu voi putea sau nu voi fi îngăduit să fac elogiul lui*”³⁵⁶.

Ce gândea Nichifor Crainic despre Gala Galaction care făcuse parte totodată și din comisia care-l epurase pe Crainic din postul de profesor de mistică de la Facultatea de Teologie din București aflăm din însemnările sale: „*ceea ce e vrednic de remarcat e că din comisia de epurare voitecească*”³⁵⁷ *a făcut parte și Gala Galaction, preot ortodox și profesor universitar. Ioan Petrovici l-a numit la Universitatea de la Chișinău, eu și D. Caracostea l-am adus la București, eu m-am luptat ca un nebun împotriva comisiei premiilor naționale până l-am încununat cu laurii recunoștinței românești. Drept vorbind, n-a fost pentru mine o surpriză. Îi cunoșteam perfect capacitatea cameleonică de a lua culoarea rând pe rând a tuturor puterilor*

³⁵⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 534-535. [Nichifor Crainic, *Declarație 1947*].

³⁵⁶ Gala GALACTION, *Jurnal 1947-1952. Pagini inedite cenzurate*, Ed. Vestala, ed. îngrijită de Teodor Vârgolici, București, 2006, p. 10.

³⁵⁷ Ștefan Voitec, un nimeni din secta comunistă, ajunsese comisarul poporului la Cultura Națională.

românismului. Sub ocupația germană din 1916, Gala Galaction a fost zeul care denunța poliției dușmane pe românii din București și redacta manifestul trădător al mitropolitului Conon. Eliminat din această pricină din comunitatea științei naționale, a îmbrățișat cu același zel cauza evreiască și a trăit o vreme din mila sinagogei. Când germanii au revenit ca aliați în 1941, și-a adus aminte că e filogerman și frecventa asiduu Institutul profesorului Ernst Gamillscheg, ca să răsară imediat ca sprijinitor a imperiului sovietic în România... [cum] să te superi pe un asemenea candid cameleon.”³⁵⁸

În ziarul comunist „Scânteia” din 28 mai 1944 a apărut articolul „Arestarea lui Nichifor Crainic – el era ascuns în casa unui preot din județul Mureș”:

„În ziua de 24 mai, plutonierul major de jandarmi ION RODEANU, șeful postului Ungheni, jud. Mureș, a reușit să aresteze pe odiosul criminal de război NICHIFOR CRAINIC, fost ministru în guvernul trădător antonescian. După 23 august 1944, Nichifor Crainic a fugit cu trupele nemțești și a făcut parte din «guvernul-fantomă» al lui Horia Sima. Tribunalul Poporului, judecându-l în lipsă, l-a condamnat la moarte. Fostul lacheu al hitleriștilor a fost capturat acum în casa unui preot din jud. Mureș, unde stătea ascuns, deghizându-se în așa fel ca să nu poată fi recunoscut. El va fi adus sub o severă escortă în Capitală. Sunt de așteptat senzaționale revelații asupra modului cum s’a strecurat înapoi în țară.”³⁵⁹

Din mărturiile lui Viorel Gherghiță aflăm că a mai existat un plan ce presupunea ca Nichifor Crainic să plece de la Părintele Ioan Sămărghițan și să se ascundă la M-rea

³⁵⁸ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 387-388.

³⁵⁹ „Arestarea lui Nichifor Crainic – el era ascuns în casa unui preot din județul Mureș”, ziarul *Scânteia*, seria III, anul XIV, nr. 831, miercuri 28 mai 1947, p. 1.

Hodoș-Bodrog de lângă Arad, cu ajutorul Părintelui Mucenic Ilarion Felea³⁶⁰. Aflăm, totodată, de la Viorel Gerghiță, că Nichifor Crainic era ostil Mișcării Legionare: „*O după-masă de vară, sau, poate, de început de toamnă, nu mai știu bine. Singur, pe o bancă, în parcul Academiei, la umbra unui platan bătrân, citeam, fără să bag de seamă apropierea Părintelui Felea. «Citești?» Surprins, mă precipit. «Stai jos te rog.» și se așează lângă mine. Din vorbă în vorbă, Părintele, apreciind că poate avea încredere deplină în mine, ajunge la subiect: «De bună seamă, știi că Nichifor Crainic e urmărit de Siguranță (nu știu dacă era înființată sau nu securitatea). A fost adăpostit de un preot și nu mai poate rămâne. Măine va sosi la Arad. Rugămintea mea este ca dumneata să-l conduci la Mănăstirea Bodrog.» «Și unde-l voi putea întâlni?» «O să-ți comunic mâine».* Nu a mai făcut-o. Nichifor Crainic, în chiar acea zi fusese arestat, în casa preotului care-l găzduise. În sinea mea, după convorbirea cu Părintele Felea, îmi făcusem chiar iluzii. Îl voi cunoaște, în sfârșit, și pe Nichifor Crainic. Un schimb de idei cu el nu poate să-mi facă decât plăcere, deși îmi era cunoscută atitudinea lui, ostilă față de

³⁶⁰ **Părintele Mucenic Ilarion FELEA** (n. 21 mart. 1903, com. Valea-Bradului, Hunedoara; † 18 sept. 1961, închisoarea Aiud); licențiat al Academiei Teologice din Sibiu (1922-1926) și al Facultății de Litere din Cluj (1929); doctor în teologie al Facultății de Teologie din București (30 oct. 1939) cu o teză intitulată „Pocăința. Studiu de documentare teologică și psihologică”; preot în satul natal (1927-1930), apoi la Catedrala din Arad (1939-1958); profesor și rector la Facultatea de Teologie din Arad; în 1958 a fost arestat în lotul preoților arădeni și condamnat la 20 de ani muncă silnică „pentru uneltire contra ordinii sociale” și 20 ani temniță grea pentru „activitate intensă contra clasei muncitoare și a mișcării revoluționare”; a murit, ca mucenic, la 18 sept. 1961, la închisoarea Aiud, deoarece i s-a refuzat asistență medicală. Cea mai importantă lucrare teologică a sa rămân cele 4 volume care alcătuiesc ciclul mistic-apologetic „Spre Tabor” (I. Pregătirea; II. Curățirea; III. Luminarea; IV. Desăvârșirea), publicate postum (2007-2010) sub îngrijirea M-rii Petru Vodă.

Mișcarea Legionară. Nu realizam pe deplin primejdia pe care o comportă faptul de a fi călăuza unui urmărit politic. Avea dreptate Părintele Lucaci, duhovnicul călugărilor mănăstirii, legionar și el, să mă acuze de imprudență. Eram tânăr și, cu tot războiul prin care am trecut, nu aveam încă experiența activităților clandestine.”³⁶¹

Viorel Gherghiță îl va întâlni pe Nichifor Crainic la închisoarea Aiud și îi va mărturisi că el ar fi trebuit să-l transporte la Hodoș-Bodrog. Crainic îi va răspunde: „N-a fost să fie”.

Preoteasa Constanța Sămărghițan a lămurit într-un interviu luat după evenimentele din anul 1989, câteva chestiuni din perioada când l-au adăpostit pe Nichifor Crainic:

„Î: - De unde a știut Crainic să vină la dumneavoastră?

R: - Soțul meu a fost studentul lui Crainic și nu l-a uitat niciodată. Și nici n-ar fi putut vreodată să-l uite – cursurile sale îi vrăjeau și toți studenții trăiau sub fascinația inteligenței lui. Toți studenții țineu la el: Crainic știa să se facă admirat și iubit. Iar atunci când a fost pus sub urmărire de către securitate, a căutat într-un calendar creștin – pe atunci erau menționați în calendare preoții din parohii – spre a-și descoperi foștii studenți, spre a afla pe unde au fost repartizați, ca să-l poată adăposti și ascunde...

Î: - Există mai multe versiuni asupra arestării sale, unele fiind tendențioase, dacă nu chiar calomniatoare de-a binelea.

R: - Nichifor Crinic a fost iubit de prieteni și de studenți și era și deosebit de respectat ca profesor, ca teolog. Era un om

³⁶¹ Viorel Gherghiță, *Et ego. Sărata, Pitești, Gherla, Aiud*, la: www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/pitesti/gheorghita/docs/cap7.htm [accesat 8 noiembrie 2014]. Cartea a fost publicată și la Ed. Marineasa, Timișoara, 1994.

adevărat și un creștin adevărat. A fost un adevărat luptător. Nu este deci de mirare că a fost atât de invidiat și că a avut atâția dușmani. Acești calomniatori au îndrăznit să afirme că ar fi fost descoperit în reverendă de preot în lada de făină, ceea ce este absolut neadevărat. Adevărul este că Nichifor Crainic ajunsese să nu mai suporte să se mai ascundă, începuse să își dorească să fie odată prins, să se termine. Cred că se ruga lui Dumnezeu să îl descopere urmăritorilor săi. A fost prins pe câmp, unde se plimba cu copiii, pe care-i iubea foarte tare. Țin minte că, atunci când au fost arestați Crainic și soțul meu, era foamete mare și că, înainte cu câteva zile ca să fie prinși, soțul meu a fost vizitat de un țăran din sat, care avea trei copii, și care venise plângând și spunându-i cu disperare soțului meu că îi mor copiii de foame. Soțul meu i-a dat atunci și ultima cutie cu făină. I-am spus atunci cu reproș: «Dar bine, noi ce-o să mai avem de mâncat?» și mi-a răspuns că ne va da Dumnezeu de mâncare. Și-așa a fost. Fără de Tatăl Ceresc n-am fi putut rezista.

Î: - Ce s-a mai întâmplat după arestare?

R: - Au fost duși amândoi – Crainic și soțul meu – la Ministerul de Interne din București, unde au fost despărțiți unul de celălalt (împreună n-au stat decât câteva săptămâni) și ținuti un an de zile sub anchetă. [...]

Î: - Când l-ați întâlnit pe Nichifor Crainic ultima oară?

R: - Ultima oară l-am întâlnit la nunta fiului meu Mihai. Mihai absolvea pe atunci Institutul Teologic, iar Crainic a venit la Mitropolie la nuntă împreună cu fiica sa.

Î: - Ce v-a spus despre el, despre toți acești ani pierduți?

R: - Despre închisoare nu a vrut să mărturisească nimic. Ne întreba pe toți dacă am suferit din cauza lui. Se simțea jenat și oarecum îndatorat față de cei care-l urmaseră în suferință. Aproape că mi se făcuse milă de stânjeneala lui. Pe toți cei care erau la nuntă îi întrebuse același lucru, cred că era

*obsesia și chinul lui veșnic: dacă n-au suferit din cauza lui. (Ca și cum el ar fi fost cel vinovat, ca și cum ar fi vrut să răscumpere toate păcatele lumii). Se simțea răspunzător față de toți cei din jurul lui. Noi l-am iubit toți. Anii aceia nimeni însă nu ni-i mai întoarce.*³⁶²

Prietenia dintre Nichifor Crainic și părintele Ion Sămărghițan nu s-a sfârșit odată cu arestarea lor. După ieșirea lui Nichifor Crainic din temniță, în 1962 (părintele Sămărghițan fusese eliberat la 5 august 1950), cei doi s-au întâlnit fie la București, fie la Cerghid.

În 1968, Nichifor Crainic a participat la nunta lui Mihai Sămărghițan, unul dintre fiii părintelui Sămărghițan, mergând la Sibiu special pentru acest eveniment, după cum aflăm dintr-o notă informativă [3 aug. 1968] a unui profesor de la Sibiu, ca se semna cu numele conspirativ „CRIVĂȚ IOAN”:

„vizita profesorului Nichifor Crainic a avut loc în jurul zilei de sâmbătă 28, duminică 29 iulie anul curent [1968]. Cu acest prilej în seara uneia dintre aceste zile, Nichifor Crainic a luat parte în catedrala mitropolitană, la cununia proaspătului licențiat în teologie SĂMĂRGHIȚAN MIHAI.

Cununia a fost oficiată de vicarul TRAIAN BELAȘCU asistat de doi preoți ai catedralei mitropolitane.

Cunoștința cu NICHIFOR CRAINIC cu familia mirelui este veche și furtunoasă, tatăl mirelui, preotul SĂMĂRGHIȚAN servește într-o parohie de pe Mureș, l-a camuflat la el o vreme pe NICHIFOR CRAINIC, după anul 1944, în perioada în care acesta era urmărit de autorități pentru poziția și faptele sale reacționare îndeosebi cunoscute. Descoperit, preotul SĂMĂRGHIȚAN a fost arestat și condamnat. La Luduș pe Mureș, preotul

³⁶² Nichifor Crainic: «Cu mine să fie plătit totul», interviu cu d-na preoteasă Constanța Sămărghițan, în: Revista Gândirea, serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 10-11.

SĂMĂRGHIȚAN este cunoscut cam slab de gură în sens reacționar.

Protopopul Sibiului, preotul NICHIFOR TEODOR ține în căsătorie pe o soră a soției preotului SĂMĂRGHIȚAN, nu știu în ce relații se află și dacă au fost sau nu la cununia tânărului SĂMĂRGHIȚAN”³⁶³.

Părintele Ioan Sămărghițan a venit la înmormântarea lui Nichifor Crainic și chiar a slujit în soborul format din cei 10-12 preoți, după cum aflăm de la Alexandru Cojan, ginerele lui Crainic:

*„l-am cunoscut pe preotul Ion Sămărghițan. Venea adeseori la Nichifor Crainic după eliberarea acestuia. Era un om de o deosebită noblete sufletească, un adevărat apostol care, cu toate suferințele prin care trecuse în cei cinci ani de închisoare, avea seninătatea împlinirii unei mari misiuni creștine: adăpostirea unui om hăituit de semenii lui. Am fost de mai multe ori cu Nichifor Crainic la parohia lui din acel sat de pe Târnavă Mică. Am petrecut momente înălțătoare în mijlocul unei familii deosebite. Copiii, acum oameni maturi, îi spuneau lui Crainic, ca pe vremea pribegiei sale, «unchiule». La moartea lui Nichifor Crainic, în 1972 a venit și preotul Ion Sămărghițan. A făcut parte din soborul de preoți ce a oficiat slujba religioasă. Și după aceea a rămas mai departe un prețuit și apropiat prieten al nostru.”*³⁶⁴

Sfârșitul pribegiei. Predarea. Rejudecarea procesului.

Din Cerghid Nichifor Crainic a fost trimis împreună cu gazda sa (pr. Ioan Sămărghițan) la București, în arest, la

³⁶³ ACNSAS, M.I. S.B. 12197, vol. 6, f. 74, *Notă informativă*, data 3 aug. 1968, informator „CRIVĂȚ IOAN”, primit cpt. Constantin Iosif.

³⁶⁴ Alexandru COJAN, *Calvarul unor manuscrise*, în: Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 9.

sediul Ministerului de Interne.

Nichifor Crainic a reușit să ceară și să i se aprobe rejudecarea procesului din 1945. L-a apărat avocatul Petre Pandrea: „am profitat între timp, vorbind cu [Mihail] Sadoveanu, [C.I.] Parhon și Gala Galaction ca să-l salvăm pe Nichifor Crainic, al cărui proces îl susțin”; „mai am apoi, în curs, procesul lui Nichifor Crainic, unde sper să obțin un rezultat senzațional. Am vorbit și cu Gala Galaction, Sadoveanu, Parhon etc. și toți mi-au promis tot sprijinul posibil”³⁶⁵. În acest timp Crainic fusese depus la Văcărești. Cei care au depus mărturie favorabilă pentru Crainic au fost N. Crevedia, susținând că ziarul *Calendarul* „avea ca directive economice, sociale, susținerea păturei muncitorești și sărace... contra trusturilor capitaliste”; sculptorul Oscar Han l-a apărat vorbind despre ajutorul oferit de Crainic atât pictorului evreu Iosif Iser (Iosif Isidor Rubinsohn); „a cumpărat din picturile lui și l-a promovat în ce privește renumele lui” și în plus i-a dedicat un număr special în revista *Gândirea*, cât și sprijinul pentru pictorul san Hans Eder; filosoful Vasile Băncilă a precizat că „Grupul de la revista *Gândirea* era un grup literar și nu unul politic... acuzatul este fiu de țăran și datorită acestui fapt întreaga sa operă literară poartă amprenta preocupărilor sale pentru această clasă socială”; evreul Solomon Segal l-a prezentat pe Crainic ca ocrotitor al său prin ajutorul material permanent și adăpostirea sa în casa familiei Crainic”; Radu Rosetti: „Nu-l cred pe acuzat capabil de a primi directive străine”; Alexandru Lapedatu și-a adus aminte că Nichifor Crainic –a salvat pe evreul Tudor Vianu când legionarii au vrut să-l scoată din Academie în timpul Statutului Național Legionar;

³⁶⁵ Stelian NEAGOE, *Petre Pandrea în pușcăriile comuniste*, Ed. Machiavelli, București, 2001, p. 27-29.

de asemenea, Tudor Vianu a arătat atitudinea justă pe care a avut-o față de evrei; Oscar Walter Cizek, adjunctul lui Crainic de la „Gîndirea” și de la Ministerul Propagandei, a subliniat lipsa de comunicare dintre Nichifor Crainic și von Killinger, reprezentantul lui Hitler în România, cât timp a fost ministru al Propagandei și că, von Killinger i-a cerut lui Antonescu să-l înlăture din minister³⁶⁶.

Nichifor Crainic și-a dovedit astfel nevinovăția: „procesul în sine a scos la lumină lipsa de temeinicie a acuzațiilor, judecătorii reținând un dosar superficial și lipsit de argumente, punându-i în dificultate pe acuzatori”³⁶⁷. S-a dovedit practic că Alexandra Sidorovici nu avusese dreptate și procesul din 1945 fusese o mascaradă. Dar s-a întâmplat un lucru: comuniștii l-au dat jos pe Lucrețiu Pătrășcanu din funcția de Ministru al Justiției, singurul intelectual comunist român (acuzat de naționalism și șovinism; declarase într-un miting: „Înainte de a fi comunist, sunt român”). Petre Pandrea, cumnatul lui Pătrășcanu și avocatul lui Nichifor Crainic, a fost și el arestat (14-15 apr. 1948) și condamnat. Prin urmare, Nichifor Crainic, cu toate că-și dovedise nevinovăția, va fi depus la închisoarea Aiud fără sentință judecătorească: „aceștia au amânat de peste zece ori verdictul, reușind să respingă opoziția foarte argumentată a condamnatului abia la 15 ianuarie 1949”³⁶⁸. Din închisoare a trimis în repetate rânduri cereri de revizuire (către Procuratura Generală, către Prezidiul Marii Adunări Naționale), însă totul a fost în zadar.

³⁶⁶ Ioan OPRIȘ, *Procesul ziariștilor naționaliști 22 mai – 4 iunie 1945*, Ed. Albatros, București, 1999, p. 158.

³⁶⁷ Ioan OPRIȘ, *Procesul ziariștilor naționaliști 22 mai – 4 iunie 1945...*, p. 161.

³⁶⁸ Ioan OPRIȘ, *Procesul ziariștilor naționaliști 22 mai – 4 iunie 1945...*, p. 161.

Martirajul lui Nichifor Crainic. La închisoarea Aiud.

Poeziile create în temnițele Aiudului și cursurile de mistică ortodoxă *predat* acolo de către Nichifor Crainic, au constituit hrană duhovnicească pentru ceilalți deținuți. Părintele Dumitru Stăniloae îl considera pe Nichifor Crainic un *poet martir* care a fost închis pe nedrept și care a fructificat această experiență a suferinței, dăruindu-se celorlalți prin geniul său poetic: „*aceste poezii sunt opera unui poet martir, create în lunga perioadă a martirajului său, suportat fără nicio vină de-a fi aparținut vreunui partid politic, ci pentru simplul fapt că s-a manifestat ca ziarist și ca poet român creștin. El n-a pierdut în zadar timpul în închisoare, și suferința prelungită, i-a fost prilej de aprofundare în meditație la tainele adevărate ale existenței.*”³⁶⁹

Nu putem cunoaște în câte suflete, Nichifor Crainic, a adus *bucurie duhovnicească* prin poeziile și cursurile sale de *mistică ortodoxă*, dar există mărturii ale foștilor deținuți care confirmă că acestea *au suplini*t antibioticele, vitaminele și au adus mângâiere celor în suferință:

„Duminica dimineața, nu terciul era așteptat, ci predica lui Nichifor Crainic, spusă în șoaptă să nu audă gardianul. Radu Gyr și Nichifor Crainic sunt marii autori ai poeziei în lanțuri... **Poeziile lor au suplini**t antibioticele, **vitaminele, poeziile lor ne-au ținut de foame** [s.n.]” (Nicolae Enescu, *Memoria lacrimei*).

„Duminica, în special, după o scurtă slujbă oficiată de

³⁶⁹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Poezia creștină a lui Nichifor Crainic*, în: CRAINIC, Nichifor, *Șoim peste prăpastie – versuri inedite create în temnițele Aiudului*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1990, p. 15-16.

înaltul prelat, conferențiar Crainic. Într-o astfel de conferință, el a ținut restrânsului său auditoriu o lecție de mistică ortodoxă. A vorbit atât de frumos și de convingător încât l-a impresionat profund până și pe profesorul Ion Petrovici, care se considera mai degrabă «liber-cugetător»...” (Demostene Adrănescu, *Reeducarea de la Aiud*)

„Ca să treacă timpul frumos, l-am rugat să ne țină câteva lectii de mistică. A făcut niște expuneri superbe. L-a prezentat pe Dostoievski, Meister Eckart, și pe alții din Orient, începând cu Sfântul Simeon Noul Teolog etc.” (Pr. Nicolae Grebenea, *Amintiri din întuneric*)

„Repetarea poeziilor lui Radu Gyr și Nichifor Crainic nu constituie numai un exercițiu al creierului, ci și fiindcă ar fi păcat să se piardă aceste poezii scrise numai în memoria noastră și apoi ele constituie un extraordinar tonic moral, căci fiecare dintre ele conține un profund impuls naționalist și un puternic sprijin de credință și moralitate. Aceste poezii au ținut moralul ridicat multor deținuți ce căutau sprijin peste tot pentru propria rezistență”³⁷⁰.

„**Cântecul Potirului**” este una dintre acele poezii alcătuite de Nichifor Crainic în cei cinsprezece ani de temniță. Această poezie a fost transmisă celor din celulele învecinate prin alfabetul Morse, mai exact „prin țeavă”, apoi s-au împărtășit de ea toți deținuții Aiudului. Părintele Dumitru Stăniloae considera că această poezie ar *merita să fie învățată de fiecare român*: „o socotesc ca poezia cu cele mai profunde și mai bogate sensuri. Totul se explică prin Dumnezeu și totul capătă o valoare eternă în Dumnezeu. Este

³⁷⁰ Ion PANTAZI, *Am trecut prin iad*, Ed. a II-a 1992, Ed. Constant, Sibiu, p. 257.

poezia care ar merita, socotesc, cel mai mult să fie învățată de fiecare român. În scopul acesta s-ar cere și o stăruitoare și serioasă explicare a conținutului ei care cuprinde totul într-o armonie plină de cele mai satisfăcătoare sensuri”³⁷¹:

*„Când holda tăiată de seceri fu gata,
Bunicul și tata
Lăsară o chită de spice în picioare
Legând-o cucernic cu fir de cicoare;
Iar spicele-n soare scli beau mătăsos
Să-nchipuie barba lui Domnu Hristos.*

*Când pâinea-n cuptor semăna cu arama,
Bunica și mama
Scoțând-o sfielnic cu semnele crucii,
Purtau parcă moaște cinstite și lucii
Că pâinea, dând abur cu dulce miros,
Părea că e barba lui Domnu Hristos.*

*Și iată potirul la gură te-aduce,
Iisuse Hristoase, Tu jertfă pe cruce,
Hrănește-mă mană de sfânt Dumnezeu.
Ca bobul în spice și mustu-n ciorchine
Ești totul în toate și toate prin tine,
Tu pâinea de-a pururi a neamului meu.*

*Din coarda de viță ce-nfășură crama
Bunica și mama
Mi-au rupt un ciorchine, spunându-mi povestea;
Copile, grăiră, broboanele-acestea
Sunt lacrimi de mamă vărsate prinos*

³⁷¹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Poezia creștină a lui Nichifor Crainic...*, p. 10.

La casnele Domnului nostru Hristos.

*Apoi, când culesul de struguri fu gata,
Bunicul și tata
În joc de călcâie zdrobind nestemate
Ce lasă ca rana șiroaie-nspumate,
Copile, grăiră, e must sângeros
Din inima Domnului nostru Hristos.*

*Și iată potirul la gură Te-aduce,
Iisuse Hristoase, Tu jertfă pe cruce;
Adapă-mă, sevă de sfânt Dumnezeu.
Ca bobul în spice și mustu-n ciorchine
Ești totul în toate și toate prin tine,
Tu, vinul de-a pururi al neamului meu.*

*Podgorii bogate și lanuri mănoase,
Pământul acesta, Iisuse Hristoase,
E raiul în care ne-a vrut Dumnezeu.
Privește-te-n vie și vezi-te-n grâne
Și sângere-n struguri și frânge-te-n pâine,
Tu, viață de-a pururi a neamului meu."*

✱ **Nicolae ENESCU despre Nichifor CRAINIC:**

„Pe Nichifor Crainic l-am cunoscut în familia arhitectului I. D. Enescu, unchiul meu, care a executat 13 ani de închisoare, tot la Aiud! Nichifor Crainic a fost profesor la Facultatea de Teologie, poet, filozof, ziarist; a editat revista *Gândirea*, revistă de mare anvergură, din care a emanat «gândirismul», curent implantat în literatură, artă, filozofie...

Ne-am reîntâlnit la Aiud în 1952. A prins și dânsul cea mai cumplită perioadă, 1948-1954, adică pe directorul Dorobanțu, pe subdirectorul Mareș și pe gardienii Mayer,

Boldur, Căldăraru și Biro. Am dat slavă lui Dumnezeu că ne-am întâlnit în celular. Eram amândoi bolnavi, tare bolnavi și slabi. Suferea de litiază renală. Când elimina o piatră, îl ștergea moartea! Ne dădeau, deseori, ciorbă de varză acră, al cărei consum îi provoca des crize cumplite. Slăbise într-un hal de nu-l mai țineau picioarele. Era sub 50 de kilograme. Și cât era de voinic ca profesor! Cât de mult îl prețuiam și îl iubeam! Eram student la Facultatea de Litere și Filozofie, iar Teologia era în aceeași clădire. Nu cred că am pierdut două ore din cursurile dânsului. Sala era plină până la refuz.

Și acum un muribund! Încercam totul, totul, ca să-l ajut. În fiecare dimineață îl serveam cu jumătate din porția mea de terci. Într-una din nopți, l-au apucat dureri cumplite. Căldăraru, o altă canalie de gardian, i-au auzit vaietele, a intrat în celulă, amenințându-l: «Banditule, dacă mai zbieri, te duc la neagra!». Rugăciunile noastre i-au mai potolit durerile.

Duminica dimineața, nu terciul era așteptat, ci predica lui Nichifor Crainic, spusă în șoaptă să nu audă gardianul. Radu Gyr și Nichifor Crainic sunt marii autori ai poeziei în lanțuri... Se spune, pe drept cuvânt, că murim de două ori, odată ca ființă, a doua oară în amintirea oamenilor. Aceasta mi se pare moartea cea mai crudă, să știi că după moarte nimeni nu te va mai pomeni. Profesorul Nichifor Crainic nu va cunoaște această moarte. El va rămâne în mintea și sufletul celor care l-au cunoscut și a urmașilor urmașilor lor.

La revedere, domnule Profesor!”³⁷²

✱ **Grigore CARAZA despre Nichifor CRAINIC:**

„În vara anului 1956, am stat cu Nichifor Crainic în același salon din Secția a II-a a închisorii, unde mai era și

³⁷² Nicolae ENESCU, *Memoria lacrimii*, Ed. Pământul, Pitești, 2007, p. 32-35.

Kurt Mott, profesorul macedonean Gheorghe Zima (mort în Aiud după câțiva ani) și unul din frații Cioculescu. Poziția noastră era în apropierea ușii, pe partea dreaptă la intrare, la primul nivel, iar Crainic stătea la nivelul II al priciului, pe diagonală, în partea stângă. Era acest om atât de mare, încât tot timpul mă întrebam cum de încape într-un loc atât de strâmt, neaerisit, cu o tinetă de murdărie într-un colț și, mai ales, cărui fapt mi se datorează onoarea de a sta în aceeași încăpere cu el, cu marele Nichifor Crainic.

La ora 8.00, în capătul opus se auziră uși deschizându-se și un glas de gardian care striga:

«- *Lasă vorba! Ia pe câte unul și ieși în curte, la plimbare!*»

Afurisitul de gardian era unul dintre cei trei frați Maier, de loc din comuna Păjida, pe malul stâng al Mureșului, toți temniceri dintre cei mai cruzi, mai blestemați și mai diabolici oameni. Vasile era socotit cel mai feroce, urmat de Gheorghe și celălalt frate, al cărui nume de botez nu mi-l mai amintesc. Mai aveau două surori, despre care se spunea că sunt și ele temnicere, la Mislea, pe Valea Prahovei, o închisoare pentru femei condamnate politic. Deci, o familie de călăi și nu știu dacă frații Samson, cei care au făcut execuțiile în Piața Concordiei, în Revoluția franceză de la 1789, i-au depășit în cruzime pe acești frați Maier.

La un moment dat, cineva dintre noi i se adresă lui Nichifor Crainic:

«- *Domnule profesor, vorbiți-ne ceva!*»

Trebuie să spun că acest mare om era un orator desăvârșit în orice domeniu. Putea vorbi ceasuri la rând, fără oprire, fără nici o pauză de «ă» sau de «î», oricând, la orice oră, trezit din somn sau înainte de a adormi, flămând, bolnav sau în oricare altă condiție de întemnițat. În acea perioadă

neagră din viața mea, am audiat multe personalități din crema intelectualității române, dar nimeni nu l-a egalat pe acest munte de om, Nichifor Crainic.

Și a început maestrul să vorbească. În poziția în care ne aflam în momentul când acesta a deschis gura, așa am rămas, nimeni nu s-a mai mișcat. Cuvintele lui ieșeau ca dintr-o sursă de basm, dintr-un izvor de lumină, coborau parcă pe căi lactee, astrale, pe raze de luceferi. Toți din încăpere îl ascultam fascinați. Mă întreb și astăzi, cum a pus Dumnezeu atâta har în acest om și de ce o așa ilustră personalitate a trebuit să fie aruncată într-una dintre hrubele, temnițele murdare ale comunismului?

Trecuseră ore în șir și noi, furați de melodia divină a lui Crainic, nu am realizat nici când a încetat deschiderea ușilor pentru plimbare, nici când bucătarii au adus hârdaiele cu mâncare pe coridor și nici când a început distribuirea acelor lături mizerabile.

Deodată, zăvoarele au sunat surd iar ușa a fost izbită de perete. În prag - un Maier, care s-a îndreptat cu repeziciune înspre maestrul nostru, apostrofându-l:

«- *Crainic! Dă-mi cartea!*

- *Ce carte, domnule șef?*

- *Crainic, dă-mi cartea, spun! Nu stau eu de două ore în dosul ușii și te ascult?!!*

- *N-am nici o carte, domnule șef!»*

Atunci au intervenit câțiva dintre oropsiții celulei, încercând să-i explice gardianului îngrămădit la minte:

«- *Domnule șef, dar este Nichifor Crainic! N-a citit. A vorbit!»*

A stat gardianul uitându-se lung, meditând - dacă i se poate atribui această calitate unei ființe ca el, apoi, întorcându-se pentru a părăsi celula, i-a zis:

«- Băăăi, Crainic, băi! Băga-te-aș în p.... mă-tii, da' deștept mai ești!»...

Nichifor Crainic era o comoară, un imens depozit de cea mai pură materie cenușie. De la dânsul mi-au rămas întipărite în memorie atâtea lucruri care au avut menirea să-mi anihileze o bună parte din suferințele ce m-au însoțit toată viața. Într-una din zile, la masa de lucru, ne-a povestit o întâmplare trăită de el, un exemplu tipic de ceea ce însemna «raiul comunist» nu numai pentru țara noastră, ci pentru întreaga omenire.

Era în Zarcă, supus unui regim de exterminare lentă, dar sigură. Orice mișcare sau gest care ar fi putut fi interpretat altfel decât normal de către gardianul analfabet și imbecil, pe Nichifor Crainic l-ar fi costat viața. Într-una din zile, la programul de seară, Nichifor Crainic și un camarad de celulă, al cărui nume nu mi-l mai amintesc, s-au făcut «vinovați» în fața gardianului de serviciu - pare-mi-se Barabaș. După ora închiderii de la 19.00, cei doi au fost scoși din celulă, duși la WC în pielea goală și, după ce au fost luate geamurile și depozitate pe coridor, ușa a fost încuiată. Era o iarnă cumplită, zăpada scârția sub picioare și parcă și pietrele crăpau de atâta ger. Cei doi condamnați - de această dată de gardianul care avea drept de viață și moarte asupra lor - au fost lăsați acolo.

Ca să nu înghețe, de seara și până dimineața, acești oameni s-au îmbrățișat, au stat când față în față, când unul cu spatele în brațele celuilalt, și-au făcut masaj unul altuia și s-au lovit cu palmele reciproc, atingând toate părțile corpului.

WC-ul era ultima încăpere orientată spre sud, de unde se desfăcea o aripă formând ununghi de 90 de grade, iar vis-à-vis se afla o brutărie, unde nu se cocea pâine, ci doar turtoaie - un amestec de făină necernută cu apă și puțină sare.

Acolo lucrau doi sau trei deținuți de drept comun, șeful lor fiind vestitul Berilă, condamnat pentru o triplă crimă. De un sadism rar întâlnit, acest Berilă a dovedit că, totuși, undeva în străfundul sufletului îi licărea și o scânteie de generozitate. Înțelegând ce se petrece în WC, a băgat în buzunar patru turtoaie fierbinți și cu grijă - pentru că neatenția l-ar fi costat viața - le-a aruncat pe geam acea mană cerească.

Pentru ei, turtoaiele au fost salvarea. Nichifor Crainic a făcut dublă pneumonie, dar a scăpat fiind mai rezistent decât colegul lui, care s-a stins în doar câteva zile”³⁷³.

✱ **Viorel GHERGIȚĂ despre Nichifor CRAINIC:**

„L-am cunoscut pe Nichifor Crainic. Era scos din Zarcă și se îndeletnicea cu spălarea veselei. Era un om contestat, chiar hulit. I se puneau în sarcină tot felul de fărădelegi: că e turnător; că e apostat, lepădându-se de credință pentru un polonic de mâncare, că a ajuns să-i dezguste până și pe torționari. Care e adevărul, nu știu. Ceea ce știu e că am vorbit cu el, nu o dată, că era un om care accepta munca, aceea de spălător de veselă, fără să o considere incompatibilă cu statutul lui anterior, de intelectual de marcă, și că accepta dialogul în mod deschis, cu oricine.

Prilejul apropierii noastre a fost unul aparte: *«Domnule Profesor, eu sunt acela care urma să vă faciliteze strămutarea de la familia pretorului care vă găzduia, la Mănăstirea Hodoș Bodrog»*.

S-a uitat lung la mine și a oftat: «Nu a fost să fie». Am vorbit apoi despre literatură, despre «Cercul literar» de la Sibiu, despre resurecția baladei. I-am recitat «Mistrețul cu

³⁷³ Grigore CARAZA, *Aiud însângerat*, [accesat la 9.11.2014] la: www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/gcaraza/aiud/docs/cap4.htm.

colți de argint». Era impresionat. Părea sensibil - era chiar - și părea gata să se și căiască. Încă odată, nu știu ce e adevărat și ce nu, din cele ce i se pun în sarcină și nici nu mă interesează. În condiții anormale și oamenii, mai devreme sau mai târziu, devin anormali.

Cazul Crainic e însă unul aparte... Metabolismul lui e altul, necesitățile lui sunt altele, suferința lui e alta. Nimeni nu are dreptul să-l judece ca om al instinctelor. Că instinctele i-au fost puternice, nu mă îndoiesc. Instinctele nu sunt însă subsumabile planului etic. Ele nu sunt morale sau imorale, după cum nu este morală sau imorală culoarea ochilor.

Dimpotrivă, ele reprezintă firescul, legea pusă de Dumnezeu în adâncul ființei. Că există și devieri ale instinctelor, nu mai frecvente decât cele ale rațiunii, este adevărat. Aceasta e însă o altă problemă, fără vreo legătură cu Nichifor Crainic... noaptea, când socotea că ceilalți deținuți din celulă dorm, se cobora din pat, îngenunchia și se ruga, plângând cu suspine”³⁷⁴.

✱ **Ioan IANOLIDE despre Nichifor CRAINIC:**

„Este cel mai mare poet român creștin român și unul dintre cei mai mari poeți creștini ai lumii. A fost Profesor universitar, academician și ziarist. Opera sa poetică este completată de opera eseistică și mistică. Prelegerile sale universitare îi înălțau pe auditori la ceruri.

Nichifor Crainic este reprezentantul tradiționalismului și orientării spre Bizanț. Filiația bizantină ca trăsătură spirituală a neamului românesc este structurală și nimeni nu o poate contesta.

Nici orientarea spre cultura franceză, nici aplecarea

³⁷⁴ Viorel GHERGHIȚĂ, *Et ego. Sărata, Pitești, Gherla, Aiud*, Ed. Marineasa, Timișoara, 1994, p. 260-261.

spre nemți ori ruși nu egalează forța cu care substanța noastră spirituală se simte ortodox-bizantină. Acest aspect l-a susținut Nichifor Crainic în întreaga sa operă, contribuind în plus la reabilitarea Bizanțului, atât de nedrept calomniat în Occidentul de după Revoluția franceză. El era de altfel ortodox convins și adversar al catolicismului.

Pentru ideile sale, Nichifor Crainic a suferit o îndelungată detenție, în timpul căreia a compus în memorie numeroase poezii. Acestea au ajuns și afară, unde au circulat ilegal. Nădăjduim însă că într-o zi vor vedea lumina tiparului.

În temniță poetul se ruga adâncit în sineși, în genunchi, ceasuri întregi. Dar totuși acest om de o remarcabilă sensibilitate era dublat de un senzorial nestăpânit. Datorită respectului pentru opera sa și pentru suferința îndurată nu vom vorbi despre slăbiciunile lui omenești. A făcut regretabile compromisuri de conștiință dar opera lui rămâne pură și autentic ortodoxă. El a murit ca un singuratic, căci era încă ostracizat.

Uitând greșelile omului, rămânem cu imaginea poetului și gânditorului creștin care va impresiona oricând și oriunde va fi citit. Azi se lasă tăcere peste opera lui dar într-o zi va fi așezat în locul de cinste al culturii”³⁷⁵.

✱ **Marcel PETRIȘOR despre NICHIFOR CRAINIC:**

„Unul dintre cei care-n Aiud, prin diversele celule pe unde stăteau, își mai permitea să-l ia peste picior pe nea Petrică Țutea era Nichifor Crainic. Și avea cu ce: îl țineau baierile și se și cunoșteau de foarte multă vreme.

Profesor de Mistică la Facultatea de Teologie din Chișinău și din București, iar, sub Antonescu, ministru al

³⁷⁵ Ioan IANOLIDE, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*, Ed. Bonifaciu, București, 2012, p. 305-306.

culturii și al propagandei, Nichifor Crainic fusese arestat încă din 1947 și condamnat, drept criminal de război, la muncă silnică pe viață.

De! Dacă fusese ministru de propagandă și încă împotriva cui!

După cei șaptesprezece ani de temniță, experiența lui de viață o depășea pe cea a lui Țutea. Dar nu făcea niciodată caz de ea, deși-i cunoscuse pe toți directorii închisorilor prin care trecuse, pe toți «marii criminali de război» din care făcea și el parte, pe toți cei prăbușiți cu fruntea-n țărână în fața lui Maromet, la Jilava, precum și pe mulți dintre cei ce făcuseră pe eroii pentru mai mult sau mai puțin timp.

Nu se lăuda însă nici cu ce făcuse el în fața polonicului, nici nu povestea ce făcuseră alții sub bâtele cu care, în multe locuri, fuseseră mânați din urmă, după cum nici nu se acuza pe sine de slăbiciuni, sau pe cei slabi de căderile din care se mai ridicaseră sau nu.

Multe fapte, întâmplări sau necazuri din viața lui de proscris fuseseră, în schimb, transformate în legende ce făcuseră ocolul închisorilor. Le rosteau deținuții, murmurându-le din scrijeliturile de pe pereții celulelor și le transmiteau apoi până unde puteau s-ajungă prin alfabetul Morse.

Și cu toate că Țutea râdea de el atunci când îi povestea ce crease sau scrisese, Crainic nu se supăra. Dimpotrivă, amplifică relatările, ca să se poată bucura sau întrista cât mai mulți dintre cei ce-l ascultau, inclusiv nea Petrică pe care nu rareori îl provoca prin spusele lui. Și controversa se instala între ei, vreme de zile-n șir.

Uitate erau atunci multe din cele de afară, dar și multe dintre cele dinăuntru, vârâte reciproc sub nas.

- *Unde ai tras foamea cea mai mare?* îl întrebă odată

Țutea, oprindu-se din mijlocul unei disertații despre mâncare și despre burta Sfântului Toma de Aquino.

- La Jilava, în 1948, sub Maromet și apoi aici, în Aiud, prin '51, '52, '53... ce! mai știu eu?

- *Hm!* exclamă Țutea malițios și bucuros, în sinea lui, că nu-I ceruse lui Dumnezeu, cum făcuse Crainic, să repete minunea înmulțirii pâinilor, ca să-i lase lui «coșul cu firimituri»³⁷⁶.

- Mormăi, Petrică! Dar aș fi vrut eu să te văd pe tine visând «raiul unui blid de terci», pe cât de mâncău te știu. Că pe Vulcănescu l-am văzut, iar de mine... ce să mai zic!

- *Nu mai zi nimic, Nichifore, c-ai zis destule în fața polonicului. Ți-amintești? Că doar te citează atâția...*

- Ce-mi pasă mie de niște proști pe care atâta i-a dus capul: să rețină c-am spus că «Nu este Dumnezeu!» Dar eu am spus și-o spun oricând: «Nu, este Dumnezeu!», punând cu putere virgulă între negație și verbul a fi. Ce să-nțeleagă însă proștii din asta, dacă n-au fost atenți la intonație?...

- *Da, Nichifore, drept e că nu toți știu unde să pună virgulele și cum să le audă, dar dacă și-au «pus» și vărsat sângele unde trebuie - și slavă Domnului că mulți au făcut-o - ce să le mai ceri?*

- Petrică, Petrică! Ești nevindecabil! Păcat că n-ai trecut prin câte-am trecut eu; altfel ai judeca lucrurile și alte întrebări ți-ai pune...

- *Ce-ntrebări să-mi mai pun, când ți le-ai pus tu și pentru mine. Deși, pe mine, nu căutarea sau întrebările mă*

³⁷⁶ Aluzie la poezia lui Nichifor Crainic „Cântecul foamei”: „În țara turmelor și-a pâinii/ Eu zac pe lingură și blid,/ Lăsați-mă s-acin cu câinii/ Ori să cerșesc pe lângă zid./ O, Milostivule, Tu care/ Din doi ciortani și cinci colaci/ Făcuși un munte de mâncare/ Să sature gloate de săraci,/ Repetă, Bunule, minunea/ Și ospătează mii de guri/ Iar mie ascultă-mi rugăciunea:/ Dă-mi doar un coș de frimituri!”.

obsedează, cât aflarea răspunsurilor.

- Dar le ai, nea Petrică! îl atenționa Simion Ghinea (așa-zisul «secretar» pe care i-l dăruise colonelul Crăciun, ca să-și scrie memoriile pe care nea Petrică nu și le-a scris niciodată).

- Cum să le am, Simioane? se-ncruntă Țutea.

- Nea Petrică! Ai și uitat? Nu zice profesorul Crainic, întrebându-se: «Unde sunt cei care nu mai sunt?».

- Da, zice el și-ntreabă, dar cine-i răspunde altfel decât metaforic? Ciocârlia zice că-s ascunși în Lumina Celui Nepătruns, vântul ca aripile lor îl doboară-n zbor și bufnița s-aștepte să vadă când marele-ntuneric va cădea. Și-atunci?

- Și-atunci, tu ce-ai vrea? interveni Crainic. Răspunsuri certe, transcendență imanentizată? Tu, care susții pe la toate colțurile că n-ai avut niciodată, în nici un ungher al singurătății tale, vreun înger sau vreun duh care să te inspire? Tu, care te-ai jucat doar cu vorbele? Da' cu mine n-o scoți la capăt! Vezi, de aceea am și evitat să te invit, pe vremuri, la Propaganda, în minister...

- Ce bine-ai făcut! C-altfel, nu știu, zău... O luam și eu ca tine, cu pușcăria, din 1947.

- Ei și? Uite, că tot aici ai ajuns! Ce-i spuneai tu, un pic mai 'nainte, lui Crăciun sau lui Iacob, despre orgoliu, neconformism, curaj, atitudine și mai știu eu ce? Hm?

În loc să-i răspundă lui Crainic sau să mai continue discuția, nea Petrică Țutea îi dădu, discret, un cot secretarului său:

- Păcat că profesorul ăsta nu-i și popă. Că de-ar fi fost așa ceva în Bărăganul de unde zice că se trage, dacă s-ar fi armonizat și cu clopotele bisericii din sat la liturghie, ar fi făcut cât o întreagă academie.

- Ei, și matale! se miră Ghinea. De unde știi că n-o fi

și făcut-o sau n-o s-o facă de acum încolo?

- Ei, parcă nu știu eu? Da-i băiat bun, oricum, cu toată pușcăria pe care a făcut-o și cu tot ce se știe despre el! încheie nea Petrică.

Și Crainic zâmbi amar, în urma lor.”³⁷⁷

✱ **Părintele Dimitrie BEJAN despre Nichifor CRAINIC:**

„Îl salut pe profesorul Nichifor Crainic.

- Ce mai faceți, domnule profesor?

- Foame, Daniele, foame, atâta fac! De s-ar termina odată povestea asta. În plus, la o percheziție, mi-au luat dobitocii și paltonul. Acum nu era de ajuns foamea și batjocura? Iată-mă și gol. Și iarna-i lângă ușă. L-am auzit pe căpitanul Mihăilă – subdirectorul – zicând către milițian: «Ia-i tovarășe, paltonul din spate! Țsta a fost ministru». Vezi cât de scumpe-s onorurile?

- Lăsați, domnule profesor, că are grijă Dumnezeu de păsările cerului.

Peste câteva zile, zâmbind îmi spune:

- A venit la mine un băiat și mi-a dat un palton de pușcărie. Ca și nou!

- Știe Dumnezeu de ce avem nevoie. Condiționat: să căutăm mai întâi împărăția și dreptatea Lui.

- Măi băiete, Bun e Dumnezeu și rabdă multe. Dac-oi avea zile, gândesc să mă așez la o mănăstire. Să mă curăț de zgură. Numai să trecem hopul. Aș vrea să scot «Gândirea» din nou. Asta se poate și de la mănăstire. Celelalte preocupări le las pe seama altora. Am de scris câteva cărți. După atâta experiență. Și un volum de poezii, dintre acelea care circulă

³⁷⁷ Marcel PETRIȘOR, *Trecute vieți de domni, de robi și de tovarăși*, Ed. Vremea, București, 2008, p. 154-157.

pe aici. Vii cu mine? Tu ești un suflet curat! Să trecem și pe la Arsenie [Boca, n.n.]. Îl luăm și pe Cristofor cu noi.”³⁷⁸

✱ **Demostene ANDRONESCU despre Nichifor CRAINIC:**

„Marele om de cultură (teolog, filosof și poet) a fost un ins controversat, ar spune unii; eu însă aș spune, mai degrabă, că a fost un om chinuit. Sufletul lui era, în acea perioadă critică, tărâmul de luptă între Bine și Rău... pe la începutul anilor '50, deci în primii ani de detenție, când oamenii mai erau chinuiți și de alte instincte decât de foame, el se afla într-o celulă din Zarcă³⁷⁹, împreună cu profesorul de filosofie Ion Petrovici, cu o înaltă față bisericească și cu amiralul Măcelaru. Ca în fiecare celulă, și ei își petreceau timpul cu diferite activități – în cazul lor, mai ales intelectuale. Povesteau, «puneau țara la cale», conferențiau (fiecare pe teme din specialitatea lui), se dedau la «bârfe» vinovate sau nevinovate etc. Duminica, în special, după o scurtă slujbă oficiată de înaltul prelat, conferenția Crainic. Într-o astfel de conferință, el a ținut restrânsului său auditoriu o lecție de mistică ortodoxă. A vorbit atât de frumos și de convingător încât l-a impresionat profund până și pe profesorul Ion Petrovici, care se considera mai degrabă «liber-cugetător»... Una din marile lui neputințe era și foamea. Nichifor Crainic suferea cumplit de foame. Și în libertate el fusese un gurmand, așa că, în foamea Aiudului de la sfârșitul anilor '50, el era dispus să se batjocorească pe sine sau chiar să-L renege pe Dumnezeu pentru un «blid de terci».

³⁷⁸ Preot Dimitrie BEJAN, *Vifornița cea mare*, Ed. Ileana, București, 2013, p. 206-207.

³⁷⁹ Zarcă era vechea clădire a pușcăriei, unde se aplica un regim riguros deținuților, un fel de „exterminare lentă” (V. Anania).

De altfel își recunoștea el însuși această «neputință» într-o mărturisitoare poezie intitulată chiar «Foamea». Iată cum sună prima ei strofă: «În țara turmelor și-a pâinii / Visez o mână de ciuperci! / Lăsați-mă în rând cu câinii / La raiul unui blid de terci». Cunosându-i «neputința», unii dintre «caralii»³⁸⁰ se amuzau punându-l să joace ca ursul sau să conteste existența lui Dumnezeu în schimbul unei porții consistente de mâncare... câte unul mai pătruns de învățătura marxistă, care îl considera popă, pentru că auzise că în libertate avusese o «meserie» în legătură cu Dumnezeu și cu Biserica, striga după el: «Măi popo, ia spune tu, există Dumnezeu?»³⁸¹

✱ **Ilie TUDOR despre Nichifor CRAINIC:**

Dar Nichifor Crainic nu renega existența lui Dumnezeu, ci încerca să se salveze dintr-o situație critică („Fiți înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbeii!”, Matei 10, 16). În sprijinul acestei atitudini vine mărturia lui Ilie Tudor, tatăl cântărețului Tudor Gheorghe: „Eram în curtea închisorii, să ne pună mâncare. Un caraliu, care-l recunoște, zice: «O, tovarășu' Crainic! Dacă scrii pe o hârtie că nu există Dumnezeu, îți umplu gamela!». Crainic: «Dă-mi hârtie și creion!». «Nu te umili», mă rugam de el. «Mi-e foame, Tudore!» Și a scris pe hârtie așa: «Nu, cred în Dumnezeu!». Nu știau ăia ce e virgula! Era mâncău săracul...»³⁸².

³⁸⁰ Gardienii.

³⁸¹ Demostene ANDRONESCU, *Reeducarea de la Aiud. Peisaj lăuntric. Memorii și versuri din închisoare*, Ed. Christiana, București, 2009, p. 61.

³⁸² Laurențiu UNGUREANU, Anca VANCU, *Interviu Ilie Tudor, scriitor, fost deținut politic, tatăl lui Tudor Gheorghe: «Am văzut oameni veniți în cârje și plecați în picioare»*, ziarul *Adevărul*, 29 dec. 2012.

Demonstene Andronescu continuă mărturia despre Nichifor Crainic, prezentându-l ca pe un smerit rugător cu lacrimi și străpungeri de inimă în miez de noapte: „același om a fost însă surprins, nu o dată, în miez de noapte, de către camarazii săi de celulă, îngenuncheat în intervalul dintre paturi, rugându-se cu fața scăldată de lacrimi. Se ruga atât de intens și cu atâta ardoare încât nici nu observa cum, uneori, unii dintre aceștia i se alăturau în rugăciune. Așa stând lucrurile, se pune întrebarea: poate fi judecat acest om de altcineva decât de Dumnezeu? Mai cu seamă că nu făcea rău nimănui. Se batjocorea pe sine și uneori Îl renega formal pe Dumnezeu, cu Care el avea însă, aș zice, altfel de relații decât noi, ceilalți...”³⁸³

Nichifor Crainic a suferit în închisoare, bătut, umilit, batjocorit pentru credința lui în Dumnezeu. În memoriile sale redactate după ieșirea din temniță descrie stările trăite în timpul regimului de înfometare:

„Am cunoscut mai târziu că foamea e o suferință care te omoară dându-ți halucinații. Te face să mănânci paie din saltea ca nebunii reali; te face să mănânci săpun de rufe crezând că-i cașcaval. Asta e foamea când ești chinuit rafinat cu o zeamă pe zi, care provoacă nervii stomacului. E mult mai suportabilă foamea din timpul grevei. Nervii, nemaifiind provocați, cad în amorțire cu repercusiuni adormitoare pentru toate funcțiile fiziologice. Prelungită, această foame absolută îți dă o stare de euforie bizară, de viziuni și de senzații că, trupul dispărând, ai devenit spirit pur. În această stare poți face poezii. Dar cea mai cumplită pedeapsă pentru om e interdicția mișcării., suprimarea muncii. Omul e destinat să muncească, să creeze, să facă ceva, orice, numai să facă. Imobilitatea trupului înseamnă anularea omului, distrugerea personalității... Și totuși, am cunoscut oameni la care din foame și

³⁸³ Demostene ANDRONESCU, *Reeducarea de la Aiud. Peisaj lăuntric. Memorii și versuri din închisoare...*, p. 61-62.

din nemișcare rezultă o stare de trândăvie straniu de plăcută, care îi făcea să putrezească lent pe scândură până mureau.”³⁸⁴

Cântecul foamei

De voi fi fost cândva ciorchine,
Sunt azi o boabă stoarsă-n teasc.
În flămânzenia din mine
Turnați o zeamă și renasc.

Îmi pipăi trupul cum se stinge,
Un borș cu știr l-ar încălzi,
Un fir de iarbă de-aș atinge
Fulgerător aș înverzi.

Lăsați-mi brațul de fantomă
Să rupă de pe crengi un măr,
Mușcând, m-ar umple de aromă
Și-aș mai trăi în adevăr.

În țara turmelor și-a pâinii
Eu zac pe lingură și blid,
Lăsați-mă s-acin cu câinii
Ori să cerșesc pe lângă zid.

O, Milostivule, Tu care
Din doi ciortani și cinci colaci
Făcuși un munte de mâncare
Să sature gloate de săraci,

Repetă, Bunule, minunea

³⁸⁴ Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 65.

Și ospătează mii de guri
Iar mie ascultă-mi rugăciunea:
Dă-mi doar un coș de frimituri!”

La ieșirea din închisoare, Nichifor Crainic a destăinuit în doar câteva cuvinte cele petrecute în închisoare:

„Am cunoscut iadul!”

Reîntâlnirea cu profesorii de la Facultatea de Teologie Ortodoxă

La 24 aprilie 1962 a fost grațiat de restul pedepsei prin Decretul 293 al Consiliului de Stat al Republicii Populare Române. După eliberare va scrie la revista *Glasul Patriei* a Ministerului de Interne, destinată exilului românesc. Pentru acest lucru i s-a repartizat un apartament într-un bloc de lângă Gara Basarab. Și ce putea să facă din moment ce i se confiscase întreaga avere încă din 1945? Scriitorul Ștefan Baciuc, care fusese secretar la *Revista Gândirea* și reușise să emigreze în Honolulu înainte de instaurarea comunismului, gândindu-se la martirajul prin care a trecut Nichifor Crainic, refuză să-l judece: „nici unul dintre noi, care izbutiserăm să ne salvăm înainte sau după intrarea rușilor în Țară, trăindu-ne dramele, tragediile, nenorocirile și lipsurile de toate felurile sau chiar foamea în libertate, fie pe plajile Copacabanei, fie pe malurile Senei sau ale Isarului n-aveam nici putința, nici mai ales dreptul, să-l judecăm pe Nichifor Crainic, sau pe oricare altul la fel cu el...” (Ștefan BACIU, *Praful de pe tobă*, Ed. Eminescu, 1995).

În ziua de 5 mai 1964, Stan Dimancea, preot și consilier patriarhal, fost student de-al lui Nichifor Crainic, i-a avut invitați la masa de prânz cu ocazia Sărbătorii Sfintelor Paști, pe Nichifor Crainic, părintele Dumitru Stăniloae,

teologul Teodor M. Popescu și liturgistul Petre Vintilescu. Aflăm din această notă informativă dată de agentul „Lascăr” că Nichifor Crainic nu obținuse niciun fel de ajutor din partea patriarhului: „când preotul Vintilescu a spus: «Patriarhul Iustinian n-a lăsat pe niciun teolog fără sprijin», Crainic a răspuns: «Și totuși mai sunt foști profesori de teologie care nu s-au bucurat de sprijinul Patriarhului Iustinian și printre aceștia sunt și eu!». Teodor M. Popescu a spus atunci: «Aceasta pentru că n-ai cerut»”³⁸⁵.

După ieșirea din temniță, Nichifor Crainic a fost adesea vizitat în apartamentul său din blocul de pe bulevardul Dinicu Golescu, de către părintele Dumitru Stăniloae, după cum aflăm dintr-o notă a informatorului [3 aug. 1968] cu nume conspirativ „Crivăț Ioan”, profesor la Facultatea de Teologie din Sibiu: „Pe Nichifor Crainic îl cunosc demult, acum are 80 de ani... ca preot ortodox de mai multe ori am auzit că ar fi denigrat pe cărmuitorii bisericii fiindcă nu l-ar fi ajutat să scape din închisoare. Știam până acum că pe Nichifor Crainic îl vizitează la el acasă, într-un bloc nou din București, vechiul lui amic și prieten de idei, preotul profesor Dumitru Stăniloae, mi-a confirmat acest lucru chiar STĂNILOAE cu ocazia când am fost la București și în altă ocazie când am fost la Curtea de Argeș. Tot Stăniloae a spus că Nichifor Crainic se ține departe de viața bisericească, nemulțumit fiind de lipsa de interes arătată de vlădici față de soarta lui”³⁸⁶.

De la același informator aflăm că Nichifor Crainic a participat în ziua de 6 iunie 1967 la slujba de intronizare ca Mitropolit al Ardealului a lui Nicolae Mladin (n. 18 dec. 1914, Abrud; d. 18 dec. 1986, Sâmbăta de Sus), fostul său

³⁸⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar 3722, vol. 3, f. 150.

³⁸⁶ ACNSAS, dosar M.I. SB 12197, vol. 6, f. 73.

student pe care-l coordonase în elaborarea tezei de licență cu titlul „Influența lui Dionisie Areopagitul asupra lui Juan de la Cruz”: „Nichifor Crainic i-a fost profesor chiar de teză de doctorat³⁸⁷ actualului Mitropolit al Ardealului NICOLAE MLADIN, la a cărei sfințire de vlădică în catedrala patriarhiei din București care a avut loc în ziua de joi, 6 iunie 1967, a luat parte neoficial, l-a felicitat la sfârșit în văzul tuturor. La masă nu a luat parte, nici la celelalte ceremonii. Prezenței sale la Catedrala Patriarhiei, nu i s-a făcut publicitate în presa bisericească, nefiind cazul. Menționez că atunci erau de față și oameni ai departamentului Cultelor între care tov. Director ION RODEANU”³⁸⁸.

**Nichifor Crainic la 80 de ani înconjurat de prieteni (23 dec. 1969).
Părinții Arsenie Boca³⁸⁹ și Dumitru Stăniloae au fost prezenți.**

³⁸⁷ Nichifor Crainic i-a fost coordonator la teza de licență „Influența lui Dionisie Areopagitul asupra lui Juan de la Cruz”. Nicolae Mladin a susținut doctoratul la București în 1946, cu teza „Asceza și mistica paulină”, în timp ce Nichifor Crainic se ascundea prin satele din Transilvania.

³⁸⁸ ACNSAS, dosar M.I. SB 12197, vol. 6, f. 73.

³⁸⁹ Cu această ocazie se pare că Părintele Arsenie Boca i-a dăruit lui Nichifor Crainic o icoană cu Mântuitorul Iisus Hristos pictată de el însuși. Fotografia icoanei a fost publicată în: Florin DUȚU, *Părintele Arsenie*

1969 – convorbire literară: Nichifor Crainic și Pan M. Vizirescu

„Am aprofundat teologia și filosofia în anii trăiți la Viena când apăruse în istorie România Mare. Teologia m-a învățat să prind sensul trecutului nostru. Ce ne-au lăsat strămoșii ca valori nepieritoare? O arhitectură și o pictură sacră, ce fac abia azi admirația lumii, și o încredere nebună că vor birui invaziile uriașe asupra țării. Porneau cu gândul la Dumnezeu, se întorceau cu gândul la Dumnezeu și ridicau spre slava lui aceste minuni de artă cu duh de eternitate în ele. Credința e marea inspiratoare de valori eterne, cum afirmă însuși Eminescu aprofundând opera strămoșilor. Artă și religie fuzionează organic în cultura tuturor popoarelor.

La Viena, răscolind anticăriile, am descoperit mistica, adică fuziunea luminii eterne cu sufletul omului în extazul rugăciunii. Cine vorbește peiorativ de mistică e un ignorant, care vorbește în bobote [aiurea, fără socoteală, la întâmplare, fără rost, n.n.]. Toți marii mistici ai lumii au fost poeți geniali: cei pe care îi auzim la strană, misticii spanioli poeți geniali, misticii italieni poeți geniali, misticii germani poeți geniali. Între mistica și poezia înaltă e o legătură derivativă. Mistica e o psihologie atât de subtilă și de precisă încât prin ea înțelegem poezia. Întemeietorul mănăstirilor muntene, din care au derivat și cele din Moldova a fost canonizatul Nicodim, un mistic și un caligraf strălucit, venit de la Muntele Athos.

În poezia mea, dragă Pan, eu nu sunt mistic, cum au crezut unii, ci numai un om credincios. Viața mea teribil de zbuciumată mi-a dat prilejul să fiu orice afară de pustnic,

care aprofundează rugăciunea până la extazul creator. Dar rugăciunea continuă e o pârghie spirituală care-ți ajută să ieși din fundul genunii. Mulți chiar au murit în brațele mele disperați. Eu n-am crezut că mor și n-am murit.

Dar cu afinități poetice am studiat mistica și am fost chemat să profesez la universitate, învățând pe studenții mei în ce constă esența religiei. Inovația mea în teologia română se va vedea mai bine dacă, odată, mi se va tipări cursul universitar, firește, după moartea mea.”³⁹⁰

În ziua de 7 octombrie 1969, Nichifor Crainic îi scria prietenului său oltean Pan Vizirescu despre pregătirea pentru *Țara de dincolo de veac*, adică pentru viața de dincolo de mormânt, și despre cele necesare pentru înmormântare, în special procurarea unei cruci din piatră de Dobrogea:

„Dragă Pan,

...În lipsa ta din București era gata-gata să dispar. Înainte cu zece zile am avut timp de patru zile, continuu, dureri preinfarctice. M-am abținut să mă duc la medic de teamă că iar mă internează. Cum știu toate socotelile boalei, m-am tratat singur cu 5-6 medicamente și am trecut criza fără să slăbesc tratamentul... N-ar fi fost lucru mare dacă muream. Mi se pare că nu știi că mi-am atins ținta de a-mi ridica o cruce la mormânt pentru soția mea și pentru mine, pe care scrie în piatră de Dobrogea: «Aglaea și Ion Nichifor Crainic». M-am asigurat, dragă Pan, să nu fiu o povară nimănui la moarte. Crucea, deși simplă, costă 6.500 lei. Dar nu m-am asigurat deplin. Trebuie să mai strâng câteva mii de lei, cheltuielile de înmormântare. Nu știi ce bine e să te înmormântezi singur în țara ta strămoșească! Bătrânele

³⁹⁰ *Convorbire literară între poetul Nichifor Crainic și scriitorul Pan M. Vizirescu, realizată în ziua de 7 feb. 1969, în: Revista Gândirea, serie nouă, nr. 4, Sibiu, 1993, p. 5.*

*noastre, bunicele noastre așa făceau. Își păstrau din vreme cămașa albă și fusta neagră pentru înmormântare; își lăsau și să li se dea de pomană. Și era un lucru înțelept, făcut cu dumnezeiască seninătate în fața morții. Căci dacă, poate, nu știau de ce au trăit, ele știau cu siguranță măcar de ce mor. Noi, astăzi, nu mai știm nici una, nici alta. Când ai să te întorci la București, ai să mergi cu mine la Sfânta Vineri să-mi vezi crucea. Dacă nu mai știu unde trăiesc, știu cel puțin unde mă voi odihni. Bineînțeles, dacă vrea bunul Dumnezeu!”*³⁹¹

Într-o altă scrisoare din următorul an, 11 martie 1970, aceluiași Pan Vizirescu îi scrie despre o internare în miez de noapte:

„Dragă Pan,

Acum primii scrisoara ta și-ți răspund imediat. N-am avut infarct, cum credeam chiar eu, judecând după durerile acute din piept, izbucnite la două noaptea. Infarctul e mortal la vârsta mea. Am avut numai cardiopatie ischemică, cum se spune medical acestei acute dureri de piept. Mulțumită îndemânării fetei mele, la 3 și jumătate noaptea eram la ASCAR pe masa de tratament, în camera de urgență. Mi-au băgat în sânge, timp de 10 ore, ½ litri de glucoză amestecată cu vreo câteva medicamente și durerea mi-a trecut ca prin farmec. Am rămas 16 zile în spital pentru tratamentul necesar. Acum sunt acasă, unde ar trebui să șed în pat 16 ore pe zi, ceea ce nu pot.

Dragă Pan, eu cred mult mai mult în medici, ca fideli colaboratori ai Domnului nostru Iisus Hristos – doctor al

³⁹¹ Revista *Manuscriptum*, anul XXVI, nr. 1-4 (98-101)/1995, „*Manuscrise arestate. Nichifor Crainic*”, red. resp. de număr Manuela Tănăsescu, Ed. Ministerul Culturii și Muzeul Literaturii Române, p. 407.

trupurilor și al sufletelor, - decât în preoți, care de mult nu mai sunt colaboratorii săi decât cel mult 15 la sută...

De aceea îți spun: eu cred în medici. Ei au rămas colaboratorii credincioșii lui Iisus Samariteanul, - chiar dacă sunt indiferenți sau atei! Binele pentru oameni îl fac în orice caz.

Știi tu ce spune profundul apostol Pavel? Demnitatea cea mai mare a creștinilor în această lume este aceea de a fi colaboratorii lui Dumnezeu la facerea binelui în această lume. Iată expresia lui în grecește: Sinerghi tu theu = colaboratorii lui Dumnezeu. Asta e, Pan, esența creștinismului. Ritualul e un accesoriu.

Cu aceasta, îți doresc frățeste tot binele și aș vrea să te am cât mai curând aici, la măsuta de sub bibliotecă, stând de vorbă.

*Nichifor Crainic*³⁹²

Nichifor Crainic a plecat în lumea de dincolo de mormânt în noaptea de **20 spre 21 august 1972**. Se găsea la Palatul Mogoșoaia (București-Ilfov), ce era destinat scriitorilor la vremea respectivă. A fost înmormântat în Cimitirul „Sfânta Vineri” (la figura 22) din București. A slujit un sobor de 10-12 preoți, printre aceștia aflându-se și părintele Ioan Sămărghițan, cel care-l ascunsese în satul Cerghid în 1947 de autoritățile prosovietice. La căpătâi i s-a pus crucea din piatră de Dobrogea pe care și-o pregătise din timpul vieții. Securitatea a avut grijă să-și trimită oamenii ei care să supravegheze întreaga desfășurare a evenimentului funerar. Nu știm dacă Părintele Arsenie Boca a participat la

³⁹² Revista *Manuscriptum*, anul XXVI, nr. 1-4 (98-101)/1995, „*Manuscrise arestate. Nichifor Crainic*”, red. resp. de număr Manuela Tănăsescu, Ed. Ministerul Culturii și Muzeul Literaturii Române, p. 408-409.

înmormântare (documentele cercetate până acum nu arată acest lucru), dar știm sigur că a participat la două parastase ținute pentru Nichifor Crainic:

- ✱ la cel din ziua **19 august 1973**, la care a slujit și Părintele Dumitru Stăniloae
- ✱ la cel din **23 mai 1976**, unde Părintele Arsenie Boca a a fost fotografiat de agenții Securității.

Ambele parastase au fost ținute la Biserica Enei, unde era paroh preotul Stan Dimancea, fost student de-al lui Nichifor Crainic.

Înmormântarea lui Nichifor Crainic supravegheată de Securitate

„Raport [15 sept. 1972]

La data de 29 sept. 1971, a fost luat în lucru prin dosar de urmărire informativă, numitul Nichifor Crainic, în etate de 83 ani, fost scriitor, pensionar, fost condamnat și grațiat în 1963, domiciliat în Buc. Bd. Dinicu Golescu N 43, sect. 7.

În ultima perioadă de timp, susnumitul era suferind de inimă, a avut mai multe infarturi, a paralizat la o mână, și se prevestea că nu va mai trăi mult.

În seara zilei de 21 aug. 1972 Nichifor Crainic a decedat, iar la 24 aug. a.c. a fost înmormântat la cimitirul Sf. Vineri, unde au participat cca. 200 persoane, printre care și cca. 40 legionari și foști condamnați”³⁹³.

*„MINISTERUL DE INTERNE
D.G.I.I. DIRECȚIA I
BULETIN INFORMATIV*

29 august 1972

³⁹³ ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 2, f. 1.

Încă din ziua decesului, au fost întreprinse măsuri de instruire și dirijare a rețelei informative pentru a asigura cunoașterea comentariilor, a legionarilor care vor participa la funerarii și eventualelor intenții din partea acestora de a folosi prilejul înhumării în alte scopuri.

De asemenea, în ziua de 24 august s-a asigurat participarea unei grupe operative de ofițeri din Direcția I, Dir. a IX-a și Inspectoratul Municipiului București, dotați cu mijloace speciale și foto.

Asistența a fost formată din cca. 200 de persoane, majoritatea bărbați în vârstă în rândul căreia se aflau și cca. 32 legionari. Dintre aceștia menționăm pe DEMETRESCU RADU GYR, BUDISTEANU RADU, VICTOR ION VOJEN, CREVEDIA NICOLAE, MEDREA VICTOR, CARIANOPOL VIRGIL, DINESCU PETRICA, CIURESCU GEORGE, TIRA ION, VIZIRESCU PANTELIMON, NITULESCU HORIA și alții...

Șeful Direcției I

*Colonel Iancu Constantin*³⁹⁴

„Înmormântarea a început la orele 16,00 – așa cum fusese anunțat în ziarul «România Liberă» din 22 august a.c. și s-a terminat puțin după orele 19,00.

Participanții și-au făcut apariția încă în jurul orelor 13,30 astfel că în cele din urmă asistența era formată din cca. 200 persoane majoritatea bărbați în vârstă...[...] Slujba religioasă a fost efectuată de un sobor de 10-12 preoți. În afara preotului Dimancea Stan de la Biserica Enei care a ținut o predică privind pe NICHIFOR CRAINIC, au mai participat la cuvânt

³⁹⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 2, f. 7.

DEMETRESCU RADU-GYR³⁹⁵, CREVEDIA NICOLAE, ambii legionari, NEDIC LEMNARU – redactor la gazeta «Tribuna României», apoi actorul DINU IANCULESCU - a recitat câteva poezii selectate din lucrările dispărutului³⁹⁶. La mormânt au mai luat cuvântul VIZIRESCU PANTELIMON, NITULESCU HORIA ambii legionari și un preot dintre cei care au oficiat slujba religioasă³⁹⁷.

**Parastasul din 19 august 1973 (a slujit și
Părintele Dumitru Stăniloae, a fost prezent
Părintele Arsenie Boca)**

„MINISTERUL DE INTERNE

I.M.B. Securitate

Primit Lt. col. Boeriu Gh.

Sursa: fostul inf. "LASCAR"

Strict Secret

Data: 21.VIII.1973

Ex. nr. 2

NOTA INFORMATIVĂ

Duminică 19 august a.c. între orele 12-13 s-au slujit în biserica "ENEI" din București două parastase, unul pentru generalul CEAUȘESCU GHEORGHE și soția sa CLEMENSA, altul pentru scriitorul ION NICHIFOR CRAINIC și soția sa AGLAIA. Pentru amândouă aceste parastase au fost date anunțuri la mica publicitate a ziarului «România Liberă», în săptămâna care a precedat comemorarea.

Parastasul pentru generalul CEAUȘESCU GHEORGHE și

³⁹⁵ Radu Gyr a pus cu această ocazie: „NICHIFOR CRAINIC a fost nu numai un om cu care am suferit, dar de el mă leagă foarte multe amintiri din tinerețe. Am lucrat mult împreună și am fost foarte buni prieteni, așa că îți dai seama cât de mare este pierderea pentru mine” (ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 2, f. 10).

³⁹⁶ Poezia „Eu” (ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 2, f. 21).

³⁹⁷ ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 2, f. 11.

soția sa CLEMANSA a fost făcut de fiica acestora CARAMIHAI GEORGETA, domiciliată în str. Batiștei nr. 5, iar parastasul pentru scriitorul ION NICHIFOR CRAINIC și soția sa AGLAIA a fost făcut de fiica acestora, COJAN IOANA FORTUNA [FURTUNA, n.n.], domiciliată în B-dul Dinicu Golescu nr. 43. Cei dintâi au trăit până la sfârșitul vieții în raza bisericii Enei, cei din urmă s-au aflat în raza bisericii Enei în timpul cât au avut domiciliul în str. Vasile Conta nr. 3-5, cu toate acestea, COJAN IOANA FORTUNA [FURTUNA, n.n.] a ținut să facă parastasul tot la biserica Enei, deși nu domiciliază în raza ei, respectând dorința defunctului său tată, care a vrut să fie slujit la moarte și la toate pomeniile ce aveau să urmeze după moarte, de preotul bisericii Enei, fost elev al său la Facultatea de Teologie din București, trimis cu sprijinul său la studii peste hotare în perioada 1935-1937.

Pe lângă preotul bisericii Enei, pe numele său: Stan Dimancea, au mai slujit la aceste parastase și următorii: preotul DUMITRU STANILOAIE, profesor la Institutul Teologic din București, vechi prieten și colaborator al scriitorului NICHIFOR CRAINIC la revista "Gîndirea" și arhimandritul LECA, exortul mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureștilor, acesta din urmă chemat de preotul bisericii Enei, care - știind că nu poate merge la cimitirul Sf. Vineri, pentru rugăciunile ce trebuiau făcute acolo la mormântul lui NICHIFOR CRAINIC, a ținut să-și asigure pentru acolo un înlocuitor (preotul de la biserica Enei a plecat îndată după slujirea parastaselor în comuna Mărăști, jud. Dâmbovița, unde episcopul Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, oficia sfințirea unei biserici).

Au asistat la aceste parastase cca. 60 de persoane, bărbați și femei, cei mai mulți veniți desigur pentru scriitorul NICHIFOR CRAINIC. A fost remarcată prezența unor prieteni și colaboratori ai acestora, de la «Gîndirea», de la «Glasul Patriei» (Săptămânalul Comitetului român pentru repatriere, care nu mai apare astăzi) și de la «Tribuna României» (Săptămânalul

Asociației «România»), printre care pot fi citați: Nedic Lemnaru, Nicolae Crevedia, Radu Gyr, Horia Nițulescu. Au mai fost de față și diaconul Emilian Vasilescu, fost profesor la Institutul Teologic din București, împreună cu soția, finii profesorului NICHIFOR CRAINIC, **fostul călugăr BOCA din Ardeal [s.n]**, preotul pensionar TURCU, finul lui NICHIFOR CRAINIC; frații PAN, ION și MARIAN VIZIRESCU, Din partea familiei CRAINIC, în afară de fiică, au fost prezenți: ginerele ALEXANDRU COJAN; două surori văduve, ale lui NICHIFOR CRAINIC; CIRSTIUC [CÂRSTIUC, n.n.], fratele decedatei AGLAIA CRAINIC.

La sfârșitul slujbei parastasului preotul bisericii Enei, a rostit o scurtă cuvântare, în care a prezentat gândirea religioasă a teologului NICHIFOR CRAINIC. Punctele principale ale acestei cuvântări:

1. Creștinismul este a doua creație a lumii, adică refacerea ei în har prin jertfa pe cruce a lui Isus. Păcatul este o desfigurare a frumuseții acestei lumi. Omul a fost capabil de păcat, dar s-a dovedit incapabil să biruiască păcatul. Isus a fost biruitorul păcatului;

2. Orice act de civilizație și de cultură izvorăște din nevoia pe care o simte omul de a-și depăși condiția de viață, în aspirația sa spre mai bine din punct de vedere material și spiritual. Civilizația și cultura sunt expresia tendinței spre progress a omenirii;

3. Menirea unui popor este aceea de a crea, de a crea o cultură și o civilizație a sa, o cultură proprie, autohtonă, fiecare popor având un mod al său specific de a poetiza, de a plasticiza, de a cânta;

4. Cea mai mare nefericire a omului este moartea. El poate ... sau cel puțin îmblânzi alte rele de care suferă, dar este neputincios în fața morții. Numai Isus a biruit moartea prin înviere. El a biruit moartea și pentru oameni.

Cuvântarea a fost încheiată prin recitarea uneia din poeziile lui NICHIFOR CRAINIC, intitulată «ELEGIE». Poezia aceasta înfățișează tristețea care cuprinde sufletul omului în fața morții: «Acele vârfuri de molid ce picură-n văzduh reșină, Acele vițe ce

*se-nclină, Vâltoare verde peste zid, Eu mâine n-am să le mai văd,
Eu mâine n-am să le mai văd, Aceste cântece pe care, le cânt cu
jumătate de glas, Aceste vetre-n care las, Cenușa flăcării fugare,
Eu mâine n-am să le mai cânt. Aceste mâini prietenești, Într-ale
mele cald lăsate, Cu inima ce le străbate, Aceste mâini prietenești,
Eu mâine n-am să le mai strâng, Eu mâine n-am să le mai strâng.»*

*Poezia aceasta face parte din volumul «Țara de peste
veac», și a fost tipărită cu peste 40 de ani în urmă.*

«L a s c ă r»

21 august 1973

Nota Biroului

Copie de pe notă se va da la Biroul 112 care interesează acest caz.

*Lt. col. Boeriu Gh.*³⁹⁸

„MINISTERUL DE INTERNE

- Direcția I. –

ex. nr. 2

STRICT SECRET

20 august 1973

N O T A – R A P O R T

*În ziarul «România Liberă» din 16 august a.c., a apărut la
mica publicitate un anunț în care se preciza că pe data de 21
august se împlinește un an de la decesul lui NICHIFOR CRAINIC,
invitând pe cunoscuți la comemorarea ce va avea loc în ziua de 19
august a.c orele 12,00, la biserica «ENEI».*

*Au fost luate măsuri de trimiterea unor informator și s-a
format echipă de doi ofițeri de securitate cu sarcina de a observa
și a face înregistrări.*

Din datele obținute rezultă:

*Au participat cca. 60 din care 30-35 erau bărbați în
vârstă, marea majoritate cunoscându-se între ei. De menționat că
în același timp în biserica respectivă urmau să mai aibă loc încă
două parastase.*

³⁹⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 23-31.

După oficierea slujbei de parastas a luat cuvântul preotul STAN DIMANCEA (care a oficiat slujba la înmormântarea lui NICHIFOR CRAINIC), relevând în expunerea sa contribuția defunctului în ceea ce privește concepțiile filosofice religioase, prelegere care a durat cca. 15 minute.

În expunere nu s-au făcut referiri directe la activitatea politică a lui NICHIFOR CRAINIC.

Au fost identificați până în prezent următorii legionari care au participat la comemorare:

- DEMETRESCU RADU GYR, care a ajutat familia [defunctului] în organizarea parastasului;

- BUDIȘTEANU RADU, fost ministru în guvernul legionar, MAZILU ALEXANDRU, fost șef al Poliției legionare din Brăila, CHIRIAC GHEORGHE, fost prim procuror în timpul guvernării, fost prim procurer în timpul guvernării legionare, NITULESCU HORIA, LUPU NICOLAE (LAE) din Sibiu, frații VIZIRESCU, unul din ei (PAN) a fost șef al defunctului în timp ce era ministrul propagandei și avocatul DRAGHICI, toți legionari, fost condamnați. Au participat la indicația noastră și 5 (cinci) informator.

Despre preotul STAN DIMANCEA, deținem următoarele date: este în vârstă de 62 de ani, licențiat al Facultății de teologie din București și Strazburg, fost membru legionar, cunoscut că a colaborat la revista «SFARMA PIATRA» și «ADEVARUL CRESTIN» scriind articole cu caracter naționalist, anticomunist și antisemit.

Sus-numitul a colaborat cu organele noastre până-n anul 1969, în prezent fiind trecut în evidența generală.

SEFUL DIRECTIEI I

General-maior,

Dumitru Borșan. „³⁹⁹

³⁹⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 27-28.

Parastasul din 23 mai 1976. Părintele Arsenie Boca și ceilalți participanți au fost fotografiați de Serviciul de Filaj al Securității

„MINISTERUL DE INTERNE
U.M. 0672 București
Nr. 6/00507685 din 28.V.1976

STRICT SECRET
Ex. unic

C ă t r e,

INSPECTORATUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI al
MINISTERULUI DE INTERNE – Securitate

La adresa dv. nr. 111/CM/0070326 din 21.V.1976, vă trimitem documentarea realizată la parastasul lui NICHIFOR CRAINIC ce a avut loc în ziua de 23.V.1976 la biserica Enei, constând în 35 fotografii de identificare⁴⁰⁰, 205 cm clișeu și un film.

LOȚIITOR COMANDANT UNITATE
SS/indescifrabil

ȘEFUL SERVICIULUI

Ștampilă M.A.I./U.M.0672
SS/indescifrabil⁴⁰¹

„Ministerul de Interne
IMB Securitate
111/CN/18.06.1976

Strict Secret

Nota raport

Din informațiile primite de la informatoarea «ANETA PAVELESCU», se cunoaște că la data de 23.V.1976, se va oficia la Biserica Enei parastasul ocazionat de împlinirea de 4 ani de la

⁴⁰⁰ „FOTOGRAFIILE DE IDENTIFICARE REALIZATE LA IEȘIREA DIN BISERICĂ”, ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 47-52.

⁴⁰¹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 46.

decesul legionarului NICHIFOR CRAINIC și 30 de ani de la decesul Dr. Aglaia CRAINIC, soția respectivului. Parastasul a avut loc la data de mai sus la orele 12 și a fost oficiat de preotul DIMANCEA STAN, preot legionar.

Pentru anunțarea cunoșcuților, familia legionarului NICHIFOR CRAINIC compusă din fiică și ginere au dat anunț la ziarul «ROMÂNIA LIBERĂ» prin care se făcea cunoscut oficierea parastasului pe numele AGLAIEI CRAINIC.

Prin măsurile întreprinse – dirijarea informatorilor, T.O. și filaj, s-a stabilit că unii participanți au fost anunțați telefonic de Furtuna Cojan fiica defunctului, alții luând cunoștință din presă.

Printre aceștia se numără foști legionari ca: NICOLAE CREVEDIA, ARSENIE BOCA, EMILIAN VASILESCU cu soția și LAE LUPU care au participat la parastas, la biserică, unde au fost prezente circa 30-40 de persoane dintre care foarte multe femei în vârstă foste cunoscute și paciente ale Dr. AGLAIA CRAINIC.

În ceea ce privește atmosfera în care s-a desfășurat slujba la biserică, nu s-au semnalat aspecte deosebite, participanții având o comportare normală adecvată împrejurării în care se aflau, niciunul dintre ei nu au luat cuvântul, cu excepția preotului DIMANCEA STAN care a ținut o cuvântare în care a vorbit cu [...] despre persoana și activitatea profesională a Dr. Aglaia CRAINIC. În ceea ce privește persoana legionarului NICHIFOR CRAINIC s-a făcut o enunțare în treacăt.

După înapoiere la domiciliu nu au rezultat aspecte deosebite.

Informatoarea «ANETA PAVELESCU» a precizat că în luna August a.c. se va oficia un parastas numai pentru NICHIFOR CRAINIC.

Ss/Mr. Ceatloș Niculina⁴⁰²

⁴⁰² ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 53. [Nota raport, 18.06.1976, parastas AGLAIA CRAINIC și NICHIFOR CRAINIC din 23.V.1976, Biserica Enei – București].

**Părintele Arsenie Boca la parastasul pentru Nichifor și Aglaia
Crainic de la Biserica Enei (23 mai 1976), ACNSAS.**

„Ministerul de Interne

I.M.B. Securitate

111/C.N./20.05.1976

Strict Secret

Notă raport

[...]

Pentru cunoașterea modului în care se va desfășura parastasul, identificarea participanților din rândul forțelor legionare cât și eventualele comentarii din partea acestora vor fi întreprinse următoarele măsuri:

- La domiciliul familiei funcționează măsuri speciale pentru cunoașterea din timp a celor ce vor fi invitați să participe, cei care se interesează de acest eveniment cât și alte activități în legătură cu aceasta

- În ziua parastasului o echipă a Unității Speciale «F» dotată cu aparatură de fotografiere va participa de la început până la terminarea oficierei parastasului în ambele locuri

- Sursele «SEVERIN», «ANDREI VALERIU» care vor participa la parastas și care au fost instruiți concret atât în ceea ce privește identificarea participanților cât și asupra discuțiilor ce vor fi purtate de aceștia cu mențiunea de a semnală imediat aspectele ce ridică probleme din punct de vedere al securității statului

- După oficiere se va urmări informativ elementele participante cunoscute cu antecedente legionare și penale pentru a stabili comentariile ce se fac în legătură cu această ocazie.

Șeful biroului

Lt. Col. Iliescu Nicolae

Mr. Ceatloș Niculina⁴⁰³

Încheiem această prezentare a vieții și activității teologului și poetului Nichifor Crainic cu mărturia părintelui Dumitru Stăniloae:

⁴⁰³ ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 42.

„Îl aprobam în toate părerile lui despre spiritualitatea poporului român și despre credința lui strămoșească.

Am suferit mult când a trebuit să îndure ani îndelungați de închisoare fără să se fi făcut vinovat de apartenența la vreun partid politic, ci numai pentru fierbintețea lui iubire de neam și de afirmarea vie și nouă a credinței strămoșești.

M-a durut să văd cum în timpul închisorii sale a murit soția lui⁴⁰⁴ și a fost supusă unor grele încercări fiica lui.

A suferit o grea mucenicie atât el cât și familia lui numai pentru iubirea neamului său și a lui Hristos.⁴⁰⁵

Securitatea „nu-l lasă în pace” pe Nichifor Crainic nici după moarte

Nichifor Crainic a reprezentat o problemă pentru statul comunist și după moartea sa. Agenții Securității au instalat mijloace speciale de ascultare a convorbirilor telefonice în apartamentul său, în care locuia fiica sa Furtuna Ioana cu soțul Alexandru Cojan⁴⁰⁶, care fusese închis în

⁴⁰⁴ De fapt, soția lui Nichifor Crainic, Aglaia, a murit la 26 mai 1946 pe când Nichifor Crainic încă se mai ascundea prin satele transilvănene fugind de autoritățile prosovietice care-l dăduseră în urmărire. În momentul acela se afla în satul Lepindea din Mureș, ascuns la preotul Cornel Dascălu.

⁴⁰⁵ Părintele Dumitru STĂNILOAE, *Amintiri despre Nichifor Crainic, directorul «Gândirii»* (26.01.1992)..., p. 9.

⁴⁰⁶ **Alexandru COJAN**, n. 1 august 1922, com. Lucăcești, Moinești, regiunea Bacău, expert contabil, a venit în București în 1945; după absolvirea Academiei Comerciale, s-a angajat șef contabil la Cooperativa Zidarul, unde a funcționat până când a fost arestat. A fost depus la data de 10 nov. 1951 în baza mandatului de arestare 388/1953 la Văcărești, fiind condamnat la 5 ani pentru deținere de publicații interzise. După câteva luni a fost eliberat, iar în anul 1953 a fost din nou arestat și reținut la Penitenciarul formațiunea 0893 Constanța până în iarna anului 1955; căsătorit cu Cojan Furtuna Ioana (n. 5 nov. 1921, Austria), fiica lui Nichifor Crainic; Alexandru Cojan

temnițele comuniste în perioada 1952-1955 pentru deținere de publicații interzise aparținând socrului său:

„MINISTERUL DE INTERNE

STRICT SECRET

I.M.B. Securitate

Ex. Unic.

111/C.N./9.09.1976

PLAN de MĂSURI⁴⁰⁷

- pentru introducerea mijloacelor special A.C.T. [Ascultare convorbiri telefonice, n.n.] prin pătrundere secretă la domiciliul numitei COJAN FURTUNA

În legătura organelor noastre se află numita COJAN FURTUNA, pensionară, domiciliată în Bdl. DINICU GOLESCU, nr. 43, sc. A, et. I, ap. 6, sector 7, fiica lui NICHIFOR CRAINIC, care deține manuscrise aparținând tatălui său, întreține relații cu elemente legionare și cetățeni străini.

Pentru verificarea informațiilor pe care le deținem, ne propunem folosirea mijloacelor T.O. [Tehnica Operativă, n.n.], instalând un post A.C.T. prin pătrunderea secretă la domiciliul acesteia.

Cu ocazia pătrunderii secrete – pentru instalarea mijloacelor A.C.T.- ne propunem să efectuăm și studiul pentru mijloace A.C.M.

În vederea realizării acestei sarcini, vom lua următoarele măsuri:

avea o soră de profesie medic, care cu prilejul evenimentelor de la 23 august 1944, având legături sentimentale cu un ofițer neamț a plecat din țară, stabilindu-se în Germania (în 1952 era căsătorită cu un maior francez Geiger R. care urma să plece în Indochina (ACNSAS, fond Informativ, dosar 396200; ACNSAS, fond Penal, dosar 108374).

⁴⁰⁷ ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 66-67.

Pătrunderea în apartament se va face prin organul specializat în această problemă al Unității Speciale «T». Obiectivul COJAN FURTUNA – în prezent se află în excursie (în circuit) împreună cu soțul său COJAN ALEXANDRU și urmează să se înapoieze la data de 28.09. a.c. [1976].

Pentru asigurarea sus-numiților, în provincie, în orașul Rădăuți, unde are rude, pe care presupunem că le va vizita, va fi trimis Lt. Col. Pătenlescu I. Ca măsură suplimentară pentru prevenirea riscului de a fi surprinși de obiectiv într-o eventuală întoarcere (inopinantă) a acestuia, la ieșirea din Gara de Nord (care se află în apropierea domiciliului său) va face post fix mr. Ceatloș N. cu lt. maj. Crăciun P. La apariția obiectivului, mr. Ceatloș o va angaja într-o discuție iar lt. maj. Crăciun P. va anunța echipa, pentru retragere prin aparat de emisie recepție.

Din informații neverificate rezultă că obiectivul ar fi lăsat cheile de la apartament unei prietene spre ai (sic!) uda florile și aerisirea apartamentului. Pentru identificarea acesteia, la domiciliul obiectivului, s-a luat măsura instalării unui post fix de filaj. Suplimentar pe timpul pătrunderii secrete, la ușa de la scara unde se află apartamentul obiectivului, se va efectua un control pe linie de evidența populației. În cazul când aceasta va apare la domiciliul obiectivului, va fi invitată la miliție pentru clarificarea unor neconcordanțe din actul său de identitate.

- Vecinii de palier ai obiectivului vor fi asigurați astfel:

Ap. 5. – BURDENCO CONSTANTIN, activist de partid, în prezent internat la Sp. Elias. Acesta fiind operat, nu este cazul să se ia măsuri special.

BURDENCO FLORICA, căsnică, membru P.C.R. se află în atenția U. Speciale «F» și va fi asigurată de către ofițerul care o are în legătură.

Ap. 7. – TEODORESCU GHEORGHE, economist la Fab. de lapte București, cu program de lucru 7-16. Va fi asigurat la locul de muncă de către cpt. Ionescu Sebastian împreună cu ofițerul care deservește informativ obiectivul.

-TEODORESCU CLAUDIA, casnică. Aceasta va fi asigurată la domiciliu de către cpt. Grigoriu Ionel care pe timpul pătrunderii – va discuta cu aceasta unele aspecte de la fostul domiciliu.

Ap. 8. – NICOLAU DUMITRU, muncitor C.F.R. cu program în ture, va fi asigurat la locul de muncă de către ofițerul care-l are în legătură.

- NICOLAU MARIA, casnică. Aceasta va fi asigurată de către Lt. Col. Păun Titus care sub acoperirea organelor de miliție va intra în apartamentul acesteia, ocazie cu care va purta discuții pe probleme de miliție – pe perioada cât va dura instalarea mijloacelor T.O.

-NICOLAU OCTAVIAN, student în anul I la Fac. de electronică ce urmează să fie încorporat la data de 27.09.a.c. Va fi invitat la Centrul militar teritorial pentru completarea datelor din dosar.

Răspunde: cpt. Ionescu Alex.

Pentru a preveni surprinderea «spărgătorului» la ușa obiectivului și intrarea echipei operative în apartament de către locatari sau alte persoane ce eventual ar putea să folosească scara, între parter și et. I, va fi plasat Lt. col. Ghețu P., iar între et. I și II, Lt.Col. Mitu Cristodoc. În sensul prevenirii deplasării locatarilor pe scară, inițial se va face și o verificare a liftului.

Răspunde: Lt. Popa V.

În blocul în care domiciliază obiectivul, curățenia este asigurată pentru cele 3 scări existente de o singură îngrijitoare. Înaintea pătrunderii echipei se va verifica la ce scară se află aceasta și în situația când este la sc. A, prin intermediul administratorului (aflat în legătura U. Speciale «F») i se vor da sarcini pentru a fi îndepărtată de la această scară.

Răspunde: Mr. [...] și Lt. Col. Vlaicu M

După deschiderea ușei de către «spărgători» , în apartamentul obiectivului va intra: «spărgătorul» specialistul T.O. și Lt. Popa Viorel.

Pentru sincronizarea asigurării vecinilor la of. de serviciu, pe stație se află cpt. Ion Dumitru care va face legătura între ofițerii din teren și echipa de pătrundere. Legătura între cei aflați în ap. obiectivului și cei din teren se va face prin intermediul mașinei de stație.

P.S.: - Obiectivul a fost identificat și stabilit la o adresă în orașul Rădăuți. Pe perioada instalării mijloacelor T.O. acesta este asigurat cu filaj de către organele județene.

- Pentru a se asigura că în timpul nopții obiectivul nu a sosit acasă, precum și faptul că persoana nu a sosit acasă, precum și faptele că persoana care are grijă de apartament nu a intrat în casă până la declanșarea măsurilor operative, Unitatea Specială asigură un post fix continuu.

ss/Mr. Ceatloș Niculina

ss/ Lt. Popa Viorel”

Capitolul IV

Părintele Arsenie BOCA - Viața, activitatea pastorală (Sâmbăta, Prislop), pictura (Elefterie, Patriarhia Română, Bogata Olteană, Drăgănescu) și invazia duhului Filocaliei în viața bisericească a neamului românesc

„Ce vreme înălțătoare când toată țara lui Avram Iancu se mișca în pelerinaj, cântând cu zăpada până la piept, spre Sâmbăta de Sus, ctitoria voievodului martir [Constantin Brâncoveanu]”. (Nichifor CRAINIC, Scrisoare către Părintele Arsenie Boca, 1971)

„Când voi muri, să veniți la mormântul meu. Cu cât mai des cu atât mai bine. Și toate câte le aveți pe suflet, tot ce vi se va întâmpla, să veniți ca și cum aș fi viu și, îngenunchind la mormântul meu, să spuneți asupra lui toată amărăciunea voastră. Să-mi spuneți toate! Vă voi auzi, și atunci va fugi toată amărăciunea voastră. Și să vorbiți cu mine ca și cum aș fi viu, și să faceți același lucru ca și acum. Fiindcă voi fi împreună cu voi mereu.”⁴⁰⁸

[Sf. Serafim de Sarov (1759-1833) către ucenicii săi]

SATUL copilăriei, părinții, neamurile, școala primară și liceul (1910-1929)

Zian-Vălean Boca (viitorul Părinte Arsenie Boca) este rodul unei căsătorii mixte: dintre un greco-catolic și o

⁴⁰⁸ Mitropolitului Kallistos WARE al Diokleei, *Paternitatea spirituală în Ortodoxie*, în pref. la: Hausherr IRÉNÉE, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, Ed. a II-a, pref. Kallistos al Diokleei, postf. Tomáš Špidlík SJ, trad. Mihai Vladimirescu, Ed. Deisis, Sibiu, 2012, p. 15.

creștină ortodoxă (data cununiei 7 nov. 1909). Tatăl său, Iosif - Petru Boca (1881-1926), din orașelul Brad, era pantofar, iar mama sa, Creștina (născută Popa, 1892-1951), se ocupa cu treburile din gospodărie. Soții Boca locuiesc, după căsătoria lor, în casa părinților Creștinei din satul Vața de Sus, regiunea Hunedoara ce era atunci integrată în Imperiul Austro-Ungar. Iosif Boca, imediat după ce Creștina a rămas însărcinată, a plecat pentru o vreme să muncească în America, așa cum procedau mulți români ardeleni.

La vremea respectivă circula și un cântec sfâșietor al românilor ardeleni duși să muncească peste ocean: „Bată-te, Americă, bată, / Bată-te focul din stele/ Și dorul măicuții mele./ Bată-te, Americă, bată, / C-am venit să zac aci / La porțile fabricii. / Pe drumul New-York-ului / Nu umblă nici boi, nici vaci, / Dar umblă oameni săraci./ Când te uiți în lung și-n lat, / Nu mai vezi pământ uscat, / Numai ape tulburele / Mergând corăbii pe ele, / Tot corăbii mari și mici.../ Și marea-i apă sărată / Și cu lacrimi încărcată.”⁴⁰⁹

Acești emigranți sunt reprezentativi pentru ceea ce istoricii au numit „generația mia și drumul”, numită așa pentru că, după relatările lui Policarp Morușca (n. 1883 - d. 1958), primul episcop al românilor ortodocși din America (1935-1939), „niciun suflet de român n-a plecat cu gândul să nu se mai întoarcă. Ținta tuturor era să-și facă «mia (de dolari) și banii drumului». Să-și plătească datoriile, să-și zidească o căsuță și să-și înfiripeze sau întregească o gospodărie”⁴¹⁰.

⁴⁰⁹ La adresa următoare se găsește acest cântec în interpretarea maestrului Grigore Leșe: <http://www.youtube.com/watch?v=w-wJiTG3LTs> [accesat 7 oct. 2014].

⁴¹⁰ Policarp Morușca, în: Gabriel-Viorel GÂRDAN, *Emigrația română în America*, Revista *Historia Special*, an III, nr. 8, sept. 2014, p. 16.

La un an de la căsătorie se naște primul lor copil (la 29 septembrie 1910), pe care-l vor boteza (16 octombrie 1910) la biserica din sat, punându-i numele Zian-Vălean. Soții Boca vor mai avea un copil, după ce Iosif Boca se întoarce din America, de data aceasta o fetiță, Viorela-Minca (22 martie - 6 aprilie 1913), dar care va muri la scurt timp de la naștere. Așadar, copilăria lui Zian-Vălean s-a petrecut *departe de lumea dezlănțuită*, prinsă în capcana Primului Război Mondial (1914-1918), casa bunicilor materni (țărani mijlocași Popa Gligor și Mariș Păscuța) fiind situată în zona izolată a dealului Bujoara din sud-vestul satului Vața de Sus. Buncii săi erau oameni credincioși și i-au transmis dragostea de Dumnezeu și nepotului lor, de aceea Părintele va nota într-un manuscris că: „m-am pomenit credincios de copil”.

Nu se cunosc motivele pentru care părinții lui Zian-Vălean au divorțat (22 mar. 1922) după 13 ani de căsătorie. El este încredințat tatălui care avea meseria de cizmar, considerându-se că șansele de a urma școala erau mai mari.

Într-adevăr, Zian-Vălean va urma școala primară și Liceul Avram Iancu din orașelul Brad. Tatăl său moare de tuberculoză la scurt timp după divorț, la vârsta de 45 de ani (†19 iunie 1926). Zian-Vălean rămâne astfel orfan de tată la 16 ani, *la intrarea în cursul superior de liceu*.

Atunci un om providențial a apărut în viața sa, anume vărul său, Vasile Crucin, fiul mătușii sale Boca Ana (măritată Crucin). Acesta a insistat ca Zian-Vălean să urmeze școala din Brad. O vreme cei doi au învățat la același liceu. Crucin Vasile, după absolvirea liceului, va frecventa Școala Normală de la Viena și va deveni învățător și director de școală în comuna Buteni (județul Arad), unde tânărul Zian își va petrece vacanțele și va citi cărți ale unor autori importanți din bogata bibliotecă a vărului său. La liceul din Brad, Zian-

Vălean va prefera matematicile, fizica, religia, desenul și muzica. Absolvind liceul ca șef de promoție în 1929, directorul liceului l-a pus pe Zian-Vălean să planteze un gorun (o specie de stejar) în curtea instituției în care a învățat, care se găsește și astăzi.

ACTIVITATEA de la Academia Teologică din Sibiu (1929-1933)

După liceu Zian-Vălean s-a înscris la Academia de Teologie din Sibiu. Dintre profesorii pe care-i va întâlni în următorii patru ani de teologie, îi putem menționa pe următorii: rectorul Nicolae Colan (Noul Testament), Nicolae Neaga (Vechiul Testament), Ilie Beleuță (Istoria Bisericească Universală), Dumitru Stăniloae (Teologie Dogmatică), Nicolae Terchilă (Filosofie, Pedagogie și Catehetică), dirijorul N. Oancea de la „Reuniunea de Muzică Gheorghe Dima”.

Cu toate că își propusese ca, în timpul studenției, să nu facă *nicio cunoștință cu fete*, nu a reușit acest lucru deoarece, din anul 1929, Ministerul îngăduie și fetelor să studieze teologia. Astfel, Zian-Vălean Boca se pomeneste cu câteva colege. Are intenția să se căsătorească cu fiica unui anume Brașca Dumitru. Căsătoria nu a avut loc și nu cunoaștem motivele care au condus la încetarea acestei iubiri din studenție.

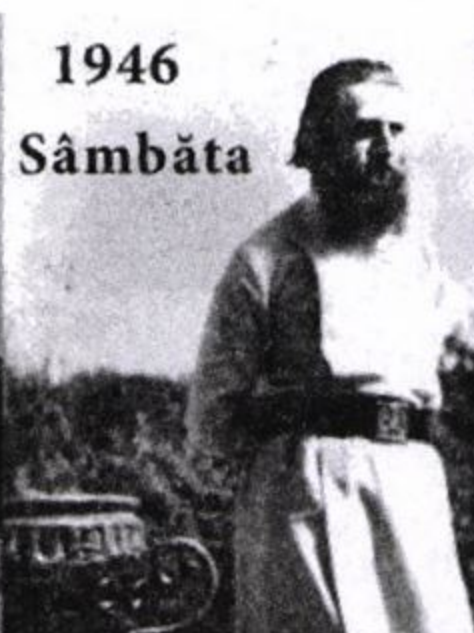
Studentul Zian-Vălean era o fire retrasă, care iubea desenul, sculptura, pictura, muzica și care căuta mai ales *să se adâncească în descifrarea taințelor sufletului*, fiind interesat de partea mistică a vieții: „în timpul teologiei mi se lămurea frumusețea chipului viețuirii călugărești și doream să mă instruiesc, pe cât puteam, mai temeinic, cu deosebire în latura *mistică a vieții*” (*Autobiografie*, 1945).

1929 Brad

1939 Athos

1946
Sâmbăta

CĂLUGĂRUL
RĂSTIGNIT
DRĂGĂNESCU

c.1944 Sibiu

C.1946

1958 Prislop, cu Ep. Anghel Magieru

1955 Timișoara

1945 Hram la M. Brâncoveanu

București

c.1980 Drăgănescu

1962 Sinaia

23 dec. 1969 Restaurantul Bucur

c.1985 Sinaia

4 dec. 1989 Prislop

23 mai 1976

Biserica Enei

ACTIVITATEA de la Academia de Arte Frumoase și audierea cursurilor de mistică ortodoxă ținute de Nichifor Crainic la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București (1933-1938)

„Treaba mea era cartea și arta decorativă”, va mărturisi Părintele Arsenie Boca, cel care în anul 1933, după absolvirea Academiei Teologice din Sibiu (1929-1933) cu teza de licență *„Încercări asupra vieții duhovnicești”*, ajungea la București pentru a frecventa cursurile Academiei de Arte Frumoase (1933-1938). Primise o bursă de 199 000 lei de la Mitropolitul Nicolae Bălan care îi remarcase talentul artistic.

Astfel, în toamna anului 1933, îl găsim în clasa pregătitoare a maestrului pictor Costin Petrescu (1872-1954), cunoscut pentru realizarea Stemei Patriarhiei Române, dar mai ales pentru Marea Frescă a Neamului de la Ateneul Român. În acest timp a acumulat cunoștințe de medicină de la savantul Francisc Rainer (1874-1944) pe care l-a avut profesor de „Anatomie”. Totodată, cunoștințele de arhitectură, desen liniar și grafică și le-a însușit de la arhitectul de prestigiu George M. Cantacuzino (1899-1960).

Studentul Zian Boca audiază, în paralel, cursurile de teologie mistică ortodoxă (*știința îndumnezeirii omului, știința sfinților*) ținute de teologul și animatorul cultural Nichifor Crainic (1889-1972) la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, cel căruia i se datorează *invazia teologică în cultura românească postbelică* (Lucian Blaga) și pe care-l cunoscuse prin intermediul Părintelui Dumitru Stăniloae.

Tot în această perioadă, *pentru a simplifica amânarea armatei din cauza studiilor*, Zian Boca intră în cler, fiind

hirotonit diacon (11 septembrie 1936) pe seama Catedralei din Sibiu.

Anul de practică în artă decorativă bizantină îl face la Biserica „Sf. Dumitru” din Bixadul Oltului, județul Trei-Scaune (în prezent Covasna), unde pictează sub coordonarea maestrului Costin Petrescu.

ACTIVITATEA de la Muntele Athos (1939)

După absolvirea Academiei, primind calificativul „foarte bine” (doar 4 din 24 studenți de la secția de artă decorativă au obținut acest calificativ la examenul de absolvire din sesiunea iunie 1938), devenind absolvent diplomat, călătorește la Muntele Athos (12 martie - 8 iunie 1939). Scopul său era de a învăța *toată rânduiala duhovnicească precum și meșteșugul artei bizantine*, fiind găzduit la chilia cu hramul „Sfântul Ipatie” de la Mănăstirea Vatopedu. S-a întors cu transcrieri după o traducere a Filocaliei realizată în 1922 de monahii români de la Schitul Românesc Prodromu. De aceste manuscrise se vor folosi Părintele Dumitru Stăniloae și Părintele Arsenie Boca când vor lucra împreună la o nouă traducere a Filocaliei. Cu siguranță, diaconul celib Zian-Vălean Boca știa de propunerea pe care Nichifor Crainic o făcuse către Sfântul Sinod (discutată de sinodali în ședința 28 iunie 1938) de a se realiza o nouă traducere a Filocaliei și de răspunderea pe care și-o luase Mitropolitul Nicolae Bălan de a o tipări.

ACTIVITATEA de la Chișinău (1939)

Revenind în țară, pleacă (la 5 octombrie 1939) pentru câteva luni la Chișinău, pentru deprinderea meșteșugului poleirii cu aur a icoanelor sau „*cicanca*”, de la meșterii ruși,

și învățarea *altor lucruri trebuitoare unui atelier de pictură*, cumpărându-și totodată *unelte și materiale*.

ACTIVITATEA de stareț de la M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus (1940-1947) din Țara Făgărașului

Întors de la Chișinău, diaconul Zian-Vălean Boca se stabilește la M-rea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, fiind singurul călugăr până la venirea monahului Serafim Popescu. Mănăstirea Brâncoveanu nu mai avea viață monahală din noiembrie 1785, când fusese lichidată din ordinul Curții de la Viena care a dispus desființarea în cuprinsul întregii monarhii a tuturor acelor ordine de călugări și călugărițe care duceau numai viață contemplativă, fără a produce bunuri și servicii care ar fi adus profit pentru împărăția lumească.

La Sâmbăta de Sus, Părintele Arsnie Boca vom vedea că a luptat pe mai multe *fronturi duhovnicești*.

La 3 mai 1940 (Izvorul Tămăduirii) diaconul Zian-Vălean este hirotonit ierodiacon primind numele Arsenie, după numele Sfântului Cuvios Arsenie cel Mare (354-449, 8 mai) din *Patericul Egiptean*. La 10 aprilie 1942, la aceeași sărbătoare, este hirotonit ieromonah din cauza trebuințelor duhovnicești ale poporului care venea la mănăstire.

În România, în acele condiții dificile din timpul celui de-al Doilea Război Mondial s-a petrecut un eveniment important pentru teologia ortodoxă românească, și anume, traducerea *Filocaliei sfintelor nevoințe ale desăvârșirii*, de către Părintele Dumitru Stăniloae, la „îmboldul ce i l-a dat neconținut la traducerea acestei opere” ieromonahul Arsenie Boca, cel care a susținut cu „putere neslăbită și lucrarea de tipărire” (D. Stăniloae).

Vestea despre mișcarea de la Sâmbăta ajunsese și la Casa Regală, prin urmare, ieromonahul Arsenie a fost invitat

de Arhiducesa Ileana, la Castelul Bran. Scopul acestei invitații a fost ca ea să se informeze mai îndeaproape de mișcarea spirituală de la mănăstire și să cunoască personal pe Arsenie despre care se vorbea așa de mult în acea vreme (N. Crainic).

Pe 27 iunie 1947, în curtea spitalului de la Bran, Părintele Arsenie Boca a sfințit fundațiile unei biserici care trebuia să fie copia fidelă a micii biserici „Stella Maris” din Balcic, unde Domnița Ileana dorea să așeze inima Reginei Maria (1875-1938; Regină a României 1914-1927). Când va pleca din România, principesa Ileana îi trimite Părintelui Arsenie, printr-un intermediar, o scrisoare în care îi mulțumește și în care îi mărturisește că „a fost o lumină în viața ei”.

Starețul Arsenie a dezvoltat o deosebită activitate pastorală, de *răsunet adânc* (N. Crainic). Toate categoriile de oameni, de la țărani până la membrii Casei Regale (Principesa Ileana) veneau la M-rea Brâncoveanu. A doua zi de Rusalii, în anul 1942, a primit la M-rea Sâmbăta de Sus, vizita Mareșalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului, însoțit de doamna Maria Antonescu, domnul Prof. Mihail Antonescu, Vicepreședintele Consiliului de Miniștri și de o „aleasă suită”: „Înalții oaspeți au petrecut câteva ceasuri plăcute în preajma ctitoriei brâncovenești, admirând frumusețile neîntrecute ale naturii și realizările frumoase ale noului ctitor, Î. P. S. Mitropolit Nicolae [Bălan]”, se scria în ziarul *Telegraful Român*. „În scurtă vreme, Mănăstirea Sâmbăta de Sus a ajuns loc de pelerinaje religioase, sute și mii de oameni venind să-l asculte pe Părintele Arsenie”, spunea Nichifor Crainic, pe care Părintele Arsenie l-a ascuns în iarna 1944/45 la mănăstire, acesta fiind urmărit de autoritățile prosovietice care luaseră puterea după 23 august

1944 și care imediat au ordonat lichidarea ziariștilor patrioți (între care se găsea și Crainic), tocmai pentru a avea întregul aparat de propagandă la dispoziție pentru instaurarea comunismului în trei ani, ajungându-se ca Regele Mihai să fie silit să abdice la 30 decembrie 1947.

ACTIVITATEA de duhovnic de la M-rea Prislop (1948-1959) din Țara Hațegului

Părintele Arsenie Boca, ținând cont că „ar face mai multă treabă pe teren decât toți episcopii ortodocși” (opinia preotului catolic asumpționist Louis Barral), a primit de la Patriarhul Iustinian Marina (1901-1977) și Mitropolitul Nicolae Bălan (1881-1955) misiunea de a merge pe la toate mănăstirile greco-catolice de maici din Ardeal. Venit inițial pentru a fi un sprijin în *lămurirea* greco-catolicilor reveniți la Ortodoxie (în urma Decretului 358/1 dec. 1948), rămâne la Prislop până când va fi scos definitiv din mănăstire la 14 mai 1959 din ordinul Securității și cu încuviințarea Sfântului Sinod și a Episcopiei Aradului. Traseul ordinului a fost Securitate-Departamentul Cultelor-Sfântul Sinod, iar în final Episcopia Aradului, care anunță în același timp miliția (care să supravegheze evacuarea) și pe Părintele Arsenie Boca. În actul de scoatere din mănăstire i se pune în vedere să renunțe la haina monahală și să se îmbrace în costum civil⁴¹¹.

În ziua de 27 iunie 1960 a fost desființată M-rea Prislop, tot personalul monahal fiind alungat.

Tot în perioada activității de la Prislop, Părintele Arsenie Boca a fost arestat în două rânduri: prima oară (16 ianuarie 1951 - 17 martie 1952) a fost trimis în colonia de

⁴¹¹ Documentul a fost publicat în: Florin DUȚU, *Părintele Arsenie Boca (1910-1989) – biografie vizuală*, Ed. Floare Albă de Colț, București, 2014, p. 37.

muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră (Cernavodă). Acuzația: „omisiune de denunț” – „în anul 1949 a găzduit, până în anul 1950, la Mănăstirea Prislop pe călugărul Plămădeală Leonida care a fost cond.[amnat] 7 ani t.[emniță] g.[rea] ptr. instigare”; A doua arestare: 20 septembrie 1955 - 8 aprilie 1956, Acuzația: „omisiune de denunț, nu a denunțat pe legionarul Nicolae Bordașiu”, Detenție: 20 septembrie - 11 noiembrie 1955 reținut în arestul Securității Timișoara; 12 noiembrie - 8 decembrie 1955 Penitenciarul Timișoara; 7 decembrie 1955 Penitenciarul Jilava; 17 decembrie 1955 - 7 aprilie 1956 Penitenciarul Oradea (ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 1, f. 3).

Atât Antonie Plămădeală, cât și Nicolae Bordașiu făcuseră parte din „Grupul Legionar” de la Facultățile de Teologie și Farmacie din București. În 1948, la 13 mai, Securitatea comunistă dăduse ordin pentru arestarea tuturor legionarilor. Plămădeală și Bordașiu stau ascunși câțiva ani, dar sunt capturați, primul în 15 octombrie 1954, celălalt în 18 iulie 1955. Părintele Arsenie Boca a mărturisit că nu i-a denunțat, considerând că această postură de delator este incompatibilă cu misiunea preoțească: „Nu l-am denunțat [pe Nicolae Bordașiu, n.n.] în primul rând dintr-un motiv pur personal profesional, iar în al doilea rând vroiam ca să-i aranjez situația lui la patriarh”⁴¹². În plus, Antonie Plămădeală fusese numit oficial, de către Episcopul Andrei Magieru, diacon la Prislop, încă din 1949, fiind salariat al Statului. El intrase în monahism la îndemnul Părintelui Arsenie Boca și astfel a scăpat de închisori și colonii de muncă unde putea fi omorât, după cum reiese din documente și din mărturia lui Roman Braga: „în 1948, eu am fost arestat, judecat și condamnat pentru ajutor legionar și activitate. În

⁴¹² ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 1, f. 157.

aceeași hotărâre judecătorească a fost condamnat și Leonida Plămădeală împreună cu legionarii de la Teologie, la 7 an[i] în lipsă. În august 1953 după ce m-am eliberat din Colonia de Muncă Peninsula de pe Canal, m-am întâlnit cu Plămădeală Leonida în Mănăstirea Văratec-Neamțu. Atunci, eu, curios, l-am întrebat cum de este liber? La aceasta el mi-a răspuns că nu mai este urmărit de nimeni, că la început i-a fost frică, dar vorbind cu Arsenie Boca, un călugăr din Mănăstirea Sâmbăta pe care el îl admira, acesta i-a spus că dacă vrei să nu te mai caute nimeni «depune un vot în fața lui Dumnezeu și fă-te călugăr». Și mi-a spus că așa a făcut. S-a călugărit și de atunci chiar s-a hotărât să nu se mai ferească, să nu se mai ascundă și nimeni nu l-a mai întrebat de nimic”. Își dăduse examenul de licență în teologie (cu prof. N. Balcă, despre Alexis Carrel) tot la îndemnul Părintelui Arsenie, însă în data de 20 ianuarie 1950 a părăsit M-rea Prislop, fără a anunța autoritatea ierarhică, în timp ce Părintele Arsenie era plecat într-o misiune încredințată de Patriarh, la M-rea Bistrița din Oltenia.

Prin urmare Părintele Arsenie a fost tras la răspundere, arestat și trimis la Canal pentru că și-a riscat viața și libertatea pentru salvarea *aproapelui său*. Pentru Părintele Arsenie nu același lucru l-a făcut (nu a riscat nimic) Antonie Plămădeală când a ajuns vicar patriarhal (27 dec. 1970), episcop al Buzăului (9 dec. 1979) sau chiar mitropolit al Ardealului (10 ian. 1982), în timp ce Părintele Arsenie picta la Drăgănescu și căuta să reintre în mănăstire. Cât despre Nicolae Bordașiu, am arătat în altă lucrare⁴¹³ scopul pentru

⁴¹³ Florin DUȚU, „Și cărțile au fost deschise” (Apoc. 20, 12). *Părintele Arsenie Boca (1910-1989) – o biografie*, cuv. înainte de PS Dr. Daniil Stoenescu, episcop al Daciei Felix, Ed. Floare Albă de Colț, 2013, p. 157-167.

care s-a întâlnit Părintele Arsenie cu el în anul 1949 la Timișoara. Cert este că Nicolae Bordașiu a fost prins în 1955 și a vorbit la Securitate despre această întâlnire. Prin urmare, Părintele Arsenie a fost anchetat și trimis în temniță.

ACTIVITATEA de pictor bisericesc și iconar de la Biserica Elefterie din București (1959-1960), Biserica din satul Bogata-Olteană (1960-1962) și de la Atelierele Patriarhiei Române (pictor șablonist 1961-1967; muncitor specialist pictor 1967)

După scoaterea din mănăstire (14 mai 1959), Părintele Arsenie *se va ține de călugărie, chiar dacă i s-a luat haina monahală de pe el* pentru tot restul vieții, mai precis, pentru următorii 30 de ani, până la 28 noiembrie 1989, când va pleca la Domnul.

Părintele a fost mai întâi angajat de către Patriarhul Iustinian la Biserica Sfântul Elefterie din cartierul Cotroceni-Eroilor din București, unde a lucrat ca pictor secund, între anii 1959-1960, unde a pictat în altar scena „Maica Domnului cu Pruncul Iisus în zeghe”.

În toamna anului 1960 Părintele Arsenie Boca a început să lucreze la Biserica Sf. Parascheva din satul Bogata-Olteană (comuna Hoghiz, jud. Brașov) aflat la 55 km de Brașov pe direcția Sighișoara și la 56 de km de Făgăraș. Părintele profesor Spiridon Câdea construisese o *biserică voievodală* în satul natal și dorea totodată o pictură pe măsură. Părintele Arsenie a pictat în vara anului 1962 absida altarului, înfățișând pe *Maica Domnului și doi îngeri*, precum și peretele pridvorului în *dolomită*, o tehnică specială recomandată de pictorul Ștefan Constantinescu. În timp ce pridvorul a fost curățat mai târziu pentru că tehnica recomandată de acel pictor s-a dovedit nepotrivită, fresca din

altar a fost acoperită în anul 1978, când a fost realizat un alt proiect iconografic de către alți pictori. Fresca Părintelui ar putea fi descoperită în prezent dacă s-ar dori acest lucru.

La 15 februarie 1961 Părintele Arsenie este angajat la Atelierele de Pictură ale Patriarhiei Române de la Schitul Maicilor, într-un post de „pictor șablonist”, remunerat din fondurile proprii ale Arhiepiscopiei Bucureștilor. Astfel Părintele Arsenie Boca nu primea bani de la Departamentul Cultelor (de la Stat) deoarece Securitatea nu-i dăduse aviz favorabil pentru a putea obține buletin de București. Principala cauza: nu avea semnat angajament de colaborator al Securității, adică dosar rețea. Aici deprinde tehnica picturii în email de la artista Otilia Oteteleșanu, care deținea monopolul în această direcție, fiind singura specialistă în această tehnică. Aceasta văzând că Părintele Arsenie și ceilalți doi pictori din atelier, Tudorache Ioan și Neagu Grigore, pot picta la fel de bine în tehnica emailului, îi cere patriarhului să le interzică să picteze în email de teamă ca ea să nu-și micșoreze veniturile și renunță să mai picteze ceva în această tehnică de față cu ei: „băieții de atelier (TUDORACHE IOAN și NEAGU GRIGORE și în ultima vreme BOCA ZIAN) au furat meșteșugul picturii în email și au făcut proba că pot ca și OTILIA OTETELEȘAN să execute picturile în email. Lucrul acesta a supărat-o rău de tot și s-a dus la patriarh și l-a implorat să renunțe la gândul de a le da celor din atelier să execute picturi în email, sub amenințarea că în caz contrar ea pleacă de la patriarhie. Patriarhul care cu o zi mai înainte aprobase un referat făcut de AȘTILEANU VASILE ca să se dea iconițe spre a fi pictate în email și la atelier, în urma audienței cu D-na OTETELEȘTEANU a revenit la aprobarea dată și a dispus ca pe viitor D-na OTETELEȘTEANU SĂ EXECUTE PICTURI

ÎN EMAIL... Institutul Biblic renunță a executa lucrările în cadrul atelierului și comandă particular D-nei OTETELEȘANU lucrări la domiciliu cu prețuri exagerate” (Notă informativă de „Tudoran Ioan”).

DEMISIA de la Atelierele Patriarhiei Române, încercarea de revenire în mănăstire și activitatea de la Biserica Drăgănescu (1967-1988) și Sinaia (1978-1989)

Cu toate că începând cu 1 aprilie 1967 a fost transferat pe un post de „muncitor specialist pictor”, Părintele Arsenie Boca la scurt timp (1 iunie 1967) și-a dat demisia de la Atelierele Patriarhale. Principala cauză: Părintele Arsenie Boca dorea să se reîntoarcă ca monah la Prislop, însă patriarhul Iustinian Marina a refuzat să se implice în redeschiderea mănăstirii. Teoctist Arăpașu (episcop al Aradului la vremea aceea, patriarh din 9 nov. 1986) și Nicolae Corneanu (mitropolit al Banatului), de asemenea, nu au făcut nimic pentru redeschiderea Prislopului și reprimirea Părintelui Arsenie Boca în mănăstire, mai ales că M-rea Prislop se afla în jurisdicția Episcopiei Aradului și a Mitropoliei Banatului. Li s-a cerut sprijinul. Documentele ne spun că aceștia nu au riscat să-și strice relațiile cu puterea statală și cu brațul înarmat al acesteia - Securitatea. Faima de sfânt a Părintelui Arsenie Boca îi neliniștea, pentru că acesta ar fi fost căutat de prea mulți credincioși. O altă cauză a demisiei: Părintele a câștigat licitația din 4 iunie 1967 pentru pictarea Bisericii Sfântul Nicolae din satul Drăgănescu (comuna Mihăilești, jud. Giurgiu).

Această lucrare de pictură bisericească va dura mai bine de 15 ani. Pictura va fi sfințită, în ziua de 2 octombrie 1983, de către episcopul vicar Roman Ialomițeanul. Părintele

paroh Savian Bunescu era cumnatul maicii Zamfira, fostă stareță la Prislop, alungată din mănăstire în 1959.

În acest timp, cât a locuit în București și a pictat la Drăgănescu, Părintele Arsenie a reluat contactul cu Nichifor Crainic, care fusese eliberat în 1962, după 15 ani de temniță. Astfel, în seara zilei de 23 decembrie 1969, Nichifor Crainic a fost sărbătorit la *Restaurantul Bucur* din București (pe 22 decembrie 1969 împlinise 80 de ani). Printre cei 40 de invitați s-au aflat Părintele Arsenie Boca și Părintele Dumitru Stăniloae. Există o fotografie de grup în care apar toți trei printre invitați (publicată în: Florin Duțu, *Părintele Arsenie Boca – biografie vizuală*, Ed. Floare Albă de Colț, 2014, p. 54-55). De asemenea, în 1971 Nichifor Crainic i-a făcut o vizită Părintelui Arsenie Boca la Biserica Sfântul Nicolae din satul Drăgănescu (com. Mihăilești, Giurgiu). Cu această ocazie i-a zis să nu uite să reprezinte iconografic „Nunta din Cana Galileii” și i-a înmănat o scrisoare neterminată, ce urma să fie completată pe măsura înaintării picturii: „*Iubite Părinte Arsenie, a fost o vreme când te-am știut pictor de suflete după modelul Domnului nostru Iisus Hristos... Sfinția Ta ai înțeles să faci o pictură transfigurată în nuanțe clare și deschise, paradiziace pentru a sugera lumea feerică de dincolo. Biserica de la Drăgănescu iradiază lumina raiului. Ceea ce domină în ea până acum e imaginea Maicii Domnului...*”

Totodată documentele atestă faptul că Părintele Arsenie a participat la parastasul de un an de la Biserica Enei (19 august 1973, unde a slujit și Părintele Dumitru Stăniloae) ținut pentru Nichifor Crainic și soția sa Aglaia, precum și la parastasul de patru ani din 23 mai 1976, tot de la Biserica Enei, unde toți participanții au fost fotografiați de Securitate,

inclusiv Părintele Arsenie Boca, îmbrăcat la costum cu cravată, cu pălărie și ochelari.

În anul 1976, Părintele încă mai locuia în București, dar din 1978 și-a stabilit domiciliul la Sinaia, dar nu a renunțat să meargă la Drăgănescu până prin anul 1988. Maicile alungate din mănăstire odată cu desființarea Mănăstirii Prislop, după ce locuiseră până în 1969 la Rășinari, au cumpărat o casă în orașul Sinaia. Odată cu venirea Părintelui Arsenie la Sinaia, au mai construit o casă după planurile Părintelui.

În 28 noiembrie 1989, Părintele Arsenie Boca, „care a reînviat, cu viața și cu propovăduirea, duhul *Filocaliei* în viața religioasă a poporului nostru” (D. Stăniloae), cunoșcându-și dinainte ziua, se mută la Domnul („Plec dincolo ducând cu mine multe taine, pentru că n-am cui le spune!...”) și este înmormântat în cimitirul M-rii Prislop, în ziua de 4 decembrie 1989.

În continuare vom puncta câteva **caracteristici ale personalității Părintelui Arsenie Boca** pe care le vom dezvolta:

1. teolog de nivel academic;
2. pictor bisericesc talentat și inspirat;
3. Sfântul de la Sâmbăta, Prislop, Arhiepiscopia Bucureștilor, Drăgănescu;
4. părinte isihast, teolog al vieții duhovnicești, teolog al rugăciunii neîncetate;
5. ctitor de frunte al Filocaliei românești;
6. liturghisitor binecuvântat;
7. teolog al dialogului dintre credință, știință și cultură;
8. fire artistică, teolog al culturii;
9. era cu desăvârșire apolitic.

1. Părintele Arsenie Boca era un **teolog de nivel academic**, un Părinte și Învățător al Bisericii ce a studiat în centre culturale de prestigiu ale timpului său (Academia Teologică din Sibiu 1929-1932; Academia de Arte Frumoase din București 1933-1938) cu profesori-savanți; a elaborat o teologie ortodoxă redutabilă, în duhul Părinților Bisericii, universală, neinfluențată de pornirile naționaliste din epocă, arătându-ne *Cărarea Împărăției* lăuntrice: „toți oamenii, fără deosebire, suntem în aceeași vreme și fiii oamenilor și fiii lui Dumnezeu”⁴¹⁴, „cine vrea să biruie lumea se roagă Tatălui său în ascuns sau în gând, pentru orice fiu al lui Dumnezeu, oricât de întunecată purtare ar avea și oricâte rele i-ar face”⁴¹⁵.

Prin opera sa principală, *Cărarea Împărăției*, Părintele Arsenie Boca ne arată calea către despățimire, iluminare și îndumnezeire ce ar trebui să formeze *modul nostru de viață*. Părintele Arsenie a împletit armonios *teologia cultă-academică* cu *rugăciunea* și cu *teologia harismatică* experimentată prin viață ascetică și mistică (*teologia vieții duhovnicești*) a tradiției *Filocaliei*, neoprindu-se doar la studiu, căci „**studiul e una - îl pot face toți. Acoperirea cu viața însă o pot face din când în când abia câte unii, unde și unde, câte unul într-o sută de ani**”⁴¹⁶ (Pr. Arsenie Boca).

Părintele Arsenie a îndeplinit putem spune învățătura Mântuitorului Iisus Hristos din Predica de pe Munte (Matei, 5-7). Teologul Nikos Matsoukas consideră de asemenea că „știința teologică se exercită în mod ideal atunci când teologii

⁴¹⁴ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 13.

⁴¹⁵ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 20.

⁴¹⁶ Pr. Arsenie Boca, *Scrisoare către Pr. Daniil* [Sinaia, 11 oct. 1989], la: www.nistea.com/boca-scrisoare.htm [accesat 7 aug. 2014].

înșiși trăiesc și gustă teologia harismatică, în cadrul vieții și activității trupului bisericesc căruia îi aparțin”⁴¹⁷. Părintele Arsenie știa că numai întrepătrunderea dintre cele două teologii și *cunoștințe din cât mai multe domenii (medicină-endocrinologie, psihologie, artă etc.)* pot conduce la o pastorație autentică, persuasivă, roditoare: „precum urmărim o armonie între facultățile sufletești, tot așa trebuie să urmărim o armonie și între cunoștințele din cât mai multe domenii, precum și o sinteză a acestora cu viața. Multă știință apropie pe om de Dumnezeu, puțină știință îl îndepărtează și de știință și de Dumnezeu. Iar omul atâta prețuiește câtă apropiere de Dumnezeu și-a câștigat în sine”⁴¹⁸; „M’am remarcat ca un preot-călugăr care propovăduiesc trăirea creștinismului în toată adâncimea lui și în toată sinceritatea noastră, ca singura concepție suficientă despre lume și viață”⁴¹⁹.

De aceea îi părea rău când vedea absolvenți de Teologie care rămăseseră la nivelul cunoștințelor însușite mecanic și expuse într-un limbaj de lemn (străin teologiei patristice), doar *prestatori de servicii*, neinteresați de *experiența reală a lucrurilor duhovnicești*, adică de metoda *vieții duhovnicești (curățire-iluminare-îndumnezeire)*, prin aceștia comuniștii încercând să compromită Biserica din interior: „mi-ar plăcea să văd teologi care să pună în practică adevărul dogmatic despre atotprezența lui Dumnezeu”⁴²⁰;

⁴¹⁷ Nikos MATSOUKAS, *Introducere în gnoseologia teologică*, trad. Maricel Popa, Ed. Bizantină, București, 1997, p. 116.

⁴¹⁸ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 210.

⁴¹⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 311. [Ieromonah Arsenie Boca, Declarație, 16 iunie 1948].

⁴²⁰ Părintele Arsenie BOCA, în: P.S. Daniil STOENESCU, „*Arhanghelul*” de la Prislop și alte scrieri..., p. 258.

„cea mai diabolică lucrare a comuniștilor atei împotriva Bisericii e de a promova în rândul ei nulități”⁴²¹.

Era absolvent al Academiei Teologice din Sibiu (1929-1933) cu o teză intitulată „Încercări asupra vieții duhovnicești”. Așadar cunoștea foarte bine Vechiul Testament (Nicolae Neaga) și Noul Testament (Nicolae Colan), dar și Istoria Bisericii Universale (Ilie Beleuță); Dogmatica ortodoxă (Dumitru Stăniloae); Filosofia, Pedagogia și Catehetica (Nicolae Terchilă).

Mai târziu, la București, prin intermediul cursurilor de mistică, a luat contact cu viețile și scrierile sfinților isihăști care și-au exprimat în scris *experierile dumnezeiești*: „plăcându-mi foarte mult scrierea mistică a sfântului Ioan Scărarul⁴²², am tradus-o în românește, în vreme de 5 luni. M-a ajutat foarte mult la încheierea convingerii mele de-a intra în călugărie”⁴²³. Această convingere și-a întărit-o odată cu audierea cursurilor care *i-au deschis calea spre desăvârșirea spirituală, spre viața duhovnicească* (curățire-iluminare-îndumnezeire), adică prelegerile de mistică ortodoxă ale gânditorului ortodox **Nichifor Crainic** de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, cel mai mare profesor de

⁴²¹ Cuvinte ale Părintelui Arsenie BOCA auzite și notate de Î.P.S. Laurențiu STREZA și relatate la *Centenarul nașterii Părintelui Arsenie Boca*, 25 sep. 2010, M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus.

⁴²² Sf. Ioan Scărarul de la M-rea „Rugului Aprins” de pe Sinai, unde Dumnezeu i s-a arătat lui Moise în minunea Rugului Aprins, poruncindu-i să se întoarcă în Egipt și să aducă pe fiii lui Israel la muntele Horeb, pentru a I se închina; tot aici se poate vedea peștera în care a locuit Sf. Ilie și unde s-a învrednicit să vorbească cu Dumnezeu (3 Regi 19, 9-15).

⁴²³ ACNSAS, fond Penal, dosar 13928, f. 17-21. [Autobiografie, 17 iulie 1945, Ieromonahul Arsenie; Autobiografia poartă ștampila „Biroul Siguranței. Poliția Orașului R. Vâlcea”, precum și însemnarea „23-7-945, vizat de noi spre neschimbare, Comisar ss/neidentificată”].

teologie din România din toate timpurile („prelegerile lui universitare îi înălțau pe auditori la ceruri”⁴²⁴; „la frumusețea acestei vieți harice, neluată în seamă până atunci de studiul teologiei și, deci, necunoscută de noi, adăugați sclipirile de foc și gura de aur a lui Nichifor Crainic și veți înțelege ce-au însemnat pentru noi prelegerile sale despre mistică, atât în general, cât și-n legătură cu anumiți inși binecuvântați ai harului divin... Nu exagerăm, afirmând că datorită acestui glas, cu rezonanțe îndepărtate, am început a privi altfel Ortodoxia, Ortodoxia cea adevărată, Ortodoxia Bizanțului strălucitor, sub al cărei baldachin de azur ne-am plămădit și noi ființa națională și spirituală. Am simțit un fel de mândrie când ni s-a vorbit despre paisianismul românesc ca cea mai înaltă formă de viațuire ortodoxă, care se încadra desăvârșit în orbita strălucitoare a misticismului oriental... glasul profesorului n-a strigat în pustiu, sămânța azvârlită de semănătorul harnic n-a picat pe pământ rău”⁴²⁵), cel care a introdus *isihasmul* (ascetica și mistica ortodoxă) în programa universitară: „L-am cunoscut în perioada anilor 1934-1939, în timpul cât locuiam la București, la Internatul Teologic din str. Radu Vodă. Împrejurările în care l-am cunoscut sunt următoarele: în timpul liber, în afara orelor de cursuri pe care le aveam la Academia de Arte Frumoase, mergeam uneori și asistam la cursurile lui pe care le ținea la Facultatea de Teologie la catedra de «Mistică și literatură contemporană». Vreau să precizez că personal am făcut cunoștință cu NICHIFOR CRAINIC în perioada 1930-1934, când eram student la Academia Teologică din Sibiu. L-am cunoscut prin intermediul prof. STĂNILOAE DUMITRU... **Aveam**

⁴²⁴ Ioan Ianolide, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă...*, p. 305.

⁴²⁵ Preot Ștefan DOBRA, *Magister Ad Cathedram...*, p. 290-296.

legături de cunoștință și prietenie, cunoscându-l ca pe un profesor foarte bun (s.n.). Legături de nuanță politică nu am avut cu el”⁴²⁶. Aceste cursuri de mistică ortodoxă („știința îndumnezeirii omului; știința sfinților”), Patericul egiptean și scrierile filocalice cu experiențele Părinților trezvitori i-au marcat gândirea teologică tânărului Zian Vălean Boca pentru întreaga viață: „El pretindea că audierea cursurilor mele i-a deschis calea spre desăvârșirea spirituală și ca urmare, a plecat în Grecia la Atena⁴²⁷ și mai ales la Muntele Athos, unde și-a însușit tehnica vieții spirituale. Pregătit astfel, s-a stabilit din ordinul Mitropolitului Nicolae Bălan la Mănăstirea Sâmbăta de Sus județul Făgăraș, unde a dezvoltat o mare activitate pastorală, de răsunet adânc, atât în rândurile țărănimii cât și ale intelectualilor. O scurtă vreme Mănăstirea Sâmbăta de Sus, a ajuns un loc de pelerinaje religioase, sute și mii de oameni venind să-l asculte pe părintele Arsenie. Până în anul 1945, dată după care eu nu mai știu nimic, mișcarea de la Sâmbăta de Sus avea un caracter pur religios, fără niciun fel de amestec politic”⁴²⁸.

Acest lucru îl mărturisea și monahia Zamfira Constantinescu, care la rândul său audiase în alt context cursurile maestrului: „Nichifor Crainic înflăcăra în dogoarea unor inspirate cursuri de mistică ortodoxă și teologie a

⁴²⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 33v.

⁴²⁷ Din *Raportul de cheltuieli* detaliat întocmit de diaconul Zian Boca la întoarcerea din Grecia (14 iun. 1939) și predat Mitropoliei din Sibiu, rezultă că nu a ajuns la Atena, ci, în afară de Muntele Athos, doar la Salonic (oraș de tranzit spre Muntele Athos), unde a petrecut șapte zile, închinându-se cu siguranță și la moaștele Sfinților Dimitrie Izvorătorul de Mir și Grigorie Palama (Pr. Nicolae Zian STREZA, *Catisme ale Părintelui Arsenie Boca pe Muntele Athos*, Ed. Credința strămoșească, 2008, p. 40-41).

⁴²⁸ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-88 [Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, Nichifor Crainic, București].

culturii pe iluminatul tânăr proaspăt licențiat în teologie de la Sibiu și student la Academia de Arte Frumoase din București – care avea să fie mai târziu părintele Arsenie – cel care va întrupa în viață concepția teologică mistică a ctitorului generațiilor pentru care a scris *Gândirea* și în care a trezit «Nostalgia Paradisului»⁴²⁹.

Pentru Părintele Arsenie Boca cursurile de mistică ortodoxă au contat atât de mult în viața sa duhovnicească și la *încheierea convingerii sale de-a intra în călugărie*, încât spre sfârșitul vieții într-o scrisoare [Sinaia, 11 oct. 1989] își mărturisea părerea de rău pentru cei care nu au beneficiat de aceste cursuri (Mistica ortodoxă a fost scoasă din programa universitară de către comuniști încă din anul 1948): „N-ai avut parte de studiul, care odată era miezul și splendoarea Teologiei: Mistica, definită «știința îndumnezeirii omului»⁴³⁰.

Părintele Arsenie Boca nu s-a mulțumit cu o *teologie de repetiție*⁴³¹, ci a încercat în predica și în opera sa să dea *un răspuns creștin la neliniștile vremii*, unul dintre subtitlurile „Cărării Împărăției”, și să lege teologia academică de rugăciune, de tradiția *Filocaliei*, de știință și artă. Era la curent cu teologia academică, căci *Facultatea de Teologie din*

⁴²⁹ Monahia Zamfira Constantinescu, *Limpeziri pe marginea memoriilor lui Nichifor Crainic...*, p. 12.

⁴³⁰ Pr. Arsenie Boca, *Scrisoare către Pr. Daniil* [Sinaia, 11 oct. 1989], la: www.nistea.com/boca-scrisoare.htm [accesat 7 aug. 2014].

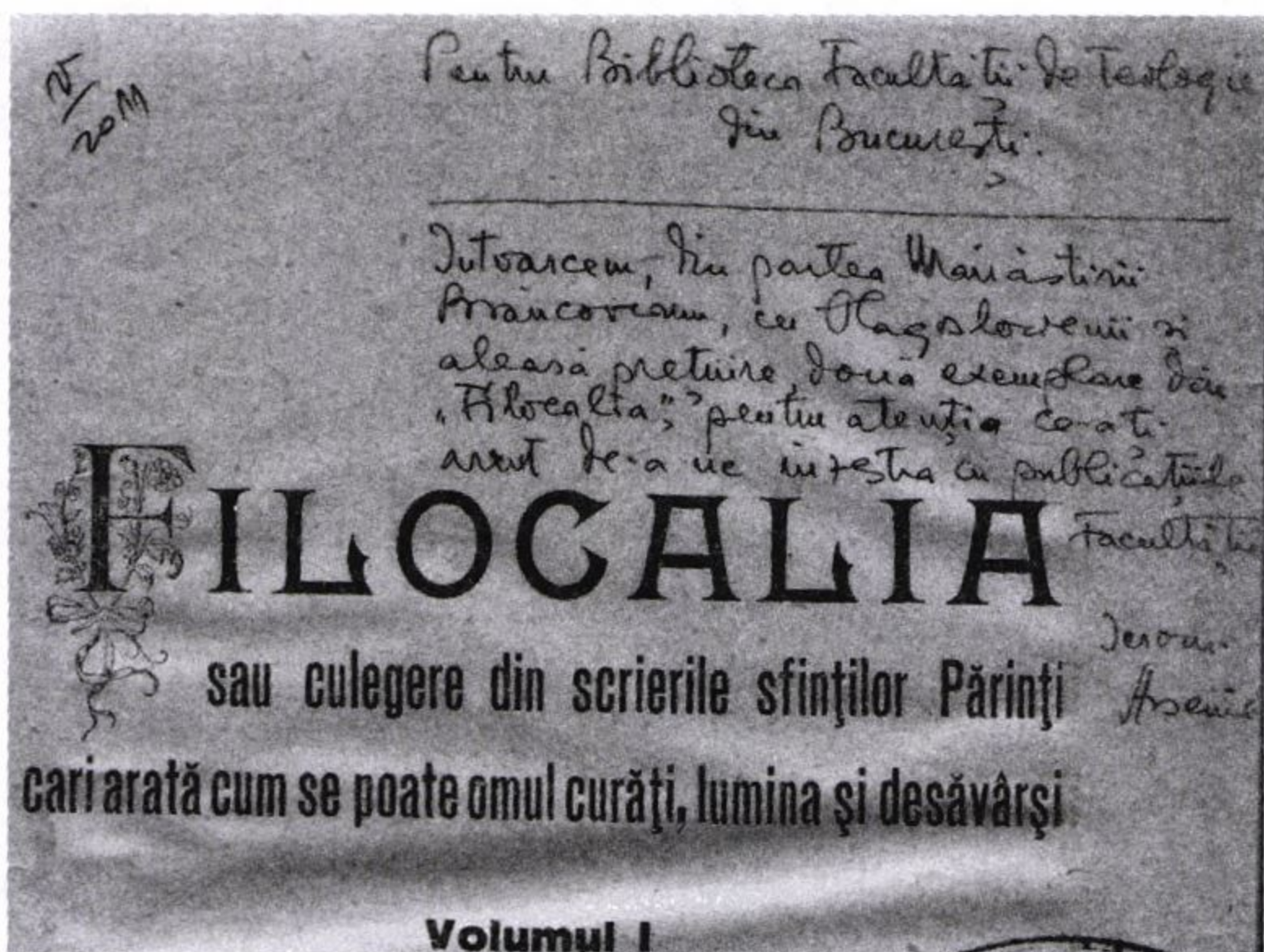
⁴³¹ Formulă folosită de teologul John Meyendorff pentru a caracteriza recursul la formulele oficiale al *teologilor de repetiție* care s-au ridicat inclusiv împotriva *geniului creator* al Sfântului Grigorie Palama, doctrinarul isihasmului în sec. al XIV-lea. Aceștia, în autosuficiența lor, considerau că este de ajuns apelul la *formulele oficiale* fixate pentru a răspunde *provocărilor și neliniștilor vremii*. (John MEYENDORFF, *Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă...*, p. 99).

București trimitea publicațiile sale și la Mănăstirea Brâncoveanu, după cum reiese din dedicația Părintelui Arsenie Boca de pe un exemplar donat al primului volum al primei ediții (1946, Sibiu) a *Filocaliei de la Sibiu și Sâmbăta*, descoperit [7 iul. 2014] întâmplător în biblioteca acestei facultăți:

„Pentru Biblioteca Facultății de Teologie din București. Întoarcem, din partea Mănăstirii Brâncoveanu, cu blagoslovenii și aleasă prețuire, două exemplare din «Filocalia», pentru atenția ce-ați avut de-a ne înzestra cu publicațiile Facultății. Ierom. Arsenie.»⁴³²

Rezultă că, din cele 1500 de exemplare cât a fost tirajul primei ediții, două exemplare au fost donate de către Părintele Arsenie Boca Bibliotecii Facultății de Teologie din București, care la vremea aceea își avea sediul în cadrul Universității din București, după aceea fiind mutată din nefericire de comuniști în actuala clădire din str. Sf. Ecaterina.

⁴³² *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. I, trad. din grecește de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Academia teologică „Andreiană”, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946, p. I. Exemplarul cu dedicație a fost înregistrat în 1946: B.F.T.B. nr. 241/1946; în 1981: nr. de inventar 3068, sala 3, fond R13; 276/F55.

Însemnare a Părintelui Arsenie Boca pe un exemplar din *Filocalia I* dăruit Facultății de Teologie Ortodoxă din București.

2. Părintele Arsenie Boca era un **pictor bisericesc talentat și inspirat** al cărui program iconografic de la Biserica Drăgănescu trebuie interpretat, după cum vom arăta, în **cheie mistică-isihastă**; era un **maestru iconar, un bun grafician**, fiind „absolvent diplomat al secției de artă decorativă” (promoția 1938) de la Academia de Arte Frumoase din București, unde a studiat cinci ani la clasa maestrului Costin Petrescu ⁴³³, la secția de „Artă

⁴³³ **Costin PETRESCU (1872-1954)** maestru pictor, cunoscut în lumea bisericească pentru realizarea Stemei Patriarhiei Române, profesor de artă decorativă la Universitatea de Arte Frumoase; președinte al Sindicatului Artelor Frumoase și publicist român; a altor proiecte de pictură bisericească sau laică (portretistică, c 400 de lucrări, gravură a bancnotelor); opera ce încununează activitatea sa este „Marea Frescă a Neamului” de la Ateneul Român (1933-39), ce redă scene din istoria poporului român, de la intrarea împăratului Traian în Dacia până la regimul de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea (n. 1893 –m. 1953; domnie 1930-40): „Pe un spațiu lung de 75

decorativă”⁴³⁴. La examenul acestui artist, care-l caracteriza pe Boca Zian ca „un tânăr cu voință și talent”⁴³⁵, a obținut calificativul „Foarte bine”⁴³⁶. Aici l-a avut profesor la cursul

de metri și lat de 3 metri trebuia să concentrez istoria zbuciumată a țării mele... Am hotărât, deci, să aleg culmile acestei istorii și să dau frescei aspectul unei curgeri neîntrerupte care, pornind de la împăratul Traian, să simbolizeze, ca un poem, povestea glorioasă a neamului meu”. Maestrul Costin Petrescu i-a încredințat tânărului Zian Boca pictarea scenei intrării Voievodului Mihai Viteazul în Alba Iulia; anul de practică în artă decorativă l-a făcut la Biserica „Sf. Dumitru” din Bixadul Oltului (Covasna), unde a pictat tot sub supravegherea lui Costin Petrescu. Născut în orașul Pitești, într-o familie în care și tatăl său, și bunicul au fost pictori meșteșugari, a absolvit Școala de Belle Arte din București la clasa pictorului George Demetrescu Mirea, precum și Școala de Arhitectură din București sub îndrumarea arhit. George Sterian; s-a specializat la Viena și München, în plus a obținut o bursă la Paris unde a studiat la Academia Julian sub coordonarea lui Paul Laurens. Ulterior a fost trimis în S.U.A. pentru a deprinde tehnica de gravură a bancnotelor. Creația sa acoperă mai multe genuri artistice, dar în plan bisericesc este cunoscut pentru coordonarea lucrărilor de pictură de la Bisericile Mihai Vodă (translatată în perioada comunistă), Sf. Silvestru (unde a slujit Pr. Constantin Galeriu) și Sf. Dumitru-Colentina din București, iar în țară la Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului și Catedrala Încoronării de la Alba Iulia, unde la 15 octombrie 1922 fusese încoronat Regele Ferdinand I Întregitorul purtând o mantie creată după indicațiile lui Costin Petrescu, sursa de inspirație fiind costumele medievale ale domnitorilor români. De asemenea, Costin Petrescu a pictat și cavoul de la M-reă Sinaia al omului politic Take Ionescu.

⁴³⁴ Conform Procesului verbal din 4 iulie 1938 și a stituației matricole a fost declarat „absolvent diplomat al secției de artă decorativă” (AUNAB, Academia de Arte Frumoase, Registru Matricol nr. 256, f. 105). Doar 4 din 24 studenți de la secția de artă decorativă au obținut calificativul „foarte bine” la examenul de absolvire din sesiunea iunie 1938 (AUNAB, Academia de Arte Frumoase, Cataloage Examene: 1936/1937 până în 1940/1941, nr. 3, dosar nr. 27/1937, f. 52v).

⁴³⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 1, f. 161-163.

⁴³⁶ AUNAB, Academia de Arte Frumoase, Cataloage Examene 1936/1937 până în 1940/1941, nr. 3, dos. nr. 27/1937, Catalog anii III și IV – Artă dec. prof. Costin Petrescu, f. 22.

de „Istoria Artelor” [anul universitar 1936-37] pe savantul **Alexandru Tzigara-Samurcaș**⁴³⁷, creatorul muzeografiei științifice românești, obținând la examen calificativul „Bine”⁴³⁸ [sesiunea iunie 1937, anul IV]; de asemenea, la „Desen liniar (Arte grafice)”, l-a avut profesor (1937-38) pe marele arhitect **George Matei Cantacuzino**⁴³⁹ („idei clare

⁴³⁷ **Alexandru TZIGARA-SAMURCAȘ (1872-1952)**, creatorul muzeografiei științifice românești, profesor de istoria artei la Academia de Arte Frumoase din București; (din 1906) director al Muzeului de Artă Națională, fiind un luptător pentru recunoașterea valorii artei românești; conferențiar pe teme cultural-artistice, dar și pe teme artistic-religioase (*Hristos în artă*, 15 mar. 1934);

⁴³⁸ AUNAB, Academia de Arte Frumoase, Cataloage Examene 1936/1937 până în 1940/1941, nr. 3, dos. nr. 26 /1937, Catalog anii - diverși – Ist. Artelor prof. Tz-Samurcaș, f. 66v.

⁴³⁹ **George Matei CANTACUZINO (1899-1960)** arhitect de prestigiu, pictor, eseist și profesor român; descendent din faimoasa familie bizantină Cantacuzino, fiul diplomatului N. B. Cantacuzino și al Marcelei Bibescu, nepoata de fiu a Domnitorului Gh. Bibescu (n.1804-1873; 1843-1848), descendent direct al domnitorului mucenic Constantin Brâncoveanu; căsătorit cu Sanda Știrbey, aveau împreună un băiat și o fată; soția și copiii se stabilesc (1938) în Anglia din inițiativa lui, căci dorea ca aceștia „să-și facă studiile liniștiți și fără întreruperi; separația noastră este un sacrificiu făcut pentru creșterea copiilor”; nu va mai apuca să-i vadă niciodată, cu toate că a încercat să-și ia viza de Anglia în 1946-47; profesor la Academia de Arte Frumoase (curs de desen liniar și scris – arte grafice; era netitular până în 1942, când se titularizează), la Institutul de Arhitectură (curs de teoria arhitecturii) și la Institutul de Urbanism al Politehnicii (curs de peisagistică-grădini): „în rândurile studențimii se bucură de o mare apreciere”; fondator și prim-redactor la revista „Simetria – caiete de artă și critică”, care tratează estetic relația „Orient-Occident”; a tradus din limba latină cele zece cărți de arhitectură ale lui Marcus Vitruvius Pollio (c.70 î.Hr - c.15 d.Hr); G. M.Cantacuzino „era un magician al cuvântului și al desenului: idei clare enunțate direct, completate cu schițe expresive. Nu avea nevoie de note scrise, punctaje, breviare, cărți, filme sau diapozitive... Impunător prin prestanța sa, privirea vie și timbrul cald al graiului său. Avea un incontestabil talent retoric.” (Dr. Arh. Radu Patrulius); admirator al satului românesc în care vedea

enunțate direct, completate cu schițe expresive... impunător prin prestanța sa, privirea vie și timbrul cald al graiului său. Avea un incontestabil talent retoric”), de la care a primit calificativul „Foarte bine”. Este posibil ca cei doi să se fi întâlnit, în 1951-52, la Canal, căci amândoi au trecut în această perioadă prin colonia de la Cernavodă.

Zian Vălean Boca era unul dintre cei mai buni studenți, astfel că „maestrul Costin Petrescu i-a încredințat pictarea la Ateneul Român a scenei privitoare la Mihai

„matricea potențialului creator, a dăinuirii și eternității spiritului nostru” (Izvoare și popasuri – conferințe radio pe teme de arhitectură și artă românească sau antică – *Locuința românească, Orașele românești de mâine, Orașele la mare și la Dunăre, Lumina românească, Valea Jiului, Pe drumurile Orientului, Satul românesc, Afirmarea românească peste ocean*, etc; *Pătrar de veghe* – amintiri de călătorie în Orient etc); restaurator al Palatului Mogoșoaia; proiectant pentru Palatul Băncii de Investiții, Ansamblul de la Eforie, Vila Aviana din Eforie Nord, Hotelul Rex - Mamaia, Biserica de la Tețcani, Palatul Eforiei Krețulescu (Piața Palatului); 1948-1953 închis de torționarii comuniști (Jilava; Văcărești; Aiud – în aceeași celulă cu Mircea Vulcănescu; Canalul Dunăre Marea Neagră – Peninsula și Cernavodă - poate aici s-a întâlnit și cu pr. Arsenie Boca în 1951-52); după eliberare (16 iun. 1954) este adăpostit într-o chilie de la Mitropolia Moldovei – el este creatorul „palatelor siameze” din Ansamblul Mitropolitan din Iași (Palatul Bibliotecii „Dumitru Stăniloae” și Palatul Cancelariei) - unde îi îngrijea rana de la picior un monah Macarie, căci din închisoare rămăsese cu o problemă la un picior; înainte de moarte acest monah Macarie i-a spus: „Lasă, fiule, că Milostivul nu te ia decât la suta de ani!”, iar G.M.C. i-a răspuns „Milostivul, părinte, nu-i chiar atât de risipitor, să cheltuiască suta, când mă poate avea cu 60!”. A murit la 61 de ani (1 oct. 1960), fiind înmormântat în cimitirul „Eternitatea” din Iași. Mai multe detalii despre perioada arestării și detenției în lucrarea bine documentată: Vlad MITRIC-CIUPE, *Arhitecții români și detenția politică 1944-1964. Între destin concentraționar și vocație profesională*, INST, București, 2013, p. 115-124; Ion ANTOHE, *Răstigniri în România după Ialta*, Ed. Albatros, București, 1995, p. 221.

Viteazul”⁴⁴⁰ : „această măreață epocă este înfățișată în momentul de culme al domniei lui Mihai Viteazul. Viteazul voievod, în fruntea căpitanilor, steagurilor și oastei lui, intră în cetatea Alba-Iulia ca domn stăpânitor al țărilor românești, Muntenia, Moldova și Ardeal, unite prin sabia lui biruitoare”⁴⁴¹. Anul de practică în artă decorativă l-a făcut la Biserica „Sf. Dumitru” din Bixadul Oltului, județul Covasna, unde a pictat tot sub supravegherea maestrului Costin Petrescu⁴⁴².

În toamna anului 1939 a mers pentru un stagiu de pregătire practică la Chișinău unde a învățat de la niște meșteri ruși *poleitura cu aur* - „cicanca”⁴⁴³.

Tot Părintele Arsenie a desenat copertele cărților: „Filocalia [de la Sibiu și Sâmbăta de Sus, 1946-1948]”; „Iisus Hristos sau restaurarea omului” [ediția 1943, Sibiu] a Părintelui Dumitru Stăniloae; „Bune Vestiri” predici ale preoților Spiridon Cîndea și Zosim Oancea [ediția 1944, Sibiu]; „Despre viața în Hristos” de Sf. Nicolae Cabasila [traducere de pr. Teodor Bodogae, 1946, Sibiu].

În 1957 și-a dat examenul de pictor bisericesc. Odată cu lichidarea *în șapte serii* a personalului monahal de la Mănăstirea Prislop și scoaterea abuzivă și necanonică din mănăstire [14 mai 1959] din ordinul Securității și cu aprobări

⁴⁴⁰ Pr. Prof. Teodor BODOGAE, *În amintirea părintelui Arsenie*, în ziarul *Telegraful Român – foaie religioasă* ed. de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului”, nr. 2-4/1990, Sibiu, 15 ianuarie 1990, p. 4.

⁴⁴¹ Simion SĂVEANU, *Aventuri prin tunelul timpului*, Ed. Sport-Turism, București, 1977, în: Elena CERCEL, *Marea frescă de la Ateneul Român - Creația pictorului Costin Petrescu*, Revista NOEMA a Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române, vol. XI, 2011.

⁴⁴² ACNSAS, fond Penal, dosar 13928, f. 20.

⁴⁴³ ACNSAS, fond Penal, dosar 13928, f. 21.

scrise de la Departamentul Cultelor [Părintele era încadrat în „seria răi cetățeni”!] și Episcopia Aradului, Părintele Arsenie Boca s-a stabilit în București, în spațiul locativ al bătrânei Ecaterina Constantinescu [mama maicii Zamfira, stareța Prislopului], deoarece nu i s-a dat voie să-și facă buletin de București:

„Subsemnatul Boca Zian Vălean, născut în anul 1910 Sept. 29 în comuna Vața de Sus, raionul Brad, reg. Hunedoara, fost călugăr în mănăstirea Prislop, raionul Hațeg reg. Hunedoara, prin prezenta declar că, rămânând de mic orfan și fiind de mic plecat de-acasă, nu mai am nimic și pe nimeni în comuna natală, unde să mă pot stabili; de aceea am venit în București unde am făcut Academia de Arte Frumoase și unde am terminat în 1957 stagiul și examenul de pictor bisericesc, iar în prezent am un angajament de pictură la Biserica Sf. Elefterie din București (s.n.).

Drept aceea solicit stabilirea în București Str. Litovoi-Voevod nr. 23, raionul 1 Mai, unde am fost primit în spațiul locativ [3 dec. 1959]”.

Părintele și-a adus contribuția la pictarea altarului Bisericii Sf. Elefterie – Cotroceni (Eroilor), alături de pictorul Vasile Rudeanu, tot un ucenic de-al lui Costin Petrescu.

După proiectul iconografic de la Biserica Elefterie urmează angajarea în postul extrabugetar de **„pictor șablonist”** (salariu din *Fonduri proprii* ale Arhiepiscopiei Bucureștilor de 1.061 lei lunar⁴⁴⁴) la Atelierele Patriarhiei Române de la Schitul Maicilor (biserica schitului a fost translatată, iar atelierele dărâmate în 1982; aprox. pe locul unde se construiește astăzi Catedrala Mântuirii Neamului):

⁴⁴⁴ La vremea aceea, un paznic avea c. 750 lei, iar un profesor de la Facultatea de Teologie din București primea un salariu de 3 800 lei.

„Se adeverește de noi că, potrivit rezoluției de pe temeiul nr. 12.807/1960, Prea Fericitul Patriarh a aprobat angajarea tov. Boca Zian Vălean, în postul de pictor șablonist la Institutul Biblic – Ateliere.

Angajarea este provizorie, până va obține buletin de Capitală.

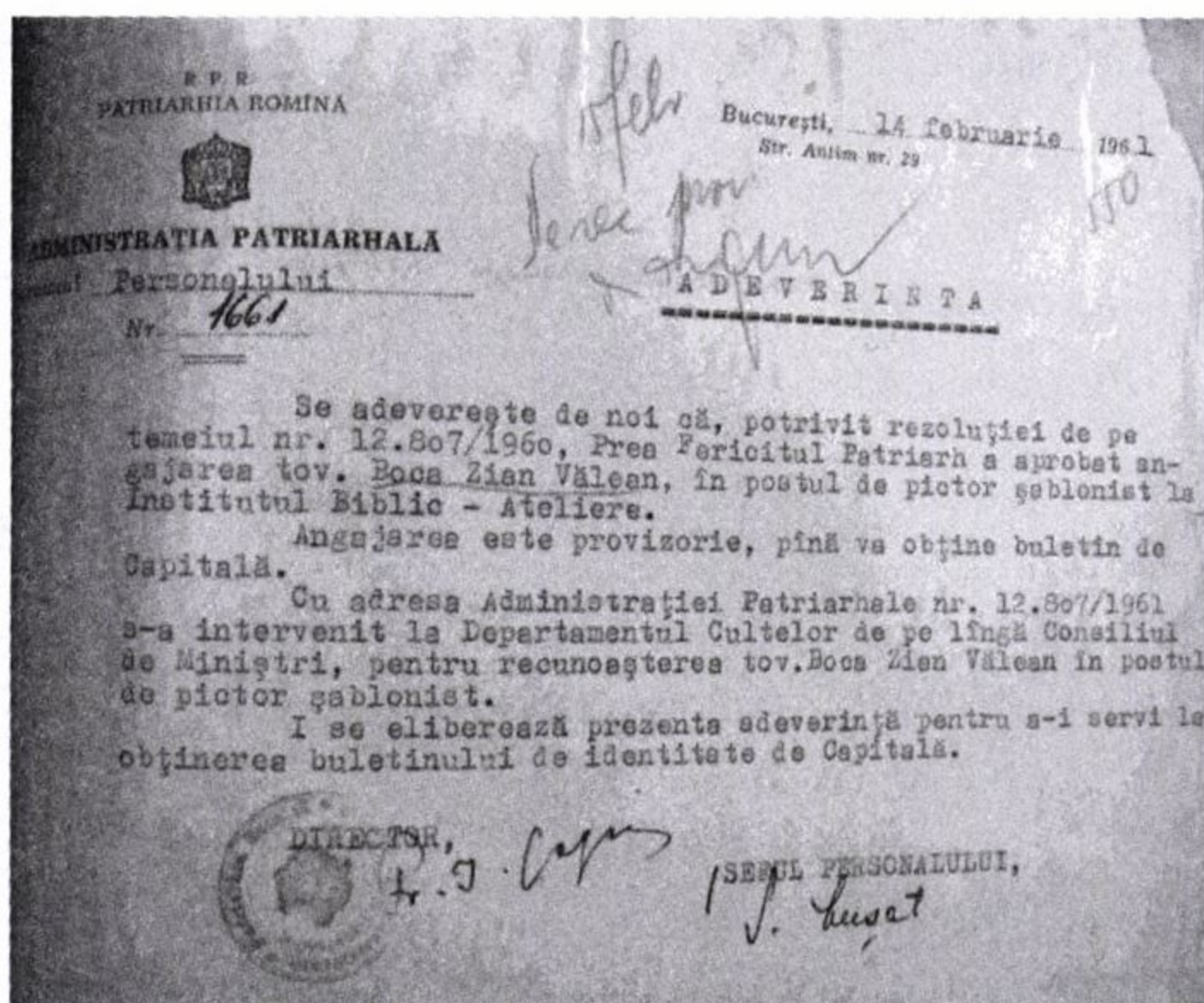
Cu adresa Administrației Patriarhale nr. 12.807/1961 s-a intervenit la Departamentul Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri, pentru recunoașterea tov. Boca Zian Vălean în postul de pictor șablonist.

I se eliberează prezenta adeverință pentru a-i servi la obținerea buletinului de identitate de Capitală”⁴⁴⁵;

„Se adeverește că d-l BOCA ZIAN VĂLEAN este recunoscut de Colectivul de Împuterniciți București, cu decizia nr. 577 din 15 februarie 1961, în postul extrabugetar vacant de pictor șablonist, cu un salariu lunar de lei 1.061, la Administrația Patriarhală, Institutul Biblic, Atelierul de pictură, cu începere de la data de 1 ianuarie 1961”⁴⁴⁶.

⁴⁴⁵ Adeverință, R.P.R., PATRARHIA ROMÂNĂ, ADMINISTRAȚIA PATRIARHALĂ, Serviciul Personalului, Nr. 1661, București, 14 februarie 1961, Str. Antim nr. 29.

⁴⁴⁶ Adeverință, R.P.R., DEPARTAMENTUL CULTELOR, de pe lângă consiliul de miniștri, colectivul de împuterniciți - bucurești, nr. 577 din 16 feb. 1961.

DOCUMENTUL ce atestă faptul că Părintele Arsenie Boca a lucrat la PATRIARHIA ROMÂNĂ ca pictor șablonist.

Dar Părintelui i se respinge cererea pentru obținerea buletinului de București: „23.11.961, Respins cererea pentru București, Dos. 410, ss/indescifrabil”, căci Departamentul Cultelor „facea ascultare” de Securitate. De aceea rămâne în postul extrabugetar, nefiind plătit din resursele Statului, susținut de **Patriarhul Iustinian Marina (n. 1901-77; 1948-77)**.

Aici Părintele se instruiește în *arta emailului*, deprinzând-o de la fosta artistă a Casei Regale, **Otilia Michail Oteteleşanu**⁴⁴⁷, care activa în cadrul Atelierelor de

⁴⁴⁷ Otilia MICHAIL-OTETELEȘANU (1885-1924), pictoriță română specialistă în *tehnica emailului*; artistă a Casei Regale - execută ultimele portrete ale Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta; în anii '60 a fost consilier artistic al Patriarhiei Române - a dezvoltat atelierul de pictură de la Schitul Maicilor, unde a executat icoanele împărătești în email de pe iconostasul Catedralei Patriarhale; totodată, în perioada torționarilor comuniști, a acceptat să lucreze și pentru Comitetul Central pentru a-și salva soțul din închisoare. Scurtă biografie: fiică a

pictură ale Patriarhiei. Aflăm despre acest lucru dintr-o notă informativă livrată Securității de către colaboratorul „Rafael” (15.04.1966):

„BOCA ARSEN[I]E este responsabilul atelierului de pictură și email de la Schitul Maicilor. Nu este numit șef de atelier oficial, dar el face toate pro[i]ectele și desenele tuturor comenzilor cerute de instituție. Ca pregătire BOCA A. este un desenator f. bun, pictor și cunoscător al artei emailatului. Este un om priceput și bun organizator al muncii în atelier și de aceea este socotit ca un om de valoare în Patriarhie și după câte am văzut patriarhul îl apreciază mult datorită talentului pe care-l are. Arta emailatului și-a însușit-o cu multă dibăcie (furată propriu-zis) de la doamna OTETESANU care având o mentalitate învechită păstra acest secret al emailatului. După ce se inițiază BOCA își pregătește doi elevi, pe NEAGU GH. și TUDORACHE. Din cele discutate cu el referitor la învățatul unor secrete ale muncii de la cei bătrâni el mi-a spus așa. [«] Măi [,] deoarece cei bătrâni care cunosc secretele meseriei nu vor să transmită celor tineri noi trebuie s-o furăm [»]. De asemenea îi este necaz când unul tânăr nu vrea să învețe. El pune multă bază pe elementul tânăr care are altă mentalitate decât cei bătrâni. În atelier se comportă frumos și respectuos cu toată lumea. În timpul lucrului nu vrea să se discute în atelier, ci

lui Vasile Michail (medic aromân) și a Eugeniei Răut (descendentă a unor nobili polonezi stabiliți după 1848 în Țările Române), la recomandarea pictorului Nicolae Grigorescu (1838-1907) a studiat la Berlin la clasa specialistului în email Bastanier, apoi la Paris la Academia Julian; în 1915 s-a căsătorit cu Șerban Oteteleşanu, descendent din frații Buzești (generali ai domnitorului Mihai Viteazul). Raluca BRODNER, *Nepoata pictoriței Casei Regale din vremea reginei Elisabeta și descendența sa artistică: Măriuca Oteteleşanu, portret de familie*, în „Ziarul Lumina”, 12 dec. 2012.

dorește liniște, spunând că discuțiile distrag de la lucru. Emisiunile de radio nu le ascultă decât pe cele cu caracter științific, literar și informații de cultură general. Muzica modernă nu-i place s-o asculte, îl enervează spunând că-i o muzică de tam-tamuri lipsită de frumusețe și armonie. Îi place muzica populară și corală indiferent de conținutul ei. Timpul liber și-l ocupă citind, completându-și cunoștințele. Din revistele literare și științifice care se aduc în atelier citește cu mult interes tot ce apare nou în domeniul științific. Din ziarele care vin la atelier este abonat la Scînteia pe care atunci când vine îl citește cu mult interes. Ca un om cult și bine pregătit în domeniile îmbrățișate de el l-am observant că întotdeauna începe ziarul cu articolul de fond din prima pagină. A urmărit cu mult interes hotărârile luate de congres de către conducătorii țării.

BOCA ARSEN[I]E este un om cult și vorbește calculat. El nu face risipă de cuvinte în convorbirile avute.”⁴⁴⁸

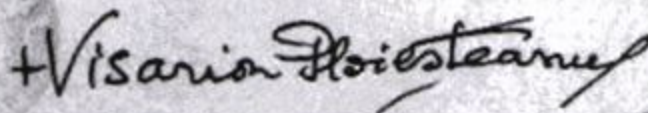
Începând cu 1 aprilie 1967 Părintele a fost încadrat pe un post de „**muncitor specialist pictor**” [salariu 1458 lei lunar], tot extrabugetar (pentru că nu avea angajament semnat la Securitate cum aveau mulți la vremea respectivă, Părintele nu era recunoscut sau remunerat nici de Departamentul Cultelor), prin hotărârea Administrației Patriarhale: „postul de pictor solo I/8 de la poz. 55 din schemă se transformă în post de muncitor specialist pictor, salarizat cu 1.458 lei lunar, integral din fonduri proprii. Urmează să fie ocupat în continuare de Dl. Boca Zian Vălean, care are o vechime de peste 6 ani în categ. 8-a, este absolvent al Academiei de Arte Frumoase din București (diploma nr. 278/1938) și pictor bisericesc autorizat de Comisia de pictură (tem. 32/1957)

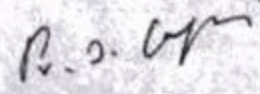
⁴⁴⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 4, f. 38-39

[...] Vicar patriarhal, ss/Episcop Visarion Ploieșteanul;
ss/Pr.Ioan Gagi, director.⁴⁴⁹

= 5) Postul de pictor solo I/8 de la poz. 55 din schemă se transformă în post de muncitor specialist pictor, salarizat cu 1.458 lei lunar, integral din fonduri proprii. Urmează să fie ocupat în continuare de Dl. Boca Zian Vălean, care are o vechime de peste 6 ani în categ.8-a, este absolvent al Academiei de Arte Frumoase din București (diploma nr. 278/1938) și pictor bisericesc autorizat de Comisia de pictură (tem. 32/1957) ;

Vă rugăm să binevoiți a fi de acord cu modificările de mai sus în scheme A.P. fonduri proprii, pe data de 1 aprilie 1967.

EPI SCOP,

(+VISARION PLOIESTEANU)
VICAR PATRIARHAL

DIRECTOR,

(Pr-Ioan Gagi)

Părintele Arsenie Boca – muncitor specialist pictor la Patriarhia Română.

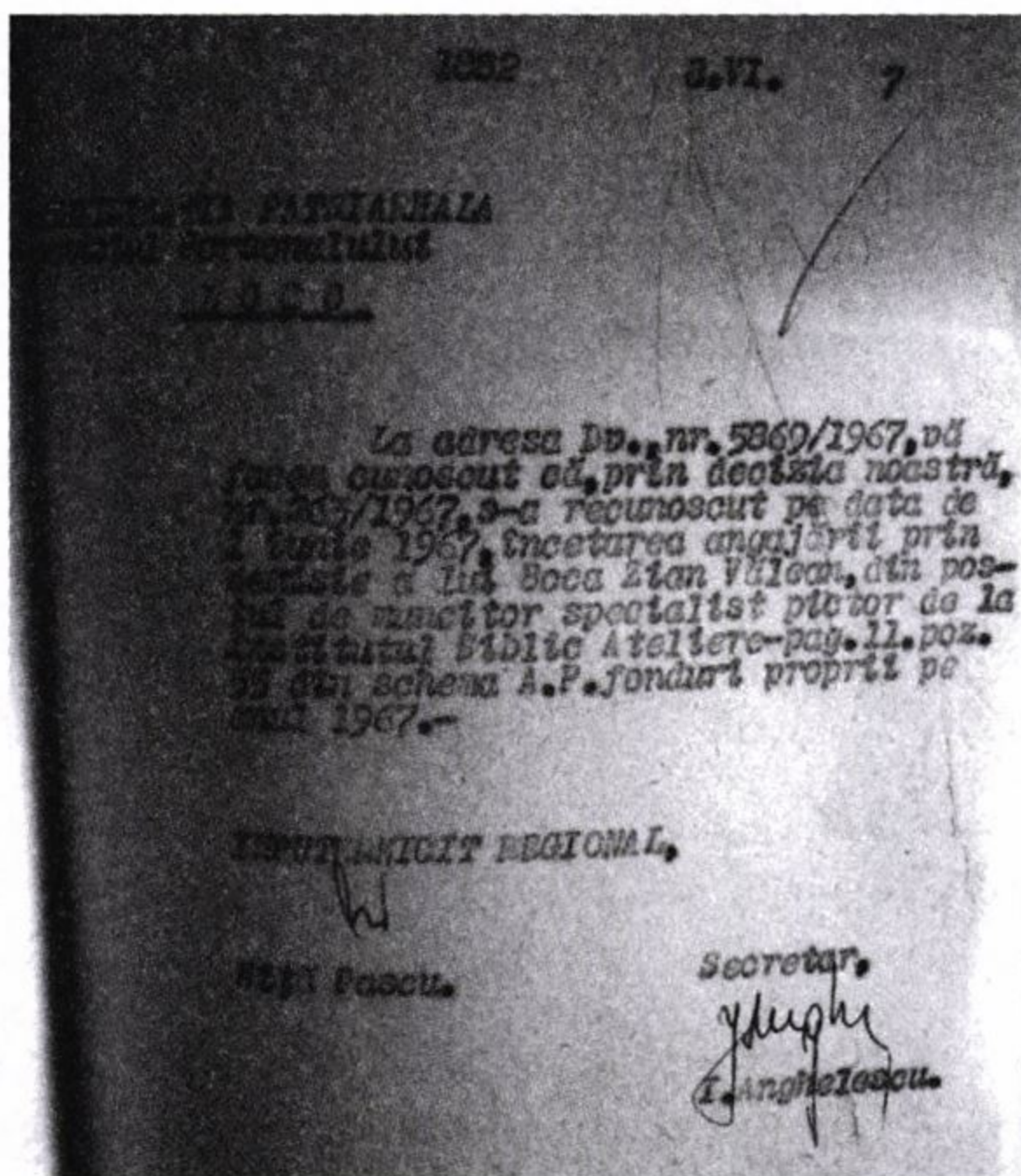
Nu trec decât două luni de la numirea în noua funcție și Părintele Arsenie își dă demisia:

„[Administrația Patriarhală către Departamentul Cultelor, București, 1 iunie 1967] Avem onoarea a vă aduce la cunoștință că Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustinian, prin înalta rezoluție de pe tem. Nr. 5869/1967, a aprobat desfacerea contractului de muncă – la cerere – al Tov. Boca Zian Vălean, din postul de muncitor specialist pictor la Institutul Biblic Ateliere (poz. 55 din schema A[dm]inistrației]. P[at]riarhale]. fonduri proprii), cu data de 1

⁴⁴⁹ Administrația Patriarhală, Serviciul Personal, 14 feb. 1967.

iunie 1967. [...] Director ss/Pr. Ioan Gagiu; Șef Serviciu Personal ss/Adrian Popescu”⁴⁵⁰;

„[Departamentul Cultelor către Administrația Patriarhală, 8.VI.1967] La adresa Dv. nr. 5869/1967, vă facem cunoscut că, prin decizia noastră, nr. 263/1967, s-a recunoscut pe data de 1 iunie 1967, încetarea angajării prin demisie a lui Boca Zian Vălean, din postul de muncitor specialist pictor de la Institutul Biblic Ateliere-pag. 11. poz. 55 din schema A[dmistrației] P[atriarhale] fonduri proprii pe anul 1967. Împuternicit regional, ss/Niță Pascu; Secretar, I. Anghelescu”⁴⁵¹.

Aprobarea DEMISIEI Părintelui Arsenie Boca, 1 iunie 1967.

⁴⁵⁰ Administrația Patriarhală, Serviciul Personal, către Departamentul Cultelor, 1 iunie 1967.

⁴⁵¹ Administrația Patriarhală, Serviciul Personal, către Departamentul Cultelor, 1 iunie 1967.

La scurt timp de la aprobarea demisiei (1 iun. 1967), are loc licitația (4 iun. 1967) pentru executarea lucrărilor de *pictură din nou* de la biserica parohiei Drăgănescu (com. Mihăilești, jud. Giurgiu, cca. 30 km de București). *Pictorului bisericesc autorizat* Boca Arsenie i se încredințează acest proiect:

„[**ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR**, 14 august 1967] *Vă aducem la cunoștință că – pe baza unui deviz în sumă totală de lei 33.300, avizat de Comisiunea pentru pictura bisericească în ședința sa din 24 aprilie 1967 (tem.nr.5851/1967) și pe baza licitației din 4 iunie 1967 – avizată favorabil de Comisiunea pentru pictura bisericească în ședința sa din 3 iulie, (tem. Nr. 9334/967) – Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor a aprobat executarea lucrărilor de pictură din nou de la biserica parohiei Drăgănescu, comuna Mihăilești, raionul Drăgănești-Vlașca, regiunea București, de către pictorul bisericesc autorizat Boca Arsenie, în limita sumei de 29.300 (tom. Nr. 13723/967).*

*Pentru executarea acestor lucrări, potrivit art. 3 din Dct. Nr. 144/958, parohia nu are nevoie de autorizație, - biserica respectivă nefiind monument istoric [...]. Vicar, ss/ /Preot Alexandru Ionescu; Consilier Administrativ, ss/Preotul Stan C. Dimancea”*⁴⁵².

Programul iconografic realizat de către Părintele Arsenie Boca la Drăgănescu trebuie interpretat în *cheie*

⁴⁵² În partea din dreapta sus este numărul de înregistrare de le registratură: Departamentul Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri Colectivul de Împuterniciți București: ÎMPUTERNICITUL CAPITALEI ȘI REGIUNII BUCUREȘTI, INTRARE/EȘIRE 2920, Data 15 VIII. 1967.

isihastă. Părintele a înfrumusețat pereții bisericii cu reprezentanți ai *isihasmului internațional* (Sfinții: Antonie cel Mare, Pavel de Teba, Macarie Egipteanul, Efrem Sirul, Maria Egipteanca, Ioan Scărarul de la Sinai, Grigorie Palama din Tesalonic și Muntele Athos, Daniil Sihastrul din Țările Române, Ioan de Rila din Bulgaria, Paisie Velicickovski, Serghie de Radonej și Serafim de Sarov din Rusia, Nicodim de la Tismana și Prislop, etc.). Părintele Arsenie ne *livrează iconografic un sistem* pentru curățirea, iluminarea și îndumnezeirea noastră, o adevărată cateheză ortodoxă în culori ⁴⁵³ și în duh patristic-filocalic despre *viața*

⁴⁵³ Referitor la culorile utilizate pentru a picta scene iconografice, maestrul iconar Grigore POPESCU spunea: „când am pornit icoana aceasta, am socotit că poți să-l cunoști pe Dumnezeu sub o formă... e vorba de pictură colorată. Deci, icoanele vechi care sunt destul de terne... și încă se mai practică această cromatică destul de redusă, rămasă la nuanțe, aici am pornit pe o icoană mai colorată. De ce? Pentru că Dumnezeu e în toate [teologia rațiunile dumnezeiești din fapte]: în dealuri, în oameni... și atunci e mare bucurie. Icoana transmite această bucurie, te cheamă, și coloritul care trebuie să aibă o anumită intensitate, de multe ori sunt culori naturale, și trebuie să se regăsească în pictură. O biserică nu e locul de înmormântare, e locul de înviere. Când ești în fața unei icoane, învie creștinul din tine. Și atunci noi pornim, și așa este gândul meu, ca ea să transmită ceva optimist. [...] Am abandonat monotonia: negru, marourile, culorile obositoare de frunze putrezite și am venit cu o cântare de primăvară care să sădească bucuria în suflet. Și atunci omul, după o rugăciune sau o vizionare prima dată, căci poate nu a spus rugăciunea din anumite motive, pleacă cu un sentiment trăitor în bucurie... și de aceea coloritul vine și aduce această notă optimistă... lumina [...] Pictura nu se face din patru culori: roșu, galben, albastru, negru, ci din zeci, sute și mii de nuanțe. Toate contribuiesc și dau și întăresc o imagine care pentru unul nu spune nimic, dar pentru altul care o urmărește de aproape, găsește și descoperă lucruri pe care alții nu le observă”, Maestru iconar Grigore POPESCU, *Atelierul Internațional de Pictură Bisericească* 6-9 nov. 2012, interviu în: <http://www.pemptousia.ro/video/interviu-cu-maestrul-iconar-grigore-popescu> [18 iun.2014].

duhovnicească; este reprezentată Cărarea Împărăției, în fapt calea către îndumnezeire. Urmând această *metodă a vieții duhovnicești* creștinul poate ajunge om împărătesc după cum ne-a îndemnat Mântuitorul Iisus Hristos în Predica de pe Munte, atât de dragă Părintelui Arsenie Boca, și poate ajunge să-L vadă pe Dumnezeu: „Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu”.

De exemplu, în scena *Călugărului răstignit* [în partea stângă a naosului], monahul de pe cruce, prin *lepădare de sine și ascultare de Dumnezeu*, este implicat în procesul de curățire-iluminare-îndumnezeire:

A. Curățire de patimi (κάθαρσις, catharsis) pentru a-și afla vindecarea sufletului și a trupului. Scopul efortului ascetic este curățirea de patimi și descoperirea lui Hristos statornicit în inimă la Botez. Aceasta presupune rugăciune continuă și luptă ascetică neîncetată. Totodată asceza are ca scop dobândirea *dragostei* (după Sf. Maxim **Mărturisitorul**) ca lucrare/energie a sufletului: prin *nevoința* (gr. ἄσκησις, *askesis*, asceza; ἄσκητής, *asketis*, *ascet*) cu *dreaptă socoteală* (gr. διάκρισις, *diakrisis*, discernământ), prin *atenție-trezvie* (gr. νῆψις, *nepsis*) în Hristos și prin *rugăciune smerită* (*Rugăciunea lui Iisus: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul!*; gr. „Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με, τὸν ἁματωλόν!”, *Kyrie Iisou Christe Yie tou Theou, Eleison me, ton amartolon!*). Monahul se află în război nevăzut cu patimile sale, dar și cu diavolul care caută să-l înlăture de pe calea *luptei ascetice* (*praxis*; curățire) și a *contemplației* (iluminare și îndumnezeire), să-i slăbească credința și să abandoneze *metoda vieții duhovnicești* pentru a reveni la *modul natural al vieții*, suflându-i călugărului: **„RABZI CA UN PROST; JOS DE PE CRUCE!”**: „toată

strădania protivnicului aceasta este: să desfacă dragostea și cunoștința noastră de Dumnezeu și să le dea, prin patimi, ca obiect de preocupare nimicul și absurdul. De aceea vicleanul nu se dă la o parte de-a reduce la nimic și la absurd chiar și virtuțile. Drept aceea e destul să izbutească o mutare mai încoace, mai aici, a scopului ultim al virtuților, și cu asta a redus la nimicul slavei deșarte și la absurd toată strădania virtuții. Iată-ne, printr-o singură întorsătură măiastră a vicleanului, deșertând virtuțile în sacul spart al patimilor și culegând, în schimb, vorbe goale de la oameni și rânjetul lui sinistru. Trebuie deci multă și adancă deosebire a gândurilor”⁴⁵⁴. Dar de ce se leagă demonul tocmai de răbdare? Pentru că „cine rabdă ajunge la o bună cunoștință de sine și de Dumnezeu. Abia de aci încolo e nădejde să schimbe Dumnezeu cele rele de pe tine și să-ți dea cele bune, nu numai aici, ci și în viața veșnică”⁴⁵⁵.

Termenul *nevoință* în sens monahal este sinonim cu asceză. Nevoința călugărului înseamnă tăierea voii, adică ascultare de părintele duhovnic și de ierarhia bisericească. Părintele Arsenie Boca și-a tăiat voia timp de treizeci de ani. Voia sa era să-și trăiască viața în mănăstire, însă conducătorii Statului și ai Bisericii din epocă nu i-au permis acest lucru. Aceștia nu au avut vreun motiv întemeiat pentru a-i refuza dorința. Putem spune că Părintele a suportat o formă de martiraj de lungă durată pentru convingerile sale teologice de *viață în Hristos*, timp 30 de ani (1959-1989). Mai marii Bisericii au ascultat de ordinul Securității de a-l scoate din

⁴⁵⁴ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 180.

⁴⁵⁵ Părintele Arsenie BOCA, *Note și schițe de predici de la Mănăstirea Sâmbăta*, în: P.S. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in” și „Îngerul cu cădelniță de aur” (Iezechiel 9, 3; 10, 2 și 6; Apocalipsă 8, 1-6)*, Ed. Charisma, Sinaia, 2008, p. 251.

mănăstire (numele celor care trebuiau să părăsească mănăstirea au fost trimise în plic pe traseul Securitate-Departamentul Cultelor-Sfântul Sinod-Episcopie). Părintelui Arsenie, în ordinul emis de Episcopia Aradului, i se impunea „să iasă din mănăstire fără rasă, urmând ca Episcopia noastră să-i pună la dispoziție suma necesară pentru ași (sic!) achiziționa un costum civil” (Actul nr. 2407/14 mai 1959).

Despre legătura dintre lepădarea de sine și răbdare, Părintele Arsenie Boca susținea: „*Lepădarea de sine nu se realizează dintr-o dată sau odată pentru totdeauna, ci trebuie timp și răbdare. Timp pentru deprindere și răbdare pentru greutatea ei... Răbdare trebuie să avem mai întâi cu noi înșine, ca să nu cădem în întristare, apoi trebuie să aibă și alții răbdare cu noi, până deprindem desăvârșit lepădarea de sine. Dacă învățăm practic lepădarea de sine și sporește dragostea în inima noastră, răbdarea încetează de a mai avea înfățișarea negativă de necaz și se schimbă în bucurie, cu toată întristarea mea sunt covârșit de bucurie... Mulți tirani s-au îngrozit de răbdarea mai presus de fire a sfinților, prin a mărturisi și ei pe Hristos, de asemenea, cu același preț al vieții... Atâta am înțeles din taina răbdării sfinților. Este ascunsă în ea o mare bucurie*”. Răbdarea (ὕπομονή, *hupomoné*), în sens patristic, ca energie/lucrare a sufletului „vine de la legătura cu experiența lui Hristos Însuși.”⁴⁵⁶

⁴⁵⁶ Preot dr. Joseph J. ALLEN, *Slujirea Bisericii chip al grijii pastorale*, trad. Irineu Pop Bistrițeanul, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 120.

Călugărul răstignit de la Biserica Drăgănescu.

Știm totodată că părintele Arsenie Boca pune accent pe curățirea sufletului omului prin mărturisirea păcatelor în *Taina spovedaniei*, numită și „al doilea botez”, taină care se repetă (spre deosebire de Botez), în funcție de solicitările creștinilor. Părintele Dumitru Stăniloae descria într-un articol din ziarul „*Telegraful român*” din 1943 atmosfera în care se realiza Taina Spovedaniei la M-rea Brâncoveanu: „*Pe pajiștea mănăstirii și prin încăperile ei se află zilnic 200-300 de ființe omenești îngenunchate pe sub streșinile ei în*

rugăciune și scrutându-și trecutul de păcate a căror povară nu o mai pot suporta. Mulți dintre ei, veniți de la sute de kilometri, stau acolo de la câte două până la câte cinci săptămâni, hrănindu-se atât de bine și de întremați, încât nu le-ar mai veni să plece, iar dacă pleacă, se întorc la scurte intervale... Dar ceea ce te covârșește lângă acești oameni este încordarea cu care așteaptă să le vină rândul la mărturisirea păcatelor, când fiecare știe că părintele [Arsenie Boca] va sta numai cu el 4-5 ore în convorbire intimă purificându-i toate măruntaiele sufletului și toate colțurile trecutului de petele chinuitoare ale păcatului... Predica de la Sâmbăta de Sus are ca obiect principal combaterea păcatului prin trezirea gândului la prezența vie a lui Hristos. De aceea, treapta în care culminează pregătirea pelerinului este mărturisirea. Te minunează acuta sensibilitate față de povara insuportabilă a păcatului ce se trezește în oameni la Sâmbăta."⁴⁵⁷

Mai târziu, Părintele Arsenie, „ostenitorul smerit de la Sâmbăta [și Prislop]” cum îl numea Pr. D. Stăniloae, a fost scos pe nedrept din mănăstire [14 mai 1959] de către oficialitățile bisericești pentru a face hatârul Securității comuniste. I s-a ridicat dreptul de a purta haine preoțești și de a sluji. Astfel nu a mai putut săvârși Taina Spovedaniei, însă, după anul 1967 predica prin scenele programului iconografic de la Drăgănescu, unde a reușit să înfățișeze Taina Spovedaniei și chiar să o definească teologic în absida dreaptă a bisericii: „Spovedania, Taina Pocăinței, prin care puterea lui Dumnezeu, dată preoților, șterge biruințele diavolului asupra omului. Căci «păcatul» aceasta este: o conspirație între diavol și minte împotriva lui Dumnezeu, sau

⁴⁵⁷ Dumitru STĂNILOAE, *Lucrarea de la Mănăstirea Brâncoveanu*, în *Telegraful Român*, an XCI, nr. 31-32, 8 aug. 1943, p. 1-2.

împotriva unei porunci a Lui, - o ascultare a omului de Satana și nu de Dumnezeu. Când aceste biruințe sunt spovedite și ispășite prin canon și necazuri, acelea nu mai au nici o greutate la cântarul judecății particulare. Când sunt spovedite, dar numai pe patul morții și n-a mai rămas timp de canon și îndreptare, diavolii vin și înfricoșează sufletul cu necaz și urgie mare. Dacă însă omul a ars păcatele pe pământ măcar cu o lacrimă, aceasta nu se pierde, ci poate atrage mila lui Dumnezeu. Când biruințele lui rămân consimțite întru totul toată viața și neșterse de Taina Pocăinței, omul acela – deși botezat – s-a făcut fiu «aceluia» de care a ascultat. Biruințele «lui» au toată greutatea fărădelegii și cumpliții au câștigat sufletul omului. Sufletele dreptilor însă ca un șuvoi de foc urcă la cer, ca unele ce s-au îmbogățit în Focul Duhului Sfânt”.

Mântuitorul Iisus Hristos: „El e modelul de luptă, cât ține Cărarea”⁴⁵⁸; El este „măsura desăvârșirii”⁴⁵⁹.

Credincioșii „au de purtat o întreită luptă, care ține o viață întreagă: lupta cu ei înșiși, cu patimile contra firii, după trup și după duh; cu «lumea» indiferentă și necredincioasă; și lupta împotriva uneltirilor vicleanului”⁴⁶⁰; „iar vrăjmașii mântuirii sunt aceștia: lumea, trupul și diavolul”.

Prima predică:

Lumea: veacul viclean, placul oamenilor, slava deșartă

Arme: „Cine vrea să biruie această primă predică în calea mântuirii, are la îndemână aceste trei: răbdarea, iertarea și rugăciunea”⁴⁶¹.

⁴⁵⁸ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 28.

⁴⁵⁹ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 26.

⁴⁶⁰ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 17.

⁴⁶¹ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 19.

A doua predică:

a) Viciile trupului: patimile și poftele.

Arme: rugăciunea și postul cu dreaptă socoteală (după vârstă, după sănătatea rămasă, după tăria și felul ispitelor): „sub îndrumarea unui duhovnic iscusit care știe cumpăni pentru fiecare ins aparte: măsura, trebuința și puțința fiecăruia”⁴⁶².

b) Viciile minții: iubirea trupească de sine (începătura mândriei)

Arme: lepădarea de sine („o poate face numai cine s-a ridicat cu mintea mai presus de cele deșarte și s-a desfăcut din toată dragostea lumească și și-a strămutat puterea dragostei sale, toată, către Dumnezeu”⁴⁶³) în „încercări, certări și ocări”⁴⁶⁴.

Bucuria neînfrânată: „chiar cea pentru daruri cu adevărat duhovnicești, te poate face să uiți că încă n-ai ieșit cu totul din împărăția ispitelor”⁴⁶⁵.

A treia predică: diavolul (îngerii căzuți), puterea răului în persoană.

Arme: Numele Domnului și al Maicii Domnului; Sfânta Cruce; smerenia sufletului – „Pentru păcatele mele pătimesc acestea, Doamne, izbăvește-mă de cel rău”⁴⁶⁶; „a nu admite existența personală a îngerilor căzuți și a nu recunoaște influența lor asupra vieții sufletului, asupra minții cu deosebire, dovedește fie un raționalism sec și trufaș, fie o ignoranță a suficienței de sine”⁴⁶⁷.

Părintele Arsenie Boca într-o schiță de la M-rea Sâmbăta (11 ianuarie 1943), predicând despre *războaiele*

⁴⁶² Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 22.

⁴⁶³ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 22.

⁴⁶⁴ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 23.

⁴⁶⁵ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 24.

⁴⁶⁶ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 25-26.

⁴⁶⁷ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 25.

diavolului cu sufletul, evidenția treptele păcatului: momeala, asupreala, lupta, învoiala, fapta, a doua fire, robia desăvârșită asupra trupului și a minții, deznădejdea, omorârea de sine⁴⁶⁸. Diavolul poate birui fie: *partea poftitoare* („plăcerea”), *partea iuțoasă* („aprinderea mâniei”), fie *partea cugetătoare* (mândrie și întunecare, aprinzându-le sau întunecându-le).

B. Iluminare (gr. φωτισμός, fotismos) a minții (νοῦς, nous): desăvârșirea darurilor Duhului Sfânt primite prin Taina Mirungerii, desăvârșirea virtuților *smereniei* (ταπεινότητα, tapinotita, „Starea normală a minții este smerenia și numai smerenia”⁴⁶⁹, „Smerenia este lucrarea Duhului Sfânt de cunoaștere a păcatelor, fără deznădejde”⁴⁷⁰ - Pr. Arsenie Boca) și *dragostei* (ἀγάπη, agape) întru Hristos ca lucrări (energii) ale sufletului și daruri ale Duhului Sfânt care devin depline prin iluminare („**Dragostea** te ridică, iar **Smerenia** te ține ca să nu cazi!”, Sf. Ioan Scărarul); „Dumnezeu prin harul său ne comunică dragostea ca energie necreată, ținând cont că „ortodoxia consideră dragostea o energie necreată, comunicată de Duhul Sfânt, o energie dumnezeiască și îndumnezeitoare, prin care participăm real la viața Sfintei Treimi”⁴⁷¹.

C. Îndumnezeire (gr. θέωσις, teosis), ce este întotdeauna *dăruită* de Dumnezeu (prin harul dumnezeiesc), niciodată obținută în mod automat de credincios: „realizarea

⁴⁶⁸ Părintele Arsenie BOCA, *Războaiele diavolului cu sufletul*, în: P.S. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in”...*, p. 177.

⁴⁶⁹ Pr. Arsenie BOCA în: P.S. Daniil STOENESCU, „*Arhanghelul de la Prislop și alte scrieri...*”, p. 260.

⁴⁷⁰ Părintele Arsenie BOCA, *Războaiele diavolului cu sufletul*, în: P.S. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in”...*, p. 178.

⁴⁷¹ Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 352.

desăvârșită a îndumnezeirii se împlinește în iubire, în iubirea dușmanilor în mod special, chiar până la punctul de a muri pentru ei. Rugăciunea și «teologia mistică» constau în «lipsirea» cuiva nu doar de toate lucrurile, ci și de sine»⁴⁷². „Fericiți cei cu inima curată că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8), mesajul Mântuitorului Iisus Hristos transmis tuturor oamenilor în *Predica de pe Munte* (Matei 5-7), l-a scris Părintele Arsenie Boca la Drăgănescu pe aureola călugărului răstignit, adică omul curățit, iluminat, poate să-L vadă pe Dumnezeu cum îl vedeau, înainte de cădere, protopărinții Adam și Eva.

Despre această vedere a scris și Sf. Simeon Noul Teolog pentru care experiența mistică era legată de vederea lui Dumnezeu ca lumină necreată ce transfigurează sufletul și trupul celor care o au: „pentru că bucuria e vederea feței Tale, Dumnezeul meu, căci nu numai că ești tot binele, ci celor ce Te văd le dăruiești tot binele, pe cei pe care-i privești îi umpli de împărtășirea Ta nu numai în veacul viitor – vai, celor ce grăiesc aceasta! – ci și acum în trup îi vezi pe cei ce sunt vrednici [de Tine], adică s-au curățit prin pocăință, și le dai și lor să Te vadă limpede, nicidecum într-o imaginație sau într-o reflecție a minții, nici numai într-o simplă amintire, cum gândesc unii, ci în adevărul unei realități dumnezeiești și al unui lucru înfricoșător spre plinirea cu adevărat a economiei dumnezeiești»⁴⁷³; de asemenea, patriarhul isihast Calist al

⁴⁷² Ioannis ZIZIOULAS, Mitropolitul Pergamului, *Comuniune și alteritate. Ființarea personal-ecclesială*, trad. engl. pr. dr. Liviu Barbu, Ed. Sophia, 2013, p. 137. Mitropolitul Ioannis își fundamentează studiul pe teologia Sf. Maxim Mărturisitorul, citând exact scrierile sfântului în cartea sa.

⁴⁷³ Sf. Simeon Noul Teolog, *Imne, epistole și capitole. Scrieri III...*, p. 283.

Constantinopolului⁴⁷⁴ (1350-1353; 1355-1363), în *Viața și faptele Sf. Grigorie Sinaitul*, părintele său isihast: „omul, care s-a făcut prin duhul lui Dumnezeu, vede precum vedea și Adam înainte de încălcarea poruncii; să aflăm lumina cea dintru începuturi, sădită în sufletele noastre, pe care, prin încălcarea poruncii, a întunecat-o Adam”⁴⁷⁵.

Mântuitorul Hristos este Vindecătorul și Temelia *căii contemplației* (gr. θεωρία, teoria) în care este angajat călugărul răstignit ce are ca țintă unirea cu Dumnezeu: „în Tradiția patristică, cuvântul *teorie*, [altfel spus, contemplație,] are cel ce vede. Și din punct de vedere teologic cineva vede în două moduri: în primul rând, el vede prin intermediul credinței lăuntrice, adică prin rugăciunea minții, pentru că rugăciunea minții este un fel de vedere a lui Dumnezeu, în timpul căreia omul vede pe Dumnezeu în sensul că Îl simte pe Dumnezeu că se roagă întru el. Această simțire se numește simțire *noetică* și este o pură experiență. Această simțire noetică reprezintă prima treaptă a teoriei [sau a contemplației]. Cea de-a doua treaptă a acestei teorii [sau contemplației] este îndumnezeirea, care este însăși vederea lui Dumnezeu, adică vederea Luminii necreate, în timpul căreia

⁴⁷⁴ Activitatea patriarhului isihast Calist al Constantinopolului (1350-1353; 1355-1363) este legată de recunoașterea Mitropoliei Țării Românești în 1359, când printr-un document oficial în limba greacă, mitropolitul Iachint de Vicina este recunoscut ca mitropolit al Ungrovlahiei. De asemenea a trimis o scrisoare domnitorului român Nicolae Alexandru Basarab prin care l-a înștiințat de hotărârea Sinodului Patriarhiei de Constantinopol conform căreia Țara Românească este sub ascultarea acestei patriarhii, iar mitropolitul este numit de către aceasta.

⁴⁷⁵ Patriarhul Calist al Constantinopolului, *Viața și faptele Sf. Grigorie Sinaitul*, text bilingv slavo-român, trad. Dragoș Șesan, Ed. Universității din București, 2013, p. 35.

încetează rugăciunea. În timpul contemplației, mintea omului este vindecată”⁴⁷⁶.

Calea contemplației pe care este angajat călugărul răstignit cuprinde de fapt etapele *iluminării* și *îndumnezeirii*, ce se întrepătrund cu *praxis*-ul (asceza pentru dezrădăcinarea patimilor și dobândirea virtuților). Recurgem tot la marele teolog Ioan Romanidis (1927-2001) care explică foarte bine ce este de fapt contemplația:

„*Contemplația constă în iluminare și în îndumnezeire. Iluminarea reprezintă o stare neîntreruptă, care există de-a lungul întregii zile și nopți, chiar și în timpul somnului. Pe când îndumnezeirea este o stare în timpul căreia cineva vede slava lui Dumnezeu și care durează atâta timp cât dorește Dumnezeu. Un iluminat poate să nu ajungă niciodată la îndumnezeire. Dumnezeu, Care dăruiește această stare, socotește de cuviință dacă este necesar ca să conducă un iluminat la îndumnezeire. Și faptul că el conduce pe careva la îndumnezeire poate să însemne că în felul acesta, adică fără această stare, va fi mai bine pentru sufletul lui, deoarece în caz contrar îndumnezeirea putea să-l fi vătămat, de exemplu, să-l fi condus la mândrie [...]. Așadar, experiența îndumnezeirii nu este automată [...]. Prin urmare în aceste două stadii de contemplație, adică în iluminare și în îndumnezeire, cunoașterea lui Dumnezeu este în mod clar experimentată.*”⁴⁷⁷

Treptele desăvârșirii nu trebuie privite în mod etapizat, odată atinsă o treaptă nu trebuie de fapt abandonată, ci ele se întrepătrund: „Chiar dacă isihastul a dobândit treapta contemplării (theoria), el rămâne obligat să se angajeze în fapte (praxis), să se străduiască să dobândească virtuțile și să

⁴⁷⁶ Pr. Prof. Dr. Ioan ROMANIDIS (†2001), *Teologia patristică...*, p. 115-116.

⁴⁷⁷ Pr. Prof. Dr. Ioan ROMANIDIS (†2001), *Teologia patristică...*, p. 55-56.

lepede patimile. Praxisul și teoria, viața activă și viața contemplativă, nu trebuie să fie privite ca două stadii succesive – una încetând când începe cealaltă – ci, mai degrabă, ca două trepte ale experienței duhovnicești ce se întrepătrund și sunt simultan prezente în viața de rugăciune. Fiecare este chemat să lupte pe planul praxis-ului până la sfârșitul vieții”⁴⁷⁸.

Nr.	Treptele desăvârșirii (<i>Cărarea Împărăției Lăuntrice</i>)	
1.	Curățirea de patimi (gr. κάθαρσις, catharsis)	Asceza – Praxis Nevoință-asceză cu dreaptă socoteală; trezvie în Hristos; rugăciune
2.	Iluminarea (gr. φωτισμός, fotismos)	Mistica – Contemplația (gr. θεωρία, teoria) - „mintea omului este vindecată”
3.	Îndumnezeirea (gr. θέωσις, teosis)	

Biserica de la Drăgănescu este singura biserică pictată integral de către Părintele Arsenie Boca. Însă, înainte de a merge la Drăgănescu, vom vedea că Părintele Arsenie a pictat la biserica din satul Bogata Olteană⁴⁷⁹ (com. Hoghiz), situat pe ruta Brașov-Rupea-Sighișoara, al cărei ctitor era preotul Spiridon Căndea, pe care-l cunoștea încă din vremea studenției, căci acesta fusese spiritualul (îndrumătorul duhovnicesc al studenților) și administratorul Academiei Teologice din Sibiu în 1930.

⁴⁷⁸ P.S. Kallistos WARE, *Rugăciune și tăcere în spiritualitatea ortodoxă*, p. 90-91.

⁴⁷⁹ Adresez mulțumiri pe această cale Părintelui Mihai Simen, parohul Bisericii Sfânta Parascheva din satul Bogata Olteană (comuna Hoghiz, jud. Brașov) situat pe ruta Brașov-Rupea-Sighișoara, pentru căldura spirituală cu care ne-a primit și generozitatea cu care ne-a dăruit un exemplar al Monografiei Comunei Bogata Olteană.

Cum a început colaborarea dintre preotul profesor Spiridon Câdea și Părintele Arsenie?

În primul rând trebuie să spunem că preotul profesor Spiridon Câdea⁴⁸⁰ s-a născut în satul Bogata Olteană, unde a dorit să ctitorească o biserică monument, unică în Sud-Estul Europei, care să dăinuie peste veacuri. A căutat astfel cele mai bune metode de realizare și cei mai pricepuți oameni din vremea respectivă.

În 1945, Părintele Spiridon Câdea a devenit consilier tehnic la Ministerul Cultelor, la solicitarea lui Petru Groza, prim-ministrul de atunci, unde a rămas până în anul 1948. Astfel, în 1945 l-a întâlnit întâmplător în București pe Nicolae Crețoiu, prim-arhitect al Băncii Naționale a României. Nu se mai văzuseră demult; îl cunoștea din tinerețe, căci strămoșii lui Nicolae Crețoiu erau din Bogata Olteană. Arhitectul s-a angajat să întocmească gratuit planul pentru realizarea unei biserici din piatră fasonată, ce urma să fie extrasă din stâncile de pe Valea Bogății. Părintele Spiridon Câdea a întâmpinat multe piedici până a reușit să adune piatra de care avea nevoie. Zidirea bisericii a început la data de 31 mai 1955. Meșterul care s-a ocupat de ridicarea bisericii se numea Francisc Dibernardo, fost pietrar la CFR. Cioplise pietre pentru poduri, tunele, pentru împodobirea garilor mari etc. El era italian de origine, dar se căsătorise cu

⁴⁸⁰ Părintele profesor Spiridon Cîdea îi disprețuia profund pe comuniști, dar a încercat pe de-o parte să-și realizeze interesele personale, iar pe de altă parte să evite închisoarea: „urăsc pe comuniști, chiar dacă m-ar face cel mai bogat om. Ei au exterminat sute de mii de legionari și nu pot uita acest fapt”; „legăturile mele cu comuniștii au fost numai din cauza apărării intereselor mele personale pe care nu aveam cum să le apăr altfel decât prefăcându-mă că sunt alături de comuniști” (ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 154-155).

o unguroaică și locuia în satul Apața. Avea 70 de ani: „socotesc că nu exagerez câtuși de puțin când spun că Francisc Dibernardo a fost un om trimis de Dumnezeu ca să realizeze această lucrare, rânduit de pronia cerească spre a înfăptui biserica aceasta. Și mai interesantă, și mai ieșită din comun apare această lucrare dacă ne gândim că este prima clădire pe care a construit-o, în viața lui, Francisc Dibernardo. Deci, această biserică este unica construcție, este prima și ultima lui operă de acest gen. Eu socotesc că este o adevărată minune ca un om care în întreaga lui viață n-a mai construit nici măcar o căsuță mică și neînsemnată, a avut curajul, inspirația, priceperea și puterea să construiască – la 70 de ani – o biserică în genul, de proporțiile și pretențiile bisericii din Bogata”⁴⁸¹. Pentru bucățile mari de piatră, ce trebuiau sculptate, cu forme și unghiuri complicate, a fost angajat pietrarul Constantin Ștefan, ce urmase Școala de Arte și Meserii din Câmpulung Muscel. Lucrările pentru înălțarea bisericii au luat sfârșit în anul 1960.

După terminarea lucrărilor în piatră s-a pus problema programului iconografic. Spiridon Cândeia a dorit un nume mare. Dintre Ștefan Constantinescu, profesor la Belle-Arte în București, Nicolae Stoica și Dumitru Popescu, a înclinat pentru primul deoarece i-l recomandase arhitectul Nicolae Crețoiu. Se va dovedi o alegere greșită deoarece acesta nu va ajunge niciodată să picteze ceva pe pereții bisericii din Bogata, ci doar va amâna începerea lucrărilor prin neseriozitatea sa.

Dar Ștefan Constantinescu se oferise să picteze doar fațada de la intrarea în biserică, adică peretele cerdacului. Nu

⁴⁸¹ Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata*, în: *File pentru monografia satului Bogata*, Vol. II, Ed. Fundația Culturală Arania, 1997, p. 64.

a pretins niciun leu atunci când a venit la Bogata în 1959 pentru a lua contact cu minunata biserică: „Nu intenționez să câștig niciun leu de la biserica din Bogata. Am eu alte posibilități...”⁴⁸². Același lucru l-a susținut și la Sibiu, în anul următor, de față cu mai multe persoane: „Nu vă costă nimic, absolut nimic în afara materialului necesar. Lucrarea mea e un fel de danie pentru biserica din Bogata”. Tehnica pe care a dorit s-o folosească pentru peretele cerdacului a fost *dolomita*, „o tehnică – după cum spunea el – foarte veche și redescoperită recent, despre care pictorul spunea că-l ajută să facă o pictură foarte frumoasă, care va fi ca un smalt viu colorat și strălucitor și în același timp va fi o pictură care va rezista la umiditate, la ger, precum și la cele mai mari călduri posibile”. Deși Spiridon Căndea, a optat pentru *frescă* inițial, s-a lăsat convins de „marele” maestru.

Această tehnică în *dolomită* necesita însă materiale speciale care puteau fi comandate doar la uzinele de produse sodice. Spiridon Căndea a reușit să procure materialele de la Ocna Mureșului. Întorcându-se la Sibiu, l-a întâlnit pe Părintele Arsenie Boca: „de la Ocna-Mureșului am venit cu camionul la Sibiu, unde am ajuns noaptea târziu. Mă aștepta pictorul Boca Zian din București, renumitul stareț Arsenie, stareț de odinioară de la mănăstirea Sâmbăta de Sus. El venise să se intereseze de starea bisericii noi din Bogata și cu dorința de a picta această biserică. În ziua următoare am plecat cu camionul la Bogata luând cu mine și pe pictorul Boca Zian. Ajunși la Bogata, am descărcat materialele, iar pictorul Boca, privind îndelung biserica și meditănd ore întregi când în interiorul ei, când afară, mi-a spus:

- Părinte profesor! Biserica aceasta este cu adevărat o lucrare voievodală. Este zidită în întregime din

⁴⁸² Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 108.

pietre de talie, ceea ce dă clădirii o mare valoare și o nespusă prețiozitate. Cu ajutorul lui Dumnezeu, socotesc că vom reuși să dăm acestei biserici o nouă putere, care potrivit cuvintelor din Sfânta Scriptură o să facă să vorbească și pietrele. Eu sunt convins că aceste pietre vor vorbi și vor vesti pururea și pretutindeni pe Dumnezeu Unul în ființă și întreit în Ipostasuri.

Am stat de vorbă cu Boca Zian și ne-am înțeles principial ca să lucreze în frescă toată pictura interioară a bisericii din Bogata”⁴⁸³.

Prima încercare de pictare în dolomită la Bogata s-a dovedit un eșec din cauza calității materialelor. Pe lângă acest lucru, pictorul Ștefan Constantinescu a venit la Bogata după îndelungi așteptări în toamna anului 1960: „greu, nespus de greu, și numai după multe promisiuni, amânări și tot atâtea așteptări zadarnice cu trăsura la gară, am reușit să determin pe pictor să vină la Bogata”. Dar degeaba a venit, uzina chimică nu respectase rețeta și livrase materiale necorespunzătoare, astfel că soluția chimică împrăștiată pe pereți nu se usca.

A mai trecut un an. Spiridon Căndea i-a scris Părintelui Arsenie Boca o scrisoare în care-i cerea să facă tot ce poate pentru a începe pictarea bisericii:

„Iubite părinte,

Azi am primit de la Arhiepiscopia din Sibiu adresa Institutului Biblic din București prin care mi se aduce la cunoștință că s-a aprobat cererea pentru întocmirea unui proiect de pictură și tot astăzi am expediat prin mandat poștal suma de 2050 lei, adică jumătate din costul acestei lucrări etc.

⁴⁸³ Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 111.

Asta însemnează că am făcut primii pași spre realizarea unui vis, a unor dorințe mari și curate. Bunul Dumnezeu să ne ajute! Eu ard de dorința de a vedea această frumusețe pe care, din darul lui Dumnezeu și neînduplecata voință a unui pictor nou, o văd cu ochii inimii unică, neîntrecută în strălucire și valoare artistică. La fel sunt și nădejtile altora, începând cu ÎPS Sa Mitropolitul Nicolae Colan care este mai mult decât încântat de tot ce am realizat la Bogata.

M-aș bucura dacă ai putea întocmi proiectul pentru altar, deocamdată, în lunile mai și iunie, ca în luna iulie a.c. [1961] să putem trece la lucrarea directă în Bogata. Asta ca să poți lucra în lunile de vară, când e frumos, e plăcut, e și cald și răcoare, e tot ceea ce un suflet de artist dorește să aibă în timpul creației. Eu voi face toate eforturile spre a nu împiedica cu nimic lucrarea începută. Să credem reciproc din toată inima unul în celălalt și amândoi în Dumnezeu!...

Sibiu, 14 mai 1961

*Cu dragoste, pr. prof. Spiridon Cîndea.*⁴⁸⁴

După ce a terminat lucrările de pictură de la Biserica Elefterie din București, Părintele Arsenie Boca, în toamna anului 1960, a plecat la Bogata Olteană pentru a pregăti biserica pentru proiectul iconografic. Dar nu a stat decât câteva luni, deoarece a fost chemat de Patriarhul Justinian pentru a-l angaja la Atelierele Patriarhiei, unde să deprindă tehnica emailului. Securitatea era pe urmele celor implicați:

[6 oct. 1960, Sibiu]: „Profesorul Cîndea Spiridon de la Institutul Teologic Ortodox își face un titlu de glorie din biserica pe care o zidește în satul său natal, Bogata de lângă Făgăraș. În prezent face lucrările pregătitoare de pictare. În acest scop – precum știe Munteanu Ioan, protopopul ortodox

⁴⁸⁴ Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 113.

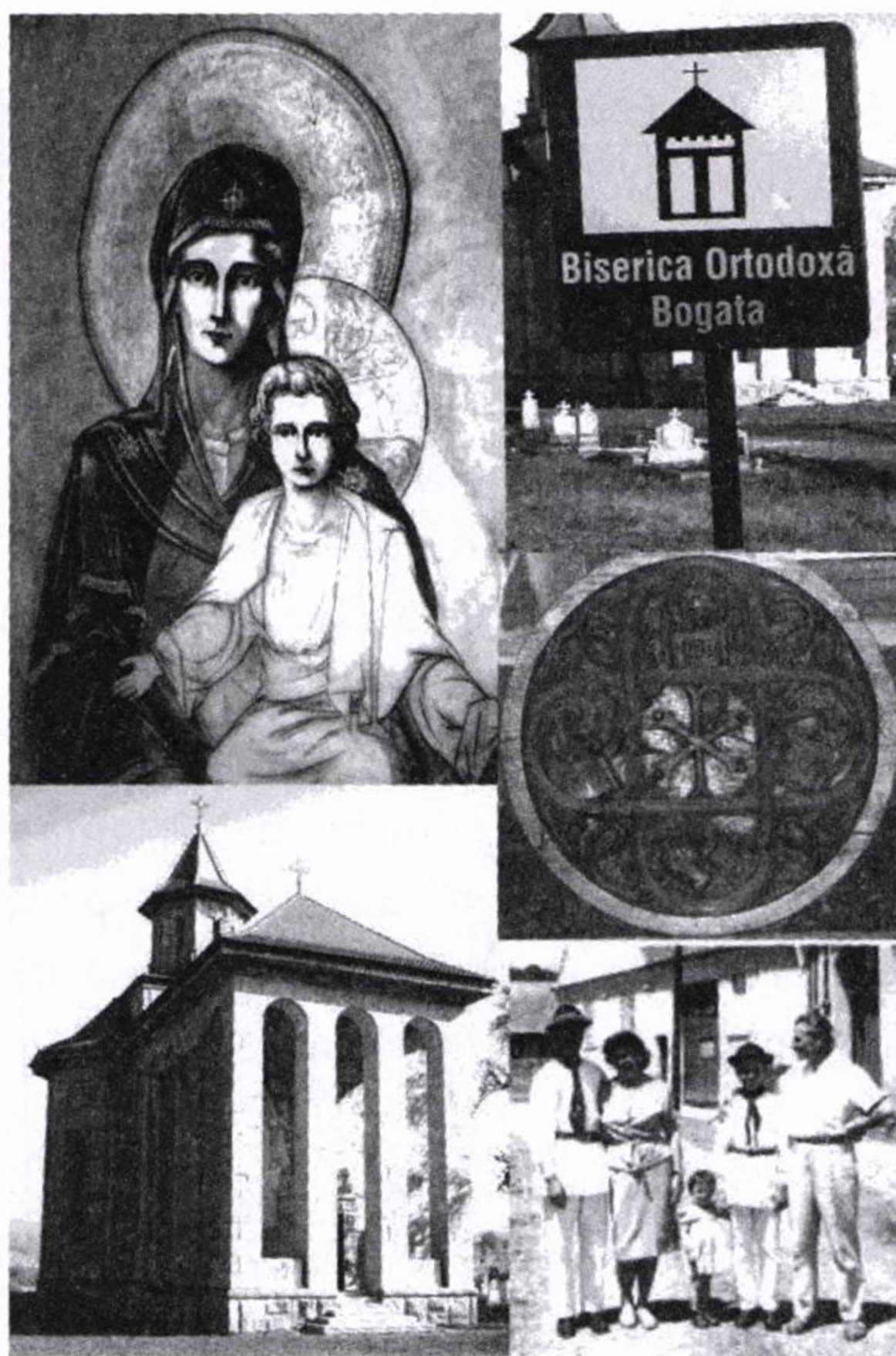
al raionului Sibiu – l-a angajat pe fostul călugăr Arsenie Boca de la mănăstirea Brâncoveanu din Sâmbăta. Acesta urmează să vină la Bogata și să execute pictura.

Angajându-l pe Boca Arsenie, care și-a câștigat oarecare «faimă» prin părțile locului, Cîndea scontează să determina un aflax de «credincioși» spre biserica ce o zidește, aceștia urmând să lase aici și bani ori alte «daruri»⁴⁸⁵.

Părintele Arsenie Boca, în vara anului 1961 a revenit pentru două luni la Bogata Olteană, unde a pictat fresca din absida altarului: „la 9 iulie 1961, pictorul Boca Zian a sosit la Bogata, însoțit de ajutorul său, Zamfira Constantinescu, fostă stareță a mănăstirii de maici din Prislop, care într-adevăr l-a ajutat fără preget. Timp de două luni, lucrând fără încetare din zori și până în noapte, **pictorul Boca Zian a reușit să picteze în frescă întreagă absida altarului, zugrăvind pe Maica Domnului și pe cei doi îngeri, sub bolta unui cer plin de stele**”⁴⁸⁶.

⁴⁸⁵ ACNSAS, MR SB dosar 3881, f. 56. [Agent „Popa Vasile”, 6 oct. 1960, a primit Mr. Solomon Desideriu].

⁴⁸⁶ Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 113.

BISERICA din BOGATA OLTEANĂ

Maica Domnului cu Pruncul – schița frescei din altar⁴⁸⁷ (stg. sus).
Părintele Arsenie Boca la Bogata Olteană (în dreapta jos)⁴⁸⁸, alături de
 (de la stg. la dr.): Ștefan Nicolae, Mioara (fiica Pr. Spiridon Cândeia),
 Maria și Culiță (fiul lui Ștefan Nicolae).

⁴⁸⁷ Schița despre care Alexandru Crăciun credea că reprezintă proiectul pentru fresca de la Biserica Sf. Elefterie, este de fapt proiectul Părintelui Arsenie pentru fresca de la Biserica Bogata (sătenii confirmă acest lucru). „Este imensă, are peste trei metri, și reprezintă, după cât se poate constata, proiectul cu care părintele Arsenie Boca s-a prezentat la Sf. Elefterie-Nou, pentru realizarea frescei din altar”. Mulțumiri lui Alexandru Crăciun pentru fotografie (alexandruvalentincraciun.wordpress.com/category/arsenie-boca-1/).

⁴⁸⁸ Adresez mulțumiri pe această cale domnului Nicolae Bîrsan pentru generozitatea cu care mi-a dăruit această fotografie.

Tot în vara aceasta, la 5 iulie 1961, după îndelungi aşteptări, Spiridon Căndea a primit materialele chimice pentru cerdac. Însă Ştefan Constantinescu s-a lăsat aşteptat: „scrisori recomandate, pline de laude şi preamărire la adresa lui Fănică, scrisori calde, stimulatoare, telegrame disperate, telefoane cu tot felul de promisiuni ademenitoare, făcute din partea mea, s-au dovedit fără nici un efect. Pictorul nu spunea niciodată că nu vine, ci de fiecare dată preciza ziua şi ora venirii, cerându-mi să-i trimit necondiţionat trăsura la gara Rupea... De multe ori am ieşit cu arhitectul Creţoiu sau cu pictorul Boca un kilometru, doi până la frumoasa pădure de brazi din Măgurici, în întâmpinarea mirelui, întru întâmpinarea celui mai dorit şi mai distins oaspete, pentru ca, văzând de fiecare dată cum se întoarce goală trăsura de la gară, să rămânem toţi deziluzionaţi, iar eu de-a dreptul disperat”⁴⁸⁹.

În sfârşit, după îndelungi insistenţe, Ştefan Constantinescu a sosit la Bogata, *însoţit* doar de o servietă. Nu a venit pentru a lucra, ci pentru a negocia, deşi spusese că lucrarea sa *e un fel de danie* pentru Bogata:

„seara l-am invitat la cină, împreună cu arhitectul Creţoiu şi pictorul Boca Zian. A venit, a mâncat, a băut, a vorbit şi a glumit mereu, simţindu-se foarte bine. Târziu de tot, când ne îndreptam spre culcare, Fănică a vrut să discute cu mine între patru ochi... «– Domnule Căndea! Am venit să ne înţelegem. Eu am alcătuit proiectul definitiv al picturii peretelui de la intrarea în biserică, în dolomită, şi sunt gata să vin cu alţi pictori, ajutoare ale mele, să executăm această lucrare. Lucrarea însă, costă 80 000». Auzind acest lucru, simţeam că mă trece o furie nebună. Îmi venea să-i strig în faţă: nemernicule, ticălosule! Om pervers, lipsit de cuvânt,

⁴⁸⁹ Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 114.

de onoare, de orice demnitate! Apoi să-l pălmuiesc, să-l bat măr la marginea satului meu și să-l las de pomină, în plină noapte, la marginea drumului... Prețul oficial al picturii bisericesti în frescă era la vremea aceea de 90-110 lei pe m.p., iar Fănică pretindea peste 1000 de lei pe m.p. Pretențiile lui erau de neînchipuit. Ce puteam să mai fac? Era ora trei de noapte când am condus pe nemernicul meu pictor în odaia lui de culcare, lăsându-l acolo fără să-i zic nici noapte bună”⁴⁹⁰.

A ales să-i ia proiectul și să găsească altă variantă.

A doua zi de dimineață i-a povestit Părintelui Arsenie marea dezamăgire avută cu pictorul Fănică:

„Boca Zian, suflet curat de călugăr sincer și cinstit, «israelitean în sufletul căruia nu zace vicleșug» înțelegând amarul sufletului meu, mi-a spus: «-Nu trebuie să vă amărăți atât de mult, părinte profesor! Se va găsi o soluție. Dumnezeu care le știe pe toate, le rânduiește spre binele și fericirea vieții, va ajuta cu siguranță». Aceste cuvinte înțelepte au fost pentru mine ca untdelemnul pe rana deschisă. Ele m-au liniștit cu adevărat”. Mai mult, Părintele Arsenie și-a luat angajamentul de a picta el însuși peretele cerdacului în dolomită: „am rămas la Bogata, pictorul Boca Zian, Zamfira și eu. Ne-am frământat și, în cele din urmă, Boca Zian, cu sufletul lui mare și curat ca de copil, din inițiativă proprie, a zis: «- Părinte profesor! Nu trebuie să vă mai frământați atât. Eu termin în câteva zile pictura absidei și voi încerca să desenez, la scara indicată, toate scenele proiectului lui Fănică și apoi am să fac, pe baza rețetei pe care o aveți, și pictarea în dolomită pe peretele de la intrare».

Zis și făcut. Săptămâni de-a rândul, pictorul Boca Zian a lucrat, făcând detaliile picturii de pe proiectul general al

⁴⁹⁰ Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 115.

lui Fănică. Am rămas uimit și entuziasmat de priceperea, de talentul, de sârguința, de râvna și de frumusețea desenelor făcute de pe acest proiect. Cred că în materie de desen este un talent neîntrecut. Ceea ce mi s-a părut mie că îi lipsea pictorului Boca Zian, era experiența în materie de combinație a culorilor și experiența de calcul și de proporționare a scenelor în spațiul general al bisericii. A lucrat cu un zel mai presus de orice închipuire și a realizat până toamna târziu întreaga pictură în dolomită a peretelui din cerdacul bisericii. Mai mult, el a reușit să facă o pictură excepțional de frumoasă, de interesantă, cu totul neobișnuită și, în același timp, o pictură de o reală valoare artistică⁴⁹¹.

Dar cum după război mulți viteji se arată, Ștefan Constantinescu și Nicolae Stoica, au venit să vadă ce s-a mai întâmplat la Bogata, cu gândul doar la bani și pătrunși de invidie că altcineva a realizat lucrările:

„amândoi acești mari pictori au fost – împotriva dorinței și speranțelor lui Boca Zian – foarte rezervați în aprecierea operei picturale a acestuia. Amândoi au fost de părere că realizările lui Boca Zian nu sunt, din punct de vedere al calității artistice, la înălțimea cerințelor și a valorii arhitectonice a bisericii. Posibil să se fi strecurat în aceste aprecieri și o doză de răutate, de egoism și gelozie profesională, așa cum se întâmplă foarte des între artiști... aceste păreri au avut darul să amărasească peste măsură sufletul pictorului Boca Zian... cu toate acestea nu m-am gândit nici o clipă să renunț la serviciile pictorului Boca Zian”⁴⁹².

Pe lângă toate acestea, pictorul Nicolae Stoica l-a încurajat pe Spiridon Căndea să-și urmeze ideea inițială de a

⁴⁹¹ Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 117.

⁴⁹² Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 117.

împodobi întreaga biserică în mozaic, „ceea ce ar da clădirii o valoare unică în tot sud-estul european”.

Astfel Spiridon Câdea a uitat de frescă și a pornit în căutarea de pietre colorate în toată țara, dar spera și într-o sponsorizare de mozaic de Murano (care nu s-a concretizat niciodată) din partea omului de afaceri român stabilit în Italia, Constantin Drăgan.

Spiridon Câdea spera ca mozaicul să-l realizeze tot Părintele Arsenie Boca. Prin urmare, ar fi trebuit ca fresca să de pe absida altarului să fie dată jos și, totodată, să se angajeze la o lucrare foarte complicată în mozaic. Preotul profesor i-a scris de câteva ori, însă Părintele Arsenie se pare că nu i-a răspuns deoarece, pe de-o parte, nu era de acord cu ștergerea frescei, iar pe de altă parte, nu dorea să lucreze cu oameni care nu-i apreciau arta. În 10 iulie 1962, Câdea primește totuși o scrisoare din partea Părintelui Arsenie în care i se comunica printre altele:

„Dragă părinte profesor,

De multe ori v-am scris, dar nu le-am trimis. Prea bine știți și dumneavoastră că prin mari cumpene sufletești au de trecut toți creatorii frumuseții: pe pământ cu picioarele și cu capu-n vis.

*Faptul că ați adus problema schimbării picturii cu mozaicul mixtură, după ce s-a început cu frescă, m-a determinat să-mi fac această socoteală: omul caută altceva mai bun decât am putut arăta pe o boltă. Mozaicul veritabil – Murano – sigur e mai bun ca fresca. Deci, pentru unitatea și monumentalitatea lucrării, **fresca mea trebuie dată jos.** La atâta lepădare de mine am ajuns în fața muranului; dar mixturile de mozaic, după ce am vorbit cu mai pricepuți ca mine, îmi tăiau și mie picioarele către lucrare. Nereușita estetică mi s-ar fi spart și mie în cap. Eram decis să nu mă mai amestec și să-l las pe Stoica singur...*

*Mi se învechise însă în cap ideea că arta mea nu convinge, nu comunică dragostea mea de credință, nu câștigă nici cea mai zgârcită aprobare a măestrilor, iar dumneavoastră ați fi preferat și un nume mare, pe o așa bijuterie de piatră. Pricepând toate acestea, n-avea rost să mă prefac că nu pricep. Dar nu era ușor de spus, de aceea se zice că am tăcut, în realitate eram ca vulturul în cotețul de găini...*⁴⁹³

Din anul 1962 până în 1965 lucrările au stagnat la Bogata din cauza lipsei mijloacelor financiare.

Din documentele de arhivă, rezultă că, după ce și-a dat demisia de la Patriarhie la 1 iunie 1967, Părintele Arsenie a avut intenția de a continua lucrările la Bogata Olteană, însă până la urmă preotul Spiridon Câdea s-a temut de avalanșa de oameni care l-ar fi căutat pe Părintele Arsenie:

[14 ian. 1967, Sibiu]: „Donaș [Spiridon Câdea] spune că părintele [Arsenie] BOCA a plănuir să ia cu el pentru întocmirea devizului la Bogata pe părintele SOFIAN și pe încă unul și ar fi bine să se întâlnească toți în Bogata ca să stabilească ce e de făcut, după dorință”⁴⁹⁴;

[8 februarie 1968, Sibiu]: „[Spiridon Câdea] mi-a spus că deși era dezgheț și murdar pe străzi [în București], a alergat din Militari și până în Văcărești ca să stea de vorbă cu pictorul Ștefan Constantinescu, să pornească pictarea bisericii din Bogata, dar că are dificultăți cu el, căci acesta

⁴⁹³ Fragment din scrisoarea Părintelui Arsenie Boca primită de Spiridon Câdea pe 10 iulie 1962, în: Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 113.

⁴⁹⁴ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 8, f. 221.

(Ștefan Constantinescu) nu-l mai acceptă pe pictorul Zian Boca (fostul călugăr Arsenie)”⁴⁹⁵;

[4 aprilie 1968, București]: „Pe la orele 17-18, Cîndea a revenit la cămin – de astă dată cu pictorul Zian Boca (fostul călugăr Arsenie Boca). Au rămas acolo circa 15-20 min, apoi au plecat în oraș. Tot timpul au vorbit de pictarea bisericii din Bogata Olteană”⁴⁹⁶.

Spiridon Cîndea venise la București, alături de S. Vlad, Iorga Ivan, Grigorie Marcu și Mircea Păcurariu, pentru un simpozion la Patriarhie, cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la Marea Unire.

La scurt timp Spiridon Cîndea a fost implicat într-un proces politic. Securitatea, care instalase microfoane în casa acestuia, a aflat de „aprecierile injurioase la adresa secretarului general PCR” și de discuțiile în familie despre „conlucrarea defectuoasă a Statului”, și l-a ridicat de acasă în 1968.

Dar ce discuții interceptate de microfoanele Securității purta Spiridon Cîndea? Iată:

„în comuniști, continuă CÎNDEA, nu trebuie și nu poți să ai încredere și anume: una îți promit în față și alta fac în dos; sunt lipsiți de cultură, cu mici excepții; sunt plini de ură și dușmănie”⁴⁹⁷; „comunismul are o mare lacună și anume: a dărâmat burghezia bine pregătită pentru conducerea și stăpânirea popoarelor și a ridicat în fruntea acestor popoare proletariatul nepregătit pentru o asemenea lucrare pretențioasă de conducere politică, socială, economică etc. Pentru aceasta comunismul în loc să fie constructiv, este

⁴⁹⁵ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 6, f. 165. sursa „Crivăț Ioan”, 8 februarie 1968]

⁴⁹⁶ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 6, f. 99. [sursa „Crivăț Ioan”, 16 apr. 1968].

⁴⁹⁷ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 95.

*distructiv de la început și realitatea o confirmă chiar în țara noastră, unde au fost ridicate la conducerea țării elemente complet nepregătite: țigani, hoți, ticăloși, inculți etc. Situația aceasta a dus inevitabil la sărăcirea și distrugerea țării din toate punctele de vedere. Elementele bine pregătite ale țării au fost exterminate prin închisori, la «Canal» etc.*⁴⁹⁸

Pentru aceste injurii la adresa *sistemului*, a fost închis până la începutul anului 1970 la Văcărești, Jilava, Aiud. Securitatea aflase și de geamantanul plin cu cărți interzise, betonat între două grinzi de la baza cupolei bisericii din Bogata Olteană, și se pare că aceștia au mers și au spart zidul pentru a-l descoperi:

[4 nov. 1968, Sibiu]: „Foarte radios, Spiridon Cîndea mi-a spus ieri seară... «ca prim pas am spus locul unde am ascuns manuscrisul original al cărții lui C. Z. Codreanu, *Către Legionari*, o traducere în limba germană a acestei cărți, intitulată *Die Eiserne Garde*, ediție bibliofilă legată în piele, *Mein Kampf* și multe alte cărți de-ale autorilor legionari. Toate aceste cărți și un revolver istoric, [care] a luat parte la luptele pentru ocuparea postului de radio România de la Bad (6 septembrie 1940). Au fost împachetate într-un geamantan și betonate între 2 grinzi de la baza cupolei bisericii din Bogata». Cărțile și revolverul au fost ascunse în biblioteca institutului sub un dulap unde e o trapă care acoperă un locaș... nepărându-li-se locul destul de sigur, în vara anului 1958 le-a dus la Bogata, unde cu ajutorul nepotului său din sat, au amestecat beton, câteva găleți, a făcut din scânduri un cofrag, a plasat geamantanul între două grinzi, a acoperit cu cofragul și cu un carton asfaltat, apoi au turnat un strat de cca 10 cm de beton. Ca să nu fie suspect acu făcut aceeași operație și pe partea cealaltă

⁴⁹⁸ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 153-154.

a grinzii, să pară că umplerea spațiului a fost și este o necesitate tehnică a construcției.”⁴⁹⁹

Spiridon Câdea nu a renunțat la ideea de a-l aduce pe Părintele Arsenie la Bogata nici măcar în perioada anchetelor și a detenției:

[5-7 iunie 1969, Sibiu]: „După eliberare ⁵⁰⁰, voi continua lucrările de pictură la biserica Bogata, unde voi aduce ca preot pe ARSENIE BOCA și două călugărițe din grupul de la Rășinari, care au fost la mănăstirea Prislop din Ardeal și fiind date afară din mănăstire, locuiesc acum la Rășinari și lucrează la o cooperativă locală. Este o situație cam riscantă, dar o voi aduce la îndeplinire”⁵⁰¹.

[5-7 iunie 1969, Sibiu]: „În toată ancheta aceasta văd că nu s-au legat cu nimic de lucrările de gestiune – fondurile bănești – de la biserica Bogata. Am muncit mult pentru această biserică – este făcută numai din piatră – pentru care s-a întrebuințat multă dinamită pe care o procuram eu în mod secret de la un depozit din Rășinari. Cu dinamita aceasta spărgeam piatra în munte, și după ce o spărgeam

⁴⁹⁹ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 13, f. 22.

⁵⁰⁰ „Spiridon Câdea de 66 de ani, doctor în teologie, profesor la Institutul Teologic din Sibiu, la disciplinele liturgică și pastorală... a fost luat de acasă [în 1968/1969] pentru aprecieri injurioase la adresa secretarului general PCR, discuția în familie despre conlucrarea defectuoasă a Statului, așa cum se discută în mii, zeci de mii de familii românești” (ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 13, f. 4). La procesul său au participat ca martori și Părintele Arsenie Boca și maica Zamfira: „prin declarațiile lor m-au apărat și ARSENIE BOCA cu JULIETA CONSTANTINESCU (călugărița). Nu se putea să mă acuze, deși am discutat de multe ori cu ei despre necazurile pe care le-au adus comuniștii peste țară și credința noastră. Suferă și ei ca și mine și ca noi toți care simțim românește cu adevărat. Deocamdată stau chitic și ei până vor veni alte vremuri ca să o facă pe JULIETA stareță așa cum dorește ea” (ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 111).

⁵⁰¹ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 194.

acolo la fața locului, o transportam pe șantierul bisericii. Mai am ascuns la Bogata o însemnată cantitate de dinamită... Mă gândesc ca la Bogata să aduc preot pe Arsenie Boca, care să se ocupe de pictarea bisericii. Aș câștiga și bani mulți, fiindcă dacă credincioșii ar afla că Arsenie Boca este preot la Bogata, ar veni și ar contribui la construcția bisericii cu sume importante de bani. Arsenie Boca este considerat de credincioși ca «Sfântul de la Sâmbăta». Alături de el ar mai aduce 2 călugărițe de la Rășinari. Acolo la Rășinari sunt călugărițele care au fost scoase de la mănăstirea Prislop din Ardeal. Aceste călugărițe stau toate într-o casă și lucrează la o întreprindere locală. Din când în când vine pe la ele Arsenie Boca și stă mai multe zile. Deși Arsenie Boca și cu două călugărițe de la Rășinari ar face o frumoasă treabă la biserica din Bogata, îmi este teamă că credincioșii vor veni acolo în număr mare, așa cum veneau la mănăstirea Sâmbăta de Sus, când era Arsenie acolo - și dacă vin credincioși mulți strică socoteala atrăgând atenția autorităților. Am să mă sfătuiesc eu și cu mitropolitul Mladin din Sibiu.»⁵⁰²

Părintele Arsenie Boca, între timp, începuse să picteze Biserica „Sfântul Nicolae” din satul Drăgănescu (com. Mihăilești, Giurgiu).

La Bogata Olteană s-au mai întâmplat următoarele lucruri:

✱ lucrarea în dolomită de pe peretele cerdacului n-a rezistat intemperiilor. Rețeta lui Ștefan Constantinescu fusese eronată. Pentru a se justifica, a încercat să dea vina pe Părintele Arsenie. N-a avut curajul să-și ia răspunderea de a reface el însuși lucrarea după rețeta respectivă. Ar fi dorit

⁵⁰² ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 147v-148. [Notă privitoare la convorbirile avute cu Cîndea Spiridon, după înapoierea lui de la procesul din 5-7 iunie 1969, informatorul „Zaharia”, 18 iunie 1969].

acum să facă frescă: „«Pictura aceasta a fost făcută greșit de pictorul Boca Zian. Trebuie acum s-o dăm jos și eu voi întocmi un nou proiect și voi face o altă pictură în frescă». Boca Zian nu greșise nimic, deoarece el n-a făcut decât a executat pictura după rețeta dată de Ștefan Constantinescu. Dovadă că Ștefan Constantinescu n-a mai îndrăznit să refacă pictura tot în dolomită”. Oricum, până la urmă Ștefan Constantinescu nu a zugrăvit absolut nimic la Bogata.

✱ fresca Părintelui Arsenie Boca, de pe absida altarului a fost acoperită, odată cu întocmirea altui proiect în frescă în 1978. Devizul iconografic a fost întocmit, în anii '70, de către arhimandritul Sofian Boghiu la cererea Consiliului Parohial Bogata. Lucrările de pictură în frescă au început tocmai în anul 1978 și s-au terminat repede, în 1979. Constantin Ioanid a fost ales pictor principal la recomandarea lui Ștefan Constantinescu, acum prea bătrân pentru a mai ține pensula în mână. Rezultatul final: o pictură total nepotrivită pentru o asemenea biserică voievodală (să nu spunem kitsch).

Biserica a fost sfințită la 22 august 1982, de către Mitropolitul Antonie Plămădeală.

3. Părintele Arsenie Boca, încă din timpul vieții, „era considerat de cler și credincioși, adică de Biserică, drept **«Sfântul de la Sâmbăta [Prislop, Arhiepiscopia Bucureștilor, Drăgănescu]»**”⁵⁰³ (1969, pr. Spiridon Căndea); „*Faima lui de călugăr riguros, de om al lui Dumnezeu, mersese până la marginea țării... Era în timpul războiului. Dureri, necazuri și suferințe, erau multe. Țăranii și intelectualii veneau cu sutele, cu miile, de pretutindeni să-l*

⁵⁰³ ACNSAS, M.I. SB 12197, vol. XII, f. 147v-148. [NOTA privitoare la convorbirile avute cu Căndea Spiridon, după înapoierea de la procesul din 5-7 iun. 1969].

vadă, să-l audă, să stea de vorbă cu «sfântul» de la Sâmbăta. Trecea în fața mulțimilor drept, cunoscător al tainelor omului și făcător de minuni”⁵⁰⁴; Sfântul de la **Prislop**: „Referitor la numitul Boca Arsenie, călugăr la mănăstirea Prislop, raportăm: la acest călugăr mai vin și în prezent diferiți oameni din regiunile apropiate pentru a-i vindeca [...] prin puterea Dumnezeiască” [13 sep. 1949, Lt. Col. de Securitate Gh. Crăciun]; „Azi mănăstirea Prislopului este cea mai căutată și cercetată din Ardeal și Banat și aceasta se datorește numai faptului că la această mănăstire este stareț părintele Arsenie de la Sâmbăta, a cărui **faimă de sfânt** începe să fie peste tot cunoscută”⁵⁰⁵ [23 septembrie 1950, Paul Madincea, împuternicitul Cultelor]; Părintele avea **harisma clarviziunii și a discernământului** ca rod al harului dumnezeiesc, adică **recunoștea păcatele fiecărui om, precum și gândurile lui**.

Mitropolitul Kallistos Ware arată în studiul său asupra „Paternității spirituale în Ortodoxie” că această harismă a clarviziunii este prima prin care se distinge un părinte duhovnicesc și o definește ca fiind „capacitatea de a străbate intuitiv până în realitățile tainice ale inimii celuilalt, de a înțelege lucrurile ascunse pe care nici măcar el nu le cunoaște. Părintele duhovnicesc pătrunde dincolo de atitudinile și gesturile convenționale în spatele cărora ne ascundem adevărata noastră personalitate atât față de ceilalți, cât și față de noi înșine; dincolo de toate aceste aparențe frivole, el sesizează persoana unică creată după chipul și

⁵⁰⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 1, f. 161-163.

⁵⁰⁵ Paul MADINCEA, împuternicitul Cultelor, *Referat din 23 septembrie 1950*, în: ACNSAS, fond informativ, dosar 2637, vol. 3, f. 12-13.

asemănarea lui Dumnezeu”⁵⁰⁶ ; „părintele duhovnicesc înzestrat cu discernământ nu așteaptă destăinuirea celui alt, ci îi arată el însuși gândurile care rămân ascunse chiar celui ce vrea să se destăinuie”⁵⁰⁷.

Această harismă îi era de folos Părintelui Arsenie pentru a pune *diagnosticul* corect pentru vindecarea sufletească (uneori și trupească) a celui care-i solicita ajutorul în necazuri, oferindu-i *medicamentul* potrivit ca un *doctor fără de arginți*. Părintele avea și *harisma prevederii*, adică *vedea și vorbea despre lucruri, fapte și evenimente viitoare*. Aceste harisme le-au avut doar unii Sfinți ai Bisericii Ortodoxe: „într-adevăr există asemenea oameni harismatici și dacă veți merge să vă mărturisiți lor, ei știu toate câte ați făcut în viața voastră, înainte ca să vă deschideți gura și să le spuneți [acestora].”⁵⁰⁸

Părintele era așadar un **profet/proroc** ce știa să exprime cu dragoste⁵⁰⁹ gândul și voia lui Dumnezeu pentru fiecare persoană: „[credincioșii] îl socotesc ca un om extraordinar, adică înainte văzător și chiar făcător de minuni. Sursa: VLAICU. Valoare serioasă”⁵¹⁰ [13 ian. 1950].

Părintele era considerat un **monah autentic** și de către profesorii de teologie de la catedrele universitare de Mistică Ortodoxă: „**un călugăr de reală valoare spirituală**”⁵¹¹

⁵⁰⁶ Mitropolitului Kallistos WARE al Diokleei, *Paternitatea spirituală în Ortodoxie...*, p. 13.

⁵⁰⁷ Mitropolitului Kallistos WARE al Diokleei, *Paternitatea spirituală în Ortodoxie...*, p. 15.

⁵⁰⁸ Pr. Prof. Dr. Ioan ROMANIDIS (†2001), *Teologia patristică...*, p. 31.

⁵⁰⁹ „Și de așa avea darul prorociei și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință, și de așa avea atâta credință încât să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt.” (Sf. Ap. Pavel, I Cor. 13, 2).

⁵¹⁰ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 3, f. 1.

⁵¹¹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 35.

(1955, N. Crainic); „o vie restaurare a celui mai autentic duh ortodox... Părintele Arsenie arată cât de mult se poate înflăcăra prin trăire tot tezaurul dogmaticii și al disciplinei răsăritene”⁵¹² (1943, D. Stăniloae).

Părintele era un **teolog empiric** (concept răspândit de teologii neopatristici⁵¹³: Ioan Romanidis, Ierotei Vlahos de Nafpaktos, Gheorghios Metallinos etc.), în sensul patristic al cuvântului, adică avea o cunoaștere empirică⁵¹⁴ a lui Dumnezeu („Aceasta o știm din experiență!” - Nichifor Monahul, *Filocalia VII*), din trăire, pe lângă cunoașterea academică prin intermediul cursurilor de teologie ortodoxă. Era un om care Îl văzuse pe Dumnezeu, Care i se descoperise. Dobândise astfel cunoașterea lui Dumnezeu și vorbea despre Dumnezeu din experiență („«Și ce bine e când Îl întâlnești»... pe Mântuitorul”, spunea Părintele Arsenie⁵¹⁵).

Când a fost ridicat de la Prislop de oamenii Securității [17 ian. 1951], autovehiculele agenților s-au stricat. Documentele de arhivă menționează aceste fapte:

⁵¹² STĂNILOAE, D., *Lucrarea de la Mănăstirea Sâmbăta*, în *Telegraful Român*, an XCI, nr. 31-32, 8 august 1943, p. 1-2.

⁵¹³ Curentul teologic intitulat *neopatristic* s-a manifestat în secolul al XX-lea și își are începuturile la primul Congres Internațional al Facultăților de Teologie, de la Atena din 1936, când teologul rus din diaspora Gheorghe Florovsky a ținut o conferință în care a tras semnalul de alarmă privind întoarcerea la duhul Părinților Bisericii. Spațiile ortodoxe începuseră să se apusenizeze cultural, în Rusia după reforma lui Petru cel Mare, în Grecia după Revoluția de la 1821, iar în România odată cu școlirea la Cernăuți a viitorilor profesori de teologie.

⁵¹⁴ Empirismul = termen prin care sunt indicate curente filosofice care fixează originea și fundamentul cunoașterii în experiența sensibilă, derivată din realitatea spațio-temporală. Numele provine din grecescul *empeiria* = experiență.

⁵¹⁵ Pr. Arsenie BOCA în: P.S. Daniil STOENESCU, „*Arhanghelul*” de la Prislop și alte scrieri..., p. 261.

„în noaptea de 16 spre 17 ianuarie a.c.[1951] o echipă a securității din Hațeg s'a prezentat la m-reă Prislop, înconjurând mănăstirea și percheziționând-o. Respectivii agenți ai Securității, îmbrăcați în uniforme, au trezit toate maicile din somn, adresându-le cuvinte injurioase și întrebuițând expresii obscene. Între aceștia, maicele au recunoscut pe unul dintre ofițerii de securitate din Hațeg. După percheziție, a fost ridicat Arsenie și transportat spre Hațeg, spunându-li-se că li se va trimite un alt stareț.

Securitatea avusese planul să-l ridice noaptea, fără să ia seama credincioșii de prin satele vecine. S-a întâmplat însă ca vehiculele de transport ale Securității să se defecteze și la venire și la plecare, așa încât Arsenie a fost văzut de locuitorii comunei Silvaș și de alții, cum era transportat într-o căruță de către oamenii securității în dimineața zilei de 17 ianuarie [a].c. [1951].

Faptul că vehiculele securității s'au defectat, a fost interpretat ca un semn miraculos, ca un fel de minune ce s'a făcut pentru sfântul Arsenie. Toată populația dimprejur luând cunoștință de lucrul acesta, a început a-l slăvi și mai mult pe Arsenie și și-a manifestat indignarea pentru arestarea lui”⁵¹⁶.

⁵¹⁶ *NOTA: În legătură cu arestarea lui Arsenie Boca, arhiva Departamentului Cultelor.*

spre 17 Ianuarie a.c. o echipă a securității din Hăteeg s'a prezentat la m-reă Frislop, încunjurând mândstirea și percheziționând-o. Respectivii agenți ai securității, îmbrăcați în uniforme nu trezită toate maicile din somn, adresându-le cuvinte injurioase și întrebându-le expresii obscene. Intre aceștia, maicile au recunoscut pe unul dintre ofițerii de securitate din Hăteeg. După percheziție, a fost ridicat Arsenie și transportat spre Hăteeg, spunându-li-se că li se va trimite un alt stareț.

Securitatea avusese planul să-l ridice noaptea, fără să ia seama credincioșii de prin satele vecine. S'a întâmplat însă ca vehiculele de transport ale securității să se defecteze și la venire și la plecare, așa încât Arsenie a fost văzut de locuitorii comunei Silvaș și de alții, cum era transportat într-o caruță de către oamenii securității în dimineața zilei de 17 Ianuarie c.

Faptul că vehiculele securității s'au defectat, a fost interpretat ca un semn miraculos, ca un fel de minune ce s'a făcut pentru sfântul Arsenie. Toată populația din împrejur luând cunoștință de lucrul acesta, a început a-l slăvi și mai mult pe Arsenie și și-a manifestat indignarea pentru arestarea lui.

Arestarea Părintelui Arsenie Boca și stricarea autovehiculelor Securității.

Părintele Arsenie Boca avea experiența harului îndumnezeitor (energia negrăită, necreată, veșnică, atemporală, neapropiată) a *celor ce viețuiesc cu sfîntenie în isihie*. La întoarcerea din Basarabia (1939), în gara din Chișinău, a avut o viziune care-l va marca pentru întreaga viață:

„Am văzut. Stăpânul sta rezemat într-o ușă de gară, cu ochii pierduți în zare, dar părea că vede toate neamurile, toți oamenii din ele și toată lumea. Tremura de frig – așa mi se părea; însă am înțeles că o durere fără seamăn pentru ceea ce vede, aceea Îl făcea să-I tremure gura. Cu adevărat «Omul durerii». Peste tot avea înfățișare de cerșetor cu îmbrăcămintea, însă n-am prea luat seama la îmbrăcămintă, că peste măsură m-a izbit durerea Lui, cum n-am mai întâlnit niciodată nicăieri, dar și o frumusețe pe care n-am mai întâlnit-o am văzut-o pe chipul Lui. O frumusețe pe care n-o

mai pot uita. N-a privit la mine, dar m-a văzut și m-am aprins de o dragoste de a suferi cu El. Neștiind cu ce să-I ajut, cu cea mai mare grabă am dat fuga să-I dau din pâinea noastră. Și când m-am întors cu pâinea nu L-am mai găsit, deși nu trecuseră decât câteva secunde... Atunci am înțeles că m-am întâlnit cu Cel gol, însetat, flămând și fără sălaș în lumea aceasta. Atunci am înțeles în câteva clipe mai mult decât tot ce am învățat în atâția ani de zile. Dar în inimă mi s-a aprins un dor ce mă arde ca un foc de a suferi cu El, de a mă stinge pe mine de dragostea Lui și de neasemănata-I Cruce. Dau mărturie și eu, nevrednicul, pentru cuvântul: «Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacurilor» (Matei 28, 20)!»⁵¹⁷

Mântuitorul Iisus Hristos i-a descoperit ulterior:

„N-am vrut pâinea ta, am vrut inima ta!”⁵¹⁸

Acesta este un moment de răscruce în viața Părintelui Arsenie Boca, consemnat în manuscrisele sale:

*„oare nu la așa ceva m-am legat când L-am văzut într-o gară, privind peste hărmălaia lumii, la tragedia ce avea să vină a doua zi: al doilea război mondial, cu niște ochi de o frumusețe divină și cu o infinită durere că ne vedea pe toți? Nu-i voi ușura întrucâtva imensa Lui cruce pe care o duce printre oameni până la sfârșitul lumii, luându-mi partea mea? Căci nu I ne putem asemana în nici unul din attributele Lui divine, decât în această cruce între oameni, pe care ei mereu ne-o pun în spate, până când vor veni și cei ce ne vor bate piroane, «găsind» viața noastră o «infamie».”*⁵¹⁹

⁵¹⁷ *Semințe duhovnicești. Un caiet al Părintelui Arsenie Boca*, Ed. Lumea credinței, București, 2009, p. 72.

⁵¹⁸ *Din cuvintele Părintelui Arsenie Boca*, în: PS. Daniil STOENESCU, Episcop-Loctiitor al Daciei Felix, *Epicleze*, Vârșeț, 2012, p. 284.

⁵¹⁹ Pr. Arsenie BOCA, *Note și schițe de la M-rea Sâmbăta - Viziunea*

4. Părintele Arsenie Boca era un **părinte isihast, un teolog al vieții duhovnicești, un teolog al rugăciunii neîncetate**, „un călugăr ce practica rugăciunea inimii”⁵²⁰ (Ileana Principesă a României), a cărei încununare este *vederea lui Dumnezeu* (Θεοπτία), nu în mod automat, ci întotdeauna *dăruită* de Dumnezeu, după curățirea inimii de patimi și descoperirea harului Mântuitorului Iisus Hristos statornicit la Botez în adâncul inimii și după iluminarea minții și arătarea deplină a darurilor Sfântului Duh de la Taina Mirungerii.

Intercalăm aici cuvintele lui Nichifor Crainic despre mistici:

„misticii, aceste bufnițe agere, care scrutează mai adânc ca oricine străfundul de taină al sufletului, susțin că sufletul constă din trei categorii de puteri: senzațiile de la periferia lui, care sunt ușile și ferestrele prin care lumea din afară năvălește înăuntru, facultățile superioare, inteligența, voința și sentimentul care transformă senzațiile în reprezentări, idei și determinări spre acte, iar în adânc un sâmbure spiritual necunoscut ce rămâne ascuns înseși conștiinței noastre de noi înșine. Acest sâmbure luminos, care zace inaccesibil sub orice fapt de conștiință, e însăși esența sufletului, străfundul ori sinea lui divină, altceva decât eul psihologic în sens obișnuit, sau poate corespondentul transcendent al acestui eu de suprafață. Poate chipul ascuns față de care eul psihologic nu e decât o fotografie în raport cu originalul. Sensibilitatea periferică și facultățile superioare, care prefac și centralizează impresiile, sunt puterile prin care sufletul ia contact cu

din gară, în: P.S. Dr. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca, „Omul îmbrăcat în haină de in”...*, p. 170.

⁵²⁰ ILEANA, Principesă de România, Arhiducesă de Austria, *Trăiesc din nou*, Ed. Humanitas, 2010, p. 381.

*lumea creată, pe câtă vreme, susțin misticii, străfundul inefabil al sufletului, esența lui luminoasă, sinea lui necunoscută nu vine în contact cu lumea, ci e o putere întoarsă cu fața spre Dumnezeu. Funcția ei e să pipăie prin bezna transcendentă și să dorească legăturile intime dintre ființa omenească și Creatorul ei. Necunoscut nouă în mod obișnuit, acest tentacul al sufletului, întins spre lumea spirituală de dincolo de noi, se revelează în culminația rugăciunii, în contemplația rugăciunii, în contemplația extatică sau în mistica unire cu Dumnezeu. El e ceea ce Biblia numește chipul lui Dumnezeu în om*⁵²¹.

Părintele Arsenie Boca luase contact direct, în anul 1939, cu viața ascetică și mistică din Muntele Athos, Grădina Maicii Domnului și a *pustnicilor nevăzuți*, cu mănăstirile care „datorită daniilor care veneau din Țările Române, au reușit să trăiască în timpul stăpânirii turcești”⁵²². S-a păstrat în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, adresa (nr. 2093) ministrului României la Atena Eugen Filotti (16 nov. 1938), trimisă Mitropolitului Nicolae Bălan, prin care-l informează că Ministerul Afacerilor Străine elen a dat dispoziție ca autorizațiile de vizitare și ședere la Muntele Athos, pentru clerici, să se acorde în urma unei autorizații prealabile a Patriarhului Ecumenic din Istanbul (Constantinopol înainte de 1453), căruia îi sunt supuse toate mănăstirile de acolo și că a făcut demersurile necesare pentru obținerea acestei autorizații pentru diaconul Zian Boca:

„[Adresa] nr. 2093, Atena, 16 Noiembrie 1938

Înalt Prea Sfințite Părinte,

⁵²¹ Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii, vol. I...*, p. 357.

⁵²² Ierom. MAKARIOS de la M-reă Simonopetra de la Muntele Athos, în: George CĂBAȘ, *Părinți contemporani din Sfântul Munte Athos...*, p. 45.

Drept răspuns la adresa no.11846 bis. din 7 noiembrie 1938, am onoarea a vă aduce la cunoștință că, potrivit dispozițiilor Ministerului Afacerilor Străine elen, autorizațiile de vizitare și ședere la Sfântul Munte Athos, pentru clerici, să se acorde numai în urma deținerii unei autorizații prealabile a Patriarhului Ecumenic din Istanbul, care exercită autoritatea spirituală asupra mănăstirilor de acolo.

Spre a obține această autorizație pentru diaconul Boca Zian, am rugat Consulatul nostru general din Istanbul să facă intervențiile necesare pe lângă acel Patriarhat (s.n), iar la primirea unui aviz favorabil nu voi lipsi a interveni la Ministerul Afacerilor Străine elen, ca să dea instrucțiuni Consulatului grec din București pentru a acorda sus numitului Diacon, viza de intrare în Grecia cu drept de a mergela Sf. Munte.

În același timp voi informa imediat pe Înalt Prea Sfinția Voastră.

Primiți, Vă rog, Înalt Prea Sfinte Părinte, încredințarea sentimentelor mele foarte devotate.

Prea Sfinției Sale Episcopului și Mitropolitului de Alba Iulia și Sibiu.

Ministrul României la Atena

(ss) E. Filotti”⁵²³

De asemenea s-a păstrat *Raportul de cheltuieli* întocmit de Părintele Arsenie Boca la întoarcerea din Muntele Athos. Cheltuielile tânărului diacon celib Zian Boca în Grecia

⁵²³ AMAE, fond Atena, vol. 147, f. 14, în: *Schituri și chilii românești de la Muntele Athos: documente (1852-1943)*. Vol. II, adun. și selec. de documentelor, intro., bibliogr. și indicii Adina Berciu-Draghicescu și Maria Petre, Ed. Universității din București, 2008, p. 859.

(Salonic și Muntele Athos), au cuprins⁵²⁴: potcap, rasă, dulamă, pomelnicele (plata șederilor), pantofi, ciorapi, curea, metanii, camilafcă, telegramă trimisă în țară, cheltuieli cu închinarea prin Munte, cerneală, hârtie, vize, cazarea în Salonic (4 zile la dus și 3 zile la întoarcere), plus împrumutul acordat diaconului Dumitru Popescu (1912-1990), viitorul arhimandrit Serafim de la M-reă Brâncoveanu Sâmbăta de Sus.

Persoana care depune jurământul monahal își ia angajamentul să rostească permanent Rugăciunea lui Iisus: „Metaniile”⁵²⁵. *Luând ieromonahul metaniile și, binecuvântându-le, zice: Fratele nostru, (Nume, monahul) primește sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu, spre rugăciunea cea de tot ceasul către Mântuitorul Hristos. Că este dator în toată vremea a avea în minte, în inimă, în cuget și în gura lui numele Domnului Iisus și a zice: Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul. Să zicem pentru dânsul: Doamne, miluiește*”⁵²⁶; „Metaniile, pe care le poartă monahii, sunt simbolul circular al neconținutei *Rugăciuni a lui Iisus* și un accesoriu al artei contemplației specific ortodoxe”⁵²⁷.

⁵²⁴ *Raport de cheltuieli* în: Pr. Nicolae Zian STREZA, *Catisme ale Părintelui Arsenie Boca pe Muntele Athos*, Ed. Credința strămoșească, 2008, p. 41.

⁵²⁵ Metaniile = șirag format din noduri confecționate, de regulă, din lână. Acest șirag se ține pe încheietura mâinii și ajută la concentrarea la rugăciune și la numărarea rugăciunilor rostite (rotind nodurile/metaniile cu degetele) sau a mătăniilor (îngenunchere și înclinare a corpului până la pământ, în semn de venerație și de pocăință, de obicei în fața icoanelor) făcute.

⁵²⁶ *MOLITFELNIC, cuprinzând slujbe, rânduieli și rugăciuni săvâșite de preot la diferite trebuințe din viața creștinilor*, Ed. IBMBOR, București, 2006, p. 563-564.

⁵²⁷ Nichifor Crainic, *Iisus în țara mea*, Revista *Gîndirea*, an II, nr. 11-12, miercuri, 5 ianuarie 1923, p. 120.

Părintele Arsenie Boca practica *Rugăciunea inimii*, dovadă stând, atât mărturia Principesei Ileana a României, care va îmbrăca haina monahală în exil (în 1967), cât și mărturia Părintelui Teofil Părăian, căruia Părintele Arsenie Boca i-a vorbit despre metoda rugăciunii neîncetate.

*„Am citit adesea Rugăciunea lui Iisus în cărți de rugăciuni și am auzit-o în biserică, dar ochii mi s-au deschis pentru întâia dată acum câțiva ani, în România. Acolo, în micuța mănăstire Sâmbăta, ascunsă în inima codrului întunecat, în bisericuța albă ce se oglindea în lacul montan ca de cleștar, am întâlnit un călugăr [Părintele Arsenie Boca] ce practica rugăciunea inimii. Pace și liniște profundă domneau în Sâmbăta acelor timpuri. De când am fost ultima dată la Sâmbăta, pașii m-au purtat departe, dar, în tot acest timp, Rugăciunea lui Iisus a stat tainic în inima mea, asemeni unui dar prețios”*⁵²⁸ (ILEANA, Principesă de România, Arhiducesă de Austria)

Metoda rugăciunii neîncetate a Părintelui Arsenie Boca era următoarea:

„M-a îndrumat Părintele [Arsenie Boca] atuncea să fac rugăciunea cu care se mântuiesc călugării. Și asta arată că Părintele, de fapt, avea o putere de sinteză și o putere de pătrundere și scotea niște concluzii bune, în înțelesul că el, dacă și-a dat seama că eu nu pot rămâne acolo, nefiind absolvent de Teologie și neavând vârsta la care se poate hotărî cineva să se facă călugăr și având și deficiența [nevăzător] cu care am străbătut prin viață, Părintele și-a dat seama de asta și atuncea a zis, totuși, că aș putea face eu ceea ce fac călugării, adică să zic: «Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine

⁵²⁸ ILEANA, Principesă de România, Arhiducesă de Austria, *Trăiesc din nou*, Ed. Humanitas, 2010, p. 381.

păcătosul». Am luat aminte la ce mi-a zis Părintele. Adică el ce mi-a zis de fapt să zic «Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul», mi-a spus că aceasta e rugăciunea cu care se mântuiesc călugării, mi-a spus ca această rugăciune să o zic în gând, nu cu cuvântul vorbit, ci în gând, s-o lipesc de respirație⁵²⁹ în felul următor: între respirații, deci fără să inspir și fără să expir, acolo unde se întâlnește o respirație cu cealaltă, să zic «Doamne», trăgând aerul în piept, odată cu aceasta, să zic «Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu», și dând aerul afară din piept «miluiește-mă pe mine păcătosul». Altceva nu mi-a mai spus în legătură cu aceasta. De aceasta pot să zic eu că Părintele Arsenie a fost un ctitor la existența mea.»⁵³⁰ (Pr. Teofil Părăian)

Dintre metodele recomandate de Sfinții Părinți pentru ajungerea la rugăciunea neîncetată o prezentăm pe cea a Sfântului Simeon Noul Teolog numită **„metoda sfintei rugăciuni și atenții”**. Rugăciunea neamăgitoare începe prin ascultare și constă în aceea că mintea păzește inima și din adâncul ei înalță cererile sale către Domnul, dar acest lucru e posibil după ce sufletul a ajuns la nepătimire desăvârșită:

„șezând într-o chilie liniștită, singur într-un colț, fă ce-ți spun: închideți ușa și ridică-ți mintea de la tot ce-i deșert și trecător. Apoi spijină-ți bărbia în piept și îndreaptați ochii sensibili cu toată mintea spre tine însuși. Și ține puțin și inspirarea aerului, ca să ții mintea ta și să afli locul inimii, unde obișnuiesc să se găsească toate puterile sufletești. Mai

⁵²⁹ „Pomenirea lui Iisus să se unească cu răsuflarea ta și atunci vei cunoaște folosul liniștii/isihiei.” (Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, treapta 27, 25)

⁵³⁰ Pr. Teofil PĂRĂIAN, *Amintiri despre duhovnicii pe care i-am cunoscut*, Ed. Teognost, Cluj-Napoca, 2003, p. 136.

*întâi vei afla un întuneric gros, de nestrăbătut. Dar stăruind și făcând acest lucru noaptea și ziua, vei afla – o, minune – o fericire negrăită. Căci îndată ce află mintea locul inimii, vede ceea ce n-a crezut niciodată: vede cerul din întunericul inimii și pe sine întreagă, plină de putere și discernământ, și, din acel moment, îndată ce se arată un gând, îl alungă și nimicește mai înainte de a se închea și a lua formă, prin chemarea lui Iisus.*⁵³¹

Elementele fiziologice care apar la această metodă sunt: *îndreptarea privirii spre piept* (concomitent mintea cercetează și află locul inimii) și *comprimarea respirației*.

Despre metode mai vorbesc și Părinții: Nichifor Monahul, Sf. Grigorie Sinaitul, Sf. Grigorie Palama, monahii Calist și Ignatie, Sf. Nicodim Aghioritul, dar o metodă apare și în scrierea *Povestirile unui pelerin în căutarea rugăciunii neîncetate*⁵³²: **etapa 1** – rostirea simplă a ei, la început de trei mii de ori pe zi, apoi de șase mii de ori, pe urmă de douăsprezece mii, apoi tot timpul; **etapa 2** – practicantul poate trece la metoda Sf. Simeon Noul Teolog; **etapa 3** – rugăciunea lui Iisus devine treptat rugăciunea mintală, mintea făcând de la sine rugăciunea, cu totul fără cuvinte, ca o mișcare permanent a ei, paralelă cu bătăile inimii⁵³³.

5. Pr. Dumitru Stăniloae susținea, în *Cuvântul înainte* al volumului al II-lea al *Filocaliei* că, Părintele Arsenie Boca „poate fi numit pe drept cuvânt ctitor de frunte al Filocaliei românești [...] acest act [al apariției în limba română] va

⁵³¹ După: Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 302.

⁵³² *Povestirile unui pelerin în cautarea rugăciunii neîncetate* - textul integral al redacției Optina, trad. și st. intro. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2012.

⁵³³ Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 322.

rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale și de mișcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul mănăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiției ortodoxe și cu mijloacele celei mai curate duhovnicii, ale învățăturii stăruitoare și ale dragostei de suflete”⁵³⁴.

De asemenea, Părintele Dumitru Stăniloae a dedicat volumul al III-lea al Filocaliei **„Prea Cuc[ernicie] Sale Părintelui Ieromonah Arsenie [Boca], care a reînviat, cu viața și cu propovăduirea, duhul Filocaliei în viața religioasă a poporului nostru”**⁵³⁵, adăugând în *Cuvântul înainte* că, *plinirea vremii* pentru apariția *Filocaliei românești* a fost condiționată de apariția unei mișcări duhovnicești precum cea declanșată de Părintele Arsenie Boca la Sâmbăta:

„se poate spune fără exagerare că fără Părintele Arsenie și fără mișcarea religioasă trezită în jurul mănăstirii Brâncoveanu, manuscrisele acestea ale Filocaliei ar fi avut și ele soarta pe care au avut-o alte manuscrise ale ei și ale altor traduceri păstrate în bibliotecile mănăstirilor. O repet: P.C. sa împreună cu mișcarea religioasă din jurul Mănăstirii Brâncoveanu sunt ctitorii *Filocaliei românești*. Se vede că duhul Filocaliei, pe care l-a reînviat P.C. sa în viața religioasă a poporului nostru, a fost condiția de maturitate pentru

⁵³⁴ *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. II, *Din scrierile Sf. Maxim Mărturisitorul*, trad. din grecește de Prot. Stavr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din București, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947, p. IV.

⁵³⁵ *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. III, *Sf. Maxim Mărturisitorul: Răspunsuri către Talasie*, trad. din grecește de Prot. Stavr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din București, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948, p. 0.

apariția scrierilor din *Filocalie* la lumina tiparului în românește. Cu cea mai mare însuflețire au răspuns la apelul P.C. sale brașovenii mei, care au dovedit aceeași dragoste de carte și de ortodoxie ca și înaintașii lor de totdeauna.”⁵³⁶

Părintele Dumitru Stăniloae susține chiar că apariția Filocaliei nu ar fi fost posibilă fără conlucrarea cu Părintele Arsenie care „mi-a alimentat curajul în mod considerabil ca să pot duce până la capăt o muncă atât de ostenitoare, pe care altfel nu cred că ași fi săvârșit-o.”⁵³⁷

Mărturiile lui Nichifor Crainic:

„Întrebare [Anchetator]: Precizați anchetei cu ce persoane avea Arsenie Boca legături?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Știu că avea legături cu toți preoții și profesorii de teologie din Sibiu și în special cu profesorul Dumitru Stăniloae cu care traducea împreună o voluminoasă colecție de cărți de teologie ce poartă numele generic de «Filocalia». Știu că relațiile ce le avea cu cei de mai sus erau numai spirituale sau cunoștințe de natură obișnuită”⁵³⁸.

„Întrebare [Anchetator]: Cât timp ați fost ascuns la mănăstire cu ce v-ați ocupat?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Așa cum am declarat anterior, profesorul Stăniloae și Arsenie lucrau la traducerea Filocaliei. El avea la mănăstire primele părți traduse din această operă și

⁵³⁶ *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. III..., p. II.

⁵³⁷ *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. I, ediția II, trad. din grecește de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Academia teologică «Andreiană», Institutul de Arte Grafice «Dacia Traiană» S.A., Sibiu, 1947, p. XI.

⁵³⁸ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-88 [Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, Nichifor Crainic, București].

profitând de ocazie că eram acolo, mi le-a dat să le revăd din punct de vedere al formei literare. Afară de aceasta, am tradus și comentat cartea «Exercițiile» a lui Ignățiu de Loyola⁵³⁹. În calitate lui de călugăr, fiind foarte curios să cunoască această metodă de viață spirituală, m-a rugat să i-o traduc și s-o comentez. Altceva n-am mai făcut în timpul acesta”⁵⁴⁰.

6. Părintele Arsenie Boca era un liturghisitor binecuvântat, care L-a preaslăvit pe Dumnezeu prin dumnezeieștile slujbe, din tot cugetul său și din toată inima sa („Când ieșea Părintele din sfântul Altar să cădească la Vecernie, era ca un arhanghel”⁵⁴¹). Un cuvânt al Părintelui Arsenie Boca către obștea de la Prislop (1950), ne dezvăluie *focul necreat* în care era învăluit Părintele în timpul slujirii Sfintei Liturghii: „Pentru mine nu-i așa ușor ca să vă dau tonul, fiind în lumea (vremea) Sfintei Liturghii pe celălalt tărâm”⁵⁴².

În misiunea de cleric Părintele și-a manifestat slujirea din ziua în care a fost hirotonit **diacon** (11 sept. 1936, Catedrala din Sibiu), apoi: **ierodiacon** (3 mai 1940, Sărbătoarea „Izvorul Tămăduirii”, M-rea Brâncoveanu

⁵³⁹ **Ignatius de Loyola** (Don Inigo de Oñaz y de Loyola, 1491-1556), ofițer spaniol, rănit la Pamplona (1591), nevoit să renunțe la carieră, plecat apoi în pelerinaj la Ierusalim. Reîntors, studiază teologia și în 1534 depune votul monahal. Va întemeia Ordinul Iezuit (Societatea lui Iisus), aprobat (1540) de Papa Paul III. Ignățiu de Loyola este cunoscut mai ales prin lucrarea „Exerciții spirituale”, un fel de jurnal în care și-a notat trăirile.

⁵⁴⁰ ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89-91 [Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, Nichifor Crainic, București].

⁵⁴¹ Maica Timoteia de la Prislop (†2008), în: P.S. Daniil STOENESCU, „Arhanghelul” de la Prislop și alte scrieri..., p. 5.

⁵⁴² *Din cuvintele Părintelui Arsenie Boca*, în: P.S. Daniil STOENESCU, Episcop-Locțiitor al Daciei Felix, *Epicleze*, Vârșeț, 2012, p. 282.

Sâmbăta de Sus; acum are loc tunderea sa în monahism și primește numele de monah Arsenie⁵⁴³), **preot ieromonah** (10 aprilie 1942, Sărbătoarea „Izvorul Tămăduirii”, M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus), posibil **Arhimandrit**⁵⁴⁴ (1955). Misiunea sa de cleric s-a încheiat în ziua în care a fost scos din mănăstire (14 mai 1959), la presiunile Securității, și silit prin ordinul scris al Episcopiei, în care i se impunea să-și lepede hainele preoțești și să-și cumpere un costum civil:

„Numitul va ieși din mănăstire fără rasă⁵⁴⁵, urmând ca Episcopia noastră să-i pună la dispoziție suma de bani necesară pentru ași (sic!) achiziționa un costum civil (s.n.)⁵⁴⁶. Cu executarea prezentei deciziuni se încredințează Vicarul nostru Eparhial [Petru Vancu, n.n.]. Arad la 14 mai 1959”.

Așadar, Părintele Arsenie a slujit Sfânta Liturghie ca preot timp de 17 ani (10 aprilie 1942 – 14 mai 1959), iar

⁵⁴³ Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, arhiva Mitropolitului Nicolae Bălan, act 2584/5 mai 1940, apud Pr. Nicolae STREZA, *op. cit.*, p. 406; Diac. Haralambie Cojocaru, *În pelerinaj la Sâmbăta de Sus*, în „Telegraful Român”, 12 mai 1940, p. 6.

⁵⁴⁴ AAA, clasa I, dosar 13, 1950, act. 3550/1955. Deși pe crucea de la mormântul Părintelui Arsenie Boca de la M-rea Prislop este incizat „ieromonah”, documentele arată că primise rangul monahal de protosinghel. Totodată, în Registrul Intrări-Ieșiri din 1960 al Arhiepiscopiei Aradului se specifică intenția de a i se acorda și rangul de arhimandrit (prin actul 3550/1955).

⁵⁴⁵ Conform propunerilor din referatul din 6 oct. 1958, al gen. col. Alexandru Drăghici (M.A.I.) „**să li se interzică portul hainelor călugărești și să nu li se mai permită reîntoarcerea în mănăstiri**” [ACNSAS, fond Documentar, dosar 71, f. 22].

⁵⁴⁶ Conform adresei „M.A.I. Direcția III-a, din 9 mai 1959, către Șefii Dir. Regionale M.A.I.: Autonomă Maghiară, Cluj, **Hunedoara**, Timișoara, Stalin, Oradea, Bacău, Iași, Galați, Suceava, Constanța, Craiova, Pitești, Ploiești, București, Baia Mare”, în care se preciza că „**odată cu scoaterea acestora, de către forurile bisericești li se vor asigura haine civile**” (ACNSAS, fond Documentar, dosar 71, f. 1).

următorii 30 (treizeci !!!) de ani nu i s-a mai dat dreptul de a mai îmbrăca haina preoțească, cu tot efortul făcut de Părintele pentru a se reîntoarce în mănăstire. Autoritățile bisericești au închis ochii la solicitările sale.

Iată cum era înfățișată în presa bisericească, mai precis în *Telegraful Român* și în *Revista Teologică*, activitatea duhovnicească de la M-reă Brâncoveanu Sâmbăta de Sus, dar și vizitele unor personalități ale timpului:

a) Tunderea în monahism a Părintelui Arsenie Boca (3 mai 1940, Sărbătoarea „Izvorul Tămăduirii”).

Diaconul Haralambie COJOCARU, articolul *În pelerinaj la Sâmbăta de Sus*, în „Telegraful Român” (redactor responsabil: Prof. Dr. D. Stăniloae), an LXXXVIII, Sibiu, 12 mai 1940:

„Niciodată nu mi s-au arătat mai profunde și mai pline de înțeles creștin cuvintele psalmistului care zice: «Ridicat-am ochii mei la munți de unde-mi va veni ajutorul meu, ajutorul meu de la Domnul cel ce a făcut cerul și pământul», ca la ocazia pelerinajului la altarul ctitoriei marelui mucenic al Legii strămoșești și al neamului românesc, Voievodul Constantin Brâncoveanu, de la Sâmbăta de Sus, la care m-am învrednicit și eu să iau parte anul acesta...

În adevăr, mănăstirea de la Sâmbăta de Sus a fost și va fi pentru neamul românesc, dar mai ales pentru cel din Țara Oltului și din întreg Ardealul simbolul ortodoxiei noastre și a ființei noastre naționale. Așezată chiar la picioarele munților Făgărașului, acest loc de închinare a fost pentru poporul românesc din Ardeal o citadelă a rezistenței lui în veacul 18-lea, când urgia habsburgică, susținută de ura de neînțeles a fraților uniți, în frunte cu episcopul de la Blaj, se abătuse asupra Bisericii ortodoxe și a poporului român ortodox din Ardeal.

Când a fost ridicată această mănăstire, Brâncoveanu Constantin a înțeles că numai acolo în munții cari-i dau atmosfera prielnică trăirii intense cu Dumnezeu, este cu putință ca românul de amândouă părțile Carpaților să se dezbrace de haina păcatului și să se ridice pe culmile cele neprihănite de unde să ceară ajutorul lui Dumnezeu în primejdii și în nevoi. Căci ca unul ce trăia în neîntreruptă comunicare cu Hristos Domnul și Isbăvitorul nostru, el a înțeles că sfânta ortodoxie a neamului a fost păstrată mai cu deosebire pentru neamul nostru în mănăstiri.[...].

Duhul lui Brâncoveanu se va fi bucurat împreună cu îngerii în ceruri că în această zi mare «Vinerea» din săptămâna Învierii Domnului, «Izvorul Tămăduirii», poporul român ortodox venit pe timp ploios, ca să-și întâmpine ierarhul care-i poartă bucuriile și necazurile în sufletul său de mare român și de mare creștin, a simțit încă odată cum se revarsă peste el binefacerile cerului la rugăciunile și binecuvântările pe care cei doi ierarhi, Î.P.Sf. Mitropolit Nicolae [Bălan]. și P.S.Nicolae Colan al Clujului înconjurat de sobor de preoți, le îndreptau către Cel atotputernic.

În adevăr, săvârșirea Sf. Liturghii a fost pentru toți cei ce veniseră la Sâmbăta de Sus, prilej de bucurii care au făcut să stoarcă lacrimi din ochi. Vreau să vorbesc de mișcătoarea și emoționanta tundere în monahism pe seama acestei ctitorii voevodale, a unuia din mulții și luminații absolvenți ai Academiei Andreiane, păr. diacon Boca, diplomat al școalei de Belle-Arte din București. Moț după locul de naștere, crescut și îndrumat în studiul teologiei, tânărul monah a înțeles să dea ascultare gândurilor marelui ierarh al Bisericii noastre, consacrându-și viața lui Hristos prin studiul picturii bisericești, pe care s-o desfășoare acolo în liniștea munților pe care Brâncoveanu îi alesese ca loc de retragere și de rugăciune.

Iată de ce cred că duhul lui Brâncoveanu a tresăltat de bucurie văzându-și opera reînviată și împodobită în chip atât de minunat de mitropolitul Ardealului din România Mare, care se pare că a fost înscris în planul Providenței să reia și să afirme în chipul cel mai solemn testamentul Voievodului martir împotriva tuturor gândurilor celor rele atât dinlăuntru, cât și din afara hotarelor țării noastre...”⁵⁴⁷.

Dr. Grigorie MARCU, *Intrări în monahism*, în Revista Teologică, 1940:

„Cu prilejul îndătinatului pelerinaj anual de la sf. mănăstire Brâncoveanu de la Sâmbăta de sus, a fost tuns în monahism tânărul Diacon Zian V. Boca, luând numele de Arsenie.

C. Ierodiacon Arsenie Boca este absolvent al Academiei noastre teologice «Andreiane». Remarcat încă de pe băncile școlii pentru deosebitele-i înclinări spre viața monastică, a fost trimis de I.P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului la școala de Arte frumoase din București, pentru a-și perfecționa marele său talent de pictor, iar apoi la sf. Munte Athos și la Atena. Întors în țară, și-a petrecut viața la sf. mănăstire Brâncoveanu, departe de forfota lumii, alternând rugăciunea cu studiul picturii bisericești. E un caracter integru și un monah de aspră trăire duhovnicească...

PELERINAJUL DE LA MĂNĂSTIREA BRÂNCOVEANU a întrunit la rugăciune de obște și în acest an, în Vinerea din săptămâna luminată, cler și popor din tot jurul. I.P. Sf. Mitropolit Nicolae și P. Sf. Episcop Nicolae Colan al Clujului, au slujit sf. Liturghie și au cuvântat închinătorilor.

⁵⁴⁷ Diac. Haralambie COJOCARU, *În pelerinaj la Sâmbăta de Sus*, în „Telegraful Român” (redactor responsabil: Prof. Dr. D. Stăniloae), an LXXXVIII, Sibiu, 12 mai 1940, p. 6.

Cu acest prilej s-a săvârșit impresionanta slujbă a tunderii în monahism a Păr. Ierodiacon Arsenie Boca. Despre nevoințele și vârtuțile acestui prim cetățean al restauratei ctitorii voevodale de la Sâmbăta de sus, vorbim altundeva [mai sus]”⁵⁴⁸.

b) Pelerinajul la Sf. Mănăstire de al Sâmbăta de Sus, Consiliul Arhiepiscopesc Sibiu:

„Vineri în 10 Aprilie 1942 se va ține obișnuitul Pelerinaj la Sf. Mănăstire de la Sâmbăta de sus.

Acest Pelerinaj împreună cu liturghie arhierască, slujirea sf. Maslu și un bogat program pe seama închinătorilor, va fi condus de către I.P.S. Sa Arhiepiscopul și Mitropolitul nostru Nicolae, asistat de un sobor de preoți misionari și confesori.

Închinătorii, care vor participa la acest pelerinaj, se vor mărturisi la parohii lor și se vor împărtăși cu sfânta cuminicătură, la sfârșitul liturghiei arhieresti la Mănăstire.

Cei ce doresc însă să se spovedească la Mănăstire, vor avea preoți confesori rânduiți în acest scop.

Pelerinii din depărtări vor putea găsi adăpost în ajun, la credincioșii din parohiile Lisa, Sâmbăta de sus și Drăguș.

Onor. Preoțime din protopopiatele Făgăraș, Avrig și Olt va lua parte la pelerinaj în fruntea credincioșilor și va proceda în conformitate cu instrucțiunile Pastoralei Arhieresti cu nr. 3808 din 16 Aprilie 1940, apărută în Telegraful Român nr. 17, din 21 Aprilie 1940.

Centrul Oastei Domnului va aranja la sfânta Mănăstire un bazar de cărți de propagandă și obiecte de cult.

⁵⁴⁸ Dr. Grigorie Marcu, *Intrări în monahism*, Revista Teologică, 1940, p. 524-525.

Sibiu, 28 martie 1942”⁵⁴⁹.

c) Vizita Mareșalului Antonescu, Conducătorul Statului, la M-rea Brâncoveanu:

„În prima zi de Rusalii Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Nicolae a slujit Sf. Liturghie în biserica catedrală, înconjurat de mare sobor de preoți și diaconi. Cu acest prilej I.P.S. Sa a rostit o înălțătoare predică despre puterea Duhului Sfânt și roadele lui binecuvântate pentru viața omului singuratic și viața popoarelor.

A doua zi, I.P.S. Sa a plecat la mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de sus, unde în preajma amiezii a primit vizita Domnului Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului, însoțit de Doamna Maria Antonescu, Domnul Prof. Mihail Antonescu, Vicepreședintele Consiliului de Miniștri și de aleasă suită. Înalții oaspeți au petrecut câteva ceasuri plăcute în preajma ctitoriei brâncovenești, admirând frumusețile neîntrecute ale naturii și realizările frumoase ale noului ctitor, I.P.S. Mitropolit Nicolae. Cu această ocaziune Domnul Mareșal Ion Antonescu a stat de vorbă cu creștinii veniți în pelerinaj la mănăstire, s-a interesat de necazurile lor și a împărțit daruri în bani câtorva românce necăjite. Spre seară distinșii oaspeți au părăsit meleagurile voevodale, încântați de acel cuib de frumoasă tradiție și renăscută viață creștinească.

Mărți a treia zi, I.P.S. Mitropolit Nicolae a luat parte la Sf. Liturghie, săvârșită de cuvioșii monahi ai mănăstirii, în biserică și la priceasnă a adresat credincioșilor aflați acolo cald cuvânt de învățătură.

⁵⁴⁹ Consiliul Arhiepiscopesc, *Pelerinajul la Sf. Mănăstire de al Sâmbăta de Sus*, în „Telegraful Român” (redactor responsabil: Prof. Dr. D. Stăniloae), an XC, Sibiu, 29 martie 1942, p. 1.

În aceeași zi seara, înaltul Ierarh s-a întors la reședința Sa din Sibiu”⁵⁵⁰.

d) Dumitru STĂNILOAE despre *Lucrarea de la Mănăstirea Brâncoveanu* [8 aug. 1943]:

„De mult ne simțeam datori să scriem în această foaie despre lucrarea duhovnicească ce se săvârșește zi de zi la Mănăstirea Brâncoveanu, cu largi și adânci efecte în viața poporului nostru...

Cu atât mai mult eram datori să vorbim despre o lucrare de proporții celei de la Sâmbăta de Sus, care taie azi brazdă adâncă în viața sufletească a unor întinse cercuri de credincioși...

O facem deci, cu riscul de a-l supăra pe părintele Arsenie [Boca], ostenitorul smerit de la Sâmbăta, care consideră vorba bună care i se spune ca cel mai mare rău ce i se poate face...

Mănăstirea de la Sâmbăta de Sus nu este loc pitoresc de excursii și de distracții înrămate în chenare arhaice, ci mediu de zguduri sufletești înnoitoare, de întâlniri serioase ale sufletelor cu vocea lui Dumnezeu, Care le obligă la o viață scoasă din mocirla inconștienței și plăcerilor ușoare.

Pe pajiștea mănăstirii și prin încăperile ei se află zilnic 200-300 de ființe omenești îngenunchate pe sub streșinile ei în rugăciune și scrutându-și trecutul de păcate a căror povară nu o mai pot suporta. Mulți dintre ei, veniți de la sute de kilometri, stau acolo de la câte două până la câte cinci săptămâni, hrănindu-se atât de bine și de întremați, încât nu le-ar mai veni să plece, iar dacă pleacă, se întorc la scurte intervale...

⁵⁵⁰ Î.P.S. Mitropolit Nicolae în zilele Rusaliilor, în „Telegraful Român” (redactor responsabil: Prof. Dr. D. Stăniloae), an XC, Sibiu, 31 Mai 1942, p. 1.

Dar ceea ce te covârșește lângă acești oameni este încordarea cu care așteaptă să le vină rândul la mărturisirea păcatelor, când fiecare știe că părintele va sta numai cu el 4-5 ore în convorbire intimă purificându-i toate măruntaiele sufletului și toate colțurile trecutului de petele chinuitoare ale păcatului...

Despre viața părintelui Arsenie nu este necesar să vorbim, căci asprimea ei este cunoscută și nu vrem să-l supărăm laudându-l.

Cuvântul său pornește din neclintirea de stâncă a celui ce nu se târguiește și nu se clatină ca trestia bătută de vânt, ci este întreg cum îi este vorba: curat, opus oricărei patimi și oricărui gând de mândrie...

Programul părintelui Arsenie? Prin ceea ce a făcut din sine și prin ceea ce propovăduiește este o vie restaurare a celui mai autentic duh ortodox... Părintele Arsenie arată cât de mult se poate înflăcăra prin trăire tot tezaurul dogmaticii și al disciplinei răsăritene.

Ne este imposibil să redăm măcar schematic toate laturile propovăduirii de la Sâmbăta de Sus. Ținem doar să mai accentuăm importanța națională pe care o are lucrarea de acolo. Peste neamul nostru s-a abătut ca un adevărat flagel obișnuința avorturilor. Nimic nu poate zăgăzui revărsarea lui... Numai o zguduire religioasă a conștiințelor poate ajuta aici. Părintele Arsenie a identificat aici o mare racilă și a pus fierul roșu pe ea. Se cunosc deja numeroase cazuri de familii care, trezite la conștiința acestui păcat, s-au recules cu hotărâre”⁵⁵¹.

⁵⁵¹ Dumitru STĂNILOAE, *Lucrarea de la Mănăstirea Brâncoveanu*, în „Telegraful Român”, an XCI, nr. 31-32, 8 aug. 1943, p. 1-2.

e) Liturghie arhierească la M-rea Brâncoveanu

„Joi, 29 iunie a. c. [1944], la praznicul de pomenire al sfinților Apostoli Petru și Pavel, I.P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae a săvârșit o sf. Liturghie arhierească în biserica Mănăstirii Brâncoveanu de la Sâmbăta de sus, înconjurat fiind de către Păr. Prof. Ieronim Grovu, consilier mitropolitan, Preot Traian Ciocănelea, paroh în Făgăraș, C. Ieromonahi Arsenie Boca și Sergiu Popescu și Diacon Nicolae Mladin.

Î.P.Sf. Sa, precum și toți preoții împreună-liturghisitori au rostit predici și cuvinte de învățătură, ascultate cu evlavie de aproximativ trei mii de închinători”⁵⁵².

f) Patriarhul Iustinian Marina – 5 Decembrie 1949
– *la orele 15 a ajuns la mănăstirea Brâncoveanu din comuna Sâmbăta de Sus* (Părintele Arsenie Boca din 1948 plecase la Prislop):

„Această mănăstire [Brâncoveanu-Sâmbăta de Sus] a stat zid în fața dușmanilor și contra papalității încă de acum 250 de ani, iar în ultimul timp a devenit o cauză a ortodoxiei. Călugării să fie vrednici și să păstreze renumele mănăstirii așa după cum a fost ridicat în ultimul timp de Arsenie Boca. Toți cetățenii să devină credincioși”⁵⁵³.

7. Părintele Arsenie Boca „punea în valoare rezultatele științei. Era un om cu o cultură bine pusă la

⁵⁵² *Liturghie arhierească la Mănăstirea Brâncoveanu*, în *Telegraful Român* (redactor responsabil: Prof. Dr. D. Stăniloae), an XCII, nr. 28, 9 iulie 1944, p. 1.

⁵⁵³ *Nota informativă, 16 dec. 1949*, în: Cristina PĂIUȘAN, Radu CIUCEANU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist (1945-1958)*, vol. I, Ed. INST, București, p. 166.

punct” (Pr. Teofil Părăian)⁵⁵⁴; era un **teolog al dialogului dintre credință, știință și cultură**. Tânărul Zian Boca, urmând principiul pedagogic al Sf. Vasile cel Mare conform căruia tinerii pot trage folos din studiul clasicilor profani care trebuie citiți așa cum *albina culege nectarul din flori*, și-a îmbogățit cunoștințele cultural-științifice participând la cursurile profesorilor-savanți.

În cadrul Academiei de Arte Frumoase l-a avut profesor de „Anatomie” [anul școlar 1936-37] pe savantul Dr. Francisc Rainer (1874-1944)⁵⁵⁵, întemeietorul antropologiei românești. La examenul de „Anatomie”, Zian Vălean Boca a obținut calificativul „Bine”⁵⁵⁶ [sesiunea iunie 1937], alături de numai șase colegi din cei șaiszeci și șapte de examinați, în condițiile în care nimeni nu avea „Foarte bine”. Cunoștințele de medicină însușite de la acest savant de talie mondială, Părintele le-a valorificat în călăuzirea credincioșilor, dar și în opera sa „Cărarea Împărăției”, în special în capitolul „Ereditate și spirit”, arătând dubla gnoseologie și metoda fiecărei cunoașteri (științifică și prin credință), realizând un dialog între teologia ortodoxă și știință.

Din punct de vedere al teologiei ortodoxe, știința nu este în conflict sau în opoziție cu credința, „fiindcă gnoseologia este limitată în Răsărit de către obiectul cunoașterii, care este dublu: nezidit și zidit. Nezidit este

⁵⁵⁴ Pr. Teofil PĂRĂIAN, *Amintiri despre duhovnicii pe care i-am cunoscut*, Ed. Teognost, Cluj-Napoca, 2003, p. 136.

⁵⁵⁵ Nu a studiat la Facultatea de Medicină, așa cum eronat s-a scris în diverse broșuri despre Pr. Arsenie, ci a avut chiar un curs de Anatomie cu savantul antropolog Francisc Rainer care predă la Academia de Arte Frumoase.

⁵⁵⁶ AUNAB, Academia de Arte Frumoase, Cataloage Examene 1936/1937 până în 1940/1941, nr. 3, dos. nr. 26 /1937, Catalog anii - diverși - Anatomie prof. Dr. Fr. Rainer, f. 70.

numai Dumnezeu Cel în Treime, a Căruia Trinitate nu este definită metafizic, ci se cunoaște prin experiență. Zidit este universul (sau universurile), în care se realizează existența noastră. Credința este cunoașterea Celui Nezidit [Dumnezeu], iar știința este cunoașterea celui zidit. Prin urmare avem două cunoașteri diferite, fiecare dintre ele având metoda și organul ei de cunoaștere. Credinciosul, ca unul care se mișcă în spațiul cunoașterii supranaturale sau a cunoașterii Celui Nezidit, nu este chemat să afle metafizic sau să dobândească ceva prin rațiune, ci să pătimească ceva, comunicând cu El. Aceasta se realizează prin încadrarea într-un mod de viață (metoda), care conduce la cunoașterea dumnezeiască”⁵⁵⁷.

Părintele Arsenie oferă *metoda* (din *grecescul* „*methodos*”, *metha* - spre, *către*; *odos* - cale) pentru cunoașterea lui Dumnezeu și împlinirea fiecărui om, în preambulul *Cărării Împărăției*: „**trăirea învățaturii creștine, în toată adâncimea ei și în toată sinceritatea noastră. Asta rămâne singura cale sigură, pe care trebuie să o învățăm mereu, în fiecare rând de oameni**”⁵⁵⁸. În capitolul „Ereditate și spirit” vorbește despre dubla gnoseologie în concepția răsăriteană, cunoașterea științifică și cunoașterea prin credință: „*știința, filosofia, medicina și celelalte discipline ale preocupărilor omenești, chiar și dreptul, care pune crucea pe masa de judecată, toate la un loc nu pot să dovedească, nici că există Dumnezeu, nici că nu există. Toate aceste discipline ale științei sunt însă folositoare când își cunosc marginile și când nu trec într-o altă zonă a existenței, unde nu au competență și nici mijloace de cercetare.*”⁵⁵⁹

⁵⁵⁷ Pr. Prof. Dr. Gheorghios METALLINOS, *Credința și știința în gnoseologia ortodoxă...*, p. 148.

⁵⁵⁸ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 9.

⁵⁵⁹ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 210.

Părintele recunoaște folosul pe care îl poate aduce știința, atâta timp cât oamenii de știință sunt conștienți de limitele ei, adică investigarea cu instrumentele lor doar a *creatului* (materiei) prin observație, raționament și experiment (cele care sunt experimentale): „*știința, când se pronunță în materie de religie, de asemenea a ieșit din domeniul său, care este studierea materiei și a legilor ei pentru folosul practic al oamenilor*”⁵⁶⁰. Omul de știință – savantul este cel care aplică metoda științifică pentru a descoperi legi ale creației: „*în știință e savantul care sondează necunoscutul prin teorii [ipoteze] și le verifică pe urmă, dacă aduc lumină și corespund realității sau ba. Savantul se ajută de teorie, teoremă, noțiuni, experiențe, concluzii, care formează o bază pentru noi cercetări. Adevărul lucrurilor, însă, e mult mai mult decât atâta; depășește măsurile omului. Revelația n-are a ține pas cu vremea; nu e cazul adaptării Bisericii la spiritul timpului întrucât toate științele trebuie să ajungă la ce a revelat Dumnezeu*”⁵⁶¹.

Pe de altă parte, în Tradiția Ortodoxă, savantul care deține cunoașterea lui Dumnezeu cel în Treime (Care este Necreat, Veșnic, fără început și sfârșit), susține Părintele Arsenie Boca, este Sfântul, care are *metoda vieții duhovnicești*:

„*în credință, în religie, este sfântul, care are alte mijloace de aflare a adevărului. Lui i se revelează, i se descoperă o lume mai mare, temelia lumii acesteia. În cunoștința lui, nu are teorii, nici aparate, ci e angajată viața lui. Sfântul nu cercetează. Viața lui curată e mijlocul de cunoaștere a unei realități pe care cercetătorul savant n-o poate prinde niciodată. Știința nu angajează viața, de aceea*

⁵⁶⁰ Pr. Arsenie BOCA, *Trepte spre viețuirea în monahism*, Ed. Teognost, Cluj-Napoca, 2003, p. 58.

⁵⁶¹ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 210.

nici n-o poate pricepe și nici n-o poate crea. Sfințenia însă tocmai viața o angajează. Iar sfântul desăvârșit, care și-a angajat viața și a arătat că o poate și crea, înviind morți și făcând ochi unde nu erau [Luca 7, 22], e singur Iisus. De ce oare nu-L recunoaște medicina? Ba nici măcar nu-L pomenește. Poate fiindcă Iisus e de-o mărire uluitoare, care ar pricinui spaimă migălelii omenești. De aceea, în interesul cunoașterii vieții și sub unghiul vremelniceii și sub al veșniciei – lucru care depășește puterea și cunoștința omenească – a venit la noi Dumnezeu Însuși și ne-a spus cele de dincolo de știință, de filosofie și de medicină, oricât s-ar desăvârși acestea. Credința are revelația cu care omul credinței nu se tocmește. Dumnezeu ne însoțește mereu și, pe măsură ce-L cunoaștem, viața noastră biologică și psihologică se străbate tot mai tare de adevăr și de lumina cunoștinței. Asta e ceea ce posedă credinciosul printr-o cale mult prescurtată, cunoștința pe care savantul n-o poate prinde prin știință, ci numai dacă și-a deprins știința până la toate marginile și i-a recunoscut neputința [...]. Deci, dacă e să înțelegem și să folosim ceva, să încetăm gâlceava [dintre știință și credință, sau mai bine zis, neștiință și credință]”⁵⁶².

Cât de mult se aseamănă constatările Părintelui Arsenie Boca din anii '40 (!), când a fost redactată *Cărarea Împărăției*, cu cele ale Părintelui profesor emerit Gheorghios Metallinos (născut în 1940!), de la Universitatea din Atena, care, la 60 de ani distanță față de reflecțiile Părintelui Arsenie Boca, la Simpozionul Internațional „*Om de cultură în fața descreștinării*”, de la Alba Iulia, 13-15 mai 2005, susținea:

„Om de știință – profesorul care deține cunoașterea Celui Nezidit este, în Tradiția Ortodoxă, Bătrânul – Călăuzitorul duhovnicesc (acei învățați ai pustiei, adică

⁵⁶² Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 211.

marii asceți). Deprinderea acestei cunoașteri presupune cunoașterea prin experiență a fenomenului. Iar pe acest aspect este fundamentată hermeneutica ortodoxo-patristică. Sfinții (bărbați și femei) sunt interpreții autentici ai Sfintei Scripturi (adică ai experiențelor trăite de Profeți și de Sfinții Apostoli), fiindcă ei sunt deopotrivă cu aceștia inspirați de Dumnezeu, participanți cu ei la aceleași experiențe. Asemănător se petrece și în cazul științei, unde numai cel specializat înțelege cercetările altor specialiști din cadrul aceluiasi sector de cercetare. Acceptarea concluziilor cercetării dintr-o anumită ramură științifică, de către cei ce nu sunt specialiști (cei care nu sunt capabili să verifice, în mod experimental, cercetarea celor specializați în domeniul respectiv) se face pe baza încrederii în buna credință și intenție a specialiștilor. Altminteri, nu ar fi putut să se constate un progres în știință. La fel se întâmplă și în *știința credinței*. Cu aceeași încredere este acceptată și aici cunoașterea empirică a Sfinților din toate timpurile [...]. Ortodoxia, făcând deosebirea dintre cele două cunoașteri (înțelepciuni), precum și dintre metodele și organele lor, evită orice confuzie între ele, dar și orice conflict. Numai acolo unde s-au pierdut premisele și esența creștinismului, rămâne deschis drumul către confuzie și conflict”⁵⁶³.

De asemenea, reflecțiile episcopului Kallistos Ware sunt în același duh cu constatările Parintelui Arsenie:

„în cercetarea științifică discernem în fiecare eveniment sau proces o cauză și un efect. Potrivit concepției duhovnicești, care nu contrazice știința, ci privește la ceea ce este dincolo de ea, distingem pretutindeni energiile creatoare ale lui Dumnezeu, cuprinzând tot ceea ce există, formând substanța de bază a tuturor lucrurilor. Deși prezent

⁵⁶³ Pr. Prof. Dr. Gheorghios METALLINOS, *Credința și știința în gnoseologia ortodoxă...*, p. 153-154.

pretutindeni în lume, Dumnezeu nu se confundă cu lumea. Creștinii nu afirmă panteismul, ci «panenteismul». Dumnezeu este în toate lucrurile, și totuși dincolo și deasupra tuturor lucrurilor”⁵⁶⁴.

După scoaterea din mănăstire, Părintele Arsenie a fost în continuare interesat de noutățile științifice, după cum rezultă dintr-o notă informativă furnizată Securității de către un turnător cu numele conspirativ „Rafael”: „Timpul liber și-l ocupă citind, completându-și cunoștințele. Din revistele literare și științifice care se aduc în atelier citește cu mult interes tot ce apare nou în domeniul științific [...]. BOCA ARSEN[I]E este un om cult și vorbește calculat. El nu face risipă de cuvinte în convorbirile avute” (sursa: Rafael, 15. 06. 1966)⁵⁶⁵.

Părintele Lucian Răzvan Petcu⁵⁶⁶, actualul Părinte

⁵⁶⁴ Ep. Kallistos WARE, *Ortodoxia, calea drepte credințe*, trad. E. Chiosa, G. Jacotă și Pr. D. Ailincăi, Ed. Mitrop. Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 48.

⁵⁶⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 4, f. 39

⁵⁶⁶ Părintele Lucian Răzvan Petcu (n. 1964, Sinaia) este absolvent, atât al Facultății de Fizică din București (1989), cât și al Facultății de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu (1996). De asemenea, este autorul cărții „Cosmologia creștină și teoriile fizicii moderne” (Ed. Sophia, 2008), una dintre puținele lucrări apărute în România pe tema dialogului dintre știință și teologia ortodoxă. Părintele Lucian demonstrează că știința și teologia ortodoxă nu sunt în conflict: „pe de o parte, credința Îl mărturisește pe Dumnezeu ca fiind Creatorul întregii existențe (a lumii văzute și nevăzute, a lumii vii și nevii), iar, pe de altă parte, știința are ca obiect al cunoașterii sale lumea văzută, folosind ca mijloc de lucru rațiunea umană. Gândindu-ne că atât obiectul științei (lumea văzută), cât și mijlocul ei de lucru (rațiunea omenească, ce constituie una din puterile sufletești) sunt creații dumnezeiești, putem accepta cu ușurință că știința s-a născut, trăiește și se dezvoltă sub ochiul lui Dumnezeu și cu binecuvântarea Lui, chiar dacă roadele științei (în virtutea libertății umane) nu sunt folosite

paroh de la Biserica „Sf. Nicolae” din satul Drăgănescu (Mihăilești, Giurgiu) a mărturisit despre *întâlnirile cutremurătoare* cu Părintele Arsenie Boca din anii '80 („pe mine Părintele m-a impresionat prin puterea prorocească sau puterea de a vedea... lega totul de învățătura dumnezeiască”; 1986-87), în cadrul unei emisiuni de la Trinitas Tv („Biserica azi”, 10 iun. 2010, moderator: pr. Nicolae Dima).

Părintele Lucian era student la Facultatea de Fizică de la Măgurele, secția *Combustibil Nuclear* și a mers la Drăgănescu unde l-a întâlnit pe Părintele Arsenie Boca care picta biserica. Printre altele, în cadrul emisiunii, a vorbit despre preocupările Părintelui Arsenie Boca de realizare a unui dialog între credință și știință: „a mai fost o a doua întâlnire în casa parohială, peste drum de biserică, unde Părintele mi-a mai spus printre altele un lucru foarte interesant, înțelept și duhovnicesc, referitor la fizică. Eu aveam credința mea, însă îmi puneam mare nădejde în știință. Îmi plăcea știința, îmi plăcea fizica și, știind Părintele această preocupare a mea, mi-a spus: *«măi, când apare o lege în fizică, cum spui?»*. De fapt, vedeți, vorbea prin întrebări. Dădea și răspunsuri, dar deseori aflai un mesaj prin întrebarea

întotdeauna pe placul Domnului” (p. 105). Părintele Lucian ia în considerare învățăturile Părinților Bisericii, în special ale Părintelui Arsenie Boca, atunci când vorbește despre comunicarea dintre om și Dumnezeu care se realizează prin *conștiință* (p. 77). Părintele Arsenie Boca susținea că omul are *sistem celular, creier* (sediu al inteligenței/rațiunii, dar unde „*funcționează și un centru de cenzură care are la dispoziție tot mecanismul bio-chimic necesar capabil să aprobe sau să frâneze tot ce obligatoriu trebuie să treacă pe la acest centru de informație*”) și *conștiință* (organ duhovnicească de comunicare între om și Dumnezeu). Patimile omului conduc la *perturbarea* comunicării dintre om și Dumnezeu, omul receptând glasul patimilor („patima îi duh necurat și când stăpânește pe cineva îi dă chipul”), în loc să recepteze glasul conștiinței (chemarea lui Dumnezeu).

pe care ți-o puneă. Aceasta a fost întrebarea:

«[Pr. Arsenie Boca:] Când apare o lege nouă în fizică, cum spui?» Și aici am răspuns eu:

«[Pr. Lucian Petcu:] Spun că s-a descoperit.

[Pr. Arsenie Boca:] Păi vezi, dacă spui că s-a descoperit, înseamnă că Altul e Cel Care a creat-o».

Iată, prin acest cuvânt „a descoperi” se înțelege Creatorul. Nu m-am gândit la acest sens al cuvântului [...]. M-a impresionat că citea așa ceva, era o carte despre *quasari*, [care] e un stadiu evolutiv al stelelor; stelele se nasc, cresc și mor. Însă cartea aceea nu era o carte de popularizare a științei, ci era o carte chiar de știință. Mi-aduc aminte că pe coperta ei erau figurate și simboluri de matematici superioare, grafice, semnul integralei și chiar, dacă nu mă înșel, și derivate parțiale... deci, un instrument matematic foarte înalt. Pe mine m-a impresionat că un preot citea așa ceva. Și făcând legătura cu pictura, sunt convins că Părintele [Arsenie Boca] căuta și în știință să-L descopere pe Dumnezeu. Deci, știința are chemarea ei în afară de a ajuta pe oameni, de a le face viața mai ușoară, știința mai are încă o chemare, aceea de a-L preaslăvi pe Dumnezeu prin descoperirile ei... și Părintele [Arsenie Boca] căuta să vadă aceste lucruri”⁵⁶⁷.

Oamenii de știință onești au recunoscut limitele cunoașterii științifice, care investighează *creatul*, și L-au recunoscut pe creator Care-i Necreat (fără început și fără sfârșit). De exemplu, Sir Isaac Newton (n. 25 decembrie 1642; d. 20 martie 1727), savantul mistic care a formulat legile fundamentale ale mecanicii, a descifrat legile mișcării planetelor, a pus bazele teoretice ale fenomenelor luminii și

⁵⁶⁷ Trinitas Tv, *Biserica azi*, 10 iun. 2010, orele 21:00-22:00, moderator: pr. Nicolae Dima.

culorii, și a întemeiat calculul diferențial și integral, susținea în lucrarea sa *Optica*: „Căci El [Dumnezeu] i-a creat [pe atomi] pentru a-i așeza în ordine. Iar dacă a făcut astfel, e nefilozofic să cauți orice altă Origine a Lumii sau să pretinzi că ea ar putea apărea din Haos doar prin Legile Naturii”⁵⁶⁸; René Decartes (1596-1650) credea că „adevărurile matematice pe care le numim eterne au fost stabilite de Dumnezeu și depind de El în întregime, nu mai puțin decât restul creaturilor sale”⁵⁶⁹.

În istoria științei au fost consemnați și savanți care, *îmbătați* de anumite roade ale rațiunii, au declarat că nu au nevoie de ipoteza existenței Creatorului. Este cazul marchizului Pierre-Simon de Laplace (n. 23 mar. 1749; d. 5 mar. 1827, Paris), numit și „Newton al Franței”, despre care oricine a auzit la orele de matematică din liceu, celebru prin ipoteza sa cosmogonică *Kant-Laplace*, conform căreia sistemul solar s-a născut dintr-o nebuloasă în mișcare. Acesta avea și studii de teologie catolică, studiind o vreme la o mănăstire a ordinului monahal benedictin, căci tatăl său avea de gând să-l facă să urmeze o carieră clericală. Despre el se știe că „atunci când i-a înmănat lui Napoleon Bonaparte un exemplar al *Mecanicii cerești*, acesta din urmă, care auzise că nu există nici o referire la Dumnezeu în lucrare, a observat: «Domnule Laplace, mi s-a spus că ați scris această carte uriașă despre sistemul universului fără a-l pomeni vreodată pe creatorul lui.» Laplace i-a răspuns pe loc: «Nu am avut nevoie să fac această ipoteză.» Amuzat, Napoleon i-a relatat răspunsul matematicianului Joseph-Louis Lagrange, care a

⁵⁶⁸ Mario LIVIO, *Este Dumnezeu matematician?*, trad. engl. Anca Florescu-Mitchell, Ed. Humanitas, 2012, p. 131.

⁵⁶⁹ Sir Isaac Newton, *Optica*, în: Mario LIVIO, *Este Dumnezeu matematician?...*, p. 132.

exclamat: «Ah! Iată o frumoasă ipoteză; explică multe lucruri.» Povestea însă nu se oprește aici. Când a aflat despre reacția lui Lagrange, Laplace a spus sec: «Această ipoteză, sire, explică într-adevăr totul, dar nu ne permite să prezicem nimic. Ca savant, eu trebuie să vă pun la dispoziție lucrări care ne permit să facem predicții»⁵⁷⁰».

Într-un text din ultimii ani de viață pământească, Părintele Arsenie Boca spunea destul de limpede că, în Ortodoxie, nu există conflict între știință și credință, și arăta rătăcirile gândirii moderne:

„observăm că nu ne mai putem înțelege cu contemporanii din cauza «conflictului între știință și credință» - deși ele nu sunt în conflict, ci cel mult o ne-știință și o ne-credință, puse în conflict de o rea-credință. Se întâmplă ceva cu contemporanii ceea ce s-a întâmplat demult de tot, de la obârșia omului, o boală care a devenit «strămoșească», de o foarte dură ereditate: uită de Dumnezeu ca pământul. Omul nu mai știe nimic despre suflet; nu-l mai găsește în nici o psihologie. Wirkow⁵⁷¹ zicea că a făcut mii de disecții și vivisecții și n-a găsit sufletul. Cum să-l găsească cu bisturiul? Altul, era potcovar, asigura că n-a găsit pe Dumnezeu în potcovăria lui – dar l-a citi în potcoava unui cal. Alții, ca și un profesor de istorie a religiei, nu mai găsea întemeiată astăzi existența lui Satan și a dracilor lui. Astea ar fi idei antropomorfe rămase în memoria omenirii din vremuri mitologice, când stihiele se personificau și țineau loc de științe naturale. Iar omul nu are

⁵⁷⁰ Mario LIVIO, *Este Dumnezeu matematician?...* , p. 139.

⁵⁷¹ Rudolf Ludwig Karl VIRCHOW (1821-1902), medic și renumit patolog german, fondator al patologiei celulare. Celebrul său dicton *Omnis cellula e cellula* („Orice celulă provine din altă celulă”) a modificat radical gândirea medicală în direcția unui nou concept, și anume considerarea apariției bolilor drept consecință a tulburărilor în structura și funcțiunea celulelor organismului.

în sine nici o divinitate, ci mizerie, fiind doar evoluția unei zoologii paleontologice: fiul maimuței. Așa că a pus omul piciorul pe lună, dar pe celălalt încă nu-l putem scoate din peșteră. De asemenea nemurirea e doar un deziderat fără nici o realitate; cel mult în memoria urmașilor. Responsabilitatea nu e decât o măsură socială, care să țină în frâu anarhia oamenilor, care, altfel, ar fi într-un permanent și universal conflict. Învierea din morți, o încăpățânare mitică în capul omenirii”⁵⁷².

Comentând poezia lui Octavian Goga (1881-1938; fiu de preot ortodox din Rășinari), *cântărețul mulțimii anonime în suferință*, ai cărui eroi de poezie sunt înrădăcinați în „bătrâneasca și cinstita și curata noastră lege”⁵⁷³, teologul-poet Nichifor Crainic vorbește în sensul patristic despre *îmbisericirea naturii* și arată legătura dintre **Dumnezeu-Creatorul** (*Făcătorul cerului și al pământului, al tuturor celor văzute și nevăzute*), **om** - cununa creației (microcosmos) - și **cosmos** (lumea văzută și nevăzută) care se manifestă prin *rațiunile dumnezeiești din fapte* (plasticizate, cum ar adăuga Pr. D. Stăniloae), evidențiind totodată diferențele dintre revelația creștină, știința chimiei și rătăcirile gândirii astrologice: „cosmosul nu deliberează asupra existenței sau inexistenței lui Dumnezeu, ci îl

⁵⁷² Părintele Arsenie BOCA, *Note (1984-1988)*, în: P.S. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in”...*, p. 251.

⁵⁷³ „Copiii noștri să-i înveți / Tu: Crezul... Născătoarea... / S-ajung să-i văd cântând pe toți / În strană, sărbătoarea” (*Dorință*); „Să-l chemați pe popa Nae / Să-mi citească din Scriptură... / I-or cădea și popii Nae / Lacrimi multe-n Molitfelnic... / Voi să-i dați lui popa Nae / Liturghii o lună-ntreagă / Că-i sărac și popa Nae / Și n-are bucate, dragă (*De-o să mor...*); „Zi Tatăl nostru seara, dragă, / Și să te porți la-nvățătură” (*Casa noastră*).

prăznuiește ca într-o imensă liturghie prin duhul sublim, răsfrânt în fapte din atotputernicirea Creatorului lor. Există desigur în inima lucrurilor o sensibilitate negrăită, care le spânzură de Părintele lor ceresc ca o putere a gravității și pe care noi, cu mintea rece de necredință, o numim legile universului. Legile universului sunt răsfrângerile demonstrabile ale nevăzutei înțelepciuni dumnezeiești, care a pus la temelia fiecărui lucru creat arhetipul sau *logosul* formei lui veșnic înnoite și veșnic aceeași, în armonie cu ansamblul tuturor celorlalte lucruri. Logosul lumii sau legea ei nu e decât un mod de a numi înțelepciunea divină infuzată în lume și care se manifestă ca un răspuns cosmic la chemarea înțelepciunii divine de dincolo de lume, - sau ca o negrăită liturghie de prăznuire... După doctrina lui Ioan Damaschin, adâncită de unul dintre contemplatorii Filocaliei, ca Nichita Stetatos sau chiar Nicodim Haghimitul, există între om și cosmos o anumită putere de comunicare în virtutea unei similitudini minimale de fapte ale lui Dumnezeu și unul și celălalt. Aceeași similitudine o constată și chimia biologică în ordinea materială și gândirea astrologică modernă în ordinea influențelor oculte. Filozofia creștină nu vede însă în om o ființă determinată de cosmos sau o victimă a destinului scris în stele, ci o putere superioară cosmosului, influențându-l într-un anume fel în virtutea spiritului cu care e înzestrat. Omul e un microcosmos, un rezumat și o sinteză a elementelor constitutive ale marelui cosmos, și pe temeiul acestei similitudini își poate exercita asupra lui tăria spirituală. Pe fața pământului se întipărește pecetea spiritului omenesc”⁵⁷⁴.

⁵⁷⁴ Nichifor CRAINIC, *Spiritualitatea poeziei românești...*, p. 156-157.

„Nu înmulțiți norul de păcate al omenirii!”⁵⁷⁵, îndemnul pe care Părintele Arsenie Boca l-a dat oamenilor, consemnat de Părintele Episcop Dr. Daniil Stoenescu, poate fi pus în legătură cu gândirea filosofului și psihiatrului ortodox Ivan Mihailovici Andreev (1894-?), care în articolul „Plâns!” dedicat memoriei lui Feodor Dostoievski

„povestește despre una dintre cele mai crude și «insensibile» crime ale unui mare oraș American. O mamă în vârstă de 29 de ani din New York, într-un acces de furie și-a bătut până la moarte fiul în vârstă de două luni, lăsându-l neînchipuit de diform, iar ea nu și-a exprimat niciun fel de regret în legătură cu această crimă. Andreev descrie cu detaliu clinic rănilor suferite de trupul micuț - dar apoi se oprește știind că mulți cititori vor protesta împotriva unor asemenea detalii «inutile»: «Oamenii au devenit surzi la suferințe. Fie că nu aud, fie că nu vor să audă despre ce se săvârșește nu într-un coșmar, ci în realitate». Face apel la conștiința cititorilor lui: «Toți pentru unul și unul pentru toți sunt vinovați: aceasta este esența eticii sociale a creștinismului... Cu toții suntem vinovați pentru că suntem păcătoși; săvârșim răul și contribuim cu răul nostru la sursa universală a răului. Iar acest rău se acumulează într-o energie universală imensă a răului care caută vasele trupurilor fără har pentru a se întrupa, iar când le găsește se întrupează în ele, acestea săvârșind multe fapte rele... Gândiți-vă fiecare la voi înșivă... Ce făceați în noaptea aceea când s-a comis această faptă rea, inimaginabilă, dar reală? Poate că păcatul vostru sau fapta voastră rea a fost cea care s-a dovedit a fi ultima picătură ce a făcut ca vasul plin de rău să se reverse. Acesta este modul în care trebuie să reflectăm, dacă suntem cu adevărat creștini... Plângeți

⁵⁷⁵ Pr. Arsenie BOCA în: P.S. Daniil STOENESCU, „Arhanghelul” de la Prislop și alte scrieri..., p. 262.

frați și surori! Nu fiți rușinați de aceste lacrimi! Plângeți! Și fie ca aceste lacrimi să fie izvorul în care Domnul îl va boteza pe copilul-martir, care, probabil, era nebotezat, fiind miruit – în locul untdelemnului – cu sângele lui nevinovat de copil. Plângeți! Fie ca lacrimile voastre să fie un izvor de energie aparte, o energie a binelui care luptă împotriva energiei răului, energie care prin puterea sa să salveze măcar un singur copil de la schingiuri nevinovate și măcar o singură mamă de la un păcat de neiertat. Fie ca aceste lacrimi să-I trezească și pe mulți dintre cei indiferenți... Nu vă rușinați să plângeți cu lacrimi de supărare, milă și pocăință»⁵⁷⁶.

Părintele Arsenie Boca, în duh patristic, a dezvoltat o teologie a căsătoriei, vorbind despre obârșia divină a bărbatului și a femeii uniți în Taina Căsătoriei. Mântuitorul Iisus Hristos a fost prezent la facerea omului și cunoștea rostul legăturii dintre bărbat și femeie. De aceea, în Predica de pe Munte, El prezintă adevăratul mod de viață (care are în centru iubirea) pe care ar fi bine să-l adopte omul cel nou, adică omul botezat căruia i s-a iertat păcatul strămoșesc odată cu înomenirea Fiului lui Dumnezeu și cu botezul din apă și din duh. Hristos Însuși dezvăluie Tainele Împărăției și cum a fost gândit proiectul divin al facerii omului. Dar protopărinții Adam și Eva, prin cădere, au deturnat proiectul divin. Prin Taina Căsătoriei, bărbatul și femeia depășesc starea de cădere (boala firii umane). Hristos este prezent în Taina Căsătoriei și le dăruiește căsătoriților harul său (energia necreată), prin preoții Bisericii care săvârșesc ritualul cununiei având loc

⁵⁷⁶ Ivan M. ANDREEV, *Teologia apologetică ortodoxă*, trad. engl. Augustin Florescu, Ed. Sophia, București, 2003, p. 40-42. Mulțumesc colegului și prietenului Dragoș-Constantin Predescu care mi-a semnalat fragmentul din carte.

sfințirea legăturii dintre soți. Bărbatul și femeia sunt chemați să realizeze ceea ce n-au reușit Adam și Eva. Înainte Taina Căsătoriei era legată de Sfânta Liturghie. Căsătoria se unea astfel cu Hristos prin Sfânta Euharistie, primind Trupul și Sângele Său, nu pișcot cu vin.

Părintele Arsenie Boca este un urmaș al Sfântului Ioan Gură de Aur care s-a implicat și a elaborat o teologie a căsătoriei de asemenea. Sfântul Ioan Gură de Aur vorbește liber despre unirea dintre bărbat și femeie tocmai pentru a-i educa să urmeze Căderea Împărăției prin Căsătorie, cu toate că „mulți se rușinează de cele spuse”:

„«Și se poate vedea că una sunt chiar din plăsmuirea trupului. Căci [femeia] a fost făcută din coastă și ca două jumătăți sunt [bărbatul și femeia]. Din această pricină o și numește ajutor, ca să arate că una sunt... Căci ca și cum trupul ar fi rupt în două, fiindcă fiecare în parte este nedeșăvârșit în privința facerii de copii... **Dar cum oare devin un singur trup? Cum ai lua partea cea mai curată a aurului și ai amesteca-o cu alt aur, tot așa și aici: femeia, primind în sine cea mai bună sămânță turnată, o hrănește și o încălzește și, contribuind și ea cu cele ale ei, dă înapoi un om**» (La Col., Omilia XII 5: PG 62, 388). Faptul că «vor fi într-un singur trup» (Fac. 2, 24) are legătură cu copilul, care va proveni din această unire, dar cei doi ajung «într-un singur trup» în mod evident și fără copil: «... nu [a spus] *vor fi un trup*, ci *vor fi într-un singur trup*, arătând pe cel (trupul) al copilului, după ce ei s-au unit. Dar cum, atunci când nu este un copil, cei doi nu vor fi unul? Bineînțeles, e vădit acest lucru; căci împreunarea trupeză (μίξις) aceasta lucrează, contopind și amestecând trupurile amândurora. Și precum toate se fac una atunci când se toarnă mir în untdelemn, tot așa și aici» (La Col., Omilia XII 5: PG 62, 388)”; „Pare ciudat faptul că Hrisostom, atunci când

vorbește despre căsătorie, face referire la dragoste, la eros, la plăcere-satisfacție și la procesul unirii trupesti. Și el știe și notează că «mulți se rușinează de cele spuse» (PG 62, 388). Însă este dator să facă acest lucru pentru a-i păzi pe tineri, arătându-le de câtă dragoste și de câtă satisfacție și pace se vor bucura în căsătorie și în «împreunarea legiuită», atunci când aceasta este petrecută cu cumpătare. El trebuie să-i îndepărteze pe tineri de desfrânare, explicându-le că în căsătoria cumpătată și virtuoasă se află adevărata satisfacție și plăcere. Trebuie să-i învețe că darurile duhovnicești ale femeii sporesc dorința (ἐρως), iubirea (ἀγάπη) și dorul (πόθος) de ea al bărbatului, încât acesta nu mai este atras de alte femei: «Nimic nu este mai plăcut ca virtutea, nimic mai dulce decât cumpătarea, nimic mai dorit decât curăția. Să facă cineva nunți ca acelea despre care zic eu și va vedea plăcerea» (La Col., Omilia XII 7: PG 62, 389)⁵⁷⁷.

Gândirea teologică a Părintelui Arsenie Boca în privința căsătoriei are la bază cunoștințele științifice acumulate la cursul de *Anatomie* ținut de savantul Francisc Rainer (care depășea limitele unui simplu curs), cunoștințele însușite din tratatele de biologie umană și genetică, mărturisirile oamenilor la scaunul spovedaniei, precum și învățăturile biblice. Vom enumera câteva texte reprezentative ale Părintelui Arsenie Boca în legătură cu Nunta ca Taină a Bisericii și rostul ei:

„Când vrea Dumnezeu să întrupeze un gând în lumea văzută, ca pe un nou fiu al Său și să-l suie pe treptele desăvârșirii fapturilor Sale, neapărat îi trebuie și o căsătorie corespunzătoare pe pământ. Situația aceasta a lui Dumnezeu o găsim exprimată în Scripturi, sub diferite

⁵⁷⁷ Prof. Dr. Stylianos G. PAPADOPOULOS, *Gândirea teologică a Sfântului Ioan Hrisostom*, trad. Sabin Preda, Ed. Bizantină, București, 2010, p. 341-342.

forme. Astfel, prin Isaia proorocul, Cuvântul se tânguie: «Piere dreptul și nimeni nu ia aminte; se duc oamenii cinstiți și nimănui nu-i pasă că din pricina răutății a pierit cel drept» (Isaia 57, 1).

- Cum pier dreptii și nimeni nu ia aminte?

- Foarte simplu: Că nu se mai nasc.

- Și e de vină omul? Trebuie să se întrebe omul, de ce nu se mai nasc dreptii?

- Iată că trebuie, de vreme ce-i aflat de vină; iată că dispariția dreptului e o problemă, de care suntem trași la răspundere. Căsătoria are cuvântul”⁵⁷⁸; „Dacă în Taina cununiei cei doi sunt o singură făptură, atunci «această făptură ce năzuiește ea?»

- «Odrasle pentru Dumnezeu! (Maleahi 2, 15).

Răspunsul Revelației e simplu și categoric... fiindcă sfinții sunt și roadele căsătoriei, iar ei, mulți sunt «aleși», tocmai din cauza atitudinii religioase a părinților, mai înainte de-a îi naște. Așadar, căsătoria are multe motive să fie Taină. Când familia nu va mai fi întemeiată pe Taină, oamenii vor fi o turmă de fiare destrăbălate”⁵⁷⁹ (Căsătoria, predică, Prislop, 20 decembrie 1949).

Căsătoria se pervertește prin „nepăzirea hotarelor Legii”:

„În conviețuirea căsătorească nu-i bun nici abuzul, nici refuzul. Abuzul atinge pe soț, refuzul atinge pe soată și pe soț. Cum aceasta ? Așa-i făcut omul de către Dumnezeu, bărbat și femeie: un singur trup. Cu cunoștințele contemporane de biologie, de endocrinologie și de neurologie putem înțelege clar acest lucru... Abuzul păgubește pe bărbat de necesarul de substanțe glutamice sistemului său nervos și încep fenomene de carență

⁵⁷⁸ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 270.

⁵⁷⁹ Părintele Arsenie BOCA, *Cuvinte vii*, Ed. Charisma, Deva, 2006, p. 288-289.

nervoasă, care pot ajunge până la slăbirea totală a funcțiilor mintale. S-au văzut atare cazuri de tâmpire a minții și a pierderii totale a memoriei fără să fie și alte boli în organism. Respectivul era suprasolicitat, iar el s-a predat. Urmările sociale se înțeleg. *Refuzul păgubește pe femeie*. Unul din refuzurile obișnuite este acela «întemeiat» pe stăvilirea numărului de copii. Modalitatea aceasta e viciul «onaniei cu femeie». Păgubesc amândoi – pagubă biologică care se resimte în sănătatea amândurora. Mințirea, trișarea, ferirea, unul și același viciu, duce în mod normal la o nervozitate și la o nemulțumire unul de altul, pe care natura, în nevinovăția ei caută să o remedieze – Și cum o remediază? – căutând fiecare din părți alt partener, care să nu falsifice conviețuirea. În fond e o rezolvare greșită, vinovată față de unitatea de dragoste a Tainei Căsătoriei⁵⁸⁰; „*Explicația*. Într-un raport conjugal normal, organele genitale feminine trec succesiv printr-o fază de congestie intensă și o fază de slăbănogire bruscă, ce stabilește cursul regulat în circulația sângelui. Actul conjugal falsificat [prin tot felul de metode contraceptive etc., n.n] neisprăvit, fără concluzia naturală, lasă să persiste în vase o stare de înecare ce, cu vremea, ia un caracter permanent. Urmează o tulburare a nutriției țesuturilor, pe urmă alterarea lor anatomică. Mulțimea firișoarelor nervoase ale plexului hipogastric, firișoare care pleacă de la uter și se unesc cu sistemul cerebro-spinal, îndură apăsări, iritații, care, la obârșie sunt dureri locale, dar cu tulburări reflexe la distanță; iar cu vremea, aruncă pe bolnave în plin domeniu psihiatric⁵⁸¹; „Deci, dacă o femeie greșește cu altcineva, de vină e trișarea lor, «ferirea» soțului care o împinge la gestul

⁵⁸⁰ Părintele Arsenie BOCA, *Câteva cunoștințe, pe scurt, cu privire la conviețuirea în căsătorie*, în: P.S. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in”...*, p. 253-254.

⁵⁸¹ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 262.

căutării pe altcineva, care să fie corect cu natura. În majoritatea cazurilor de «necredință» a femeii e de vină soțul, că nu și-a umplut casa de copii. Deci cine fuge de copii, fuge de răspundere. Și unde fuge? În iresponsabilitate?! Când însă îți iei răspunderea de-a rodi copii, Stăpânul vieții îți va ajuta să ai și ce le da de mâncare și-ți va asigura și cinstea căsniciei. Deci nici abuzul nici refuzul, ci o dreaptă socoteală și o conviețuire corectă»⁵⁸².

Textul compus de Părintele Arsenie Boca și imprimat pe pereții Bisericii Drăgănescu, în scena nunții din Cana Galileii, este următorul:

„Voi toți, fiii Celui Prea Înalt sunteți! (Psalm 81, 6-7). Domnul Hristos a venit la nuntă să reamintească conștiinței oamenilor obârșia lor divină, ridicând nunta la valoarea și harul de Taină a Bisericii. Când însă oamenii nesocotesc această obârșie și degenerează nunta, «nepăzind hotarele Legii» ei devin «numai trup» (Facere 6, 3) și se fac «fiii pieirii» (Isaia 1, 4) «fiii diavolului» (Ioan 8, 44) care-L răstignesc pe Hristos. Așa «piere dreptul de pe pământ și nimenea nu bagă de seamă» (Isaia 57, 1) simplu: Nu se mai nasc, în condițiile oferite de «nuntă». «Nuntașii» deci poartă răspundere pentru urmările peste care dau precum și pentru roadele bune pe care le puteau aduce și nu le-au adus”.

Cuprinsul cărții „Cărarea Împărăției”, principala operă scrisă de către Părintele Arsenie Boca este următorul:

I. CĂRAREA

1. De la cârma minții atarnă; 2. Un tovarăș nevăzut; 3. Noe și Iisus; 4. Din păcătoși, sfinți; 5. Lupta mantuirii; 6. „Vrăjmaș milostiv și prieten viclean”; 7. Puiul necurat; 8. Semnul Crucii; 9. În pustia Carantaniei; 10. Iubirea e cărarea; 11. Cărarea Sfântului Pavel

II. ÎNVĂȚĂMINTELE REGILOR

⁵⁸² Părintele Arsenie BOCA, *Câteva cunoștințe, pe scurt cu privire la conviețuirea în căsătorie...*, p. 254.

1. Saul și David; 2. Cum începe o datorie; 3. Vremea de plată; 4. Mărturisirea; 5. Încercările; 6. Prin cuptorul smereniei; 7. Lumina suferinței; 8. Cenzura invidiei; 9. Soarele smereniei; 10. Cei ce n-au necazuri; 11. Urzirea căderii; 12. Puterea care nu ascultă; 13. Prin tâlcuirile Părinților; 14. Apusul unui rege; 15. Spiritism; 16. Plata din urmă a neascultării; 17. Tirani în pocăință

III. CELE ȘAPTE SURLE

1. Dumnezeu se roagă; 2. Glasul conștiinței; 3. Chemarea cuvântului și tăcerea trasă la răspundere; 4. Chemarea care ustură; 5. Răspunsul poporului; 6. Ceasul primejdiei; 7. Ce urmărește Dumnezeu; 8. Mărturia unui sfânt; 9. Socotelile înțelepciunii cu moartea; 10. Judecata milostivă; 11. Sfatul din iad; 12. Dezlănțuirea stihiiilor; 13. Antihrist; 14. Sfânta Liturghie mai ține lumea; 15. Proorocul de foc; 16. Sfânta Cruce pe cer

IV. RĂZBOIUL NEVĂZUT

1. Omul, zidire de mare preț; 2. Îngeri căzuți; 3. Pustiirea firii omenești în Adam; 4. După fire și împotriva firii; 5. Refacerea firii omenești în Iisus Hristos; 6. Continuarea biruinței, prin Taine; 7. Desăvârșirea - finalitate a omului; 8. Războiul nevăzut; 9. Poruncile și libertatea; 10. Lucrarea poruncilor stinge crizele voinței; 11. Spre rugăciunea neîncetată; 12. Lupta după lege; 13. Pe trepte de-a răpa; 14. Cursele; 15. Unii-și taie mintea în Scripturi; 16. Greșelile iubirii și dreapta socoteală; 17. Măsurile; 18. Sfaturile evanghelice sau poruncile desăvârșirii; 19. Cei curați cu inima; 20. Vârstele iubirii-vârstele desăvârșirii

V. EREDITATE ȘI SPIRIT

1. Gâlceava de cuvinte; 2. Cad copiii între tâlhari; 3. Un călugăr cu gândul la *mazăre*; 4. O muscă pricinuiește premiul Nobel; 5. Teoria cromozomică; 6. Cu sfiala cuvinței; 7. Ereditatea, mediul și destinul; 8. Mecanismul eredității; 9. Întrebăm știința; 10. Legile și fărădelegile; 11. Genetica acum 3.500 de ani; 12. Dispoziții de drept bisericesc confirmate de genetică; 13. Endocrinologie, neurologie și psihologie; 14. Invitații la dreapta socoteală; 15. Copiii născuți în lanțuri; 16. Cei ce-și beau mintea; 17. Jalea într-un convoi de monștri; 18. O mare pacoste cu descoperirea Americii; 19. Furtună în picurii de rouă; 20. Un fel de psihanaliză; 21. Gânduri de hulă; 22. Oameni din iad; 23. Un răspuns fioros; 24. O rădăcină a durerilor; 25. Copiii naturali, sau în fărădelegi născuți; 26. Nu se poate, să nu se poată; 27. Pui de om în pui de cer

VI. ICONOMII TAINELOR

1. Cuvinte hotărâtoare; 2. Destinul talanților; 3. Vederea prin vâl; 4. Dreptul între iubire și sabie; 5. Cârma din zare; 6. Crinul de pe cruce; 7. Răspunzătorii; 8. Iconomul nedrept

VII. ÎMPĂRĂȚIILE IUBIRII

1. O soră a vieții; 2. Vameșii văzduhului; 3. Judecata particulară a sufletului; 4. O descriere a iadului; 5. Semnul lui Iona; 6. Mărimea răspunderii; 7. Legile judecății; 8. Lucifer și Antihrist; 9. Pentru o greșeală vremelnică, o pedeapsă veșnică?; 10. Chemarea la înviere.

8. Părintele Arsenie era o fire artistică, un teolog al culturii, iubea pictura și muzica. Era interesat de evenimentele cultural-artistice. În timpul studenției făcuse parte din „Reuniunea de Muzică Gheorghe Dima” din Sibiu, condusă de dirijorul N. Oancea. În intervalul 1 octombrie 1938 – 12 martie 1939, din bursa primită pentru călătoria la Muntele Athos, alături de cheltuielile pentru pașaport și alte cheltuieli personale (*ghete, albituri, pantaloni, halat, haine de lână, servietă, bocanci, căciulă, cărți, culori, planșetă, hârtie, plombe, ceas, studii fotografiate, haine reparate*), și-a cumpărat⁵⁸³ bilet (180 lei) la concertul susținut de genialul George Enescu (1881-1955), cel mai important muzician român (autorul *Rapsodiei Române* și al operei *Oedipe*) despre care Pablo Casals⁵⁸⁴ spunea: „Enescu a fost cel mai mare fenomen muzical, de la Mozart încolo”.

⁵⁸³ Acest lucru rezultă din raportul de cheltuieli personale de la 1 oct. 1939 și până la plecarea la Muntele Athos (12 martie 1939), predat Mitropoliei din Sibiu, (Pr. Nicolae Zian STREZA, *Catisme ale Părintelui Arsenie Boca pe Muntele Athos*, Ed. Credința strămoșească, 2008, p. 40).

⁵⁸⁴ Pablo CASALS (1876-1973), renumit violoncelist și dirijor catalan.

9. „[Părintele Arsenie Boca] era cu desăvârșire apolitic”⁵⁸⁵, iar „mișcarea de la Sâmbăta de Sus avea un caracter pur religios, fără niciun fel de amestec politic”⁵⁸⁶ (Nichifor Crainic). Nu a făcut parte din nicio grupare cu caracter politic, cu toate că Securitatea l-a urmărit în problema legionară: „Știu de semnificația politică ce s-a dat Arhanghelului [Mihail], dar la implicația Arhanghelului în politică am zâmbit întotdeauna”⁵⁸⁷. Logica torționarilor din Securitate dresați de Alexandru Nicolschi (Boris Grünberg) era următoarea: „ești legionar pentru că ești teolog, și fiind teolog ești anticomunist, iar a fi anticomunist înseamnă a fi legionar”⁵⁸⁸ (anchetator Cpt. Ion Teodoru). Această logică a fost suficientă pentru acuzarea și întemnițarea (în 1959) teologului Teodor M. Popescu.

Părintele Arsenie le reproșa legionarilor faptul că au apelat la armele de foc pentru intimidarea adversarului, iar nu la „armele” teologice, el fiind convins că: *„cine vrea să biruie lumea e dator să ia arma rar folosită a iertării, oricâte neazuri ar pătimii de la oamenii lumii acesteia, ca unul ce vede că frații săi stau legați într-o robie străină, în întunericul necunoștinței de Dumnezeu și de ei înșiși”*⁵⁸⁹.

⁵⁸⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 88-88v (Proces Verbal de Interogatoriu, 11 octombrie 1955, Nichifor Crainic, București).

⁵⁸⁶ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85.

⁵⁸⁷ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 113-114. [Ierom. Arsenie Boca, *Declarație*, 7 iunie 1948, Spitalul Făgăraș]. Declarația în partea dreaptă-sus are următoarea însemnare „9.6.948 , Dată în fața noastră, comisar șef ss/neidentificată [posibil Preda]” și „10.6.948 (anexare la dosarul personal)..

⁵⁸⁸ Vasile POPESCU, *Un martir al crucii. Viața și scrierile lui Teodor M. Popescu*, ed. Gabriela Moldoveanu și Răzvan Codrescu, Ed. Christiana, București, 2006, p. 122.

⁵⁸⁹ Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 20.

„Părintele Arsenie [Boca] era întotdeauna la îndemâna oamenilor”⁵⁹⁰ pentru a-i ajuta, dar din 1960 până în 1989 pe el nimeni nu l-a ajutat, nimeni nu a intervenit pentru reintegrarea sa în viața de mănăstire, a primit doar promisiuni și vorbe „frumoase” din partea celor care aveau relații „sus puse”.

Părintele a vrut tot timpul să se reîntoarcă la Prislop, în intervalul 1960-1989, dar i s-a refuzat această dorință chiar și de către Patriarhul Iustinian Marina, cu toate că trupele sovietice plecaseră în 1958, iar consilierii sovietici în 1964:

„În ziua de vineri 24 februarie a.c., sursa se afla în cabinetul patriarhal împreună cu BOCAZIAN ARSENE (sic!). Acesta a întrebat pe patriarh dacă este adevărat ce se aude că se vor întoarce în mănăstiri călugării îndepărtați de aci, la care patriarhul l-a întrebat dacă vrea să-l părăsească și să meargă la mănăstire. Acesta a spus că ar dori să meargă la aceeași mănăstire la care a fost, Prislop. I s-a răspuns că va trebui să meargă nu acolo unde vrea el, ci acolo unde va găsi de cuviință biserica (sic!). Totodată patriarhul a spus că nu peste multă vreme se va rezolva problema călugărilor îndepărtați în așa fel ca să nu mai fie nici o mănăstire fără călugări, ei să fie reprimiți în mănăstiri bineînțelele numai cei care întrunesc condițiile”⁵⁹¹;

„Sursa [Giar, 28.03.1967] declară că a vorbit în mai multe rânduri cu pictorul BOCAZIAN (sic!), monah preot de la mănăstirea Prislop din transilvania. Este încadrat lucrător pictor la atelierele Patriarhiei Române. Este un bun lucrător, cu un talent deosebit la desen mai ales, iar în pictura bisericească având un gen propriu. Are studii de pictură la

⁵⁹⁰ Pr. Teofil PĂRĂIAN, *Amintiri despre duhovnicii pe care i-am cunoscut...*, p. 136.

⁵⁹¹ ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 4, f. 25 (Notă informativă, Sursa: Giar, 27.02.1967, Primit: lt. Păduraru N.).

școlile din țară. Fiind vorba despre posibilitatea întoarcerii călugărilor necăsătoriți în mănăstiri, [Arsenie Boca] a declarat că ține mult să se ducă la aceeași mănăstire [Prislop] unde a mai fost pentru că acolo cunoaște lumea, a muncit și a creat un curent favorabil românismului și ortodoxiei și mai ales că pentru îmbunătățirea condițiilor mănăstirii el a cheltuit toată averea sa personală, casa de la părinți și toată agoniseala sa. Ține să se ducă acolo, pentru că socotește că acolo este nevoie de dânsul, la acel punct unde se întâlnesc influențele catolice și maghiare și cum el fiind un bun român și bun ortodox aduce reale servicii Bisericii strămoșești și patriei prin activitatea pe care o va desfășura. Alte interese personale n-are, ci numai acest lucru superior. Așteaptă să vadă cum vor decurge lucrurile și dacă nu se va putea, el se va supune și va merge în orice loc va fi trimis, așteptând momentul când va fi chemat și trimis și acolo unde dorește el...⁵⁹².

⁵⁹² ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 4, f. 25 (Notă informativă, Sursa: Giar, 28.03.1967, Primit: lt. Păduraru N.).

Către

Ieromonah Arsenie Boca
Mănăstirea de maice Prislop

H a t e g

Noi Dr. Andrei Magieru, Episcopul Aradului
și Hunedoarei, potrivit dispozițiilor date de Sf.
Sinod, privind la îndepărtarea din mănăstiri a
viețuitorilor care prin activitatea lor dăunează
interesele bisericești

D e c i d e m

Ieromonah Arsenie Boca, duhovnic la mănă-
stirea de maice Prislop - să părăsească îndată
localul susnumitei mănăstiri.

Numitul va ieși din mănăstire fără resă,
urmînd ca Episcopia noastră să-i pună la dispoziție
suma de bani necesară pentru ași achiziționa un
costum civil.

Cu executarea prezentei deciziuni se încre-
dinteză Vicarul nostru Eparhial.
Arad la 14 mai 1959.

I. Magieru
Episcop.

Actul de scoatere din mănăstire a Părintelui Arsenie Boca.

Problema altor călugări îndepărtați a fost rezolvată, numai a Părintelui Arsenie Boca nu a fost rezolvată, timp de 30 (treizeci!) de ani fiind „profetul prigonit de ai săi”.

Dacă Părintele Arsenie a încercat să ceară sprijinul patriarhului, fosta stareță de la Prislop, maica Zamfira (Julieta) Constantinescu a discutat cu mai multe personalități și ierarhi ai Bisericii. Aceste informații sunt obținute prin măsuri speciale (tehnică operativă) și cuprinse în notele furnizate de echipa de filaj care instalase microfoane în apartamentul preotului profesor Spiridon Cîndea de la Sibiu. Astfel, aflăm că maica Zamfira (Julieta) a vizitat familia Cîndea la începutul anului 1967:

„În acest moment sună la intrare și vine o femeie,
JULIETA. Julieta se bucură că și DONAȘ [SPIRIDON

CÂNDEA] și ELVIRA [preoteasa] arată bine. ELVIRA îi cheamă la bucătărie să cineze ceva și de acolo se aud frânturi de discuții despre faptul că femeia ar vrea un post mai bun pentru ea [redeschiderea Mănăstirii Prislop] și vrea să meargă în audiență la CORNEANU. Ea spune că la ei [în obștea de la Prislop, retrasă la Rășinari, după izgonirea călugărițelor și desființarea mănăstirii] a murit o maică [MACRINA]. Ea mai spune că TEOCTIST se poartă foarte urât cu oamenii și este ofensată că un reacționar a fost pus în așa funcție. Vrea să meargă în audiență și la DOGARU și spune că CORNEANU are niște aere de parcă ar fi patriarh. Ea spune că NICOLAESCU o susține mult dar totuși nu vede nici un ajutor din partea lui. Ea se pregătește de plecare...”⁵⁹³;

Altă dată „La ora 17, 45 [data 2 feb. 1967] vine la el Julieta Constantinescu, care povestește pe larg cum a fost la o serie de preoți din țară (ALECU, NICOLAESCU, [NICOLAE] CORNEANU, TEOCTIST [ARĂPAȘU], TEOFIL, LIVIU STAN și alții), la VASILESCU și DOGARU și a discutat cu ei de felul cum s-ar putea rezolva situația ei. Ea a fost cândva la o mănăstire [Prislop] și vrea să se întoarcă iar, dar nici unul din cei competenți nu-i rezolvă problema. DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA] spune că nici unul nu are curaj să facă așa ceva de frică că își periclitizează situația politică ... Ca să nu mai ai nervi, ar trebui să ieși din serviciu, să ieși din preocupări. Dacă aș fi ca unii ai noștri care se gândesc numai la pozițiile lor, la mașini, demult aș fi nu știu unde. N-am voit și nu-mi pare rău...”⁵⁹⁴.

Maica Zamfira avea de gând să meargă în audiență la Nicolae Ceaușescu pentru a interveni pentru redeschiderea

⁵⁹³ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 8, f. 230.

⁵⁹⁴ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 8, f. 184-185.

Prislopului: „în ziua de 6 noiembrie 1966 la ora 18.10 vine Julieta [în vizită la familia Cîndea]... JULIETA avea în gând să meargă în audiență la CEAUȘESCU, dar [SPIRIDON] CÂNDEA zice că e foarte greu să ajungă până la el”⁵⁹⁵. Totodată, ea mersese la sediul Securității din Timișoara și insistase ca aceștia să rezolve situația Prislopului și cei alungați de acolo să fie reprimiți, dar totul a fost în zadar: „Eu le-am spus la Securitate la Timișoara: «Colaborăm cu voi. Nu facem acolo nimic ce nu vă place»”⁵⁹⁶.

De asemenea, Părintele Arsenie Boca vizitează familia preotului Cîndea când se reîntoarce de la Rășinari la Sibiu, de la înmormântarea maicii Macrina, în ziua de 7 ianuarie 1967. Părintele stă de vorbă cu preotul Spiridon Cîndea și cu preoteasa Elvira. Discuțiile interceptate prin tehnică operativă de către Securitate au ca subiect eforturile pe care le fac pe toate căile posibile pentru redeschiderea Prislopului; aflăm că au vorbit cu anumiți străini pe care i-au rugat să atragă atenția în presa străină asupra faptului că anumite mănăstiri -monumente istorice – sunt închise. Scopul era ca autoritățile din țară să se sesizeze și să treacă la redeschiderea inclusiv a Prislopului; mai aflăm că azilul de bătrâni de la Prislop care fusese înființat după închiderea mănăstirii, în 1960, a fost dislocat:

„la ora 18 se scoală și joacă table (preotul Spiridon Cîndea și preoteasa) până la ora 20.00 când vine la ei un preot [Arsenie Boca]. Acesta spune că vine de la înmormântarea maicii Macrina.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Și cum umblați?

- Preotul [Arsenie Boca]: Păi cam așa, de colo, colo, de la București până aici

⁵⁹⁵ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 8, f. 277.

⁵⁹⁶ ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 8, f. 185.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Ați vorbit cu GROATEN?

- Preotul [Arsenie Boca]: Da, ne mai întâlnim așa, ne rugăm chiar de el frumos să nu riște prea multe expresii prin predici și așa.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: E cam necontrolat și el, de multe ori.

- Preotul [Arsenie Boca]: N-are rost. Pe urmă se mai ia în colți cu BELAȘCU, iarăși om periculos.

- [ELVIRA]: Da, da.

- Preotul [Arsenie Boca]: Și ce rost are?

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: În ședință (nu continuă).

- [ELVIRA]: În ședință nu-i prudent deloc, sare ca acul.

- Preotul [Arsenie Boca]: Și așa trebuie oamenii ăștia să se știe abține să se păstreze pentru cu adevărat când vor trebui oameni destoinici și formați.

- [ELVIRA]: N-ai auzit ce spune BELAȘCU de el și de CHIOARU și de BODOGAE? Ca legionarii.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Pe toți capabilii îi pizmuiește.

- [ELVIRA]: Și pe la București?

- Preotul [Arsenie Boca]: Stăm și lucrăm, iară și așa nu putem face mare treabă, decât stăm așa la masa de lucru. Stăm până se mai desprimăvărează. Atunci sperăm să se mai coordoneze pentru ultima dată, pentru ultima măsură și ca fiecare și la alte rosturi.

- [ELVIRA]: Și cu mănăstirea aveți ceva știri noi?

- Preotul [Arsenie Boca]: Avem una de la Cluj, preasfințitul TEOFIL trimite lui DOMETIE care a fost duhovnic la Rîmeți – la Râpa Rîmețului, îi trimite știri să-și cam adune soborul și să-I recheme la Rîmeți. Asta ca urmare la prima hotărâre care ați stabilit-o atunci că trebuie să stea cu ceva în fața lui IANOS KADAR.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Să știi că eu am depus memorii în toată țara în sensul următor: am arătat că prof. din Viena cu care a făcut cunoștință MIOARA la Cluj, este foarte mirat și se întreabă cum de românii sunt atât de obtuzi, încât repară și scot în evidență documentele istorice ale Moldovei, care nu este periclitată de nimeni, și neglijează cu totul Ardealul. Am dat la Ministerul de Interne, la Securitate, Miliție și peste tot note informative de declarația acestui prof. de liceu din Viena.

- Preotul [Arsenie Boca]: Foarte bine, dar numai așa trebuie împunși.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Îmi pare rău că mi-a scăpat din vedere că trebuia să-l fac pe ăla să scrie el un articol într-un ziar din Viena, dar nu-i nimic, la vară vine iar aici și îi spun să scrie.

- Preotul [Arsenie Boca]: Eu am discutat cu un evreu care a plecat din țară și i-am spus: «Măi nene, ăștia mai ascultă cultele străine și mai mișcă ceva, că cel puțin îi deprinzi cu ideea».

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Evreul a scris ceva?

- Preotul [Arsenie Boca]: Da. S-a auzit la posturi străine exact ideea dată.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: După ce am plecat eu din București ce informații a mai cules?

- Preotul [Arsenie Boca]: Nu știu, că ea este cu inventarul și cu...

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Îs curios că i-am lăsat pe ei în trudă acolo. Noaptea am lucrat cu ei, am luat atâtea hotărâri și au zis că sigur o să le ducă la îndeplinire. A rămas... și nu mai cunosc că nici ei nu pot comunica nici prin telefon, nici prin (nu continuă).

- Preotul [Arsenie Boca]: Sigur, dar cum zic (interrupt de DONAȘ).

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Se va face cu certitudine, acolo nu m-am interesat până acum. Deja a primit preocupare internațională și capii ăștia ai noștri capitulează ca mieluşei.

- Preotul [Arsenie Boca]: Afară de ăștia care nu văd prea bine.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Apoi ăștia sunt obtuzi rău, dobitocii.

- Preotul [Arsenie Boca]: Nu văd prea bine nicicum și le e frică și țin cu amândoi.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Eu cred că, cum se va desprimăvăra, că acuma poate mai au pretextul ăsta, obtuzii, că nu pot disloca căminul acuma.

- Preotul [Arsenie Boca]: E dislocat. Avem știrea și am trimis control acolo.

- [ELVIRA]: Și [?]

- Preotul [Arsenie Boca]: Am trimis control acolo și așteptăm să i se dea clerului.

- [ELVIRA]: Noi am vrut să mergem în toamnă acolo, dar a intervenit ceva și nu ne-am mai dus.

- Preotul [Arsenie Boca]: E și drumul prost. E bine de mers numai când e uscat.

- [ELVIRA]: Și l-a desființat căminul [?]

- Preotul [Arsenie Boca]: L-au dislocat.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Așa și vor.

- Preotul [Arsenie Boca]: Noi am trimis pe cineva într-o comună, de unde erau doi bătrâni și îl cunoșteau pe părintele de acolo și verificăm această știre după cum am verificat și știrea de la Rîmeți. Noi auzisem de pe la un om din Mediaș care spunea că deja două inse sunt acolo și se mai primesc opt. Atunci am luat firul și hai să controlăm cum e și acuma cu ocazia morții maicii Macrina am reconfirmat această știre și am aflat că deocamdată nu sunt acolo și cabana este desființată și nu se mai face cabană acolo. Era o profanare.

- DONAȘ [SPIRIDON CÂNDEA]: Doamne ajută”⁵⁹⁷.

Părintele Arsenie nu a întâlnit un episcop care să intervină la autoritățile statale pentru redeschiderea Prislopului și reprimirea sa în mănăstire. De altfel, mănăstirea s-a redeschis în 1976, dar fără ca Părintele să facă parte din noua obște. Modelul său de episcop era Sfântul Vasile cel Mare (c.330-379) pe care l-a pictat în altarul Bisericii Drăgănescu. În scena iconografică respectivă, Sfântul Vasile se află înaintea prefectului (în anul 375), căruia procurorul îi spune:

„Tirane, de acesta suntem bătuți. De surghiun nu-i pasă. Avere n-are să-l deposedăm. Iar de moarte nu se teme. Când i-am spus că nimenea nu mi-a mai vorbit așa, mi-a răspuns: «Se vede că încă n-ai întâlnit episcop!»”

Părintele Arsenie Boca era smerit, dar nu servil ori slugarnic. Era un om nou în sensul Părinților Bisericii: „om nou în Hristos în Europa unită a Romaniei [Imperiul Roman de Răsărit, n.n.] era îndumnezeitul, sfântul care, încadrat într-un proces spiritual terapeutic (purificare-luminare-preamărire/îndumnezeire), restaurează comuniunea cu Dumnezeu (adică cu harul/energia Lui necreată) în centrul existenței umane, inima. Astfel idealul acestei lumi literalmente noi e îndumnezeirea, și omul ei ideal nu este omul frumos și bun (kalos kagathos) al umanismului grec, ci sfântul, omul tămăduit în Hristos, omul adevărat, ca dumnezeu-om după har”⁵⁹⁸.

⁵⁹⁷ ACNSAS, dosar M.I. SB 12197, vol. 8, f. 223-226.

⁵⁹⁸ Gheorghios D. METALLINOS. *Parohia-Hristos în mijlocul nostru*. trad. Ioan I. Ică. Sibiu: Ed. Deisis, 2004, p. 162.

Capitolul V

Părintele Dumitru STĂNILOAE – viața, activitatea teologică (Sibiu, București) și invazia Filocaliei în teologia academică românească

*„Cred că Dumnezeu mi-a dat un singur talant: acela al meditației cu oarecare fecunditate. Și dacă se cere ca fiecare om să fie așezat la locul pentru care e chemat, pentru că numai așa nu-și îngroapă talantul lui și e de folos maxim societății, apoi rog și eu să fiu lăsat în liniștea mea sufletească în care pot medita în legătură cu temele ce le am în studiu.”⁵⁹⁹ (Dumitru Stăniloae, *Cerere de retragere din funcția de rector*, 19 oct. 1938)*

Părintele Dumitru STĂNILOAE⁶⁰⁰ (n. 16 nov. 1903, satul Vlădeni, jud. Brașov; d. 5 oct. 1993, înmormântat în cimitirul M-rii Cernica, de lângă București):

⁵⁹⁹ AAS, Dosarul III, 229-1936, act nr. 4908, 19 oct. 1938, în: Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae – fragmente biografice sibiene*, în Mihai SĂSĂUJAN, *Biserica, națiune și putere de stat (secolele XVII-XX), contribuții documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Universității din București, 2013, p. 227.

⁶⁰⁰ Informații prețioase despre viața, activitatea și gândirea teologică a Părintelui Dumitru Stăniloae se găsesc în: Pr. prof. dr. Florin GRIGORESCU, *Personalități contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)*, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 2011 (cea mai cuprinzătoare monografie până în prezent); Gheorghe F. ANGHELESCU, *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaș vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie)*, Ed. Enciclopedică, București, 2013; Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Omagiu memoriei Părintelui*

„M-am născut în satul Vlădeni... Ținea atunci de județul Făgăraș, pe urmă a trecut la Brașov; este prima comună după Codlea. E un sat între Țara Bârsei și Țara Oltului, între munți, între păduri. Nu este foarte productiv agricol. Se face mai mult ovăz, foarte mult fân și oamenii se ocupau cu adunarea fânului din care și vindeau, dar dădeau și la vitele lor; țineau mult la vite. Se mai ocupau cu pădurea, adunau lemne din pădure și se duceau la Codlea, la Brașov. Cam din asta trăiau, din vânzarea de fân și de lemne. Nu aveau grâu și lucruri care se fac pe la șes. „⁶⁰¹

Aceste locuri și acești țărani români minunați din satul său își vor pune amprenta asupra personalității părintelui: *„m-a influențat foarte mult. Înțelegerea dintre oameni o văd cum era în satul meu natal. Natura o privesc prin prisma aceluia loc binecuvântat”*.

Părinții săi erau țărani români înțelepți. Pe tatăl său îl chema Irimie, iar pe mama sa, care era nepoată de preot, Reveca. Dumitru era cel mai mic dintre cei cinci copii ai familiei Stăniloae. Frații săi erau următorii: Maria (1889-1910); Ilie (n. 1891, nu se cunoaște data morții, a emigrat în America în 1909), Gheorghe (1893-1974) a locuit în București și în anii 1933-1934 l-a găzduit pe tânărul Zian Vălean Boca (viitorul părinte Arsenie Boca), pe când acesta a

Dumitru Stăniloae, Ed. Mitrop. Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994; Pr. Marc-Antoine COSTA DE BEAUREGARD, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, Ed. a III-a, trad. Maria-Cornelia Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2007; Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul Teologilor Români*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996; Î.P.S. Dr. Laurențiu STREZA, Jürgen HENKEL, Gh. G. ANGHELESCU (editori), *Dumitru Stăniloae (1903-1993)*, Ed. Schiller, Sibiu, 2008; Jürgen HENKEL, *Îndumnezeire și etică a iubirii în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, trad. diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, 2006.

⁶⁰¹ Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae...*, p. 85.

fost student la Academia de Arte Frumoase; Reveca (1896-1977), a avut cinci copii dintre care o fată Aurelia (n. 18 mai 1925) a ales calea monahală, mergând inițial la M-reă Bistrița din Vâlcea, apoi se pare că s-a mutat la M-reă Prislop, unde a ajutat la înființarea unui atelier de țesături și unde s-a călugărit (1952) primind numele Filoteia⁶⁰², nașul său de călugărie fiind însuși Părintele Arsenie Boca.

Tatăl părintelui Dumitru Stăniloae s-a aflat printre acei români care au mers la începutul secolului al XX-lea să muncească în Statele Unite:

*„când mama a rămas însărcinată cu mine, tata a plecat în America, să adune bani să facă o șură. A venit când eram de trei ani. Eu mă jucam pe afară și nu-l cunoșteam... Era un om mai reținut, vorbea mai puțin, dar îl respectam mult pentru înțelepciunea lui și pentru hărnicia lui”*⁶⁰³.

La fel s-a întâmplat și în cazul părintelui Arsenie Boca, tatăl său Iosif a plecat la muncă în America, după ce mama sa Creștina rămăsese însărcinată (1910).

Acești emigranți sunt reprezentativi pentru ceea ce istoricii au numit „generația mia și drumul”, numită așa pentru că, după relatările lui Policarp Morușca (n. 1883 - d.

⁶⁰² Pr. prof. dr. Florin GRIGORESCU, *Personalități contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)*..., p. 56. Maica Filoteia, ca urmare a aplicării Decretului 410/1959 a fost scoasă din mănăstire, fiind reintegrată în viața de mănăstire abia în 1972 la M-reă Țigănești; înființează (1994) o mănăstire în Bunești Brașovului, unde printre ctitori se numără și Pr. Dumitru Stăniloae. După ce tatăl ei a murit într-un accident de căruță, mama ei a intrat în monahism (1966) cu numele Rafaela la M. Râmeți, fiind înmormântată († 23 apr. 1977) de fiica ei la M. Țigănești.

⁶⁰³ Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae*..., p. 86.

1958)⁶⁰⁴, primul episcop al românilor ortodocși din America (1935-1939), „niciun suflet de român n-a plecat cu gândul să nu se mai întoarcă. Ținta tuturor era să-și facă «mia (de dolari) și banii drumului». Să-și plătească datoriile, să-și zidească o căsuță și să-și înfiripeze sau întregească o gospodărie”⁶⁰⁵.

Studiile părintelui Dumitru Stăniloae au început cu cele șase clase la școala primară din sat (1910–1916), apoi au continuat cu cele opt clase (1917–1922) la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov unde a studiat religie, latină, română, maghiară, geografie, istoria naturală, geometria și desenul geometric, aritmetica, gimnastica, caligrafia⁶⁰⁶. A fost șef de promoție (1922), dobândind calificativul *Foarte bine*.

În 1922 s-a înscris la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți, dar a renunțat încă din primul an din cauză că nu i-a plăcut abordarea protestantă a teologiei: „era un raționalism... Unde era viața religioasă a poporului? Cum mă puteam duce în fața poporului cu aceste definiții despre Dumnezeu?”⁶⁰⁷. De acest lucru a suferit și Nichifor Crainic în Seminar și Facultate, dând nas în nas cu un duh antipatristic, căci profesorii de la București erau formați la Cernăuți, în memoriile sale vorbind despre „o contrarietate

⁶⁰⁴ Fratele episcopului Policarp Morușca, preotul Matei Morușca din Iceland – Mureș, l-a adăpostit pe Nichifor Crainic în iarna 1946-1947, când acesta se ascundea de oamenii regimului prosovietic care îi confiscaseră averea și îl condamnaseră la detenție pe viață în „Procesul ziariștilor” din 4 iunie 1945.

⁶⁰⁵ Policarp Morușca, în: Gabriel-Viorel GÂRDAN, *Emigrația română în America*, Revista *Historia Special*, an III, nr. 8, sept. 2014, p. 16.

⁶⁰⁶ Pr. Prof. Dr. Florin GRIGORESCU, *Personalități contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)...*, p. 83.

⁶⁰⁷ Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica...*, p. 26.

penibilă între ceea ce aveai în tine de-acasă și ceea ce învățai în școală” (Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre*). Apoi s-a înscris la Facultatea de Litere a Universității din București (1923-1924), dar nu l-a mulțumit nici aceasta: „cum să-mi petrec întreaga existență interesându-mă de viața și amorurile poezilor? Ce sens ar putea da aceasta vieții mele? A vorbi despre Dumnezeu e însă altceva”⁶⁰⁸.

În Postul Mare (1924) l-a întâlnit în București, pe strada Academiei, aproape de Universitate, pe Mitropolitul Nicolae Bălan, care i-a spus imediat ce l-a zărit: „Ce faci la București?! De ce nu te întorci la Teologie?”⁶⁰⁹. Renunță la Litere și revine la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți (1924-1927), pe care o absolvă cu teza de licență „Botezul copiilor”: „am deprins acolo modul de a lucra metodic și de a nu lăsa lucrurile la suprafață, de a le aprofunda”⁶¹⁰; dintre materiile studiate: Enciclopedia și Metodologia studiilor teologice, Limba ebraică, Arheologia biblică, Isagogia, Exegeza Vechiului Testament, Exegeza Noului Testament, Istoria și Statistica Bisericească, Dogmatică, Teologie morală, Teologie pastorală, Catehetică, Omiletică, Liturgică, Drept canonic, Stilul curial bisericesc, Filosofie, Istorie austriacă, Istoria și instituțiunile dreptului roman.

După o bursă la Atena (1927-1928), în 1928 și-a susținut la Cernăuți teza de doctorat cu titlul „Viața și opera

⁶⁰⁸ Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica...*, p. 27.

⁶⁰⁹ Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica...*, p. 28; Gheorghe F. ANGHELESCU, *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaș vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie)...*, p. 34.

⁶¹⁰ Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica...*, p. 26.

Patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești”.

Cu ajutorul mitropolitului Nicolae Bălan a obținut o bursă de studii în Germania pentru specializare în dogmatică și istorie bisericească la Universitatea din München (1928; în primul semestru frecventează seminarul de istorie și filologie bizantină al prof. August Heisenberg), apoi la Universitatea din Berlin, unde, în semestrul de vară, audiază cursurile profesorilor Lietzmann și E. Seeberg: „*Am avut tot timpul în vedere istoria bisericească universală și științele auxiliare: arheologia creștină, patrologia și hagiografia. Oarecare atenție în legătură tot cu istoria bisericească am dat și dreptului bisericesc*”⁶¹¹.

Reîntors de la studiile din străinătate, adresează o cerere (2 sept. 1929) pentru a fi numit profesor la catedra de istorie bisericească universală, însă a fost numit *profesor suplinitor* (1929) la catedra de Teologie Dogmatică, apoi *profesor titular provizoriu* (la 1 iulie 1932) la catedra de Istorie și Teologie Pastorală, *profesor titular definitiv* (la 1 iulie 1935), iar în cele din urmă a fost transferat ca *profesor titular definitiv* (de la 1 oct. 1936) la catedra de Teologie Dogmatică și Apologetică la Academia Teologică „Andreiana” din Sibiu, unde a funcționat până în 1946, când și-a dat demisia la presiunile politice exercitate de Petru Groza, transferându-se la București.

Părintele Dumitru Stăniloae era un profesor care se implica în îndrumarea studenților săi spunându-le mereu **„Aveți grijă să prindeți spiritul dogmei, fără de care nu**

⁶¹¹ AAS, Dosar III 489 – 1929, 2 sept. 1929, în: Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae: fragmente biografice sibiene*, în ÎPS Dr. Laurențiu STREZA, Jürgen HENKEL, Gh. G. ANGHELESCU (editori), *Dumitru Stăniloae (1903-1993)...*, p. 112.

puteți înțelege nimic!”, și îi încuraja pe calea pastorației autentice, după cum ne mărturisește Părintele Miron Mihăilescu⁶¹² ce l-a avut profesor:

„într-o zi, în anul IV, urcam scările spre sala de cursuri cu Părintele Stăniloae. Îmi era foarte apropiat. Îi spuneam că, după terminarea facultății, vreau să merg într-o parohie, ca să pun în aplicare cele învățate. Îi era drag să-i spună studenții ce au de gând să facă, să le vadă dorința de a întreprinde ceva real. S-a oprit – parcă acum îl văd – pe prima treaptă: «Bagă de seamă, să nu cumva să nu-ți folosești talantul!». Ce talent? «Tot ce-ai descoperit împreună cu mine; doar am vorbit atâtea și ai înțeles

⁶¹² **Pr. Miron MIHĂILESCU** s-a născut la 22 ian. 1914, în com. Strungari, jud. Hunedoara. Părinții săi, Ioan și Aurelia, erau țărani mijlocași. De copil a fost impresionat de un pustnic din comună ce „se îmbrăca românește, cu cioreci și cămașă de in”. Școala primară în comuna natală, iar studiile secundare la Liceul „Mihai Viteazul” din Alba Iulia (1926-1933). Obține bacalaureatul în 1933 la Serviciul local de Învățători din Cluj, calificativul „bine”. Momentan a întrerupt studiile din cauza lipsei mijloacelor materiale, dar în anul următor se înscrie la Academia Teologică Andreiană din Sibiu „obținând absolutorul teologic nr. 425 ala anului 1937-38, seria a 5-a din 28 iunie 1938, și diploma de calificare preotească nr. 10572 din 27 sept. 1938”, calificativul „foarte bine”. În 1939 a funcționat ca secretar la Academia Teologică din Sibiu. Cu toate că Părintele Dumitru Stăniloae și Părintele Arsenie Boca i-au recomandat să se călugărească, Miron Mihăilescu a ales să se căsătorească (27 sept. 1939) cu învățătoarea Florica Popa din Secășel (Hunedoara), cu care va avea patru copii (Mihail-Miron, Lucian-Ioan, Felicia-Maria și Teofil). De asemenea, Părintele Dumitru Stăniloae i-a propus să rămână asistent la catedra de Teologie Dogmatică și Mistică, însă a refuzat, dorindu-și foarte mult să fie paroh și să se dedice oamenilor. La 24 octombrie 1939 a fost hirotonit preot și a fost repartizat la parohia Bârghiș - regiunea Agnita, unde a activat până în septembrie 1942, când s-a mutat la Parohia de Sus din Ocna Sibiului, unde a slujit până la moarte, † 11 sept. 1998 (*Iubind ca Dumnezeu. Liturghii după Liturghii cu Părintele Miron Mihăilescu*, Ed. Christiana, București, 2004).

suficient ce ai de făcut, iar acum simt că vrei să și realizezi. Ai grijă să nu o lași să piară, această dorință de a realiza, ci să devină activă!». Pe fundalul acestui îndemn, cum l-am înțeles eu atunci – dar, totuși, ceva am înțeles -, am început în fiecare zi slujba de trezire a oamenilor la realitatea că au inimă dumnezeiască în ei. «Oamenilor, aflați că sunteți dumnezeiești cu inima. Folosiți această inimă!». Preotul trebuie să deștepte oamenii la această realitate. Când a văzut Părintele Stăniloae că de la început am început acest lucru, să fac din fiecare zi o trezire a atenției duhovnicești față de prezența lui Dumnezeu în inima omului, s-a bucurat. Venea și mă cerceta adesea chiar în parohie. Se bucura ca un copil de slujba zilnică: «Ce bine că se face asta!». Așa a fost Părintele Stăniloae. A urmărit tot timpul desfășurarea activității mele în parohie. Și vă spun că n-am putut să-l înțeleg, așa cutremurător ca acum, când, eliberat de obligații, mă ocup mult mai profund de putința omului de a-L afla pe Dumnezeu în el însuși”⁶¹³.

În plan familial, Dumitru Stăniloae s-a căsătorit în ziua de 5 octombrie 1930 cu Maria (ex-Mihu; 1906-1993); copii: 1931 – doi gemeni, Dumitru (†1931) și Maria Mioara (†1945); 1933 - Lidia (locuiește în prezent în Germania).

După alegerea rectorului Nicolae Colan ca episcop al Clujului, a fost numit rector al Academiei (25 mai 1936-1946), funcție din care a dorit să se retragă la un moment dat (1938). Motivele enunțate de Părintele Dumitru Stăniloae au fost următoarele:

„1. Sănătatea mea este foarte șubredă. Mă găsesc de mai bine de 3 ani într-un surmenaj continuu, cu aproape neîncetate dureri de cap și cu o permanent stare de mare insomnia; 2. Orice grijă mărunță se răsfrânge în ecouri mult

⁶¹³ Iubind ca Dumnezeu. Liturghii după Liturghiicu Părintele Miron Mihăilescu, Ed. Christiana, București, 2004, p. 145-146.

prelungite în viața mea sufletească, răpindu-mi liniștea necesară meditației în legătură cu marile probleme ale studiului. Și sunt atâtea griji mărunte în conducerea unei școli și a unui internat: trebuie să urmărești viața fiecărui student, să fii responsabil de toate transgresiunile lui, de toate neglijențele servitorilor, de toate insuficiențele duhovnicești ale viitorilor preoți...; 3. Cred că Dumnezeu mi-a dat un singur talant: acela al meditației cu oarecare fecunditate.... rog și eu să fiu lăsat în liniștea mea sufletească în care pot medita în legătură cu temele ce le am în studiu.”⁶¹⁴

Dar Părintele Dumitru Stăniloae a rămas în continuare rector până în anul 1946 când a fost obligat să-și depună demisia (aprobată de mitropolitul Nicolae Bălan la 4 iulie 1946) din cauza presiunilor făcute de prim-ministrul guvernului de atunci, Petru Groza. Motivul principal era legăturile sale cu Nichifor Crainic:

1. 25 ianuarie 1946 – Notificarea confidențială din partea șefului de cabinet (Spiridon Săndulescu) al prim-ministrului Petru Groza: „Ne găsim în posesia unor dovezi precise despre legăturile pe cari le-a avut Protopopul Dr. Dumitru Stăniloae, actualul rector al Academiei Teologice din Sibiu cu Nichifor Crainic, care a fost adăpostit în Sibiu prin concursul câtorva colaboratori ai Î.P.S. Voastre, între cari, în primul rând, înșiși Părintele Stăniloae și Prof. Emilian Vasilescu, cunoscuți ca vechi prieteni ai lui Nichifor Crainic. Pentru a nu Vă creia dificultăți noi și mai grave, nu s’au luat măsurile cari trebuiau să se ia împotriva acestora și a altora,

⁶¹⁴ AAS, Dosarul III, 229-1936, act nr. 4908, 19 oct. 1938, în: Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae: fragmente biografice sibiene*, în Mihai SĂSĂUJAN, *Biserica, națiune și putere de stat (secolele XVII-XX), contribuții documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Universității din București, 2013, p. 226-227.

da vi s'a făcut recomandarea, ca pentru evitarea neplăcerilor viitoare, să-l îndepărtați din funcția de rector al Academiei Teologice din Sibiu pe Protopopul Dr. Dumitru Stăniloae și să-l înlocuiți cu Prof. Dr. Nicolae Neaga”⁶¹⁵.

Cei care duceau mesajele de la Petru Groza la Nicolae Bălan erau preoții profesori Liviu Stan (1910-1973) și Spiridon Căndea (1902-1990) de la Academia Teologică din Sibiu, care erau consilieri ai lui Groza și care din simpatizanți legionari deveniseră oamenii noului regim politic. Oricum se știa că Spiridon Căndea îl disprețuia pe Nichifor Crainic:

*„din propriile relatări a[le] lui CÂNDEA făcute public în sala profesorală, îl disprețuia pe CRAINIC și îi purta pică, deoarece Nichifor Crainic a fost unul din membrii comisiei examenului de doctorat în teologie a lui CÂNDEA SPIRIDON la fosta Facultate de Teologie din București... În această calitate CRAINIC i-ar fi făcut lui CÂNDEA șicanii urâte care puteau să se sfârșească rău pentru CÂNDEA”*⁶¹⁶.

Pe de altă parte, Părintele Dumitru Stăniloae a știut că Nichifor Crainic s-a ascuns în Sibiu în toamna anului 1944, și-l vizitase de mai multe ori în *ascunzătorile* sale împreună cu Părintele Arsenie Boca, după cum aflăm dintr-un interogariu luat ulterior [1955] celui din urmă:

„în anul 1944 înspre toamnă, am mers la Sibiu la Mitropolie și cu această ocazie am mers și la prof. STĂNILOAE DUMITRU. În discuțiile purtate cu prof. STĂNILOAE, am aflat că prof. NICHIFOR CRAINIC se

⁶¹⁵ Documentul publicat în Diac. Ioan ICĂ Jr., *Maica Domnului în teologia secolului XX și în spiritualitatea isihastă a secolului XIV: Grigorie Palama, Nicolae Cabasila, Teofan al Niceei*, Ed. Deisis, Sibiu, 2008, p. 21.

⁶¹⁶ ACNSAS, dosar M.I. SB 12197, vol. 6, f. 73. Informatorul „Crivăț Ioan”, notă informativă din 3 august 1938, primită de cpt. Constantin Iosif.

găsește în Sibiu. Prof. STĂNILOAE ne-a spus că NICHIFOR CRAINIC este fugar: urmărit de organele de stat pentru faptul că a desfășurat activitate fascistă legionară. Ne-a precizat că stă ascuns și că îi cunoaște strada. Eu i-am spus prof. STĂNILOAE să mergem să-l vedem, lucru pe care l-am și făcut. Astfel că am mers la ascunzătoarea lui, unde găzduia. Nu cunosc numele familiei unde găzduia și nu cunosc nici strada și nici numărul. La prima vizită pe care i-am făcut-o fiind însoțit de prof. STĂNILOAE, el și-a mărturisit situația lui de fugar, apoi ne-a spus că se ocupă cu poezii pe care le compune el și ne-a înfățișat câteva probleme familiale în legătură cu soția sa. L-am vizitat de mai multe ori. Odată sau de două ori l-am vizitat împreună cu prof. STĂNILOAE, iar restul de vizite i le-am făcut singur. Atunci când mergeam în vizită pe la el, îi duceam și alimente ca zahăr etc...”⁶¹⁷

În această perioadă, în care se propunea destituirea Părintelui Dumitru Stăniloae, Nichifor Crainc stătea ascuns (din toamna anului 1945, până-n primăvara anului 1946) la o familie (el funcționar public, ea învățătoare) din comuna Vața din regiunea Hunedoara.

2. 7 februarie 1946 – Prima cerere de demisie din funcția de rector a Părintelui Dumitru Stăniloae: *„luând cunoștință de dorința Onor. Președinții a Consiliului de Miniștri de a avea un alt om în fruntea Academiei Teologice... pun la dispoziția Î.P.S. demisia mea... regret faptul că e dorită plecarea mea din considerații de ordin extrabisericesc...”*

Părintele Stăniloae vede că-i o răzbunare pentru faptul că a luptat împotriva politicianizării școlii: *„Ca preot și ca conducător al unei instituții de formare a preoților, mi-am propus*

⁶¹⁷ ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 34-36 [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timișoara. Arestat: Arsenie Boca].

ca linie de conduită să rămân mai presus de împărțirile politice dintre credincioși. Mi-am menținut această poziție cu grele riscuri în vremea legionarismului care lupta mai vehement pentru otrăvirea sufletelor viitorilor preoți”. Ne dezamăgește însă poziția de oarecare lepădare pe care a luat-o față de Nichifor Crainic, mai ales că nu era cazul într-o cerere de demisie și mai ales în fața mitropolitului Nicolae Bălan care se lepădase de Nichifor Crainic, neacceptând nici măcar să-i țină ascunse câteva lucruri într-un rezervor: „cu ideile politice ale lui N. Crainic n-am avut nimic comun. I le dezaprobam public. Întâlnirile mele cu el erau la 2-3 ani odată în mod incidental, ca cu orice cunoștință în general. Nu m-am bucurat de niciun favor, de niciun rând scris măcar, cât a fost ministru”⁶¹⁸.

După 1990, Părintele Stăniloae mărturisește totuși că Nichifor Crainic a fost condamnat pe nedrept, catalogându-l pe acesta ca *poet martir*, vorbind despre „lunga perioadă a martirajului său, suportat fără nicio vină de-a fi aparținut vreunui partid politic, ci pentru simplul fapt că s-a manifestat ca ziarist și ca poet român creștin”⁶¹⁹.

Iată că în această perioadă s-au dovedit iubitori ai celui în nevoie și curajoși creștini, atât Părintele Arsenie Boca, cât și doi preoți săraci și cu mulți copii, Cornel Dascăl din Lepindea și Ioan Sămărghițan din Cerghid, care au riscat enorm pentru că l-au ascuns cum au putut pe profesorul de mistică ortodoxă Nichifor Crainic. Chiar dacă au fost arestați ulterior, nu le-a părut rău că au servit un om hăituit de „apostolii urii”. Teroarea fusese sădită în toată țara de către

⁶¹⁸ Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae – fragmente biografice sibiene...*, p. 229.

⁶¹⁹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Poezia creștină a lui Nichifor Crainic*, în: CRAINIC, Nichifor, *Șoim peste prăpastie – versuri inedite create în temnițele Aiudului*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1990, p. 15-16.

comuniști, având mână liberă din partea anglo-americanilor care, prin *acordul de procentaj* dintre Winston Churchill și Stalin (Moscova, 9 octombrie 1944, orele 22), ne abandonaseră în brațele sovieticilor.

3. 3 iulie 1946 – A doua cerere de demisie din funcția de rector a Părintelui Dumitru Stăniloae

4. 4 iulie 1946 – Mitropolitul Nicolae Bălan acceptă cererea de demisie a Părintelui Dumitru Stăniloae

5. 28 ianuarie 1947 – Părintele Dumitru Stăniloae trimite către Mitropolitul Nicolae Bălan cererea de renunțare la catedra de Dogmatică de la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu și de binecuvântare de a trece ca profesor la Facultatea de Teologie din București: *„dacă intrigile recente, pentru mine cu totul neînțelese și nejustificate, mi-au stânjenit activitatea, folosind chiar mijloace de natură să-mi distrugă însăși cariera și viața, știu că ele au întristat sufletul Î.P.S. Voastre în aceeași măsură în care m-au mâhnit pe mine”*⁶²⁰.

6. 10 februarie 1947 scrisoarea Mitropolitului Nicolae Bălan către Petru Groza referitoare la un Program de politică bisericească, în care, la punctul 5, face referire la plecarea Părintelui Dumitru Stăniloae: *„am ascultat de dorința ce mi-ați arătat-o prin scrisoare și prin dese comunicări ce mi le-au adus de la Domnia Voastră consilierii pâr. Liviu Stan și pâr. Spiridon Căndea, de a schimba pe pâr. Dumitru Stăniloae din fruntea Rectoratului Academiei teologice «Andreiene».* Am ezitat mult de-a face acest pas, pentru că era plin de ingraturitudine față de un profesor distins, un teolog de rar talent și de un bărbat respectat de tot clerul Bisericii noastre. Am făcut schimbarea cu suflet îndoit, dar văzând consecințele ei de astăzi, Vă mărturisesc

⁶²⁰ Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae: fragmente biografice sibiene...*, p. 229.

că regret a o fi făcut: părintele Dumitru Stăniloae a plecat de la Academia teologică «Andreiană», lăsând un gol pe care altul nu-l poate umplea”⁶²¹.

Părintele Mihail Săsăujan, care a cercetat arhivele și a publicat documentul, ne informează că pe ciorna scrisorii s-ar găsi și următoarea frază care a fost tăiată și exclusă probabil din scrisoarea oficială trimisă lui Petru Groza: „Din cazul acesta scot concluzia că nu e bine să se amestece bărbații politici în asemenea chestiuni și nu e bine nici să asculte conducătorii Bisericii de asemenea imixtiuni”⁶²².

7. 11 februarie 1947. Mitropolitul Nicolae Bălan aprobă cerere Părintelui Dumitru Stăniloae de renunțare la catedra de Dogmatică de la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu și de binecuvântare de a trece ca profesor la Facultatea de Teologie din București:

*„noi însoțim cu regrete plecare P.C. Voastre din mijlocul nostru, unde V-am prețuit ca pe un ales colaborator al Nostru și al corporațiilor de la conducerea Bisericii noastre... Arhiepiscopia noastră se felicită că V-a avut bursier și V-a oferit teren de muncă și de validitate și speră că și de aici înainte veți păstra legăturile cu ea...”*⁶²³

Părintele Dumitru Stăniloae a parcurs următoarele trepte în cler: 1. **DIACON** (16 oct. 1931); din *Dovada mărturisirii pentru Diaconie* reiese că Dumitru Stăniloae s-a spovedit la preotul Emilian Cioran, care era preot consilier la

⁶²¹ Pr. Conf. Dr. Mihail SĂSĂUJAN, *Relația Stat-Biserică în gândirea mitropolitului Nicolae Bălan*, în: Mihail SĂSĂUJAN, *Biserică, națiune și putere de stat (secolele XVII-XX), contribuții documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 272.

⁶²² Pr. Conf. Dr. Mihail SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae – fragmente biografice sibiene...*, p. 231.

⁶²³ Pr. Conf. Dr. Mihail SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae: fragmente biografice sibiene...*, p. 231.

Mitropolia Sibiului, nimeni altul decât tatăl renumitului filosof Emil Cioran⁶²⁴, „scepticul de serviciu al unei lumi în declin” cum îl numea prietenul său Petre Țuțea. Tot preotul Emilian Cioran va fi cel care-i va afunda fiica în cristelnița botezului, punându-i numele Lidia (1933); 2. **PREOT** (25 sep. 1932); 3. **PROTOPOP STAVROFOR** (16 nov. 1940).

Totodată a fost membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului și consilier arhiepiscopesc, redactor al „Telegrafului Român” (1 ian. 1934 - 14 mai 1945).

După ce și-a dat demisia din funcția de rector al Academiei Teologice din Sibiu și a renunțat totodată și la catedra de Dogmatică, s-a transferat la Facultatea de Teologie din București, la catedra de Ascetică și Mistică (ian. 1947-1948).

Părintele Dumitru Stăniloae, la 11 noiembrie 1946, dă concurs pentru un post de profesor la catedra de Ascetică și Mistică din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din București, post pe care fusese titular Nichifor Crainic din 1932 până în 1944 (cu mici întreruperi când a predat apologetică - *Nostalgia Paradisului* - un curs de teologie a culturii). Președintele comisiei era profesorul Ioan Gh. Savin, cel care suplinea cursul de mistică ortodoxă după excluderea lui Nichifor Crainic din Universitate. Din comisia de epurare (atât a lui Nichifor Crainic cât și a filosofului Ion Petrovici) făcuse parte și Gala Galaction (pseudonimul literar al lui Grigore Pișculescu). Trebuie spus că Nichifor Crainic, după 23 august 1944, se ascunsese în Sibiu, apoi la M-rea Sâmbăta de Sus (Părintele Arsenie Boca i-a purtat de grijă toată iarna 1944/45), de unde a plecat în câteva sate din Apuseni (Grosuri-Blăjeni, Zdrapți, Vața), iar în sfârșit se transferase în

⁶²⁴ Pr. prof. dr. Florin GRIGORESCU, *Personalități contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)...*, p. 61.

zona Târnavelor la preotul Cornel Dascălu din satul Lepindea (15 iun. 1946 - 17 oct. 1946).

În momentele acestea, când Părintele Dumitru Stăniloae își susținea examentul pentru postul de profesor de mistică ortodoxă în București, Nichifor Crainic se ascundea (între 17 oct. 1946 - 30 apr. 1947) la preotul Matei Morușca, fratele lui Policarp Morușca (primul episcop al românilor din America între 1935-39) în satul Iceland (20 km de Târgu Mureș).

Revenind la Părintele Stăniloae, din comisia examinatoare mai făceau parte și Cicerone Iordăchescu (1882-1966), Orest Bucevschi (1897-1992) și patrologul I. G. Coman (1902-1987). În *Referatul* comisiei se evidențiau meritele viitorului profesor de mistică:

„această activitate științifică este evidențiată, în primul rând, de cele peste 24 de lucrări din domeniul științei teologice publicate de Păr. Prof. D. Stăniloae în decursul anilor 1929-1946... Referindu-se la probleme din aproape toate domeniile teologiei: istoric, practice și sistematic, scrierile Păr. D. Stăniloae vădesc practic o pronunțată înclinare și preocupare pentru problemele mistico-ascetice... Din acest fapt rezultă că la Păr. D. Stăniloae *Mistica și Ascetica* nu sunt preocupări întâmplătoare și marginale, ci ele formează aproape o permanență a studiilor și preocupărilor sale științifice... propunem să fie chemat prin numire ca profesor titular al catedrei de Ascetică și Mistică la Facultateade Teologie din București”⁶²⁵.

⁶²⁵ Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din București - conducere de doctorat -*, în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Iustinian” 2003-2004*, Ed. Universității din București, 2004, p. 380.

Astfel Părintele Dumitru Stăniloae îi lua locul celui epurat (Nichifor Crainic), care în aceste momente era *sub mască și pribeag în țara sa*.

**Cursul de ASCETICĂ ȘI MISTICĂ CREȘTINĂ sau
TEOLOGIA VIEȚII SPIRITUALE⁶²⁶ -**

**Pr. Dumitru Stăniloae la Facultatea de Teologie Ortodoxă
din București 1947-1948**

INTRODUCERE

1. *Numele studiului nostru și al obiectului său*
2. *Mistica creștină, ca obiect al teologiei mistice*
3. *Asceza creștină și raportul ei cu Mistica*
4. *Sensul și posibilitatea misticii creștine*
5. *Mistica creștină și dinamismul vieții ortodoxe*
6. *Caracterul hristologic și bisericesc al misticii ortodoxe*
7. *Raportul Teologiei Ascetice și Mistice cu celelalte studii teologice*
8. *Izvoarele Teologiei Ascetice și Mistice*
9. *Metodele Teologiei Ascetice și Mistice*
10. *Împărțirea Teologiei Ascetice și Mistice*

I. FAZA PURIFICĂRII

11. *Despre patimi. Ființa patimilor*
12. *Patimi și efecte*
13. *Cauzele ultime ale patimilor și efectele lor*
14. *Patimile și facultățile sufletului*
15. *Cum se stârnesc patimile, după doctrina creștină*
16. *Împătimirea și grija*
17. *Purificarea de patimi. Ordinea purificării după metodele ortodoxe anterioare*

⁶²⁶ D. STĂNILOAE, *Cursul de ascetică și mistică creștină sau teologia vieții spirituale*, Ed. Sandu Frunză, Ed. Casa Cărții de Știință, 1993. Cartea reproduce prelegerile ținute de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae la Facultatea de Teologie din București în 1947-48, dactilografiate de Asociația Studenților în Teologie.

18. *Credința, condiție primordială a purificării*
19. *Frica de Dumnezeu și gândul la judecată*
20. *Pocăința*
21. *Înfrânarea*
22. *Paza minții sau a gândurilor*
23. *Îngăduința și răbdarea necazurilor*
24. *Nădejdea*
25. *Blândețea și umilința*
26. *Nepătimirea sau starea nepătimașă*

II. LUMINAREA

27. *Darurile Duhului Sfânt*
28. *Contemplarea lui Dumnezeu în natură*
29. *Înțelegerea duhovnicească a Scripturii*
30. *Cunoașterea apofatică a lui Dumnezeu (Deosebirea între teologia negatică intelectuală, între apofatismul de la capătul rugăciunii curate și între vederea luminii dumnezeiești; Teologia negativă în special)*
31. *Rugăciunea curată*
32. *Metode de înlesnire a rugăciunii curate*
33. *Spre Iisus prin adândul din noi*
34. *Odihna minții sau apofatismul de gradul al doilea*

III. DESĂVÂRȘIREA PRIN UNIREA CU DUMNEZEU SAU PRIN ÎNDUMNEZEIRE

35. *Iubirea în general*
36. *Dragostea ca unire desăvârșită și ca extaz*
37. *Dragostea, cunoașterea și lumina dumnezeiască (Rolul minții în vederea luminii dumnezeiești; Ființa luminii dumnezeiești; Vederea luminii și autoprivirea minții; Spiritualitatea luminii dumnezeiești; Vederea luminii dumnezeiești, o cunoaștere mai presus de cunoaștere; Vederea luminii dumnezeiești, o cunoaștere supraconceptuală; Concept și structură. Cortul imaterial.*
38. *Despre îndumnezeire*

Părintele Arsenie Boca sosește în București și asistă pe 20 februarie 1947 la cursul de mistică ținut de prietenul său, Părintele Dumitru Stăniloae, la Facultatea de Teologie. Dudu Velicu, teolog și totodată colaborator al Siguranței care acum era la discreția comuniștilor, notează în *Însemnările* sale această vizită:

„azi, joi, 20 februarie 1947, a venit la Facultatea de Teologie arhimandritul⁶²⁷ Arsenie Boca din Sibiu (locuind în strada Niculescu-Bazar, no. 9). El își are locuința la Mănăstirea Sâmbăta de Sus din Ardeal, unde este foarte bine cunoscut, chiar renumit, ca unul care ar avea darul de a cunoaște tainele omului, de a face comunicări care întrec banalul și uimesc pe interlocutor. În Ardeal este cunoscut ca «părintele Arsenie», uneori «sfântul»... L-am văzut la facultate. Un bărbat la vreo 45 de ani⁶²⁸, înalt, brunet, uscățiv, suplu, ochi căprui, scânteietori și fascinanți, ascunși puțin în orbite, barba mare, neagră, îi acoperă fața bine, poartă o giubea din stofă călugărească și încins cu o curea lată, închisă cu un fel de pafta pe care este săpată monograma creștină. Asistase mai întâi la o oră de mistică a profesorului Stăniloae...”⁶²⁹

Odată cu preluarea puterii politice de către comuniști, *Mistica* a fost scoasă dintre materiile studiate și, în același an, Facultatea a devenit Institut Teologic de grad universitar. Părintele Dumitru Stăniloae a fost încadrat ca profesor titular de Teologie Dogmatică și Simbolică. Deși a colaborat la alcătuirea manualului de Teologie Dogmatică și Simbolică (două volume, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă,

⁶²⁷ Era ieromonah.

⁶²⁸ Avea 37 de ani, fiind născut la 29 sep. 1910.

⁶²⁹ Dudu VELICU, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice I. 1945-1947*, ed. îngrijită Alina Tudor-Pavelescu, Arhivele Naționale ale României, București, 2004, p. 216.

1958-59), nu a mai fost menționat în pagina de titlu deoarece a fost arestat. Meritele erau atribuire doar profesorilor Isidor Todoran și Nicolae Chițescu.

Părintele Dumitru Stăniloae a fost cel care l-a coordonat pentru alcătuirea tezei de licență pe Stelian Manolache⁶³⁰. Titlul tezei era „Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă. Studiu istorico-exegetic-dogmatic”⁶³¹. După susținerea tezei de licență la 6 iulie 1949, acesta va intra în monahism la M-rea Prislop, avându-l naș de călugărie pe Părintele Arsenie Boca și luând numele Dometie.

Andrei Scrima și Emilian Popescu au fost de asemenea coordonați la lucrarea de licență de către Părintele Dumitru Stăniloae. Primul a absolvit Teologia cu o teză al cărei titlu era „Încercare de introducere la o antropologie ortodoxă apofatică” (15 iun. 1956), iar cel de-al doilea cu „Doctrina dogmatică a Sfântului Grigorie Palama” (29 feb. 1958).

În anul 1957, s-a înscris la doctorat sub îndrumarea Părintelui Dumitru Stăniloae nimeni altul decât Părintele Constantin Galeriu. Acesta a fost ultimul doctorand al

⁶³⁰ Dometie (Stelian) MANOLACHE (1924-1975): s-a născut la 13 octombrie 1924 în comuna Bălănești, jud. Buzău. Șef de promoție al Seminarului din Buzău (1945); Licențiat al Facultății de Teologie din București (4 iulie 1949); la 4 august 1949 adresează o cerere Episcopului Andrei Magieru în care-i comunică: „luând hotărâre binechibzuită de a mă lepăda de lume, și astfel și de căsătorie, rog pe Prea Sfinția Voastră a mă hirotoni întru preot, urmând ca la data de 14 septembrie a.c. să fiu tuns întru monah de către P.C. Sa Protosinghelul Arsenie Boca și închinoviat la M. Prislop” (AAA, clasa III, dosar 317, 1949, f. 101); diacon la Prislop (6 august 1949); preot duhovnic la Prislop (7 august 1949); la 16 mai 1952 se transferă la M-rea Afteia-Cioara din Alba, ajungând în ultima parte a vieții la M-rea Râmeți.

⁶³¹ Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din București - conducere de doctorat - ...*, p. 383.

Părintelui Dumitru Stăniloae înainte de a fi arestat. Dar Părintele Galeriu va susține după multă vreme teza de doctorat cu titlul „Jertfă și răscumpărare” după 16 ani, tocmai în ziua de 13 decembrie 1973⁶³².

În anul 1958 a fost declanșat al doilea val de arestări odată cu plecarea trupelor sovietice de pe teritoriul României. Consilierii au mai rămas oficial totuși până în 1964. Comuniștii s-au temut de un eventual răsunet al *Revoluției din Ungaria* (1956, împotriva dictaturii bolșevice și a ocupației sovietice) printre intelectualii români, astfel că au luat măsuri drastice împotriva celor care scăpaseră de primul val din 1948. Știau că unii intelectuali au fost influențați de ideile revoluționare din Ungaria deoarece mulți dintre ei aveau microfoane instalate în casele lor de către comuniștii care-i ascultau.

⁶³² Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din București - conducere de doctorat - ...*, p. 385.

c. 1944

Părinte D. STĂNILOAE
și Arsenie BOCA
lucrând la traducerea
FILOCALIEI

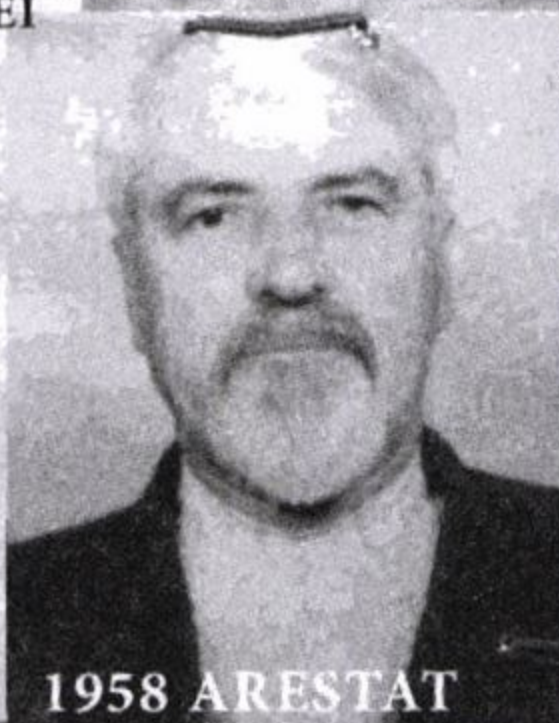
1943 desen copertă de
Arsenie
BOCA

ΙΙΣΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ
ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΕΚ ΤΟΥ

copertă Arsenie BOCA

1958 ARESTAT

23 dec. 1969
La aniversarea lui
N. CRAINIC

Familia
STĂNILOAE
cu Părintele
Arsenie
BOCA

21 sept. 1969

Metrop N. Mladin Pr. D. Stăniloae
Patriarhul IUSTINIAN Sfințirea Bisericii din Vlădeni

23 dec. 1969

D. STĂNILOAE
N. CRAINIC

În ziua de 4 septembrie 1958 Părintele Dumitru Stăniloae a fost ridicat de acasă de către Securitate și dus la sediul din strada Uranus, apoi pe Plevnei, iar în 5 septembrie a fost emis mandatul de arestare. Acuzația:

„Dumitru Stăniloae... în perioada 1935-1940 a întreținut legături cu o serie de elemente legionare și a colaborat la revista legionară *Gândirea*, în coloanele căreia a scris mai multe articole, depunând activitate propagandistică legionară. După 23 august sus-numitul a continuat să mențină legătura cu o serie de elemente dușmănoase printre care și legionari, încadrându-se în grupul subversiv condus de Teodorescu Alexandru zis Sandu Tudor, unde alături de ceilalți membri ai grupului a desfășurat o intensă activitate dușmănoasă împotriva orânduirii de stat democrat-populară din România”.

Părintele Dumitru Stăniloae a negat în interogatorii că ar fi desfășurat vreo activitate legionară, menționând că articolele sale aveau un caracter exclusiv religios:

„Nu am fost încadrat niciodată în organizația legionară și nu recunosc să fi desfășurat activitate legionară... Nu am avut niciun fel de legături cu elementele respective pe linia activității legionare, ci menționez că legăturile mele cu aceștia au fost strict profesionale... Nu cunosc în ce a constatat activitatea legionară desfășurată de aceste elemente... În perioada 1934-1945, subsemnatul m-am ocupat la Sibiu cu redactarea ziarului mitropoliei, numit *Telegraful Român*, în coloanele căruia a scris în perioada respectivă mai multe articole cu conținut religios. În perioada 1935-1940, am scris o serie de articole și la revista *Gândirea*, tot cu caracter

religios... Nu am scris articole cu alt caracter în afară de cele religioase”⁶³³.

În data de 4 noiembrie 1958 a început procesul „Rugului Aprins” pentru „*uneltire împotriva statului și oamenilor muncii din România*”. Alături de Părintele Dumitru Stăniloae, au fost arestați următorii: Daniil Sandu Tudor; Vasile Voiculescu; Sofian Boghiu; Alexandru Mironescu și fiul său; Adrian Făgețeanu; Benedict Ghiuș; Roman Braga; Felix Dubneac; Arsenie Papacioc; Dr. Dabija etc.

Părintele Stăniloae nu a făcut propriu-zis parte din Grupul Rugul Aprins, ci era un fel de prieten invitat din când în când pentru discuții duhovnicești-filocalice. Contactul cu grupul de la Antim s-a realizat târziu, după transferul său în București ca profesor de mistică ortodoxă:

„printre încrucișările de drum și destin ai anilor 1946-1947, legate de Grupul Antimului vom aminti că el a făcut cunoștință, în afara incintei sale, cu părintele Dumitru Stăniloae. Proaspăt numit ca titular al catedrei de «Teologie ascetică și mistică», denumire încă pronunțabilă pentru scurt timp, la Facultatea de Teologie a Universității din București, el îl regăsea acolo pe părintele Benedict Ghiuș, de mai multă vreme profesor-asistent. Întâlnirea era deci firească. Membrii Grupului nu citiseră neapărat articolele sale din *Gândirea* sau alte publicații ale anilor '30, dar îl cunoșteau ca pe traducătorul *Filocaliei*. Primul tom ieșise tocmai de sub tipar. Această restituire a slovei filocalice originare, în rezonanță cu propria noastră căutare, ne apărea drept o coincidență augurală... Pe de altă parte, părintele Stăniloae

⁶³³ Pr. Dumitru Stăniloae, *Procese verbale de interogatoriu*, în: George ENACHE, *Arestarea și condamnarea părintelui Dumitru Stăniloae*, în: George Enache, *Ortodoxie și putere politică în România contemporană*, Ed. Nemira, București, 2005, p. 441.

oferea satisfacția (ce ar putea trece drept naivă astăzi) de a auzi un reprezentant al «teologiei academice» citându-l pe Kierkegaard, Binswanger, Jung, fie și numai exterior, literal; o făcea uneori chiar de la catedră, ceea ce nu putea decât lărgi orizontul studenților teologi... Întâlnirile cu părintele Stăniloae ne-au lăsat amintirea unor convorbiri alerte, călduroase; în evocările sale, interveneau adesea «aerul de la țară», satul natal care exprima simțământul cvasimitic al «românismului», transpus într-un fel de legitimism religios-naționalist... Prin, și dincolo de toate acestea, legăturile de prietenie și comunicare deschisă cu «Grupul de la Antim», **din care - ținem s-o menționăm – părintele Stăniloae nu a făcut nicicând parte**, s-au păstrat până în momentul ordaliei «Rugului Aprins» din 1958»⁶³⁴.

Părintele Dumitru Stăniloae a fost mai întâi închis la Jilava (noiembrie 1958 - martie 1959), apoi la Aiud (Aprilie 1959 – ianuarie 1963; cu întrerupere septembrie 1961- martie 1962 când a fost adus la București pentru noi cercetări penale).

După ieșirea din temniță a lucrat ca funcționar la Biblioteca Sfântului Sinod. La scurt timp a fost reîncadrat la catedra universitară, unde a activat până la pensionarea sa în 1973. După pensionare a activat ca profesor consultant pentru cursurile de doctorat.

Dintre doctoranzii mai cunoscuți pe care i-a îndrumat după ieșirea din temniță ne oprim mai întâi asupra unor nume care au legătură cu arestările⁶³⁵ Părintelui Arsenie Boca din

⁶³⁴ André SCRIMA, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană...*, p. 163-165.

⁶³⁵ Arestările Părintelui Arsenie Boca (după 1948) au fost în număr de două: prima arestare: 16 ianuarie 1951 - 17 martie 1952 - Canalul Dunăre-Marea Neagră. Acuzația: „omisiune de denunț” – „în anul 1949 a găzduit, până în anul 1950, la Mănăstirea Prislop pe călugărul

anii '50: Antonie (Leonid) Plămădeală (viitorul mitropolit al Ardealului) și Nicolae Bordașiu. În timp ce Părintele Arsenie Boca picta o biserică dintr-o parohie de categoria a III-a într-un sat *uitat de lume* (Drăgănescu), nu i se dădea dreptul să-și reia activitatea în mănăstire (fiind încă urmărit de Securitate) și nici măcar să fie simplu monah, cei doi își făureau adevărate cariere profesionale, nelipsite nici de studii în străinătate (Oxford - Anglia, respectiv Saint-Suplice Paris - Franța). Antonie Plămădeală a susținut o teză de doctorat intitulată „Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și în teologia contemporană” (16 decembrie 1972, media 9,78), iar Nicolae Bordașiu s-a înscris la doctorat, a susținut lucrările „Biserica comuniune” și „Concepția despre har la confesiunile creștine”, dar nu reiese că ar fi prezentat și vreo teză de doctorat⁶³⁶.

Revenind la Părintele Dumitru Stăniloae și la doctoranzii săi, amintim doar două nume importante: Dometie (Stelian) Manolache și Dan-Ilie Ciobotea (n. 22 iul. 1951). Părintele Dometie de la Râmeți, cu toate că s-a înscris și chiar a susținut lucrări (premergătoare tezei) „Dogma, ca bază a vieții duhovnicești și a evlaviei creștine”, „Despre sfințenie și rugăciunile sfinților”, „Temeiuri ale slujirii în dogma Sfintei Treimi și a Răscumpărării” și „Dogmele și

Plămădeală Leonida care a fost cond.[amnat] 7 ani t.[emniță] g.[rea] ptr. instigare”; A doua arestare: 20 septembrie 1955 - 8 aprilie 1956. Acuzația: „omisiune de denunț, nu a denunțat pe legionarul Nicolae Bordașiu”, Detenție: 20 septembrie - 11 noiembrie 1955 reținut în arestul Securității Timișoara; 12 noiembrie - 8 decembrie 1955 Penitenciarul Timișoara; 7 decembrie 1955 Penitenciarul Jilava; 17 decembrie 1955 - 7 aprilie 1956 Penitenciarul Oradea. (ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 1, f. 3).

⁶³⁶ Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din București - conducere de doctorat - ...*, p. 385-387.

valorificarea lor în viața credincioșilor”⁶³⁷, se pare că nu și-a susținut teza de doctorat fiindcă a murit în 1975.

Tot doctorand al Părintelui Dumitru Stăniloae a fost și Dan-Ilie Ciobotea, actualul Părinte Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, care a alcătuit o teză de doctorat cu tema „Teologie și spiritualitate creștină” (31 Oct. 1980), obținând nota 10 (zece) atât la examenul oral, cât și la prezentarea tezei⁶³⁸.

Preotul Gheorghe Calciu Dumitreasa s-a înscris ca doctorand al Pr. Stăniloae, a prezentat lucrarea „Atitudinea celor trei biserici creștine față de lume”, dar nu reiese că și-ar fi terminat doctoratul. În trecut fusese închis la Penitenciarul Pitești, luase parte la reeducarea prin bătaie a călăului Eugen Țurcanu, dar se pocăise. Tot el a luat atitudine împotriva comunismului, mai exact împotriva dărâmării bisericilor (Biserica Enei), și a militat pentru *învățarea tineretului de a avea demnitate*, după cum a declarat în interviurile televizate, prin cele „Șapte cuvinte către tineri” din perioada Postului Mare (martie-aprilie 1978) de la M-rea Radu-Vodă din București. A fost exclus din cler, arestat și condamnat la 10 ani de închisoare, dar a fost eliberat la 20 aprilie 1984, în urma presiunilor Guvernului American asupra lui Ceaușescu și ale pozițiilor luate în apărarea sa de Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Paul Goma etc. În 1985 a emigrat în America, totul fiind aranjat de Ambasada Americană din București.

După 1963 Părintele Dumitru Stăniloae a reușit să-și reia activitatea publicistică în revistele teologice și

⁶³⁷ Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din București - conducere de doctorat - ...*, p. 387.

⁶³⁸ Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din București - conducere de doctorat - ...*, p. 388.

mitropolitane ale Bisericii Ortodoxe Române, iar mai târziu să reia traducerea Filocaliei. Astfel, volumul al V-lea apare în 1976; volumele al VI-lea și al VII-lea în 1977, volumul al VIII-lea în 1979, volumul al IX-lea 1980, toate la București. Celelalte volume vor fi publicare după 1989, mai precis volumul al X-lea în 1981 la București, volumul al XI-lea în 1990 la Episcopia Romanului și Hușilor, cel din urmă fiind volumul al XII-lea din 1991, publicat la București.

Conținutul următoarelor șapte volume V-XII (primele patru au fost publicate la Sibiu în 1946-1948) este următorul:

Vol. V. Sfântul Petru Damaschinul (sec. XII; *Învățăturile duhovnicești, Parafrază în 150 de capete a Sfântului Simeon Metafrastul la cele 50 de cuvinte ale Sfântului Macarie Egipteanul*)

Vol. VI. Sfântul Simeon Noul Teolog (949-1022; *Cele 225 de capete teologice și practice, Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul, Cuvântări morale*); Cuviosul Nichita Stithatul (sec. XI) *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință, Vederea duhovnicească a Raiului*)

Vol. VII. Nichifor din singurătate (sec. XIII; *Cuvânt plin de mult folos despre rugăciune, trezvie și paza inimii*); Mitropolitul Teolipt al Filadelfiei (1250-1322; *Cuvânt despre ostenele vieții călugărești, Cuvânt despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos*); Sfântul Grigorie Sinaitul (†1347; *Capete foarte folositoare în Acrostih și alte scrieri*); Sfântul Grigorie Palama (1296-1359; *Cuvinte pentru cei ce se liniștesc cu evlavie și alte scrieri în apărarea isihasmului, Tomul aghioritic, 150 de capete despre cunoștința naturală, despre cunoașterea lui Dumnezeu, despre viața morală și despre făptuire*)

Vol. VIII. Calist și Ignatie Xanthopol (sec. XIV; *Metoda sau Cele 100 de capete*); **Calist Patriarhul Constantinopolului** (†1397; *Capete despre rugăciune, Capete care au lipsit - lipsesc în ediția I a Filocaliei de la Veneția*); **Calist Angelicude** (*Meșteșugul liniștirii, Despre rugăciune și luare-aminte*); **Calist Catafygiotul** (*Despre unirea dumnezeiască și viața contemplativă*); **Sfântul Simeon Noul Teolog** (949-1022; *Metoda sfintei rugăciuni și atențiuni*); **Teofan** (*Din Viața Cuviosului Părintelui nostru Maxim Cavescolivitul*); **Nicodim Aghioritul** (1749-1809; *Din Viața Sfântului Grigorie al Salonicului*)

Vol. IX. Sfântul Ioan Scărarul (†654; *Scara dumnezeiescului urcuș*); **Ava Dorotei** (*Felurite învățături lăsate ucenicilor săi*)

Vol. X. Sfântul Isaac Sirul (sec. VII-VIII; *Cuvinte despre sfintele nevoințe*)

Vol. XI. Sfinții Varsanufie și Ioan Profetul din Gaza (sec. VI; *Scrisori duhovnicești*)

Vol. XII. Cuviosul Isaia Pustnicul (sec. V; *Douăzeci și nouă de cuvinte*)

După 1968, Părintele Dumitru Stăniloae a putut participa la reuniuni, conferințe și congrese din străinătate. Dintr-o notă informativă a unui anume „Gr. Ionescu”, aflăm despre întâlnirea sa cu Emil Cioran de la Paris din 1973. Se cunoșteau demult, încă de la Brașov. Tatăl lui Emil Cioran, preotul și consilierul metropolitan Emilian Cioran, fusese cele la care se spovedise înainte de a fi hirotonit diacon în 1931 și era cel care-i afundase fiica (pe Lidia) în apa botezului:

„Sursa: GR.[IGORE] IONESCU

Primit: STOICA

Data: 16 oct. 1973

L-am căutat [pe Emil Cioran] împreună cu P. Stăniloae cu care a fost coleg în tinerețe la Brașov. De la locuința lui am venit împreună la cămin unde am stat mai mult timp de vorbă. În cameră la mine este ca o mică expoziție etnografică și cu multe cărți poștale... mănăstiri și biserici. Le-a privit pe toate mult timp tăcut ca în extaz, și noi nu l-am deranjat. Apoi foarte emoționat a spus că-i este tare dor de țară.

P. Stăniloae i-a spus că nimic nu-l împiedică să meargă dar el a spus că nu crede, că îi-e teamă, că pe el dacă era acolo, l-ar fi omorât.

P. Stăniloae a spus că doar n-a făcut ceva mai rău decât el și uite că nimeni nu l-a ucis. Cioran a spus apoi oarecum dezolat că acum totul este prea târziu. Că el este convins că în România și comuniștii sunt patrioți, că-și iubesc țara și el îi admiră din acest punct de vedere, dar el este prea legat de apus, unde toată lumea l-ar judeca altfel.

Eu i-am spus că am citit în Stindardul o ... în care îl atacă niște legionari. Mi-a spus că așa a fost toată viața atacat ba de unii, ba de alții, dar că el nu se impresionează de nimic că nu e legat de nimeni.

În timp ce ieșise din cameră P. Stăniloae, m-a rugat să nu vorbesc cu nimeni și să nu spun la nimeni această întâlnire și că o carte pe care mi-a dat-o să nu i-o dau să o citească pentru că are și atitudini anticreștine și n-ar vrea să-l supere.

Și-a manifestat dorința de a citi literatură teologică românească și mai ales scrierile P. Stăniloae.

La despărțire mi-a promis că va căuta să ne mai întâlnească.

Cred că unul ca P. Stăniloae ar putea foarte ușor să-l readucă acasă, mai ales că e atât de singuratic pe aici.

În ultima vreme spunea că Eugen Ionescu îi poartă interes, că și acela ar vrea să aibă Filocalia tradusă de P. Stăniloae și mai ales fiica lui Ionescu care este foarte credincioasă”⁶³⁹.

Emil Cioran îi va trimite o scrisoare, în 1985, în care-l felicită pe Părintele Dumitru pentru traducerea Filocaliei:

„Mult stimată părinte Stăniloae, scump prieten,

...V-am spus la Paris, însă țin să repet că Filocalia este un monument capital în istoria limbii noastre. În același timp, ce lecție de profunzime pentru un neam nefericit și ușurelnic! Din toate punctele de vedere, o astfel de operă este chemată să joace un rol considerabil. Sunt nespus de mândru să vă cunosc de mai mult de o jumătate de veac.

Cu tot respectul și cu toată prietenia lui,

Emil CIORAN

Paris, 22 iunie 1985.”⁶⁴⁰

⁶³⁹ ACNSAS, fond SIE, dosar 14516, vol. 2, f. 26. Grigore Ionescu era numele conspirativ al celui care dădea informații Serviciului de Informații Externe (SIE): „în luna februarie 1973, pe baza unei burse acordate de CONCILIUL ECUMENIC, «Grigore Ionescu» a fost trimis de către PATRIARHIE la studii în străinătate. Cunoscându-se poziția bună pe care «Grigore Ionescu» a adoptat-o după punerea în libertate și legăturile sale în rândul legionarilor din țară și străinătate, organele de securitate au trecut la recrutarea lui... La Paris, pe baza relațiilor ce le avea și a activității lui legionare informatorul a reușit să intre în contact cu emigrația română, în special legionari grupați în jurul lui Vasile Boldeanu. De asemenea, și-a creat relații și în rândul clerului ortodox din Paris (vol. 1, f. 2); „Grigore Ionescu” primea lunar 100 de franci de la Securitate pentru serviciile de *turnătorie*: „s-a propus, cu ocazia prezenței în capitala Predealului [Franței] a tovarășului Vrânceanu, remunerarea lunară cu suma de 100 fr. a... [lui] «Grigore Ionescu»” (vol. 1, f. 4), dar „a fost instruit să nu recunoască în nicio împrejurare legăturile sale cu organele de securitate”.

⁶⁴⁰ Pr. prof. dr. Florin GRIGORESCU, *Personalități contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)...*, p. 345.

După evenimentele din 1989, Părintele Ioanichie Bălan l-a întrebat într-un interviu ce izvoare spirituale de cunoaștere l-au influențat cel mai mult la formarea sa ca teolog și profesor de teologie, ca preot și părinte duhovnicesc. Părintele Dumitru Stăniloae a răspuns:

„primul izvor spiritual care m-a ajutat la formarea mea ca teolog, ca preot și părinte duhovnicesc, au fost scrierile Sfântului Grigorie [Palama]. Spre ele m-a îndreptat o notiță din «Istoria Bisericească Universală», în care se menționa că el s-a făcut apărătorul monahilor isihăști din Sfântul Munte Athos, din secolul al XIV-lea, care afirmau că, adunându-și mintea în inimă odată cu rugăciunea neîncetată «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul», văd pe Hristos în lumină, împotriva criticilor monahului Varlaam venit din Italia.

Aceasta m-a făcut să-mi procur scrierile needitate ale Sfântului Grigorie Palama și, studiindu-le, am cunoscut și doctrina despre energiile necreate ale lui Dumnezeu, prin care El vine în noi, doctrină combătută de teologia catolică, pe motiv că Dumnezeu, fiind simplu, nu poate avea loc o deosebire între ființa și energiile Lui necreate. De aici se trăgea concluzia că nu poate avea loc o întâlnire între Dumnezeu și om, căci o întâlnire cu ființa Lui ne-ar prefăce și pe noi în dumnezei. Am înțeles atunci de ce teologia catolică, definită prin scolastică, nu cunoștea decât un dumnezeu distant, cunoscut prin rațiune. În sprijinul acestei concepții venise și teoria lui Anselm de Canterbury (de la sfârșitul sec. al XI-lea) că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om numai ca să satisfacă, în numele oamenilor, onorarea lui Dumnezeu, jignită prin păcatul lor; deci, după ce a făcut aceasta prin crucea Lui, S-a retras în cer, lăsând pe papă ca locțiitor, care împarte prisosul de merite ale lui Hristos. Hristos nu e prezent în sacrameente pentru că în ele nu este decât o grație creată. Însăși ceea ce numește teologia catolică «supranatură» nu e decât o treaptă mai înaltă a creației.

Ceea ce am învățat, astfel, de la Sfântul Grigorie Palama, îmi confirmă insuficiența dogmaticii scolastice, învățată în timpul studiilor în Facultatea de Teologie, dogmatică redusă la definiții despre un Dumnezeu distant, care nu-mi dădea dovada iubirii Lui, coborând prin Fiul lui la noi și rămas prin Taine în noi. E o teologie ce nu mă ajută să simt iubirea Fiului lui Dumnezeu făcut ca om, frate cu noi pentru veci și rămas în noi și cu noi, de asemenea în veci, dacă ne deschidem Lui cu credința și iubirea noastră.

Acest Hristos, prezent în noi prin energiile Lui necreate, mi-a ajutat să înțeleg că de fapt Duhul cel Sfânt, care se odihnește nu numai peste Fiul neîntrupat, ci și peste Fiul făcut om, ni se transmite și nouă și astfel vorbirea noastră despre o viață a noastră unită cu a lui Hristos în Duhul Sfânt mi-a devenit deplin înțeleasă. Prin aceasta am înțeles de ce în Ortodoxie se accentuează atât de mult trăirea duhovnicească în Hristos, ca ridicarea într-un plan ce se află deasupra planului strict natural și îngustat de egoism... Bogatele citate din operele Sfântului Grigorie Palama m-au îndemnat să pornesc și la traducerea unora din operele altor Părinți și acestea mi-au lărgit prezentarea lui Hristos, ca Cel ce rămâne cu noi prin Sfânta Treime”⁶⁴¹.

„Notița” care i-a trezit interesul pentru scrierile Sfântului Grigorie Palama a fost probabil un subcapitol din *Istoria Bisericească Universală* a lui Eusebiu Popovici, profesor la Facultatea Teologică din Cernăuți. Redăm în continuare un fragment, așa cum a fost publicat în 1927:

„Controversa din Răsărit între isihăști și Varlaamiți

O controversă mult mai vehementă fu cea din sec. 14 despre isihasm. Controversa luă început din mistică, adică din teologia sentimentului contemplativ și se sfârși în scolastică, sau în teologia filosofică de școală.

⁶⁴¹ Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae...*, p. 7-8.

Ambele aceste metode ale teologiei erau cunoscute și puse în practică nu numai în Apus, unde Periodul (IV) a fost epoca proprie a scolasticei și a misticei, ci și în Răsărit; negreșit că în răsărit ele nu s-au dezvoltat așa de mult și nici n-au avut aceste numiri, ci scolastica s-a numit în Răsărit, deși nu constant, învățătură, sau știință, iară mistica mistagogie sau introducere, inițiere în sfintele misterii, în tainele inimii celui credincios. Ocazie la această controversă au dat monahii din Aton, cu felul lor de viață, căci acum ei se dedară din ce în ce isihiei sau vieții contemplative și liniștite, pe când mai'nainte monahii atoniți se aplecau la lucrul mâinilor. Însă isihăștii sau monahii cu viață liniștită, ca toți cei ce au o viață contemplativă, se dedeau la mistică; ei își făceau cultura lor în mistică nu numai după instrucțiunea scrierilor atribuite lui Dionisiu Areopagit, ci și după instrucțiunile lui Simeon, supranumit «Noul Teolog», un mistic celebru din Constantinopol, în sec. 11. Acum unii din acești monahi credeau că stând în contemplațiune se pot apropia de Dumnezeu așa, încât pot să vadă cu ochii trupești lumina dumnezească. Spre acest scop ei aveau metodele lor proprii. Cel puțin unii relatau că spre a'și atinge scopul trebuie a se așeza într'un unghier al chiliei și a sta cugetând întru sine cu ochii ațintați într-un loc de preferință în buric. Deocamdată nu văd nimic, dar mai apoi văd lumina Dumnezească, pe care au văzut-o Apostolii în muntele Tabor.

Despre aceasta a auzit în 1340 și Varlaam, egumen grec din Italia de sud cu o cultură clasică, despre care știm din istoria negocierilor pentru unire între biserica de Răsărit și cea de apus, că la început fu partizan unirii, dar când propunerile pentru unire, ce se făcu în 1339 papii Benedict XII în Avignon, deteră greș, a scris polemici contra Latinilor. Acum el începu a scrie contra monahilor atoniți și a-i acuza de misticism fals, numindu-i totodată în derâdere privitori la buric sau cu sufletul în buric, adică oameni care se reculeg cu sufletul în buric și caută luminare într'însul. Însă partida isihăștilor avea atunci reprezentanți de mare valoare ca teologi; de aceea cel mai distins dintre ei, savantul isihast Grigorie Palama, foarte atins, a luat condeiul contra lui Varlaam și'i ripostă că nu e nici cum imposibil a privi lumina Dumnezească, că Apostolii au văzut-o pe muntele Tabor, când Hristos S-a schimbat la față;

ea este o lucrare Dumnezească (energie), ce emană din Dumnezeu și se deosebește de ființa nevăzută a lui Dumnezeu...⁶⁴².

Dacă Nichifor Crainic (†20/21 aug. 1972) și Părintele Arsenie Boca (†28 noi. 1989) au plecat în *viața de dincolo de mormânt* înainte de evenimentele din decembrie 1989, Părintele Dumitru Stăniloae a mai trăit până la 5 octombrie 1993, fiind înmormântat în cimitirul Mănăstirii Cernica de lângă București. În 1992 fusese desemnat atât membru titular al Academiei Române, cât și Doctor Honoris Causa al Universității din București.

⁶⁴² Euseviu POPOVICI (Profesor la Facultatea Teologică din Cernăuți), *Istoria Bisericească Universală și Statistica Bisericească, curs oral în limba germană, ținut pentru ultima oară în anul academic 1909, revăzut și mai adăugit ulterior, Cartea a II-a, de la împlinirea schismei între biserica de Apus și biserica de Răsărit până în prezent (1054-1910)*, Ed. a II-a, trad. de Atanasie Mironescu (fost Mitropolit Primat), Ed. Tipografiei Cărților Bisericești din București, 1927, p. 173-175.

ABREVIERI

AAA – Arhiva Arhiepiscopiei Aradului

AAS – Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului

ACNSAS – Arhiva Consiliului Național pentru Studierea
Arhivelor Securității

ANIC – Arhivele Naționale Istorice Centrale

AUNAB – Arhiva Universității Naționale de Arte
București

DGP - Direcția Generală a Poliției

DGSP - Direcțiunea Generală a Securității Poporului

DGSS - Direcțiunea Generală a Siguranței Statului

DRSB - Direcțiunea Regională de Securitate Brașov

MCA - Ministerul Cultelor și Artelor

SIE – Serviciul de Informații Externe

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare inedite

- ☞ ACNSAS - Fond BOCA Arsenie (dosare: 2637, 4 vol.; 2710; 234670; 234671; 13928)
- ☞ ACNSAS - Fond Penal BOCA Arsenie și alții (dosar 1659, 15 vol.)
- ☞ ACNSAS – Fond BUNESCU Savian (dosar 310781)
- ☞ ACNSAS – fond CÂNDEA Spiridon (dosare: M.I. SB 12197/rola 116, 157, 191, 205; M.R. SB 3881)
- ☞ ACNSAS – Fond CONSTANTINESCU Julieta (dosar 203645, 3 vol.)
- ☞ ACNSAS – Fond CRAINIC Nichifor (dosare: 3722, 233726, 2637; 13206; 14532)
- ☞ ACNSAS – Fond DASCĂL Cornel (dosare: M.I. SB 93/ rola 1, 198, 201 și M.R. SB 1286)
- ☞ ACNSAS – Fond MORUȘCA Matei (dosar 73088)
- ☞ ACNSAS - fond POPESCU Serafim Dumitru (dosar 135550)
- ☞ ACNSAS – fond SĂMĂRGIȚAN Ioan (dosare: 66062, 2 vol.; 14574)
- ☞ ACNSAS – fond STAN Liviu (dosare: 6988, 211444, 3 vol.)
- ☞ ACNSAS – fond STĂNILOAE Dumitru (dosare: 203672; 254359)
- ☞ AUNAB – Academia de Arte Frumoase (1933-1939), Registru Matricol nr. 256
- ☞ AAA, clasa III, dosar 317, 1949

II. Izvoare editate

ANGHELESCU, Gheorghe F., *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaș vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie)*, Ed. Enciclopedică, București, 2013

BOCA, Ieromonah Arsenie, *Cărarea Împărăției*, Ed. a V-a, tipărită cu binecuvântarea Preasfințitului Dr. Timotei Sevciciu, Episcopul Aradului și Timișoarei, Ed. Sfintei Episcopii Ortodoxe

Române a Aradului, 2006

BOCA, Pr. Arsenie, *Trepte spre viețuirea în monahism*, Ed. Teognost, Cluj-Napoca, 2003

BOCA, Părintele Arsenie, „*Cuvinte vii*”, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Dr. Daniil Stoenescu, Episcop-Loctiitor de Vârșeț, Ed. Charisma, Deva, 2006

BOCA, Părintele Arsenie, *Biserica de la Drăgănescu, „Capela Sixtină» a ortodoxiei românești, o smerită mărturisire ortodoxă de credință exprimată plastic*”, ed. îngrijită de Episcop Dr. Daniil Stoenescu, Ed. Charisma, Deva, 2005

CRAINIC, Nichifor, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV*, ed. îngrijită de N. Mladin stud., an. IV, 1938

CRAINIC, Nichifor, *Cursurile de mistică*, Ed. Deisis, Sibiu, 2010

CRAINIC, Nichifor, *Zile albe, zile negre. Memorii*, Vol. I, Casa Editorială Gândirea, București, 1991

CRAINIC, Nichifor, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare*, Ed. Muzeul Literaturii Române, București, 1996

CRAINIC, Nichifor, *Spiritualitatea poeziei românești*, Ed. Muzeul Literaturii Române, București, 1998

CRAINIC, Nichifor, *Șoim peste prăpastie: versuri inedite create în temnițele Aiudului*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1990

CRAINIC, Nichifor, *Poezii alese 1914-1944, în selecția autorului*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1990

DUȚU, Florin, „*Și cărțile au fost deschise*” (Apoc. 20, 12). *Părintele Arsenie Boca (1910-1989) – o biografie*, cuv. înainte de P.S. Dr. Daniil Stoenescu, Ed. Floare Albă de Colț, 2013

DUȚU, Florin *Părintele Arsenie Boca – biografie vizuală*, Ed. Floare Albă de Colț, 2014

ENACHE George, PETCU, Adrian Nicolae, *Despre curajul de a rosti: Episcopul Nicolae Popovici al Oradiei*, Colecția

Biserica Ortodoxă în Dosarele Securității, Ed. Partener, Galați, 2009

ENACHE George, PETCU, Adrian Nicolae, *Patriarhul Iustinian și Biserica Ortodoxă Română în anii 1948–1964*, Colecția Biserica Ortodoxă în Dosarele Securității, Ed. Partener, Galați, 2009

ENACHE George, PETCU, Adrian Nicolae, *Părintele Arsenie Boca în atenția poliției politice din România*, Colecția Biserica Ortodoxă în Dosarele Securității, Ed. Partener, Galați, 2009

ENACHE George, PETCU, Adrian Nicolae, *Monahismul Ortodox și puterea comunistă în România anilor '50*, Colecția Biserica Ortodoxă în Dosarele Securității, Ed. Partener, Galați, 2009

GÂNSCĂ, Ioan, *Părintele Arsenie Boca. Mare îndrumător de suflete din secolul XX. O sinteză a gândirii Părintelui Arsenie în 800 de capete*, Ed. Teognost, Cluj-Napoca, 2002

GRIGORESCU, Florin, *Personalități contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)*, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 2011

MIHUȚ, Iovu, *Copilăria Părintelui Arsenie Boca. Documentar*, Ed. Iona, Arad, 2012

MOLDOVEANU, Nicu, *Cartierul „Sf. Elefterie”*: Cotroceni, Ed. Basilica a Patriarhei Române, București, 2012

OPRIȘ, Ioan, *Procesul ziariștilor naționaliști 22 mai – 4 iunie 1945*, Ed. Albatros, București, 1999

PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Mănăstirii Prislop*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, Arad, 2006

PĂIUȘAN, Cristina, CIUCEANU, Radu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist 1945–1958*. Vol. I, Ed. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001

PETCU, Adrian Nicolae, *Părintele Arsenie Boca în percepția poliției politice din România*, în: *Arhivele Securității*, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Colecția

Biblioteca de Istorie, Ed. Nemira, București, 2004

PETRAȘCIUC, Romeo, *Părintele Arsenie Boca. Fost-a om trimis de Dumnezeu*, Ed. Agnos, Sibiu, 2012

PLĂMĂDEALĂ, Mihai, PETCU, Adrian Nicolae, *Mitropolitul Antonie Plămădeală. Detalii biografice. Partea I: „Dosarele nu știu tot!” - perioada 1948-1956*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2011

RUS, Emil, *Delictul de opinie: procesul ziariștilor 1945*, Ed. INST, București, 2012

SPÂNU, Stelian, *Nichifor Crainic: lumini și umbre. O biografie*, Ed. Saeculum Vizual, București, 2013

STĂNILOAE, Dumitru, *Cultură și duhovnicie. Articole publicate în Telegraful Român, vol. III (1942-1993)*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2012

STĂNILOAE, Dumitru, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe*, Ed. IBMBOR, București, 2002

STĂNILOAE, Dumitru, *Cursul de ascetică și mistică creștină sau teologia vieții spirituale*, Ed. Casa Cărții de Știință, 1993

STOENESCU, Daniil, *„Arhanghelul” de la Prislop și alte scrieri*, Ed. Charisma, Vârșeț, 2009

STOENESCU, Daniil, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in” și „Îngerul cu cădelniță de aur” (Iezechiel 9, 3; 10, 2 și 6; Apocalipsă 8, 1-6)*, Ed. Charisma, Sinaia, 2008

STREZA, Nicolae Zian, *Catisme ale Părintelui Arsenie Boca pe Muntele Athos*, Ed. Credința strămoșească, 2008

STREZA, Nicolae, *Mărturii despre Părintele Arsenie Boca*, Ed. Credința strămoșească, 2007

VASILESCU, Gheorghe, *Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)*, Ed. Anastasia, 1999

*** *File pentru monografia satului Bogata*, Vol. II, Ed. Fundația Culturală Arania, 1997

*** *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari*

arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși, Vol. I, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946

*** *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. I, Ed. II, Institutul de Arte Grafice «Dacia Traiană» S.A., Sibiu, 1947

*** *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. II, *Din scrierile Sf. Maxim Mărturisitorul*, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947

*** *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. III, *Sf. Maxim Mărturisitorul: Răspunsuri către Talasie*, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948

*** *Filocalia sau culegere din scrierile sfinților Părinți cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Vol. IV, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948”

*** *Revista Manuscriptum*, an XXVI, nr. 1-4/1995 (98-101), revistă trimestrială editată de Ministerul Culturii și Muzeul Literaturii Române (Număr special dedicat lui Nichifor Crainic)

III. Articole

BODOGAE, Pr. Prof. Teodor, *În amintirea părintelui Arsenie*, în ziarul *Telegraful Român – foaie religioasă* ed. de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului”, nr. 2-4/1990, Sibiu, 15 ianuarie 1990, p. 4.

CÂNDEA, Virgil, *Din nou despre Filocalia de la Prodromul*, în: *Închinare lui Petre S. Năsturel la 80 de ani*, Ed. Istros, Brăila, 2003

CONSTANTINESCU, Monahia Zamfira, *Limpeziri pe marginea memoriilor lui Nichifor Crainic* [17 dec. 1991, Sinaia], în: *Revista Gândirea*, serie nouă, nr. 2-3 (Nr. Învierii), Sibiu, 1992

CRAINIC, Nichifor, *Dionisie Areopagitul*, *Revista Gândirea*, an XIII, 1944, nr. 4-5

CRĂCIUN, Alexandru Valentin, *Părintele Arsenie Boca și*

locul său în spiritualitatea românească. O smerită reconsiderare, în *Revista Sinapsa*, nr. VI (2010), Ed. Platytera, București, p. 125-142

DOBRA, Preot Ștefan, *Magister Ad Cathedram*, în *Revista Gândirea*, anul XIX, nr. 4, apr. 1940, p. 290-296

ENACHE, George, *Strategii de infiltrare și atragere la colaborare a cultelor religioase elaborate de autoritățile procomuniste din România în perioada 1945-1948, cu o privire specială asupra cazului Bisericii ortodoxe Române*, în *Revista Caietele CNSAS*, anul I, nr. 1/2008, Ed. CNSAS, București, 2008, p. 53-93

GABOR, Pr. Conf. Dr. Adrian, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din București: conducere de doctorat*, în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Iustinian” 2003-2004*, Ed. Universității din București, 2004

METALLINOS, Pr. prof. univ. dr. Gheorghe, *Ortodoxia ca terapie*, în: *Omagiu profesorului Nicolae Dură la 60 de ani*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2006, p. 171-173

METALLINOS, Pr. prof. dr. Gheorghios, *Credința și știința în gnoseologia ortodoxă*, în: *Referatele Simpozionului Internațional „Omul de cultură în fața descreștinării” organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” Alba Iulia (13-15 mai 2005)*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p. 144-162

SĂSĂUJAN, Pr. Conf. Dr. Mihai, *Părintele Dumitru Stăniloae: fragmente biografice sibiene*, în: Mihai SĂSĂUJAN, *Biserică, națiune și putere de stat (secolele XVII-XX), contribuții documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Universității din București, 2013

STĂNILOAE, D., *Lucrarea de la Mănăstirea Sâmbăta*, în *ziarul Telegraful Român*, an XCI, nr. 31-32, 8 august 1943, p. 1-2

STĂNILOAE, Părintele Dumitru, *Amintiri despre Nichifor Crainic, directorul «Gândirii» (26.01.1992)*, în: *Revista Gândirea*,

serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 9

TOMA, Cornel, *Nichifor Crainic și Mișcarea gândiristă*, interviu cu pr. Paulin Lecca, în: *Revista Gândirea*, serie nouă, an 1, nr. 1, Sibiu, dec. 1991, p. 8

IV. Lucrări generale

ALFEYEV Ilarion, *Sfântul Simeon Noul Teolog și tradiția ortodoxă*, Ed. Sophia, București, 2010

BENGA, Pr. Daniel, *Metodologia cercetării științifice în teologia istorică*, Ed. Sophia, București, 2005

BOIA, Lucian, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, Ed. Humanitas, București, 2012

BUZATU, Gheorghe, *România sub Imperiul Haosului (1939-1945)*, Ed. RAO, București, 2007

CABASILA, Sf. Nicolae, *Despre Viața în Hristos*, Ed. IBMBOR, București, 2009

CALIST, Patriarhul Constantinopolului, *Viața și faptele Sf. Grigorie Sinaitul*, Ed. Universității din București, 2013

CĂBAȘ, George, *Părinți contemporani din Sfântul Munte Athos*, Ed. Anastasis, Sibiu, 2007

CHAILLOT, Christine, *Biserica Ortodoxă din Europa de Est în secolul XX*, Ed. Humanitas, București, 2011

CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2011

DELETANT, Dennis, *România sub regimul comunist*, Ed. Fundația Academia Civică, București, 2012

GIURESCU, Dinu, *Falsificatorii: „Alegerile” din 1946*, Centrul de Istorie a Românilor „Constantin C. Giurescu”, Ed. RAO International Publishing Company, București, 2006

GIURESCU, Dinu, *Lichidatorii: România în 1947*, Ed. Enciclopedică, București, 2012

GOLITZIN, Alexander, *Mistagogia: experiența lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Ed. Deisis, Sibiu, 1998

HAUSHER, Irénée, *Paternitatea și îndrumarea*

duhovnicească în Răsăritul creștin, Ed. Deisis, Sibiu, 2012

IANOLIDE, Ioan , *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*, Editura Bonifaciu, București, 2012, p. 305-306.

IOSIF, Gheron, *Mărturii din viața monahală*, Ed. Bizantină, București, 2003

IJIE, Gheorghe, *Un dac cult: Nicolae Petrașcu*, Ed. Babel, Bacău, 2011

JOANTĂ, Mitrop. Serafim, *Isihasmul: tradiție și cultură românească*, Ed. Anastasia, 1994

LIVIO, Mario, *Este Dumnezeu matematician?*, Ed. Humanitas, 2012

LOSSKY, Vladimir, *Teologia mistică a Bisericii de răsărit*, Ed. Anastasia, f. a.

MEYENDORFF, John, *Sfântul Grigorie Palamas și mistica ortodoxă*, Ed. Humanitas, București, 2007

MOISE, Radu Ghica, *Sinaia: Perla Carpaților. Geografie, istorie, turism*, Ed. Fundația „România de Măine”, București, 1998

OPREA, Marius, *Bastionul cruzimii. O istorie a Securității (1948-1964)*, Ed. Polirom, Iași, 2008

PAISIE de la Neamț (Sfântul), *Cuvinte și scrisori duhovnicești*, Vol. I-II, Ed. Doxologia, 2010

PAPADOPOULOS, Prof. Dr. Stylianos G., *Gândirea teologică a Sfântului Ioan Hrisostom*, Ed. Bizantină, București, 2010

PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Vol. III, Ed. Trinitas, Iași, 2008

PETCU, Părintele Lucian Răzvan, *Cosmologia creștină și teoriile fizicii moderne*, Ed. Sophia, 2008

POP, Ioan-Aurel, NÄGLER, Thomas și ANDRÁS, Magyari (coordonatori), *Istoria Transilvaniei, vol. III (de la 1711 până la 1918)*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008

RĂDUCĂ, Pr. prof. dr. Vasile, *Monahismul egiptean. De la singurătate la obște*, Ed. Nemira, București, 2003

REGNAULT, Lucien, *Viața cotidiană a Părinților deșertului în Egiptul secolului IV*, Ed. Deisis, Sibiu, 2013

ROMANIDIS, Pr. Prof. Dr. Ioan, *Teologia patristică*, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2012

SĂSĂUJAN, Mihai, *Biserică, națiune și putere de stat (secolele XVII-XX), contribuții documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Universității din București, 2013

SCURTU, Ioan, *Istoria civilizației românești. Perioada interbelică (1918-1940)*, Ed. Enciclopedică, București, 2012

SCRIMA, André, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, Ed. Humanitas, București, 2012

SIMEON Noul Teolog, *Imne, epistole și capitole. Scrieri III*, Ed. Deisis, Sibiu, 2001

ȘINCA, Florin, *Martirii Poliției Române: distrugerea Poliției sub regimul comunist*, Ed. RCR Editorial, București, 2004

TĂNASE, Stelian, *Clienții lu' Tanti Varvara. Istorii Clandestine*, Ed. Humanitas, București, 2008

TISMĂNEANU, Vladimir, *Lumea secretă a nomenclaturii. Amintiri, dezvăluiri, secrete*, Ed. Humanitas, București, 2012

TISMĂNEANU, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, ediție revăzută și adăugită, Ed. Humanitas, 2014

TRONCOTĂ, Cristian, *Istoria securității regimului comunist din România. Vol. I: 1948-1964*, Academia Română, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2003

TRONCOTĂ, Cristian, *Istoria Serviciilor Secrete Românești de la Cuza la Ceaușescu*, Ed. Ion Cristoiu, București, 1999

VLACHOS, Arhim. Hierotheos, *Predici la marile sărbători*, Ed. Cartea Ortodoxă/Egumenița, 2004

VLACHOS, Hierotheos (Mitropolit de Nafpaktos), *Viața după moarte*, Ed. Bunavestire, 2000

WARE, Kallistos (Mitropolit de Diokleia), *Rugăciunea lui Iisus în scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul*, Ed. Doxologia, Iași, 2014

WARE, Mitropolitul Kallistos de Diokleia, *Tainele Vindecării*, Ed. Basilica, 2013

WARE, PS Kallistos, *Rugăciune și tăcere în spiritualitatea ortodoxă*, Ed. Christiana, București, 2003

WATTS, Larry L., *Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*, Ed. Rao, București, 2011

ZAMFIRESCU, Prof. Dr. Dan, *Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1996

*** PATERICUL sau Apoftegmele Părinților din pustiu, Ed. Adevărul, București, 2011

V. Dicționare și enciclopedii

PĂCURARIU, Mircea, *Dicționarul teologilor români*, Ed. Enciclopedică, București, 2002

PROKURAT, Michael, GOLITZIN, Alexander, PETERSON, Michael, *Historical Dictionary of the Orthodox Church*, Ed. Scarecrow Press, London, 1996

ROSKE, Octavian (coord.), *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea A-E*, Academia Română și Ed. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2011

Cartea se bazează pe documente inedite din Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.), Arhivele Bisericii Ortodoxe Române, Arhivele Statului etc., și cuprinde viețile, activitățile și contribuțiile teologice ale celor care au produs invazia misticii ortodoxe și a duhului Filocaliei în cultura română, în viața bisericească a românilor și în teologia academică: academicianul Nichifor CRAINIC, Părintii Arsenie BOCA și Dumitru STĂNILOAE.

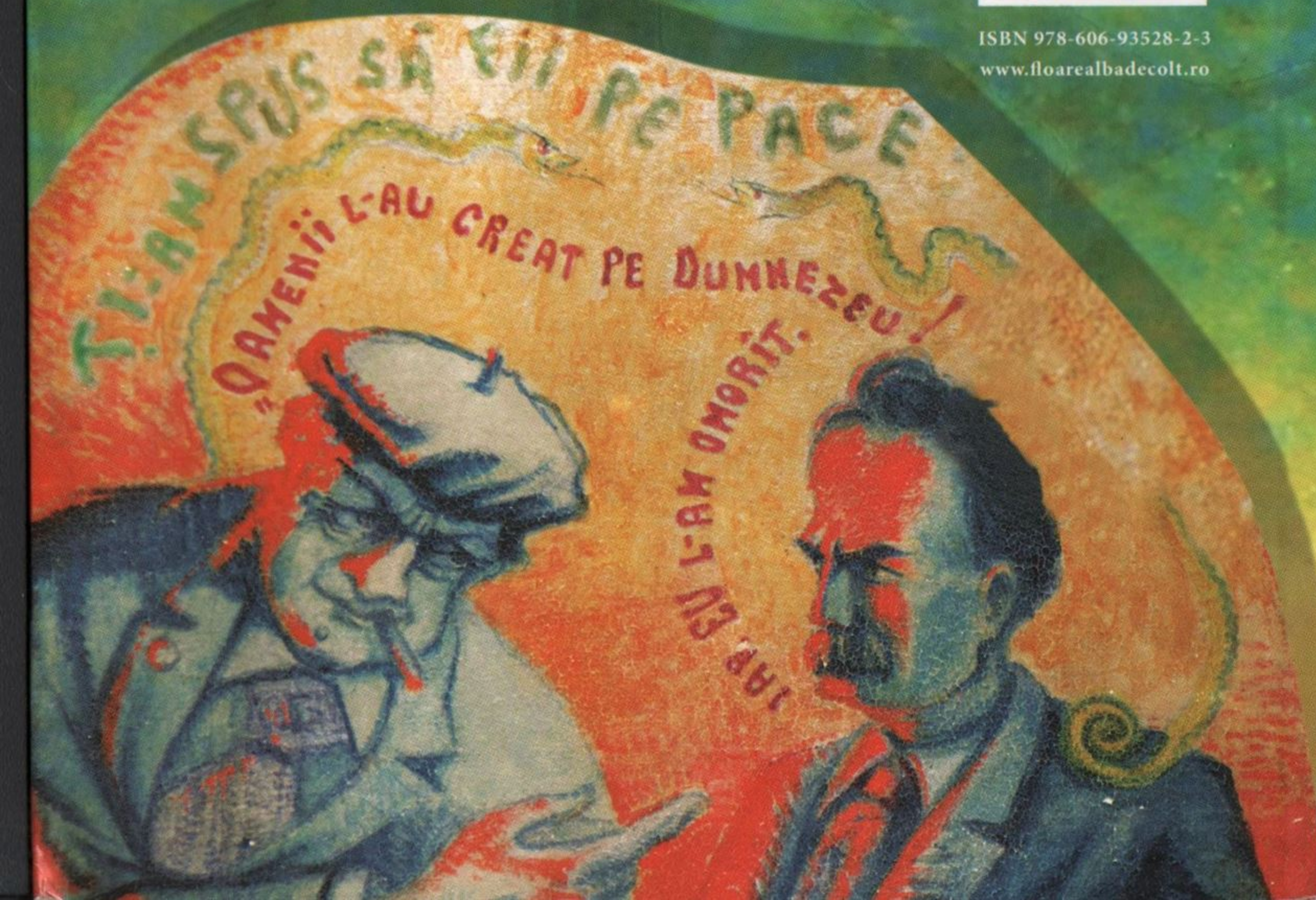
„Creștinismul s-a bucurat în epoca modernă de vrăjmășia principială a tuturor activităților înalte. Aproape tot ce s-a gândit, s-a scris și s-a făcut în această vreme, parcă n-a avut alt scop decât să dea lovitură după lovitură adevărului creștin. A fost o strădanie uriașă pentru a expulza pe Iisus Hristos din viața pământească...

Veacul al XIX-lea, veacul tuturor negațiilor ateiste, culminând în bolșevism, a fost o imensă lespede funerară pe mormântul lui Iisus Hristos. Dar nu e întâia oară când îngerul alb răstoarnă lespeda și din adâncul sufletului omenesc se smulge strigătul triumfal: Hristos a înviat!”

Nichifor CRAINIC, *Renașterea creștină*, ziarul „Calendarul”, anul II, nr. 348, duminică 16 apr. 1933

ISBN 978-606-93528-2-3
www.floarealbadecolt.ro

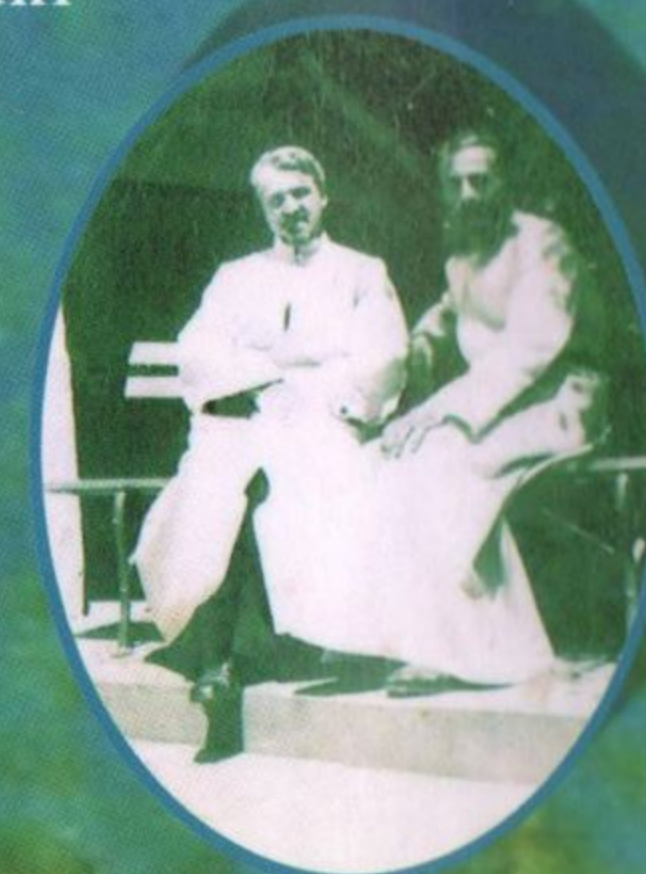
Mistica Ortodoxă și Schimbarea la Față a Teologiei Românești
NICHIFOR CRAINIC, ARSENIE BOCA, DUMITRU STĂNILOAE

FLORIN DUȚU

MISTICA ORTODOXĂ

și
SCHIMBAREA LA FAȚĂ a Teologiei Românești
NICHIFOR CRAINIC
ARSENIE BOCA
DUMITRU STĂNILOAE

Cei mai buni dintre cei mai buni

FLOARE ALBĂ de COLȚ

